

שבוע פרשת קרח - באה"ק

(19 - 25 June 2022)

כ' - כ"ו סיון תשפ"ב

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ת, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְהָיָה אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלֹמְדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹת. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְאָמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם:
יִבְרַךְ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֵךְ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲנֹךְ: יִשְׂאֵל
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לָךְ שְׁלוֹם:
וַיִּשְׁמוּ אֶת־שְׁמֵי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָנִי אֲבָרְכֶם:**

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלידי לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:**

**וְאַהֲבָתָה אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכָכָל נַפְשְׁךָ וּכָכָל
מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצֻוֶּה
הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשִׁנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמִעֵנוּ אֵל מְצֻוֹתֵינוּ, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצֻוֶּה
אֲתָכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדּוֹ, כָּכָל
לְבַבְכֶם וּכָכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֵּר אֶרְצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקָשׁ, וְאֶסְפַּתְי דֶּגַּף וְתִירָשׁ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁרְךָ
לְבִהְמֶתְךָ, וְאֶכְלָתָה וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וְסָרְתֶם וְעִבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה
אִף יי בָּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֵּר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֶבְרַתֶּם מִתְּרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשִׁמַּתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וּלְמִדְּתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וַיְמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.
וַיֹּאמֶר יי אֵל מֹשֶׁה לְאָמֹר. דַּבֵּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּגָדֵיהֶם לְדָרְתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֹּהֵן, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,
וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתְּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵינוּ, וְהָיִיתֶם
קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתָכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הָרִינִי מִקַּבֵּל עָלֵי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָה לְרַעַךְ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החודש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂיִבְנֶה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ כְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צִדִּיקִים יִרְדּוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פְּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם מבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנותן לו מותרו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיות "לה'") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החרד כולו ייהפך ל"חרד ובית של צדקה".

קבא.

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה לגן עדן העליון והיאך הקב"ה משגיח:

א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֲשֶׁא עֵינֵי אֱלֹהֵהֶרִים מֵאֵן
יבא עֲזָרִי: ב עֲזָרִי מִעַם יְהוָה עֲשֵׂה שְׁמִים וְאַרְץ:
ג אֱלֹהֵי־תֵן לַמּוֹט רִגְלֶךָ אֱלֹהִים שְׁמֶרְךָ: ד הִנֵּה
לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְהוָה שְׁמֶרְךָ
וְיִשְׁמְרֶנּוּ אֶת־נַפְשְׁךָ: ו יְהוָה יִשְׁמְרֶנּוּ וְיִשְׁמְרֶנּוּ
מִכָּל־עוֹלָם:

קבב.

מספר המשורר מושב ירושלים והניסים שנעשו בירושלים:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שְׁמַחְתִּי בְּאֲמָרִים לִי
בֵּית יְהוָה גִּלְדִּי: ב עֲמֻדֹת הָיוּ רִגְלֵינוּ בְּשַׁעְרֶיךָ
יְרוּשָׁלָּם: ג יְרוּשָׁלָּם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שְׁחִבְרָה־לָּהּ
יְחֻדּוּ: ד שִׁשְׁם עָלָיו שְׁבָטִים שְׁבָטֵי־יָהּ עֲדוֹת
לְיִשְׂרָאֵל לְהָדוֹת לְשֵׁם יְהוָה: ה כִּי שָׁמָּה | יִשְׁבּוּ
כִּסְאוֹת לְמִשְׁפַּט כְּסֵאוֹת לְבֵית דָּוִד: ו שְׁאֵלוּ
שָׁלוֹם יְרוּשָׁלָּם יִשְׁלֹוּ אֶהְבִּידִי: ז יְהִי־שָׁלוֹם בְּחִילְךָ
שְׁלוֹהַּ בְּאַרְמְנוֹתֶיךָ: ח לְמַעַן אֲחִי וְרַעִי אֲדַבְּרָהּ
נָא שָׁלוֹם כָּךְ: ט לְמַעַן בֵּית־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
אֲבַקֶּשֶׁה טוֹב לָךְ:

אגרות קודש

ב"ה, י"ז סיון, תשי"ג

ברוקלין.

הרה"ג והרה"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ כו'

מוה"ר אשר שי'

שלום וברכה!

אחרי הפסק ארוך, סו"ס נתקבל מכתבו מיי"ג אייר, אודות עניני הישיבה, ובטח בינתים נתקבל גי"כ המענה שלי על שם הנהלת הישיבה, ולפלא שעד עתה לא כתבו ממהלך הענינים מאז. ויה"ר שיחיי זה סימן לטובה, שכיון שאין כותבים הרי הכל שלום והצלחה. ובדאי למותר לזרז ולעורר שכל אשר ביד כתי"ר שי' לעשות בזה - יעשה, לרבות שגם אם נצרכה נסיעה למעלבורן לעתים תכופות יותר, לא תחיי בזה מניעה.

לפלא שאינו מזכיר דבר אודות עסקנותו בסידנעי. ויה"ר, אשר גם זה יהי סימן לטובה.

בנועם קראתי רשימת המשתתפים בחלוקת הש"ס, אף שאין ניכר, מתוך הרשימה, למתי - בל"נ - יסיימו, אם מצטרפים בזה עם חלוקת הש"ס דכאן שבמילא הוא ביי"ט כסלו, או הגבילו למועד אחר, בכ"א - יה"ר שיחיי בהצלחה, וכפי המבואר במכתבי מאז אודות חלוקת הש"ס, שע"פ הסוגיא (שבת צ"ג ע"ב) לענין שנים שעשו דזה אינו יכול כו', הנה י"ל, שלכל אחד מהמשתתפים יש לו הזכות כאילו למד כל הש"ס. ומטובו למסור את איחוליי וברכתי לכאז"א מהמשתתפים.

מוסג"פ קטע משיחת ש"ק מברכין סיון, אשר באמת תוכנו כל השנה זמנו הוא, כיון שנתנית וקבלת התורה ה"ה בכל יום - כחדשים, וכלשון ברכת התורה - נותן התורה, לשון הווה.

בכבוד וברכת הצלחה בעניני הכל והפרט,

מ. שניאורסאהן

מפתח כללי

מסכת יבמות עם ביאורים	א) סדר הנחת תפילין	ב
מדף קד עד דף קי..... קעד	ב) מזמורי תהלים קכא, קכב	ג
מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:	ג) מאמר ד"ה ויקח קרח וגו'	
כב) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים	ה) שבת פרשת קרח, ג' תמוז, ה'תשכ"ה	ה
רב) אדמו"ר הזקן	ד) שיחת יום א' פ' שלח, כ"ף סיון, ה'תשכ"ה	י
כג) שולחן ערוך הלכות עירובין	ה) שיחת ש"פ קרח, ג' תמוז, ה'תשכ"ה	יד
רב) לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן	ו) לקוטי-שיחות פרשת קרח כרך יח, ג	יט
כד) לקוטי תורה המשך ביאור על פרשת נשא	ז) לקוטי-שיחות פרשת קרח כרך יח, ד	כה
רד) אדמו"ר הזקן	ח) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח	
כה) תורת חיים	המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	כט
רז) אדמו"ר האמצעי	ט) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת קרח	ל
כו) מאמרי הצ"צ – דרך מצותיך	י) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת קרח	לב
רז) אדמו"ר ה"צמח צדק"	יא) שיעורי תהלים לשבוע פרשת קרח	נו
כז) תורת שמואל תרל"ב	יב) שיעורים בספר התניא (מוגה)	
רט) אדמו"ר מוהר"ש	לשבוע פרשת קרח	נז
כח) ספר המאמרים – המשך תער"ב	יג) לוח "היום יום" לשבוע פרשת קרח	סו
רט) אדמו"ר מוהרש"ב	יד) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	סט
כט) ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)		
ריא) אדמו"ר מוהרי"צ	שיעורי רמב"ם	
ל) ספר השיחות ה'תש"ד-ה'תש"ה בלה"ק	טו) – ג' פרקים ליום, לשבוע פרשת קרח	עב
רטו) אדמו"ר מוהרי"צ	טז) – פרק אחד ליום, לשבוע פרשת קרח	קמב
לא) ספר הזכרונות פרק קיד	יז) – ספר המצוות, לשבוע פרשת קרח	קסב
לב) אגרות קודש		
רז) אדמו"ר מוהרי"צ	יח) נביאים וכתובים	
לג) חומש לקריאה בציבור	יחזקאל פרק כא, דברי הימים פרק ה	קסג
לד) קריאת התורה למנחת שבת-קודש	יט) משניות – מסכת תרומות	
לה) ביאורים לפרקי אבות פרק ג	ביאור קהתי	קסה
לו) לוח זמנים לשבוע פרשת קרח	כ) עין יעקב מסכת יומא	קעב
לז) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש		

ביאור בדרך אפשר

1 נאמר בתחילת פרשת השבוע, אודות מחלוקת קורח ועדתו על משה רבינו:
 2 וַיִּקַּח קִרְחַ וּגֹ'1, וְאִיתָא בְּמִדְרָשֵׁי חֲכָמֵינוּ ז"ל² (וְהוּבָא
 3 בְּפִירוּשׁ רַש"י על פסוק זה) שְׁקֹרַח חָלַק על משה רבינו גַּם על
 4 מַצּוֹת צִיצִית, בְּאֶמְרוֹ שְׁטִלִית שְׁכוּלָה תִּכְלֹת פְּטוּרָה
 5 מִצִּיצִית, היפך ההלכה שגם טלית
 6 שכולה תכלת חייבים להטיל בה ציצית
 7 של חוטי צמר ופתיל אחד של תכלת,
 8 וטענתו של קורח הייתה שְׁהָרִי
 9 אֶפְשָׁר טִלִית שֶׁל מִין אֲחֵר
 10 שאינו תכלת, חוט אֶחָד שֶׁל
 11 תִּכְלֹת פְּטוּרָה מחיוב ציצית, זו
 12 שְׁכוּלָה תִּכְלֹת - לֹא תִפְטָרוּ
 13 אֶת עֲצָמָה (בְּתַמְיָהָ).
 14 וּמִבְּאֵר בְּלִקוּטֵי תוֹרָה³
 15 לאדמו"ר הזקן עֲנִין מַחְלֻקָּת
 16 קִרְחַ, לפי המשמעות הפנימית שלה,
 17 וְהַשִּׁיכוֹת שֶׁל הַמַּחְלֻקָּת
 18 שְׁחָלַק קורח על כְּהוֹנֵת אֶהְרֹן
 19 וטען שהכהונה מגיעה לו לְמָה
 20 שְׁחָלַק קורח גַּם-כֵּן על מַצּוֹת
 21 צִיצִית. דְּהֵנָּה, לְעֵתִיד בְּבִיאַת
 22 המשיח יִהְיוּ הַלְוִיִּם ששורשם
 23 בבחינת הגבורות כְּהָנִים⁴ ששורשם
 24 בבחינת הַחֹסֵד, כִּי אַז בִּימֹת המשיח
 25 תִּתְעַלֶּה בְּחִינַת הַגְּבוּרוֹת שֶׁכֶּת
 26 מקומה בִּסְדֵּר הַשְּׁתַּלְשׁוּת של
 27 הַסְּפִירוֹת העליונות למטה ממידת
 28 הַחֹסֵד, וְיִהְיוּ הַגְּבוּרוֹת עֶקֶר,
 29 וְהַחֹסֵדִים יִהְיוּ טְפָלִים לָהֶם⁵,
 30 וְלִכֵּן רָצָה קִרְחַ לַעֲשׂוֹת גַּם
 31 עֲכָשׁוּ עוֹד לִפְנֵי יְמוֹת המשיח
 32 מִהַגְּבוּרוֹת עֶקֶר ומהחֹסֵד טַפֵּל,
 33 כִּי קִרְחַ הָיָה בן יצחק בן קהת בנו
 34 של לֵוִי, וְלִוִּים הֵם מִבְּחִינַת
 35 הַגְּבוּרוֹת, וְלִכֵּן חָלַק קורח על
 36 כְּהוֹנֵת אֶהְרֹן, שְׁעָנִין הַכְּהוֹנָה
 37 הוּא בְּחִינַת הַחֹסֵד, כִּידוּעַ
 38 בקבלה וחסידות שְׁכָּחָה הוּא אִישׁ
 39 הַחֹסֵד⁶. וְזֶהוּ גַּם הַבִּיאור הפנימי על מָה שְׁטָעֵן קורח שְׁטִלִית
 40 שְׁכוּלָה תִּכְלֹת צְרִיכָה לְהִיֹּת פְּטוּרָה מִצִּיצִית, כִּי תִּכְלֹת הוּא
 41 בְּחִינַת גְּבוּרָה בשונה מהלבן המסמל את החסד, וכיוון שלפי תפיסתו

ביאור בדרך אפשר

הגבורות הן העיקר, והחסד טפל להן, וְאִין צְרִיף לְחוּטֵינִי של הציצית
 המסמלים השפעה, שֶׁהֵם הַמְּשָׁכוֹת מִבְּחִינַת הַחֹסֵד, וְאַף חוּטֵי
 הַתִּכְלֹת הַשִּׁיכִים לגבורות ואם כן ראוי לכאורה שכן יהיו, אף לגביהם טען
 קורח שאין בהם צורך כי הוּא עֲנִין הַגְּבוּרוֹת שבחוטי התכלת כְּעָנִין אֹר
 הַחֹסֵד בְּכָלִי הַגְּבוּרָה, כלומר,
 אמנם מדובר בעניין הגבורות, אבל
 החוטים מסמלים חסד והשפעה כִּי
 הַחוּט זֶהוּ הַהִמְשָׁכָה כו', אלא
 שזו השפעה של חסד כפי שהיא באה
 באמצעות כלים של גבורה, מבואר
 בקבלה וחסידות שבהתלבשות האורות
 בכלים, בדרך כלל כל אור מתלבש
 בכלי הראוי לו, אור החסד בכלי החסד
 ואור הגבורה בכלי הגבורה, וכך בכל
 הספירות, אך לעתים יש מצב של
 'אורות המתחלפים' (ובלשון הקבלה –
 "אחליפו דוכתייהו", החליפו את
 מקומם) ועל כך מבואר שהמשכה
 והשפעה שעל-ידי צמצומים נקראת
 "אור החסד בכלי הגבורה", כי מטרת
 הצמצומים היא שתהיה המשכה
 והשפעה לפי ערכו ויכולת הקליטה של
 מקבל השפע, ואם כן ענין הגבורה
 הוא ה"כלי" (החיצוניות) אבל ה"אור"
 (הפנימיות והמטרה) הוא חסד,
 וכיוון שבסופו של דבר זו השפעה של
 חסד, קורח סבר שטלית שכולה תכלת
 (גבורות) אינה זקוקה אפילו לחוטי
 תכלת [וּמִסָּיִם בְּלִקוּטֵי תוֹרָה⁷]
 במאמר הנזכר, שְׁבִאָמַת שְׁגָה
 בְּרֹאָה⁸, מליצה שמשמעותה טעות
 בדבר ברור הנראה לעין (על פי לשון
 הכתוב בנבואת ישעיהו: "וגם אלה
 ביין שגו ובשכר תעו כהן וגבאי שגו
 בשכר נבלעו מן היין תעו מן השכר
 שגו ברואה פקו פליליה", ופירש
 ב'מצורת דוד': שגו ברואה - שגגו
 בדעתם בעניין הראייה כדרך השיכור
 שאין דעתו מסכמת לאמיתת הדבר הנראה"), לאמיתו של דבר, קורח שטען
 שיש להעדיף לחלוטין את הגבורות על החסדים, והגבורות עיקר וחסדים
 טפלים, טעה בדבר ברור וגלוי כִּי הַנְּהִיגָה זו (שְׁהַגְּבוּרוֹת עֶקֶר)
 82

בס"ד. שבת פרשת קרח, ג' תמוז, ה'תשכ"ה (הנחה בלתי מוגה)

(1) ריש פרשתנו. (2) תנחומא קרח ב. (3) פרשתנו נד, סע"ב. (4) כמ"ש בלק"ת מהאריז"ל ביחזקאל (מד, טו) - לקו"ת שם.
 וראה תניא פ"נ. (5) כמ"ש הרמ"ז פ' עקב (בדף רע"א סע"א) - לקו"ת שם. (6) זח"ג קמה, ב. תניא שם. ובכ"מ. (7) שם, ג.
 (8) ע"פ ישע"י כח, ז.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 אִי-אָפֶשֶׁר לְהִיּוֹת כִּי-אֵם אַחֵר שְׁלָמוֹת הַבְּרוּרִים שְׁעִינִים
- 2 הַפּוֹרֶת הַטּוֹב מֵהָרַע וְהַעֲלָתוֹ לַקְדוּשָׁה, שָׁאֵז כֹּאשֶׁר הַבִּירוֹר נִשְׁלַם גַּם
- 3 הַיֵּצֵר הָרַע שֶׁמִּבְחִינַת גְּבוּרָה שֶׁמִּמֶּנָּה יֵשׁ חַיּוֹת וְהַשְׁפָּעָה גַם לַחִפֶּךְ
- 4 הַטּוֹב (בְּגִלּוֹל רִיבּוֹי הַצִּמְצוּמִים שֶׁשּׁוֹרֵשׁ מִמִּידַת הַגְּבוּרָה שְׁעִינָהּ הוּא לַהֲגַבִּיל
- 5 וּלְמַנּוּעַ אֶת הַהֲשָׁפָה) יִתְהַפֵּף
- 6 לְהִיּוֹת "טוֹב מְאֹד"⁹, מֵה- שְׁלָמוֹת הַבְּרוּרִים, שָׁאֵז גַּם הַיֵּצֵר הָרַע שֶׁמִּבְחִינַת
- 7 שְׁאִין-כֵּן עֲכָשׁוּ, כֹּאשֶׁר עֲבוּדַת גְּבוּרָה יִתְהַפֵּף לְהִיּוֹת "טוֹב מְאֹד"⁹, מֵה-שְׁאִין-כֵּן
- 8 הַבִּירוּרִים עֲדִיין לֹא נִשְׁלַמָּה לַגִּמְרִי, עֲכָשׁוּ, מֵהַגְּבוּרוֹת יֵשׁ יִנְיָקָה
- 9 מֵהַגְּבוּרוֹת יֵשׁ יִנְיָקָה הַשְׁפָּעָה לְחִיצוֹנִים הַכּוֹחוֹת שֶׁמִּחוּץ לַגְּבוּלוֹת
- 10 לְחִיצוֹנִים הַכּוֹחוֹת שֶׁמִּחוּץ לַגְּבוּלוֹת הַקְדוּשָׁה, וְלָכֵן עֲכָשִׁי, בּוֹמֵן הוּא
- 11 הַחֲסִדִּים הֵם עֵקֶר, וְהַגְּבוּרוֹת צְרִיכוֹת לְהִיּוֹת
- 12 הַחֲסִדִּים הֵם עֵקֶר, וְהַגְּבוּרוֹת הֵיוּ מִבְּחִינַת הַגְּבוּרוֹת, טָעַן שְׁאִין צְרִיכִין
- 13 צְרִיכוֹת לְהִיּוֹת טְפָלוֹת לַגִּבִּי חוּטִין שֶׁהֵם מְשַׁכּוֹת מִבְּחִינַת חֶסֶד, חֶלֶק עַל
- 14 חוּטִין שֶׁהֵם מְשַׁכּוֹת מִבְּחִינַת חֶסֶד, חֶלֶק עַל כָּלָל הַעֲנִין ד'חוּטִי צִיצִית', שֶׁהֵם רַק הַמְשָׁכָה
- 15 מִצּוּמָצֻמָּת לַגִּבִּי הַטְּלִית, כִּמְבַאֵר ב'לְקוּטִי תוֹרָה'¹⁰ בְּעִנְיָן מֵה שְׁנֹאמֵר בְּלוּים "וְהַעֲבִירוּ
- 16 טְלִית שְׁכוּלָה תַּכְלַת - גְּבוּרוֹת - חִיבָּת בַּחוּטִי צִיצִית - חֲסִדִּים].
- 17 וְנוֹסֵף לָכֵן שֶׁבְּגִלּוֹל הִיּוֹת קוֹרַח
- 18 שֶׁהָיָה לוֹ מִבְּחִינַת הַגְּבוּרוֹת, בְּעִנְיָן שְׁאִין צְרִיכִין חוּטִין
- 19 שֶׁהֵם מְשַׁכּוֹת וְהַשְׁפָּעוֹת מִבְּחִינַת חֶסֶד, חֶלֶק קוֹרַח עַל
- 20 כָּלָל הַעֲנִין ד'חוּטִי צִיצִית', שֶׁהֵם רַק הַמְשָׁכָה מִצּוּמָצֻמָּת
- 21 וּמוֹעֲטַת לַגִּבִּי הַטְּלִית שֶׁמִּשְׁכִּיכָה אֹרֶךְ אֱלֹקִי רַב, כִּמְבַאֵר ב'לְקוּטִי
- 22 תוֹרָה'¹⁰ בְּעִנְיָן מֵה שְׁנֹאמֵר בְּלוּים "וְהַעֲבִירוּ תַעֲרִ"¹¹
- 23 בְּלוּים "וְהַעֲבִירוּ תַעֲרִ"¹¹ וְיִגְלַחוּ אֶת כָּל הַשְּׁעֵרוֹת שֶׁעַל גּוֹפֶם,
- 24 דְּמַפְנֵי שֶׁהָלוּם הֵם מִבְּחִינַת הַגְּבוּרוֹת עֲנִין הַצִּמְצוּם וְהַהֲעֵלֶם,
- 25 לָכֵן צְרִיף שְׁלֹא יֵצֵא מֵהֶם הַהֲמָשָׁכָה עוֹד בְּכַחֲנִית
- 26 שְׁעֵרוֹת שֶׁהֵם חֶלֶק מִגּוֹף הָאָדָם שִׁישׁ בּוֹ חַיּוֹת מוֹעֲטַת וּמִצּוּמָצֻמָּת מֵאֵד (עַד
- 27 כִּי כֵן שְׁבוּמֵן גִּזִּירַת הַשְּׁעֵרוֹת אֵין הָאָדָם חֵשׁ כֹּאב), וְכֵן גַּם לַמַּעֲלָה
- 28 בְּאֻלּוּקוֹת הַמִּשְׁכָּה בְּבַחֲנִית 'שְׁעֵרוֹת' 38 הִיא הַמִּשְׁכָּה מוֹעֲטַת וּמִצּוּמָצֻמָּת בִּיּוֹתָר
- 39 עוֹלֵלָה לְהִיּוֹת 'יִנְיָקָה' וְתוֹסַפַּת הַשְּׁפָעָה ל'חִיצוֹנִים' שֶׁמִּחוּץ לַגְּבוּל הַקְדוּשָׁה,
- 40 וְלָכֵן אָמַר קוֹרַח שְׁאִין נִצָּרֵף כָּלָל לְבַחֲנִית שְׁעֵרוֹת וְחוּטִי

- 41 צִיצִית כִּי לִפִּי טַעֲנוּנוֹ יֵשׁ לְהִמָּנַע לַגִּמְרִי מֵהַשְׁפָּעוֹת מִצּוּמָצֻמָּת [וְעַל זֶה
- 42 הָשִׁיב לוֹ מֹשֶׁה, שֶׁכֵּף הִיא הַמְּדָה שֶׁנִּכְבְּעָה עַל פִּי הָרָצוֹן הַעֲלִיּוֹן,
- 43 שֶׁכֵּדִי לְהִיּוֹת הַמְשָׁכָה עֲלִיּוֹנָה מִלְּמַעְלָה בְּגִלּוֹי לְמִטָּה וְאוֹר
- 44 אֱלֹקִי נַעֲלָה בְּלִתִּי מוֹגֵבֵל יֹאִיר בְּעוֹלָם מוֹגֵבֵל, אִי-אָפֶשֶׁר כִּי-אֵם
- 45 עַל-יְדֵי חוּטִין וּשְׁעֵרוֹת דּוֹקָא רַק אַחֵר שֶׁהָאֹר הַבִּלְי-גְּבוּל מִתְמַעֵט
- 46 וְנַעֲשֶׂה אֹרֶךְ מוֹגֵבֵל וּמִצּוּמָצֻמָּת יִתְכַּן שִׁיאוֹר לְמִטָּה, וְאֵם לֹא כֵן הָעוֹלָם
- 47 הַתַּחְתּוֹן אֵינָנו מִסּוּגֵל לְקִלְטוֹת וּלְהַכִּיל אֶת הָאֹר הַעֲלִיּוֹן].
- 48 אָמְנָם עַל-פִּי הַנּוֹכַח לְעִיל שְׁמַחְלוּקַת קֶרַח עַל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ
- 49 הִתְיָה בְּגִלּוֹל שְׁרָצָה לַעֲשׂוֹת גַּם עֲכָשׁוּ בּוֹמֵן הוּא, קוֹדֵם שֶׁנִּשְׁלַמָּה
- 50 'עֲבוּדַת הַבִּירוּרִים' מִהַגְּבוּרוֹת עֵקֶר וְהַחֲסִדִּים יֵהְיוּ טְפָלִים לַגְּבוּרוֹת, צְרִיף
- 51 לְהִבִּין, לָמָּה חֶלֶק קוֹרַח וְהַתַּנְגֵּד (לֹא רַק עַל כְּהוֹנֵת אֶהְרֹן,
- 52 שֶׁמִּבְּחִינַת הַחֲסִדִּים, אֲלֵא גַם) עַל מֹשֶׁה שֶׁהָיָה מְלֹךְ¹², הָרִי
- 53 עֲנִינוֹ שֶׁל הַמְּלָךְ הוּא בְּחִינַת הַגְּבוּרָה¹³ שֶׁמִּמֶּנָּה נּוֹבַע הַתּוֹקֵף
- 54 וְהַמִּשְׁלָה וְהַכּוֹחַ לַגּוֹזֵר עַל הָעַם גִּזְרֹת, וְאֵם כֵּן לְכַאוֹרָה קוֹרַח הִיא
- 55 צְרִיף לְתוֹמָךְ בְּמַלְכוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ וּמִדּוּעַ חֶלֶק עַל מַלְכוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה
- 56 רַבֵּנוּ?
- 57 וְגַם צְרִיף לְהִבִּין בְּטַעֲנַת קֶרַח בְּנוֹגֵעַ לְטְלִית שְׁכוּלָה
- 58 תַּכְלֵת, דְּלִכְאוּרָה, הַטַּעֲנָה שְׁאִין נִצָּרֵף כָּלָל לְבַחֲנִית
- 59 שְׁעֵרוֹת וְחוּטִי צִיצִית, מִשּׁוֹם שִׁישׁ חֲסִרֹן בַּהֲשָׁפָה מוֹעֲטַת
- 60 וּמִצּוּמָצֻמָּת וְכוּלָּה לְהִיּוֹת גַּם בְּנוֹגֵעַ לְטְלִית שְׁכוּלָה לָכֵן
- 61 שְׁגַם הִיא לֹא תַצְטָרֵךְ חוּטִי צִיצִית הַמַּסְמָלִים הַשְּׁפָעָה מִצּוּמָצֻמָּת, וּמִדּוּעַ
- 62 טַעַן קוֹרַח שְׁאִין צוֹרֵךְ בַּחוּטִי צִיצִית דּוֹקָא לַגִּבִּי טְלִית שְׁכוּלָה תַּכְלַת וְלֹא
- 63 טַעַן כֵּן גַּם לַגִּבִּי טְלִית שְׁכוּלָה לָכֵן שְׁגַם הִיא לֹא תַהִיָּה זְקוּקָה לְחוּטִי צִיצִית.
- 64

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (ב) וַיִּבְכּוּ בַּהֲקָדִים הַמִּבְאָר בְּמָקוֹם אַחֵר¹⁴ בשיחות של הרבי
 2 בַּעֲנִין טַעֲנַת קֶרַח, "כִּי כָל הָעֵדָה כָּלָם קָדָשִׁים גּוֹ' וּמִדּוּעַ
 3 תִּתְנַשְּׂאוּ עַל קֹהֵל ה'?"¹⁵, שְ�טַעֲנַת קֶרַח לֹא הִיְתָה בְּנוֹגַעַ
 4 לַעֲנִין הַנְּשִׂאוֹת סָתָם עֲנִין הַנְּשִׂאוֹת כְּשֶׁלְּעֲצָמוֹ (וּמָה גַם
 5 שְׁחֲמִשִּׁים וּמֵאֲתִים אִישׁ
 6 שֶׁהִשְׁתַּתְּפוּ בַּמַּחְלֻקָּה קֶרַח
 7 הָיוּ בְּעֲצָמָם נִשְׂאִי עֵדָה וְלֹכֵן
 8 לֹא מִסְתַּבֵּר שְׁקוּרָה וְעֵדוּתוֹ הִתְנַגְּדוּ
 9 לְעֵצָם עֲנִין הַנְּשִׂאוֹת), אֲלָא
 10 הַמַּחְלֻקָּה וְהַהֲתַנַּגְּדוֹת הִיִּיתָה רַק
 11 בְּנוֹגַעַ לַהֲתַנַּשְּׂאוֹת בַּעֲנִינִי
 12 קְדוּשָׁה, כְּמוֹ הַהֲתַנַּשְּׂאוֹת שֶׁל
 13 אֶהֱרֹן שֶׁנִּבְחַר לִהְיוֹת כֹּהֵן, שְׁעַל זֶה
 14 נִאֲמַר¹⁶ וַיִּבְדֵּל אֶהֱרֹן
 15 לְהַקְדִּישׁוּ קָדָשׁ קְדָשִׁים, וְעַל
 16 זֶה הִיְתָה הַטַּעֲנָה "כִּי כָל
 17 הָעֵדָה כָּלָם קָדָשִׁים", וְאִין
 18 צוּרָה בַּהֲתַנַּשְּׂאוֹת בַּקְדוּשָׁה
 19 גּוֹפָא עֲצָמָה.
 20 (ג) וְעַל-פִּי-זֶה לִפִּי הָאִמּוֹר שֶׁטַעֲנַת
 21 קוֹרַח 'מִדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ' הִיְתָה רַק כִּלְפִּי
 22 'הַתְנַשְּׂאוֹת' בַּקְדוּשָׁה וְלֹא עַל עֵצָם
 23 הָעֲנִין יֵשׁ לְבָאֵר מָה שֶׁקֶרַח
 24 חָלַק (לֹא רַק עַל אֶהֱרֹן,
 25 שֶׁהוּא בַּחֲנִינַת הַחֲסִידִים, וּמוֹכֵן
 26 שְׁקוּרָה שֶׁהִיא מִהַגְבוּרוֹת וְרֹצָה לַהֲעִדִּיף
 27 אֶת הַגְבוּרוֹת עַל הַחֲסִידִים, כֹּאמּוֹר
 28 לְעִיל, חָלַק עַל אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן, אֲלָא
 29 (גַּם) עַל מֹשֶׁה, אִף שֶׁהָיָה
 30 מֶלֶךְ, שְׁעֲנִינוֹ גְבוּרָה וְלִכְאוּרָה
 31 לֹא הָיָה מָקוֹם שְׁקוּרָה שֶׁהוּא עֲצָמוֹ
 32 מִהַגְבוּרוֹת יַחְלוּק עַל מֹשֶׁה, בְּכָל זֹאת
 33 קוֹרַח כֵּן חָלַק עַל מֹשֶׁה וְעַל מַלְכוּתוֹ,
 34 כִּי הַמַּחְלֻקָּה שֶׁל קֶרַח עַל
 35 הַמַּלְכוּת שֶׁל מֹשֶׁה לֹא הִיְתָה
 36 מִצֵּד עֲצָם עֲנִין הַהֲתַנַּשְּׂאוֹת
 37 שֶׁבַּמַּלְכוּת, הַתְנַשְּׂאוֹת סָתָם,
 38 שֶׁאִם כֵּן אֲכַן הָיָה מָקוֹם לְתַמּוּהָ מִדּוּעַ
 39 קוֹרַח מִתְנַגֵּד לִכֵּן אֲלָא מִפְּנֵי
 40 שֶׁבַּעֲנִין הַמַּלְכוּת יֵשׁ
 41 הַתְנַשְּׂאוֹת בַּקְדוּשָׁה גּוֹפָא
 42 עֲצָמָה, כְּמוֹכֵן מִזֶּה שְׁמוּשִׁחִין
- 1 (ב) וַיִּבְכּוּ בַּהֲקָדִים הַמִּבְאָר בְּמָקוֹם אַחֵר¹⁴ בַּעֲנִין
 2 טַעֲנַת קֶרַח, "כִּי כָל הָעֵדָה כָּלָם
 3 קָדָשִׁים גּוֹ' וּמִדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל קֹהֵל ה'?"¹⁵,
 4 שְׁטַעֲנַת קֶרַח לֹא הִיְתָה בְּנוֹגַעַ לַעֲנִין הַנְּשִׂאוֹת
 5 סָתָם (וּמָה גַם שְׁחֲמִשִּׁים וּמֵאֲתִים אִישׁ
 6 שֶׁהִשְׁתַּתְּפוּ בַּמַּחְלֻקָּה קֶרַח הָיוּ בְּעֲצָמָם נִשְׂאִי
 7 עֵדָה), אֲלָא רַק בְּנוֹגַעַ לַהֲתַנַּשְּׂאוֹת בַּעֲנִינִי
 8 קְדוּשָׁה, כְּמוֹ הַהֲתַנַּשְּׂאוֹת שֶׁל אֶהֱרֹן, שְׁעַל זֶה
 9 נִאֲמַר¹⁶ וַיִּבְדֵּל אֶהֱרֹן לְהַקְדִּישׁוּ קָדָשׁ קְדָשִׁים, וְעַל
 10 זֶה הִיְתָה הַטַּעֲנָה "כִּי כָל הָעֵדָה כָּלָם קָדָשִׁים",
 11 וְאִין צוּרָה בַּהֲתַנַּשְּׂאוֹת בַּקְדוּשָׁה גּוֹפָא.
 12 (ג) וְעַל-פִּי-זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מָה שֶׁקֶרַח חָלַק (לֹא
 13 רַק עַל אֶהֱרֹן, שֶׁהוּא בַּחֲנִינַת
 14 הַחֲסִידִים, אֲלָא גַם) עַל מֹשֶׁה, אִף שֶׁהָיָה מֶלֶךְ,
 15 שְׁעֲנִינוֹ גְבוּרָה, כִּי הַמַּחְלֻקָּה שֶׁל קֶרַח עַל
 16 הַמַּלְכוּת שֶׁל מֹשֶׁה לֹא הִיְתָה מִצֵּד עֲצָם עֲנִין
 17 הַהֲתַנַּשְּׂאוֹת שֶׁבַּמַּלְכוּת, הַתְנַשְּׂאוֹת סָתָם, אֲלָא
 18 מִפְּנֵי שֶׁבַּעֲנִין הַמַּלְכוּת יֵשׁ הַתְנַשְּׂאוֹת בַּקְדוּשָׁה
 19 גּוֹפָא, כְּמוֹכֵן מִזֶּה שְׁמוּשִׁחִין אֶת הַמֶּלֶךְ בְּשִׁמְן
 20 הַמִּשְׁחָה¹⁷, וְהָרִי מְשִׁיחָה בְּשִׁמְן הַמִּשְׁחָה קְשׁוּרָה
 21 עִם עֲנִין הַקְדוּשָׁה, שְׁלֹכֵן מְשֻׁחוֹ בּוֹ אֶת הַכֹּהֲנִים,
 22 כָּלִי הַמִּקְדָּשׁ וְכוּ'. וְלִכֵּן, אִף שְׁעֲנִין הַמַּלְכוּת הוּא
 23 מִבְּחִינַת הַגְבוּרָה, הָרִי מִצֵּד הַקְדוּשָׁה שֶׁבַּעֲנִין
 24 הַמַּלְכוּת - הָרִי זֶה שִׁיף לְבַחֲנִינַת הַחֲסִידִים, וְעַל
 25 זֶה חָלַק קֶרַח, מִפְּנֵי שְׁרָצָה לַעֲשׂוֹת אֶת הַגְבוּרוֹת
 26 עֶקֶר.
 27 (ד) וְעַל-פִּי-זֶה יֵשׁ לְבָאֵר גַּם מָה שְׁטַעֲנַת קֶרַח
 28 הִיְתָה דְּוָקָא בְּנוֹגַעַ לְטִלְיָה שֶׁל
 29 תְּכֵלֶת, וְלֹא שֶׁל לָבָן, כִּי חוּט תְּכֵלֶת בְּצִיצִית הוּא
 30 בְּדוּגְמַת הַתְנַשְּׂאוֹת שֶׁל קְדוּשָׁה (שְׁדוּקָא עַל זֶה חָלַק קֶרַח), מִזֶּה-שְׁאִין-כֵּן חוּטִי
 31 לָבָן בְּצִיצִית הֵם בְּדוּגְמַת הַתְנַשְּׂאוֹת סָתָם (שְׁעַל זֶה הִסְפִּים גַּם קֶרַח). דִּהְנֶה,
 32 הַחֲלוּק שֶׁבִּין תְּכֵלֶת לָבָן הוּא, שֶׁתְּכֵלֶת הוּא דָּבָר יָקָר עֶרְף, שְׁלֹכֵן הָיוּ הָרַמָּאִים

(14) ראה לקו"ש ח"ב ע' 329. ח"ד ע' 1049. וראה גם בשיחה שלפני המאמר ס"ב (תורת מנחם - התוועדות חמ"ד ע' 39 ואילך). (15) פרשתנו טז, ג. (16) דברי הימים-א כג, יג. (17) ראה רמב"ם הל' מלכים פ"א ה"ז.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מחליפים תכלת בקלא אילן¹⁸, וכפירוש רש"י בגמרא: "קלא אילן
2 - צבע הדומה לתכלת, ורחמנא אמר פתיל תכלת ותכלת דמיו יקרים שצבוע
3 בדם חלזון שאינו עולה מן הים אלא אחת לשבעים שנה" (וכמובא גם
4 בפרוש רש"י בבאור הטעם למה שנאמר בפרשת ציצית¹⁹
5 אני ה' אלתיכם אשר הוצאתי
6 אתכם מארץ מצרים, אני
7 הוא שהבחנתי במצרים בין
8 טפה של בכור לשאינה של
9 בכור, אני הוא עתיד להבחין
10 ולהפריע מן התולה קלא אילן
11 בבגדו ואומר תכלת היא
12 כמאמר חכמיוני²⁰ "לגמרא אמר רבא,
13 למה לי דכתב רחמנא יציאת מצרים
14 בריבית, יציאת מצרים גבי ציצית,
15 יציאת מצרים במשקלות? אמר
16 הקדוש-ברוך-הוא: אני הוא שהבחנתי
17 במצרים בין טפה של בכור לטיפה
18 שאינה של בכור, אני הוא שעתיד
19 ליפרע ממי שתולה מעותיו בנכרי
20 ומלוה אותם לישראל בריבית, וממי
21 שטומן משקלותיו במלח, וממי שתולה
22 קלא אילן בבגדו ואומר תכלת (הוא),
23 ולא זו בלבד שהוא צבע התכלת
24 יקר ערך, אלא עוד זאת,
25 שיש בו גם קדושה מיוחדת,
26 כמובן מזה שהיו מכסים את
27 כלי המשכן כשהיו נושאים אותו
28 ממקום למקום בבגד תכלת²⁰.
29 מה שאין-כן לכן אינו דבר
30 יקר אלא זול ומצוי, וגם אין בו
31 קדושה מיוחדת וזהו גם
32 הטעם²¹ לפי פנימיות הדברים
33 שהתכלת בחוטי הציצית אינו
34 נוהג בזמן הזה, אלא רק
35 ציצית מחוטי לכן, פיון שהעולם
36 כפי שהוא בזמן הזה, בדרגה רוחנית
37 נחותה, אינו יכול לקבל לקלוט
38 ולהכיל את הקדושה המיוחדת
- 1 מחליפים תכלת בקלא אילן¹⁸ (וכמובא גם
2 בפרוש רש"י בבאור הטעם למה שנאמר
3 בפרשת ציצית¹⁹ אני ה' אלתיכם אשר הוצאתי
4 אתכם מארץ מצרים, אני הוא שהבחנתי
5 במצרים בין טפה של בכור לשאינה של בכור,
6 אני הוא עתיד להבחין ולהפריע מן התולה קלא
7 אילן בבגדו ואומר תכלת היא), ולא זו בלבד
8 שהוא יקר ערך, אלא עוד זאת, שיש בו גם
9 קדושה מיוחדת, כמובן מזה שהיו מכסים את
10 כלי המשכן בבגד תכלת²⁰. מה שאין-כן לכן
11 אינו דבר יקר, וגם אין בו קדושה מיוחדת וזהו
12 גם הטעם²¹ שהתכלת אינו נוהג בזמן הזה, אלא
13 רק לכן, פיון שהעולם אינו יכול לקבל את
14 הקדושה המיוחדת שבענין התכלת, מה שאין-
15 כן הקדושה דלכן כו'. ומזה מובן, שציווי
16 הקדוש-ברוך-הוא להטיל חוטי לכן בטלית,
17 אינו בגלל שיש איזו מעלה בחוטי לכן, דכשם
18 שהטלית מצד עצמה אין בה מעלה מיוחדת, כך
19 גם חוטי לכן (ציצית) אין בהם מעלה מיוחדת
20 מצד עצמם, וכל זמן שהחוטים הם בפני עצמם
21 (שלא הוטלו בטלית), אין בהם מעלה מיוחדת,
22 וכל ענין המצוה הוא להטיל חוטי לכן בטלית.
23 ולכן לא שיף לשאול שטלית שפולה לכן
24 תפטור את עצמה, כי מעלת חוטי לכן אינה
25 מפני היותם בגון לכן. אבל בנוגע לתכלת, היה קרח סבור שהציווי להטיל
26 פתיל תכלת בטלית הוא מצד המעלה המיוחדת שבענין התכלת, שיש בו
27 יוקר וקדושה כו', ולכן טען שטלית שפולה תכלת, שיש בה כבר היוקר
28 והקדושה כו', תפטור את עצמה, ולא תצטרף לפתיל שחוץ הימנה.

(18) ראה ב"מ סא, ב. ע"ז לט, א. (19) ס"פ שלח. (20) במדבר ד, ו ואילך. (21) פע"ח שער הציצית פ"ד-ה. וראה לקו"ת פרשתנו מה, ד. וראה גם אג"ק אדמו"ר מהורש"ב ח"א ע' שנה ואילך. וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

6 שְׂכֹלָה תִּכְלֹת, וְאִין צוֹרֶךְ
7 בְּהִתְנַשְּׂאוֹת שֶׁל קְדוּשָׁה²² וְלֹכֵן
8 חֶלֶק קוֹרַח לֹא רַק עַל הַכְּהוֹנָה שֶׁל אַהֲרֹן
9 (חסידים) אֲלֵא גַם עַל הַמְּלוּכָה שֶׁל מֹשֶׁה
10 [ראה הערה 22].

ביאור בדרך אפשר

1 וְזֶהוּ גַם מֵה שֶׁשָּׁעַן "מְדוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ", הִינוּ,
2 תִּתְנַשְּׂאוּ, הִינוּ, שֶׁבְּנוֹגַע
3 לְהִתְנַשְּׂאוֹת שֶׁעֲנִינָה קְדוּשָׁה,
4 חוּט תִּכְלֹת, דִּי בִּכְךָ שֶׁ"כָּל הָעֵדָה כָּלָם קִדְּשִׁים",
5 הָעֵדָה כָּלָם קִדְּשִׁים, טְלִית
6 קְדוּשָׁה²².

(22) ע"כ נמצא ברשימה שתח"י (המו"ל). ושם, שבסיום המאמר דובר אודות דברי כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ בג' תמוז (שחל ביום ש"ק זה) תרפ"ז (סה"ש תרפ"ז ע' 169. וש"נ), יהי ה' אלקינו עמנו* גו' אל יעזבנו ואל יטשנו, השי"ת זאל זיין מיט אונז און וועט זיין מיט אונז, היינו, שזהו גם לשון בקשה וגם לשון הבטחה כו'.

(*) ולהעיר מדה"ה יהי ה' אלקינו עמנו תשכ"ח (סה"מ תשכ"ח ע' רמו), שמבאר שאבותינו הם חו"ב שבנופש, כללות ענין המוחין, והבקשה היא שהאור כפי שמאיר במוחין (אבותינו) יומשך ויתגלה גם במדות שבלב (עמנו), שעיקר האדם הוא בחי' המדות, ומקשר זה עם ענינו של קרח שרצה שהגבורות יהיו העיקר, כי קרח ראה את הגבורות כפי שהם בשרשם, למעלה מהחסידים, שלכן קדם הצמצום אל הגילוי, אבל האמת היא שכוונת הצמצום היא בשביל הגילוי. וכן הוא בענין המוחין והמדות, שצ"ל תחילה ההעלם שע"י מיצר הגרון, אבל הכוונה בזה היא שע"י יומשך במדות גם אור המוחין.

המשך ביאור למס' יבמות ליום ראשון עמ' א

משנה

8 הקריאה מעכבת את החליצה. ואולם אם קָרָא את פסוקי
9 החליצה וְרָקַק בפני היבם, אָבֵל לֹא חֲלָצָה את המנעל מרגלו,
10 חֲלָצָתָהּ פְּסוּלָה, מפני שעיקר החליצה היא בחליצת המנעל. ואם
11 חֲלָצָה את המנעל, וְכֵן קָרָא את פסוקי החליצה, אָבֵל לֹא רָקַקָה,
12 נחלקו תנאים בדין חליצה זו. רבי אליעזר אומר, חֲלָצָתָהּ פְּסוּלָה,
13 משום שהרקיקה מעכבת את החליצה. ורבי עקיבא אומר, חֲלָצָתָהּ
14 כְּשֶׁרָה, ואין היריקה מעכבת את החליצה.

1 נאמר בפרשת חליצה (דברים כה ה-ו) שהיבמה צריכה לחלוץ את
2 מנעל היבם מעל רגלו, ולירוק בפניו, וכן קוראת מהפסוקים
3 שבפרשת החליצה. ודנה המשנה שלפנינו, אלו מעשים מעכבים
4 את היתר היבמה לשוק.
5 אם חֲלָצָה היבמה את המנעל מרגל היבם, וְכֵן רָקַקָה בפניו, אָבֵל
6 לֹא קָרָא את פסוקי החליצה, כדיעבד חֲלָצָתָהּ כְּשֶׁרָה, ואין
7

המשך ביאור למס' יבמות ליום שישי עמ' א

22 מקשה הגמרא: וּמִי שָׁרִי – וכי מותר ללמוד את הקטנה שתמאן,
23 וְהָרִי שָׁנָה בַּר קִפְרָא בְּרִייתָא, לְעוֹלָם יִדְבַק אִדָּם בְּשִׁלְשָׁה
24 דְּבָרִים, וְיִתְרַחַק מִשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים. יִדְבַק בְּשִׁלְשָׁה דְּבָרִים, בְּחֲלִיצָה,
25 וּבִקְבָאָת שְׁלוֹם בֵּין אִדָּם לְחֵבֵירוֹ, וּבִתְפֻּרְת נְדָרִים. וְיִתְרַחַק מִשְׁלֹשָׁה
26 דְּבָרִים, מִן הַמִּיּוּאֵן, וּמִן הַתְּקֻדּוֹת – מִלְּקַבֵּל פְּקֻדּוֹת, וּמִן הָעֲרֻבּוֹת
27 – שֶׁלֹּא לְהִיטֵב עֶרֶב עַל הַלֹּאָה שֶׁל אִדָּם אַחֵר. הָרִי שֵׁשׁ לְהִתְרַחַק
28 מִן הַמִּיּוּאֵן, וְאִין אִמֵּר רַבִּי אֲלִיעֶזֶר בְּמִשְׁנַתוֹ שֶׁמִּלְּמִדִּים אֵת הַקִּטְנָה
29 לְמֵאן. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: מִיּוּאֵן דְּמִצְוָה שְׁאֵנִי – שׁוֹנָה מִיּוּאֵן לְצוֹרֶךְ
30 קִיּוֹם מִצְוָה, כְּגוֹן כֵּאֵן שֶׁמִּמָּנֶאנֶת כְּדִי שֶׁתּוּכַל אַחֻתָּה לְקִיּוֹם מִצְוֹת
31 יְבוּס, שְׁמוּתָר לְלַמְּדָה שֶׁתְּמָאן.
32 גּוּפָא – נִשּׁוּב לְעֵצֶם דְּבָרֵי הַבְּרִייתָא שֶׁהוּבָא לְעִיל, תְּנִי בַּר קִפְרָא,
33 לְעוֹלָם יִדְבַק אִדָּם בְּשִׁלְשָׁה דְּבָרִים, וְאַחַד מֵהֶם בְּחֲלִיצָה. מִבֵּאֵרֶת
34 הַגְּמָרָא: הַבְּרִייתָא סוֹבֵרֶת בְּאִפְסָא שְׁאֵל, דְּתִנָּיָא אִפְסָא שְׁאֵל אִמֵּר,
35 הַבּוֹנִים אֵת יְבִמְתּוֹ שֶׁלֹּא לְשֵׁם מִצְוָה, אֲלֵא לְשֵׁם נִיּוּ – מַחֲמַת יוֹפֵיהּ,
36 או שְׁכּוֹנֶסָה לְשֵׁם אִישׁוּת, שְׂרֻצָּה שִׁיצָא עָלָיו שֵׁם שֶׁהוּא נִשּׁוּי, או
37 לְשֵׁם דְּבָר אַחֵר מִלְּבַד מִצְוֹת יְבוּס, כְּאִילוּ פּוֹנֵעַ בְּעֶרְוָה שֶׁל אִשְׁתָּא אַח,
38 וְקָרוֹב בְּעֵינֵי לְחִיּוֹת תּוֹלֵד שְׁנוּלָה מֵהֶם, מִמּוֹר, וְלֹכֵן רָאוּי לְחַלּוֹץ וְלֹא
39 לִיבֵם כְּדִי לֹא לְהַכְשֵׁל בְּאִמּוֹר לְעִיל.
40 עוֹד נִאֲמַר בְּבִרְייתָא שֵׁשׁ לְדְבוּק בְּהִבָּאָת שְׁלוֹם, וְזֶה עַל פִּי מֵה
41 דְּבָתִּיב (תַּחֲלִיל לֵד טו) 'בְּקָשׁ שְׁלוֹם וְרִדְפָּהוּ',

1 הגדולה, ומחמת כן האחות הקטנה נישואיה רק מדרבנן נאסרת
2 עתה על בעלה מדין אחות זקוקתו, ואם כן כיצד ינהגו. ונחלקו
3 בכך התנאים: רבי אליעזר אומר, מְלַמְּדִין אֵת אִשְׁתּוֹ הַקִּטְנָה שֶׁתְּמָאן
4 בִּי בִיבִם וְתַעֲקוּר אֵת נִישׁוּאִיהָ עִמּוֹ וְיֻכַּל לִיבֵם אֵת הַגְּדוּלָּה, לְפִי
5 שְׂאִינָה עוֹד אַחֻת אִשְׁתּוֹ.
6 רַבִּן גַּמְלִיאֵל אִמֵּר, אֵין מִלְּמִדִּים אֵת הַקִּטְנָה לְמֵאן בְּבַעֲלָה אֲלֵא אִם
7 מִיּוּאֵנָה, מִיּוּאֵנָה, וְיִבֵּם אֵת הַגְּדוּלָּה, וְאִם לֹא, שֶׁלֹּא מִיּוּאֵנָה, תְּמָתִין
8 הַקִּטְנָה וְלֹא תִבְעַל עַד שֶׁתִּגְדִּיל וְיִהְיֶה נִישׁוּאִיהָ גְּמוּרִים מִן הַתּוֹרָה,
9 וְתִצָּא תְּלִיזוֹ – אַחֻת הַגְּדוּלָּה מִשּׁוּם עֲרוּת אַחֻת אִשְׁתּוֹ. אֲבָל לֹא
10 יִחַלּוּץ לִיבִמָּה קוֹדֵם שֶׁאִשְׁתּוֹ תִּגְדִּיל, כִּיּוֹן שֶׁאִשְׁתּוֹ תִּאֲסַר עָלָיו
11 מִשּׁוּם אַחֻת חֲלֻצָתוֹ.
12 רַבִּי הוֹשֶׁעַ אִמֵּר, אִי – אוֹי לוֹ, עַל אִשְׁתּוֹ וְאִי – וְאוֹי לוֹ עַל אִשְׁתּוֹ אַחֵי
13 כְּלוּמָר, אֵין תְּקֵנָה לְשִׁתְּיָהּ, לְפִי שְׂרָבִי יְהוֹשֻׁעַ סוֹבֵר שֵׁשׁ לְהִתְרַחַק
14 כְּמָה שֶׁאִפְשָׁר מִמִּיאֵן כְּמִבּוּאָר לְהֵלֵךְ בְּגִמְרָא, וְלֹכֵן אֵין מִלְּמִדִּים אֵת
15 הַקִּטְנָה לְמֵאן, וְכֵן הוּא סוֹבֵר שֵׁשׁ זִיקָה וְהַקִּטְנָה נִאֲסֵרֶת עַל הִיבֵם
16 מִשּׁוּם אַחֻת זְקוּקָתוֹ, נִמְצָא שֶׁשִּׁתְּיָהּ אֲסוּרָה עָלָיו, וְלֹכֵן מוֹצִיא אֵת
17 אִשְׁתּוֹ הַקִּטְנָה בְּגִמְ, וְאֵת אִשְׁתּוֹ אַחֵי פוֹטֵר בְּחֲלִיצָה. אֲבָל אֵינוּ יוֹכֵל
18 לִיבִמָּה לְאַחֵר שֶׁגִּירָשׁ אֵת אִשְׁתּוֹ, כִּיּוֹן שֶׁהִיא אֲסוּרָה עָלָיו מִשּׁוּם
19 אַחֻת גְּרוּשָׁתוֹ.

גמרא

20 שנינו במשנה: רבי אליעזר אומר מלמדים את הקטנה שתמאן.
21

בס"ד. שיחת* יום א' פרשת שלח, כ"ף סיון, ה'תשכ"ה.

– להמסיימות ד"בית רבקה" ולהמדריכות דמחנה "אמונה" תחינה –

א. כיון שכל הנמצאות כאן אוחזים בלימוד - תורה שבכתב, שזהו לימוד שהנשים למדו תמיד¹, ועל-אחת-כמה-וכמה בדורנו, ועל-פי הוראות רבותינו נשיאנו² לומדים עמהם גם ענינים מתורה שבעל-פה, ובמיוחד חלקים מתורה שבעל-פה שנוגעים למצוות שמחייבות בהם³, ולחינוך הבנים והבנות (כפסק דין רבינו הזקן⁴) - אתעכב על פרשת השבוע, ובהוספת עניני הפרשה כפי שמתבארים על-ידי חכמינו זכרונם לברכה בתורה שבעל-פה.

ב. ביום זה מתחילים ללמוד פרשת שלח, אשר, על-פי שם והתחלת הסדרה - שבהם מתבטאת נקודתה הפנימית⁵ - עיקר תוכן הסדרה הוא - שמשה רבינו בחר יהודים ושלח אותם לילך לתור את ארץ ישראל; שלאחרי כן, בבואם חזרה, מסרו את ה"דיווח" ("באריכט") משליחותם, אך מסרו זאת שלא כדבעי, ודבר זה גרם לכך שחלק מבני ישראל התחרטו וסירבו ללכת לארץ ישראל, וכתוצאה מזה באו הגזירות - כמסופר בסדרה.

וכאן מתעוררת מיד הקושיא החזקה:

משה רבינו הכיר היטב את בני-ישראל ("דורך און דורך"), שהרי חי יחד עמהם שנים רבות במצרים; ואז הוציא אותם ממצרים, ובמשך כל אותו זמן, עד מעשה המרגלים, היה יחד עמהם במדבר.

ובפרט שתיכף משנולד היו למשה רבינו כל התכונות הדרושות של רועה ישראל, מנהיג אמיתי של בני ישראל - כפי שחכמינו זכרונם לברכה למדים מלשון הכתוב⁶ "ומשה היה רועה"⁷ - אשר, לכל לראש צריך רועה ישראל להכיר היטב את תכונות הנפש, מהלך-המחשבה, של כל אלו שהם צאן מרעיתו; וכיון שכל התכונות האלו היו למשה רבינו תיכף משנולד, ניתן לתאר לאיזו שלימות ועומק הגיע בידיעותיו בתור רועה ישראל ומנהיגם, בזמן ששלח את המרגלים, בהיותו כבר בן שמונים ושתים שנה; שהרי כל שנותיו התייגע משה רבינו להגיע לשלימות נעלית יותר, ובפרט במשך השנים מאז שנודע לו שנבחר על-ידי הקדוש-ברוך-הוא להנהיג את עם ישראל.

ולאחרי כל זה אינו מובן כלל: איך יתכן שבבחרו שלוחים לילך לתור את ארץ ישראל, ובידעו שבדיווח שלהם תלוי אם ירצו בני ישראל לילך לארץ ישראל אם לאו, לא יכיר חס ושלום משה רבינו שאלו שנבחרו אינם מתאימים לשליחות זו?

ג. שאלה זו מובהרת אמנם על-ידי הביאור של רש"י על-אתר⁸: "אותה שעה כשרים היו" - בשעה שמשה רבינו בחר את השלוחים, היו יהודים כשרים, והלכו מתוך החלטה למלא שליחותו של משה, בידעם שזהו רצון ה' לילך לארץ ישראל.

אך לפי ביאור זה מתעוררת קושיא גדולה יותר:

כיון ש"כשרים היו", מה גרם אצלם לכך, שמיד לאחר ש"ויעלו ויתורו את הארץ"⁹ - כשנכנסו לארץ ישראל וראו את המתרחש שם - נבהלו והניאו את בני ישראל מלילך לארץ ישראל?

כו' (ראה רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ב). ראה גם תורת מנחם חמ"א ע' 70. ורש"י.

(4) הל' ת"ת סוף פ"א.

(5) ראה תורת מנחם חמ"א ע' 284. ורש"י.

(6) שמות ג, א.

(7) שמו"ר (פ"ב, ב) ותנחומא שם (ז).

(8) יג, ג.

(9) שם, כא.

(*) הוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפסה בהוספות ללקו"ש ח"ח ע' 289 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

(1) ראה שו"ע יו"ד סרמ"ו ס"ו. ובט"ז שם "שהוא המנהג בכל יום".

(2) ראה גם תורת מנחם חל"ז ע' 206. ורש"י.

(3) כולל מצוות יסודי התורה: אחדות ה', אהבתו ויראתו וכו' ש"הדרך לאהבתו ויראתו" היא שיתבונן האדם במעשיו (של ה') .. ויראה מהן חכמתו .. מיד הוא .. מתאוה תאוה גדולה לידע

ואין לומר שהיתה להם הפתעה ("איבערצשונג") למצוא בארץ ישראל את ל"א המלכים וכו' - שהרי כל ענינים אלו ידעו זמן רב לפני זה. וראה לדבר, שכבר בעת קריעת ים סוף, שאירעה משך זמן לפני שילוח המרגלים, הזכירו כבר בני ישראל בשירת הים שכל האומות¹⁰ שישבו בארץ כנען, "כל יושבי כנען"¹¹ (וגם "אלופי אדום, אילי מואב"¹¹, האומות שדרכם הוצרכו לעבור בדרך לארץ ישראל), נמוגו מפחד ורעדה בשמעם אודות הנסים שאירעו לבני ישראל. ברור איפוא שבני ישראל - גם המרגלים - ידעו אודות מלכי כנען, וגם ידעו כיצד נראית ארץ כנען, ובפרט שכנען עמדה בקישור תמידי עם ארץ מצרים¹². ואם כן, מה הפתיע כל כך את המרגלים בראותם את כנען מקרוב, עד שזה הפך אותם מ"כשרים היו" שמצייתים לה' - כולל הציווי לילך לארץ ישראל - לקצה השני, להניא את כל בני ישראל מלילך לארץ ישראל?

ד. ויובן הביאור בזה ממה שכתוב רבינו הזקן ב'לקוטי תורה' פרשתנו¹³:
בהיותם אנשים כשרים - דוקא מצד צדקותם ("פרומקייט") - סברו המרגלים שמוטב להישאר במדבר ולא לילך לארץ ישראל. טענתם היתה: כאשר נמצאים במדבר, לא צריכים להתעסק בעניני עולם הזה, חרישת שדות, ניהול מסחר ומגע עם עמים מחוץ לבני ישראל; שהרי בהיותם במדבר סיפק להם הקדוש-ברוך-הוא מן המוכן לחם - מן - מן השמים, ומים מבארה של מרים (הדברים הנחוצים לאכילה ושתייה), וכמו כן בגדים - "שמלתך"¹⁴ - ללבוש, ושם גם היו פרושים ומוכדלים מהעולם, משאר האומות. הם היו יכולים ללמוד תורה ולקיים מצוות ולשגשג בקדושה ורוחניות ללא הפרעות וללא קשיים.
וזו היתה טענת המרגלים: מהו הצורך לילך "אל ארץ נושבת"¹⁵, לארץ שבה יצטרכו להתמסר לחרישה, זריעה, ניהול מסחרים ומגע עם אומות העולם (ובפרט בידעם שבני ישראל בכמות, במספר, קטנים בהרבה מאומות אחרות), ויבואו לידי נסיונות גדולים וקשים. הרי כולם מבקשים "אל תביאנו לידי נסיון"¹⁶. מוטב איפוא להיות במדבר ולהמשיך שם בעבודת ה' - בלי להיכנס לנסיונות בלתי פוסקים, וגם כאלו שלא הורגלו בהם כלל.

ועל-פי-זה מבאר רבינו הזקן איך יתכן שמשא יבחר באנשים אלו להיותם צדיקים, ובכל זאת, בסופו של דבר - ואדרבא מצד צדקותם - אינם רוצים להיכנס למלחמה הכרוכה בסכנה, ותוצאותיה אינם ידועות, ורוצים למנוע זאת על-ידי שישארו במדבר.

חטאם היחיד היה - שלא היו חזירים ("דורכגענומען") בהכרה שכיון שהקדוש-ברוך-הוא מצוה לילך במסירת נפש לסכנה שעלולה לנגוע בצדקות ("אָנרירן פרומקייט") - צריך ללכת גם על זה, ולהיכנס לארץ נושבת.

ה. אלא שלפי ביאור זה עדיין אינו מובן:

כיון שבאותה שעה שמשא בחר בהם כשרים היו, והיו מוכנים למלא את השליחות; הם ידעו באותה שעה שהולכים לארץ שבה יצטרכו לחרוש ולזרוע ולעסוק בעניני העולם, ובכל זאת היו מוכנים לכך - מה השתנה אצלם בכניסתם לארץ שאז התחרטו?

והמענה על זה הוא¹⁷ על-פי מאמר חכמינו זכרונם לברכה¹⁸ אינו דומה שמיעה לראיה. עד אז שמעו אודות הנסיונות, והיתה להם החלטה תקיפה שלא לפחד מהם. אך כאשר נכנסו לארץ ישראל וראו ש"זה פריה"¹⁹ וכו' - כיצד נראית כל הנהגת הארץ, "עז העם היושב בארץ"²⁰, ותהיה להם מלחמה קשה,

(10) ראה גם במכילתא בפירוש הנבואה שבשירה "בגדול זרועך ידמו כאבן" (בשלח טו, טז) - שמדבר ב"כל מלכי כנען" כשיבואו וילחמו בישראל.

(11) בשלח שם, טו.

(12) ראה וישב לו, כה. ובכ"מ.

(13) לו, ג ואילך.

(14) עקב ח, ד. וראה רש"י שם.

(15) בשלח טז, לה.

(16) ראה סנהדרין קז, רע"א.

(17) ראה גם שיחת ש"פ שלח בתחלתה (לקמן ריש ע' 32).

וש"נ.

(18) ראה מכילתא יתרו יט, ט.

(19) שלח יג, כז.

(20) שם, כח.

1 רוחנית, שהיא עיקר המלחמה, לא להתפעל ולא להיות מושפע חס ושלום מתועבות ארץ כנען (ובדרך
2 ממילא גם מלחמה גשמית) - בראותם כל זאת כמו עיניהם, הרתיע הדבר אותם מהחלטתם הקודמת שלא
3 יתפעלו כיון שהקדוש-ברוך-הוא שולח בשליחות זו.

* * *

4 ו. ככל עניני התורה, אין זה סיפור שאירע לפני אלפי שנים, אלא זוהי תורה - הוראה לכל הדורות,
5 גם עבורנו בחיינו:

6 כאשר נעשים בר מצוה או בת מצוה, מקבלים החלטה תקיפה לקיים רצון ה'. אך לאחר זה קורה
7 לעיתים קרובות שכאשר באים לידי מעשה, ובא הנסיון בפועל - רואים (או שנדמה) שזה קשה יותר
8 מהמשוער, ולא רוצים להכנס למלחמה.

9 מלמדת אותנו פרשת השבוע, שלא נופתע מכך שבזמן הבר מצוה או בת מצוה, או בזמן שנמצאים
10 בבית-הספר או בישיבה, אזי ישנה החלטה שלא להתפעל מהעולם ולנהוג כדרוש מיהודי, ולאחרי זה
11 כשהדברים באים לידי פועל, מרגישים חלישות ורוצים "לברוח".

12 צריך לדעת שאסור ליהודי ליפול ברוחו, וכמסופר בסדרה - אם רק "בה" אל תמרדו"²¹, אלא יחזיקו
13 ויאחזו ברצון ה', אזי ברור הדבר ש"לחמנו הם"²¹, ובודאי ישרו את כל המלחמות וינחלו נצחון גדול.

14 זהו כללות הלימוד מהסדרה לכל אחד ואחד מישראל, הן אנשים והן נשים.

* * *

15 ז. ובזה יש פרט נוסף שמסופר בחז"ל:

16 פעולת המרגלים שיתחרטו ולא ירצו לילך לארץ נושבת - היתה רק על האנשים, כפי שרש"י מביא
17 (בפרשת פנחס²²) שנשי ובנות ישראל לא נרתעו מדיווח המרגלים, ומבלי הבט על עמדת האנשים - אמרו
18 הנשים שאינן פוחדות, ואם הקדוש-ברוך-הוא רוצה שילכו למעמד ומצב של נסיון, צריך לעשות זאת
19 מיד, למרות שלפי שעה יהיה בכך "ניתוק", שלא יוכלו לנצל את הזמן שיצטרכו להקדיש לחרישה וזריעה
20 ומגע עם אינם יהודים - ללימוד תורה וקיום מצוות.

21 וגם בזה יש הוראה, וגם עבור זמננו:

22 לדאבוננו רואים שיש הרבה אנשים שכל זמן שנמצאים בישיבה, או בשעות שנמצאים בבית-הכנסת
23 להתפלל או ללמוד את השיעור, אזי עומדים בהתלהבות ובחיות שלא להתפעל ממה שקורה ברחוב,
24 ושגם בצאתם לרחוב ימלאו שם את שליחותו של הקדוש-ברוך-הוא. אך בצאתם לרחוב - נפעל אצלם
25 שינוי, חלישות. אך להיותו יהודי דתי, רצונו לרוץ חזרה לבית-הכנסת ולישיבה, ואינו רוצה להתעסק
26 בבנין העולם להיות דירה לו יתברך, שגם בעולם החיצוני תהיה ניכרת אלקות.

27 הנה, כמו בדורות ההם כך גם בדור זה - צריכות הנשים להראות את הדוגמא, שלמרות שהמרגלים
28 שסיפרו אודות נסיונות כבדים ומלחמה כבדה דיברו אמת²³, שסיפרו את המצב כפי שהוא, לא היה זה
29 שייך כלל להחלטה לקיים את השליחות; זוהי שליחות מהקדוש-ברוך-הוא שאלקות תהיה ניכרת לא רק
30 בבית-הכנסת ובבית-המדרש ובבית הפרטי, אלא תהיה ניכרת בכל המקומות שיש בהישג ידו של יהודי
31 להביא לשם את דבר ה', ולמלא שליחותו של הקדוש-ברוך-הוא לעשות שם דירה לו יתברך בתחתונים.

* * *

שיחת ש"פ שלח דאשתקד ס"כ (תורת מנחם ח"מ ע' 144 ואילך).

(21) שם יד, ט.

(22) ראה סוטה לה, א: "ולא היא כו".

(23) מספרי (שם כז, ד) ותנחומא שם (ז). וראה גם

ח. כיון שהתכנסו כאן אלו שסיימו את הלימוד בכיתה מסויימת, ואלו שצריכים להתמסר בשבועות הבאים להדרכת ילדי ישראל - עלולה לעלות המחשבה:

עד עתה היו במצב של הגנה, על-ידי-זוה שלא היו מוכרחים להיות "ברחוב"; וגם לא היו צריכים להתעסק עם הזולת, והיו יכולים לנצל את מלוא הזמן, מלוא המרץ ("ענערגי") וכל האפשרויות לשגשג בעצמו בעניני תורה, קדושה ורוחניות. ואילו עתה עומדים במצב שצריך לצאת לסביבה אחרת וצריך להתמסר לזולת - אמנם ילד יהודי, אבל ילד כזה שזקוק עדיין להדרכה בדרגה כזו שהוא בעצמו עבר כבר לפני שנים. ואם כן, יכולה להתעורר השאלה: לשם מה צריכים להכנס לנסיון זה? להתנתק מהשגשוג שלו בטוב וקדושה, ולהתמסר לענין של כיבוש, לכבוש עוד נשמה יהודית, ועוד סביבה יהודית ולעשות שם "ארץ ישראל" - מהו הצורך בכל הענין והנסיון?

וזאת מספרת התורה ונותנת הוראה וסיוע וחיזוק, ובמיוחד - לנשים, ובמכלל-שכן וקל וחומר: ומה אז, כאשר כל האנשים התנגדו, אף-על-פי-כן עמדו הנשים בנסיון, ואמרו "תנה לנו אחוזה"²⁴; אנו רוצות ודורשות לקבל אפשרות למלא את השליחות של הקדוש-ברוך-הוא, למרות הנסיון שבדבר - על-אחת-כמה-וכמה (במדה גדולה הרבה יותר) עתה, כשהתורה מספרת את כל הסיפורים וההוראות האמורות לעיל, ותורת החסידות ביארה את כולם בהתלהבות, באופן ברור ביותר ובאופן חי ("אין אַ לעבעדיקן אופן"), יש לנשי ישראל, בתוך כלל ישראל, את השליחות הגדולה האמורה לעיל, שליחות שביכלתם לקיימה במילואה, ובפרט הנאספות כאן וכיוצא בהן - השליחות של עשיית "אחוזה" מילדי ישראל שיהיו תחת הדרכתם, ומהסביבה בה יהיו בימי החופש, חופש בין לימוד ללימוד, או בין כיתה לכיתה - אחוזה בארץ הקודש, אחוזה קדושה נצחית.

ושליחות זו, לא רק שלא תוריד אותם חס ושלום מדרגתם, אלא הם יגביהו את אלו שיהיו תחת הדרכתם וגם את עצמם לדרגה נעלית יותר - על-ידי-זו שבכחו של הקדוש-ברוך-הוא יעמדו בכל הנסיונות, כי "ה' אתנו"²⁵ - הקדוש-ברוך-הוא נמצא עם כל אחד ואחד מהם.

ואז תקויים בהם גם ברכת "ארץ גו' זבת חלב ודבש"²⁵ - שיעשו מארץ פשוטה ארץ שמזיבה, ללא טרחה, "חלב ודבש"²⁶, חלב - כל המועיל לגידול האדם, ודבש - כל הנותן לאדם תענוג ונועם ("געשמאַק") אמיתי בחיים,

והרי כוונת התורה לגידול אמיתי - לא רק גידול הגוף, אלא באופן שיחד עמו גדלה הנשמה, ואדרבא, גידול הגוף בא כתוצאה מגידול הנשמה, שנעשית אצלו חי' ("לעבעדיקער") רחבה ומעמיקה יותר, וכל זה באופן שמרגישים בזה תענוג אמיתי -

למלא את השליחות שיש לכל אחד ואחד מכן, בתוככי כלל ישראל, מתוך תענוג אמיתי ובשמחה ובטוב לבב.

* * *

ט. יתן השם יתברך לכל אחד ואחת מכן - ועל ידכן למודרכים ומודרכות שלכן, כולל בני הבית - בתוככי כלל ישראל, קיץ בריא ברוחניות ובגשמיות גם יחד, ותנצלו את הקיץ לאיסוף פירות טובות, "מאי פירי" - מצוות²⁷, עניני תורה ומצוות ויהדות בכלל, שיהיה קיץ עשיר בכל הפרטים - ובשמחה ובטוב לבב.

בס"ד. שיחת שבת פרשת קרח, ג' תמוז, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. בהתחלת הפרשה מעתיק רש"י התיבות "ויקח קרח", וכותב: "פרשה זו יפה נדרשת במדרש רבי תנחומא" (וממשיך לבאר פרטי הדברים).

ואינו מובן:

א) ענינו של פירוש רש"י על התורה הוא לפרש פשוטו של מקרא - כפי שחוזרים ומדברים ("מ'האֵלֵט אין איין רעדן") מידי שבת בשבתו - על-פי מה שכתב רש"י בעצמו בכמה מקומות, החל מספר בראשית: "אני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא"¹. ואילו כאן כותב רש"י "פרשה זו יפה נדרשת במדרש כו'", ומביא בפירושו את דברי המדרש?

ואין לומר שרש"י מביא דרשה זו - אף שאינה פשוטו של מקרא - להיותה דרשה יפה ("יפה נדרשת"), כי בודאי יש במדרשים עוד דרשות יפות [שהרי לא יאומן כי יסופר שבכל מדרש תנחומא ובכל המדרשים שנתגלו בימיו, לא מצא רש"י דרשות יפות נוספות מלבד דרוש זה], ואם כן, היה לו לרש"י להביא בפירושו דרשות יפות במקומות נוספים. וכיון שבכל התורה לא הביא רש"י דרשות יפות, בהכרח לומר, שרש"י מפרש רק פשוטו של מקרא, ולא ענין של דרוש, גם אם הוא דרוש יפה. ומדוע בפרשתנו מביא ש"פרשה זו יפה נדרשת במדרש"?

ב) גם אם רש"י צריך להביא ענין של דרוש - מדוע צריך לציין את מקור הדברים: "במדרש רבי תנחומא"?

וכמדובר כמה פעמים² שאין דרכו של רש"י לציין מקורות לפירושו, גם כאשר כותב "אמרו רבותינו" או "דרשו רבותינו" וכיוצא בזה. ומה שמצינו בכמה מקומות ציוני מקורות בחצאי עיגול, אין זה מפירוש רש"י עצמו, אלא מה שניתוסף אחרי זה (על-ידי המעתיקים כו'). וראה לדבר - שבכמה מקומות צוינו דפי הש"ס, והרי חלוקת הדפים והעמודים בש"ס התחילה מאז שנדפס הש"ס, כמה דורות אחרי רש"י!

ואם כן, מדוע בפרשתנו כותב רש"י "פרשה זו יפה נדרשת במדרש רבי תנחומא" [שהרי התיבות "במדרש רבי תנחומא" הם מפירוש רש"י עצמו, שלכן, בכל הדפוסים אינם בחצאי עיגול, אלא בפנים] - לכאורה היה מספיק לכתוב "פרשה זו יפה נדרשת במדרש" (סתם)?

ג) גם צריך להבין בנוגע לתיבות שמעתיק רש"י בהתחלת הפרשה (כמדובר כמה פעמים³ שגם העתקת התיבות היא בדיוק) - "ויקח קרח":

בהעתקת התיבות "ויקח קרח" כוונת רש"י לציון כללות הפרשה, ולכן, לאחר ההקדמה "פרשה זו יפה נדרשת במדרש רבי תנחומא", מעתיק רש"י עוד הפעם את התיבות "ויקח קרח", ומפרשם: "לקח את עצמו לצד אחד וכו'", כי התיבות "ויקח קרח" שמעתיק לפני-זה הם (לא העתקת התיבות שבא לפרשם, אלא) ציון לכללות הפרשה.

ואם כן, היה רש"י יכול להסתפק בהעתקת תיבה אחת [כמו בפרשת בהעלותך: "בהעלותך - למה נסמכה פרשה המנורה וכו'"], שגם כאן נעמד רש"י על כללות הפרשה, ומעתיק תיבת "בהעלותך" בלבד] - "ויקח" [דכיון שאין פרשה נוספת שמתחילה בתיבה זו, די בתיבה זו לציין לכללות הפרשה], ומדוע מעתיק "ויקח קרח"?

ומכל זה מוכרח אשר (א) בפרשה זו ישנם כמה ענינים שאינם מובנים בדרך הפשט, ואפשר לתרצם רק על-פי דברי המדרש, אלא שבזה גופא בוחר רש"י ב"מדרש רבי תנחומא", ששם "פרשה זו יפה נדרשת" על דרך (ועל-כל-פנים קרוב לדרך) הפשט, (ב) אף שהקושי בפרשה זו הוא בכמה ענינים (שלכן

(3) ראה תורת מנחם חמ"ב ע' 182. וש"נ.

(1) ג, ח. וראה שם, כד. וישלח לג, כ.

(2) ראה תורת מנחם חמ"א ע' 198. ע' 200. חמ"ג ע' 118. ועוד.

1 מביא רש"י כמה ענינים מדברי המדרש כדי לתרץ כל הקושיות), מכל-מקום, הקושיא העיקרית שבפרשה
2 זו היא (לא בנוגע לעצם ענין המחלוקת, "ויקח", אלא) בנוגע לקרח עצמו, ולכן מעתיק בציון הפרשה
3 "ויקח קרח", כדלקמן.

4 ב. הקושיא העיקרית ב'פשוטו של מקרא' היא - איזה תועלת היתה לקרח מכל המחלוקת:

5 קרח היה משבט לוי, שהובדל מכל שבטי ישראל, כמו שכתוב⁴ "והבדלת את הלויים מתוך בני ישראל
6 והיו לי הלויים", ובשבט לוי גופא - מבני קהת, ש"עבודת הקודש עליהם בכתף ישאו" (שלכן לא ניתנו
7 להם עגלות כמו לבני גרשון ובני מררי)⁵, ובגלל זה היה אצלם עיקר הענין דנשיאות ראש⁶, כמו שכתוב⁷
8 "נשא את ראש בני קהת מתוך בני לוי", ואילו גבי בני גרשון נאמר⁸ "נשא את ראש בני גרשון גם הם",
9 "כמו שצויתך על בני קהת"⁹, "כמו" דייקא, בדוגמת הנשיאות ראש של בני קהת.

10 וכיון שכן, נשאלת השאלה: מדוע היה כדאי לקרח כל המחלוקת - אדרבה: אילו היתה מתקבלת
11 טענתו "כי כל העדה כולם קדושים גו' ומדוע תתנשאו גו'"¹⁰ - היה גורם רעה לעצמו, בכך שגם הוא
12 היה יורד מגדלותו, ואם כן, מוטב לו שיהיו חילוקי דרגות בין בני ישראל, שאז ישאר גם הוא "מיוחס"!!
13 ובלשון רש"י בהמשך הפירושו - "ומה ראה קרח לחלוק עם משה":

14 בשלמא בנוגע לדתן ואבירם, וכן החמשים ומאתיים איש, שלא היו משבט לוי - לא היה להם מה
15 להפסיד אם תתקבל הטענה "מדוע תתנשאו", כיון שגם בלא-הכי אין להם ענין של התנשאות;

16 [ואף שהחמשים ומאתיים איש היו "נשיאי עדה קריאי מועד אנשי שם"¹¹, וכפי שפירש רש"י שהיו
17 "ראשי סנהדראות", "שנאמר נשיאי עדה קריאי מועד, ולהלן הוא אומר אלה קרואי העדה" - יש לומר,
18 שבטענה "ומדוע תתנשאו" לא היתה כוונתם לשלול את הצורך בענין הנשיאות,

19 בהיותם נשיאי עדה, בודאי הבינו את הצורך במציאותם של נשיאים, שהרי אין זה מן הראוי שתהיה
20 ההנהגה באופן ד"ותקרבון אלי כולכם"¹², כולם ביחד, אלא בהכרח שיהיו באי-כח שיהיגו את בני
21 ישראל בנוגע לחלוקת הארץ, בנוגע לחלוקת המים מבארה של מרים¹³, וכיוצא בזה, ומובן, שבשביל זה
22 יש צורך שיהיה להם תוקף (לא רק של איש פרטי, אלא) של הכלל כולו שאותו הם מייצגים, אבל אין
23 זה מחייב התנשאות בענין הקדושה; בענין הקדושה - שוים כולם.

24 טענתם היתה רק בנוגע להתנשאות בענינים של קדושה, כמו ההתנשאות של אהרן, שעל זה נאמר¹⁴
25 "ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים", ועל זה טענו: "כי כל העדה כולם קדושים גו'" - בבחינת "טלית
26 שכולה תכלת"¹⁵, ואם כן, "מדוע תתנשאו", מהו הצורך בהתנשאות בענין הקדושה.

27 ועל-דרך-זה בנוגע לנשיאות של משה שהיה מלך - שגם על זה חלק קרח - שאינה רק לצורך ההנהגה
28 כו', כבנשיאי ישראל, אלא יש בה גם ענין של קדושה, כדמוכח מזה שמושחין את המלך בשמן המשחה,
29 והרי משיחה בשמן המשחה קשורה עם ענין של קדושה, שלכן משחו את הכהנים, כלי המקדש וכו'.

30 אבל קרח - אם תתקבל הטענה "ומדוע תתנשאו", ירד גם הוא מגדולתו, ואם כן, מוטב לו שאהרן
31 ישאר כהן גדול, אף שיהיה למעלה ממנו, כדי שגם אצלו ישאר ענין של גדולה.

32 וכיון שקושיא זו היא בכל תוכן ועיקר הפרשה - מחלוקת קרח,

33 - דאף שגם החמשים ומאתיים איש (לא רק קרח) חלקו על משה ואהרן (ועל מחלוקתם אין קושיא,

34 כנ"ל), הרי מובן מפשטות הכתובים, שעיקר המחלוקת היתה של קרח, ואילו החמשים ומאתיים איש

(10) פרשתנו טז, ג.

(11) שם, ב.

(12) דברים א, כב ובפרש"י.

(13) ראה פרש"י חוקת כא, כ.

(14) דברי הימים-א כג, יג.

(15) ראה לשון התנחומא (לקמן ס"ה).

(4) בהעלותך ח, יד.

(5) נשא ז, ט (ובפרש"י).

(6) ראה במדב"ר פ"ו, א - הובא ונתבאר בלקו"ת נשא כא,

ב.

(7) במדבר ד, ב.

(8) ר"פ נשא.

(9) פרש"י עה"פ.

- היו טפלים לקרח ששירל ופיתה אותם להצטרף אליו. וראה לדבר, ממה שכתוב¹⁶ "וידבר (משה) אל קרח ואל כל עדתו וגו' (ומסיים) רב לכם בני לוי", כיון שמשה ידע שעיקר המחלוקת באה מקרח, וכאשר קרח יחזור בו, תתבטל עיקר המחלוקת, ובמילא יתבטל גם הטפל -
- לכן מעתיק רש"י (בציון הפרשה) התיבות "ויקח קרח" (ולא "ויקח גו'"), כיון שזהו עיקר הקושי בכל תוכן הפרשה.
- ג. ועוד קושיא עיקרית בכללות הפרשה - בנוגע לזמן שבו נתעוררה מחלוקת קרח - דלכאורה, מצד הטענה "כי כל העדה כולם קדושים גו' ומדוע תתנשאו", היתה המחלוקת צריכה להתעורר משך זמן רב לפני זה:
- לאחרי (חטא העגל שהיה בסמיכות ל) מתן תורה, ניטלה העבודה מן הבכורות וניתנה לשבט לוי. וגם בנוגע לאהרן ובניו - הנה מהקמת המשכן חניך משה רבינו את אהרן במשך שבועת ימי המילואים להיות כהן גדול, ובניו - כהנים.
- ויתירה מזה: עוד לפני הקמת המשכן היה כבר אהרן מובדל משאר בני ישראל - כפי שמצינו בשעת מתן תורה ש"אתה (משה) מחיצה לעצמך, ואהרן מחיצה לעצמו כו'¹⁷. וגם לאחרי כן היה סדר הלימוד באופן ש"משה היה לומד מפי הגבורה, נכנס אהרן שנה לו משה פרוק", ואחר-כך בני אהרן, הזקנים, וכל העם¹⁸.
- ואם כן, למה המתין קרח זמן רב כל-כך עם מחלוקתו על משה?
- יש מפרשים¹⁹ שמחלוקת קרח היתה לפני כן, ונכתבה כאן שלא כפי סדר הזמנים, שהרי אין מוקדם ומאוחר בתורה²⁰.
- [ועל-פי-זה מתרצים מה שכתוב בהמשך הפרשה בנוגע לשבט לוי "ונלוו עליך ושמרו את משמרת אוהל מועד וגו'²¹, אף שמינוי הלויים היה כבר לפני זה - כיון שכל פרשה זו אירעה לפני כן, ונכתבה שלא במקומה].
- אבל, תירוצו זה אינו מספיק, כי בכל אופן, בהכרח לומר שהיה זה לאחר הקמת המשכן, כדמוכח ממה שכתוב בהמשך הפרשה²²: "וירם את המחנות גו' ועשו אותם גו' ציפוי למזבח". ואם כן, עדיין יוקשה, שהרי הבדלת אהרן מכל בני ישראל היתה עוד לפני הקמת המשכן, כנזכר לעיל.
- ד. ובגלל שתי קושיות אלו, שהן קושיות כלליות בכללות הפרשה דמחלוקת קרח (נוסף על עוד קושיות בפרטי הענינים) - מקדים רש"י לומר "פרשה זו (דלכאורה: תיבות אלו מיותרות, ובמקום זה היה רש"י צריך להוסיף "ויקח קרח וגו'" - אלא כוונת רש"י להודיע שכיון שיש קושי בכללות הפרשה, לכן כל הפרשה צריכה להיות) יפה נדרשת במדרש רבי תנחומא":
- אף-על-פי שהפירוש שלי - אומר רש"י - הוא על דרך הפשט, הנה בפרשה זו מוכרחים להגיע לפירוש על דרך הדרוש,
- [ועל-דרך מה שנתבאר לעיל²³ בנוגע למה שכתב רש"י בסוף פרשת שלח: "מיסודו של רבי משה הדרשן העתקתי כו'"] - שהפשט גופא מכריח שזקוקים לדרך הדרוש],
- אלא שבדרוש גופא הנני בוחר - אומר רש"י - הדרשה ש"במדרש רבי תנחומא", כיון שדרשה זו היא קרובה לדרך הפשט*.

(* מה שאין-כן שאר הדרשות שבמדרש רבה, מסכת סנהדרין (קט, ב ואילך) ובעוד מדרשים - שלא הובאו במדרש תנחומא - אינן קרובות לדרך הפשט.

(16) פרשתנו שם, ד"ו.
 (17) פרש"י יתרו יט, כד.
 (18) פרש"י תשא לד, לב - מעירובין נד, ב.
 (19) ראב"ע. וראה גם רמב"ן.
 (20) פרש"י בראשית ו, ג. וישלח לה, כט. ועוד.
 (21) יח, ד.
 (22) יז, ב"ג.
 (23) שיחת ש"פ שלח בסופה (תורת מנחם חמ"ד ע' 33 ואילך). וש"נ.

- 1 וזוהי הכוונה בדברי רש"י "פרשה זו יפה נדרשת במדרש רבי תנחומא":
- 2 איתא בגמרא²⁴: "כל האומר שמועה זו נאה וזו אינה נאה וכו'", כך, שלא שייך לומר שרק "פרשה
- 3 זו יפה נדרשת במדרש רבי תנחומא", ואילו שאר הפרשיות, או הדרשות שבשאר המדרשים (מלבד מדרש
- 4 רבי תנחומא) אינן יפות חס-ושלום; בודאי ש"כולם אהובים כולם ברורים", וכולן יפות.
- 5 אלא כוונת רש"י באמרו "פרשה זו יפה נדרשת במדרש רבי תנחומא" היא - ביחס לדרך הפשט, כי:
- 6 (א) מצד דרך הפשט זקוקים לדרשה זו, (ב) דרשה זו קרובה לדרך הפשט.
- 7 ה. ומביא רש"י את הדרשה שבמדרש רבי תנחומא* - "ומה ראה קרח לחלוק עם משה, נתקנא על
- 8 נשיאותו של אליצפן בן עוזיאל, שמינהו משה נשיא על בני קהת על-פי הדבור. אמר קרח, אחי אבא
- 9 ארבעה היו . . עמרם הבכור נטלו שני בניו גדולה, אחד מלך ואחד כהן גדול, מי ראוי ליטול את השניה,
- 10 לא אני שאני בן יצהר שהוא שני לעמרם, והוא מנה נשיא את בן אחיו הקטן מכולם, הריני חולק עליו
- 11 ומבטל את דבריו. מה עשה, עמד וכנס מאתיים וחמישים ראשי סנהדראות רובן משבט ראובן שכיניו . .
- 12 והלבישן טליתות שכולן תכלת, באו ועמדו לפני משה, אמרו לו טלית שכולה של תכלת חייבת בציצית
- 13 או פטורה, אמר להם חייבת, התחילו לשחק עליו, אפשר טלית של מין אחר חוט אחד של תכלת פטורה,
- 14 זו שכולה תכלת לא תפטור את עצמה":
- 15 סיבת המחלוקת של קרח היתה (לא כהונת אהרן, אלא) בגלל ש"נתקנא על נשיאותו של אליצפן בן
- 16 עוזיאל"**, אלא, שטענתו על אליצפן לא היתה שייכת כלל למאתיים וחמישים איש דראובן, ולכן הוכרח
- 17 לטעון על כהונת אהרן.
- 18 אבל, אם היה טוען מיד לאחר מינוי אליצפן - פשיטא שכל אחד היה מקשה: למה המתין עד עתה,
- 19 שמינו את אליצפן לנשיא על בני קהת, כולל גם על קרח - שמזה מוכח, שרק כבוד עצמו הוא דורש.
- 20 ולכן, הוכרח - בלית ברירה - להמתין עד שתהיה איזו טענה ותירוץ בידו על זה.
- 21 וזהו שממשיך רש"י: "מה עשה כו' הלבישן טליתות כו'" - שחיכה עד שנאמרה פרשת ציצית, וכיון
- 22 שלדעתו יאמר משה - כמו שהוא על-פי שכל - שאין צריך חוט תכלת, מזה יביא ראיה לקושייתו: "למה
- 23 תתנשא".
- 24 והחשבון שלו היה, שאם תתקבל טענתו - תבטל נשיאות אליצפן עליו, כי באמיתית - רק בזה
- 25 נתקנא, ולא באהרן.
- 26 ו. ויש להוסיף בנוגע לענינים המופלאים שבפירוש רש"י - בנוגע לדיוק הלשון "פרשה זו יפה
- 27 נדרשת", על-פי ענין ששייך להלכות שבת:
- 28 איתא במשנה²⁵: "לא יצא האיש לא בסייף ולא בקשת ולא בתריס ולא באלה ולא ברומח, ואם יצא
- 29 חייב חטאת. רבי אליעזר אומר תכשיטין הן לו. וחכמים אומרים אינן אלא לגנאי, שנאמר²⁶ וכתתו
- 30 חרבותם לאתים וחניתותיהם למזמרות ולא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה". ובגמרא שם:
- 31 "תניא אמרו לו לרבי אליעזר, וכי מאחר דתכשיטין הן לו, מפני מה הן בטלין לימות המשיח, אמר להן,

(*) ואף שדרשה זו הובאה גם במדרש רבה (פי"ח, ב"ג) - הרי יש כמה ראיות שמדרש תנחומא קדם למדרש רבה, ובפרט פרשת קרח שבמדרש רבה, לדעת בובער נעתקה ממד"ת כלשונו (ראה ב"מבוא" שלו למדרש תנחומא ס"ט ס"ד (לח, א ואילך)).

(**) שהיה בה גם ענין של קדושה - החלוקה מי ישא הארון, מי השולחן וכו'.

לפי שאינן צריכין, שנאמר לא ישא גוי אל גוי חרב. ותהוי לנוי בעלמא, אמר אביי, מידי דהוה אשרגא
 בטיהרא, ופירש רש"י: "שרגא בטיהרא - נר בצהרים, מתוך שאינו צריך, אינו נאה, אבל בזמן הזה שהוא
 עת מלחמה - תכשיטין הן".
 כלומר: דבר שיש בו צורך עתה, או שיהיה בו צורך בעתיד - יש בו נוי (יופי), מה שאין-כן דבר
 שאין בו צורך, אין בו נוי. ולכן, בזמן הזה שהוא עת מלחמה (כי גם אם היום אין מלחמה, הרי יתכן
 שמחר תהיה מלחמה), ויש צורך בכלי זיין - אזי תכשיטין הן; מה שאין-כן לעתיד לבוא, שאז לא יהיה
 צורך בכלי זיין, כיון "שלא ישא גוי אל גוי חרב" - אין בהם ענין של נוי.
 וזהו הרמז בלשון רש"י "פרשה זו יפה נדרשת" - יפה דייקא, לפי שדרשה זו יש בה צורך להבנת
 פשוטו של מקרא (ולא כמו דרשה שאין בה צורך להבנת פשוטו של מקרא).

* * *

ז. המשך הביאור בפירושי רש"י בפרשת שלח - נכלל בשיחת שבת פרשת שלח.

* * *

ח. מאמר (כעין שיחה) דיבור-המתחיל ויקח קרח גו'.
 (לאחרי המאמר אמר):
 בהמשך להמדובר אודות ה'לקוטי תורה' - הנה כיון שה'לקוטי תורה' דפרשת שבוע זה קצר יותר
 מאשר בפרשיות דהשבועות שלפני זה, הרי בודאי סימנו רבים ללמוד.
 ולכן: כל אלו שסיימו לימוד ה'לקוטי תורה', וכן אלו שסיימו עד הבדלה - יאמרו עתה "לחיים"²⁷,
 ויהיה זה נתינת-כח על המשך לימוד ה'לקוטי תורה' בשבועות הבאים.

* * *

ט. הביאור בפירוש רש"י סוף פרשתנו, "ולא תשאו עליו חטא וגו'", "הא אם לא תרימו תשאו חטא",
 "ולא תמותו, הא אם תחללו תמותו" - דקאי במעשר הטבול לתרומה שאיסורו הוא מצד חלק תרומת
 מעשר שבו, ולכן נכפל האיסור בכתוב, כיון שיש בו שני איסורים: איסור גזילה, ואיסור חילול קדשים
 - הוגה על-ידי כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק ל"ח עמוד 56 ואילך.

(27) ראה גם תורת מנחם חמ"ד ע' 33. ורש"י.

המשך ביאור למס' יבמות ליום שבת קודש עמ' ב

1 שתהינה רשאות להינשא לאחרים. משיבה הגמרא: אָמַר רַב
 2 חֲקָאָה אָמַר רַב, בּוֹנֵם אֶת הַחֲרָשֶׁת וּמִקִּיִּים בַּהּ מִצּוֹת יְבוּם. וּמוֹצִיָּא
 3 גִּטָּה לְאַחֵר מִכֵּן, וְקִטְנָה תִּמְתֵּן עַד שֶׁתִּגְדִּיל וְתִחְלֹץ, וְלִכֵּן הִיא עֲלִי
 4 לְגַרְשׁ אֶת הַחֲרָשֶׁת שֶׁלֹּא תֵאָסֵר עָלָיו לְאַחֵר מִכֵּן כְּשִׁיחְלוּץ לְקִטְנָה
 5 כְּשֶׁתִּגְדֵּל.
 6 הגמרא לומדת מדברי רב על ההבדל במהות קנן הקידושין שבין
 7 קטנה לבין חרשת: אָמַר רַב חֲקָא, שְׁמַע מִיָּנָה קֶקֶר רַב - מוֹכַח

8 מדברי רב שהוא סובר שבקידושי החרשת מדרבנן, הַחֲרָשֶׁת קְנוּיָה
 9 לבעלה וּמְשׁוּיָרָה - אַבְל הַקֵּנִין אֵינוּ מוֹשְׁלִים וְחֹסֵר בְּאִיכוֹתוֹ כִּיּוֹן
 10 שֶׁאֵין לָהּ דַּעַת. הַקִּטְנָה לְדַעַת רַב, קְנוּיָה וְאֵינָהּ קְנוּיָה, כְּלוּמַר סִפֵּק
 11 הַדָּבָר הָאֵם הִיא קְנוּיָה לְגַמְרִי אוֹ שֶׁאֵינָהּ קְנוּיָה כֻּלָּל. וְהַהוֹכָחָה
 12 מִדְּבַרֵי רַב הִיא, דָּאִי סָלְקָא דַּעְתָּהּ לֹמַר לְהִיפֹךְ, שֶׁהַחֲרָשֶׁת קְנוּיָה
 13 וְאֵינָהּ קְנוּיָה, וְהַקִּטְנָה קְנוּיָה וּמְשׁוּיָרָה, חֲרָשֶׁת אֲמַאי - מְדוּעָה אִמְרָה
 14 רַב שְׂבוּנָם אוֹתָהּ וּמוֹצִיָּאָה אַחֵר כִּךְ גִּטָּה,

לקוטי-שיחות פרשת קרח כרך יח שיחה ג

מתורגם ללשון הקודש

24 אך עדיין לא מובן: הרי את הקטורת ציוה עליהם משה
25 להקריב! אמנם, היה זה כדי לברר בענין "האיש אשר
26 יבחר ה' הוא הקדוש"¹¹, "וכלכם אובדים"¹², אך,
27 לכאורה, אין זה קשור לעיקר חטאם, למחלוקתם. כפי
28 שמודגש בפסוק עצמו, לאחר שריפתם: "החטאים האלה
29 בנפשותם"¹³ — כלומר, "שנעשו פושעים בנפשותם
30 שנחלקו על הקדוש-ברוך-הוא"¹⁴.

31 יותר מכך: הקדוש-ברוך-הוא ציוה שיעשו
32 ממחתותיהם "רקעי פחים צפוי למזבח", כדי שיהיו "לאות
33 לזכרון שיאמרו אלו היו מאותן שנחלקו על הכהונה"¹⁵ —
34 ואם נאמר שהם נשרפו בגלל הקרבת הקטורת, חסר העיקר
35 ב"אות", שזהו עונש על אשר "נחלקו..."¹⁶.

36 הכרח, אפוא, לומר, שהעונש של "נשרפו" עצמו קשור
37 ל"זכרון שיאמרו אלו הן מאותן שנחלקו על הכהונה". ויש
38 להבין: מהו קשר זה?

39 בדומה לכך דרוש הסבר לגבי עונש הבליעה: לפי
40 האמור לעיל, הדגש העיקרי הוא בפרט של "וירדו הם וכל
41 אשר להם חיים שאולה" — עונש הירידה לעומת חטא
42 ההתנשאות — ואילו לפי הפסוקים ומדרשי חז"ל נראה,
43 שעיקר העונש היה בפרט של הבליעה¹⁷, כלשון חז"ל:
44 "בלועים".

ג.

קרח נשרף ונבלע

45 כן צריך להבין את דברי המדרש¹⁸ ש"קרח לקה יותר
46 מכולם שנשרף ונבלע"¹⁹. ולמה נעשה בו שני דינים? —
47 שאילו נשרף ולא נבלע הרי הבלועים מתרעמין ואומרים
48 שלא הביא עלינו את כל הפורעניות הזה אלא קרח והרי

א.

הדמיון בין חטא לעונשו - במחלוקת קרח

1 במחלוקתם על משה ואהרן, נענשו קרח ועדתו בשני
2 עונשים: "את כל האדם אשר לקרח" ודתן ואבירם נבלעו
3 — "וירדו הם וכל אשר להם חיים שאולה"¹, וחמישים
4 ומאתים איש, מקריבי הקטורת, נשרפו².

5 ידוע, שהעונשים הבאים מלמעלה הם בדומה לעבירה
6 שעושה האדם, כלשון חז"ל³: במדה שאדם מודד בה
7 מודדים לו. וזאת — לכל הדעות, ואפילו לפי הדעה⁴
8 ששכר ועונש אינם תוצאה של המצוות והעבירות, אלא
9 ענין סגולי בפני עצמו, ועל-אחת-כמה-וכמה לפי הדעה⁴.
10 שהשכר והעונש הם תוצאה טבעית של מעשה האדם⁵.

11 צריך, אפוא, להבין: מהו הקשר והדמיון שבין
12 העונשים של שריפה והיבלעות באדמה, לבין החטא
13 והפגם של אנשים אלו — מחלוקתם על משה ואהרן⁶?

ב.

שאלות על הביטוי של הקשר הנ"ל

14 לגבי עונש הבליעה — "וירדו... חיים שאולה" — ניתן
15 היה להסביר בפשטות⁷, שכנגד מחלוקת קרח ועדתו על
16 המינויים שמינה משה, באומרם שמשה עשה את כל
17 המעשים מלבד⁸, וכנגד כוונתם להתנשא על-ידי המחלוקת
18 לכהונה וכדומה, הם הידרדרו עד אשר "ירדו... חיים
19 שאולה" — שיא של ירידה.

20 וכן לגבי עונש השריפה:

21 מפשט הפסוקים מובן⁹, שעונש השריפה בא על הקרבת
22 הקטורת, שקשורה לאש. וכיון שהיתה זו אש זרה¹⁰, משום
23 שלא היו כהנים, לכן "ואש יצא מאת ה' ותאכל..."

(10) ע"ד בשמיני (יוד, א) בחטא נדב ואביהו. וראה תנחומא פרשתנו
ה. פרש"י שם, ו: "שבו נשרפו כר".

(11) טז, ד.

(12) תנחומא ופרש"י הנ"ל.

(13) יז, ג.

(14) פרש"י שם.

(15) פרש"י שם.

(16) בפשטות י"ל שבזה גופא הוא האות כיון שקטורת הוא דבר
השייך לכהנים, ואלו חלקו על הכהונה, לכן נשרפו (בהקרבת הקטורת).
אבל באברבנאל שם וכן במשכיל לדוד שם לא פי' כן.

(17) וראה כלי יקר טז, ל. ועוד.

(18) תנחומא פרשתנו ט. במדבר פ"ח, יט.

(19) וכו"ה בספרי פרשתנו יח, ח. לחד מ"ד בסנהדרין (קי, א).

(1) טז, לב-לג.

(2) שם, לה.

(3) סוטה ח, ב ואילך.

(4) ב' הדיעות הובאו ונתבאר בשל"ה בית אחרון (יב, א"ב).

(5) ראה גם תניא פכ"ד בהגהה. לק"ש [המתורגם] ח"ה ע' 137,
וש"ב.

(6) כן הקשה באברבנאל (השאלה ה"ט) בנוגע לעונש הבליעה. וראה
מפרשי התורה כמה ביאורים ע"ד הדרוש כו' והסוד.

(7) בחיי פרשתנו טז, לה. אמרי נועם (להר"י דילישקאש. קושטא שנת
ש'. ירושלים תש"ל) שם. מושב זקנים שם, לב. וראה במדבר פ"ח, ד.
אברבנאל עה"פ.

(8) טז, כח ואילך.

(9) טז, רז (תנחומא ורש"י שם). לה. יז, ה (וראה משכיל לדוד
בפרש"י שם). וראה אברבנאל שם.

ה' 25, כפי שמוסבר במדרש 26, ורש"י מצטט זאת בפירושו
 על התורה: "אמר להם משה: גבולות חלק הקדוש-ברוך"
 הוא בעולמו, יכולין אתם לערב יום בלילה? זהו שאמר
 הכתוב 27 בתחילה: ויהי ערב ויהי בקר ויבדל אלקים בין
 האור ובין החושך... וכך הבדיל את ישראל מן העכו"ם...
 וכך הבדיל אהרן, שנאמר: ויבדל אהרן להקדישו בקדש
 הקדשים 28. אם יכולין אתם לעכב 29 אותה הבדלה
 שהבדיל הקדוש-ברוך-הוא בין היום ובין הלילה, כך
 תוכלו לבטל את זו".

ההסבר לכך הוא: "בעשה מאמרות 30 נברא העולם",
 ולא "במאמר אחד" 30, ולכן הבריאה היא באופן של
 "גבולות חלק הקדוש-ברוך-הוא בעולמו" – יש דרגות
 שונות בין הנבראים 31. לכל נברא יש תכונה שבה הוא
 נבדל מן האחרים 32.
 בדיוק כשם שיש "גבולות" בזמנים של "ערב ובקר",
 שלכל זמן יש תפקיד המיוחד דוקא לו. וכאשר כל אחד
 בנפרד ממלא את התפקיד בהתאם להגדרתו והגבלתו, הם
 משלימים זה את זה ביחד ל"יום אחד" 33,
 כך הוא גם לגבי עבודתו ותפקידו של כל נברא,
 שלימות הבריאה היא כאשר כל נברא מבצע את התפקיד
 שלמענו הוא נברא, בהתאם להגדרתו והגבלתו 32.
 כאשר נברא איננו מבצע את תפקידו המיוחד, אלא
 מבצע עבודה שיועדה לנברא אחר, הוא גורם לבלבול
 סדרי בראשית 34.

ו.

יש דרגות בקדושה בעולם שנה נפש

כשם שיש גבולות והבדלים בין הנבראים, כך יש
 הבדלים גם בתוך אור הקדושה שבבריאה, שהיא הענין
 שמעל לבריאה המצוי בבריאה, יש דרגות שונות בקדושה
 בכל אחד מן התחומים: עולם, שנה, נפש (עש"ן) 35:

(28) כ"ה בתנחומא. ובבמדב"ר: בקדש קדשים. ובכתוב (דה"א כג,
 יג) קדש קדשים.
 (29) כ"ה בתנחומא לפנינו. אבל בבמדב"ר שם: לערב.
 (30) ובכל מאמר כמה אותיות ובהן צירופים וחילופים כו' (ראה ח"ב
 פ"א ופ"ב).

(30*) אבות רפ"ה.
 (31) ראה הפירושים במאמרו "הנ"ל הפרס שער ב' פ"ו. מדרש
 שמואל (אבות שם) – הובאו ונתבארו בד"ה פדה בשלום תרנ"ט. ד"ה
 הנ"ל (ור"ה שלום רב) תש"ד.
 (32) והטעם לזה הוא מצד הכוונה דדירה בתחתונים, ודוקא ע"י
 הריבוי בהבריאה מתגלית אחדותו הפשוטה של הקב"ה. וראה לקו"ש
 [המתורגם] ח"י"ז ע' 439 סעיף ז' ואילך, וש"נ. ובכ"מ. לקמן סעיף ט'.
 (33) ראה תנחומא שם ה'. ובמדב"ר שם ז': בשביל תשמישו של עולם.
 (34) ראה רמב"ן קדושים יט, יט. ובהנמסר לקמן הערה 39*.
 (35) אשר על ענין ג' בחי' אלו הוא יסוד של הספר יצירה (אוה"ת
 יתרו ע' תתטז ואילך).

1 הן נבלעין וקרח ניצול. ואילו נבלע ולא נשרף היו
 2 השרופים מתרעמין ואומרין שלא הביא עלינו את
 3 הפורעניות הזה אלא קרח והרי הן נשרפין והוא ניצול.
 4 לפיכך נדון בשני מיתות".
 5 ולכאורה, אף אם הוא היה "נידון" במיתה אחת בלבד,
 6 הרי גם כאשר הנענשים במיתה האחרת סברו שאין די
 7 בחומרת עונשו, בכל זאת, לא יכלו לטעון "והוא ניצול",
 8 כי הרי נענש בעונש מיתה.

ד.

דרישת קרח ל"אחדות" – גרמה למחלוקת

9 כדי להבין כל זאת יש להבין תחילה מה היתה הנקודה
 10 העיקרית במחלוקת קרח:
 11 טענת קרח היתה 20: "כי כל העדה כולם קדושים
 12 ובתוכם ה' ומדוע תתנשאו על קהל ה'".
 13 כלומר, הוא רצה שלא יהיו הבדלים בין יהודים, ולא
 14 יתנשא יהודי אחד על אחרים. כך, לפי דעתו, צריכה להיות
 15 האחדות בין ישראל 21.
 16 והתורה אומרת, שטענתו והתנהגותו של קרח היתה
 17 להיפך מן האחדות – מחלוקת, כפי שמתורגמת בתרגום
 18 אונקלוס המילה "ויקח קרח" – "ואתפלג": עד שמכאן
 19 נלקחת דוגמא לכל ענין המחלוקת – "כל המחזיק
 20 במחלוקת עובר בלאו 22 שנאמר 22* ולא יהיה כקרח
 21 וכעדתו" 23.
 22 ולכאורה, כיצד ייתכן שדרישתו לאחדות גרמה
 23 למחלוקת, ומחלוקת חמורה כל-כך עד אשר כל מחלוקת
 24 בין יהודים קשורה למחלוקת קרח 24?

ה.

לכל נברא תפקיד משלו

25 ההסבר לכך נרמז בתשובת משה רבינו "באך וידע

(20) טז, ג.

(21) וראה לקו"ש [.....] ח"ד ע' 1049 ואילך.

(22) ובפרט להדיעה שאינה אסמכתא כ"א מן התורה ובמנין הלאוין
 (ראה סה"מ"צ להרמב"ם שורש שמיני, רמב"ן שם ועוד).

(22*) יז, ה.

(23) סנהדרין שם. וכ"ה בתנחומא פרשתנו יו"ד. במדב"ר פ"ח, כ.
 וראה פרש"י טז, ד (תנחומא שם ד'. במדב"ר שם, ו) מפני המחלוקת.
 פרש"י שם, כז: כמה קשה המחלוקת כו'. ובתנחומא שם ד (ובמדב"ר
 שם, ה): שהיו שכנים לקרח בעל המחלוקת. וראה לקו"ש [.....] ח"ח ע'
 104 ואילך, וש"נ.

(24) להעיר מאבות פ"ה מ"ז: כל מחלוקת כו' שאינה לשם שמים
 כו' זו מחלוקת קרח כו'.

(25) טז, ה.

(26) תנחומא פרשתנו ה. במדב"ר שם, ז. וראה תנחומא שם, ג.

במדב"ר שם, ד.

(27) בראשית א, ד"ה.

דרגה היא נפרדת, ואין לה קשר לאחרת. מצב זה יכול
להיקרא "שלום" בשם מושאל, כי אין מלחמה בין זה לזה,
אך אין זה שלום אמיתי ואחדות.

השלום האמיתי הוא כאשר יש השפעה והשלמה בין
הדרגות השונות. יחד־עם־זאת שכל דרגה מבצעת את
תפקידה, יש ביניהן קשר והשפעה הדדית, על דרך "וקרא
זה אל זה ומקבלין דין מן דין"⁴², או מהדרגה הגבוהה
יותר לנמוכה יותר. כפי שאומרים חז"ל⁴³ על בית המקדש,
שמשם אורה יוצאת לכל העולם כולו. וכזו היא ההשפעה
של השבת על ששת ימי החול⁴⁴, ההשפעה של הכהן
הגדול על בני ישראל⁴⁵, ברכות כהנים, וכדומה.

ובדומה לכך גם מצד שני: המשכן ובית המקדש נבנו
מלכתחילה מנדבת כל אחד ואחד מישראל⁴⁶, והשראת
הקדושה במשכן ובבית המקדש קשורה לקרבתו⁴⁷,
שישראל מקדישים ומביאים.

ומעין זה גם בתחום הזמן – "שנה": לא רק קדושת
יום טוב תלויה בעבודת ישראל, שהרי "ישראל דקדישנהו
לזמני"⁴⁸, אלא גם לגבי שבת נאמר הכלל "מי שטרח
בערב שבת יאכל בשבת"⁴⁹, שמשמעותו הפנימית היא,
שקדושת השבת אצל יהודי היא יתירה ככל שעבודתו
בששת ימי השבוע היא יתירה⁵⁰.

ובתחום ה"נפש": הגמרא⁵¹ אומרת לגבי הכהן
ו"קדשתו"⁵² לכל דבר שבקדושה. לפתוח ראשון ולברך
ראשון וליטול מנה יפה ראשון⁵³, ומפשטות הביטוי

יש הבדלים ב"עולם", במקום. לדוגמא, המשנה³⁶
מונה עשר קדושות בארץ ישראל, זו למעלה מזו. יש
הבדלים ב"שנה", בזמן: ימות החול, יום טוב, שבת, שבת
שבתון – יום הכפורים.

וכך ישנם הבדלים גם ב"נפש", בנשמות ישראל.
לדוגמא, קיימת החלוקה הכללית של "עמא תליתא":
כהנים, לויים, ישראלים. ובתוך הכהנים עצמם: מכהן
הדיוט ועד לדרגה הנעלה ביותר של כהן גדול. קיימת גם
החלוקה לעשרה סוגים אצל ישראל: מ"ראשיכם שבטיכם"
ועד ל"חוטב עציץ" ו"שואב מימין"³⁷. ואף חלוקה
לששים רבוא³⁸.

וכשם שאצל הנבראים צריך "שלא ישנו את תפקידם",
שכל נברא ימלא את תפקידו המיוחד לו³⁹, ולא את
תפקידו של האחר, וכך מושג מצב של שלום בבריאה.
וזהו הנהגת העולם, כפשוטה, ששלום ואחדות קיימים רק
כאשר אין האחד משיג את גבול רעהו, ואינו לוחם באחר
כדי לקחת לעצמו את השייך לזולתו.

כך גם בדרגות הקדושה³⁹, שהשלום קיים כאשר אין
השגת גבול והתנגדות של דרגה אחת לאחרת, בכל
התחומים: עולם⁴⁰, שנה ונפש, אלא כל אחד מבצע את
תפקידו וענינו המיוחד⁴¹.

ז.

השלום האמיתי - השפעה הדדית

אך עדיין אין זה מצב של שלום אמיתי, שהרי כל

(36) כלים פ"א מ"א ואילך. רמב"ם הל' בית הבחירה פ"ז הי"ג ואילך.
– ולהעיר מוח"ג קסא, ב*.

(37) ר"פ נציבים.

(38) שהם שרשים וכל שורש מתחלק כו' (תניא פל"ז מ"ח, א.).

(39) ובו גם פרטים שהם (מעין) תפקידם של שאר בני*.

(39*) ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"י"ז ע' 243 ואילך.

(40) ולהעיר מאיסור תחומין שענינו שמוציא את השבת למקום
הקליפות, מש"כ איסור מלאכה בשבת (ראה טעמי המצות להרח"ו פ'
בשלח. ס'דור הארז"ל כוונת עירוב, אזה"ת בראשית (כך ג') תעד, ב.
לקו"ש ח"י"א ע' 70 ואילך).

(41) ומובן שאין זה סתירה למה שיש בכח האדם להסיף מחול אל
הקודש, בעולם בשנה ובנפש: בעולם – הפרשת מעשר תרומה קדשים
וכו'. מוסיפין על העיר ועל העזרות (סנהדרין ב, א. שבועות יד, א), שנה
– ישראל מקדישנהו לזמני (ראה ביצה יז, א), תוספות שבת ויום טוב,
בנפש – קנין עבד כנעני, לגייר גר. ולהעיר מהגבולות שבישראל גופא
(כבדור"ד) מרמב"ם סוף הלכות שמיטה יובל" כל איש ואיש כו' נדבה
ורוחו כו' הרי"ז נתקדש קדש קדשים כו' שזכה לכהנים ללוים –

כי זה עושה האדם, בכח התורה וע"פ ציורי, שהקב"ה שהציב
הגבולות, הוא המצווה ונותן כח לאדם שבאופנים (וזמנים) מסויימים
אפשר לו ומצוה להרחיב גבול הקדושה (ולהעיר מדרמ"צ מצות נדרים)
וה"ה שלוחו של הקב"ה (ראה תנחומא ויגש ו: כבדו המצות שהן שלוחי.

(*) וראה לקו"ש חז"א ע' 149 ואילך.

וראה לקו"ת ר"פ ויקרא (א, ג). וא"כ מובן שכאשר משנה השליחות
בטלה השליחות (רמב"ם הל' שלוחין ושותפין פ"א ה"ב ואילך, שו"ע
חז"מ ס"י קפב ס"ב ואילך). ובכ"ז ישנו ענין הידור מצוה. חומרות וכו'
– כי ג"ז מצוייו התורה והשליחות. ולהעיר מהשק"ט (כתובות צח ב
ואילך. מעילה כ, סע"ב. רמב"ם שם ה"ד. שו"ע שם ס"ח) כשמוסיף על
שליחותו אם הוי שליח או דבטלה השליחות.

(42) ראה תו"א ר"פ תשא.

(43) ראה מנחות פו, ב וברש"י שם.

(44) דשבת מיני' מתברכין כולי יומי (זח"ב סג, ב. פח, א).

(45) ראה דרושי בהעלותך את הנרות.

(46) וכן לאח"ז: ע"י השקלים לקרנות ולבדק הבית.

(47) להעיר מקרבת דקין המזבח (שבועות יב, א. רמב"ם הל'
שקלים פ"ד ה"ט). ובכמה דברים עבודתם מחנכתם (שבועות טו, רע"א
ובפרש"י שם. רמב"ם הל' כלי המקדש פ"א הי"ב). וראה לקו"ש ח"י"ד
ע' 76 ובהערה 38.

(48) ביצה יז, א.

(49) ע"ז ג, א.

(50) רא לקו"ת שה"ש כד, א ואילך. ובארוכה ד"ה את שבתותי
הש"ת. ועוד.

(51) גיטין נט, ב.

(52) אמור כא, ת. וראה פרש"י גיטין שם. ובפרש"י עה"ת שם.

ו"שני" 60*: שנה מורכבת מכל ארבע התקופות עם כל
השינויים שבהם.

מכך מובן, שלצורך השלום והאחדות הזאת, כאשר כל
הפרטים מרכיבים מציאות אחת שלימה, חשובים דוקא
ההבדלים שביניהם, כי התאחדות למציאות אחת (בכל
התחומים של עולם, שנה, נפש) נוצרת דוקא על ידי
ההבדלים שבין הפרטים השונים, ולא על ידי השווה
שבהם. כשם שרואים לגבי גוף האדם, שאפשר לומר עליו
שהוא מושלם, דוקא כאשר יש בו כל ההבדלים שבין
הראש הגוף והרגל, וההבדלים שבין רמ"ח אברים ושס"ה
גידים שונים⁶¹.

ט.

הקדושה עצמה - אחדות פשוטה

ענין זה של שלום ואחדות בכל שלושת התחומים
הללו, אמור רק לגבי הבריאה, כולל העולמות העליונים,
שהרי "בעשרה מאמרות נברא העולם", ולכן כללות
הבריאה מורכבת מחלקים רבים ושונים, ולפיכך גם אור
הקדושה בעולם, שנה, נפש, מתחלק לדרגות שונות של
עשר⁶¹ קדושות, עשר מדרגות וכו', שביחד הם יוצרים
ענין שלם – השראת קדושת הקדוש-ברוך-הוא בעולם.

אבל לגבי אור הקדושה כשלעצמו⁶², ויותר מזה:
בשרשו, למעלה מעלה, בעצמותו יתברך, שהוא מופשט
ונעלה מכל הגדרה ותואר, אין קיים כלל הענין של שלום
והתאחדות, אלא הקדוש-ברוך-הוא הוא האחדות
הפשוטה⁶³.

וגם אחדות זו משפיעה ונראית בקדושה שבעולם, שנה
ונפש: בקדש הקדשים – מקום הארון אינו מן המדה⁶⁴.

1 "וקדשתו" מובן, שנוספת קדושה לכהן⁵³ על-ידי
2 ישראל⁵⁴. אין זה ענין של כבוד ודרכי שלום בלבד⁵⁵, אלא
3 הוספה בקדושה⁵⁶ – "וקדשתו".

4 כל זה כאשר יש שוני והבדל בין הדרגות, אך כל אחד
5 משפיע על האחר.

ח.

השלימות - דוקא על-ידי ההבדלים

6 באמצעות זאת מגיעים לדרגה הנעלית ביותר של
7 השלום, לשיא השלימות של כל הדרגות כאחת. כפי
8 שמסביר אדמו"ר הזקן⁵⁷ על כלל ישראל, שכולם צריכים
9 זה לזה, וכל ישראל קומה אחת שלימה. בדיוק כשם
10 שבאברי גוף האדם, יש לכל אבר תכונה ומעלה המשפיעה
11 ומועילה לשאר האברים, כך גם בנמשל – בני ישראל,
12 כלשון אדמו"ר הזקן: "כמשל האדם שהוא בעל קומה
13 בראש ורגליים, שאף שרגליים הם סוף המדרגה ולמטה,
14 והראש הוא העליון ומעולה ממנו, מכל-מקום הרי בבחינה
15 אחת יש יתרון ומעלה להרגליים, שצריך להלך בהם, וגם
16 הם מעמידי הגוף והראש, וגם כשאירע כובד בראש מקיזין
17 דם ברגליים ונרפא ומקבל חיותו ממנו, ונמצא, שאין
18 שלימות להראש בלתי הרגליים. כך הנה כל ישראל קומה
19 אחת שלימה".

20 כך גם בתחום המקום – "עולם": שהשלימות של
21 הדרגה הנעלית ביותר מתוך עשר הקדושות היא כאשר
22 "עשר קדושות הן", כאשר ישנן כל עשר הקדושות⁵⁸.

23 וגם בתחום הזמן – "שנה": השלימות⁵⁹ של השנה
24 היא כאשר יש בה כל ימות החול, שבתות וימים טובים,
25 כשם שכפשוטו, בחצוניות, שנה היא מלשון "שינוי"⁶⁰

253 ובהערות שם.

(59) להעיר מרחוק ע"פ שנה תמימה (ערכין לא, א). הצ"צ לתהלים
(יהל אור) ע"פ (תהלים יט ח) תורת ה' תמימה (ס"ד ח).

(60) אוה"ת ר"פ מקץ (שלח, סע"ב).

(60*) ראה ראב"ע בא יב, ב.

(61) ראה גם לקו"ש ח"ד ע' 1141 ואילך. ספר הערכים חב"ד ח"א
ע' אברים. וש"נ.

(61*) ראה פרדס שער ב.

(62) ראה תניא רפנ"א: שכמו שנשמת האדם כו'.

(63) ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"י ע' 440, וש"נ.

(64) יומא כא, א. וש"נ.

(53) להעיר שכישי מתברכים ע"י הכהן – אזי ואני (הקב"ה) מברך את
הכהנים (חולין מט, א. שו"ע אדה"ז או"ח סי' קכח סוס"א).

(54) וכן לדעת רב אשי שם. ועפ"ז מובן שלא רק משמעות דורשין
איכא בנייניה להדרשות שלפנ"ז.

(55) ראה במשנה שם ובהמשך הגמרא שם.

(56) וראה שו"ע אדה"ז או"ח סו"ס קכח.

(57) לקו"ת ר"פ נצבים.

(58) ועצ"ע שהרי אין הקדושות תלויות זב"ז (ראה רמב"ם הל'
ביב"ח פ"ו הט"ו. וזוהו נלמד גם למ"ד דלא קדשה לעת"ל). וכשבאו
בה פריצים (במחנה לוי' – את"ל ד) וחללוהו ** אוכלים ק"ק בהיכל ***.
– וראה מכתבי תורה מכתב ו (נעתק בצפ"ע ע"ת פרשתנו יח, יוד).
ולהעיר מהפלותא בשעת סילוק מסעו*** – וראה לקו"ש חכ"א ע'

(*) דהנער קדושות בכללות נכללים בה' מחנות: מחנה שכניה, לוי, וישראל – וראה זבחים קטז, ב. רמב"ם הל' בית הבחירה פ"ו ה"א. ובמפרשי המשניות כלים שם
(ר"ש ורא"ש שם מ"ו. אל"י רבה שם משנה ט'. ועוד).

(**) ראה חידושי הרמב"ן וריטב"א מכות יט, א. מלחמות ע"ז נב, ב. שו"ת תח"ט י"ד סרס"ד ד"ה ואמרתיו ואילך. סי' רל"ג סד"ה אמנם (שצוין שם). ועוד.

(***) ספרי פרשתנו יח, י"ד. וזבחים יז, א. מנחות יז, טע"ב.

(****) מנחות צה א ואילך.

יא.

"כל העדה כולם קדושים" במידה שווה, נוצר מכך פילוג

ההסבר לנאמר לעיל הוא: כאשר אומרים "כל העדה כולם קדושים" במידה שווה, ולכן גם ישראל (שאיננו כהן) יכול להיכנס לבית המקדש ולהקריב קרבנות וקטורת, הרי מאחר שאין זו דרגתו ואופן עבודתו נוצר מכך פילוג, "ואתפלג": הניצוץ (הבורא⁷⁴) האלקי שבכל יהודי (שמבחינתו הוא מקבל בדרך כלל את השפעת קדושת הכהן הגדול, באמצעות עבודת הכה"ג) מסתלק למעלה, כי אין דרגתו הפרטית מסוגלת לשאת דרגה נעלית כזו של קדושה, והניצוץ הפרטי שלו (נברא) יורד ונבלע למטה.⁷⁵ ובדומה לכך לגבי כלל ישראל: כאשר אין מצב של "תתנשאו על קהל ה'", כאשר נופלות המחיצות המבדילות בין כהנים ללוים ולישראלים, בין הכהן הגדול לכל העם (שדוקא באמצעותן מגיעים לשלום האמיתי, כאשר כל דרגה משפיעה על זולתה ומשלימה אותה) נוצר פילוג בישראל: עלית העליונים שבעם, וירידת התחתונים⁷⁶ שבעם.

יב.

שריפה ובליעה - פירוד ופילוג

בכך מובן כיצד העונשים של שריפה ובליעה הם מידה כנגד מידה – כנגד חטא המחלוקת, כי שניהם מבטאים את הפילוג והפירוד (עליה וירידה): על ידי שריפה מתכלים ומסתלקים החלקים הנעלים⁷⁵ והזכים יותר של החומר הנשרף. ועל ידי בליעה "וירדו..." חיים שאולה", יורדים החלקים הפחותים⁷⁶ שאינם יכולים להתעלות על ידי שריפה. זה מתאים בפשטות, גם להבדלים שבעונשים ובנענשים⁷⁸: בשריפה נענשו "ר"ג איש מקריבי הקטורת",

1 כלומר, המקום עצמו הוא למעלה מן המקום. ב"שנה"⁶⁵
2 – יום הכפורים, שהוא אחת⁶⁶ בשנה. וב"נפש" – יש רק
3 "כהן גדול אחד"⁶⁷.

4 ובאמצעות כניסתו של הכהן הגדול ביום הכפורים
5 לקדש הקדשים, הוא גורם לענין השלום והשלימות, ומעל
6 לכך – לאחדות פשוטה, בתוך כל דרגות ישראל כפי שהם
7 בדרגות הקדושה הנפרדות שלהם.

י.

בעולם הזה - שויון בדרגות גורם לפילוג

8 כך מובנים דברי חז"ל⁶⁸ "קרח שפקח היה מה ראה
9 לשטות זה". מן השימוש בביטוי "שפקח היה" למרות שעד
10 עתה לא שמענו על פקחותו, מובן, שמענין זה עצמו רואים
11 ש"פקח היה", ובכל זאת – "מה ראה לשטות זה" –
12 ב"פקחות" מעורב ענין של "שטות".

13 ההסבר לכך הוא: הפקחות והחכמה היא, כדברי
14 חז"ל⁶⁹ – "איזהו חכם הרואה את הנולד". החכם אינו
15 רואה את את הגלוי שבדבר, אלא גם את התוכן הפנימי
16 והנסתר, שיתגלה מאוחר יותר.

17 כלומר, טענת קרח "כי כל העדה כולם קדושים
18 ובתוכם ה' ומדוע תתנשאו על קהל ה'", שאין מקום
19 לדרגות שונות בישראל, נבעה מחכמתו ופקחותו, מכיון
20 שראה את השלום והאחדות שבשרש ישראל, ששם אין
21 דרגות שונות, אלא אחדות פשוטה⁷⁰, דבר שיתבטא לעתיד
22 לבוא גם בשלום ואחדות שהיו בעולם, כפי שנאמר⁷¹ על
23 התקופה שלעתיד לבוא "ולא ילמדו איש את רעהו... כי
24 כולם ידעו אותי".

25 אבל היתה זו "שטות", כי אחדות אמיתית כזו קיימת
26 רק בשורש הבריאה (ולעתיד לבוא), ואילו כאן למטה
27 בזמן של "היום לעשותם"⁷², הרי מצב כזה⁷³ איננו אחדות
28 ושלום, אלא מחלוקת.

(65) וכן הוא בשבת שהעל"ה הוא למעלה מהזמן – לקו"ת שה"ש כה, סע"א. אוה"ב שבעות ע' פו. ובכ"מ.

(66) ראה תור"ה עד אחת (מנחות יח, א) יחידה.

(67) תנחומא שם, ובמדרש רבה שם, ח. פרש"י פרשתנו טז, ו.

(68) תנחומא ובמדרש"ר שם ורש"י שם ז.

(69) תמיד לב, א.

(70) להעיר שקרח רצה לעשות מהגבורות – העגלה ממטה למעלה – עיקר לקו"ת פרשתנו נד, סע"ב ואילך. ובכ"מ.

(71) ירמ"י לא, לג. וראה ד"ה תקעו תרצ"ד ס"ב, ובכ"מ.

(72) לקו"ת שם לענין ד"קרח שגה ברואה", דהנהגה זו דהגבורות עיקר אפשר להיות רק לעת"ל, עיי"ש.

(73) להעיר ממצות עריות (דרמ"צ כט, ב ואילך) שלמעלה הם יחודים נעלים ונפלאים כו' שנעשה שם יחוד שלם בתכלית שלימות היחוד, אבל למטה בבי"ע עלמא דפרודא, א"א להתגלות שם יחודים אלו, כ"א נעשה ערוה ורע גמור כו' עיי"ש.

(74) ראה ע"ח שער דרושי אבי"ע פ"א. הובא בלקו"ת ראה כז, א.
(75) וע"ד שבירת הכלים דתהו, דלהיות שהיו אודות מרובים וכלים מועטים, נסתלקן האורות למעלה והכלים נשברו ונפלו למטה (ראה בארוכה ד"ה אחרי מות תרמ"ט. ובכ"מ). וראה הערה 79.

(76) ע"פ הני"ל מובן מאמר המשנה אבות פ"ה מ"ז ד"מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים, ושאינה לשם שמים אין סופה להתקיים וכי' זו מחלוקת קרח וכל עדתו", דמפשטות הלשון משמע דהמחלוקת גופא סופה להתקיים (וראה מדרש שמואל לאבות שם).

– כי כאשר המחלוקת היא לש"ש, איז מתקיימים ב' הדעות, דמכיון שהמחלוקת הוא מצד זה שכן צ"ל מצד "שמים" אז מוכרחות ב' הדיעות, משא"כ כשאינה לש"ש, שנעשה פירוד וביטול ב' הדיעות. וראה לקו"ת שם. יהל אור (להצ"צ) סוף ע' קצ ואילך.

(77) ראה אגה"ק סט"ו (קכא, ב).

(78) ראה בארוכה של"ה פרשתנו (שנח, א ואילך) בהפרש דבין ר"ג איש השרופים לבין דתן ואבירם הבלועים.

בגט וקידושין, צירוף למנין וכדומה, נסיון לערב בדת
ובאמונה בין יהודים לבין, להבדיל, גויים, פרצה במחיצה
המבדלת בין ישראל לעמים, היל"ת, על־ידי "גיוור" שלא
כהלכה, וכדומה.

וממעשה קורח נלמדת ההוראה:

כאשר מבטלים גבולות ש"חלק הקדוש־ברוך־הוא
בעולמו", הרי בנוסף לעיקר – שזה להיפך מתורת משה
שהיא תורת ה', נחלקו על הקדוש־ברוך־הוא – גם אין
מביאים בכך שלום, אלא, להיפך: פירוד לבבות,

בדברים, שהם שונים או הפוכים זה מזה, לא ייתכן
חיבור, אלא על־ידי מחיצה ביניהם. לדוגמא: קשר בין
"מים" לבין "אש" אפשרי רק כאשר יש מחיצה (קדרת
המים וכדומה) ולא, אין תועלת בחיבור, והוא אף גורם
להתבטלות של המציאות האחרת.

רק כאשר מחזקים את המחיצות והגבולות ש"חלק
הקדוש־ברוך־הוא בעולמו", וכאשר כל אחד ואחד
מתנהגים בהתאם לתפקיד שלשמו ברא הקדוש־ברוך־הוא
אותם, אז נוצר שלום, שצריך לשרור, בין הסוגים השונים,
כי זהו שלום הבנוי על התורה, אשר "כל נתיבותיה
שלום"⁸⁸.

על־ידי כך זוכים לתקופה, אשר "לא יהיה שם...
מלחמה ולא קנאה ותחרות"⁸⁹, יבוא משיח שהוא מזרע דוד
ושלמה⁹⁰, שעל שלמה נאמר⁹¹ "הוא יהיה איש מנוחה...
ושלום ושקט אתן על ישראל בימיו", ולמרות שגם אז יהיו
ישראל נבדלים מאומות העולם, כנאמר⁹² "ועמדו זרים"⁹³,
הרי "ויתקן"⁹⁴ את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד
שנאמר⁹⁵ כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם
בשם ה' ולעבדו שכם אחד".

(משיחות ש"פ קרח תשי"ז)

מוצגש"ק י"א שבט תשל"א

שהיו⁷⁹ "נשיאי עדה קריאי מועד אנשי שם"⁸⁰, "ראשי
סנהדראות"⁸¹. ובעונש הבליעה נענשו "סביב דתן
ואבירם", ו"כל האדם אשר לקרח", שהיו גם לפני כן
אנשים נחותים, כמסופר בתורה אודות חטאיהם, ואף
נקראו רשעים.

מסיבה זו מודגש בעונש של "ירדו חיים שאולה" ענין
הבליעה. הכוונה בכך היא גם לניצוץ הקדושה שבדרגות
הנמוכות, שעל ידי ביטול המחיצות הוא נבלע בשאול,
בשלוש קליפות הטמאות, כידוע⁸² לגבי הניצוצות
שבקליפות, שניצוצות קדושה אלו, שמהן חיות הקליפות
הטמאות⁸³, הם "בבחנית בליעה בהם".

יג.

קרח נענש הן בשריפה והן בבליעה

לפי זה מובנים גם דברי המדרש, שקרח נענש הן
בשריפה והן בבליעה. בהיותו המקור למחלוקת⁸⁴, שהוא
פיתה את כולם⁸⁵, כלל גם עונשו באופן גלוי את שני
החלקים שבפירוד ובפילוג⁸⁶.

אילו הוא היה נענש רק באחד הענשים היתה קיימת
טענה "והוא ניצול" – הצלת החלק העליון או התחתון,
שבו לא פגע העונש.

לכן קיימו בו שני הענשים "שנשרפה נשמתו (עליונים
שבו) וגוף קיים (תחתונים שבו) ואחר־כך, נתגלגל עד
מקום הבלועים ונבלע"⁸⁷.

יד.

ההוראה: אין לבטל המחיצות שקבע ה'

מכל האמור נובעת הוראה לכל הזמנים ובמיוחד
לתקופתנו שלנו:

יש הטוענים, שלמען שלום וקירוב לבבות אין צורך
להקפיד על המחיצות וההבדלים שקבע הקדוש־ברוך־הוא
בעולם – החל מהשמטת המחיצה בין גברים לנשים, עדות

(79) בשל"ה שם, דחטאם של ר"נ איש הוא בדוגמת נדב ואביהו, וכן
מיתתם ה' ע"י הקטורת כמו נדב ואביהו, וחטא נדב ואביהו ה' דמתו
ע"י הקירוב, היינו שה' בבחי' רצוא בלי שוב, וע"ד כלים דתהו, כמבואר
בארוכה ד"ה אחרי מות שם.

(80) טז, ב.

(81) תנחומא, ב. פרש"י שם, א ד"ה דתן.

(82) סה"מ עת"ר ע' קב ואילך. ד"ה זאת תורת הבית תרפ"ט פ"ו.

וראה המשך תער"ב פרק שעד. ד"ה ויגדלו הנערים תרס"ה.

(83) ראה סה"מ עת"ר שם: וכמ"ש במ"א בענין אבק דאשתאר מנורא
דהיינו מה שנשרף ונברר ממנו כל חלקי הטוב ונשאר יבש וריקן מטוב
והן הגהק"ט. ומ"מ יש בהם קצת טוב כו'.

(84) ראה בחיי פרשתנו טז, לא־לב.

(85) ראה פרש"י ר"פ. וראה תנחומא ז. פרש"י טז, יט.

(86) ועפ"ז יובן מה שלא נזכר קרח בפירוש (בתחלה) ביחד עם

השרופים ולא עם הבלועים, כי בכל אחד מהם מתגלה רק פרט א' של
המחלוקת.

(87) לשון רש"י סנהדרין קי, א. וראה לשון תנחומא ובמדרב"ר
(שבהערה 18). וראה של"ה שם.

(88) משלי ג, יז.

(89) רמב"ם סוף הלכות מלכים.

(90) ספר המצות להרמב"ם מל"ת שסב. פיה"מ ר"פ חלק יסוד הי"ב.
אגרת תימן (ע"פ תנחומא ס"פ תולדות. אגדת בראשית פמ"ד). וראה
מפרשי הזהר ח"א (ק, ב). וש"נ.

(91) דה"א כב, ט.

(92) ישע"י סא, ה.

(93) ראה אוה"ת סוכות ע' א'תשסו ואילך. המשך תרס"ו ריש ע' ע.

(94) רמב"ם הלכות מלכים ספי"א.

(95) צפני' ג, ט.

לקוטי שיחות פרשת קרח כרך יח שיחה ד

מתורגם ללשון הקודש

27 תנא קמא, לפי שיש מן התנאים מי שאמר חמשה
28 שערים היו לעזרה והוא המדבר כאן, ויש מהם שאמר
29 ז' והיא דעת רביס.. ולדעת החכמים היה המשמר על
30 חמשה שערים מן השבעה¹¹.

31 וצריך להבין: הרמב"ם מתחיל ומתרחץ את הסתירה
32 עם המשנה המאוחרת יותר "שבעה שערים היו
33 בעזרה" עלידי תירוצו של רבא – שזוהי מחלוקת
34 תנאים ("תנאי היא"), ושהתנא במשנה זו סובר
35 ש"חמשה הו", והוא מסיים כשיטת אביי, שגם לפי
36 התנא הסובר ש"שבעה שערים היו בעזרה", היתה
37 השמירה רק על "חמשה שערים (מן השבעה)"!¹²

38 הכרחי לומר, שדעת הרמב"ם היא: גם לפי רבא,
39 האומר "תנאי היא", המחלוקת היא רק לגבי מספר
40 השערים, אך לא לגבי השמירה על השערים: התנא
41 במשנה הראשונה סובר, שהיו רק חמשה שערים,
42 וממילא היתה השמירה "על חמשה שערי העזרה". ואילו
43 התנא במשנה השניה סובר, ש"שבעה שערים היו
44 בעזרה", אך גם הוא מודה, שהשמירה היתה רק על
45 חמשה שערים, כי "תרי מיניהו לא צריכי שימור". ואילו
46 אביי סובר, שאין כלל מחלוקת, וכולם סוברים, ש"שבעה
47 שערים היו בעזרה" ו"תרי מיניהו לא צריכי שימור".

48 בכך מובן מדוע פוסק הרמב"ם שהשמירה היתה
49 על "חמשה שערי העזרה.. שהרי הכהנים שומרים..."¹³,
50 כתירוצו של אביי, כי גם לפי רבא סובר כך התנא
51 האומר "שבעה שערים היו בעזרה" – והרמב"ם פוסק
52 לפי תנא זה (ולא לפי התנא הסובר "חמשה הו"), כי
53 זוהי "דעת רביס", כפי שהוא אומר בפירוש המשניות,
54 כדלעיל.

ג.

לשם מה צריך להסביר שיש מחלוקת?

55 אך ביאור זה תמוה, לכאורה: אם גם לפי רבא אין
56 סתירה בין שני הענינים – (א) ש"שבעה שערים היו

א.

שמירת הלויים בעזרה - חמשה או שבעה
שערים?

1 בקשר למצות שמירת המקדש על-ידי הכהנים
2 והלויים, שעליה מצווים בפרשתנו¹, אומרת המשנה
3 בתחילת מסכת מדות: "בשלשה מקומות הכהנים
4 שומרים בבית המקדש... והלויים בעשרים ואחד
5 מקום... חמשה על חמשה שערי העזרה...
6 ואילו במשנה מאוחרת יותר² נאמר "שבעה שערים
7 היו בעזרה...", ומפרטים אותם, כלומר, שהיו "שבעה
8 שערים", ולא "חמשה"?

9 על קושיא זו מביאה הגמרא³ שני תירוצים: "אמר
10 אביי: תרי מיניהו (=שנים מבין "שבעה השערים")
11 לא צריכי שימור (ולכן נאמר במשנה, שהשמירה היא
12 רק "על חמשה שערי העזרה"). רבא אמר: תנאי היא
13 (=מחלוקת תנאים היא).. ואיכא תנא דאמר (=ויש תנא
14 שאומר) שבעה, ואיכא תנא דאמר חמשה הו".

15 הרמב"ם מביא ב"יד החזקה"⁴ משתי המשניות –
16 (א) "ושבעה שערים היו לה"⁵, (ב) "והיכן היו הלויים
17 שומרים.. ועל חמשה שערי העזרה" – ומוסיף⁶ מיד את
18 הטעם לכך שהשמירה היא רק על חמשה מבין שבעת
19 השערים: "שהרי הכהנים שומרים על שער המוקד ועל
20 שער הניצוץ"⁷.

21 כלומר, הרמב"ם סובר בתירוצו של אביי, שאין
22 מחלוקת בין שתי המשניות. ותמוה⁸: מדוע פוסק
23 הרמב"ם כאביי, הרי הכלל הוא, שאביי ורבא הלכה
24 כרבא?⁹

ב.

דעתו של הרמב"ם כרבא, לפי התנא במשנה
השניה

25 בפירוש המשניות¹⁰ אומר הרמב"ם, שהנאמר
26 במשנה "חמשה על חמשה שערי העזרה" הוא "לדעת

פ' הרא"ש "ר"ש (ריש מדות), ועוד – פירשו באופן אחר. וראה משנה
למלך להל' ביהב"ח פ"ח ה"ד.

(8) כמו שהקשה בהר המור' להל' ביהב"ח שם. ועוד.

(9) ב"מ כב, ב. פרש"י פסחים עו, ב ד"ה אמר לך, ועוד – ראה
אנציקלופדיא תלמודית ע' הלכה סכ"ו וש"נ. וראה שם הדעות האם רק
כשחולקים בדין כלל הוא או בכ"מ.

(10) ריש מדות.

(11) ועד"ז פ' ברע"ב ריש מדות.

(1) יח, א ואילך. סהמ"צ להרמב"ם מ"ע כב. מל"ת סז. חינוך מצוה
שפח. שצא.

(2) שם משנה ד'.

(3) תמיד כז, א.

(4) הל' ביהב"ח פ"ה ה"ד. שם פ"ח ה"ח.

(5) ועד"ז כתב הל' כלי המקדש פ"ז ה"ז.

(6) הל' ביהב"ח פ"ח שם.

(7) ועד"ז פ' בה"מפרש" תמיד שם ד"ה אמר אביי. וברכינו גרשום,

23 אפוא, מקדים התנא ואומר "שבעה שערים...", ובלשון
 24 הגמרא¹³: "מניינא¹⁴ למה ל¹⁵?"
 25 ההסבר לכך הוא: מציאותן של דעות שונות בקשר
 26 למספר השערים בעזרה – חמשה, שבעה, שמונה¹⁶
 27 ושלושה עשר¹⁷ – שאינה מחלוקת על המציאות –
 28 לגבי מספר השערים שהיו שם, שהרי קיים כלל¹⁸, שלא
 29 תתכן מחלוקת על מציאות. אלא, לכל הדעות היו שם
 30 שלושה עשר שערים, כמובא במשנה¹⁷, והמחלוקת היא
 31 זאת: על כמה משלושה עשר השערים חל דין שער¹⁹
 32 – חמשה, שבעה, שמונה או שלושה עשר²⁰.
 33 ההבדל למעשה בין השערים שיש להם דין שער
 34 לבין השערים האחרים, חשוב לגבי מספר ענינים
 35 בהלכה, ומהם:
 36 (א) בענין שמירת המקדש: רק השערים שיש להם
 37 דין שער צריכים שמירה²¹. (ב) לגבי ביאת מקדש:
 38 כאשר נכנסים למקדש דרך השערים שאין להם דין
 39 שער, אפשר לומר שזו אינה "דרך ביאה"²². (ג) לגבי
 40 מזוזה: לולא הלימוד²³ "מה בית שהוא חול אף כל
 41 שהוא חול, יצאו אלו שהן קודש", היה הדין²⁴, שדוקא
 42 השערים שיש להם דין שער חייבים במזוזה, כמו
 43 שנאמר וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך²⁵.
 44 ולפיכך מקדימה המשנה ואומרת "שבעה שערים
 45 היו בעזרה" – כדי לקבוע שרק לשבעה שערים היה
 46 דין שער²⁶, ולא לאחרים.

1 בעזרה" ו(ב) בכל זאת השמירה היא רק "על חמשה
 2 שערי העזרה" – מדוע מוכרח רבא לומר "תנאי היא"
 3 ולהרבות מחלוקת, שהמשנה הראשונה "חמשה על
 4 חמשה שערי העזרה" אינה תואמת את דעת התנא
 5 שבמשנה השניה, האומר "שבעה שערים היו בעזרה"
 6 (כפי שאומר אביי), אלא מוכרח לסבור ש"חמשה
 7 הווי"?
 8 תמיהה זו בולטת יותר בפירוש המשניות, ששם
 9 הוא אומר את שני הענינים ביחד, כדלעיל: (א) התנא
 10 של המשנה הראשונה סובר "חמשה שערים היו
 11 לעזרה", כתירוצו רבא, (ב) גם החכמים האומרים
 12 "שבעה שערים היו בעזרה" סוברים ש"היה המשמר
 13 על חמשה שערים מן השבעה" –
 14 ולכאורה: אם גם "לדעת החכמים היה המשמר על
 15 חמשה שערים...", מדוע צריך להסביר את דברי
 16 המשנה "על חמשה שערי העזרה" כמי שסובר "חמשה
 17 שערים היו לעזרה", ולא כדעת החכמים ("דעת רביס")
 18 האומרים ש"היה המשמר על חמשה שערים..." – בדיוק
 19 כשם שמסביר הרמב"ם עצמו בספר היד החזקה¹²?

ד.

המחלוקת אינה על המציאות אלא על דין שער
 20 כדי להבין זאת יש להקדים ולבאר קושיא על לשון
 21 המשנה "שבעה שערים היו בעזרה...": המשנה מונה
 22 את כל שבעת השערים – "שער הדלק וכו'" – ומדוע,

בכולם* (ומה שה' להם דין שער הוא רק לענין השתחוואה), כמ"ש בפי'
 הרא"ש שבהערה הקודמת. אבל ראה מהרש"א כתובות שם.
 (21) ראה פ"י הרא"ש תמיד כו, ב (ד"ה הא כיצד): ומדקרי להו שערים
 אלמא גדולים היו וצריך כל חד מנייהו שישמור לחודי'.
 (22) ראה שבעות יז, ב: דרך ביאה אסרה תורה. וראה מנחות כז, ב.
 (23) יומא יא, ב. וראה שם, רע"א: "כל השערים כו' לא הי' להם
 מזוזה חוץ משער ניקנור כו'" (וברמב"ם הל' מזוזה פ"ו ה"ו: חוץ משער
 ניקנור ושלפנים ממנו).
 (24) הטעם שהובאה נפקותא זו – אף שלמסקנת הש"ס אינה במזוזה
 מפני שהוא בקודש – הוא בקשר להשתחוות על מבצע מזוזה,
 שבתקופה זו יש לו חשיבות מיוחדת כמדובר כמ"פ.
 ועוד ועיקר – נפק"מ בפועל כשבונה בית וחומות צורת מקדש
 וחומות שלו (אלא שמשנה בקומתו וכו"ב – שמעכב במקדש) ולכן מותר
 לבנותו) ואינו שייך לחיוב מזוזה).
 (25) ראה תשובת הרמב"ם (נעתקה בכס"מ להל' מזוזה שם ה"ה)
 שעיקר המצוה לא תלה אותה אלא בשער כו'. וראה תשובת ר"א בן
 הרמב"ם בס' ברכת אברהם סי' מא.
 (26) עד"ז יש לתרץ מניינא דמשנה ג' "חמשה שערים היו להר הבית".
 אבל עפ"מ במנ"ח (מצוה שסג) דהדין ד"דרך ביאה" הוא רק במקדש
 ולא בהר הבית – נפק"מ זו (דלעיל בפנים) אינה בשערים דהר הבית.
 ומניינא דמשנה א' – "בג' מקומות כו' כ"א מקום כו'", ובמשנה ד'

(12) ואולי י"ל שדיוק הרמב"ם (והרע"ב) הוא מלשון המשנה "חמשה
 שערי העזרה" ולא "משערי". וראה שניי נוסחאות במשניות שם. מלאכת
 שלמה שם. אבל גם ברמב"ם הל' ביהמ"ח פ"ח שם: "חמשה שערי
 העזרה" ולא "משערי".
 (13) שבת סט, א. וש"נ.
 (14) ראה ג"כ "לקוטים" למשניות מדות שם מ"ג וד' (משושנים
 לדור). וראה ג"כ באר שבע לריש תמיד.
 (15) אף שברדוק י"ל דמרמוז למספר גזברין כו' (תמיד כז, א).
 (16) תמיד שם.
 (17) מדות פ"ב מ"ו. שקלים פ"ו מ"ג.
 (18) ראה שד"ח כללים מע' המ"ם כלל קסד.
 (19) ראה עד"ז תוספות כתובות (קו, א ד"ה שבעה) לענין הפלוגתא
 אם היו ז' שערים או י"ג שערים – שאי"ז פלוגתא במציאות, כי אם, אם
 היו חשובים שיהיו השתחוואות כנגדם. וראה ג"כ פ"י הרא"ש תמיד שם
 ס"ה אלא.
 (20) בפיה"מ להרמב"ם (שהובא לעיל בפנים): "שיש .. מי שאמר
 חמשה .. ויש מהם שאמר ז' .. ויש מהם שאמר י"ג". וראה גם ירושלמי
 שקלים שם: מתניתין אבא יוסה .. ברם כרבנן כו'. ועפ"י המבואר בפנים
 שהפלוגתא היא בדין (ולא במציאות) – צריך לומר, שפירוש "ויש מהם
 שאמר י"ג" הוא שלכולם הי' דין שער.
 אבל גם למי"ד שהי' דין שער לכל הי"ג שערים, לא היתה שמירה

(*) ועפ"ז מובן מה שבתמיד שם אינו מביא דיעה זו. וראה תוס' כתובות שם. פ"י הרא"ש שם.

שמירת הכהנים לא היתה בשנר המוקד ובשנר
הניצוץ, אלא "בבית הניצוץ ובבית המוקד", כנאמר
במשנה²⁹, וכפי שמציין הרמב"ם בעצמו מספר הלכות
קודם לכן³⁰. מדוע, אפוא, משנה הרמב"ם וכותב "על
שנר³¹ המוקד ועל שנר הניצוץ"?

לפי האמור לעיל מובן הדבר: בכך מדגיש
הרמב"ם, שגם לשני שערים אלו דין שער, והם חייבים
בשמירה. אך הלויים אינם שומרים עליהם, כי על-ידי
שמירת הכהנים "בבית הניצוץ ובבית המוקד" הם כבר
שומרים ממילא "על שנר³² המוקד ועל שנר הניצוץ".
כלומר, בענין השמירה בבית המוקד ובבית הניצוץ
יש שני דינים: (א) חובת השמירה מצד ה"בית", כמו
בית אבטינס – חובה המוטלת על הכהנים. (ב) מצד
ה"שערים" שבהם – חובה השייכת בעיקר ללויים, אך
כיון שעל-ידי שמירת הכהנים בבית המוקד ובבית
הניצוץ נשמרים ממילא שנר המוקד ושנר הניצוץ. לא
היו הלויים צריכים לשמור עליהם³³.

ז.

ההסבר להכרח של דעת רבא שיש מחלוקת

לפי כל האמור לעיל מובן מדוע רבא, והרמב"ם
בפירושו למשניות סוברים, שהתנא של המשנה
הראשונה, האומר "חמשה על חמשה שערי העזרה"
אינו סובר כתנא האומר "שבע שערים היו בעזרה" –
למרות שגם לפי התנא השני היתה השמירה רק על
חמשה שערים מן השבעה:

בתחילת המשנה מדבר התנא על כל המקומות
שבהם צריכים היו הכהנים והלויים לשמור, וזה לשונו:
"בשלשה מקומות הכהנים שומרים בבית המקדש,
בבית אבטינס בבית הניצוץ ובבית המוקד, והלויים...
חמשה על חמשה שערי העזרה".

כלומר, תנא זה מזכיר רק את שמירת הכהנים
"בבית הניצוץ ובבית המוקד", ואחר-כך הוא מדבר על
שמירת הלויים על שערי העזרה ואומר "על חמשה
שערי העזרה" – ואם נאמר שתנא זה סובר "ז' שערים

1 [ועוד יש לומר: בדומה לדברי חז"ל²⁷ על הפסוק²⁸
2 "שש ערי מקלט תהינה" – "עד שיהיו ששתן קולטות
3 כאחת" – כך גם בענינו: ביתור הלשון "שבעה שערים
4 היו בעזרה" רומזת המשנה, שכל השערים הללו הם
5 מציאות אחת, ואם אין מספר מלא של שבעת השערים,
6 אין חל עליהם הדין של שער העזרה – שצריך שמירה
7 וכו'].

ה.

המחלוקת בין שני התנאים

8 ולפי זה: כשאומר רבא "תנאי היא", אין הוא
9 מתכוון למחלוקת אודות המציאות לגבי מספר השערים
10 שהיו בפועל, אלא המחלוקת היא – לכמה מן השערים
11 יש דין שער:

12 התנא במשנה הראשונה אומר שהשמירה היתה רק
13 "על חמשה שערי העזרה", למרות שלמעשה היו
14 שלושה עשר שערים, כי לשיטתו היה דין שער רק
15 לחמשה שערים אלו. "חמשה הוו" – כלומר, שנערים,
16 בעלי דין שער.

17 ואילו התנא של המשנה השניה, האומר "שבעה
18 שערים היו בעזרה", סובר שלשבעה מבין שלושה עשר
19 השערים היה דין שער, וממילא חלה על כל אלו חובת
20 השמירה. והשמירה היתה רק "על חמשה שערי
21 העזרה" כי "תרי מינייהו לא צריכי שימור", כלומר (לא
22 שאין שערים אלו חייבים בשמירה, אלא) כפי שמסביר
23 הרמב"ם – "שהרי הכהנים שומרים על שער המוקד
24 ועל שער הניצוץ". כלומר, שני השערים הללו כבר
25 "שומרים" על-ידי הכהנים.

ו.

השמירה "בבית הניצוץ ובבית המוקד" פוטרת את השערים

26 בכך מובנת שאלה נוספת שניתן לשאול על דברי
27 הרמב"ם בספר יד החזקה, שהובאו לעיל: "ועל חמשה
28 שערי העזרה.. שהרי הכהנים שומרים על שנר המוקד
29 ועל שנר הניצוץ":

הלשון ברמב"ם. ובמלאכת שלמה (מדות שם) מביא גירסא "שער בית המוקד" וכותב ע"ז: "כך מצאתי כו' והנאני".

(32) וצ"ק דהא "כהן שעבר עבודת לוי ה"ז בל"ת" (רמב"ם הל' כלי המקדש ספ"ג).

(33) ועצ"ע במשנה מדות פ"א מ"ה "והלויים מלמטן" דלא כפיה"מ (מ"א) ודלא כבהל' ביהב"ח (פ"ח ה"ח) ודלא... כאביי ! והרמב"ם לא הביאו. וראה משנה למלך הל' ביהב"ח פ"ח ה"ד. ועוד.

יש להאריך בכ"ז. ואכ"מ.

– "ג' בצפון וג' בדרום וא' במזרח", ועוד – י"ל כי מקרא ילפינן רק שצ"ל שמירה בכ"כ מקומות, שכהנים ולויים בנפרד (תמיד כו, א) וכמה בצפון כו' (תמיד כו, א) – ולהעיר משינוי הסדר במשנה להסדר בקרא (דה"א כו, יז). ולהעיר משו"ת צ"צ חאו"ח סס"ז.

(27) מכות ט, ב במשנה.

(28) מסעי לה, יג.

(29) ריש תמיד ומדות.

(30) ה"ה.

(31) במדות שם מ"ה "שלישי לו בית המוקד". אבל עדיין קשה שינוי

9 ש"חמשה שערים היו לעזרה" – רק לחמשה שערים
10 יש דין שער והם חייבים בשמירה³⁶.
11 ולפיכך, בספר ה"יד", כאשר פוסק הרמב"ם את
12 ההלכה, כ"דעת רבים", ש"שבעה שערים היו לה" –
13 הוא מדייק, שהשמירה היא רק "על חמשה שערי
14 העזרה", מפני ששמירת הכהנים אינה רק "בבית
15 הניצוץ ובבית המוקד" – כדעת תנא קמא – אלא,
16 ממילא, גם "על שער המוקד ועל שער הניצוץ".
(משיחת ש"פ דברים תשל"ו)

1 היו בעזרה" והשמירה היא רק על "ה' שערי העזרה"
2 כי "תרי מינייהו לא צריכי שימור", יוצא, שאין הוא
3 מזכיר כלל, אפילו ברמז, את חובת השמירה על שער
4 הניצוץ ושער המוקד.
5 ועוד, וגם זה עיקר: כיון שאפשר להסביר ש"תנא
6 דוקא קאמר"³⁴ (=דייק בדבריו), ו"פירש דבריו"³⁵, אין
7 אומרים שהוא "לא דוקא" וסתום וכו'.
8 ולפיכך סובר הרמב"ם (לפי רבא) שתנא זה סובר

(34) תה"ד הוא בט"ז שו"ע או"ח ששי"ט סק"ב.

(35) ראה דרכי שלום כללי הש"ס סי' שכ מתור"ה יבמות כז, א. ועד"ז
אפילו בנוגע לתושב"כ ראה רש"י וירא כא, לד: לא בא הכתוב לסתום
אלא לפרש.

המשך ביאור למס' יבמות ליום רביעי עמ' א

9 דְּרַבִּי אוֹשְׁעִיא, שְׁהַמִּיאֵן מִפְּקִיעַ רַק אֶת הַמֵּאמֶר, מֵאִמְרָה דְּמִדְּעָתָה –
10 מֵאמֶר שְׁנַעֲשֶׂה מִדְּעַת הָאִשָּׁה וּמִרְצוֹנָה שְׁהָרִי אֵינוֹ יִכּוֹל לְקַדְּשָׁה
11 בְּעַל כְּרַחֲהָ, מִצִּיאַ עֲקָרָא – יִכּוֹלָה הִיא לְעוֹקְרוֹ עַל יְדֵי מִיּאֵן, אֲבָל
12 וְיָקָה דְּבַעַל כְּרַחֲהָ מִכַּח קִדּוּשֵׁי הָרֹאשׁוֹן אוֹ מִכַּח נִישׁוּאֵי הָרֹאשׁוֹן
13 שֶׁלֹּא מִיֵּאנָה בּוֹ, לֹא מִצִּיאַ עֲקָרָא – אֵינָה יִכּוֹלָה לְעוֹקְרוֹ עַל יְדֵי
14 מִיּאֵן.
15 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְהָרִי בִּיאָה שֶׁל יָבֵם דְּבַעַל כְּרַחֲהָ – שְׂרָשָׁאֵי לְבָא
16 עֲלֶיהָ וְלִיבְמָה אִפִּילוֹ בְּעַל כּוֹרְחָה

1 הסעודה) בְּרִי הַלְּפִיּוֹק עֲלֵיהֶן קָלָא דְּאִישׁוֹת – שִׁיצָא עֲלֵיהֶם קוֹל
2 שֶׁהֵם נִשְׂוָאִים, וְלֹא יִמְנְעוּ מִלְּשֹׂאֵת קִטְנָה.
3 שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה: בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים מִמֵּאנָה בְּבַעַל וְכו', וְלֹא בִיבֵם,
4 וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים בְּבַעַל וּבִיבֵם. הַגְּמָרָא דְּנָה בַּמִּהוּת הַמִּיאֵן בִּיבֵם
5 לְשִׁטַּת בֵּית הַלֵּל: אִמֶּר רַבִּי אוֹשְׁעִיא, הַקִּטְנָה מִמֵּאנָה לְמֵאמְרוֹ,
6 כְּלוּמֶר מִפְּקִיעָה אֶת קִדּוּשֵׁי הַמֵּאמֶר וְאֵינָה זֹקֶקָה לְגַט, וְאֵינָה
7 מִמֵּאנָה לְזִיקָתָהּ – אֲבָל אֵינָה מִפְּקִיעָה אֶת הַזִּיקָה וְעֲלֶיהָ לְחַלּוֹץ כְּדִי
8 לְהַפְּקִיעַ אֶת הַזִּיקָה. מִבֵּאֶרֶת הַגְּמָרָא: אִמֶּר רַב הִסְדָּא, מֵאִי מִעֲקָמָא

המשך ביאור למס' יבמות ליום שישי עמ' ב

18 אִי בָּעַל אֵין אִי לֹא בָּעַל לֹא, כְּלוּמֶר הַקִּדּוּשִׁין תְּלוּיִים בַּהֲסַכְמָתָה
19 לְהִיּוֹת מְקוּדָּשֶׁת לוֹ מִהַתּוֹרָה, וְהַסְכְּמָתָה תְּלוּיָה בְּבִיאָה שִׁיבָא עֲלֶיהָ
20 כְּשֶׁגִּדְּלָה, שֶׁרַק אֵז תַּסְכִּים וְתִרְצָה לְהַתְקַדֵּשׁ לוֹ, אֲבָל אִם לֹא יָבֵא
21 עֲלֶיהָ אֵינָה רֹצָה בְּקִדּוּשֵׁי תוֹרָה אֵלוֹ. מִשּׁוֹם דְּאִמְרָה הַקִּטְנָה
22 לְעִצְמָהּ, כֹּל עוֹד שְׁאֵינִי מְקוּדָּשֶׁת מִהַתּוֹרָה, הוּא עֲדִיף מִיֵּנָא – יֵשׁ
23 לוֹ עֲדִיפוֹת עֲלֵי, בּוֹה שְׁהוּא יִכּוֹל לְהוֹצִיאֲנִי בְּגַט גִּנְדִּי רְצוֹנִי, וְאֵינָא
24 עֲדִיפִנָּא מִיֵּנָה – וְלִי גַם יֵשׁ עֲדִיפוֹת עֲלֵי, בּוֹה שִׁבְיָכוּלְתִּי לְמֵאֵן
25 וְלִצְאָתָהּ בְּלֹא גִט, אֲבָל כְּשֶׁאֵהִיָּה מְקוּדָּשֶׁת מִהַתּוֹרָה שׁוֹב לֹא אוֹכֵל
26 לְמֵאֵן.
27 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְסָבֵר רַב – הָאֵם אִמְנָם סוֹבֵר רַב אִי בָּעַל אוֹתָהּ
28 כְּשֶׁגִּדְּלָה אֵין – אֲבָן קִדּוּשִׁיהָ מִהַתּוֹרָה, אִי לֹא בָּעַל לֹא, וְהָאִי אִתְּמַר
29 – וְהָרִי נִאֲמָרָה בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ מַחְלֻקָּתָם אִמּוּרָאִים, קָטְנָה שְׁלֵא
30 מִיֵּאנָה בְּבַעַלָה וְהַגְּדִילָה וְעִמְדָה וְנִשְׁאָתָה לְאָדָם אַחֵר בְּלֹא שְׂקִיבָלָה
31 גִּט מִבְּעַלָּהּ, רַב אִמֶּר, אֵינָה צְרִיכָה גִּט מִשְׁנִי, שְׂכִיּוֹן שְׁהִיא עֲדִיין
32 נִשְׁוָאָה לְרֹאשׁוֹן מִן הַתּוֹרָה לֹא חָלוּ כָּלל הַקִּדּוּשִׁין שֶׁל הַשְּׁנִי.
33 וְשִׁמּוּאֵל אִמֶּר, צְרִיכָה גִּט מִשְׁנִי.

1 תְּשׁוּבַת רַב לְסַפִּיקוֹ שֶׁל רַבִּי אֶלְעָזָר: אִמֶּר לִיהִ רַב לְרַבִּי אֶלְעָזָר, תִּיֵּינוּ
2 מִעֲקָמָא דְּרַבִּי גְּמִלְיָאֵל, מִשּׁוֹם דְּקָסְבֵּר, שֶׁהַמְּקַדֵּשׁ אַחֲתָּהּ יִבְמָה, נִפְתְּרָה
3 יִבְמָה וְהִלָּכָה לָהּ, וְהִינּוּ שְׁנִיתֵן לְהַפְּקִיעַ אֶת הַזִּיקָה גַּם לְאַחֵר שְׂכֵבֵר
4 חֵלָה, עַל יְדֵי קִדּוּשֵׁי הַיָּבֵם בְּאֲחֻתָּהּ, וְלִפִּי זֶה אִי בָּעַל אֶת אִשְׁתּוֹ
5 מִשְׁהַגְדִּילָהּ, אֵין – תִּצָּא אַחֲתָהּ בְּלִי חֲלִיצָה, וְאִי לֹא בָּעַל לֹא – אֵין
6 הָאֲחֻת נִפְטָרָה.
7 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: אִמֶּר רַב שְׁשֵׁת, אִמְיָנָא כִּי נִיִּים וְשָׂכִיב רַב אִמֶּר לָהּ
8 שְׁמַעְתָּא – אוֹמֵר אֲנִי שָׂרֵב אִמֶּר שְׁמוּעָה זֹו בְּשַׁעָה שֶׁהִתְנַמְנֵם וְשָׂכֵב,
9 שְׁהָרִי אֵין דְּבָרֵינוּ נְכוּנִים, דְּתִנָּא בְּבִרְיָתָא, הַמְּקַדֵּשׁ אֶת הַקִּטְנָה
10 קִדּוּשִׁיהָ תְּלוּיִין. מִבְּרֵרֶת הַגְּמָרָא: מֵאִי – מִהַ הַכּוּוֹנָה שְׂקִדּוּשִׁיהָ
11 תְּלוּיִין, לֹא כִּי גִדְּלָה גְּדִלָּה בְּתָרָה – הָאֵם אֵין הַכּוּוֹנָה שְׂכֵבֵר הִיא
12 נַעֲשִׂית גְּדוּלָּה, נַעֲשִׂים מִמִּילָא קִדּוּשִׁיהָ מִהַתּוֹרָה, וְאֵין עַל גִּבְּ דְּלֹא
13 בָּעַל אוֹתָהּ לְאַחֵר שְׂגִדְּלָהּ, וְלֹא כִּרְבֵּי הַסּוֹבֵר שֶׁרַק בְּבַעֲלִיתָהּ נַעֲשׂוּ
14 קִדּוּשִׁיהָ מִהַתּוֹרָה.
15 מִתְּרִצָּת הַגְּמָרָא: אִמֶּר לִיהִ רַבִּין בְּרִיָּה דְּרַב נַחֲמָן לְרַב שְׁשֵׁת, אֵין
16 כּוּוֹנָת בְּבִרְיָתָא שְׂקִדּוּשִׁיהָ הַקִּטְנָה תְּלוּיִים בְּזִמְנָה הַגְּעֵתָהּ לְגִיל
17 שְׁנַעֲשִׂית בּוֹ גְּדוּלָּה, אֲלֵא הָאִי מִלְּתָא דְּקָטְנָה מִתְּלֵא תְּלֵא וְקִינָא

שמות ד, לא - ויאמן העם וישמעו כי פקד ה' את בני ישראל וכי ראה את ענינם ויקדו וישתחוו

לח

ב' בחי' אמונה, א' "ויאמן העם", ב' "ויאמינו בה'", כנגד ב' בחי' מצה - מיכלא דמהימנותא, יום ראשון דפסח חובה, ויום שביעי רשות וכו'

כתיב¹ ויאמן העם², וכתיב בקריעת ים סוף ויאמינו בה' ובמשה עבדו.

דהנה כתיב³ וארשתין לי באמונה וידעת את ה', וארשתין לי באמונה בפסח על ידי אכילת מצה⁴, וידעת את ה' במתן תורה שבחג השבועות. ובאכילת מצת מיכלא דמהימנותא⁵ בפסח יש ג"כ ב' בחינות. א. מצה דחובה⁶ שבלייל א' דפסח, והוא בחי' ויאמן העם.

1) בסימן זה מבאר הב' פעמים "אמונה" שהיו לבני ישראל הכתובים בפסוקים, פעם א' בפרשת שמות (ד, לא) "ויאמן העם וישמעו", ב' (בשלח יד, לא) "ויאמינו בה' ובמשה עבדו". וע"ז מבאר דהפסוק "ויאמן העם" ה' על יציאת מצרים בלייל ראשון דפסח (ראה הערה 2), ובפסוק "ויאמינו בה'" הוא בעת קריעת ים סוף ביום השביעי דפסח, ומבאר החילוק ביניהם.

2) שמות ד, לא "ויאמן העם וישמעו כי פקד ה' את בני ישראל וכי ראה את ענינם ויקדו וישתחוו", וזהו קאי על יציאת מצרים כמ"ש לעיל (שם ג, ז) "ויאמר ה' ראה ראיתי את עני אשר במצרים... וארד להצילו מיד מצרים", וכן (שם, ג טז) "לך ואספת את זקני ישראל ואמרת אליהם ה' אלקי אבותיכם נראה אלי... פקד פקדתי אתכם ואת העשוי לכם במצרים".

3) הושע ב, כב. ומבאר דמ"ש "וארשתין לי באמונה זה קאי על פסח ביציאת מצרים דאז ויאמינו בה', ומ"ש "וידעת את ה'" זה בחג השבועות, דע"י מתן תורה נעשה בחי' "דעת" ידיעת ה' ע"י התורה וכו'.

4) ראה לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים עמוד קעג, לחם דמצה אין בו טעם, כי הוא בחי' אמונה, מיכלא דמהימנותא, דבפסח הוא וארשתין לי באמונה.

משא"כ בשבועות הוא שתי הלחם דחמץ, דבשבועות הוא בחי' וידעת את ה' בחי' דעת, וזהו שהוא לחם חמץ דוקא, כי ידיעה שהוא דעת והשגה הוא בלחם חמץ דוקא שיש בו טעם.

5) זח"ב קפג, ב. ראה לקו"ת צו יג, ג ואילך. סידור עם דא"ח רפד, ד ואילך. ובארוכה בשער האמונה לאדמו"ר האמצעי ח, ב ואילך. סהמ"צ להצ"צ כב, ב ואילך. תורת שמואל - סה"מ תרכ"ז ע' רלו ואילך.

6) כמ"ש שמות יב, יח "בראשון בארבעה עשר יום לחדש בערב תאכלו מצות". ראה הערה 8.

ב. מצה דרשות⁷ הגבוה מחובה (ע"ד⁸ כמו שתפלת ערבית רשות⁹ גבוה משחרית מנחה דחובה), הוא בחי' ויאמינו בה' האמור¹⁰ בקריעת ים סוף.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים עמוד 19

7) ראה פסחים ככ, א ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת לה' אלקיך (דברים טז, ח), מה שביעי רשות (ופרשי': שביעי רשות). דכתיב וביום השביעי עצרת ולא כתיב תאכל מצות שהרי הוציאו מן הכלל) אף ששת ימים רשות וכו' יכול אף לילה הראשון רשות ת"ל בערב תאכלו מצות הכתוב קבעו חובה. ראה הערה 8.

8) ראה ביאורי הזהר להצמח זדק ח"א ע' פז וז"ל: יש ב' בחי' במצות, הא' הוא שע"י מעשה המצות ממשיכים אורות עליונים בהכלים וזהו ענין כל רמ"ח מ"ע שהמצות הן רמ"ח אברים דמלכא כמו שע"י אבר נמשך ג"כ החיות אשר בו, כך ע"י קיום מ"ע ממשיכים גילוי אורות עליונים בהכלים שמעשה המצות הוא אתעדל"ת שמגיע לשם וממשיכים את האור כו' ולכן מצות אלו הם חובה ממש, שהרי הן הן הממשיכים אור המשכה זו, והבחי' הב' הוא שיש אורות עליונים גבוהים יותר שהמצות אין יכולים להגיע לשם להמשיך משם האור כו' כי הוא נעלה מאד מבחי' אתעדל"ת, אלא אור זה שורה ממילא בלא אתעדל"ת היינו לאחר שנשלם כל ההמשכות שע"י אתעדל"ת אזי שורה ומתייחד שם האור שלמעלה מאתעדל"ת מעצמו וממילא כו',

וזהו ג"כ ענין תפלת ערבית רשות מפני שהוא מקום גבוה מאד שאין מגיע לשם אתעדל"ת כנ"ל כ"א היחוד נעשה מעצמו לאחר שעשו אתעדל"ת בב' תפלות שחרית ומנחה שהן לחברא ליעקב בעדביה שבחי' זו הוא ע"י אתעדל"ת שע"י מעלים המל' מבי"ע כו' אכן גוף ועצם היחוד דת"ת ומל' הוא למעלה מאתעדל"ת אלא שנמשך מעצמו כו' אחר שכבר נעשה ע"י אתעדל"ת מה שאפשר להמשיך ע"י אתעדל"ת אז שורה ונמשך בחי' זו ממילא, וכיון שכן לכן אין תפלה זו חובה רק רשות כו'...

כי עיקר היחוד הוא ע"י תפארת גופא כמ"ש בזהר כאן גופא ואתא מילייהו בלחישא משא"כ אברהם ויצחק שהם תרין דרועין חסד וגבורה כו', שהרי מבואר במ"א שמה שהמל' מקבלת מחו"ג זהו המשכה כסדר ההשתל' אבל ע"י תפארת נמשך מלמעלה מסדר ההשתל', ולכן נק' היחוד ע"ש תפארת ומל', והרי קבלתה מתפארת זהו תפלת ערבית שתיקן יעקב ע"ש. וראה הערה 10.

9) ברכות כז, ב. ראה לקוטי תורה שיר השירים כד, ב. דרושים לסוכות פ, ג. ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי [הוצאת תשע"ה] יג, ד ואילך. לקוטי שיחות חכ"ה סוף עמוד 155 ואילך. תורת מנחם התועדויות ה'תשמ"ה ח"א עמוד 104 ואילך. ה'תשנ"א ח"ד עמוד 231, ובהערה 39 שם. לקמן סי' צב.

10) ראה המשך אור התורה (הנ"ל הערה 8) שהמשכת היחוד [בקריעת ים סוף] הוא למעלה מאתעדל"ת וכו', כמ"ש בת"א פ' בשלח בד"ה וה' הולך לפניו יומם פ"י ואתם תחרישון לא תתעורו מידי שאם תתעורר אז אינו יכול להיות אתעדל"ע אלא כפי האתעדל"ת שאינו אלא מבחי' חכמה אבל אז ה' התגלות בחי' כתר שהוא מתגלה ממילא בלי אתעדל"ת כלל ולכן תחרישון עכ"ל ע"ש.

טז, א – ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי ודתן ואבירים בני אליאב ואון בן פלת בני ראובן

א. האר"י זצ"ל דרש על קרח פסוק (תהלים צב, ג) צדיק כתמר יפרח, שכן שמו רש"ם בסופי תיבות אלה ללמד¹ שבסוף תיקון עולם גם הוא יתקן, ויפה אמר שהרי הוא וסיעתו במדור גיהנם משעה ראשונה שירדו שם התחילו להצדיק עליהם דין שמים וכך הם אומרים משה אמת ותורתו אמת ואנו בדאים, ואין בעולם קלקול גדול כל כך שוידוי זה לא יספיק לתקנו.

והנה ראשי תיבות אלה צדיק כתמר יפרח הן בגי' ק"כ צרופים של שם אלקים כדאמור רבנן חמש אותיות ק"כ בתים ללמד שכל כתות הדין יגבו חובם תחלה ממנו ואחרי כן יפרח, וכן האותיות האמצעיות **ד"י ת"ם פ"ר** יש בהן רמז מפורש שהק"כ אלקים עתידים להכריז **ד"י** לצרותיו של קרח שהרי **ת"ם** ונשלם לפייס החמש גבורות שרשי הדין שהן אותיות² מנצפ"ך מספרן **פ"ר**, וכמו שאמר הנביא (ישעי' ס, כ) ושלמו ימי אבלך, ע"ד מה שבארנו במאמרו חקור דין בריש חלק ה' בפירוש מלת גיהנם³ ושם זכרנו מה יקר חסדו ית' אפי' עם המורדים והפושעים להוציא יקר חסדו מזולל, וכן אמר המלך החכם (משלי טז, ד) כל פעל ה' למענהו ואמרו חכמים לקלוסו.

עשרה מאמרות – אם כל חי ח"ג פרק לד

ב. מבואר בחסידות⁴ בטענת קרח⁵ "כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה' ומדוע תתנשא על קהל ה'" – שעצם טענתו של קרח היא נכונה, כיון שראה את המעלה שישנה דוקא אצל המקבל – כי הכוונה (דנתאוהה הקב"ה להיות לו יתברך דירה בתחתונים) נשלמת דוקא בתחתונים; אמנם הטעות שלו היתה, כי המעלה בגלוי תהי' רק **לעתיד לבוא** (כאשר נקבה תשוב גבר⁶), לאחר שישנה הקדמת העבודה דהמשכה והשפעה מעליונים בהתחתונים, וגמר הבירור להתחתון (לוי מבחי' גבורות) שבא על ידי זה שלפני זה הוא מקבל מהעליון (כהן איש החסד).

ועל פי זה יש לומר הפירוש הפנימי ("יינה של תורה") בפירוש רש"י הראשון בפרשתנו – "פרשה זו יפה נדרשת במדרש רבי תנחומא": חלק הדרוש (שבדרוש⁷) שבתורה

– "מדרש (רבי תנחומא) מגלה הטוב והיפה" ב"פרשה זו", פרשת קרח (משא"כ על דרך הפשט, בגלוי ובחיצוניות – מעשה קרח אינו "יפה") – כפי שטענת קרח היא למעלותא, מצד (שראה את) הסדר שהי' בפועל בגאולה העתידה לבוא, כשהי' הענין ד"תנחומא" מלשון תנחומין ונחמה על הגלות.

בסגנון אחר: "פרשה זו" (טענת קרח) כפי שהיא כתובה ב"מדרש רבי" תנחומא – בגאולה העתידה לבוא – הרי היא בענין "יפה (נדרשת)", שלימות ותכלית הטוב. משא"כ על דרך הפשט – כפי שהענינים הם בזמן הזה, והיום לעשותם (עולם העשי', עולם הפשט) – העולם עדיין אינו בסדר ותכלית השלימות, זה יהי' רק לעתיד לבוא, לאחר **שלימות** בירור התחתון על ידי זה שהוא מקבל מלמעלה ממנו.

תורת מנחם התנועדויות ה'תשמ"ט ח"ג, משיחות ש"פ קרח

יז, כ – והיה האיש אשר אבחר בו מטהו יפרח והשיכותי מעלי את תלונות בני ישראל אשר הם מלינים עליכם

ג. והי' האיש אשר אבחר בו מטהו יפרח. במסורה יפרח גי', דין. ואידך (תהלים עב, ז) יפרח בימיו צדיק. [ג] צדיק כתמר יפרח (שם צב, ג). על פי מה ששמעתי בשם הגאון החתם סופר זצ"ל על הכתוב (שמות לג, כג) וראית את אחורי (היינו שזהו ההסתר פנים אחרי המעשה הלז הידוע במדבר שנאמר שם זה בפרשת תשא, כי מה שרואים טובת השם יתברך וצדקתו הוא רק אחורי⁸ לאחר כן. אבל) ופני לא יראו (מלפנים בתחלה לא יכירו ולא ידעו זה, איך הוא הכל כן ראוי להיות שהוא טובה וחסדי השי"ת), עד כאן דבריו ודברי פי חכם חן.

וזהו יש לומר על פי הנודע מהאר"י הקדוש זצ"ל (שער הפסוקים תהלים שם) כי צדיק כתמר יפרח, ס"ת קר"ח⁹, היינו שיפרח לעתיד, אבל זהו החסרון ה' שהוא רק בסופי תיב"ת קר"ח, שהכיר רק בסוף, כי משה אמת ותורתו אמת (תנחומא קרח יא), אבל בתחלה חלק עליו, מה שאין כן במש"ה נאמר (תהלים צב, א) מזמור שיר ליום השבת, ר"ת למש"ה (כמבואר בסידור באותו מזמור בכתבי האר"י¹⁰), היינו כי משה רבינו השיג מיד בראש"י תיבות בתחלה וראש האמת מראש ועד סוף, לא כמו קרח שהשיג רק בסופו כנזכר. וזה שכתוב **אשר אבחר בו מטהו יפרח** (בתחלה) בדרך פר"ח החנטה לידע האמת).

מביא פירוש ממדרש ואינו מזכיר שזהו ממדרש, וכן לאידך – ישנם דרשות שהובאו בספרי פשט (וגם בפירוש רש"י מובאים ענינים של דרש (ורש"י מדגיש שהוא דרש) אלא שהם קרובים לדרך הפשט); ואילו כאן כתב רש"י שפרשה זו נדרשת במדרש רבי תנחומא, היינו – דרש שבדרש.

(9) במסורה יפרח ג': עיין ילקוט משיח וגאולה פרשת קרח סימן קב. קא.

(10) צדיק כתמר יפרח, ס"ת קר"ח: עיין בזה ילקוט משיח וגאולה פרשת קרח סימן א, ובהנמקין שם.

(1) והאר"י זצ"ל דרש על קרח פסוק (תהלים צב, ג) צדיק כתמר יפרח: עיין עוד בזה ילקוט משיח וגאולה על התורה – פרשת קרח סימן ב. ג. ד. ה. ו. ז. ח. ט. לו. קא. קה. (ועיין פרשת תזריע סימן קמט דפי' קרח הוא קָרַח ע"ש).

(2) ללמד שבסוף התקון גם הוא כתמר יפרח.

(3) אותיות מנצפ"ך המורין על דין.

(4) בפ' מלת גיהנ' שעל הנשמות שנטהרו בתוכ' אומרים הנם הא אתלבנו.

(5) ראה לקוטי תורה פרשתנו נד, ב ואילך. ושם נתבאר. אור התורה פרשתנו עמוד תרפז. תרצב. סד"ה ויקח קרח העת"ר. ספר המאמרים – מלוך חלק ג עמוד רג ואילך. ובכמה מקומות.

(6) פרשתנו טז, ג.

(7) ירמ' לא, כא.

(8) כי במדרש עצמו ישנם פירושים על דרך הפשט (כמובן מזה שרש"י בכמה מקומות

מתוך הספר ילקוט גאולה ומשיח – פרשת קרח

שנאמר עליו) **צדיק כתמר יפרח** (בסופי תיבות כנ"ל, היינו שרק לבסוף הכיר האמת לאמיתו) כנ"ל.

חיים ושלום¹¹

(11) האדמו"ר ר' חיים אלעזר ז"ל שפירא, בעמח"ס שו"ת מנחת אלעזר ועוד.

וזה שכתוב המסורה **יפרח בימיו צדיק** (שנאמר על משיח צדקנו, שצריך להיות מזרע שלמה בן דוד [כמ"ש הרמב"ם בפרק חלק (פ"י מ"א בא"ד יסוד י"ב)], והיינו שצריכין לעבוד לכתחלה ולידע האמת, ורק זה ה' מגמתינו ביאת בן דוד ומלכותו במהרה בימינו. ולאפוקי מדברי קרח

המשך ביאור למס' יבמות ליום חמישי עמ' ב

21 אֲחִיו שְׂהִיָּא אֵינָה מִכְרַת רִמְיֻזוֹתָיו וּקְרִיצוֹתָיו, לֹא קִיִּים הַחֲשֵׁשׁ
22 שִׁיפְתָּה אוֹתָהּ לִמָּאן בְּבַעֲלָה כְּדִי שִׁישְׁאָנָה, וּפְשׁוֹט שַׁעַל יְדֵי הַמִּיּאֵן
23 אֵינָה עוֹד גְּרוּשָׁת אַחִיו. מִתְרַצַּת הַגְּמֵרָא: מָהוּ דְתִיבָא – שְׂמָא תֵּאמֹר
24 לִינֹר הָאִי – שִׁישׁ לְגֹזֵר וּלְאֶסֶר בִּאֲחִי הַמִּגְרֵשׁ אֲמַר הָאִי – מִשּׁוּם
25 הַמִּגְרֵשׁ עֲצָמוֹ, שְׂאֵם נִתִּיר לֵאחִיו יִטְעוּ לְהַתִּיר גַּם לְבַעֲלָה שִׁיּוּכֵל
26 לְהַחְזִירָהּ, קָא מְשַׁמַּע לָן רַבִּי יִצְחָק שְׂלָא גִזְרוּ כֵן וּמוֹתֶרֶת לִינִישָׁא
27 לֵאחִיו.
28 יֵשׁ שְׁשֵׁנוֹ אֶת דְּבָרֵי רַב יִצְחָק בַּר אֲשִׁינָא בְּאוּפֵן שׁוֹנֵה: וְאִיכָא דְאִמְרֵי
29 – וִישׁ אוֹמְרִים שֶׁכֶּךָ אִמְרֵי רַב יִצְחָק בַּר אֲשִׁינָא, בְּשֵׁם שְׂאִמְרָה לֹא,
30 כִּךָ אִסְרָה לְאִחִין. מִקְשָׁה הַגְּמֵרָא: וְהָאִי אֵינָה מְכַרְתָּ בְּקְרִיצוֹתֵיהֶם
31 וּרְמִיזוֹתֵיהֶם שֶׁל הָאֲחִים וְאֵם כֵּן לֹא קִיִּים לִגְבֵם הַחֲשֵׁשׁ שִׁיפְתָּה אוֹתָהּ
32 לִמָּאן בְּבַעֲלָה. מִתְרַצַּת הַגְּמֵרָא: גִּזְרָה אֲחִיו אֲמַר הוּא – חֲכָמִים
33 חֲשָׁשׁוּ שְׂאֵם נִתִּיר לֵאחִים לְשַׂאת אוֹתָהּ יִטְעוּ לְהַתִּיר גַּם לְבַעֲלָה
34 שְׂגִירָשָׁה, וְלִכְן אֶסְרוּ אוֹתָהּ גַּם לֵאחִים.

משנה

35 מִשְׁתַּנְתּוּ דְנָה בִּיבּוּם אֲשֶׁה [גְּדוּלָה אוֹ קִטְנָה] שְׁהִיתָה גְּרוּשָׁת אַחִיו
36 בְּנִישׁוּאִים רֵאשׁוֹנִים: הַמְּגֵרֵשׁ אֶת הָאִשָּׁה וְהַחְזִירָהּ וּמֵת בְּלֹא בָנִים
37 מוֹתֶרֶת לָבָב, וְלֹא אוֹמְרִים שְׂמֵאֲחֵר שֶׁהִתְגַּרְשָׁה מֵאֲחִיו בְּנִישׁוּאִיהָ
38 הֵרֵאשׁוֹנִים אִתּוֹ, יֵשׁ לְאֹסְרָה עַל הַיָּבָם מִדִּין גְּרוּשָׁת אַחִיו.
39

1 וְצַדִּיק הַסֵּפֶק, הָאֵם יֵשׁ מִיּאֵן לְאִחֵר מִיתָה בְּמָקוֹם מָצוּהָ, כְּלוּמֹר
2 הָאֵם יֵשׁ לְהַתִּיר לְקִטְנָה לִמָּאן אַחֵר מִיתָה בְּעֵלָה כְּדִי לְהַפְקִיעַ
3 מִמֶּנָּה אִיסוּר שְׁנִיָּה עַל מִנַּת לְקִיִּים מִצּוֹת יָבוּם, אוֹ לֹא. שְׂכָרוּ שְׁנֵי
4 בְנֵי אָדָם בְּאַרְבַּע מָאוֹת זָוִי, וּבְכָא וְשְׂאִלוּ אֶת רַבִּי עֲקִיבָא בְּבֵית
5 הָאֶסְרוּיִן וְאִסְרֵי, וְכֵן שְׂאִלוּ אֶת רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בֶּתְרִיָּה בְּנִצְיָבִין, וְאִסְרֵי.
6 נִמְצָא שְׁלֹדַעַת רַב, הַתְנַאִים וְרַבִּי עֲקִיבָא וְרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בֶּתְרִיָּה
7 סוֹבְרִים שְׂמִיּאֵן בְּבַעֲלֵי הַשְּׁנִי אֵינוֹ מְבַטֵּל גִּט שֶׁל בְּעֵלָה הָרֵאשׁוֹן,
8 וְאִילוּ רַבִּי יִשְׁמַעֵאל בְּרִי יוֹסִי סָבַר שְׂכָלָל לֹא נִשְׂאִלוּ שְׂאִלָּה זוֹ, לְפִי
9 שְׁפֹשׁוֹט שְׂמִיּאֵן בְּבַעֲלֵי זֶה מְבַטֵּל גִּט שֶׁל בְּעֵלָה הַקּוֹדֵם. מַעֲתָה שְׁנֵי
10 הַתְנַאִים שְׁשֵׁנוֹ אֶת מִשְׁתַּנְתּוֹ, הֵם רַבִּי יִשְׁמַעֵאל בְּרִי יוֹסִי שְׁשֵׁנָה אֶת
11 הֵרִישָׁא, וְרַב שְׁשֵׁנָה אֶת הַסִּיפָא.

12 הַגְּמֵרָא דְנָה בְּשִׁית רַב שְׂמִיּאֵן בְּבַעֲלֵי זֶה אֵינוֹ מְבַטֵּל גִּט שֶׁל בְּעַל
13 קוֹדֵם: אִמְרֵי רַב יִצְחָק בַּר אֲשִׁינָא, וּמוֹרָה רַב שְׂמוּתָרְתָּ לְאִחִיו שֶׁל זֶה
14 שְׂאִמְרָה עָלָיו. כְּלוּמֹר, אִף שְׂכָלְבַעֲלֵי הָרֵאשׁוֹן שֶׁנֶּתַן גִּט אֶסְרוּ
15 לְהַחְזִירָהּ אִף אִם מִיָּאנָה בְּבַעֲלֵי שְׁנִישָׁלָה לוֹ לֵאחִרֵי, מְכַל מָקוֹם
16 לֵאחִיו שֶׁל הַבְּעַל הָרֵאשׁוֹן מוֹדֵר רַב שְׂמוֹתֵר לוֹ לְהִנְשָׂא לָהּ, וְאֵינָה
17 נִחְשָׁבֶת לְגְרוּשָׁת אַחִיו. מִקְשָׁה הַגְּמֵרָא: מְשִׁיבָא שֶׁכֶּךָ הָדִין שְׂלֵאחִיו
18 הִיא מוֹתֶרֶת, שְׁהִרִי דוּוֹקָא הוּא נִיְהוּ – הוּא זֶה דְּמִכְרַת הַקִּטְנָה
19 בְּרִמְיֻזוֹתָיו וּקְרִיצוֹתָיו, וְחֲשָׁשׁוּ חֲכָמִים שְׂהוּא יִפְתָּה אוֹתָהּ לִמָּאן
20 בְּבַעֲלָה הַשְּׁנִי כְּדִי שִׁתְּחַזּוֹר אֵלָיו, וְלִכְן אֶסְרוּ לוֹ לְהַחְזִירָהּ, אֲבָל

המשך ביאור למס' יבמות ליום שבת קודש עמ' א

19 מוֹעִילָה, וְהַחֲרַשְׁתָּ הִיא שׁוֹטָה שְׂאִינָה יוֹדַעַת לְקַרְוָא.
20 מִקְשָׁה הַגְּמֵרָא: אִיתִיבָהּ אַבְיָ לְרַבְהָ, וְכִי תִרְשֵׁת מְעִיקְרָא בֵּת חֲלִיצָה
21 הִיא מִדְּרַבְנָן, וְהִתְנַן – וְהָרִי שְׁנִינוּ בְּסוֹף הַמִּשְׁנָה לְהֵלֵךְ (ק"ב) שְׁנֵי אֲחִין
22 אֶחָד פָּקַח וְאֶחָד תִּרְשָׁ, שְׁהִיוּ נִשְׁוֹאִין לְשְׁנֵי נְכָרִיּוֹת [–שְׂאִינָם אַחִיוֹת]
23 אַחַת פָּקַחְתָּ שְׁהִיתָה נִשְׁוֹאָה לְפִיקָה, וְאַחַת תִּרְשֵׁת, שְׁהִיתָה נִשְׁוֹאָה
24 לְחֲרֵשׁ. מַת הַחֲרֵשׁ בְּעַל הַחֲרֻשָּׁת, וּנְפִלָה לְפָנָי אַחִיו הִפִּיקָה לִיבּוּם
25 לְדַרְשׁוֹ, מָה יַעֲשֶׂה הַיָּבָם שְׂהוּא פָּקַח בְּעַל הַפְּקֻחָת, לְחַלּוֹץ לָהּ אֵינוֹ
26 יָכוֹל, לְפִי שְׂאִינָה רְאוּיָה לְקִרְיָאֵת הַפְּסוּקִים, אֲלֹא בּוֹנֵם אֵם יִכְבְּמוּ
27 הַחֲרֻשָּׁת וְאֵם רָצָה אַחֵר כִּךָ לְהוֹצִיא אוֹתָהּ בְּגִט עַל יַד רִמְיֻזָּה, יוֹצִיאָה,
28 שְׂכָשֶׁם שְׂנַכְנִסָה לְבַעֲלָה הַחֲרֻשׁ בְּרִמְיֻזָּה כִּךָ יוֹצֵאת מִהַפִּיקָה
29 בְּרִמְיֻזָּה. וְאֵם מַת הַפְּקֻחָת בְּעַל הַפְּקֻחָת, וּנְפִלָה לְפָנָי הָאֵם הַחֲרֻשׁ
30 לִיבּוּם, מָה יַעֲשֶׂה הַיָּבָם שְׂהוּא חֲרֻשׁ בְּעַל הַחֲרֻשָּׁת, לְחַלּוֹץ לָהּ אֵינוֹ
31 יָכוֹל לְפִי שְׂהוּא אֵינוֹ יָכוֹל לְקִרְוָת, וְהַקְרִיאָה מַעֲכָבֶת אֶת הַחֲלִיצָה,
32 אֲלֹא בּוֹנֵם אוֹתָהּ וְאֵינוֹ מוֹצִיא אוֹתָהּ לְעוֹלָם, לְפִי שְׂאִין הַחֲרֻשׁ יָכוֹל
33 לְתַת לָהּ גִּט וְלַהֲפִיקָה בְּכִךָ אֶת קִדּוּשֵׁי אַחִיו הִפִּיקָה, שְׂמַכּוּהָ הִיא
34 נְפִלָה לְפָנָיו לִיבּוּם. מִדִּיִּיקָת הַגְּמֵרָא: מָאִי לֹא – הָאֵם אֵין מְדוּבָר
35 בְּמִשְׁנָה זוֹ בְּתַרְשֵׁת מְעִיקְרָא – בְּאִשָּׁה שְׁהִיתָה חֲרֻשָּׁת בְּנִישׁוּאִיהָ.
36 וְקִתְנֵי – וְאִף עַל פִּי כֵן נִקְטָה הַמִּשְׁנָה שְׁהִיבָם הִפִּיקָה בּוֹנֵם אֵין

1 חֲלִיצָה הִיא, וְהִתְנַן בְּמִשְׁנָה (לְעִיל ק"ב) תִּרְשָׁ שְׂנַחֲלִין – שְׂחֻלְין, וְתַרְשֵׁת
2 שְׂחֻלְיָה, וְחֻלְצָת מִן הַקָּמָן – הַחֻלְצָת לִיבָם קִטְן, חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה.
3 מִתְרַצַּת הַגְּמֵרָא: אִסְרֵי רַב נִגְדֵל אִמְרֵי רַב, אֲבִיאָה – הַמִּשְׁנָה שְׂאִמְרָה
4 שְׁדִין הַחֲרֻשׁוֹת כְּדִין הַקִּטְנוֹת הַתְּכוּנוֹת רַק לְבִיאָה, וְהִינּוּ שְׂבִיּאֵת
5 אַחַת מִהֶן פּוֹטֶרֶת צֶרֶתָהּ.

6 תִּירוּץ נוסף: רָבָא אִמְרֵי, אֲפִילוּ תִיבָא אֲחֻלְצָה – אֲפִילוּ אֵם תֵּאמֹר
7 שְׂדִרְבִּי הַמִּשְׁנָה נִאֲמָרוּ גַּם עַל חֲלִיצָה, אֵין לְהַקְשׁוֹת מִהַמִּשְׁנָה
8 הָאוֹמֶרֶת שְׂחֻלְצַת חֲרֻשָּׁת פְּסוּלָה, מִשּׁוּם שְׂכָאן – מִשְׁתַּנְתּוֹ עוֹסֶקֶת
9 בְּתַרְשֵׁת מְעִיקְרָא, כְּלוּמֹר שְׁנִישָׁאָה בְּהִיּוֹתָה כְּבֵר חֲרֻשָּׁת שְׂחֻלְצַתָּהּ
10 כְּשִׁירָה, וְאִילוּ כָאֵן – הַמִּשְׁנָה לְעִיל, עוֹסֶקֶת בְּפָקַחְתָּ – בַּחֲרֻשָּׁת
11 שְׂבִשְׁעָת נִישׁוּאִיהָ הִיתָה בְּרִיאָה וְאִחֵר כִּךָ נִתְחַרְשָׁה, שְׂחֻלְצַתָּהּ
12 פְּסוּלָה. הַהִבְדֵּל בִּינֵיהֶן הוּא, שֶׁתַּרְשֵׁת מְעִיקְרָא – מַשְׁעַת הַנִּישׁוּאִין,
13 כִּי תִיבִי דָעַל – כְּשֶׁם שְׂאִחוּ כֵּס אוֹתָהּ עַל יַד רִמְיֻזָּה, הִכִּי נָפַק –
14 כִּךָ הִיא יוֹצֵאת מִזִּיבָם בְּרִמְיֻזָּה, וְהַחֲלִיצָה לֹא גְרוּעָה מִרְמִיזָה. אֲבָל
15 אֲשֶׁה שְׁהִיתָה פָּקַחְתָּ בְּשַׁעַת נִישׁוּאִיהָ, זִיקָתָה לִיבָם הִיא מִזְהֻתָּרָה,
16 וְאֵם אִחֵר כִּךָ נִתְחַרְשָׁת, הִיא אֵינָה יוֹצֵאת בְּרִמְיֻזָּה וְחֻלְצָה לֹא תִתִּיר
17 אוֹתָהּ, כִּיּוֹן דְּמְעַכְבָּא בָּהּ – שְׂמַעֲכָבֶת בַּחֲלִיצָה קְרִיָּה – קְרִיָּאֵת
18 פְּסוּקִים עַל יַד הַיָּבָמָה בַּעַת הַחֲלִיצָה שְׂכָלְעֵרֶם הַחֲלִיצָה אֵינָה

♦ יום ראשון כ' סיון ♦

טז (א) וַיִּקַּח קָרַח בֶּן־יִצְחָר בֶּן־קֵהָת בֶּן־לֵוִי וְדָתָן וַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וְאֵוֹן בֶּן־פִּלֶּת בְּנֵי רְאוּבֵן:

א וַאֲתַפְּלַג קָרַח בֶּן יִצְחָר בֶּן קֵהָת בֶּן לֵוִי
וְדָתָן וַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וְאֵוֹן בֶּן פִּלֶּת בְּנֵי
רְאוּבֵן:

יח: "קחו עמכם דברים". בן־יצחק בן־קֵהָת
בן־לֵוִי. ולא הזכיר "בן־יעקב", שבקש רחמים על
עצמו, שלא יזכר שמו על מחלקתם, שְׁנֶאֱמַר (בראשית
טז): "בְּקֶהֱלֶם אֶל־תַּחַד כְּבָדִי". והיכן נזכר שמו על
קרח? בהתייחסם על הדיוכן ב'דברי הימים', שְׁנֶאֱמַר
(ד"ה י"א ו'): "בֶּן־אֶכִּיסָף בֶּן־קָרַח בֶּן־יִצְחָר בֶּן־קֵהָת בֶּן־לֵוִי
בֶּן־יִשְׂרָאֵל". וְדָתָן וַאֲבִירָם (תנחומא) בְּשִׁבְלִי שְׁהִיָּה
שְׂבִט רְאוּבֵן שְׂרִי בַּחֲנִיתָם תִּמְנָה, שָׁכַן לִקְהָת וּבְנָיו

יח: וַיִּקַּח קָרַח. פְּרָשָׁה זוֹ יָפָה נִדְרָשֶׁת בַּמִּדְרָשׁ
רַבִּי תַנְחוּמָא. וַיִּקַּח קָרַח. לָקַח אֶת עֲצָמוֹ לְצַד
אֶחָד לְהִיּוֹת נֶחֱלֵק מִתּוֹךְ הָעֵדָה לְעוֹרֵר עַל הַכְּהֵנָה,
וְזֶהוּ שְׁתַּרְגֵּם אוֹנְקְלוּס וְאֶתַפְּלַג, נֶחֱלֵק מִשְׁאֵר
הָעֵדָה לְהַחֲזִיק בַּמַּחֲלָקָת. וְכֵן (אייב טז): "מִה־יִּקְחֶךָ
לְבָבְךָ", לֹאֲקַח אוֹתָךְ לְהַפְלִיגָךְ מִשְׁאֵר בְּנֵי־אָדָם. דָּבָר
אַחֵר: "וַיִּקַּח קָרַח" מִשְׁךְ רֹאשִׁי סִנְהֶדְרָאוֹת שֶׁבָּהֶם
בְּדָבָרִים, כְּמוֹ שְׁנֶאֱמַר (במדבר כ): "קַח אֶת־אֹהֶרֶן", (חושע

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הבכורים ונבדלו הלויים, כי חשבו
ישראל שאדוננו משה עשה זה מדעתו
לחת גְּדֻלָּה לֵאחֲיוֹ, גם לבני קֵהָת שהם
קרובים אליו ולכל בני לוי שהם
ממשפחתו, והלויים קשרו עליו בעבור
היותם נתונים לאהרן ולבניו, וקשר
דתן ואבירם בעבור שהסיר הבכורה
מראובן אביהם, גם קרח בכור הִיָּהוּ:
וְזֶה מִדְּעֻתוֹ שֶׁל רַבִּי אַבְרָהָם שֶׁהוּא
אוֹמֵר בַּמְקוֹמוֹת רַבִּים אֵין מִקְדָּם
וּמֵאַחֲרָ בַתּוֹרָה לְרִצּוֹנוֹ. וְכָבֵד בַּתְּבִיתִי
(לעיל ט א) כִּי עַל דְּעִיתִי כָּל הַתּוֹרָה כְּסֻדָּר
וּזְלָתִי בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִפְרֹשׁ הַכְּתוּב
הַהִקְדָּמָה וְהָאֲחֵר, וְגַם שֶׁם לְצַרְךָ עֲנִין
וּלְטַעַם נָכוֹן, אֲכַל הִיָּה הַדָּבָר הַזֶּה
בַּמִּדְבָּר פֶּאֶרֶן בְּקֹדֶשׁ בְּרִנֵּעַ אַחֵר מַעֲשֵׂה
הַמִּרְגָּלִים:

וְהַנִּבּוֹן בַּדְרָשׁ, שֶׁכַּעֲס קָרַח עַל נִשְׂאִיאוֹת
אֶלְצָפָן כְּמֵאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ (תנחומא
קרח א), וְקָנָא גַם בְּאַהֲרֹן כְּמוֹ שְׁנֶאֱמַר
וּבִקְשׁוּתָם גַּם בְּהֵנָּה (פסוק י). וְנִמְשָׁכוּ דָתָן
וַאֲבִירָם עִמּוֹ, וְלֹא עַל הַבְּכוֹרָה, כִּי יַעֲקֹב
אֲבִיהֶם הוּא אֲשֶׁר בְּטֻלָּה מִרְאוּבֵן וְנִתְּנָה
לְיוֹסֵף, אֲבָל גַּם הֵם אֲמָרוּ טַעֲנָנָם,
לְהַמִּיתָנוּ בַּמִּדְבָּר (פסוק יג), וְלֹא אֶל אֶרֶץ
נֹבֶת חֶלֶב וְדִבְשׁ הַבִּיאָתָנוּ (פסוק יד):

וְהֵנָּה יִשְׂרָאֵל בְּהִיוֹתָם בַּמִּדְבָּר סִינִי לֹא
אָרַע לָהֶם שׁוֹם רָעָה, כִּי גַם בַּדָּבָר
הַעֲגֵל שְׁהִיָּה הַחֲטָא גְּדוֹל וּמִפְרָסָם הָיוּ
הַמַּתִּים מַעֲשִׂים, וְנִצְלוּ בַּתְּפִלָּתוֹ שֶׁל
מֹשֶׁה שֶׁהִתְנַפֵּל עֲלֵיהֶם אֲרָבָעִים יוֹם

(משלי ח ט), וְלִבְלָתִי קָחַת מוֹסֵר (ירמיה יז כג):
אָמְרוּ עוֹד בַּמִּדְרָשׁ (רבה יח טז) וַיִּחַלֵּק
וַיִּדְבֹּר וַיִּצֹו קָרַח אֵינּוּ נֶאֱמַר
אֶלֹא וַיִּקַּח, מִה לָקַח, לֹא לָקַח כְּלוּם
אֶלֹא לְבֹו נָטְלוֹ, אָמַר הַכְּתוּב מִה יִקְחֶךָ
לְבָבְךָ, וְהוּא כְּמִה שֶׁפִּרְשִׁיתִי. וְאוֹנְקְלוּס
שְׁתַּרְגֵּם וְאֶתַפְּלַג, פֶּתַר הָעֲנִין לֹא הִלְשׁוֹן
כַּמְּנִהֲגוֹ בַּמְקוֹמוֹת רַבִּים, וְכֵן תַּרְגֵּם עַל
דָּבָר קָרַח (להלן יז יד) עַל פְּלוּגְתָּא דְקָרַח,
וְתַרְגֵּם בַּדָּבָר בְּלָעַם (להלן לא טז) בַּעֲצַת
בְּלָעַם, כִּי הוּא מְזַכֵּר הָעֲנִין בַּתַּרְגּוּמוֹ:
וְרֹא אָמַר **וַיִּקַּח קָרַח**, אֲנָשִׁים, דָּרָךְ
קָצָרָה, כְּמוֹ חֲמוֹר לָחֶם (ש"א טז
ט). וְאַחֲרֵים אָמְרוּ כִּי "וְדָתָן" כְּמוֹ וְאַלֶּהָ
בְּנֵי צִבְעוֹן וְאַיָּה וְעֵנָה (בראשית לו כד),
וְתַקְוָנוּ וַיִּקַּח קָרַח דָּתָן וַאֲבִירָם:

וּלְפִי דְּעִיתִי אֵין צָרָךְ, כִּי הִגִּינוּ הוּא
בְּלִשׁוֹן שִׂיאֵמַר וַיִּקַּח קָרַח וְדָתָן
וַיִּקְוָמוּ וַיִּקְהִלוּ עַל מִשָּׁה וְעַל אַהֲרֹן, כִּי
בְּכָל תַּחֲלַת מַעֲשֵׂה תַבָּא לְקִיחָה הוּא
לִשׁוֹן הַתַּעֲזוּרוֹת בַּמַּעֲשֵׂה הַהוּא, וְכֵן
וְאַבְשָׁלוֹם לָקַח וַיִּצָּב לוֹ בַּחֲיָיו אֶת
מַצֵּבַת (ש"ב יח יח). וְאַם תַּחֲפֹץ לְפָרֶשׁ כִּי
הַלְקִיחָה עַל הַדָּבָר אֲשֶׁר יִזְכִּיר אַחֲרֵי
כֵן וַיִּקַּח אֲבִשָׁלוֹם אֶת הַמַּצֵּבַת וַיִּצָּב לוֹ
בַּחֲיָיו, קֶךְ תִּפְרֹשׁ וַיִּקַּח קָרַח אֶת
הָאֲנָשִׁים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֲמִשִּׁים וּמֵאָתִים
וַיִּקְוָמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וַיִּקְהִלוּ עַל מִשָּׁה וְעַל
אַהֲרֹן:

וְאַמֵּר רַבִּי אַבְרָהָם כִּי זֶה הַדָּבָר הִיָּה
בַּמִּדְבָּר סִינִי כְּאֲשֶׁר נֶחֱלָפוּ

(א) וַיִּקַּח קָרַח. פְּרָשָׁה זוֹ יָפָה נִדְרָשֶׁת
בַּמִּדְרָשׁ רַבִּי תַנְחוּמָא (קרח ב). **וַיִּקַּח**
קָרַח, לָקַח עֲצָמוֹ לְצַד אֶחָד לְהִיּוֹת נֶחֱלֵק
מִתּוֹךְ הָעֵדָה לְעוֹרֵר עַל הַכְּהֵנָה, וְזֶהוּ
שְׁתַּרְגֵּם אוֹנְקְלוּס וְאֶתַפְּלַג, נֶחֱלֵק מִתּוֹךְ
הָעֵדָה לְהַחֲזִיק בַּמַּחֲלָקָת, וְכֵן מִה יִקְחֶךָ
לְבָבְךָ (אייב טז יב), לֹאֲקַח אוֹתָךְ לְהַפְלִיגָךְ
מִשְׁאֵר בְּנֵי אָדָם, לִשׁוֹן רַשִׁי:

וְרֹעֵת הַמִּדְרָשׁ אֵינּוּ כְּפִרוּשׁ הָרַב. אֲבָל
אָמְרוּ שֶׁם אֵין וַיִּקַּח אֶלֹא לִשׁוֹן
פְּלִיגָה, שֶׁלְּבֹו לָקַח הָעֲנִין שְׁנֶאֱמַר מִה
יִקְחֶךָ לְבָבְךָ. וְאַיִנוּ רוֹצֵה לוֹמַר שֶׁלָּקַח
עֲצָמוֹ לְצַד אֶחָד, וְכֵן מִה יִקְחֶךָ לְבָבְךָ,
אֵינּוּ שִׁיקַח אוֹתָךְ לְצַד אֶחָד לְהַפְלִיג
עֲצָמָךְ מִשְׁאֵר בְּנֵי אָדָם, אֲבָל כִּוְנַת
הַמִּדְרָשׁ בְּוִיקַח קָרַח, שֶׁלָּקַח עֲצָה בְּלָבֹו
לַעֲשׂוֹת מִה שִׁיסְפֹּר, כִּי הַלְקִיחָה תֵּאֲמַר
עַל הָעֲצָה וְהַמִּחְשָׁבָה:

וְכֵן מִה יִקְחֶךָ לְבָבְךָ, מִה מִחְשָׁבָה יִקַּח
לֶךְ לְבָבְךָ שֶׁתַּחֲשֹׁב בַּסֵּתֵר לִית דִּין
וְלִית דִּין וְלֹא תִגְלֶה אוֹתָהּ, אוֹ מִה
יִרְמֹזוֹן עֵינֶיךָ, שֶׁמִּתּוֹךְ רִמְיּוֹתֶיךָ נִכָּר
שְׂאֵתָה כּוֹפֵר בַּמִּשְׁפָּט הָאֱלֹהִים, וְלֹא
תִפְרֹשׁ זֶה אֲבָל תִּקְרָא תִּגְרַם בַּמִּסְתִּיר
עֲצָמוֹ. וְאַלְפִיו אָמַר זֶה לְאִיּוֹב קֹדֶם
שֶׁגִּלָּה אִיּוֹב מִחְשָׁבָתוֹ כְּמֵאֲמַר בְּרוּר
שְׂאִין לְבוּרָא הַשְּׁגָחָה בְּפִרְטֵי הַנִּבְרָאִים
הַשְּׁפִלִים, וְלָכֵךְ אָמַר לוֹ (שם כבי) וְאַמְרֹתַי
מִה יֵדַע אֶל הַבְּעֵד עֲרֶפֶל יִשְׁפּוֹט, וְהוּא
עֲנִין הַמַּעֲנָה הַהוּא לְמַתְּבוֹנָן בּוֹ. וְכֵן
לִשׁוֹן לְקִיחָה בַּמִּחְשָׁבָה, קָחוּ מוֹסְרֵי

החונים תימנה, נשתתפו עם קרח במחלקתו: אוי לרשע, אוי לשכנו. ומה ראה קרח לחלק עם משה? נתקנא על נשיאותו של אליצפן בן עזיאל, שמנהו משה נשיא על בני קהת על-פי הדבור. אמר קרח: אחי אבא ארבעה היו, שנאמר (שמות ו): "ובני קהת וגו'". עמרם הבכור נטלו שני בניו גדלה: אחד מלך ואחד כהן גדול; מי ראוי לטל את השנה? לא אני, שאני בן יצחק, שהוא שני לעמרם? והוא מנה נשיא את בן אחיו הקטן מכלם! הריני חולק עליו ומבטל את דבריו! מה עשה? עמד וכנס

מאתים וחמשים ראשי סנהדראות, רבן משכט ראובן שכניו, והם אליצור בן שדאור ודבריו וכיוצא בו, שנאמר: "נשיאי עדה קראי מועד", ויהללן הוא ואמר (במדבר א): "אלה קראי העדה". והלבישן טליתות שפלן תכלת, באו ועמדו לפני משה, אמרו לו: טלית שפלה של תכלת, חייבת בציצית או פטורה? אמר להם: חייבת! התחילו לשחק עליו. אפשר? טלית של מין אחר, חוט אחד של תכלת פוטרה. זו שפלה תכלת, לא תפטר את עצמה? בני ראובן • דתן ואבירם ואון בן פלת.

~ נקודות משיחות קודש ~ (מאמר ד"ה ויקח קרח וגו', שבת פרשת קרח, מברכים החודש תמוז, ה'תשכ"ו)

וכמו שהוא גם עכשו בבחינת עתיד, שהגבורות בפרשן הן למעלה מהחסדים.

קרח שהיה לוי, בחינת גבורה, חלק על אהרן שהוא בחינת החסד, לפי שרצה להגביר הגבורות על החסדים שיהיו הגבורות עיקר, כמו שיהיה לעתיד לבא שיתעלו הגבורות,

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ח עמ' 105)

מהסמיכות של "לא תתגודדו" (לא תעשו אגדות אגדות) ל"לא תשימו קרחה". ובפנים פותח: קר"ח ע - גימטריא מחלק"ת (578).

ויקח קרח (טז, א) אונקלוס תרגם "ויקח" ו"אתפלג". וכן כתב רש"י **ונחלק** משה העדה להחזיק במחלקתו. וקרח הוא מלשון "קרחה", שמשמעותה פלוג - נתוק והתחלקות (כגון תלישת השער מהראש). ולהעיר

~ נקודות משיחות קודש ~ (יערי' לקו"ח ח עמ' 102 - מותנ' לקראת שבת)

הרמז למחלקתו של קרח בשמו

באות ה' - מן קמקם קו הפעשה בדייק במקומו הראוי; אינו עובר מתחת לגבולות המחשבה והדבור, וכן רוח מפסיק בינו אליהם. בשונה מהאותיות ק' ר' ח' - בהם הקו השמאלי, קו הפעשה, אינו במקומו הראוי: באות ק' - הוא יורד למטה יותר מהקו הימני, קמז להוספה בלתי רצויה בקו הפעשה מעבר לגבולות השו"ע. באות ר' - הוא לא קים, דבר הרמז לחסרון בקו הפעשה, בנגוד לכללות קיום המצות המעשיות. באות ח' - הוא מקבר לשני הקווים האחרים, הרמז על עמידתם של אנשי ה' מעשה' מבלי רצון לצאת ממעצבם ולהתעלות כבעלי התורה.

ויקח קרח (טז, א)

מהות מחלקתו של קרח ע"פ החסידות ובדרך הרמז: חטאו של קרח נרמז בכללות שמו: "קרח" - מלשון קרחה ומחלקת, שרצה לגרם מחלקת בין עליונים לתחתונים. וכמ"ש ה'נועם אלימלך' שהוא על-דרך 'רקיע המבדיל', הפך התורה "שנתנה לעשות שלום בעולם". ובפרטיות יותר, רמזה שטות באותיות שמו - ק' ר' ח': שלשת הקווים שבאותיות הללו רומזים לשלשת לבושי הנפש: מחשבה דבור ומעשה. הקו העליון והקו הימני רומזים למחשבה ודבור, והקו השמאלי רמז למעשה.

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

המדבר לעולם, ויבטל מן הבנים מה שגדרת להם באשר נתבטל מן האבות. וזה טעם תלוינתם הנה במקום הזה אחר גזרת המרגלים מיד: **והקריב**, כי היו אלה הנקדלים כלם בכורות, כי על בן חרה להם על הכהנה, ולכן אמר להם משה שיקחו מחתות כמנהגם הראשון ויתגלה הדבר אם יבחר השם בהם או בפניהם: תורה ב

העם שיתמו במדבר ושם ימותו, אז היתה נפש כל העם מרה והיו אומרים בלבם כי יבואו להם בדברי משה תקלות, ואז מצא קרח מקום לחלק על מעשיו וחשב כי ישמעו אליו העם: **וזה** טעם "להמיתנו במדבר", אמרו הנה הבאת אותנו אל המקום הזה ולא קימת בנו מה שגדרת לתת לנו ארץ זבת חלב ודבש, כי לא נתת לנו נחלה כלל, אבל נמות במדבר ונהיה כלים שם, כי גם זרענו לא יצאו מן

וארבעים לילה. והנה היו אלהים אותו כנפשו ושומעים אליו, ואילו היה אדם מורד על משה בזמן שהוא היה העם סוקלים אותו, ולכן סבל קרח גדלת אהרן וסבלו הבכורים מעלת הלויים וכל מעשיו של משה. אבל כבואם אל מדבר פארן ונשרפו באש תבערה ומתו בקברות התאנה רבים, וכאשר חטאו במרגלים לא התפלל משה עליהם ולא בטלה הגזרה מהם, ומתו נשיאי כל השבטים במגפה לפני ה', ונגזר על כל

הָזֶה נִבְרָא בְּ[אוֹת] ה' (מנחות כט, ב).
אף קרח בטענותיו רצה לחלק על דרך זו, ולשנות את
מקומו האמתי של קו המעשה (ק' ח') או לשלל אותו
לגמרי (ר'), ובכך לגרם 'קרחה' ומחלקת בין 'עליונים'
ל'תחתונים'.
[במקורו מקשר זאת לשלשת פרטי המחלקת: א) טלית
שפלה תכלת. ב) בית מלא ספרים. ג) כהנת אהרן.]

אמנם, מקומו של הקו השמאלי באות ה', מייצג את מקומו
האמתי והדרך הנכונה בה ילך האדם במעשיו בעולם הזה,
אשר דוקא בזה ימשיך את העליונים למטה. האות ה'
מראה פי צריך להיות קו המעשה וכפי הוראות התורה, אך
יחד עם זה ישנו הפסק בין המעשה לדבור ומחשבה – כי
תמיד הוא מרגיש רחוקו מהתורה, ומצד זה שואף להגיע
למדרגתם של בעלי-התורה. (ועל-כן אמרו רז"ל "העולם

~ נקודות משיחות קודש ~ (מאמר ד"ה ויקח קרח וגו', שבת פרשת קרח, מברכים החודש תמוז, ה'תשכ"ז)

קראם אנשי שם, על שם שאמרו בעת דור הפלגה ונעשה לנו שם", ואמרו רבותינו ז"ל אין "שם" אלא עבודה-זרה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש ח"ב עמ' 329 – מתוך 'לקראת שבת)

השמירה לתורה – אהבת ה' ויראתו

ענינם אהבה ויראה, בפרשת "שמע" נאמר "ואהבת",
ופרשת "והיה אם שמוע" – ענינה יראה.
ועל זה ענה משה רבנו, "חייב במזוזה" שאהבה ויראה
מקרחים ללמוד התורה, דכמו שהמזוזה שומרת על כל מה
שבבית, כן "בית מלא ספרים" אדם המלא בתורה צריך
לאהבה ויראה שישמרו על תורתו, וכמארוז"ל (אבות ג, ט)
"כל שייראתו קודמות לחכמות, חכמתו מתקיימת".

ויקח קרח (טז, א)
ויקח קרח... קפץ קרח ואמר למשה... בית מלא ספרים
מהו שיהא פטור מן המזוזה (במדב"ר פ"ח)
ויש לבאר הענין בדרך הדרוש: טענת קרח היתה, "בית
מלא ספרים", היינו אדם שפלא וגדוש בתורה, יכול
להסתפק בהיותו בעל תורה ו"פטור ממזוזה" מאהבת ה'
ויראתו, דפרשיות "שמע" ו"היה אם שמוע" שבמזוזה

~ נקודות משיחות קודש ~ (מאמר ד"ה ויקח קרח וגו', שבת פרשת קרח, מברכים החודש תמוז, ה'תשכ"ז)

קרח ועדתו לא רצו בחיבור של "שם" (מציאות היש) עם
'שמים' (אלקות), אלא רצו שישאר היש דבר נפרד, שלכן

קרח ועדתו לא רצו בחיבור של "שם" (מציאות היש) עם
'שמים' (אלקות), אלא רצו שישאר היש דבר נפרד, שלכן

~ נקודות משיחות קודש ~ (מאמר ד"ה ויקח קרח וגו', שבת פרשת קרח, מברכים החודש תמוז, ה'תשכ"ז)

והי מבדיל בין מים למים. והענין בזה, שההתחלקות בין
מים למים הוא השדרש (חסא עי'הדעת ו) דור הפלגה, ועד
למחלוקת קרח ועדתו.

מה שכתוב "ואתפלג", הוא על-דרך רקיע המבדיל בין מים
למים, שזוהי המחלוקת הראשונה שמצינו בתורה, והיא
השדרש לכל ענין של מחלוקת, וכדאיתא במדרש למה אין
כתיב בשני "כי טוב" כו', שבו נבראת מחלוקת, שנאמר

בוקמו לאפי משה וגבריא מבני ישראל
מאתן וחסשין רבירבי כנשתא מערעי זמן
אנשין דשקא:

(ב) ויקמו לפני משה ואנשים מבני-ישראל חמשים
ומאתים נשיאי עדה קראי מועד אנשי-שם:

ג. ואתפנשו על משה ועל אהרן ואמרו להון
סגי לכוני ארי כל כנשתא פלהון קדישין
וביניהון שריא שכתא דיי ומא דין אתון
מתברכין על קהלא דיי:

(ג) ויקהלו על-משה ועל-אהרן ויאמרו אלהם
רב-לכם כי כל-העדה כלם קדשים ובתוכם יהוה
ומדוע תתנשאו על-קהל יהוה:

אתה מלכות, לא היה לך לברר לאחיד כהנה, לא
אתם לבדכם שמעתם בסיני "אנכי ה' אלהיך", כל
העדה שמעו.

ז"ל רב-לכם. הרבה יותר מדאי לקחתם לעצמכם
גדלה. כלם קדשים. (תנחומא) כלם שמעו דברים
בסיני מפי הגבורה. ומדוע תתנשאו. אם לקחת

~ נקודות משיחות קודש ~ (ליקוטי שיחות כרך ד, עמ' 1048)

המרגלים רצו להשאר במדבר ולהתמסר ללמוד התורה
במנוחה ובשלחה, הרחק מטרדות העולם, ולא רצו לעסק
בקיום המצוות המעשיות, כפי המתחייב בארץ-ישראל.
כאשר הוכח לכל שטעו, ושצריכים בכל זאת להפגס לארץ
ולקיים שם את המצוות המעשיות, שכן "המעשה הוא

אחר ביאת מרגלים היתה בליעת קרח (סדר עולם רבא
פ"ח)
פרשת קרח ארעה לאחר שויבם של המרגלים, משום שכל
ענין המחלקת של קרח התעורר ועלה בהמשך לספור
המרגלים:

שיעור יומי ליום ראשון כ' סיון ושנים מקרא ואחד תרגום – טז – פרשת קרח

מעשה המצות צריך להיות מואר באור וחיות פנימיים של אהבת ה' ויראתו, "וידע ה'" - כך שביאו לידי ידיעת וגילוי אלוקות. ובכנות המצות הרי יש הבדל גדול בין זו של משה לזו של כל שאר ישראל.

העקר, עמד קרח וטען: לו היה העקר למוד תורה - הרי שאין אדם היכול להדמות למשה רבנו, מקבל התורה; אף מאחר שהעקר הוא מעשה המצות, שבזה כל ישראל שנים - "מדוע תתנשא?" על כך ענה לו משה "בקר וידע ה'". כלומר: "בקר" -

~ נקודות משיחות קודש ~ (ליקוטי שיחות כרך ב עמ' 329)

שפידוע היה 'דור דעה' ולכלם היו נשמות דאצילות, דור פזה אינו זקוק למשה רבנו; אם כן - "מדוע תתנשא!" ובקר היתה טעותו, שכן הכל זקוקים לנשמת משה רבנו.

ומדוע תתנשא על קהל ה' (טז, ג)

כך טען קרח: מילא בדורות רגילים, יש צורך במנהיגותו של משה רבנו, שהיה נשמה דאצילות. אף בדור המדבר,

ד וישמע משה ונפל על אפוי:

(ה) וישמע משה ויפל על-פניו:

במחלקתו של קרח נתרשלו ידיו. משל לבן-מלך שסרח על אביו ופיס עליו אוהבו פעם ושנים ושלש, כשסרח רביעית נתרשלו ידי האוהב ההוא, אמר: עד מתי אטריח על המלך, שמא לא יקבל עוד ממני.

כ"י ויפל על-פניו. (תחומא. מ"ד) מפני המחלקת, שפבר זה בידם סרחון רביעי: חטאו בעגל (שמות לב): "ויחל משה", במתאוננים (במדבר יא): "ויתפלל משה", במרגלים (שם יד): "ויאמר משה אל-ה' ושמעו מצרים",

ה ומליל עם קרח ועם כל כנשתה למימר בצפרא ויהודע יי ית דכשר לה וית דקדיש ויקרב לקדמוהי וית די יתרעי בה יקרב לשמושה:

(ה) וידבר אל-קרח ואל-כל-עדתו לאמר בקר וידע יהוה את-אשר-לו ואת-הקדוש והקריב אליו ואת אשר יבחר בו יקריב אליו:

ויקרב לקדמוהי, יקרב לשמושה. ומדרשו: בקר - אמר להם משה: גבולות חלק הקדוש-ברוך-הוא בעולמו, יכולים אתם להפוך בקר לערב? פן תוכלו לבטל את זו, שנאמר (בראשית א): "ויהי-ערב ויהי-בקר... ויבדל". כך (דה"א כג): "ויבדל אהרן להקדישו וגו'".

כ"י בקר וידע וגו'. עתה (במדבר רבה) עת שכרות היא לנו ולא נכון להראות לפניו, והוא היה מתפנן לדחותם שמא יחזרו בהם. בקר וידע ה' את-אשר-לו. לעבודת לויה. ואת-הקדוש. לכהנה. והקריב. אותם אליו. (תחומא).

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

בני לוי (פסוק ח), אולי חשבו כי כל שבטם נבחר לכהנה ומשה מעצמו חלק כבוד לאחיו, עד כאן: **וחלילה** שהיו שבט משרתי אלהינו מאתים וחמשים קרואים ונשיאים בני מרי מבטלים ברכם ובגדול שבטם ומלינים על ה'. ואלו היו מן השבט ההוא בלבד, לא היו כל משות ישראל מתלוננים ממחרת לאמר אתם המתם את עם ה' (מלהן יז א), כי לא מת להם מת רק משבט משה ואהרן. וגם באות המשה ראיה כי המחלקת מכל שבטי ישראל היא. והכתוב פרש **ואנשים מבני ישראל** (פסוק א), להגיד כי היו מכל השבטים לא מן השנים הנזכרים בלבד: **אבל** טעם **רב לכם בני לוי**, בעבור כי קרח היה מפתה לכל השבטים

להחזיר העבודה בלה לבכורים. והנה כאשר נשרפו אלה הבכורות נודע שלא בחר השם בעבודתם, וכאשר נתקבל קטרת אהרן נודע שהוא הקדוש: **טעם ואת אשר יבחר בו יקריב אליו** פעם שנית, שיודיע השם את אשר לו, ואת הקדוש והקריב אליו מחר וישע אל מנחתו, ואל האחרים ואל מנחתם לא יפנה, ואת אשר יבחר בו לדורות, לעמד לשרת לפניו הוא וזרעו כל הימים, יקריב אליו מחר. לומר שיהיה להם הנסיון הזה אות לדורות עולם שלא יחלקו לא על הנבחר ולא על זרעו לעולם: **וכתב** רבנו חננאל, כי אלה הנקהלים בלם היו לזים משבט קרח, וזה טעם **רב לכם בני לוי** (פסוק ז), **שמעו נא**

(ד) ויפל על פניו. ולא ויפלו, כי אהרן במוסרו ובקדשתו לא ענה דבר בכל המחלקת הזו, ויהי במחריש וכמודה שמעלת קרח גדולה ממעלתו אבל הוא עושה כדבר משה ומקנים גזרת מלך: תורה ה' **(ה) וטעם וידע ה' את אשר לו**. לעבודת לויה, ואת הקדוש, לכהנה, לשון רש"י, ויפה פרש. יאמר הכתוב שיודיע השם אם הלזים הם שלו, בענין שנאמר (לעיל ח יד) והיו לי הלזים, או עדין הבכורות שלו, בענין שנאמר (שם ג א) כי לי כל בכור, שלא יחליפם בלזים, ואת הקדוש, הם הכהנים המקדשים לעבודה, כמו שנאמר ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים (דה"א כג א). כי קרח ברי לאסוף עליו העם, גם על הלזים יחלק וירצה

(1) זאת עשו קחול לכם מחלות קרח וכל עדתו: ודא עבדו סבו לכו ממתן קרח וכל כנשתה:

המנות נתון בתוכו, שבו נשפרו נדב ואביהוא, לפיכך התרה בהם: "והיה האיש אשר יבחר ה' הוא הקדוש", כבר הוא בקדושתו. וכי אין אנו יודעים, שמי שיבחר הוא הקדוש? אלא אמר להם משה: הריני אומר לכם שלא תתחבבו: מי שיבחר בו יצא חי, וכלכם אוכדים (במדבר רבה). מחלות • פלים שחיותין בהם גחלים ויש להם בית יד.

כ"י זאת עשו קחול לכם מחלות • מה ראה לומר להם כך? אמר להם: בדרך העפוש יש נימוסים הרבה וימרים הרבה, וכלם (ס"א: ואין כלם) מתקבצים בבית אחד; אנו אין לנו אלא ה' אחד, ארון אחד ותורה אחת ומזבח אחד וכהן גדול אחד — ואתם מאתים וחמשים איש מבקשים כהנה גדולה? אף אני רוצה בכך, הא לכם תשמיש חביב מכל, היא הקטרת החביבה מכל הקרבנות, וסם

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש חי"ח עמ' 187 ואילך - מתוך 'לקראת שבת)

רצון קרח ועדתו לשמש בכהונה גדולה

וסעיתם "ובקשתם גם כהונה" — "אתם ר"ן איש מבקשים כהונה גדולה" נבעה מרצונם להגיע למעלת הכהונה. והינו, שפאשר הבינו את גדל המעלה בכהונה גדולה, ש"עומד לפני ה' לשרתו", ויבדל גו' להקדישו קדש קדשים" (דה"א כג, יג) הנה גם הם נשתוקקו לזה. וחשבו דכמו שתפלה יכולה לפעל אצל הקב"ה לבטל גזר דין וכי"ב, כמו"כ יכולים הם לפעל שיוצאו לכהונה גדולה. וזהו שאמר להם משה "אף אני רוצה בכך". ודתשוקתם ורצונם לשמש בכהונה גדולה, רצון טוב הוא. ורק שבפעל אי אפשר להם להיות כהנים גדולים, דכמו ש"אין לנו אלא ה' אחד, ארון אחד, ותורה אחת" כמו כן אי אפשר להיות יותר מ"כהן גדול אחד".

זאת עשו קחול לכם מחלות

אנו אין לנו אלא ה' אחד כו' וכהן גדול אחד, ואתם מאתים וחמשים איש מבקשים כהונה גדולה, אף אני רוצה בכך (טז, ו. ובפרש"י) לכאורה תמויה, הרי קרח ועדתו נחלקו על כהנתו של אהרן, ואיך מתאים שכלל משה את עצמו עמיהם אפי' בדבור, באמר "אף אני רוצה בכך"? ויש לבאר זה בהקדים תמיהה בעקר מחלקתו של קרח, הרי הקב"ה הבטיח למשה ש"גם בך יאמינו לעולם" (יתר' יט, ט), ואיך חלקו עליו "מאתים וחמשים ראשי סנהדראות" (רש"י טז, א ד"ה ודתן)? ועל כן צריך לומר שגם קרח ועדתו האמינו במשה,

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

על ידו (שבת פז, א) אינו נכון שיעשה משה דבר בחלוק הארץ אלא ברשות, כי הכל במצות השם יעשה, דכתיב לאלה תחלק הארץ וגו'; ורעתי בזה ובמה שאמר לאהרן (להלן פ"א יא) קח את המחתה ושים קטרת, שהיתה עליו יד ה' בהם והוא הנקרא ריח הקדש, כענין בספרי דוד ושלמה שהיו ברוח הקדש וכמו שאמר (ש"ב כג א) ריח השם דבר בי ומלתו על לשוני. כי משה רבינו בכל ביתו נאמן הוא, כאשר פרשתי ענין הבית (שמות לג יט) והזכרתי פועמים רבות, ומפני שאינו מדרך נבואתו של משה לא הזכיר קטרת דבר ה'; וראיתי באונקלוס שתרגם כל קטרת הנזכרת בפירוש "קטרת" כלשוננו, לא אמר בו "קטרת בוסמין" כמנהגו, נראה שסבר שלא היה קטרת הסמים של הקדש אצל לבונה וכיוצא

ויש אומרים, כי וישמע משה ופל על פניו, לרש את השם לדעת מה יעשה, ואז נאמר לו בקר וידע ה' וגו', ולא נזכר זה רק בספור משה לעם. וכבר הראיתי כי במקומות רבים פעם יאריך בדבור השם אל משה ויקצר בספור משה, ופעם יעשה בהפך. ולפעמים לא יזכיר האחד כלל, כאשר בא במעשה בני גד ובני ראובן שספר הכתוב המעשה במשה בעצמו והוא נעשה על פי השם, כמו שאמרנו (להלן לב א) את אשר דבר ה' לעבדך בן נעשה, וכתוב ביהושע (כב ט) אל ארץ הגלעד אל ארץ אחרתם אשר נאחזו בה על פי ה' ביד משה. ואם נאמר שהיה בן מפני הסכמת השם, כענין שאמר (להלן לד יא) ואת הארץ אשר תתנחלו אתה בגורל אשר צוה ה' לתת לתשעת המטות ויחצי המטה, ויהיה זה מן הדברים שעשה משה מדעתו והסכים הקדוש ברוך הוא

כי לכבודם רוצה להחזיר העבודה לכבודיהם כאשר אמר (פסוק א) כי כל העדה כלם קדושים, ומשה בחקמתו גלה מצפון לבו לכל העם כי הוא על כהנתו צועק, ואמר שדי לו בכבוד שבטו, רב לכם בני לוי. וחזר ואמר שמעו נא בני לוי, לקרח גדולם, וזה טעם ויאמר משה אל קרח (פסוק ח), אכל כולל דבריו עם בני לוי, כי דברי משה בחקמתו פיוס לו ולכל השבט שלא ימשך אדם מהם אחריו: והנה משה מעצמו חשב המחשבה הזאת ורצה בקטרת יותר משאר קרבנות, כי ראה כבר בנדב ואביהוא כי בהקריבם קטרת ורה לפני ה' נשפרו, והתיר לאהרן להקטיר אותה לצורך השעה, או שהיתה קטרת הבקר שהקטיר בהעלותו את הנרות כמשפט, ובטח משה כי השם מקים דבר עבדו ועצת מלאכיו ושלום:

(ד) וַתִּגְדֹּלֵהוּ בָהֶן אִשׁ וַיִּשְׁמְרוּ עֲלֶיהָ קַטְרֶת לִפְנֵי יְהוָה מִחֹר וְהִזָּה הָאִישׁ אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה הוּא הַקָּדוֹשׁ רַב־לָכֶם בְּנֵי לֵוִי:

הקדש, שנאמר (ד"ה א כה): "כל־אלה בנים להימן". אמר: אפשר כל הגדלה הזאת עתידה לעמד ממני, ואני אדם? לכך נשתתף לבא לאותה חזקה ששמע מפי משה שכלם אובדים ואחד נמלט: "אשר־יבחר ה' הוא הקדוש" – טעה ותלה בעצמו. ולא ראה יפה, לפי שבניו עשו תשובה, ומשה היה רואה יפה. (תנחומא) • רב־לכם • דבר גדול נטלתם בעצמכם לחלק על הקדוש־ברוך־הוא.

ה ואמר משה לקרח שמעו כען בני לוי: כ"י • ויאמר משה אל־קרח שמעו־נא בני לוי • התחיל לדבר עמו דברים רבים. כיון שראהו קשה ערף, אמר: עד שלא ישתתפו שאר השבטים ויאבדו

ט הנער לכוני ארי אפרש אלהא דישראל יתכון מפנשתא דישראל לקרבא יתכון קדמוהי למפלח ית פלחן משכנא דני ולמקם קדם כנשתא לשמשותהון: (ט) הַמַּעֲט מִפֶּם כִּי־הִבְדִּיל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֶתְכֶם מֵעַדְתָּ יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב אֶתְכֶם אֵלָיו לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת מִשְׁכַּן יְהוָה וְלַעֲמֹד לִפְנֵי הָעֵדָה לְשִׁרְתָּם: כ"י • וְלַעֲמֹד לִפְנֵי הָעֵדָה • לשיר על הדוכן.

י ויקרב אתך ואת־כל־אחריך בני־לוי אתך ובקשתם גם־כהנה: (י) וַיִּקְרַב אֹתְךָ וְאֶת־כָּל־אֲחִיךָ בְּנֵי־לֵוִי אִתְּךָ וּבִקְשֶׁתָּם גַּם־כִּהְנֶה:

כ"י • ויקרב אתך • לאותו שרות שהרחיק ממנו שאר עדת ישראל. (יא) לָכֵן אֶתָּה וְכָל־עֲדַתְךָ הַנֹּעֲדִים עַל־יְהוָה וְאַהֲרֹן מִה־הוּא כִּי תִלְיֵנוּ עִלּוּ:

כ"י • לכן • בשביל כך, "אתה וכל־עדתך הנועדים על־ה', כי בשליחותו עשיתי לתת כהנה לאהרן, ולא לנו הוא המחלקת הנה.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אהרן, היו לפני השם עם אהרן מחר. ומקרא קצר הוא בתנאים אשר הנביר. וענין הכתוב, כי מתחלה דבר אל קרח ואל כל עדתו לאמר בקר ויודע ה' וגו', ואחר כך חזר לדבר עם קרח רב לכם בני לוי, ואמר לקרח לבדו שמעו נא בני לוי, ולקח חזר ואמר אתה וכל עדתך הנועדים על ה', כי אין עליו כה שהקטיר לנסיון, וכן עשה בבני אהרן (ויקרא י א). ודעת רבותינו שהיה קטרת הקדש, והוא הנכון. ואולי לא ירצה אונקלוס לשבח הקטרת להוסיף בו "בוסמין" רק בהעשות ענינו במצוה: תורה ו (יא) לָכֵן אֶתָּה וְכָל עֲדַתְךָ. לכן, בשביל כך, אתה וכל עדתך

(יב) וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לִקְרֹא לְדָתָן וְלָאֲבִירָם בְּנֵי אֶלְיָאב
וַיֹּאמְרוּ לֹא נַעֲלֶה:

וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה וְגו' (סנהדרין קי) מִכָּאן, שְׁאִין
מִחֲזִיקִין בְּמַחֲלָקָתָהּ, שֶׁהָיָה מֹשֶׁה מַחֲזִיר אַחֲרֵיהֶם
לְהַשְׁלִימָם בְּדִבְרֵי שְׁלוֹם. לֹא נַעֲלֶה • פִּיהֶם הִכְשִׁילָם,
שְׁאִין לָהֶם אֵלָּא יִרְדֶּה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יג פרשת קרח)

ההוראה עד כמה צריך כל אחד ואחד (שבכל אחד ואחד
יש בו מבחינת משה רבינו עליו-השלום) לפעול ולהשריש
בנפשו מדה זו – לדון את חבירו לכף זכות, ועד שאפילו
כשהנהגת חבירו היא באופן השולל לכאורה כל לימוד
זכות, בכל זאת עליו להפך בזכותו, וכתוצאה מזה – הרי
גם יעשה כל התלוי בו להחזירו ולהעמידו בדרך הישרה.

(יג) הַמַּעֲט פִּי הַעֲלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ זִבְתַּח חֶלֶב וְדִבְשׁ
לְהַמִּיתָנוּ בַּמִּדְבָּר כִּי־תִשְׁתַּרְר עָלֵינוּ גַם־הַשְׁתַּרְר:

יג הַמַּעֲט פִּי הַעֲלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ זִבְתַּח חֶלֶב וְדִבְשׁ
וְדִבְשׁ לְקִשְׁלוֹתֵינוּ בַּמִּדְבָּר אֲרִי אֲתִרְכֶּבֶת
עֲלֵנָּה אֶף אֲתִרְכֶּבֶת:

♦ יום שני כ"א סיון ♦

(יד) אֲף לֹא אֶל־אֶרֶץ זִבְתַּח חֶלֶב וְדִבְשׁ הֵבִיאָתָנוּ
וּתְתַן־לָנוּ נַחֲלַת שָׂדֶה וְכֶרֶם הַעֵינִי הָאֲנָשִׁים הָהֵם
תִּנְקֹר לֹא נַעֲלֶה:

יד בָּרַם לֹא לְאֶרֶץ זִבְתַּח חֶלֶב וְדִבְשׁ
אֲעִלְתָּנָה וְיִהְיֶה לָּנוּ אֲחֻסָּת חֲקָלִין
וְכִרְמִין הַעֵינִי גְבֻרָא הָאֲנֹן תִּשְׁלַח לְעֹרָא
לֹא נָסֵק:

וַיִּתֵּן־לָנוּ • הַדָּבָר מוֹסֵב עַל "לֹא" הָאֲמֹר
לְמַעַלְהָ, כְּלוּמַר לֹא הֵבִיאָתָנוּ וְלֹא נָתַתָּ לָנוּ נַחֲלַת
שָׂדֶה וְכֶרֶם, אֲמַרְתָּ לָנוּ (שמות ג): "אֲעִלְהָ אֶתְכֶם מִעֵנִי
מִצִּירִים אֶל־אֶרֶץ טוֹבָה וְגו'" – מִשֶּׁם הוּצָאתָנוּ וְלֹא
אֶל אֶרֶץ זִבְתַּח חֶלֶב וְדִבְשׁ הֵבִיאָתָנוּ, אֲלֵא גִזְרַת עֲלֵינוּ

לְהַמִּיתָנוּ בַּמִּדְבָּר, שְׁאֲמַרְתָּ לָנוּ (במדבר יד): "בַּמִּדְבָּר הַזֶּה
יָפְלוּ פְגָרֵיכֶם". הַעֵינִי הָאֲנָשִׁים הָהֵם תִּנְקֹר וְגו' •
אֲפֹלוּ אֵתָּה שׁוֹלַח לִנְקֹר אֶת עֵינֵינוּ אִם לֹא נַעֲלֶה
אֵלָיְךָ, לֹא נַעֲלֶה. הָאֲנָשִׁים הָהֵם • פְּאָדָם הַתּוֹלָה
קָלְלָתוֹ בְּחִבּוֹ.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לְבִדּוֹ הַעֲנֵשׁ רַק עַל כָּל עֲדָתוֹ, כִּי כָלֵם
נוֹעֲדִים עַל ה': תּוֹרָה יב
(יב) וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לִקְרֹא לְדָתָן וְלָאֲבִירָם
וְלָאֲבִירָם. הִנֵּה דָתָן וְאֲבִירָם הֵם
הָיוּ בְּעַלֵּי הַמַּחֲלָקָת הַזֹּאת בְּקִרְחָה, כְּמוֹ
שְׁאֵמֶר וַיִּקַּח קִרְחָה וְדָתָן וְאֲבִירָם וַיָּקוּמוּ
לִפְנֵי מֹשֶׁה וְאֲנָשִׁים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו',
שֶׁהֵם הַמַּקְהִילִים אוֹתָם עַל מֹשֶׁה וְעַל
אֶהֱרֹן. וְהִנֵּה מֹשֶׁה דֹּבֵר אֶל קִרְחָה וְאֵל כָּל
עֲדָתוֹ, וְאָמַר לוֹ עוֹד (פסוק יא) אֵתָּה וְכָל
עֲדָתְךָ, כִּי אֵלָיו דֹּבֵר תִּחַלֵּה כִּי הוּא
הַגְּדוֹל בָּהֶם:
וְהִנֵּה הַנוֹעֲדִים הָיוּ עֲדַת דָּתָן וְאֲבִירָם
גַּם כֵּן, וְלִכְךָ רָצָה עֲתָה לְדַבֵּר
גַּם עִמָּהֶם וּלְהַזְהִירָם עַל עֲצָמָם וְעַל
כָּל הַנוֹעֲדִים שֶׁהֵם עֲדָתָם וּלְפָנֵים אוֹתָם
בְּדִבְרֵים טוֹבִים דְּבָרִים נְחוּמִים
לְיִשְׂרָאֵל, כִּי דִבְרָיו עִם קִרְחָה פָּיוֹס לִבְנֵי
שׁוֹחֲצֵיהֶם, כְּמֹאֲמֶר רַבּוֹתֵינוּ (סנהדרין טז).
כִּי הִנֵּה הַכְּתוּב לֹא הִזְכִּירוּ שְׁנֵי בָּלַע עִם
דָּתָן וְאֲבִירָם, וְהוּא לֹא הָיָה בְּתוֹךְ הָעֵדָה
הַנוֹעֲדִים עַל ה' בְּמַקְרֵיבֵי הַקִּטְרֶת, כִּי
הָיוּ חֲמִשִּׁים וּמֵאֵתִים מִלְּבַד אֲרִבְעָה
הַנִּזְכָּרִים תִּחַלֵּה: תּוֹרָה יג
(יג) וְטַעַם כִּי תִשְׁתַּרְר עָלֵינוּ גַם
הַשְׁתַּרְר. גַּם שְׁרָרוֹת רַבּוֹת, אוֹ
אֵתָּה וְאֶהֱרֹן אַחֲיָךְ, לְשׁוֹן ר"א. וְלִדְעִיתִי
"גַּם" בְּמִקּוֹם הַזֶּה כְּטַעַם "אֲפֹלוּ", וְכֵן
אֵין גַּם אֲחֵד (תהלים יד א), גַּם לְרַעְדוֹ וּשְׁנֵי
רֶשׁ (משלי יד ב) וְדוֹמִיָּהוּ:
אֲמַרְוּ הַקָּעֵט מִמֶּךָ כִּי עֲשִׂיתָ עִמָּנוּ
רָצָה גְדוֹלָה לְהַמִּיתָנוּ בַּמִּדְבָּר
שֶׁהֵינִי רְאוּיִים לָרֶגֶם אוֹתָךְ, כִּי
תִשְׁתַּרְר עָלֵינוּ אֲפֹלוּ שְׂרָרָה מַעֲשֵׂת
לְשַׁלַּח לָנוּ לַעֲלוֹת לְפָנֶיךָ, כָּל שֶׁכֵּן
שִׁתְּמִלֶּךָ וּתִתְנַשֵּׂא עָלֵינוּ: תּוֹרָה יד

(טו) וַיַּחֲדָר לְמֹשֶׁה מְאֹד וַיֹּאמֶר אֶל־יְהוָה אֶל־תִּפְן אֶל־מִנְחָתָם לֹא חֲמֹר אַחַד מֵהֶם נִשְׂאתִי וְלֹא הִרְעֵתִי אֶת־אֶחָד מֵהֶם:

נְטִילָתִי, (תחובא) אָפְלוּ בְּשִׁהֲלַכְתִּי מִמִּדִּין לְמִצְרִים וְהִרְפַּכְתִּי אֶת אֲשֵׁתִי וְאֶת בְּנִי עַל הַחֲמֹר וְהָיָה לִי לְטַל אוֹתוֹ הַחֲמֹר מִשְׁלָהֶם, לֹא נִטְלִיתִי אֲלָא מִשְׁלִי. וְתִרְגְּמוּ אוֹנְקְלוֹס: "שְׁחֲרִית", לְשׁוֹן אֲרָמִי כִּי נִקְרָאת אֲנִיכְרִיא שֶׁל מֶלֶךְ שְׁחֹר (כ"ב מ"ו).

(טז) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְקַרְח אֶתָּה וְכָל־עַדְתְּךָ הֵיוּ לִפְנֵי יְהוָה אֶתָּה וְהֵם וְאַהֲרֹן מִחֹר:

(יז) וַיִּקְחוּ אִישׁ מִחֲתָתוֹ וּנְתַתָּם עֲלֵיהֶם קִטְרֹת וְהִקְרַבְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה אִישׁ מִחֲתָתוֹ חֲמִשִּׁים וּמֵאֹתָיִם מִחֲתָת וְאַהֲרֹן אִישׁ מִחֲתָתוֹ:

כ"ח וְהִקְרַבְתֶּם וְגו' אִישׁ מִחֲתָתוֹ • הַחֲמִשִּׁים וּמֵאֹתָיִם אִישׁ שְׂבָכָם.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(טו) **אל תפן אל מנחתם.** לפי פשוטו הקטרת שהם מקריבים לפנניך למחר אל תפן אליה. ומדרשו אמר יודע אני שיש להם חלק בתמידי צבור חלקם לא יקרב לפנניך לרצון, לשון רש"י: ואינו נכון בעיני שיהיה על הקטרת, לפי שעל דתן ואבירם הוא אומר כן שחרה לו על דבריהם והם לא היו בתוך העדה הנועדים להקטיר קטרת. אבל פשוטו, כי בעבור שהיו אלה רוצים בקהנה להקריב קרבן, אמר משה **"אל תפן אל מנחתם"**, אל תפן אל קרבן שיקריבו לפנניך ואל תפלה שיתפללו לך, כי כל הקרבנות גם התפלה יקראו מנחה בכתוב. וגם אמר אונקלוס קרבנותו, איהו דבר שיקריבו לפנניך:

ומעם לא חמור אחד מהם נשאתי. אמר מה שררה אני משתתר עליהם, כי מעולם לא לקחתי מהם אפלו חמור אחד לעשות צרכי כדרך המלכים או השרים, כי זה משפט המלוכה, דכתיב (ש"א טט) וְאֵת חֲמוֹרֵיכֶם יקח ועשה למלאכתו. וזה טעם של אונקלוס "שחריית", שפך נקרא אנגריא של מלך שחור (כ"ב מז). הןכ"ב דבר הקטן שבדיני מלכות. וחזר ואמר **ולא הרעתי את אחד מהם**, לשומו בקרבנותי ובמלאכתי כאשר יאות למלך, או להטות דינו ולבזות על כבודו, כי כלל על הרעות כלן: תורה טו (טז) **ויאמר משה אל קרח אתה וכל עדתך היו לפני ה' כתב רבי אברהם דבר נאמר כן (לעל פסוקים י"ז), אבל הטעם, כאשר אמר משה לקרח היו לפני ה' לקחו איש מחתתו: והנבון** בעיני, כי מתחלה אמר להם זאת עשו קחו לכם מחתות קרח וכל עדתו וגו', והיה האיש אשר יבחר ה' הוא הקדוש, ולא אמר שיהיה אהרן עמיהם, והם שתקו, ואולי לא נהרצו ולא הודו בכך. כי חשבו אם יהיה אהרן עמנו תרד האש לכלנו או לא תרד כלל ונהיה כלנו שוים, ואם לא יהיה אהרן עמנו ולא תרד האש, יאמרו כי לא בחר בנו, ויחשבו כי בו

כבר בחר שירדה האש בקרבנותיו ביום השמיני. ואותו היום יש לנו טענה עליו, שלא היה לבחר באהרן שיהיה הוא לבדו הכהן רק בזכות ישראל שעשו המשכן, ולכל שליח צבור היה יורד, ועדין לא הוחלפו הבכורים בעת ההיא. על כן לא היה קרח חפץ לנסות דבר בלא אהרן. והיו שם דתן ואבירם כאשר דבר להם משה כן, והיו הם בכלל מה שאמר (פסוק ו) קרח וכל עדתו, וכאשר שלח להם ויאמרו "לא נעלה" ויחר למשה מאד, ורצה לגזר עליהם שלא ימותו כמות כל האדם, אז חזר משה אל קרח ואמר קחו איש מחתתו חמשים ומאותים מחתות ואתה ואהרן איש מחתתו, והנה הוציא מכללם דתן ואבירם. וזה טעם **"חמשים ומאותים מחתות"**, כי מה צריך להזכיר המננן במקום הזה. והכנים אהרן שיהיה עמיהם, אז שמע קרח אליו, כי חשב שישתנה המעשה בהם ובאהרן: תורה יז

יח ונסִיבו גִּבֹר מַחֲתִיתָה וַיִּהְיוּ עֲלֵיהֶן
אֲשָׁתָא וְשׁוּיָאוּ עֲלֵיהֶן קִטְרֶת בּוֹסְמִין וְקָמוּ
בְּתַרְע מִשְׁפָּן זִמְנָא וּמִשָּׁה וְאַהֲרֹן:

(יח) וַיִּקְחוּ אִישׁ מַחֲתֹתוֹ וַיִּתְּנוּ עֲלֵיהֶם אֵשׁ וַיִּשְׂימוּ
עֲלֵיהֶם קִטְרֶת וַיַּעֲמְדוּ פֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד וּמִשָּׁה
וְאַהֲרֹן:

יט וְאֶכְנֵשׁ עֲלֵיהֶן קֶרַח יֵת כָּל כְּנֶשֶׁתָא לְתַרְע
מִשְׁפָּן זִמְנָא וְאַתְגְּלִי יִקְרָא דִּי לְכָל כְּנֶשֶׁתָא:

(יט) וַיִּקְהַל עֲלֵיהֶם קֶרַח אֶת־כָּל־הָעֵדָה אֶל־פֶּתַח
אֹהֶל מוֹעֵד וַיֵּרָא כְּבוֹד־יְהוָה אֶל־כָּל־הָעֵדָה: ׀ ׀ ׀

אֵלָא בְּשָׁבִיל כְּלָכֶם! אֵלּוּ בָּאִין וְנוֹטְלִין כָּל הַגְּדֻלוֹת:
לֹא הַמְּלָכוֹת וְלֹאֲחֵי הַכְּהֻנָּה! "עַד שֶׁנִּתְּפַתּוּ כָּלֶם.
וַיֵּרָא־כְבוֹד ה' בָּא בְּעֶמּוּד עָנָן.

כ"י" וַיִּקְהַל עֲלֵיהֶם קֶרַח • (תחומא) בְּדַבְרֵי לַצִּנּוֹת; כָּל
הַלִּילָה הַהוּא הֵלֶךְ אַצֵּל הַשִּׁבְטִים וּפְתָה אוֹתָם:
"כְּסִבּוּרִין אַתֶּם שְׁעָלִי לְבִדִּי אָנִי מִקְפִּיד? אִינִי מִקְפִּיד

♦ יום שלישי כ"ב סיון ♦

כ ומליל י' עם משה ועם אהרן למימר:

(כ) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:

כא אַתְּפָּרְשׁוּ מִגֹּז כְּנֶשֶׁתָא הָדָא וְאַשְׁעִי יְתֵהוּן
כְּשָׁעָה:

(כא) הַבְּדִלּוֹ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וְאֶכְלָה אֹתָם כְּרָגַע:

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם לא עמ' 146)

מִשְׁכִּינֶתָא דְּשָׂרְיָא עֲלֵיהֶוּ, עַד שֶׁהִיָּה מִתְּבַטֵּל מִמִּצִּיאוֹתוֹ
לְגַמְרִי". בְּמַעֲמַד עֶשֶׂר נַפְשׁוֹת אֱלֻקִּיּוֹת יֵשׁ הַשְׂרָאָת הַשְּׁכִינָה
בְּאִפֻּן נַעֲלָה. וּמִלָּאָךְ, שָׂאִין לֹא גוֹף הַמַּעֲלִים, רוֹאֶה זֹאת
וּמִתְּבַטֵּל לְגַמְרִי.

הַבְּדִלּוֹ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת (טז, כא) דְּבַר שְׁבָקְדָשָׁה לֹא
יְהֵא פָחוֹת מִעֲשָׂרָה, כְּתִיב . . וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל, וְכִתִּיב . . הַבְּדִלּוֹ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת (ברכות כא,
ב) כְּתִיב רַבְּנוּ הַזֵּקֵן: "אֵלּוּ נִמְצָא מִלָּאָךְ אֶחָד עוֹמֵד בְּמַעֲמַד
עֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל בְּיַחַד . . תַּפֵּל עָלָיו אִמְתָּה וּפְחַד . .

רמב"ן על התורה – מהדורות בלוס, אברמוביץ

עֲדַת מִקְרִיבֵי הַקֶּטֶר הָיָה בְּתוֹכָם
בְּבֹאֵם. וְעוֹד, כִּי "הַבְּדִלּוֹ" רָמַז לְמֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן בְּלָבָד, כְּמוֹ הַרְמוֹ (וַהֲלֹן יו"ט). וְכֵן
וְאֶכְלָה אֹתָם כְּרָגַע, רָמַז לְמַגִּפָּה
שֶׁתְּכַלֶּה עִם רֵב וַעֲצוּם כְּרָגַע. וְהַלִּילָה
שֶׁלֹא יִבִּין מֹשֶׁה נְבוֹאָתוֹ וַיִּטְעַה בָּהּ:
אֶכֶל הַשַּׁעַם, כִּי מִתְחַלָּה הָיָה לֵב הָעָם
אֲחֵרִי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, וְכֹאשֶׁר לָקְחוּ
קֶרַח וְעֵדָתוֹ אִישׁ מַחֲתֹתוֹ וַיִּשְׂימוּ עֲלֵיהֶם
קִטְרֶת וַיַּעֲמְדוּ פֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד עִם מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן, אֲזַי קָרָא קֶרַח לְכָל הָעֵדָה וְאָמַר
לָהֶם כִּי בְּכָבוֹד כָּלָם הוּא מִקְנָא, וַיִּשָּׁב
הַדְּבָר בְּעֵינֵיהֶם וְנִקְהָלוּ כָּלֶם לִרְאוֹת
אוֹלֵי יִישָׁר בְּעֵינֵי הָאֱלֹהִים וְתִשׁוּב
הָעֵבֹדָה לְכַבּוּרֵיהֶם, וְזֶה טַעַם וַיִּקְהַל
עֲלֵיהֶם קֶרַח אֶת כָּל הָעֵדָה (פסוק טז).
וְהַנָּה נִתְחַבֵּב כָּלִיָּה שֶׁהָיוּ מִהַרְהָרִים
אֲחֵרֵי רַבָּם, וְהֵם מִהַרְהָרִים אֲחֵרֵי
הַשְּׁכִינָה וּמוֹתָרִים עַל נְבוֹאָת נְבִיא
בְּלָבָם וְחִבְיָן מִיתָה בִּידֵי שְׂמִים. וּמֹשֶׁה

לְשָׂאֵל, אִם יִשְׂרָאֵל לֹא כִּטְאוֹ וְלֹא מִקְרֹד
בְּרַבָּם לָמָּה הָיָה הַקֶּצֶף עֲלֵיהֶם לֵאמֹר
וְאֶכְלָה אֹתָם כְּרָגַע, וְאִם גַּם הֵם מִקְרֹד
כְּקֶרַח וְכְעֵדָתוֹ, אִיךָ יֵאמְרוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
הָאִישׁ אֶחָד יִחְטָא וְעַל כָּל הָעֵדָה תִּקְצָף.
וְכִתֵּב רַבְּנוּ חֲנִנְאֵל הַבְּדִלּוֹ מִתּוֹךְ הָעֵדָה
הַזֹּאת, עֲדַת קֶרַח וְלֹא עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,
וַיֵּאמְרוּ אֱלֹהֵי הַרוּחַת לְכָל בָּשָׂר וְגו',
מִיֵּד הוֹדִיעַ הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה
כִּי לֹא כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּקֵשׁ לְכָלֹת
אֶבֶל עֲדַת קֶרַח בְּלָבָד, לְפִיכָף פָּרַשׁ לוֹ
זֶה שְׂאֵמֶרְתִּי "הַבְּדִלּוֹ" הָעֵלּוּ מִסְּבִיב
לְמִשְׁפָּן קֶרַח דָּתָן וְאַבִּירָם הוּא
שְׂאֵמֶרְתִּי לָךְ. הַזִּכִּיר לָהֶם "הָעֵלּוּ
מִסְּבִיב", אֲנִלִּי כְּשִׁירָאוּ קֶרַח וְעֵדָתוֹ
יִשׁוּבּוּ, אֵלּוּ דְּבָרָיו:

וְאֵינָם נְכוֹנִים, כִּי לֹא הָיָה רָאוּי לוֹמַר
עַל קֶרַח דָּתָן וְאַבִּירָם שְׁלֹשָׁה
אֲנָשִׁים "הַבְּדִלּוֹ מִתּוֹךְ הָעֵדָה" כִּי אֵינָם
עֲדָה, וְאֵין יִשְׂרָאֵל בְּתוֹכָם, וְאַהֲרֹן עִם

(יט) וְטַעַם וַיִּקְהַל עֲלֵיהֶם קֶרַח אֶת
כָּל הָעֵדָה. אֶת גְּדוּלֵי הָעָם
הַנוֹעֲדִים תָּמִיד אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד,
אוֹ בְּכּוּרֵי כָּל יִשְׂרָאֵל הָרְאוּיִים לְעֵבֹדָה.
וְלֹא הַזִּכִּיר "הָעָם" כְּמוֹ בַּעֲגֹל
וּבְמִרְגָּלִים, כִּי אֵלּוּ הָיוּ כָּל יִשְׂרָאֵל הָיָה
אוֹמֵר "וְאֶכְלָה אֹתָם כְּרָגַע וְאַעֲשֶׂה
אוֹתָךְ לְגוֹי גְּדוֹל":

וְכָל זֶה שֶׁהִזְכַּרְתִּי עַל הַכְּבוֹרִים (וְעַל
פסוקים א ו ה) הוּא עַל דְּרָף רְבוּתֵינוּ
(ובחים קיב) שְׂאוּמֵרִים כִּי הָעֵבֹדָה הָיְתָה
לְכַבּוּרוֹת. אֶבֶל עַל דְּרָף הַפֶּשֶׁט, הָיוּ
מִתְחַלָּה כָּל יִשְׂרָאֵל רְאוּיִים לְעֵבֹדָת
הַקֶּרְבָּנוֹת, כִּי כֵן הוּא הָדִין לְעוֹלָם
בְּקִמּוֹת יְחִיד, וְנִבְחָר אֲהֲרֹן לְעֵבֹדָת
הַמִּשְׁכָּן וְהַמִּקְדָּשׁ, וְהָיָה קֶרַח טוֹעֵן עַל
הַבְּחִירָה הַזֹּאת, וְרוֹצֵה לְהַחֲזִיר
הָעֵבֹדָה לְכָל יִשְׂרָאֵל, כִּי כָּל הָעֵדָה
כָּלָם קְדוֹשִׁים: תוֹרָה ב
(כא) הַבְּדִלּוֹ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת. יֵשׁ

(כב) וַיִּפְּלוּ עַל-פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ אֶל אֱלֹהֵי הָרוּחַת לְכַל-בֶּשֶׂר הָאִישׁ אַחֵר יִחַטֵּא וְעַל כָּל-הָעֵדָה תִּקְצֹף: ׀

כ"י אֶל אֱלֹהֵי הָרוּחַת • יוֹדֵעַ מַחְשְׁבוֹת. אֵין מִדָּתָךְ כְּמִדַּת בֶּשֶׂר-וָדָם: מִלֶּךְ בֶּשֶׂר-וָדָם שֶׁסָּרַחָה עָלָיו מִקְצַת מִדִּינָה, אֵינוֹ יוֹדֵעַ מִי הַחוּטָא, לְפִיכֶךְ כִּשְׁהוּא כּוֹעֵס נִפְרַע מִכָּלֶם, אֲבָל אֶתָּה לִפְנֵיךְ גְּלוּיּוֹת כָּל כג וַיִּדְבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר:

(כד) וַיִּדְבֵּר אֶל-הָעֵדָה לֵאמֹר הִעָלוּ מִסִּבִּיב לְמִשְׁכַּן קֶרַח דָּתָן וְאַבִּירָם:

כ"י אֶל הָעָלוּ וְגו' • כְּתַרְגוּמוֹ: "אֶסְתַּלְקוּ" מִסִּבִּיבוֹת מִשְׁכַּן קֶרַח. כה וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיַּלְךְ אֶל-דָּתָן וְאַבִּירָם וַיִּלְכוּ אַחֲרָיו זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"י וַיָּקָם מֹשֶׁה • (מִדְרַש רַבָּה) כִּסְבוֹר שִׁישָׁאוֹ לוֹ פָּנִים, וְלֹא עָשׂוּ.

רמב"ן על התורה – מהדורות בלום, אברמוביץ

והוא איש משפט ומחזיק במדת הדין ולא הכשר בבית הרחמים, ועל כן נתאחר הבנין כל ימי דוד בפשיעת ישראל, ועל כן היה הקצף עליהם. ועל כן היה המקום אשר יבחר ה' לשום שמו שם נודע בענשם ובמגפתם: **והכתוב** ירמו כל זה, שנאמר (ש"ב 11) כי לא ישכתי בבית למיזם העלתי את בני ישראל ממצרים ועד היום הנה ואהיה מתהלך וגו' בכל אשר התהלכתי בכל בני ישראל הדבר דברתי את אחד שבטי ישראל אשר צויתי לרעות את עמי את ישראל לאמר למה לא בניתם לי בית ארזים. הרי יאשים הכתוב, כי השכינה מתהלכת בכל ישראל מאהל אל אהל וממשכן אל משכן ולא היה אחד בכל שופטי ישראל הרועים אותם מתעורר בדבר. ואמר הכתוב עוד, כי גם השם רחוק מהם ולא דבר לאחד מכלם לבנות הבית, רק עתה שנתעוררת הטיבות כי היה עם לבקר, ואצוה עתה לבנותו על ידי שלמה בנך שיהיה איש שלום: תורה כב

בית הבחירה, שהיה הארון הולך מאהל אל אהל כגר בארץ, ואין השבטים מתעוררים לאמר נדרש את ה' ונבנה הבית לשמו, בענין שנאמר (דברים יב) לשכנו תדרשו ובאת שמה, עד שנתעורר דוד לדבר מימים רבים ולזמן ארוך, שנאמר (ש"ב 11) ויהי כי ישב המלך בביתו וה' הניח לו מסביב מכל איביו. ויאמר המלך אל נתן הנביא אנכי יושב בבית ארזים וארון האלהים ישב בתוך היריעה: **והנה** דוד מנעו השם יתברך מפני שאמר (דברים 11) כי דמים רבים שפכת ארצה לפני, ונתאחר עוד הבנין עד מלך שלמה. ואילו היו ישראל חפצים בדבר ונתעוררו בו מתחלה, היה נעשה בימי אחד מהשופטים או בימי שאול, או גם בימי דוד, כי אם שבטי ישראל היו מתעוררים בדבר לא היה הוא הבונה, אבל ישראל הם היו הבונים. אבל כאשר העם לא השגיחו, ודוד הוא המשגיח והמתעורר והוא אשר הכין הכל, היה הוא הבונה,

ואהרן למדו עליהם זכות, שלא חטא במעשה אלא קרח, והוא הגורם והוא המפתה אותם, וראוי הוא שימות לבדו לפרסם ולהודיע ענשו לרבים: **ויו** דרך מבקשי רחמים, שיקלו החטא מעל העם ונותנין אותו על היחיד הגורם, מפני שהוא חייב על כל פנים. וכן אמר דוד (ש"ב 11) הנה אנכי חטאתי ואנכי העניתי ואלה הצאן מה עשו תהי נא ירך בי ובבית אבי: **והיה** הענש הוא על העם גם בחטאם, שהיה להם לתת השקלים מעצמם, אם הענש הוא על זה בדברי רבותינו (ברכות 10). כי לא צוה אותם המלך שלא יתנו השקלים, כי הוא לדעת המנין בלבד היה חפץ, וענשם וענשו בזה שוה הוא: **ועוד** כי מלבד המנין היה ענש על העם מתחלת דבר, בדכתיב (ש"ב 11) ויוסף אף ה' לחרות בישראל ויסת את דוד בקום. וכתב שם רש"י לא ידעתי על מה. ואני אומר בדרך סבא, שהיה ענש על ישראל בהתאחר בנין

(כו) וַיִּדְבֹּר אֶל־הָעֵדָה לֵאמֹר סוּרוּ נָא מֵעַל אֹהֲלֵי
הָאֲנָשִׁים הַרְשָׁעִים הָאֵלֶּה וְאֶל־תִּגְעוּ בְּכָל־אִשָּׁר
לָהֶם פֶּן־תִּסְּפוּ בְּכָל־חַטֹּאתֵיכֶם:

כו ומליל עם כְּנִשְׁתָּא לְמִימַר זורו כְּעַן
מַעְלוֹי מִשְׁכְּנֵי גְבֻרָא חִיבִיא הָאֵלִין וְלֹא
תִקְרְבוּן בְּכָל דִּי לְהוֹן דְּלִמָּא תִלְקוּן בְּכָל
חֻבִּיהוֹן:

(כו) וַיַּעֲלוּ מֵעַל מִשְׁכַּן־קֶרַח דָּתָן וְאַבִּירָם מִסָּבִיב
וְדָתָן וְאַבִּירָם יֵצְאוּ נֹצְצִים פֶּתַח אֹהֲלֵיהֶם וּנְשֵׁיהֶם
וּבְנֵיהֶם וְטַפָּם:

כו ואסתלקו מעלוֹי מִשְׁכְּנָא דְקֶרַח דָּתָן
וְאַבִּירָם מִסָּבִיב דָּתָן וְדָתָן וְאַבִּירָם נִסְקוּ
קִימִין בְּתִרְעָא מִשְׁכְּנֵיהוֹן וּנְשֵׁיהוֹן וּבְנֵיהוֹן
וְטַפְלֵיהוֹן:

המחלֶקֶת: שְׁהָרִי בֵית־דִּין שֶׁל מִטָּה אֵין עוֹנְשִׁין אֶלָּא
עַד שְׂיָבִיא שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת, וּבֵית־דִּין שֶׁל מַעֲלָה עַד
עֲשָׂרִים שָׁנָה, וְכֵאן אֶבְדּוּ אִף יוֹגְקֵי שְׂדִים.

כ"י • יֵצְאוּ נֹצְצִים • (תנחומא) בְּקוֹמָה זְקוּפָה לְחֶרֶף
וּלְגִדְף, כְּמוֹ (שמואל א י'): "וַיִּתְּצֵב אֲרָבָעִים יוֹם" דְּגִלְתָּ.
וּנְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם וְטַפָּם • בֹּא וּרְאֵה כְּמָה קִשָּׁה

כח ואמר מִשָּׁה בְּדָא תִדְעוֹן אַרִי יִי שְׁלַחְנִי
לְמַעַבְדִּי יָת כָּל עוֹבְדֵי־הָאֵלִין אַרִי לֹא
מְרַעוּתִי:

(כח) וַיֹּאמֶר מִשָּׁה בּוֹאֵת תִּדְעוֹן כִּי־יְהוָה שְׁלַחְנִי
לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל־הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה כִּי־לֹא מִלִּבִּי:

כ"י • לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל־הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה • שְׁעִשִּׁיתִי עַל־פִּי הַדְּבֹר לְתֵת לְאַהֲרֹן כֹּהֵנָה גְדוֹלָה, וּבְנִיּוֹ – סִגְנִי
כֹּהֵנָה, וְאַלִּיצְפֹּן – נְשִׂיא הַקֹּהֲתִי.

כט אם כְּמוֹתָא דְכָל אֲנָשָׁא יְמוּתוֹן אֵלִין
וּסְעָרָא דְכָל אֲנָשָׁא יִסְתַּעַר עֲלֵיהוֹן לֹא יִי
שְׁלַחְנִי:

(כט) אִם־כְּמוֹת כָּל־הָאָדָם יָמוּתוֹן אֵלֶּה וּפִקְדַת כָּל־
הָאָדָם יִפְקֹד עֲלֵיהֶם לֹא יְהוָה שְׁלַחְנִי:

כ"י • לֹא ה' שְׁלַחְנִי • אֵלָּא אֲנִי עֲשִׂיתִי הַכֹּל מִדַּעֲתִי, וּבְדִין הוּא חוֹלֵק עָלַי.

ל ואם בְּרִיָּאָה יִכְרֵא יִכְרֵי יִי וּפְתַחַת אֲרַעָא יָת
פּוֹמָה וּבִלְעַת יְתֵהוֹן וְיָת כָּל דִּי לְהוֹן וְיִחַתוֹן
כִּד חִיִּין לְשֹׂאֵל וְתִדְעוֹן אַרִי אֲרַגִּיזוּ גְבֻרָא
הָאֵלִין קָדָם יִי:

(ל) וְאִם־בְּרִיָּאָה יִכְרֵא יְהוָה וּפְצַתָּה הָאֲדָמָה אֶת־
פִּיהָ וּבִלְעָה אֹתָם וְאֶת־כָּל־אִשָּׁר לָהֶם וַיִּרְדּוּ חַיִּים
שְׂאֵלָה וַיִּדְעוּתָם כִּי נֹאצּוּ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֶת־יְהוָה:

רמב"ן על התורה – מהדורות בלוס, אברמוביץ

אֲשֶׁר שְׁלַחוּ ה' לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
(וּרְבִים לִד יא), וְזֶה לָךְ הָאוֹת כִּי אֲנֹכִי
שְׁלַחְתִּיךָ (שמות ג יב), וְכֵן כִּי ה' שְׁלַחְנִי
לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה (פסוק
כח), הַמַּעֲשִׂים אֲשֶׁר רְאִיתָם בְּעֵינֵיכֶם,
רְמֹז לְכָל אֲשֶׁר עָשָׂה מִיּוֹם שֶׁאָמַר לוֹ
לָךְ וְאַשְׁלַחְךָ אֶל פְּרַעֲה (שמות ג י), כִּי
תַחֲלֹת בִּיאַת הַנְּבִיא וְיִקְרָא שְׁלִיחוֹת,
כְּעִנְיָן אֶת מִי אֲשַׁלַּח וּמִי יִלָּךְ לָנוּ (ישעיה
ו ח), וְאַשְׁלַח לְפָנֶיךָ אֶת מִשָּׁה אַהֲרֹן
וּמִרְיָם (מִיכָה ו ד), וְאֵין טַעַם "כָּל
הַמַּעֲשִׂים" לְהַחֲלִיף הַכְּבוֹרִים לְלוֹיִם
וּכְהֹנָת אַהֲרֹן כְּדִבְרֵי הַמִּפְרָשִׁים, אֵלָּא
לְכַלֵּל הַמַּעֲשִׂים אֲשֶׁר עָשָׂה מִשָּׁה לְעֵינֵי
כָּל יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁפִּרְשְׁתִּי: תורה ל

לו פְּעָמִים רַבּוֹת "לִמָּדָה הַעֲלִיתִנּוּ
מִמִּצְרַיִם", אֲבָל הִיָּה הַעֲנֵשׁ עַל אֵלֶּה
מִכָּל הָאָדָם, בְּאֶמְרָם (פסוק יא) כִּי תִשְׁתַּבֵּר
עֲלֵינוּ גַם הַשְׁתַּבֵּר. כִּי עָשׂוּ שְׁתֵּים רַעוֹת,
בּוֹז עַל כְּבוֹד הָרֵב, וּכְפָרוּ בְּכָל מַעֲשֵׂה
ה' אֲשֶׁר עָשָׂה בְּמִצְרַיִם וּבְמִדְבָּר וְגַם
בְּמַעֲמַד הַר סִינִי, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ וְגַם כִּי
יִאֲמִינוּ לְעוֹלָם (שמות יט ט), וְהֵם אָמְרוּ
שְׂאִינוּ בְּדַאי לְהִשְׁתַּבֵּר עֲלֵיהֶם וְלֹא בֹא
לָהֶם עַל יְדוֹ רַק רַע, וּמִפְּנֵי זֶה אָמַר
(פסוק טו) וַיַּחֲרֵר לְמִשָּׁה מֶאֱדָר. וְגַם קֶרַח
אָמַר (פסוק א) וּמִדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ, וְעַל כֵּן
נִבְלַע אֹהֲלוֹ עִמָּהֶם:

וְזֶה טַעַם לֹא ה' שְׁלַחְנִי, שֶׁלֹּא שְׁלַחְנִי
כָּלִל לְהוֹצִיאֵם מִמִּצְרַיִם, כְּטַעַם

(כו) וְאֶל תִּגְעוּ בְּכָל אִשָּׁר לָהֶם פֶּן
תִּסְּפוּ. שְׁעוֹר הַכְּתוּב, סוּרוּ נָא
מֵעַל אֹהֲלֵי הָאֲנָשִׁים הַרְשָׁעִים הָאֵלֶּה
פֶּן תִּסְּפוּ בְּכָל חַטֹּאתֵיכֶם וְאֶל תִּגְעוּ בְּכָל
אִשָּׁר לָהֶם. וְהַטַּעַם, שֶׁאִם לֹא יִסּוּרוּ
מִשָּׁם יִהְיוּ נִבְלָעִים בְּפִי הָאֶרֶץ, וְיִזְוְהִירִם
שֶׁלֹּא יִגְעוּ לְהַצִּיל מִמּוֹנֶם דָּבָר וְלִקְחַת
לָהֶם, כִּי חֶרֶם הוּא. וְרַ"א אָמַר שֶׁאִם
בֹּאוּ לְהַצִּיל מִמּוֹנֶם יִרְדּוּ שְׂאוֹל כְּמוֹתָם.
וְאִם כֵּן, יִהְיֶה זֶה כְּטַעַם וּתְבַט אִשְׁתּוֹ
מֵאֲחֵרֶיו וְתִהְיֶה נֹצִיב מְלָח (בראשית יט כו),
כְּאֲשֶׁר הִזְכַּרְתִּי בְּטַעַמּוֹ שָׁם (בפסוק
יז) תורה כו

(כט) אִם כְּמוֹת כָּל הָאָדָם יָמוּתוֹן
אֵלֶּה. הִנֵּה גַם רַבִּים בָּעֵם אָמְרוּ

וַיֹּאמֶר בְּרִיָּאָה • חֲדָשָׁה. יִבְרָא ה' • לְהַמִּית אוֹתָם בְּמִיתָה שְׁלֹא מֵת בָּהּ אָדָם עַד הֵנָּה, וַיִּמָּה הִיא הַבְּרִיָּאָה? וּפְצָתָהּ הָאֲדָמָה אֶת־פִּיהָ וַתְּבַלְעֵם, אֹז וַיִּדְעָתֶם כִּי נֶאֱצַו הֵם אֶת ה', וְאֲנִי מִפִּי הִגְבַּוְרָה אֲמַרְתִּי. וַרְבּוּתִינוּ

פִּירְשׁוּ (סנהדרין ק): "אם בְּרִיָּאָה" פה לְאָרֶץ מִשְׁשֶׁת יָמִי בְּרִאשִׁית – מוֹטָב, וְאִם לֹא "יִבְרָא ה'". (ר"ל יִבְרָא ה' הִפָּה לְכַאֵן).

~ נקודות משיחות קודש ~ (הויסוס י"ד בסיון)

לְעִשּׂוֹת תְּשׁוּבָה (שְׁהִרִי תְּשׁוּבָה מוֹעִילָה רַק כָּל עוֹד הָאָדָם חִי). זֶהוּ שְׁנֶאֱמַר (פִּינַחס כו, יא) "וּבְנֵי קֶרֶח לֹא מוֹתוּ", "נִתְבַּצֵּר לָהֶם מְקוֹם גְּבוּהָ בְּגִיהוֹנֹם וַיֵּשְׁבוּ שָׁם" (רש"י), וְעִשּׂוֹ תְּשׁוּבָה.

וַיָּרְדּוּ חַיִּים שְׂאוּלָה (טז, ל) גַּם מִי שְׁמַצּוֹי בְּשְׂאוּל' חוֹשֵׁב שְׁהוּא חִי. אֲף גַם בְּרָכָה יֵשׁ בְּדָבָר, וְהִיא, שְׁגָם בְּשְׂאוּל' יִהְיוּ חַיִּים, וַיּוֹכְלוּ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ב עמ' 329)

גַּם תּוֹרַתוֹ שְׁבָה עִמּוֹ. הַדָּבָר נִרְמָז בְּפִסּוּקֵנוּ – הַתּוֹרָה, "תּוֹרַת חַיִּים", יוֹרֶדֶת לְשְׂאוּל תַּחֲתִיתָי.

וַיָּרְדּוּ חַיִּים שְׂאוּלָה (טז, ל) כְּאִשֶּׁר אָדָם לומֵד תּוֹרָה שְׁלֹא לְשִׁמְיָה, כְּגוֹן כְּדִי לְהִיטֵל תַּלְמִיד חֶכֶם, הַתּוֹרָה שְׁלומֵד יוֹרֶדֶת לְגָלוּת בְּתוֹךְ הַקְּלָפוֹת (עַד שְׁעוֹשָׁה תְּשׁוּבָה, שְׁאֵז

לֹא וְהָיָה כִּד שְׂאִי לְמַלְלָא יֵת כָּל פִּתְגָמָא הָאֵלִין וְאֶתְבַּצַּעַת אֶרְעָא דִּי תַחֲתִיָּהוֹן:

(לא) וַיְהִי כִּכְלָתוֹ לְדַבֵּר אֶת פְּלִי־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתִּבְקַע הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תַּחֲתֵיהֶם:

לִב וּפְתַחַת אֶרְעָא יֵת פּוּמָה וּבִלְעַת יֵתְהוֹן וַיֵּת אֲנַשׁ בְּתִיָּהוֹן וַיֵּת כָּל אֲנַשָּׁא דִּי לְקִנְיָה וַיֵּת כָּל קִנְיָנָא:

(לב) וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ וַתִּבְלַע אֹתָם וְאֶת־בְּתֵיהֶם וְאֶת פְּלִי־הָאָדָם אֲשֶׁר לְקֶרֶח וְאֶת פְּלִי־הַרְכֹּשׁ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש חל"ג עמ' 170 – מוֹחֵן 'לְקִרְאֵת שַׁבָּת)

טעם בליעת בני קרח באֲדָמָה

וְהַבְּאוּר בְּזֶה:

אֲכָן וַדַּאי שְׁבַנִי קֶרֶח חֲזָרוּ בָּהֶם מִמְּחֻלָּקָתָם וְעִשּׂוֹ תְּשׁוּבָה, דְּבִלְעֵדִי זֶה אֵין לָהֶם שׁוּם זְכוּת, אֲלֹא שְׁלֹא הָרָאוּ זֹאת בְּגִלּוֹי וּבְחִיצוֹנִיּוֹת אֲלֹא שָׁבוּ רַק בְּסֶתֶר לְבָב, וּכְדִיּוֹק לְשׁוֹן רִש"י (שם) "הִרְהִירוּ תְּשׁוּבָה בְּלָבָם".

אֲשֶׁר עַל כֵּן, נִתְקַנְּם בָּהֶם מִדָּה כְּגוֹד מִדָּה: כִּיּוֹן שְׁלֵעִינִי הִרְאוּם עֲדִין הִחֲזִיקוּ בְּמַחֲלָקָתָם, ע"כ כְּשֶׁנֶּעֱשׂוּ לְעִינִי כָּל יִשְׂרָאֵל נִבְלְעוּ יַחַד עִם בְּעָלֵי הַמַּחֲלָקָת בְּאֲדָמָה. אֲף בְּפַעַל כִּיּוֹן שֶׁהִרְהִירוּ תְּשׁוּבָה בְּלָבָם, לֹא הָיָה עֲלֵיהֶם דִּין מִיתָה וְלָכֵן

וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ וַתִּבְלַע אֹתָם וְאֶת־בְּתֵיהֶם וְאֶת פְּלִי־הָאָדָם אֲשֶׁר לְקֶרֶח וְאֶת פְּלִי־הַרְכֹּשׁ: . . וַיֵּאָבְדּוּ מִתּוֹךְ הַקְּהָל: (טז, לִב־לג)

כָּאֵן נֶאֱמַר עַל בְּנֵי קֶרֶח שְׁנִבְלְעוּ עִמּוֹ, וְאֵלּוּ בְּפֶרֶשֶׁת פִּנְחָס (כו, יא) נֶאֱמַר: "וּבְנֵי קֶרֶח לֹא מוֹתוּ". וּמִפֶּרֶשׁ רִש"י (שם): "הֵם הָיוּ בְּעֵצָה תַּחֲלָה, וּבִשְׁעַת הַמַּחֲלָקָת הִרְהִירוּ תְּשׁוּבָה בְּלָבָם. לְפִיכָךְ נִתְבַּצֵּר לָהֶם מְקוֹם גְּבוּהָ בְּגִיהוֹנֹם וַיֵּשְׁבוּ שָׁם". וְלִכְאוּרָה תְּמוּנָה בְּיוֹתֵר: אִם הֵם חֲזָרוּ בְּתְשׁוּבָה – לָמָּה בִּכְלָל נִבְלְעוּ, וּבָאֵם לֹא – בְּמָה זָכוּ שְׁנִשְׁאָרוּ בְּחַיִּים.

רמב"ן על התורה – מַהְדּוּרַת בְּלוֹם, אֲבֵרְמוּבִיץ

אוֹתָם (פסוק לב). וְעַל דַּעַת רַבּוּתֵינוּ (סנהדרין ק). בְּקֶרֶב פֶּתַח גִּיהוֹנֹם, גַּם הוּא עֲנִין נִתְחַדֵּשׁ לְשַׁעֲתוֹ: תּוֹרָה לֹא (לב) וְאֵת כָּל הָאָדָם אֲשֶׁר לְקֶרֶח. קִנְיָה לֹא עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת וּבְנֵי בֵּית הָיוּ לוֹ, מִצְרַיִם וְכוּשִׁיִּים וּבְנֵי־עַמִּים קִנְיָן כְּסָפָה, וְנֶעֱשְׂוּ בְּכָלֵל הַרְכֹּשׁ שְׁלָהֶם שְׁהֵם לָקוּ בְּגוֹפָם וּבְמִמּוֹנָם: **וְאִוְלִי** גַּם מִיִּשְׂרָאֵל הָיוּ בְּבִיתוֹ גָּרִים וְתוֹשְׁבִים, וְנִמְשְׁכוּ אַחֵר גְּעִתוֹ וְנֶעֱשְׂוּ. כִּי אֵינָנוּ רוֹמְזוּ לוֹרְעוֹ, דְּכִתִּיב

לְבַלַּע הוּא חֲדוּשׁ לֹא נִהְיָה מְעוּלָם. כִּי כְּאִשֶּׁר תִּבְקַע הָאֲדָמָה כְּמוֹ שְׁנִעֲשֶׂה פְּעֻמִּים רַבִּים בְּרַעַשׁ הַנִּקְרָא זִלְזֵלָה תִּשְׁאָר פְּתוּחָה, גַּם יִמָּלֵא הַבְּקַע מִיָּם וַיִּעֲשֶׂה כְּאֶגְמִים. אֲבָל שֶׁתִּפְתַּח וְתִסָּגֵר מִדָּה כְּאֵדָם הַפּוֹתַח פִּיּו לְבַלּוֹעַ וְיִסָּגֵר אוֹתוֹ אַחֲרֵי בְּלָעוֹ, זֶה הַדָּבָר נִתְחַדֵּשׁ בַּיּוֹם הַהוּא כְּאֵלּוּ הוּא נִבְרָא מֵאֵין, וְזֶה טַעַם וַתִּכַּסּ עֲלֵיהֶם הָאָרֶץ (פסוק לב). וְלָכֵךְ אֲמַר הַכְּתוּב אַחֲרֵי כֵן וַתִּבְקַע הָאֲדָמָה (פסוק לא), וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ וַתִּבְלַע

(ל) וְאִם בְּרִיָּאָה יִבְרָא ה'. כְּתִב ר"א יֵשׁ אוֹמְרִים כִּי בְרִיָּאָה תּוֹרָה עַל הַמִּצְוָה יֵשׁ מֵאֵין, וּכְכֹר נִבְקָעוּ מִדִּינוֹת רַבּוֹת וַיָּרְדּוּ הַדְּרִים בְּהֵן שְׂאוּלָה, אֲבָל פְּרוּשָׁה טַעַם גְּזוּרָה, מִן וּבְרָא אוֹתָהֶן (יחזקאל כג מז): **וְהַנְּבִיּוֹן** שֶׁתִּאֲמַר עַל הַמִּצְוָה דְּבָר מֵאֵין, כִּי אֵין אֲצִלָּנוּ בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ מוֹרָה עַל זֶה וּזְלָתִי הַמְּלָה הוֹאֵת. אֲבָל הַעֲנִין, כִּי בְקִיעַת הָאֲדָמָה אֵינָה בְּרִיָּאָה מַחֲדָשָׁת, אֲבָל פְּתִיחַת הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ

"נתבצר להם מקום גבוה בגיהנם".

ומעתה ידבק לשון הפסוק "ויאבדו מתוך הקהל", דלכאוו' מה חסר בהלשון "ויאבדו" סתם. ולפי הנ"ל שפיר, דבני קרח לא מתו ונאבדו מן העולם. רק פיון ש"הקהל" חשב שהם במחלקת ומגיע להם ענש כפאביהם, ע"כ (רק) "מתוך

הקהל" הם נאבדו. ומטעם זה חקתה התורה לספר ש"בני קרח לא מתו" רק בפ' שנת פנחס, בה אוהזים כשכבר 'כלו' מתי מדבר' (רש"י חוקת פרק כ, כב), וכל הדור שהיה חי בשעת מעשה כבר אבד מן העולם, שאז שוב אין עוד צורך להחזיקם בגיהנם.

(לג) וַיִּרְדּוּ הֵם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם חַיִּים שְׂאֵלָה וְתַכֶּם עֲלֵיהֶם הָאָרֶץ וַיֵּאבְדוּ מִתּוֹךְ הַקֹּהֶל:

לג ונחתו אנן וכל די להון בד חיינ לשאול ונחת עליהון ארעא ואבדו מגו קהל:

(לד) וְכָל־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיהֶם נָסוּ לְקִלָּם בִּי אֲמָרוּ פֶּן־תִּבְלַעֲנוּ הָאָרֶץ:

לד וכל ישראל די בסביבותיהון ערקו לקלהון ארי אמרו דלמא תבלענא ארעא:

כז"י נסו לקלם • בשביל הקול היוצא על בליעתן.

(לה) וְאִישׁ יֵצֵא מֵאֵת יְהוָה וְתֹאכַל אֶת הַחַמְשִׁים וּמֵאֲתֵים אִישׁ מִקְרִיבֵי הַקִּטְרֹת: ׀

לה ואשתא נפקת מן קדם יי ואכלת ית מאתן וחסמין גברא מקריבי קטרת בוסמיא:

יז (א) וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

א ומליל יי עם משה למימר:

(ב) אָמַר אֶל־אַלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן וַיִּרֶם אֶת־הַמִּחָתֹת מִבֵּין הַשֹּׂרֶפֶה וְאֶת־הָאֵשׁ זָרַה־הַלֵּאָה בִּי קִדְּשׁוּ:

ב אמר אלעזר בר אהרן כהנא ופרש ית מחתותא מבין וקידשא וית אשתא ירחק להלא ארי אקדשו:

כז"י ואתהאש • שבתוך המחתות. זרההלאה • לארץ מעל המחתות. כי קדשו • המחתות. ואסורין בהנאה, שהרי עשאוים כלי שרת.

(ג) אֵת מִחָתוֹת הַחַטָּאִים הָאֵלֶּה בְּנִפְשָׁתָם וְעָשׂוּ אֹתָם רִקְעֵי פָחִים צִפּוּי לְמִזְבֵּחַ כִּי־הִקְרִיבֻם לִפְנֵי־יְהוָה וַיִּקְדְּשׁוּ וַיְהִיו לְאוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

ג ית מחתות חיבא האלין דאתחבו בנפשתייהון ונעבדון יתהן טסין רידיין חופאה למדכחא ארי קרבנון קדם יי ואתקדשו ויהיו ללאת לבני ישראל:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום. אברמוביץ

(להלן בו יא) ובני קרח לא מתו, כי היו גדולים צדיקים וטובים וזכותם עמדה להם, ולא היו לו בנים ובנות קטנים, כי לא הוזכר הכתוב בקרח טף: תורה לג (לג) וטעם וַיֵּאבְדוּ מִתּוֹךְ הַקֹּהֶל. שאבדו לעיניהם בהיותם בתוכם עומדים עמדם, כי כרגע פתחה הארץ את פיה וסגרה אותה עליהם ולא נודע מקומם איה הוא. ורבי אברהם אמר בעבור מות בניהם

העומדים תחתם: תורה לד

(ב) כי קדשו. המחתות, והם אסורין בהנאה שכבר עשאוים כלי שרת, לשון רש"י. ולא ידעתי טעם לאסור הנה, שהרי קטרת זרה הקריבו וזר שעשה כלי שרת להקריב בחוץ באסור אינו מקדש. אבל יש לומר, כי בעבור שעשו כן על פי משה היו קדש, כי הם הקדישו אותם לשמים לפי שחשבו

שיענה אותם האלהים באש ותהינה המחתות האלה כלי שרת באהל מועד לעולם: והנבון בעיני, כי יאמר הכתוב (פסוק א) כי הקריבם לפני ה' ויקדשו ויהיו לאות לבני ישראל, כלומר אני הקדשתי אותם מעת שהקריבו אותם לפני כדי שיהיו לאות לבני ישראל: תורה ג

מזה שיעור יומי ליום שלישי כ"ב סיון ושנים מקרא ואחד תרגום – יז – פרשת קרח

בלעז. צפוי למזבח • למזבח הנחשת. ויהיו לאות • לזכרון, שיאמרו: אלו היו מאותן שנחלקו על הכהנה ונשרפו.

ד ויסיב אלעזר כהנא ית מחתמתא דנחשא דקריבו יוקינא וידיננון חופאה למדבחה:

(ד) ויקח אלעזר הכהן את מחתות הנחשת אשר הקריבו השרפים וירקעום צפוי למזבח:

כ"א וירקעום • אינטינדר"ש בלעז.

ה דכרנא לבני ישראל בדיל די לא יקרב גבר חלוני די לא מזרעא דאחרן הוא לאסקא קטרת ביסמין קדם יי ולא יהי קקרח וככנשתה כמא די מליל יי בידא דמשה לה:

(ה) זכרון לבני ישראל למען אשר לא יקרב איש זר אשר לא מזרע אחרן הוא להקטיר קטרת לפני יהוה ולא יהיה קקרח וכעדתו כאשר דבר יהוה ביד משה לו: פ

פתרונם כמו "על". ומדרשו: על קרח. ומהו "ביד משה", ולא כתב "אל משה"? רמז לחולקים על הכהנה, שלוקין בצרעת, כמו שלקה משה בידו, שנאמר (שמות ד): "ויציאה והנה ידו מצרעת כשלג". ועל כן לקח עזיה בצרעת.

כ"א ולא יהיה קקרח • כדי שלא יהיה קקרח. כפאשר דבר ה' ביד משה לו • כמו "עליו", על אחרן דבר אל משה, שיהיה הוא ובניו כהנים, לפיכך "לא יקרב איש זר אשר לא מזרע אחרן וגו'". וכן כל "לי" ו"לו" ו"להם" הסמוכים אצל "דבור" –

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש ח"י"ח עמ' 204 – מתוך 'לקראת שבת)

בטול המחצות מפלג

ללמדך, שבטול המחצות שקבעה התורה בין הסוגים השונים שבעים ישראל (כהנים, לויים, ישראלים, "ראשיכם", "שואב מימכם") לא זו בלבד שאינו גורם לאחדות, אלא גורם לפלוג ופרוד ביניהם. דוקא כשכל אחד מבצע את תפקידו הראוי לו, בזה הוא ממלא את שלמות פונת הבריאה, שלשמה ברא הקב"ה. ולא – גורם הוא לבלבול סדרי בראשית.

ולא יהיה קקרח וכעדתו (ז, ה) טענתו של קרח היתה: אחדות. הוא דרש שכל העם יהיו שוים במעלה ומדרגה, כאמרו "כל העדה כלם קדושים ובתוכם ה' ומדוע תתנשאו על קהל ה'". אף-על-פי-כן, הוא עצמו נעשה סמל למחלקת ולפרוד. וכפי שמתרגם אוינקלוס: "ויקח קרח" – "ואתפלג". ועד שאמרו חז"ל "כל המחזיק במחלקת עובר בלאו, שנאמר ולא יהיה קקרח וכעדתו" (סנהדרין קי).

וואתרעמו כל פנשתא דבני ישראל מימא דבתרוהי על משה ועל אחרן למימר אתון גרמתון דמית עמא דני:

(ו) וילנו פלעדת בני ישראל ממחרת על משה ועל אחרן לאמר אתם המתם את-עם יהוה:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

(ו) אתם המתם את עם ה'. אמר אוינקלוס אתון גרמתון דמית עמא דה'. יפתר, כי יאשימו אותם על שנתנו העצה הזאת להקטיר קטרת וזה לפני ה', מדעתם שהמקריבים אותם נשרפים. כי השם לא אמר למשה להקריב הקטרת הזאת, והוא לא אמר לישאל בשם ה' לעשות כן, אם כן מעצמם נתנו העצה הזאת אשר מתו בה העם, והיו יכולין לתת אות ומופת

אשר לא מזרע אחרן הוא, כפאשר דבר ה' ביד משה לאחרן שיהיו הוא ובניו כהנים ולא זר, לשון רש"י: והנכון שהוא רומז אל אלעזר הנזכר, שאמר הכתוב (פסוק ב) אמר אל אלעזר בן אהרן וגו'. ושעורו, ויקח אלעזר הכהן את מחתות הנחשת אשר הקריבו השרפים וירקעום צפוי למזבח כפאשר דבר ה' ביד משה לו, זכרון לבני ישראל וגו' תורה ו

(ה) כפאשר דבר ה' ביד משה לו. כמו עליו על קרח, ומהו "ביד משה" ולא כתב "אל משה", רמז לחולקים על הכהנה שלוקין בצרעת כמו שלקה משה בידו, ועל זה לקח עזיהו בצרעת: ולפי פשוטו, ולא יהיה בלוע ושרוף קקרח וכעדתו, אף כפאשר נעשה למשה בידו שלקה בצרעת. ויש פותרים, למען אשר לא יקרב איש זר

- (ד) וַיְהִי בַּהֲקֵל הָעֵדָה עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן וַיִּפְּנוּ
אֶל־אַהֲל מוֹעֵד וַהֲגִה כִּסְהוּ הָעֵנָן וַיֵּרָא כְבוֹד יְהוָה:
(ה) וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פְּנֵי אַהֲל מוֹעֵד: ם
ז וַהֲגִה בְּאַחַפְנִשׁוֹת כְּנֻשָּׁתָא עַל מֹשֶׁה וְעַל
אַהֲרֹן וְאַתְּפִנְיָאוּ לְמִשְׁכַּן זְמָנָא וְהָא חֲסָפִי
עֲנָנָא וְאַתְגְּלִי יִקְרָא דִּי:
ח וְעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לִקְדָם מִשְׁכַּן זְמָנָא:

• יום רביעי כ"ג סיון •

- (ט) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:
(י) הֲרִמּוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וְאֲכַלְהָ אַתֶּם בְּרָגַע
וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם:
(יא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן קַח אֶת־הַמַּחְטָה וְתֵן
עָלֶיהָ אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ וְשִׂים קִטְרֶת וְהוֹלֵךְ מִהֶרָה
אֶל־הָעֵדָה וְכִפֵּר עֲלֵיהֶם כִּי־יֵצֵא הַקֶּצֶף מִלִּפְנֵי יְהוָה
הַחַל הַנִּגְנָף:

י"א • וְכִפֵּר עֲלֵיהֶם • רז זה מסר לו מלאך המות
כְּשֶׁעָלָה לְרָקִיעַ, שֶׁהִקְטַרְתָּ עוֹצֵר הַמַּגֵּפָה (ר"ל כְּשֶׁנִּתְּנָה
רְשׁוּת לַמַּשְׁחִית, אֲזַי אֵין מִבְּחִין בֵּין טוֹב לְרַע. וְעַל
מַה שֶּׁמוֹסִיף מִדִּילִיָּה יֵשׁ תִּקְוָה בְּקִטְרֶת, אֲבָל מַה
שֶׁגִּזַּר הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ־הוּא בְּהִדְיָא, אֵין חֲקִמָה וְאֵין

תְּבוּנָה. וּבְזֶה מִתּוֹרָן מַה שֶּׁכָּתַב אַחֲר־כֵּן שֶׁלֹּא הֵנִיחַ
הַמֶּלֶאךָ אֶת אַהֲרֹן לַעֲצֹר בְּקִטְרֶת, וְהֵלֵא הוּא מִסֵּר לוֹ
רז זה? אֵלֶּא שֶׁהִיָּה גִזְרֶת הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ־הוּא, כְּמוֹ
שֶׁאָמַר: אֲנִי שְׁלוּחֹי שֶׁל מְקוֹם, וְדו"ק) כְּדֹאִיתָא
בְּמַסְסַת שִׁבְת (שבת פט) •

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אֲחֵר בְּמִטָּה אוּ בְּזוּלָתוֹ:
וְר"א אָמַר מַה רָאִיָּה זֶה שֶׁשִּׁבְט לִי
נִבְחַר וְנִבְחַר אַהֲרֹן לְכַהֵן גָּדוֹל,
וַיִּתְּכֵן שְׁבֵט־פִּלְתֶּכֶם אוּ בְּחִקְמָה
שִׁדְעֶתֶם שְׂרָפְתֶם הַמַּקְרִיבִים. וְכֵן
נִרְאֶה שֶׁלֹּא הֶאֱמִינוּ, כִּי מַה שֶּׁאָמַר
אַהֲרִי בֶן (פסוק י"ב) דִּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְקַח מֵאַתֶּם מִשֶּׁה מִשֶּׁה וְגו' וְהִיָּה הָאִישׁ
אֲשֶׁר אֲבַחֵר בּוֹ מִשִּׁהוּ וְיִכְרֹחַ וְהִשְׁכַּחְתִּי
מֵעַלִי וְגו', רָאִיָּה שֶׁלֹּא הֶאֱמִינוּ הָעָם
בְּשִׁרְפָה הַזֹּאת שֶׁנִּבְחָרוּ הַלְוִיִּם וְהִחְלָפוּ
הַבְּכוֹרוֹת בָּהֶם, רַק חֲשָׁבוּ כִּי מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן גִּרְמוּ הַשְׂרָפָה, אוּ שֶׁהִיָּה הָעֵנָן
בְּקִטְרֶת אֵשׁ וְזֶה אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אוֹתָם
וְקִטְרֶת אַהֲרֹן הִיָּתָה קִטְרֶת הַבִּקֹּר
כְּאֲשֶׁר פִּרְשְׁתִּי (ויקרא י"ב):
וְלֹא הִיָּתָה הַתְּלִנָּה רַק עַל הַשְׂרָפָה לֹא
עַל הַבְּלִיעָה, כִּי הֵשֵׁם אָמַר לְמֹשֶׁה
הַעֲלֵי מִסְבִּיב וְגו' וְזֶה יִרְמֹז עַל פְּתִיחַת

פִּי הָאֶרֶץ, וּמֹשֶׁה הִגִּיד זֶה לְיִשְׂרָאֵל
בְּשֵׁם ה', וְדָתָן וְאַבִּירָם הָיוּ חִיבִים יוֹתֵר
שֶׁהָיוּ מְלַעֲבִים בְּמִלְאֲכֵי אֱלֹהִים וּבִזְיוֹן
דְּכָרְיוֹ וּמִתְעַתְעִים בְּנִבְיָאֵיו:
וְהַנִּבְזוֹן בְּעִינֵי, שֶׁהָיוּ הָעָם מֵאֲמִינִים
עֲתָה בְּכֹהֵנֹת אַהֲרֹן שֶׁכָּבַר
יֵצֵא־הָאֵשׁ מִלִּפְנֵי ה' וְתֹאכַל אֶת
קִרְבָּנֹתָיו, אֲבָל הָיוּ חֹפְצִים שֶׁיִּהְיוּ
הַבְּכוֹרוֹת מִשְׁרָתִי הַמִּשְׁכָּן בְּמִקוֹם
הַלְוִיִּם, וְלֹא יִרְצוּ בַּחֲלוּפִין שֶׁעָשׂוּ בָּהֶם,
כִּי הָיוּ חֹפְצִים שֶׁיִּהְיֶה לְכָל הַשְּׂבָטִים
חֶלֶק בְּעִבּוּדֵי בֵּית ה', וַהֲגִה יִתְּלוֹנָה,
אַתֶּם הַמֵּתֶם אוֹתָם, שְׁנִיתֶתֶם הָעֵצָה
הַזֹּאת שֶׁיִּקְרִיבוּ קִטְרֶת בְּכֹהֲנֵינִם, וְהֵם
הָיוּ רְאוּיִם לַעֲבֹדֶת לְוִיִּם לֹא שֶׁיִּהְיוּ
בְּכֹהֲנִים מִקְרִיבֵי קִטְרֶת, וְזֶה טַעַם פֶּרַח
מִשֶּׁה אַהֲרֹן לְבֵית לִי (פסוק כג): תורה י
(י) הֲרִמּוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת. לֹא
הַבִּינֹתִי טַעַם הַכְּתוּב הַזֶּה וְהִבְרֹ

לְמַעַלָּה (לעיל טו כא) הִבְדִּילוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה
הַזֹּאת, כִּי יֵשׁ בְּאַלְהִיִּם לְהִמִּית בְּדָבָר
רַבִּים סָבִיב צְדִיק אֶחָד וְהוּא לְבָדוּ
נִשְׁאָר, כְּאֲשֶׁר הָיָה בְּכֹהֲנֵי מִצְרַיִם, וְכֵן
הָיָה בְּכָל הַמִּגְפּוֹת שֶׁלֹּשָׁה יָשָׁנִים בְּטִלְיָה
אַחַת הַשָּׁנִים מֵתִים וְהֶאֱמַצְעִי נִמְלֹט:
וְנִרְאֶה שֶׁהִיָּה הַקֶּצֶף יוֹצֵא לְהִמִּית גַּם
כָּל הָעֵדָה בְּמִיתַת הַחֲטָאִים
הָאֵלֶּה שֶׁנִּמְשְׁכוּ אַחֲרֵיהֶם, בְּפִתִּיחַת פִּי
הָאֶרֶץ אוּ בְּאֵשׁ הַיּוֹצֵאתָ, וְהֵם מִכּוֹת
כּוֹלָלוֹת רְאוּיֹת לְהִמִּית כָּל הָעוֹמְדִים
שָׁם בְּיַחַד, וּזְלָתִי אִם יַעֲשֶׂה נֹס שְׁנוֹי
בְּנִמְלֻטִּים, אוּ שֶׁאָמַר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
כֵּן לְכָבוֹד הַצְדִּיקִים שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהֵם
בְּתוֹכָם לֹא יִשְׁלַח יָדוֹ בָּהֶם. וְהַכּוֹנֵה
בְּאֵלֶּה וְכִיּוֹצֵא בָּהֶם, לְהוֹדִיעַ שֶׁהֵם
צְרִיכִים בְּקִשְׁת רַחֲמִים וְכִפְרָה, וּמֹשֶׁה
הוּא הַמְּוַרְז לַעֲשׂוֹת כֵּן מִיָּד: תורה יא

יב ונסים אהרן קמא די מליל משה ורהט
לגו קהללא וקא שרי מותנא בעמא ויהב ית
קטרת בוסמיה וכפר על עמא:

(יב) וַיִּקַּח אֶהֱרֹן כֹּאשֶׁר וַדְּבַר מֹשֶׁה וַיִּרְצֵן אֶל־תּוֹךְ
הַקֹּהֵל וְהִנֵּה הַחֹל הַנֶּגֶף בָּעָם וַיִּתֵּן אֶת־הַקְּטֹרֶת
וַיִּכְפֹּר עַל־הָעָם:

(יג) וַיַּעֲמֵד בֵּין־הַמֵּתִים וּבֵין־הַחַיִּים וַתַּעֲצֹר הַמַּגֶּפֶה:

שנאמר: "וישב אהרן אל־משה" (מכילתא). דבר אחר:
למה בקטרת? לפי שהיו ישראל מליזין ומרגנים
אחר הקטרת, לומר: סם המות הוא, על־ידו מתו
נדב ואביהוא, על־ידו נשפרו חמשים ומאתים איש.
אמר הקדוש־ברוך־הוא: תראו ששוער מגפה הוא,
והחטא הוא הממית!.

כ"י וַיַּעֲמֵד בֵּין הַמֵּתִים וּבֵין הַחַיִּים. אָחֳזוּ אֶת הַמִּלָּאָה
וְהַעֲמִידוּ עַל פְּרָחוֹ. אָמַר לוֹ הַמִּלָּאָה: הִנֵּחַ לִי לַעֲשׂוֹת
שְׁלִיחוּתִי! אָמַר לוֹ: מֹשֶׁה צִוֵּנִי לַעֲכָב עַל יָדְךָ! אָמַר
לוֹ: אֲנִי שְׁלוּחֹךָ שֶׁל מָקוֹם, וְאַתָּה שְׁלוּחֹךָ שֶׁל מֹשֶׁה!
אָמַר לוֹ: אֵין מֹשֶׁה אוֹמֵר כְּלוּם מַלְכוֹ, אֲלֵא מִפִּי
הַגְּבוּרָה. אִם אֵין אַתָּה מֵאַמִּין, הֲרִי הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא
וּמֹשֶׁה אֵל פֶּתַח אֶהֱל מוֹעֵד, בֹּא עִמִּי וּשְׂאֵל. וְהָיוּ

יד והיו דמיתו במותנא ארבעת עשר אלפין
ושבע מאה פר מדמיתו על פלגתא דקרח:

(יד) וַיְהִיו הַמֵּתִים בַּמַּגֶּפֶה אַרְבַּעַת עָשָׂר אֶלֶף וּשְׁבַע
מֵאוֹת מְלֹכָד הַמֵּתִים עַל־דְּבַר־קֹרַח:

טו ויהב אהרן למשה לתרע משפן זמנא
ומותנא אתקלי:

(טו) וַיָּשָׁב אֶהֱרֹן אֶל־מֹשֶׁה אֶל־פֶּתַח אֶהֱל מוֹעֵד
וְהַמַּגֶּפֶה נִעְצָרָה: פ

♦ יום חמישי כ"ד סיון ♦

טז ומליל יז עם משה למימר:

(טז) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

יז מלל עם בני ישראל וסב מההון חטרא
חטרא לבית אפא מן כל רכרכניהון לבית
אבההון תרי עשר חטריין גבר ית שקמה
תכתוב על חטרה:

(יז) וַדְּבַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַקַּח מֵאֲתָם מִטָּה מִטָּה
לְבֵית אָב מֵאֵת כָּל־נְשִׂיאָהֶם לְבֵית אֲבֹתָם שָׁנִים
עֶשֶׂר מֵאוֹת אִישׁ אֶת־שְׁמוֹ תִּכְתֹּב עַל־מִטָּהוּ:

יח וית שקמא דאהרן תכתוב על חטרא דלוי
ארי חטרא חד לריש בית אבההון:

(יח) וְאֵת שֵׁם אֶהֱרֹן תִּכְתֹּב עַל־מִטָּה לְלֹוי כִּי מִטָּה
אֶחָד לְרֹאשׁ בֵּית אֲבוֹתָם:

כ"י כי מטה אחד • אף־על־פי שחלקתים לשתי משפחות — משפחת כהנה לבד ולויה לבד, מפל־מקום
שקט אחד הוא.

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

שמעון לוי ויהודה. והנכון, שם
הנשיאים, ועשה אהרן נשיא לשבט
לוי. והצריך לפרש כי הם מטה אחד
ונשיא אחד להם, לומר אף על פי
שחלקתים לשתי משפחות כהנה לבד
ולויה לבד, מפל מקום שקט אחד הוא

עשר, ומפני שישב לוי יחשב יוסף רק
אחד. ועוד אפרש זה בסדר וזאת
הברכה (דברים לג ו) אם יברכני ה' להגיע
לשם:
איש את שמו תכתוב על מטהו. יש
מפרשים, שם ראש השבט ראובן

(יז) שנים עשר מִטּוֹת. מטה אהרן
הוא ב"ב, כי לא אמר ותקח
מטה לבית לוי ותכתוב עליו שם אהרן,
אבל הוא במנין הנזכר, והנה לא נחשב
יוסף רק לשבט אחד. והטעם, כי לא
ימנו שבטי ישראל לעולם רק שנים

(יט) וְהִנַּחְתֶּם בָּאֵהָל מוֹעֵד לִפְנֵי הָעֵדוּת אֲשֶׁר אֶמְעַד
לָכֶם שָׁמָּה:

יט וְתִצְנַעְנֻן בְּמִשְׁכַּן זִמְנָא קָדָם סְהִדוּתָא דִּי
אַזְמֵן מִימְרֵי לְכוּן תַּמָּן:

(כ) וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר אֶבְחַר-בּוֹ מִמֶּהוּ יִפְרַח וְהִשְׁכַּתִּי
מֵעָלַי אֶת-תְּלֻזֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵם מְלִינִם
עֲלֵיכֶם:

כ וְהָיָה גְבִירָא דְאִתְרַעֲבִי בֵּה חֲטָרָה יִנְעִי וְאַנִּיחַ
מִן קַדְמֵי יְת תַּרְעֻמַּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי אֲנוּן
מִתְרַעְמִין עָלֵינוּ:

כז"י - וְהִשְׁכַּתִּי • כְּמוֹ (בראשית ח) "וַיִּשְׁכּוּ הַמַּיִם", (אסתר ז) : "וְחַמַּת הַמֶּלֶךְ שָׁכְכָה".

(כא) וַיִּדְבֹּר מֹשֶׁה אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּתֵנוּ אֵלָיו
כָּל-נִשְׁיָאֵיהֶם מִמָּה לְנִשְׂיָא אֶחָד מִמָּה לְנִשְׂיָא אֶחָד
לְבֵית אֲבֹתָם שְׁנַיִם עָשָׂר מִטּוֹת וּמִמָּה אֶהְרֶן בְּתוֹךְ
מִטּוֹתָם:

כא וּמְלִיל מִשָּׁה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיְהִיבּוּ לֵה
כָּל רִבְרָבְנֵיהוֹן חֲטָרָא לְרַבָּא חַד חֲטָרָא
לְרַבָּא חַד לְבֵית אֲבֹהֵיהוֹן תְּרִי עָשָׂר חֲטָרִין
וְחֲטָרָא דְאֶהְרֶן בְּגוֹ חֲטָרֵיהוֹן:

כז"י - בְּתוֹךְ מִטּוֹתָם • הֵנִיחוֹ בְּאַמְצַע, שָׁלָא יֹאמְרוּ: מִפְּנֵי שֶׁהֵנִיחוֹ בְּצַד שְׂכִינָה, פָּרַח.

(כב) וַיִּנַּח מֹשֶׁה אֶת-הַמִּטּוֹת לִפְנֵי יְהוָה בָּאֵהָל הָעֵדוּת:

כב וְאַצְנַע מִשָּׁה יְת חֲטָרֵיא קָדָם יִי בְּמִשְׁכְּנָא
דְּסְהִדוּתָא:

(כג) וַיְהִי מִמַּחֲרֹת וַיָּבֹא מֹשֶׁה אֶל-אֶהָל הָעֵדוּת
וְהִנֵּה פָּרַח מִמֶּה-אֶהְרֶן לְבֵית לוֹי וַיֵּצֵא פָּרַח וַיֵּצֵן
צִיץ וַיִּגְמַל שְׂקָדִים:

כג וְהָיָה כְּיוֹמָא דְבִתְרוּהִי וְעַל מִשָּׁה
לְמִשְׁכְּנָא דְּסְהִדוּתָא וְהָא נֶעַא חֲטָרָא דְאֶהְרֶן
לְבֵית לוֹי וְאַפֵּק לְבָלְבִין וְאַנְצִי גִז וְכַפַּת
שְׂגָדִין:

לְהַפְרִיחַ מִכָּל הַפְּרוֹת, אֵף הַמַּעֲוָר עַל הַכֹּהֵנָה
פְּרָעוֹנוֹתוֹ מִמֶּהֱרַת לְבֹא, כְּמוֹ שֶׁמִּצִּינוּ בַּעֲזִיָּה (ד"ה ב כו) :
וְהַצְרַעַת זֶרְחָה בְּמִצְחוֹ. וְתַרְגּוּמוֹ: "וְכַפִּית שְׂגָדִין",
כְּמִין אֲשֶׁפּוֹל שְׂקָדִים יַחַד כְּפּוֹתִים זֶה עַל זֶה.

כז"י - וַיֵּצֵא פָּרַח • כְּמִשְׁמַעוֹ. צִיץ • הוּא חֲנֻטַּת הַפָּרִי
כְּשֶׁהִפְרַח נֹפֵל. וַיִּגְמַל שְׂקָדִים • כְּשֶׁהִפְרִי הַפָּרִי, הִפְרִי
שָׁהֵן שְׂקָדִים, לְשׁוֹן (בראשית כא) : "וַיִּגְדֵּל הַיָּלֵד וַיִּגְמַל",
וְלְשׁוֹן זֶה מִצִּיץ בַּפָּרִי הָאֵילָן, כְּמוֹ (ישעיה יח) : "וּבִסֹּר
גָּמַל יִהְיֶה נֹצֵה". וְלָמָּה שְׂקָדִים? הוּא הַפָּרִי הַמִּמְמַהֵר

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוּדֵשׁ ~ (ממאמר ש"פ קרח, א' דר"ח תמוז ה'תשל"ג)

הָעַם, נִמְשָׁךְ הַשְּׁפַע לְמִטָּה בְּמַהֲרֹת גְּדוֹלָה בְּלִי עֲכּוּבִים.
הָגַם שְׁבִרְכַּת כְּהֻנִּים הִיָּתָה לִפְנֵי שְׁפָרַח מִטָּה אֶהְרֶן וַיִּגְמַל
שְׂקָדִים, כְּמוֹ שְׂכִתּוֹב וַיִּשָּׂא אֶהְרֶן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיְבָרְכֵם,
וּפִירֵשׁ רַש"י וַיְבָרְכֵם בְּרַכַּת כְּהֻנִּים [וגם] אִז הִיָּתָה הַהִמְשָׁכָה
דְּבִרְכַּת כְּהֻנִּים בְּמַהֲרֹת], מִכָּל-מְקוֹם לְאַחֲרֵי שְׁפָרַח מִטָּה
אֶהְרֶן נִתְּוֶסֶף עִילּוֹי בְּזֶה. כִּי כִּיּוֹן שֶׁהֵעֲנִין דְּפָרַח מִטָּה אֶהְרֶן גּוֹ'
וַיִּגְמַל שְׂקָדִים בָּא עַל-יָדֵי הָעֲרֵעוֹר עַל הַכֹּהֵנָה, הָרִי זֶה דּוֹגְמַת
שֹׁטֵר שִׁצָּא עָלָיו עֲרֵעוֹר וְהוֹחֲזָק בְּבֵית-דִּין, שִׁישׁ לוֹ תּוֹקָף
יֹתֵר מִשֹּׁטֵר שָׁלָא הָיָה עָלָיו עֲרֵעוֹר, וְכִיתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחוּשָׁף.

וְהִטְעַם שְׂגָמַל שְׂקָדִים דּוֹקָא הוּא כִּי שְׂקָדִים הֵם מִמְּהֵרִים
לְהִגְמֹר יוֹתֵר מִכָּל הַפְּרוֹת [וּמוֹסִיף ב'לְקוּטֵי תוֹרָה' שָׁם,
שֶׁלֶכּוֹ נִקְרָאִים בְּשֵׁם שְׂקָדִים מִלְּשׁוֹן שְׂקִידָה וּמַהֲרֹת, כְּמוֹ
שְׂכִתּוֹב מִקָּל שְׂקָד גּוֹ' כִּי שׁוֹקֵד אֵנִי עַל דְּבָרִי לַעֲשׂוֹתוֹ. וְיֵשׁ
לּוֹמֵר, שֶׁהַפְּנוּהַ בְּהוֹסְפָה זֶה הִיא לְרִמּוֹ דְּמַהֲרֹת שֶׁבְּשְׂקָדִים
הוּא עֲנִינָם, וְכִידּוּעַ שְׁשִׁמּוֹ שֶׁל דְּבָר מוֹרָה עַל עֲנִינָן], וְלֶכֶן
רוֹמְזִים עַל הַכֹּהֵנָה, כִּי הִשְׁפַּעוֹת הַנִּמְשָׁכּוֹת עַל-יָדֵי אֶהְרֶן
הַכֹּהֵן [אֶהְרֶן אוֹתִיּוֹת נִרְאָה] הֵן בְּמַהֲרֹת. וְעַל-דִּרְגָּה הוּא
בְּנוֹגֵעַ לְכָל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אֶהְרֶן, דְּכִשְׁהִכְהֻנִּים מְבָרְכִים אֶת

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

וְנִשְׂיָא אֶחָד לָהֶם. וְהִטְעַם כְּאֲשֶׁר פִּרְשְׁתִּי (בפסוק ו), כִּי לֹא הִצְרִכּוּ רְאִיָּה רַק שְׂנִבְחָר הַשִּׁבְט הַהוּא מִכָּל שְׂבִטֵי
יִשְׂרָאֵל: תּוֹרָה יט

(כד) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אֶת־כָּל־הַמַּטֵּה מִלִּפְנֵי יְהוָה אֶל־
כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּרְאוּ וַיִּקְחוּ אִישׁ מַטְּהוּ: פ
כד ואפק משה ית כל חטביא מן קדם יי
לנת כל בני ישראל ואשתמודעו ונסיכו גבר
חטבה:

♦ יום שישי כ"ה סיון ♦

(כה) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִשָּׁב אֶת־מַטְּהָ אֲהַרֹן
לִפְנֵי הָעֵדוּת לְמַשְׁמֶרֶת לְאוֹת לְבְנֵי־מִרְי וְתַכֵּל
תְּלוֹנֹתָם מֵעַל וְלֹא יָמָתוּ:

זש"י לַמְשָׁמֶרֶת לְאוֹת. לזכרון שְׂבַח־רַתִּי בְּאַהֲרֹן
לְכַהֵן, וְלֹא יִלְוֶנוּ עוֹד עַל הַכֹּהֲנָה. וְתַכֵּל תְּלוֹנֹתָם.
כְּמוֹ וְתַכֵּלָה תְּלוֹנֹתָם. לְשׁוֹן זֶה שֵׁם מַפְעֵל יַחֲדִיד לְשׁוֹן
נִקְבָּה, כְּמוֹ תְּלוֹנֹתָם מִרְמוּרֵי־שׁ בְּלַעַז. וַיֵּשׁ חֲלוּקִים בֵּין

"תְּלוֹנוֹתָם" ל"תְּלַנְתָּם"; "תְּלַנְתָּם" – תְּלוֹנָה אַחַת,
"תְּלוֹנוֹתָם" – שֵׁם דָּבָר בְּלִשׁוֹן יַחֲדִיד, וְאַפְלוּ הֵם
תְּלוֹנוֹת הַרְבֵּה.

(כו) וַיַּעַשׂ מֹשֶ�ה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ בֵּן עֲשֵׂה:
כו ועבד משה כמא די פקיד יי ויהי כן
עבד:

(כז) וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר הֵן גָּוַעְנוּ
אֲבָדְנוּ כָּלֵנוּ אֲבָדְנוּ:

(כח) כָּל הַקָּרֵב | הַקָּרֵב אֶל־מִשְׁכַּן יְהוָה יָמוּת הָאֵם
תָּמְנוּ לְגֹעַ: ס

זש"י כָּל הַקָּרֵב הַקָּרֵב וְגו'. אֵין אָנוּ יְכוּלִין לְהֵיוֹת
וְהִירִין בְּכָד, כָּלֵנוּ רָשָׁאִין לְהַכְנֵס לְחֹצֵר אֹהֶל מוֹעֵד,
וְאַחַד שְׂיִקְרִיב עֲצָמוֹ יוֹתֵר מִחֲבֵרָיו וַיִּכְנֵס לְתוֹךְ אֹהֶל

מוֹעֵד, יָמוּת. הָאֵם תָּמְנוּ לְגֹעַ. שְׁמָא הִפְקַדְנוּ
לְמִיתָה.

(א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן אַתָּה וּבִנְיָד וּבֵית־
אֲבִיךָ אֲתָךְ תִּשָּׂאוּ אֶת־עֹזֶן הַמִּקְדָּשׁ וְאַתָּה וּבִנְיָד
אֲתָךְ תִּשָּׂאוּ אֶת־עֹזֶן כְּהֻנַּתְכֶם:

זש"י וַיֹּאמֶר ה' אֶל־אַהֲרֹן • (ספרי) לְמֹשֶׁה אָמַר, שִׁיאֲמַר
לְאַהֲרֹן, לְהַזְהִירוֹ עַל תַּקְנַת יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יִכְנָסוּ
לְמִקְדָּשׁ. אַתָּה וּבִנְיָד וּבֵית־אֲבִיךָ • הֵם בְּנֵי קָהָת

אַבִּי עֲמָרָם. תִּשָּׂאוּ אֶת־עֹזֶן הַמִּקְדָּשׁ. עַל־יְכֶם אָנִי
מְטִיל עֲגֹשׁ הַזֵּרִים שֶׁיִּחַטְּאוּ בְּעֶסְקֵי הַדְּבָרִים הַמִּקְדָּשִׁים
הַמְּסוּרִים לָכֶם, הוּא הָאֹהֶל וְהָאֲרוֹן וְהַשִּׁלְחָן וְכֻלֵּי

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(כה) לַמְשָׁמֶרֶת לְאוֹת. לזכרון שְׂבַח־רַתִּי
לְאַהֲרֹן לְכַהֵן, וְלֹא יִלְוֶנוּ עוֹד עַל
הַכֹּהֲנָה, לְשׁוֹן רַש"י. וְאַיִן הַמִּטָּה הַזֶּה
אוֹת רַק עַל מִטָּה לִוי שֶׁנִּבְחַר מִשָּׂאֵר
הַשְּׂבָטִים, לֹא עַל אַהֲרֹן שֶׁתִּהְיֶה לוֹ
הַכֹּהֲנָה:
וְהַנִּבּוֹן, לַמְשָׁמֶרֶת לְאוֹת, עַל שִׁבְט

לִוי תְּמוּרֵי הַבְּכוֹרוֹת, כִּי הִשְׁרַפָּה אוֹת
עַל הַכֹּהֲנָה וְהַפָּרַח עַל הַלִּוִּיָּה כְּמוֹ
שִׁפְרָשְׁתִּי (בַּסֵּפֶר ו'). וְזֶה טַעַם פָּרַח מֹשֶׁה
אַהֲרֹן לְבֵית לִוי (פֶּסֶק ב), כִּי לְכָל בֵּית
לִוי פָּרַח וּבְכוּתָם:
וְאַפְשָׁר שֶׁבֵּין שְׁנוּדַע בַּמִּטָּה שָׂאִין

הַשֵּׁם חֲפָץ בְּבְכוּרוֹת וְהוּא חֲפָץ בְּשִׁבְט
לִוי, שֶׁתִּהְיֶה הַכֹּהֲנָה לְאַהֲרֹן בְּלֹא
תַרְעוּמָה, כִּי הוּא הַנִּבְכָּד בְּשִׁבְט
וְהַנְּשִׂיא בָּהֶם בַּמִּטָּה וְלוֹ תֵּאוֹת שְׂרָרַת
הַשִּׁבְט הַהוּא. וְאַיִנוּ נִכּוֹן בְּעֵינָי, כִּי
גִרְשׁוֹן בְּכוֹר לִוי: תוֹרָה כו

כ"י • עבדת מתנה • במתנה נתתיה לכם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם לו עמ' 233)

עבדת מתנה אתם את כהנתכם (יח, יז) גם דבר שבא מלמעלה בתורת מתנה - אין זה באפן שהאדם הוא רק

(ח) וידבר יהוה אל-אהרן ואני הנה נתתי לך את-משמרת תרומתי לכל-קדשי בני-ישראל לך נתתים למשחה ולבניך לחק-עולם:

כ"י • ואני הנה נתתי לך • (ספרי) בשמחה. לשון שמחה הוא זה, כמו (שמות ד): "הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבבו". משל למלך שנתן שדה לאוהבו, ולא כתב ולא חתם ולא העלה בערפאין. בא אחד וערער (עליו) על השדה, אמר לו המלך: כל מי שירצה יבא ויערער לנגדך? הריני פותח וחותם לך ומעלה

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 219)

ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומתי (יח, ח) טענתו של קרח היתה: הכהנים מנתקים מהעולם ועוסקים רק בקדשה, ואלו כל העדה עוסקים עם עניני העולם על מנת לעשות מהם פלים לאלקות. ואם כן, מדוע צריכים את

(ט) זה יהיה לך מקדש הקדשים מן-האש כל-קרבתם לכל-מנחתם ולכל-חטאתם ולכל-אשמם אשר ישיבו לי קדש קדשים לך הוא ולבניך:

כ"י • מן-האש • לאחר הקטרת האשים. כל-קרבתם • גגון זבחי שלמי צבור. מנחתם חטאתם ואשמם • כמשמעו. אשר ישיבו לי • זה גגל הגר.

(י) בקדש הקדשים תאכלנו כל-זכר יאכל אתו קדש יהיה-לך:

כ"י • בקדש הקדשים תאכלנו וגו' • למד על קדשי קדשים, שאין נאכלין אלא בעזרה ולזכרי כהנה.

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(ז) עבדת מתנה אתם את כהנתכם. במתנה תהיה לכם, לשון רש"י. לומר שהיא לכם מתנה גמורה עד שהזר הקרב יהיה חייב מיתה, והנכון בעיני, שיאמר ובעדתם עבודת כהנה, ואיננה לכם עבודת שעבוד בעבודת עבדי המלכים, אבל עבודת מתנה, גדולה נתתי לכם בה לכבוד ולתפארת מאתי. בענין שדרשו (סוטה טו) למשחה, לגדלה, כדרך שהמלכים אוכלין: תורה ח (י) בקדש הקדשים תאכלנו. למד על קדשי קדשים שאין נאכלין אלא בעזרה ולזכרי כהנה, לשון רש"י. ולא הבינותי זה, כי קדש הקדשים אינו מקום אכילת הקרבנות, כי הכתוב אומר (ויקרא ו יט) במקום קדוש תאכל בחרצ אהל מועד, וקדש הקדשים הוא

במקום הארון לפניכם מן הפרכת, כמו שכתוב (שמות כו ט) והבדילה הפרכת לכם בין הקדש ובין קדש הקדשים, וכתוב (שם פסוק לד) ונתת את הכפרת על ארון העדות בקדש הקדשים, ואין שם אכילה ושתייה שאין נכנס שם אלא כהן גדול ביום הכפורים: וראיתי בספרי, רבי יהודה בן בתירא אומר, הרי גוים שהקיפו את

(יא) וְזֶה-לֶךְ תְּרוּמַת מִתָּנֶם לְכַל־תְּנוּפֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֶךְ נֹתִים וּלְבִנְיָד וּלְבִנְיָד אֹתָם לַחֲקֵעוֹלָם כְּלִטְהוֹר בְּבֵיתְךָ יֹאכֵל אֹתוֹ:

נשי"א תְּרוּמַת מִתָּנֶם • המורם מן התודה ומחשלים ואיל נזיר. לְכַל תְּנוּפֹת • שְׁהָרִי אֵלּוּ טְעוּנֵין תְּנוּפָה.

(יב) כָּל חֶלֶב יִצְהָר וְכָל־חֶלֶב תִּירוֹשׁ וְדָגָן רִאשִׁיתם אֲשֶׁר־יִתְּנוּ לַיהוָה לֶךְ נֹתִים:

נשי"א רִאשִׁיתם • היא תְּרוּמָה גְדוֹלָה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטר שיחות כרך ב עמ' 326)

כָּל חֶלֶב יִצְהָר... אֲשֶׁר יִתְּנוּ לַה' (יח, יב) והוא הדין בכל דבר שהוא לשם האל הטוב, שיהיה מן הנאה והטוב... וכן הוא אומר כל חלב לה' (רמב"ם סוף הלכות אסורי מזבח). כשהתעוררה שאלת סדר הלמודים בישיבות ובתי הספר

(יג) בְּבוֹרֵי כָל־אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר־יָבִיאוּ לַיהוָה לֶךְ יִהְיֶה כְּלִטְהוֹר בְּבֵיתְךָ יֹאכֵלֻהוּ:

(יד) כָּל־חֶרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לֶךְ יִהְיֶה:

(טו) כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם לְכַל־בֶּשָׂר אֲשֶׁר־יִקְרִיבוּ לַיהוָה בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה יִהְיֶה־לֶךְ אֵדָּה פָּדָה תִּפְדֶּה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם וְאֶת בְּכוֹר־הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה:

(טז) וּפְדוּיוֹ מִבֶּן־חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְפָּךְ כֶּסֶף חֲמִשָּׁת שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֶּרָה הוּא:

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

העזרה מנין לקדשי קדשים שנאכלין אפילו בהיכל, תלמוד לומר **בְּקֹדֶשׁ הַקֹּדְשִׁים תֹּאכְלֻהוּ**. והנה רבי יהודה בן בתירא נתעורר בזה והעמיד הכתוב במקום האונס, והזכירו באימה, שאמר "נאכלין בהיכל" והראוי שיאמר שנאכלין אפילו לפני ולפנים אם הקיפו את ההיכל: ועל דרך הפשט נפרש "**בְּקֹדֶשׁ הַקֹּדְשִׁים תֹּאכְלֻהוּ**", שחאכלנו בקדשת קדש הקדשים, כי אמר תחלה (פסוק ט) קדש קדשים לה הוא ולבניו, שלא תנהגו בהם מנהג קדשים קלים אלא יהיו בינדכם קדש קדשים, וזהו ופרש "**בְּקֹדֶשׁ הַקֹּדְשִׁים תֹּאכְלֻהוּ**" שתהיה אכילתך בהם בקדשה חמורה. ולפי שכתב פרש במנחה ובחשאת את החומר שיש באכילתו יותר מקדשים קלים במקומן ובזמנן, לא הצריך להאריך כאן אלא לומר שיהיו כלן קדש קדשים באכילתן, שתהיה אכילתן בהם בקדשה חמורה לא בקדשים קלים. ושמדויי הבי"ת רבים, כי ב"ת הכלי כֹּאֲשֶׁר תִּחְזֹק הַמִּקוֹם וְהַזְמַן כֹּן תִּחְזֹק הַעֲנָן, וכן בעצבון תאכלנה (בראשית ג יח) תורה יא

(י) אַךְ בְּכוֹר־שׁוֹר אוֹ-בְכוֹר פֶּשֶׁב אוֹ-בְכוֹר עֹז לֹא תַפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם אֶת־דָּמָם תִּזְרֹק עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־חֲלָבָם תִּקְטִיר אֵשָׁה לְרִיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה:

יו בָּרֶם בּוֹכְרָא דְתוֹרָא אוּ בּוֹכְרָא דְאַמְרָא אוּ בּוֹכְרָא דְעֵזָא לֹא תִפְרוֹק קוּדְשָׁא אֲנִין יְתִ דְמִהוּן תִּזְרוֹק עַל מִדְבַּחָא וְנִתְרַבְּיָהוּן מִסַּק קֶרְבֵּן לְאַתְמַקְלָא בְרַעְוָא קֹדֶם יי:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטר שיחות נדך כג עמ' 139)

לחטאת ואשם, שכן אפילו הנפש הבהמית (מצד עצמה) אינה שִׁכָּת כָּלל לחטא ועוון, והיא איננה מתאנה אלא לדברים המתרים בלבד.

אך רש"י שולל אפילו את ההשואה בין בְּכוֹר ל'תודה'. המשמעות הפנימית של קרבן זה היא שהאדם היה בסכנה רוחנית, עמד בפני נסיון גדול ונצל ממונו בעבודה 'ניסית', עבודה של מסירות-נפש. רש"י מלמדנו אפוא, כי אין פאן שום דמיון ל'תודה', שכן אצל יהודי משללת לחלוטין האפשרות של פרוד מהקב"ה, ואין צורך ב'נס' כדי לעמוד בנסיון. יהודי אינו זקוק ל'נס' זה אלא-אם-כן נקלט בתוכו מבחינת 'אינו יהודי'.

אך בְּכוֹר שׁוֹר או בְּכוֹר פֶּשֶׁב או בְּכוֹר עֹז לֹא תַפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם... פְּחֹזָה הַתְּנוּפָה וְכִשּׁוֹק הַיָּמִין לָךְ יְהִיָּה (יח) ז"ח

שלא תאמור פְּחֹזָה וְכִשּׁוֹק של תודה (רש"י) ב'ספרי' יש קא-סלקא-דעתך להשוות בְּכוֹר לחטאת ואשם ("מה חטאת ואשם ליום ולילה, אף בְּכוֹר ליום ולילה"), ואלו רש"י אינו מזכיר אלא 'תודה' בלבד. הטעם הפנימי לך, על דרך הרמז ברש"י: 'בְּכוֹר' רומז לעם-ישראל, פְּחֹזָה (שמות ד) "בני בְּכוֹרֵי יִשְׂרָאֵל". בְּכוֹר אדם - הינו הנפש האלקית; ובְּכוֹר בהמה - הנפש הבהמית. לכן אין אפילו סלקא-דעתך להשוות בְּכוֹר

(יח) וּבִשְׂרָם יְהִיָּה לָךְ פְּחֹזָה הַתְּנוּפָה וְכִשּׁוֹק הַיָּמִין לָךְ יְהִיָּה: יח וּבִשְׂרָהוּן יְהִי לָךְ פְּחֹזָה דְאַרְמוּתָא וְכִשּׁוֹקָא דְיָמִינָא לָךְ יְהִי:

עקיבא ולמד: הוסיף לך הכתוב "וְהָיָה" אחרת, שלא תאמר: פְּחֹזָה וְכִשּׁוֹק של תודה, שאינו נאכל אלא ליום ולילה.

כ"י פְּחֹזָה הַתְּנוּפָה וְכִשּׁוֹק הַיָּמִין • (זבחים נז) שֶׁל שְׁלָמִים שְׁנָאֲכָלִים לַכֹּהֲנִים לְנִשְׁיָהֶם וּלְבָנֵיהֶם וּלְעִבְדֵיהֶם לְשָׁנֵי יָמִים וְלִילָה אֶחָד, אֵף הַבְּכוֹר נֹאכָל לְשָׁנֵי יָמִים וְלִילָה אֶחָד. לָךְ יְהִיָּה • (ספרי) בָּא רַבִּי

יט כל אפשרות קודשית די יפרשון בני ישראל קדם יי יהבית לך ולבניך ולבנותיך עמך לקדם עולם קנים מלח עולם הוא קדם יי לך ולבניך עמך:

(יט) כָּל תְּרוֹמַת הַקֹּדְשִׁים אֲשֶׁר יָרִימוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לַיהוָה נִתְּנִי לָךְ וּלְבָנֶיךָ וּלְבָנוֹתֶיךָ אִתָּךְ לַחֲקֵעוֹלָם בְּרִית מְלַח עוֹלָם הוּא לְפָנֶיךָ יְהוָה לָךְ וּלְזֶרְעֶךָ אִתָּךְ:

ימ מתקנים ומבירים את אחרים. ברית מלח • כפרית הכריתה למלח, שאינו מסריח לעולם.

כ"י כָּל תְּרוֹמַת הַקֹּדְשִׁים • מחבתה של פרשה זו, כָּלֵלָה בַּתְּחִלָּה וּכְלָלָה בְּסוּף וּפְרָט בְּאַמְצַע. בְּרִית מְלַח עוֹלָם • כֶּרֶת בְּרִית עִם אֶהְיֶה בְּדָבָר הַבְּרִיא

כז אמר יי לאהרן בארעהו לא תחלק וחלק לא יי לך ביניהן מתנן די יהבית לך אגון חלקך ואחסנתך בגו בני ישראל:

(כ) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן בְּאַרְצָם לֹא תִחַל וְחִלָּק לֹא־יְהִיָּה לָךְ בְּתוֹכָם אֲנִי חִלְקֶךָ וְנִחַלְתָּךְ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"י וְחִלָּק לֹא־יְהִיָּה לָךְ בְּתוֹכָם • (ספרי) אף בבזה.

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

ורבותינו דרשו (ספרי קרח מה) בארצם לא תחלק, בשעת חלוק הארץ, וחלק לא יהיה לך בתוכם, בבזה, אני חלקך, על שלחני אתה אוכל: תורה כא

היו ולצרף ישראל הן. האזנה הן בכהנים, ואחרי כן הזכיר בלויים בתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה (פסוק כד), כמזכיר בכהנים:

(כ) בְּאַרְצָם לֹא תִחַל. שתהיה נחלה חלקך באחד מכל שבטי ישראל, וחלקך קטן לא יהיה לך בארצם כלל, כי הערים אשר נתנו להם ערי מקלט

♦ שבת קודש כ"ו סיון ♦

כא וּלְבַנֵּי לֹוֹי הָאֵל יְהִיבִית כָּל מַעֲשֵׂא בְּיִשְׂרָאֵל לְאַחֲסָנָא חֲלָף פְּלִחְנָהוּן דִּי אַנְוֹן פְּלַחִין יְת פְּלַחֵן מִשְׁכָּן זְמָנָא:

(כא) וּלְבַנֵּי לֹוִי הֵנָּה נָתַתִּי כָּל־מַעֲשֵׂר בְּיִשְׂרָאֵל לְנַחֲלָה חֲלָף עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־הֵם עֹבְדִים אֶת־עֲבֹדַת אֱהֵל מוֹעֵד:

כב וְלֹא יִקְרְבוּ עוֹד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־אֱהֵל מוֹעֵד זְמָנָא לְקַבְּלָא חוּבָא לְמָמַת:

(כב) וְלֹא־יִקְרְבוּ עוֹד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־אֱהֵל מוֹעֵד לְשֹׂאת חֲטָא לְמוֹת:

כג וְיִפְלַחֲוּן לְזֹאֵי אַנְוֹן יְת פְּלַחֵן מִשְׁכָּן זְמָנָא וְאַנְוֹן קַבְּלוּן חוּבִיהוֹן קָנִים עָלֵם לְדִרְיֹכוֹן וּבְגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִחְסְנוּן אַחֲסָנָא:

(כג) וְעֹבֵד הַלֹּוִי הוּא אֶת־עֲבֹדַת אֱהֵל מוֹעֵד וְהֵם יִשְׂאוּ עוֹנֵם חֶקֶת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם וּבְתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִנְחִלוּ נַחֲלָה:

כד • וְהֵם • הַלְוִיִּם יִשְׂאוּ עוֹנֵם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שְׁעֲלֵיהֶם לְהַזְהִיר הַזֵּרִים מִגִּשְׁת אֲלֵיהֶם.

כד אַרִי יְת מַעֲשֵׂא דְבְנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי יִפְרְשׁוּן קָדָם יִי אֶפְרָשׁוּתָא יְהִיבִית לְלֹאֵי לְאַחֲסָנָא עַל כֵּן אֲמַרִית לְהוֹן בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִחְסְנוּן אַחֲסָנָא:

(כד) כִּי אֶת־מַעֲשֵׂר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִרְיֻמוּ לַיהוָה תְּרוּמָה נָתַתִּי לְלוֹוִיִּם לְנַחֲלָה עַל־כֵּן אֲמַרְתִּי לָהֶם בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִנְחִלוּ נַחֲלָה: פ

כה • אֲשֶׁר יִרְיֻמוּ לַה' תְּרוּמָה • (ספרי) הַפְּתוּב קָרָא "תְּרוּמָה" עַד שִׁפְרִישׁ מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר.

כה וּמִלֵּיל יִי עִם מִשָּׁה לְמִימַר:

(כה) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

כו וּלְלֹאֵי תַמְלַל וְתִימַר לְהוֹן אַרִי תַסְבּוֹן מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְת מַעֲשֵׂא דִי יְהִיבִית לְכוֹן מִנְהוֹן בְּאַחֲסָנָתְכוֹן וְתַפְרִשׁוּן מִנְהָא אֶפְרָשׁוּתָא קָדָם יִי מַעֲשֵׂא מִן מַעֲשֵׂא:

(כו) וְאֶל־הַלְוִיִּם תְּדַבֵּר וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כִּי־תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמַּעֲשֵׂר אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם מֵאֲתָם בְּנַחֲלַתְכֶם וְהִרְמַתֶם מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת יְהוָה מַעֲשֵׂר מִן־הַמַּעֲשֵׂר:

כו וְתַתְחַשֵּׁב לְכוֹן אֶפְרָשׁוּתְכוֹן פְּעֻבּוּרָא מִן אֶדְרָא וּבְמִלָּאָתָא מִן מַעֲצָרְתָא:

(כו) וַנְּחַשֵּׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם פְּדָגָן מִן־הַגֶּרֶן וּבְמִלָּאָה מִן־הַיֶּקֶב:

תְּבוּאָה שְׁנַתְמִלָּאָתָא. יֶקֶב • הוּא הַבּוֹר שֶׁלִּפְנֵי הַגֶּת, שֶׁהֵינָּה יוֹרֵד לְתוֹכוֹ. וְכָל לְשׁוֹן יֶקֶב חֲפִירַת קֶרֶקַע הוּא, וְכֵן (זכריה יד): "יֶקֶבִי הַמֶּלֶךְ הוּא יָם" — אוֹקְנֵנוֹס חֲפִירָה שֶׁחָפַר מִלְּפָנֵי שֶׁל עוֹלָם.

כה • וַנְּחַשֵּׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם פְּדָגָן מִן־הַגֶּרֶן • תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁלָּכֶם אֲסוּרָה לְזָרִים וּלְטֻמְאִין, וְחִיבִין עָלֶיהָ מִיתָה וְחֻמֶּשׁ כְּתוּרָמָה גְּדוּלָה שְׁנִקְרָאָת "רֹאשִׁית דָּגָן" מִן הַגֶּרֶן. וּבְמִלָּאָה מִן־הַיֶּקֶב • כְּתוּרַת תִּירוֹשׁ וַיִּצְהָר הַנִּשְׁטֵל מִן הַיֶּקֶבִים. מִלָּאָה • לְשׁוֹן בְּשׁוּל,

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוּטִי שִׁיחוֹת לַח עמ' 63)

תְּרוּמָה בְּמַחֲשָׁבָה, מוֹעִילָה הַמַּחֲשָׁבָה לְהַתִּיר אֶת הַטָּבֵל, שְׁנוֹתָן עֵינָיו בְּצַד זֶה וְאוֹכֵל בְּצַד זֶה (וְגַם זֶה נִלְמַד

וְנִחְשֵׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם (יח, כז) מִכָּאן לְמַדוּ חַ"ל שֶׁ"בְּמַחֲשָׁבָה בִּלְבַד תִּהְיֶה תְּרוּמָה". וְגַם לְדַעוֹת שְׂאִין

שיעור יומי לשבת קודש כ"ו סיון ושנים מקרא ואחד תרגום - יח - פרשת קרח

מ"ו וְנָחֲשָׁב). וּמִכָּאֵן הוֹרָאָה עַד כַּמָּה יֵשׁ לִיזְהַר מִמִּחְשָׁבָה | שְׁמֹסְבִיב. וְכֵן - גְּדֹל הַנְּחִיצוֹת שֶׁל מִחְשָׁבָה טוֹבָה, לְחֹשֶׁב רָעָה, כִּי נֹסֵף עַל חֶמֶר הַדְּבָר מִצַּד עֲצָמוֹ, יֵשׁ בּוֹ נֶזֶק לְעוֹלָם | טוֹב עַל הַזּוּלָּת, כִּי גַם מִחְשָׁבָה טוֹבָה מוֹעִילָה הַרְבֵּה.

(כח) כֵּן תִּרְיֻמוּ גַם־אַתֶּם תְּרוּמַת יְהוָה מִכָּל־
מַעֲשֵׂרְתֵיכֶם אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַתֶּם
מִמֶּנּוּ אֶת־תְּרוּמַת יְהוָה לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן:

יח"י" כֵּן תִּרְיֻמוּ גַם־אַתֶּם • כִּמוֹ שִׁישְׂרָאֵל מְרִימִים מִגִּרְנָם וּמִקְבִּיעֵהֶם, תִּרְיֻמוּ גַם אַתֶּם מִמַּעֲשֵׂר שְׁלֵכֶם, כִּי הוּא נִחְלַתְכֶם.

(כט) מִכָּל־מִתְנִיתֵיכֶם תִּרְיֻמוּ אֶת כָּל־תְּרוּמַת יְהוָה
מִכָּל־חֶלְבֹו אֶת־מִקְדָּשׁוֹ מִמֶּנּוּ:

יח"י" מִכָּל מִתְנִיתֵיכֶם תִּרְיֻמוּ אֶת כָּל־תְּרוּמַת ה' •
בְּתְרוּמָה גְדוֹלָה - הַכְּתוּב מְדַבֵּר, שָׁאֵם הַקָּדִים לֹוי
אֶת הַכֹּהֵן בְּפָרִי וְקִבֵּל מִעֲשֻׂרְתָּיו קֹדֶם שִׁיטֵּל כֶּהֱן
תְּרוּמָה גְדוֹלָה מִן הַפָּרִי, צָרִיף לְהַפְרִישׁ הַלֹוי מִן
הַמַּעֲשֵׂר תַּחֲלָה אֶחָד מִחֲמִשִּׁים לְתְרוּמָה גְדוֹלָה, וְיִחְזֹר
וְיַפְרִישׁ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר.

(ל) וְאָמַרְתָּ אֱלֹהִים בְּהַרְיִמְכֶם אֶת־חֶלְבֹו מִמֶּנּוּ וְנָחֲשָׁב
לְלֹוִיִּם כְּתִבּוּאָת גֵּרֹן וְכְתִבּוּאָת יָקֹב:

יח"י" בְּהַרְיִמְכֶם אֶת־חֶלְבֹו מִמֶּנּוּ • לְאַחַר שִׁתְּרִימוֹ
תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר מִמֶּנּוּ. וְנָחֲשָׁב • הַמּוֹתֵר לְלֹוִיִּם חֲלִין
גְּמוּרִין. כְּתִבּוּאָת גֵּרֹן • לְיִשְׂרָאֵל, שְׁלֹא תֹאמַר: הוּאֵיל
וְקִרְאוּ הַכְּתוּב "תְּרוּמָה", שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי אֶת־מַעֲשֵׂר

(לא) וְאָכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּכָל־מְקוֹם אַתֶּם וּבֵיתְכֶם כִּי־
שָׂכַר הוּא לָכֶם חֶלֶף עֲבֹדְתְכֶם בְּאֵהֶל מוֹעֵד:

יח"י" בְּכָל־מְקוֹם • אֶפְלוּ בְּבֵית הַקְּבֻרוֹת.

(לב) וְלֹא־תִשְׂאוּ עָלָיו חֲטָא בְּהַרְיִמְכֶם אֶת־חֶלְבֹו
מִמֶּנּוּ וְאֶת־קִדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא תַחֲלִלּוּ וְלֹא
תִמּוּתוּ:

יח"י" וְלֹא־תִשְׂאוּ עָלָיו חֲטָא וְגו' • (יבמות פט) הָא אִם לֹא תִרְיֻמוּ, תִּשְׂאוּ חֲטָא. וְלֹא תִמּוּתוּ • (בכורות נו) הָא אִם
תַּחֲלִילוּ, תִּמּוּתוּ:

צ"ה פסוקים, דניאל סימן. חסלת פרשת קרח

הפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רכד - רכו

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ' סיון מפרק צז עד סוף פרק קג	יום רביעי - כ"ג סיון מפרק קח עד סוף פרק קיב
יום שני - כ"א סיון מפרק קד עד סוף פרק קה	יום חמישי - כ"ד סיון מפרק קיג עד סוף פרק קיח
יום שלישי - כ"ב סיון מפרק קו עד סוף פרק קז	יום שישי - כ"ה סיון פרק קיט מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו
שבת קודש - כ"ו סיון פרק כ פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ' סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 162, פרק ז. ובוה... עד עמ' פב, עליו כלל.

שער היחוד והאמונה

פרק ז ובוה יובן מ"ש בזה הקדוש דפסוק שמע ישראל הוא יחודא עילאה

וברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד הוא יחודא תתאה כי ועד הוא אחד בחלופי אתון כי הנה סיבת וטעם הצמצום וההסתר הזה שהסתיר והעלים הקדוש ברוך הוא את החיות של העולם כדי שיהיה העולם נראה דבר נפרד בפני עצמו הנה הוא ידוע לכל כי תכלית בריאת העולם הוא בשביל התגלות מלכותו יתברך דאין מלך בלא עם פי' עם מלשון עוממות שהם דברים נפרדים וזרים ורחוקים ממעלת המלך כי אילו אפילו היו לו בנים רבים מאד לא שייך שם מלוכה עליהם וכן אפילו על

1 **פרק ז.** בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן, שמשמעות ציווי התורה
2 את ענין היחוד, להאמין ולדעת שהקב"ה יחיד, ואשר "בשמים ממעל
3 ועל הארץ מתחת אין עוד" – איננה למנוע את הטעות של א"ל נוסף,
4 אלא שמבלעדי הקב"ה אין שום דבר נוסף, שכן כל הנבראים בטלים
5 במציאות ומיוחדים בו יתברך;
6 אלא שהצמצום וההסתר
7 מסתירים על החיות האלקית, 1
8 המזהוה את הנברא תמיד 2
9 מ"אין" ל"יש", שלא תיראה 3
10 ולא תהיה גלויה בנברא – 4
11 ולכן מרגיש הנברא את עצמו 5
12 ל"מציאות"; ברם, ההסתר 6
13 הוא רק לגבי הנברא בלבד, 7
14 ואילו לגבי הקב"ה, אין 8
15 בהסתר משום הסתר, שכן 9
16 הרי' ואלקים הם "כולא חד", 10
17 הם שניהם דבר אחד, 11
18 וההסתר שמצד שם אלקים 12
19 אינו מכסה על שם הרי', בפרק

20 זה, פרק ז, יסביר רבנו הזקן, שעל פי מה שהוסבר לעיל, יובן מה שכתוב
21 בזה הקדוש, ש"שמע ישראל" הוא "יחודא עילאה" – האופן הנעלה
22 יותר של יחוד, ו"ברוך שם כבוד מלכותו" הוא "יחודא תתאה" – האופן
23 הנמוך יותר של יחוד. שכן, אם נלמד באופן פשוט, שהכוונה ב"יחוד"
24 הוא רק יחודו של הקב"ה שהוא א"ל אחד, – איך מתאים לומר שיש
25 אופן נעלה יותר של יחוד ואופן נמוך יותר של יחוד? אך, לפי המבואר
26 כאן, שמשמעות היחוד היא יחודו של הקב"ה במוכן זה, שכל הנבראים
27 בטלים ומיוחדים בו יתברך – כאן שייך כבר לומר אופן נעלה יותר של
28 יחוד ואופן נמוך יותר של יחוד. שכן, הכוח האלקי המזהוה את
29 הנבראים שיהיו מציאות יש, שהוא הדיבור שלמעלה, בחינת המלכות,
30 בשעה שכוון זה נמצא עדיין במקורו (כמו למשל באדם, כשאותיות
31 דיבורו כלולות עדיין במחשבה שבמחשבה ובמדות שבלב, המביאות לאחר
32 מכן לדבר את הדיבור) (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כנ"ל ח"א פ"כ –
33 כא") כך למעלה, כשהדיבור שלמעלה (בחינת המלכות) עומד עדיין
34 בהתכללות במדות שלמעלה (הרי במדות שלמעלה שהן למעלה
35 מלהיות מקור לעולמות ונבראים המוגבלים במקום וזמן, שהרי המדות
36 שלמעלה הן "איניסוף" (בלתי מוגבלות) ולמעלה מהגבלות המקום
37 והזמן, הרי הנבראים כפי שהם במקורם, מורגש בהם אופן היחוד עם
38 הקב"ה הנעלה יותר, שהם בטלים במציאות במקורם, כשם שאור
39 השמש בטל במציאות בהיותו במקורו, בשמש. ואילו, בשעה שהכוח
40 האלקי המזהוה את הנבראים (הדיבור שלמעלה, בחינת המלכות) בא
41 אחרי צמצומים במדרגה של להיות מקור לנבראים, לגבי מדרגה זו
42 של הכוח האלקי, אי אפשר כבר לומר שהנבראים בטלים במציאות והם
43 אין ואפס, שכן, כיוון שהוא נעשה מקור בפועל לנבראים, הרי

44 שהנבראים תופסים מקום במדרגה זו. במדרגה זו, למרות שגם שם
45 נמשך "איניסוף" והיא מתאחדת עם הכוח האלקי (מדרגת הדיבור
46 שלמעלה), בכל זאת, היחוד המורגש במדרגה זו, הוא רק "יחודא
47 תתאה", האופן הנמוך יותר של יחוד, שהנבראים הם מציאות מה,
48 ואמנם מציאות זו בטלה
49 לאלקות, אבל לא במדה כזו
50 שמציאותה תתבטל לגמרי.
51 **ובזה** – במה שדובר לעיל,
52 **יובן מה שכתוב בזה**
53 **הקדוש, דפסוק "שמע**
54 **ישראל"** – עד "ה' אחד",
55 **הוא "יחודא עילאה"**, –
56 האופן הנעלה יותר
57 באחדות ה', ו"ברוך שם
58 **כבוד מלכותו לעולם**
59 **ועד"** – הוא "יחודא
60 **תתאה"**, – האופן הנמוך
61 יותר באחדות ה'. איזו
62 שייכות יש ל"ברוך שם

63 כבוד מלכותו לעולם ועד" לענין היחוד? – **פי' ו"עד" הוא**
64 **"אחד" בחלופי אתון**. – כי' המלה "ועד" היא "אחד" בחלופי
65 אותיות. האות "א" מ"אחד" מוחלפת באות "ו" של "ועד" –
66 בהתאם לשייכות שיש לאותיות "אהו" (אותיות המשך – הערת
67 כ"ק אדמו"ר שליט"א) ביניהן; והאות "ח" מ"אחד" מוחלפת
68 באות "ע" של "ועד" – שכן שתיהן הן מהאותיות "אהח"ע",
69 שה"מוצא" שלהן אחד; והאות "ד" רבתי מ"אחד" נעשית ה"ד"
70 מ"ועד". **פי' הנה, סבת וטעם הצמצום וההסתר הזה,**
71 **שהסתיר והעלים הקדוש-ברוך-הוא את החיות של**
72 **העולם כדי שיהיה העולם נראה דבר נפרד בפני עצמו**
73 **– כלומר, מדוע, אכן, על העולם להיראות כ"ש" וכדבר בפני**
74 **עצמו? מה היה חסר, אם העולם היה נראה כפי שהוא באמת,**
75 **שהוא בטל במציאות למקורו? – הסיבה לכך וטעמו של דבר**
76 **הוא, הנה הוא ידוע לכל, פי' תכלית בריאת העולם הוא**
77 **בשביל התגלות מלכותו יתברך, – שיהיה גלוי שהקב"ה**
78 **הוא המלך, ד' אין מלך** – לא שייך ענין המלוכה, **בלא עם,**
79 **– שעליהם ימלוך המלך, פרוש "עם" מלשון "עוממות",**
80 **– כמו "גחלים עוממות", גחלים כבויים בהם לא נראית האש;**
81 **כך גם ביחס למלך, שהכוונה ב"עם" היא, אלה שלא נראה**
82 **בהם הקשר עם המלך, שהם דברים נפרדים וזרים ורחוקים**
83 **ממעלת המלך, – ודוקא עליהם בא ענין המלוכה, מצד**
84 **התבטלותם אל המלך. פי' אלו אפילו היו לו – למלך, בנים**
85 **רבים מאד – לא שייך שם "מלוכה" עליהם, – שכן, בנים**
86 **הם חלק מהמלך עצמו – "ברא כרעא דאבדו" – ולכן לא שייך**

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בקובץ ליובאוויטש נדפס מכתבי ע"ד חילוף זה" – ב"קובץ ליובאוויטש" (תשובות וביאורים
(ברוקלין, תשל"ד) סי"ד (ע' 62)) נדפס מכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א אודות חילוף "ועד" ב"אחד". 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:
"כמ"ש בזה"ב קלה, א".

מַלְכוּתוֹ וְיִתְבָּרָךְ, הוּא שֵׁם אֲדֹנָיִת, כִּי – עֲנִין הַמְּלוּכָה הוּא
מִמָּה שֶׁהוּא אֲדֹרֵן כָּל הָאָרֶץ. וְנִמְצָא, כִּי מִדָּה זֹאת – מִדַּת
הַמְּלֻכּוּת, וְשֵׁם זֶה – הַשֵּׁם שֶׁל אֲדֹנֵת הַמּוֹרָה עַל מְלוּכָה, הֵן
הַמִּתְחִיין וּמִקְטִינֵין הָעוֹלָם, לְהִיְוֹת עוֹלָם כְּמוֹת שֶׁהוּא
עֹכָשׁוֹ, יֵשׁ נְמוּר וְדָבָר
נִפְרָד בְּפָנָיו עֲצֻמוֹ וְאֵינוֹ
כְּטָל בְּמִצְיָאוֹת מִמֶּשׁ,
כִּי בְּהַתְּלָקוֹת מִדָּה זֹאת
וְשֵׁם זֶה חֹסֵד וְשֹׁלֵם –
מִזֶּה־עוֹלָם, הִנֵּה הָעוֹלָם
חֹזֵר לְמִקְוֵוֹ בְּדָבָר ה'!
וְרוּחַ פִּי וְיִתְבָּרָךְ, וְכָטָל
שֵׁם בְּמִצְיָאוֹת מִמֶּשׁ,
וְלֹא הִיָּה שֵׁם – הַהִגְדָּרָה
שֶׁל "עוֹלָם" – חָל, עָלָיו
כָּלֵל. – שֶׁכֵּן, "עוֹלָם" הוּא
עֲנִין שֶׁל מִצְיָאוֹת וְהַגְבְּלָה.
וְשֵׁם, בְּמִקְוֵוֹ, לֹא הִיָּה
"מִצְיָאוֹת" וְלֹא הָיוּ לוֹ הַהִגְבְּלוֹת שֶׁל עוֹלָם.

שער היחוד והאמונה

שרים לברם רק ברוב עם דווקא הדרת מלך ושם
המורה על מדת מלכותו יתברך הוא שם אדנות
כי הוא אדון כל הארץ ונמצא כי מדה זו ושם
זה הן המהוין ומקיימין העולם להיות עולם כמות
שהוא עכשיו יש גמור ודבר נפרד בפני עצמו
ואינו בטל במציאות ממש כי בהסתלקות מדה
זו ושם זה ח"ו היה העולם חוזר למקורו בדבר ה'
ורוח פיו ית' ובטל שם במציאות ממש ולא היה
שם עולם עליו כלל

יום שני כ"א סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פב, והנה גדר ובחי'... עד עמ' פב, ולד' סטריין.

62 ויהי ואלה הנבראים התחתונים ביותר - הרי שנאמר כאן גדר
 63 מסויים של מקום, התחלקות של מקום מעלה ומטה וד' רוחות,
 64 וכן - שייר לומר שהוא מלך לך ספרין, - על ארבעה צדדים
 65 של העולם. כלומר, ההתחלקות של מקום מעלה ומטה וד'
 66 רוחות, וכן - שייר ענין
 67 המלכות שלמעלה,
 68 פְּבַחֲיִתָּא וְזִמְן - ה' מֶלֶךְ,
 69 - בהווה, ה' מֶלֶךְ, -
 70 בעבר, ה' יֶמֶלֶךְ.³ -
 71 בעתיד, הרי שלבחינת
 72 מלכות שייכות לענין
 73 הזמן. וְנִמְצָא, שְׁחִיּוֹת
 74 הַמָּקוֹם וְכֵן חַיּוֹת הַזֶּמֶן,
 75 וְהַתְּחִיּוֹתָם מֵאֵין לֵישׁ,
 76 וְקִיּוּמָם כֹּל זֶמֶן קִיּוּמָם,
 77 הוּא מִסְדַּת מַלְכוּתוֹ
 78 וְתִבְרָךְ וְשֵׁם אֲדִנּוּת
 79 בְּרִיךְ הוּא. - שהרי רק
 80 למדת המלכות ושם
 81 אדנות יש קשר למקום

שער היחוד והאמונה

והנה גדר ובחי' שם עולם

נופל על בחי' מקום ובחי' זמן דוקא בחי' מקום
הוא מזרח ומערב צפון דרום מעלה ומטה בחי'
זמן עבר הווה ועתיד. והנה כל בחי' אלו אין
להן שייכות במדות הקדושות העליונות כי אם
במדת מלכותו ית' לבדה שייך לומר שהוא ית'
מלך למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית
וכן לד' סטריין וכן בבחי' זמן ה' מלך ה'
מלך ונמצא שחיות המקום וכן חיות הזמן
והתהוותם מאין ליש וקיומם כל זמן קיומם הוא
ממדת מלכותו ית' ושם אדנות ב"ה ולפי שמדת
מלכותו ית' מיוחדת במהותו ועצמותו ית' בתכלית
היחוד כמו שיתבאר הלכך גם בחי' המקום

59 ולמעלה מכל הגבלה, **בִּירָאם בְּמִדַּת מַלְכוּתוֹ יִתְבַּרְךְ לְבָדָה**
60 **שֵׁיךְ לִזְמַר שְׂהוּא יִתְבַּרְךְ מִלֵּךְ לְמַעְלָה עַד אֵין קִין וְלִמְטָה**
61 **עַד אֵין תְּבִלִּית, – שְׁהִקְבֵּה**” הוא מלך על הגבראים העליונים

גבורה משולב בו) ההתגלות היא ענין של חסד, וכך הלאה. 24
האופן והמדריגה של מלכות ושם אדנ"י, מקור הנבראים, כפי 25
שהם עדיין מאוחדים עם מהותו ועצמותו יתברך שלמעלה 26
מלהיות מקור לנבראים, – נקרא שם אדנ"י "בשילוב" בשם הוי' 27
– שמצד ה"התגברות" של 28
שם הוי' בטלים הנבראים 29
במציאות, גם כפי 30
שמלכות ושם אדנות הוא 31
מקורם. כי שם הוי' 32
מורה שהוא למעלה מן 33
הזמן, שהוא הנה הנה 34
ויהיה – ביחד, פרגע אחד 35
– שלש בחינות אלו, עבר, 36
היה ועתיד ביחד 37

שער היחוד והאמונה

והזמן במילים במציאות ממש לגבי מהותו ועצמותו 1
ית' כביטול אור השמש בשמש וזהו שילוב שם 2
אדנות בשם הוי"ה כי שם הוי"ה מורה שהוא 3
למעלה מן הזמן שהוא היה הנה ויהיה ברגע א' 4
כמ"ש [בר"מ פרשת פנחס] וכן למעלה מבחי' מקום 5
כי הוא מהות תמיד את כל בחי' המקום כולו 6
מלמעלה עד למטה ולד' סטריין. 7

"עומדות" בשם הוי', כלומר שם הוי' מורה על למעלה מן הזמן. 38
כמו שכתוב [ב'רע"א מהימנא' פרשת פינחס], וכן – כך גם, 39
למעלה מבחינת מקום, כי הוא מהות תמיד את כל בחינת 40
המקום כלל מלמעלה עד למטה ולד' סטריין. – ולארבע 41
רוחות. הרי ששם הוי' הוא למעלה מזמן ומקום; ואילו, שם 42
אדנ"י, מלכות, יש לו שייכות, כאמור, לענין הזמן והמקום. אך, 43
מצד זה ששם אדנ"י משולב בשם הוי', בטלה בחינת הזמן 44
והמקום במציאות ממש. – זהו כאמור ענין "יחודא עילאה". 45
להלן מוסבר ענין "יחודא תתאה". 46

המלכות, במילים במציאות ממש לגבי מהותו ועצמותו 1
יתברך, כביטול אור השמש בשמש. – מדובר כאן כאשר 2
מקור העולמות (זמן ומקום) "עומד" בבחינת המלכות כפי שהיא 3
מאוחדת במהותו ועצמותו יתברך בתכלית היחוד, לפני שהיא 4
באה, על-ידי צמצומים, 5
להתלבש בעולמות 6
שלמטה 7
ולהחיות; שכן, למרות 8
שגם כמו שמלכות היא 9
במדריגה זו יש כבר בהם 10
מקור למקום וזמן, אך 11
"שם" בבחינת המקום 12
והזמן בטלות במציאות 13
לגמרי לגבי הקב"ה. זהו 14

ענינו של "יחודא עילאה", האופן העליון יותר של יחוד, כפי 15
שהנבראים מיוחדים עם הקב"ה באופן שהם בטלים במציאות 16
ממש. שכן, מצד מקורם (מדת המלכות ושם אדנות, הפועלים 17
את מציאותם של הנבראים) אין עדיין מקום כלל ל"מציאות" 18
שלהם. וזהו שילוב שם אדנות בשם הוי"ה, – בשמות ישנו 19
ענין השילוב, כמו שאותיות שם אחד משתלבות באותיות שם 20
אחר – והשם שהוא שלו באה בתחילה, שם זה הוא בהתגברות 21
(כלומר, השם השני משולב בו). שההתגלות היא כמו מצד שם 22
זה; אם הראשון משמות השילוב הוא משם של חסד (והשם של 23

יום שלישי כ"ב סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פב, והנה אעפ"י... עד עמ' 164, אפילו לתחתונים.

להיראותם כ"מציאות", וזהו [שילוב – שם הוי"ה ב' – שם 69
אדנות ברוך-הוא], – שם הוי' משולב בתוך שם אדנות, 70
כלומר, שם הוי' הוא כאן בהעלם, ושם אדנות הוא בהתגלות 71
ונותן מקום למציאות של זמן ומקום. דהיינו – כלומר, שמהותו 72

וזהו [שילוב – שם הוי"ה ב' – שם 69
אדנות ברוך-הוא], – שם הוי' משולב בתוך שם אדנות, 70
כלומר, שם הוי' הוא כאן בהעלם, ושם אדנות הוא בהתגלות 71
ונותן מקום למציאות של זמן ומקום. דהיינו – כלומר, שמהותו 72

שער היחוד והאמונה

והנה אף על פי 1
שהוא ית' למעלה מהמקום והזמן אף על פי כן 2
הוא נמצא גם למטה במקום וזמן דהיינו 3
שמתיוחד במדת מלכותו שממנה נמשך ונתהווה 4
המקום והזמן וזהו יחודא תתאה [שילוב הוי"ה 5
באדנות ב"ה] דהיינו שמהותו ועצמותו יתברך 6
הנקרא בשם אין סוף ברוך הוא מלא את כל הארץ 7
ממש בזמן ומקום כי בשמים ממעל ובארץ ולד' 8
סטריין הכל מלא מאור א"ס ב"ה בשוה ממש כי 9
כך הוא בארץ מתחת כמו בשמים ממעל ממש 10
כי הכל הוא בחי' מקום הבטל במציאות באור 11
אין סוף ברוך הוא המתלבש בו על ידי מדת 12

ועצמותו 1
הנקרא בשם "אין-סוף" 2
ברוך-הוא – מלא את 3
כל הארץ ממש בזמן 4
ומקום, כי בשמים 5
ממעל ובארץ ולד' 6
סטריין – ארבע רוחות, 7
הכל מלא מאור אין 8
סוף ברוך-הוא בשוה 9
ממש, כי כך הוא 10
"בארץ מתחת" כמו 11
"בשמים ממעל" ממש, 12
כי הכל הוא בחינת 13
מקום, הבטל במציאות 14
באור אין-סוף ברוך- 15

שמתיוחד במדת מלכותו 1
שמהנה נמשך ונתהווה 2
המקום והזמן, – מדת 3
המלכות כפי שהיא באה 4
למטה, אחרי צמצומים, 5
להיות ה"חיות" של זמן 6
ומקום למטה; אך גם 7
דרגה זו של מלכות, 8
מאוחדת עם הקב"ה. כך 9
גם בבחינת מקום וזמן, 10
נמצא הקב"ה שלמעלה 11
ממקום וזמן, אלא כאן 12
מבסס על כך מדת 13
המלכות, באופן 14
שהנבראים יורגשו וייראו 15

הוא, המתלבש בו – בבחינת מקום, על-ידי מדת מלכותו 88
המתחתית בו יתברך. – ולגבי אור אין-סוף ברוך-הוא שלמעלה 89
לגמרי מזמן ומקום, אין שום הבדל בין שמים וארץ – הוא נמצא 90

כ"מציאות" עם הגבלות והתחלקות של זמן ומקום. וזהו יחודא 66
תתאה – האופן התחתון יותר של יחוד. שהנבראים אינם 67
בטלים במציאות ממש. שכן, מקורם, מדת המלכות, נותן מקום 68

1 בכל מקום בשווה. אלא,
2 כיוון שכן, הרי מצד אור
3 אי־סוף ברוך־הוא היתה
4 צריכה בחינת המקום
5 והזמן להיבטל לגמרי? רק
6 – אין הם בטלים במציאות,
7 מפני שְׁמֵדַת מַלְכוּתוֹ
8 הִיא מֵדַת הַצִּמּוּם
9 וְהַהֲסָרָה, לְהַסִּיר אֹרֶךְ אֵינֶסוֹף בְּרוּךְ־הוא, – שהנבראים לא

שער היחוד והאמונה

מלכותו המיוחדת בו ית' רק שמדת מלכותו היא
מדת הצמצום וההסתר להסתיר אור אין סוף ב"ה
שלא יבטלו הזמן והמקום ממציאותם לגמרי ולא
יהיה שום בחי' זמן ומקום במציאות אפילו
לתחתונים.

ירגישו בו, וזאת כדי שלא
יבטלו הזמן והמקום
ממציאותם לגמרי, ולא
יהיה שום בחינת זמן
ומקום במציאות אפילו
לתחתונים. – רק כיוון
שבחינת מלכות מסתירה
על האור אי־סוף ברוך־
הוא, יכול להיות ענין הזמן והמקום לנבראים.

יום רביעי כ"ג סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 164, והנה במ"ש יובן... עד עמ' פג, מהרמ"ק ז"ל:

19 וְהִנֵּה, בְּמַה שֶׁנִּתְבָּאֵר יוֹבֵן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר: "אֲנִי ה' לֹא
20 שְׁנִיתִי", פֶּרֶשׁ – לֹא שִׁמְשַׁמְעוֹת מַה שֶּׁהִקְבֵּה אֹמֵר "אֲנִי ה' לֹא
21 שְׁנִיתִי" הִיא רֵק לֹמֵר שְׁהוּא לֹא שִׁנָּה הִנְהַגְתּוֹ אוֹ אִפִּילוֹ אֵת
22 רְצוֹנוֹ לִגְבִּי אֵלֶּה שְׁעוֹשִׁים טוֹב לְשֵׁלֶם לָהֶם שֶׁכֶּר עֲבוּר זֶה וְכֵן
23 הֵלֵאָה, אֵלֶּה הַכּוּוֹנָה הִיא
24 שֶׁהִקְבֵּה אֹמֵר: "אֲנִי לֹא
25 הַשְׁתַּנִּיתִי", שֶׁאֵין שׁוּם
26 שִׁנּוּי חִסְיוֹשְׁלוֹם בַּהֲקֵב־ה'.
27 הִרִי לֹא שִׁיךְ כֹּלֵל
28 לְהַצְבִּיעַ עַל שׁוּם עֲנִין
29 שִׁיפְעוֹל שִׁנּוּי חִסְיוֹשְׁלוֹם
30 בּוֹ יִתְבָּרֵךְ! הַדָּבָר הַיְחִידִי
31 שִׁיכּוֹל לִתֵּת מִקּוֹם לַחֲשׁוֹב
32 שִׁישְׁנו חֲלִילָה שִׁנּוּי – הוּא
33 בְּנוּגַע לְאַחֲדוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ
34 מִצַּד בְּרִיאַת הָעוֹלָמוֹת:
35 לִפְנֵי שְׁהוּא יִתְבָּרֵךְ בְּרֵא

שער היחוד והאמונה

והנה במ"ש יובן מ"ש אני ה'
לא שניתי פי' שאין שום שינוי כלל כמו שהיה
לבדו קודם בריאת העולם כך הוא לבדו אחר
שנברא וז"ש אתה הוא עד שלא נברא העולם
אתה הוא כו' בלי שום שינוי בעצמותו ולא
בדעתו כי בדיעת עצמו יודע כל הנבראים שהכל
ממנו ובטל במציאות אצלו וכמ"ש הרמב"ם ז"ל
שהוא היודע והוא הידוע והוא הדיעה עצמה הכל
אחד ודבר זה אין כח בפה לאמרו ולא באזן
לשמעו ולא בלב האדם להכירו על בוריו כי

שלא נברא העולם, אתה הוא כו', – משנברא העולם.
לכאורה: היה מספיק בנאמר "אתה הוא עד שלא נברא העולם
ומשנברא", לשם מה נשנה עוד הפעם "אתה הוא משנברא" –
אלא, נאמר עוד הפעם "אתה הוא", כדי להדגיש, שה"אתה
הוא" שאחרי בריאת
העולם, הוא אותו "אתה
הוא" שלפני בריאת
העולם, בלי שום שינוי
בעצמותו, – וגם ולא
בדעתו, – שלמרות שיש
מקום לומר שבריאת
העולם תהווה שינוי
בדעתו, בחשבנו שבמה
שהתוסף עולם התוסף
משדו בדיעה שהוא יודע
את העולם, וממילא
מהווה הדבר שינוי בדעתו
– לכן אומרים, שגם בדיעה שלו אין שום שינוי חסיושלום, כי
בדיעת עצמו יודע כל הנבראים, שהכל ממנו ובטל
במציאות אצלו, – וכיוון שבדיעת עצמו הוא יודע את כל
הנבראים, לא התוסף שום חידוש ולא נתהווה שום שינוי
בדיעתו: לפני הבריאה היתה ידיעת עצמו וכך אחרי הבריאה
ישנה ידיעת עצמו, ידיעה שעל ידה הוא יודע את כל הנבראים
המתהווים ממנו. ובמ"ש שכתב הרמב"ם ז"ל, ש"הוא היודע,
והוא הידוע, והוא הדיעה עצמה – כפי שהוסבר ביתר פירוט
בפרק שני שבחלק הראשון – שאצל האדם, ישנם שלשה דברים
נפרדים: ישנו ה"יודע" – נפש האדם שהיא זו הידועת, וישנו
ה"ידוע" – הדבר שיודעים אותו, וישנה ה"דיעה" – כוח הדעת
לדעת ולהבין; ואילו אצל הקב"ה, כותב הרמב"ם, כל זה "הוא"
עצמו, הכל אחד, ודבר זה – ממשיך הרמב"ם, אין בזה בפה
– האדם, לאמר, ולא באזן לשמעו, ולא בלב האדם –
ובהבנתו, להכירו על בוריו". – שתהיה לאדם הכרה יסודית

את העולמות, לא היתה שום מציאות, רק הקב"ה בלבד. ואילו
אחרי שהוא יתברך ברא את העולמות, יכולים הרי לחשוב,
שכאילו התוסף עוד דבר (העולמות והנבראים) ואשר ממילא
מהווה הדבר שינוי חסיושלום באחדותו המוחלטת – כלפי כך
נאמר "לא שניתי", שאין שום שינוי כלל, כמו שהיה לבדו
קודם בריאת העולם – כך הוא לבדו אחר שנברא. – שהרי
לכאורה לא מובן: כיצד הוא לבדו אחרי התהוות הבריאה – הרי
התוסף עוד דבר, העולם? – אך כפי שהוסבר לעיל ענין היחוד,
שהכוונה היא שהעולם בטל במציאות ומאוחד אתו יתברך –
מובן, שהוא "לבדו" אחרי הבריאה, בדיוק כמו שהוא "לבדו"
לפני הבריאה, כי כל הבריאה בטלה במציאות ומאוחדת אתו
יתברך. מה שהבריאה נראית כ"מציאות" הרי זה רק לגבי
הנבראים התחתונים, ואילו לגבי יתברך אין היא שום מציאות
כלל, והרי הוא "לבדו" אחרי בריאת העולמות כמו שהוא לפני
הבריאה. וזהו שאומרים: "אתה – ריבונו של עולם, הוא עד

4. מלאכי ג, ו. 5. בנוסח התפילה (ילקוט ואתחנן רמז תתלה). 6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שאינו אלא תואר. ועד"מ להבדיל
באלף כו' – באדם הרי ידיעתו למטה ביותר מעצמות נפשו – בנוגע לפשיטות, מציאות וכו'". 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:
"שאינו אלא אחד מתואריו – ואיזו משנה בעצמותו ח"ו". 8. הלכות יסודי התורה פ"ב ה"ו. ובכ"מ. מר"נ ח"א פס"ח.

יתברך. ואם בן, - כיוון שאחדותו היא פשוטה, בלי הרכבה
ובלי ריבוי, אי אפשר שדעתו תהיה דבר נפרד ממנו, שהרי אז
היה משמע שלפני שידע היה אופן אחד ואחר כך נוספו ידיעה,
ריבוי והרכבה חסיושלום, אלא: על־כִּרְחֹק מְהוּתוֹ וְעֲצָמוֹתוֹ
וְדַעְתּוֹ - הכל דבר אחד
ממש, בלי שום הרִבְּבָה.
ולפיכך, כשם שאי אפשר לשום נברא
בעולם להשיג מהות הבורא לעצמו, -
אי אפשר להשיג מהות דעתו, - שכן, דעתו
וידעתו הן דבר אחד אתו
יתברך, רק להאמין באמונה, שהיא למעלה
מהשכל ומהשגת, -
ומשום כך יכולה היא לקבל
ענין שלמעלה מהבנת
אנוש, שהקדוש־ברוך־הוא יחיד ומיוחד -
הוא ודעתו הכל אחד
ממש, ובידיעת עצמו
מביר ויודע כל הנמצאים
ותחתונים, - ה"נמצאים" של
העולמות העליונים, ושל
העולמות התחתונים, עד
שלוש קטן שבנים,¹⁰ ועד
יתוש קטן שיהיה בבור הארץ,¹¹ -
הוא יודע את כל הנבראים, מוסיפה בו רבוי
והרִבְּבָה כָּלָל, - של דבר נוסף, מאחר
שאִינָה רק ידיעת עצמו, - ובידיעת
עצמו הוא יודע כל הנבראים המתהווים ממנו
ובטלים אליו במציאות ומאוחדים בו, וְעֲצָמוֹתוֹ
וְדַעְתּוֹ הכל אחד, - ולפי שזה
קשה מאד לצייר בשכלנו ע"כ

1 בזה, להשיג איך זה ידיעה כזו שמי שיודע, ומה שהוא יודע,
2 ובמה שהוא יודע - הכל דבר אחד, כי הקדוש־ברוך־הוא,
3 מהותו ועצמותו ודעתו - הכל אחד ממש מכל צד ופנה,
4 בכל דרך - של, יחוד, ואין דעתו דבר נוסף על מהותו
5 ועצמותו, כמו שהוא
6 בנפש האדם, שדעתה
7 דבר נוסף על מהותה
8 ומרִבְּבָה, - אצל
9 האדם מהווה הדעת ענין
10 נוסף על הנפש המורכב
11 בה, שהרי כשהאדם
12 לומר ויודע איזה דבר -
13 כבר היתה בו נפשו
14 המשכלת בטרם שלמד
15 וידע, ואחר שלמד וידע
16 נתוספה ידיעה זו
17 בנפשו, - הרי שבאדם
18 הידיעה היא דבר נוסף
19 לנפש - נוסף בה הענין
20 שנלמד. וכן מדי יום
21 ביום "מים ידברו, ורב
22 שנים יודיעו חכמה", -
23 ה"ימים" מלמדים את
24 האדם, והרבה שנים
25 מוסיפים חכמה לאדם,
26 ואין זו אחדות פשוטה
27 אלא מרִבְּבָה, - כלומר,
28 למרות שהידיעה באדם
29 היא גם כן מאוחדת עם
30 הנפש - הרי אנו אומרים שהנפש יודעת - אך יחוד זה של
31 הידיעה עם הנפש אינו "אחדות פשוטה" ("אחדות פשוטה" היינו
32 שלא שייך שתהיה לא מאוחדת), אלא זוהי אחדות מורכבת,
33 הרי הם שני דברים המתאחדים. אבל הקדוש־ברוך־הוא הוא
34 אחדות פשוט בלי שום הרִבְּבָה וצד רבוי כָּלָל. - שנאמר
35 שקודם לכן זה לא היה, דבר כזה לא שייך לומר חסיושלום בו

שער היחוד והאמונה

הקב"ה מהותו ועצמותו ודעתו הכל אחד ממש
מכל צד ופינה בכל דרך יחוד ואין דעתו דבר
נוסף על מהותו ועצמותו כמו שהוא בנפש האדם
שדעתה דבר נוסף על מהותה ומורכב בה שהרי
כשהאדם לומד ויודע איזה דבר כבר היתה בו
נפשו המשכלת בטרם שלמד וידע ואחר שלמד
וידע ניתוספה ידיעה זו בנפשו וכן מדי יום ביום
ימים ידברו ורב שנים יודיעו חכמה ואין זו אחדות
פשוטה אלא מורכבת אבל הקב"ה הוא אחדות
פשוט בלי שום הרכבה וצד ריבוי כלל ואם כן ע"כ
מהותו ועצמותו ודעתו הכל דבר אחד ממש בלי
שום הרכבה ולפיכך כשם שאי אפשר לשום נברא
בעולם להשיג מהות הבורא ועצמותו כך אי אפשר
להשיג מהות דעתו רק להאמין באמונה שהיא
למעלה מהשכל ומהשגה שהקב"ה יחיד ומיוחד הוא
ודעתו הכל אחד ממש ובידיעת עצמו מכיר ויודע
כל הנמצאים עליונים ותחתונים עד לשלש קטן
שבנים ועד יתוש קטן שיהיה בטבור הארץ אין דבר
נעלם ממנו ואין ידיעה זו מוסיפה בו ריבוי והרכבה
כלל מאחר שאינה רק ידיעת עצמו ועצמותו ודעתו
הכל אחד ולפי שזה קשה מאד לצייר בשכלנו ע"כ

הנפש - הרי אנו אומרים שהנפש יודעת - אך יחוד זה של
הידיעה עם הנפש אינו "אחדות פשוטה" ("אחדות פשוטה" היינו
שלא שייך שתהיה לא מאוחדת), אלא זוהי אחדות מורכבת,
הרי הם שני דברים המתאחדים. אבל הקדוש־ברוך־הוא הוא
אחדות פשוט בלי שום הרִבְּבָה וצד רבוי כָּלָל. - שנאמר
שקודם לכן זה לא היה, דבר כזה לא שייך לומר חסיושלום בו

9. איוב לב, ז. 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "קטן שבכל הבריות - רש"י חולין (מ, א) [[שבים [כן גירסת הטושו"ע יו"ד ס"ד]].
11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הפחות בצורה - חשיבות - שבכל הברואים - ראה רמב"ם יסוה"ת ב, ט - וראה ב"ר רפ"ח".
12. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה כאן נסתיים כל הענין. והרי אין ענינו לפרש כתבי התנ"ך: ע"כ אמר הנביא וכו' [משא"כ בפ"ב, דמוסיף ביאור בענין: ודבר זה כו', ורק מסתייע מהכתובים]. אלא שבא לתרץ קושיא שלכאורה סותרת כל הכתוב לעיל. דנקודתו - דהוא היודע כו' ובידיעת עצמו וכו' שכתב הרמב"ם - כ"ז הוא יחוד, עבודת כאו"א [ולא יחוד - דשייך לאנשי מעלה וכו']. דלכאורה סיוס הענין ברמב"ם על אתר: ודבר זה אין בלב האדם (איזה שיהי) להכירו על כוריו - משמע דאפילו אנשי מעלה אין מכירים וכו'! ובפרט עממ"ש כה"ל תשובה ספ"ה "הוא שהנביא אמר כי לא מח' כו'". - וע"כ מבאר דע"כ אמר הנביא, מפני שקשה לצייר בשכל - אבל העבודה שייכת לכאו"א. וק"ל". 13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: (1) ודייק בלשונו "לצייר" שאינו רגיל כלל. ובפרט בנוגע לשכל (שמורגל "להבין", "להשיג" וכיו"ב). (2) סתירה מיני' ובי', לכאורה: "קשה מאד" - מוכח דסו"ס אפשרי לצייר (לאחרי הקושי מאד) ותומ"י ממשך - החקר גו' העיני גו' - משמע דא"א. וכן לעיל: ודבר זה אין כח כו' להכירו כו'. וי"ל: ציור בשכל - צ"ל בדוגמת ציור כפשוטו: (1) התאמתות ללא ספק (שהרי רואה הציור) - "אפליג" בשכל בהחלט. (2) אף שאינו מבין כלל איך ציירו הציור ופרטיו - אין זה נוגע כלל בהתאמתות אצלו - שהרי למרות אי ההבנה - בשעת מעשה רואה הציור לכל פרטיו. ובנדו"ד יש: (1) להבין בשכל שאין מקום להקשות בחקר אלקה - שהרי הק' גם לפי הבנת השכל - ראה לקמן פ"ט - בל"ג והגבלות (2) א"א להבין בשכל (בידיעת החיוב) איך זה המציאות דאח"פ ובה יש "עצמות" ו"דעת" וידיעת המון נבראים שכאו"א פרט בפ"ע.

אפשר לומר על הקב"ה גדר של דעת, גם לא בידיעה כזו שהיא מופשטת לגמרי מגדרי הידיעה שלנו – וכיוון שאומרים, שהוא יתברך עצמו הוא ה"מדע" והוא ה"יודע" וכו', יש בכך חסר ושלוש משום הגדרה מסויימת לגבי הקב"ה, שהוא אי־סוף. ברם, על פי קבלה, צודק הרמב"ם: אלא (כפי שכתוב בהגהה בפרק שני שבחלק הראשון, וכפי שכתוב להלן בהגהה בפרק ט') דבר זה הוא אחרי הרבה צמצומים שאור אי־סוף ברוך־הוא מצמצם את עצמו, עד שהוא מתלבש בכלים של ספירות חכמה בינה ודעת של עולם האצילות – שם "הוא המדע הוא היודע כו", שכן הספירות מאוחדות בתכלית היחוד עם אור אי־סוף, עד ליחוד של "הוא היודע" וכו'¹⁷.

אמר הנביא: "כי גבהו שמים מארץ – בן גבהו דרכי – אומר הקב"ה, מדרכיהם ומחשבותי ממחשבותיהם, וכתוב: "החקר אלוה תמצא וגו'", וכתוב: "העיני בשר לך, אם בראות אנוש תראה", שהאדם רואה ויודע כל הדברים – שהוא יודע, בידיעה שחיון ממנו, – וידיעה זו, כיוון שהיא חוץ ממנו ולפני כן לא ידע אותה, הרי כשהוא יודע את הידיעה, מתווסף בו דבר זה, והקדוש־ברוך־הוא – יודע הכל, בידיעת עצמו, עד פאן לשונו – של הרמב"ם. [עין שם בהלכות יסודי התורה. והסכימו עמו חכמי הקבלה, במבאר בפרדס מהר"ם ק' ורונז' ללכרקה]: – שכן, ישנם גדולי ישראל החולקים על הרמב"ם בענין זה, בטענם שאי

שער היחוד והאמונה

אמר הנביא כי גבהו שמים מארץ כן גבהו דרכי מדרכיהם ומחשבותי ממחשבותיהם וכתוב החקר אלוה תמצא וגו' וכתוב העיני בשר לך אם בראות אנוש תראה שהאדם רואה ויודע כל הדברים בידיעה שחיון ממנו והקב"ה בידיעת עצמו עכ"ל [ע"ש בה' יסודי התורה והסכימו עמו חכמי הקבלה כמבואר בפרדס מהר"ם ק' ורונז']:

יום חמישי כ"ד סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פג, והנה מכאן... עד עמ' 166, ודעתו הכל א'.

אי־סוף, בלי גבול. לכן, נאמר שם, היה ענין הצמצום, שאור אי־סוף "נסתלק", כדי שיהיה מקום למציאות העולמות. לאמיתו של דבר הכוונה במה שאור אי־סוף "נסתלק" היא, שאור אי־סוף אינו מאיר בגילוי – "אי־סוף" ר"בלי גבול" אינם בהתגלות – רק מתגלה כוח הגבול, הנותן מקום למציאות עולמות בעלי גבול. – ואילו ה"חכמים בעיניהם" טעו, בסברם שענין הצמצום והסתלקות הוא שם במובנם הפשוט – שהקדוש־ברוך־הוא סלק עצמו ומחותו חס־ושלום מעולם הוה¹⁸, – שלא כפי האמת, שמשמעות "סילק" היא, כאמור, שהעלים את האור ואת ההתגלות, שענין אור אי־סוף לא יהיה בגילוי, אלא הם הבינו כפשוטו, שהוא

ממה שהוסבר, שידיעתו של הקב"ה היא דבר אחד עם הקב"ה עצמו, שהרי אם לא כך, היתה הידיעה חס־ושלום ענין של ריבוי והרכבה – ודבר זה לא שייך בהקב"ה, כי הוא יתברך הוא אחד הפשוט – הנה מענין זה, יש להבין שגגת מקצת חכמים בעיניהם, – וכיוון שגם שוגג וזקוק לכפרה, לכן ה' יכפר בעדם, – על ששגגו ושגגו וסעו, האריות¹⁹ להבינו ענין הצמצום המוזכר שם כפשוטו שהקב"ה סילק עצמו ומהותו ח"ו מעוה"ז רק שמשגגו, והבינו ענין הצמצום המוזכר שם כפשוטו, – בכתבי האריות²⁰ מוזכר, שבתחילת בריאת העולמות, היה אור אי־סוף ממלא "מקום" העולמות, ולא היה שום נתינת מקום למציאות העולמות, שכן עולמות הם בבחינת גבול – ואור אי־סוף ברוך־הוא, הרי הוא

שער היחוד והאמונה

והנה מכאן יש להבין שגגת מקצת חכמים בעיניהם ה' יכפר בעדם ששגגו וסעו בעיונם בכתבי האריות²¹ להבינו ענין הצמצום המוזכר שם כפשוטו שהקב"ה סילק עצמו ומהותו ח"ו מעוה"ז רק שמשגגו, והבינו ענין הצמצום המוזכר שם כפשוטו, – בכתבי האריות²² מוזכר, שבתחילת בריאת העולמות, היה אור אי־סוף ממלא "מקום" העולמות, ולא היה שום נתינת מקום למציאות העולמות, שכן עולמות הם בבחינת גבול – ואור אי־סוף ברוך־הוא, הרי הוא

ע"י ההתעמקות שבה שאין מקום להקשות וכו' סו"ס נתאמת בשכלו (לאחרי קשה מאד עכ"פ) שכן הוא אף שאינו מבין (בידיעת החיוב) וכנ"ל בעניני הציוור. ובזה מתורצת ג"כ הסתירה: דחקר אלקה וכן להכירו בלב – א"א (היינו בידיעת החיוב) [אבל אפשר בידיעת השלילה (ולכן מדייק דהא דא"א – דוקא תמצא, על בוריו, וכן בפ"ב להבינו על בוריו – דוקא]. ועפ"י מתורצת ג"כ קושיית הראב"ד בהשגותיו (הל' תשובה ספ"ה) על הרמב"ם "דמתחיל בקושיא ע"פ שכל (בנוגע לידיעת ה') ולא השלימה ע"פ שכל" כ"א "החזירו לאמונה" – וע"פ הנ"ל מתורץ – כי גם ברמב"ם שם מדייק "להשיג דבר זה על בוריו" (ידיעת החיוב והמהות דוקא – משא"כ בידיעת השלילה שאפשר – וה"ו הסברה וידיעה בשכל ולא באמונה) [ומתאים לשיטת הרמב"ם (מור"נ ח"א פנ"ח) בנוגע לתוארי ה' בכלל – שבזה רק ענין השלילה. עיין לקו"ת פקודי ו,ב]. ובפרט ע"פ אדה"ז כאן ש"קשה מאד" אפשר גם "לצייר בשכל". – וראה שם בלקו"ת אין שעי' ריבוי בידיעות השלילה (בענינים הגשמיים) ["קשה מאד"] יוכל להגיע כמעט "לציוור" הדבר – אפילו להרמב"ם. ועיין בהנסמן בע' השגת החיוב השלילה במפתחות מאמרי אדנ"ע". 14. ישע"י נה, ט. 15. איוב יא, ז. 16. שם, י, ד. 17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכמשנ"ת כ"ז בארוכה (דעת הרמב"ם, החולקים עליו וביאור אדה"ז בזה) בסהמ"צ להצ"צ במצ' האמנת אלקות". 18. על השאלה: אם "מכאן" הכוונה למה שרכנו הזקן מביא בשם הרמב"ם ש"הוא ודעתו אחד", או שהכוונה היא על ביאורו הכללי של רבנו הזקן כ"שער היחוד והאמונה", שהנבראים בטלים במציאות לו יתברך, ענה כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הרי מפורש מכאן (ולא מכללות כו') – דכיון שמאמינים שיועד כו' וע"כ אין כו' בידיעת עצמו כו' (שביאר כאן)". 19. בתשובה על השאלה, מדוע מביא

מִן הַחֲכָרָה לֹמֵר שְׁאִין יָדִיעָתוֹ אוֹתָם - אֵת כָּל הַנִּבְרָאִים, 27
 מוֹסִיפָה בּוֹ רִבּוּי וְחִדּוּשׁ, - וְכָל זֶה מִדּוּעַ? - מִפְּנֵי שְׁיֹדֵעַ הַכֹּל 28
 בִּידִיעַת עֲצָמוֹ - אֵילוּ יָדִיעָתוֹ אֵת הַנִּבְרָאִים לֹא הִיטָה "בִּידִיעַת 29
 עֲצָמוֹ", הִיטָה אֵז בִּידִיעָה זֶה מִשּׁוּם רִיבּוּי וְחִדּוּשׁ: נִסְפָה יָדִיעָה זֶה, 30
 וְהִיא עֵינִן שֶׁל חִדּוּשׁ, 31
 שְׁהִי לִפְנֵי כֵן לֹא הִיטָה 32
 יָדִיעָה זֶה וְעַתָּה הִיא כֵן 33
 יִשְׁנָה; אֲךָ כִּיוֵּן שְׁמוּשָׁלָל 34
 לַמַּעֲלָה לַגִּמְרִי עֵינִן שֶׁל 35
 רִיבּוּי וְחִדּוּשׁ, מִן הַחֲכָרָה 36
 שִׁידִיעַת הַקֶּבֶ"ה אֵת 37
 הַנִּבְרָאִים הִיא בְּאוֹפֵן 38
 שְׁהוּא יוֹדֵעַ אוֹתָם בִּידִיעַת 39
 עֲצָמוֹ - וּמִמִּילָא, הֲרִי 40
 כְּבִיכּוֹל מְהוּתוֹ וְעֲצָמוֹתוֹ 41
 - הוּא עֲצָמוֹ, וְיָדִיעָתוֹ - 42
 שִׁידִיעַת אֵת הַנִּבְרָאִים 43

שַׁעַר הַיַּחְוּד וְהָאֱמוּנָה

מִלְמַעְלָה בְּהַשְׁגָּחָה פְּרִטִית עַל כָּל הַיִּצּוּרִים כּוֹלֵם 1
 אֲשֶׁר בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת וְהֵנָּה מְלֻבֵּד 2
 שֶׁאֵ"א כָּלֵל לֹמֵר עֵינִן הַצְמָצוֹם כְּפִשּׁוּטוֹ שְׁהוּא מִמְקָרִי 3
 הַגּוֹף עַל הַקֶּבֶ"ה הַנִּבְדָּל מֵהֶם רִיבּוּי רַבּוּת הַבְּדִלּוֹת 4
 עַד אֵין קֵץ אֶף גַּם זֹאת לֹא בִדְעַת יִדְבְּרוּ מֵאַחֵר 5
 שֶׁהֵם מֵאֱמוּנִיִּים בְּנֵי מֵאֱמוּנִיִּים שֶׁהַקֶּבֶ"ה יוֹדֵעַ כָּל 6
 הַיִּצּוּרִים שְׁבַעֲוָה"ז הַשֹּׁפֵל וּמִשְׁגִּיחַ עֲלֵיהֶם וְעַ"כּ אֵין 7
 יָדִיעָתוֹ אוֹתָם מוֹסִיפָה בּוֹ רִיבּוּי וְחִדּוּשׁ מִפְּנֵי שְׁיֹדֵעַ 8
 הַכֹּל בִּידִיעַת עֲצָמוֹ הִרִי כְּבִיכּוֹל מְהוּתוֹ וְעֲצָמוֹתוֹ 9
 וְדִיעָתוֹ הַכֹּל א' 10

1 סִילַק חֲסִידוֹשְׁלוֹם אֵת עֲצָמוֹ מִעוֹלָם הַזֶּה, רַק שְׁמִשְׁגִּיחַ מִלְמַעְלָה
 2 בְּהַשְׁגָּחָה פְּרִטִית עַל כָּל הַיִּצּוּרִים בָּלֵם, אֲשֶׁר בְּשָׁמַיִם
 3 מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת. - עַל כָּל אֱלֹהִים מִשְׁגִּיחַ הַקֶּבֶ"ה
 4 מִלְמַעְלָה בְּהַשְׁגָּחָה פְּרִטִית, אֲךָ כִּיצַד מִתְבָּטָא הַדְּבָר? - לִפְנֵי
 5 סִגְנוּנָם הוּא לַמַּשָּׁל כְּמֹלֶךְ
 6 הַיּוֹשֵׁב בְּהִיכְלוֹ וּמִסְתַּכֵּל
 7 מִשֶּׁם עַל הַדְּבָרִים שֶׁמִּחוּץ
 8 לְהִיכָל. כְּלוּמֹר, הַמֶּלֶךְ
 9 עֲצָמוֹ אֵינוֹ נִמְצָא מִחוּץ
 10 לְהִיכָל, לַמִּרְתּוֹ שֶׁהַשְׁגָּחָתוֹ
 11 הִיא גַּם מִחוּץ לְהִיכָל. כִּי,
 12 הֵם אוֹמְרִים, מִשְׁגִּיחַ
 13 הַקֶּבֶ"ה עַל כָּל הַנִּבְרָאִים
 14 שֶׁהֵם חֲסִידוֹשְׁלוֹם מִחוּץ
 15 לְ"הִיכָל" שְׁלוֹ. וְהֵנָּה,
 16 מִלְבָּד שְׁאִי אֲפֻשֶׁר כָּלֵל
 17 לֹמֵר עֵינִן הַצְמָצוֹם
 18 כְּפִשּׁוּטוֹ שְׁהוּא מִמְקָרִי הַגּוֹף - מִי שֶׁנִּתְּנָה תַּחַת מְקָרִי הַגּוֹף יִכּוֹל
 19 לְהִיטָה בּוֹ עֵינִן הַצְמָצוֹם וְהַחֲסִתְלָקוֹת כְּפִשּׁוּטוֹ: בְּתַחֲלִילָה הוּא הִיטָה
 20 כֵּן, וְלֵאחֲרַי מִכֵּן הִסְתַּלַּק מִשֶּׁם וְאֵינוֹ נִמְצָא שָׁם יוֹתֵר - אֲבָל אֵי
 21 אֲפֻשֶׁר כָּלֵל לֹמֵר דְּבַר זֶה עַל הַקֶּבֶ"ה שְׁפָרוּךְ-הוּא, הַנִּבְדָּל מֵהֶם
 22 - מִמְקָרִי הַגּוֹף, רִבּוּי רַבּוּת הַבְּדִלּוֹת עַד אֵין קֵץ; נִסְפָה עַל
 23 כִּי, אֶף גַּם זֹאת, לֹא בִדְעַת יִדְבְּרוּ, מֵאַחֵר שֶׁהֵם מֵאֱמוּנִיִּים
 24 בְּנֵי מֵאֱמוּנִיִּים שֶׁהַקֶּבֶ"ה שְׁפָרוּךְ-הוּא יוֹדֵעַ כָּל הַיִּצּוּרִים
 25 שְׁבַעֲוָה"ז הַשֹּׁפֵל וּמִשְׁגִּיחַ עֲלֵיהֶם, - הִרִי שֶׁהֵם מוֹדִים
 26 שִׁידִיעָתוֹ וְהַשְׁגָּחָתוֹ יִשְׁנָה כֵּן בְּעוֹלָם הַזֶּה הַשֹּׁפֵל, וְעַל כֵּן הַקֶּבֶ"ה -

שְׁבַעֲוָה"ז הַזֶּה, הַכֹּל אַחֵר. - כִּיוֵּן שִׁידִיעָתוֹ וְהַשְׁגָּחָתוֹ יִשְׁנָה
 בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְיָדִיעָתוֹ הִיא דְּבַר אֶחָד אֲתוֹ, הִרִי שְׁהוּא עֲצָמוֹ
 יִתְבָּרַךְ יִשְׁנָה בְּעוֹלָם הַזֶּה. אֵין זֶה, כְּמוֹ שֶׁהֵם מִדְּמִיִּים, כְּמֹלֶךְ הַיּוֹשֵׁב
 בְּהִיכְלוֹ וְרַק הַשְׁגָּחָתוֹ הִיא מִחוּץ לְהִיכָל, אֲלֵא הַמֶּלֶךְ עֲצָמוֹ נִמְצָא
 בְּמִקּוֹם שֶׁהַשְׁגָּחָתוֹ נִמְצָאָתָה. כִּי, שֶׁגַם בְּעוֹלָם הַזֶּה הַשֹּׁפֵל, שֶׁמִּצַּד
 עֲצָמוֹ הוּא נִרְאָה וּמוֹרֵגֵשׁ בִּי"ש" וּ"מִצִּיאָתוֹ", וְרַק עַל-יְדֵי עֲבוּדָה
 צָרִיכִים לַעֲשׂוֹת אֵת הַעוֹלָם דִּירָה לוֹ יִתְבָּרַךְ, מִקּוֹם שֶׁל הַתְּגִלּוֹת
 לוֹ יִתְבָּרַךְ, הִרִי הוּא עֲצָמוֹ בְּרוּךְ-הוּא נִמְצָא כֵּן בְּעוֹלָם הַזֶּה
 בְּאוֹתָהּ מִדָּה שְׁהוּא נִמְצָא בְּעוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים.

יוֹם שִׁישִׁי כ"ה סִיוֵן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 166, וז"ש בתקונים... עד עמ' 166, דממלא לזן.

וְאֵין מִי שִׁתְּפּוֹס בּוֹ, אֵיהוּ סוֹכֵב כָּל עֲלָמִין בּוֹ, - הוּא (הַקֶּבֶ"ה) 64
 "סוֹכֵב" וּמִקִּיף אֵת כָּל הָעוֹלָמוֹת בּוֹ, וְלִית מֵאֵן דְּנִפְיָק 65
 מִרְשׁוּתֵיהֶם לְבָר, - וְאֵין מִי 66
 שִׁיּוּצָא מִחוּץ לְרִשְׁוֹתוֹ, 67
 אֵיהוּ מְמַלָּא כָּל עֲלָמִין 68
 בּוֹ, - הוּא (הַקֶּבֶ"ה) 69
 מִמִּלָּא אֵת כָּל הָעוֹלָמוֹת, 70
 וּמַחִיָּה אוֹתָם בְּחַיּוֹת 71
 פְּנִימִית מוֹתָאמַת לְכָל 72
 נִבְרָא, אֵיהוּ מְקַשֵּׁר 73
 וּמְיַחֵד זֵינָא לְזֵינִיָּה עֲלָא 74

שַׁעַר הַיַּחְוּד וְהָאֱמוּנָה

וּז"ש בְּתַקּוּנִים תִּיקוֹן נ"ז דְּלִית אֲתֵר 1
 פְּנוּי מִיְנִיָּה לֹא בְּעִילָאִין וְלֹא בְּתַתָּאִין וּבְר"מ פ' פִּנְחָם 2
 אֵיהוּ תַפִּים כְּכוֹלָא וְלִית מֵאֵן דְּתַפִּים בִּיה בּוֹ אֵיהוּ 3
 וְלִית מֵאֵן דְּנִפְיָק מִרְשׁוּתֵי לְבָר אֵיהוּ 4
 מִמְכ"ע בּוֹ אֵיהוּ מְקַשֵּׁר וּמִיַּחֵד זֵינָא לְזֵינִיָּה עֲלָא 5
 (הַקֶּבֶ"ה) תּוֹפֵס בְּכָל דְּבַר 63

וְהוּא שְׁכִתּוּב בְּ"תַקּוּנִים" תִּיקוֹן נז: "דְּלִית אֲתֵר פְּנוּי מִיְנִיָּה, 53
 לֹא בְּעִילָאִין וְלֹא בְּתַתָּאִין"; - אֵין מִקּוֹם פְּנוּי מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ לֹא 54
 בְּעִלְיוֹנִים וְלֹא בְּתַחְתּוֹנִים. 55
 הִרִי נִאֲמַר בְּתִיקוּנֵי זֶה, 56
 שְׁהוּא עֲצָמוֹ נִמְצָא 57
 בְּעוֹלָמוֹת הַתַּחְתּוֹנִים; 58
 וּבְ"רִעִיָּא מְהִימְנָא" פְּרִשְׁת 59
 פִּינְחָם: - כְּתוּב: "אֵיהוּ" 60
 תַפִּים כְּכוֹלָא וְלִית מֵאֵן 61
 דְּתַפִּים בִּיה בּוֹ, - הוּא 62
 מִמְכ"ע בּוֹ אֵיהוּ מְקַשֵּׁר וּמִיַּחֵד זֵינָא לְזֵינִיָּה עֲלָא 63

כֵּן דּוּקָא רַבְּנֵי זִקּוֹן עוֹלָם הַזֶּה, אֶף שֶׁלְכַאוּרָה הִדִּיעָה שֶׁל הַטּוֹעִים בְּעֵינֵי הַצְמָצוֹם" תּוֹפֵסֵת גַּם בְּשִׁיכּוֹת לְכָל הָעוֹלָמוֹת (כְּלוּמֹר, הַסִּילּוּק
 הוּא מְכָל הָעוֹלָמוֹת) - כְּתַב כ"ק אֲדַמוּר' שְׁלִיט"א: "הִרִי אַח"כ חֲזַר וְהֵאִיר (אַלֵּא שְׁבִאוּפֵן דְּקוֹ קֶצֶר), וְלִכְל הִדִּיעוֹת בְּגִי'ע וּבִיהִמָּק
 וְכו' נִאֲמַר וּשְׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם, אֶף שֶׁבִשְׁעַת הַצְמָצוֹם - הִי רַק חֲלָל". בְּמִקּוֹם אַחֵר (לְקו"ש חט"ו ע' 472) כְּתַב כ"ק אֲדַמוּר' שְׁלִיט"א בִּיתֵר
 פִּירוּט: "ר"ל שְׁנֵי טַעֲמִים בְּדָבָר (א) מֵה שֶׁהַכְרִיחַ הַנִּל לִפְרֵשׁ הַצְמָצוֹם כְּפִשּׁוּטוֹ, הוּא זֶה דֵּא"א לֹמֵר דֵּלָא סִילַק עֲצוּמָה מְעוּה"ז דֵּא"כ
 נִמְצָא הוּא "גַּם בְּגִשְׁמִיִּים הַשִּׁפְלִים הַבְּלִיתִי נִכְבָּדִים וְאֶף הַנִּבְזִים" - וְתַפֵּס אֲדַה"ז הַתַּחֲלֵת וְיִסּוּד שִׁיטָתָם. (ב) בְּשִׁאֵר הָעוֹלָמוֹת י"ל דֵּלָאֲחֵר
 הַצְמָצוֹם חֲזַר וְהִמְשִׁיךְ עֲצוּמָה, וְא"כ אֵין לְהַקְשׁוֹת מִת"ו וּמִר"מ שֶׁמִּקְשָׁה לְקַמֵּן, מִשֶּׁא"כ בְּעוּה"ז דֵּא"א לֹמֵר דְּחֹזֵר וְהִמְשִׁיךְ עֲצוּמָה
 כִּי א"א, לְשִׁיטָתָם, שִׁימְצָא בְּגִשְׁמִיִּים כו' כִּנ"ל. וְלֹא מִבְּעֵי דְּבַעוֹלָם הָאֲצִי יוֹכְלוּ לְתַרְץ דְּחֹזֵר וְהִמְשִׁיךְ, אֲלֵא אִפִּילוּ בְּהַעוֹלָמוֹת שֶׁבֵּהֶם אֵין
 אֵיהוּ וְחִיּוּהִי וְגִרְמוּהִי חֵד י"ל כִּי, וְע"ד שֶׁאֵנוֹ אוֹמְרִים כִּי בְּנוּגַע לְהֵאֲרָת הַקוֹ בְּעוֹלָמוֹת בִּי"ע".

ואילו פעולתו של הקב"ה בהתהוות והחיית כל הנבראים, אינה פועלת בו שום תפיסה ושינוי – בכך מתבטאת הרבותא של העולמות התחתונים, שגם הם, שליצירתם נדרש יותר צמצום והתלבשות, ובכל זאת גם הם אינם פועלים בו יתברך שום תפיסה ושינוי. וכדלהלן:

וְגַם בַּתְּחִינִים, – אין אף אחד שיתפוס בו, אֶתְּ-עַלְּ גַב דְּאִיהוּ מְמַלָּא כָּל עֲלָמִין – למרות שהוא יתברך "ממלא" את כל העולמות והנבראים, ומחיה אותם בחיות מותאמת לכל נברא, והחיות מתלבשת בפנימיות בנברא – הרי לכאורה יכול הדבר לפעול תפיסה ושינוי בו יתברך מצד העולמות התחתונים יותר מאשר מצד העולמות העליונים, אין הדבר כך, כי האופן

אין שהוא ממלא כל עלמין – אינו כְּנִשְׁמַת הָאָדָם – המתלבשת תוך גופו, שֶׁהִיא – הנשמה, נִתְפַּסֶּת תוֹךְ הַגּוּף עַד שֶׁמִּתְפַּעֶלֶת וּמִקְבַּלֶּת שְׁנוּיִם מְשֻׁנֵּי הַגּוּף וְצִעֲרוֹ, מִתְבָּאֵת – שהגוף מקבל, או קְרִירוֹת – שהגוף סובל, או חֲמִימוֹת הָאֵשׁ וְכִיּוּצָא, – שסבל הגוף משפיע גם על הנפש. מִה־שְּׁאִין-כֵּן בְּהַקְדוּשׁ-בְּרִדְהָ-הוּא, – שלמרות שהוא ממלא כל העולמות ומתלבש בהם, כפעולת הנשמה בגוף, אף על פי כן שונה הדבר בהקב"ה, שְׁאִינוֹ מְקַבֵּל שׁוּם שְׁנוֹי – ואינו מושפע מְשֻׁנֵּי עוֹלָם הָזֶה, מן השינויים המתהווים מִקִּיץ לַחֹרֶף וּמִיּוֹם לַלַּיְלָה, בְּדִכְתִּיב: – כמו שכתוב: "וְגַם חֹשֶׁךְ לֹא יַחֲשִׁיךְ מִמֶּךָ, וְלַיְלָה כִּיּוֹם יֵאִיר", לְפִי שְׁאִינוֹ נִתְפָּס כָּלֵל תוֹךְ הָעוֹלָמוֹת אֶתְּ-עַלְּ גַב דְּמְמַלָּא לֵזֶן. – למרות שהוא "ממלא" אותם.

וְתַתָּא, – הוא (הקב"ה) מקשר ומיחד מין אחד במין שני, את העליון עם התחתון, וְלִית קוֹרְבָא בְּד' יְסוּדֵי, אֲלֵא בְּקֶרְשָׁא בְּרִידְהוּא בְּד' אִיהוּ בִּינִיחוּ, – ואין שום קרבה ואיחוד בארבעה היסודות (מהם מורכב כל נברא) אלא עלידי הקב"ה

כשהוא נמצא ביניהם, עלידי כוח האין-סוף בארבעה היסודות – מתהווה התחברות ביניהם, למרות שמצד עצמם הם הפכים אחד לשני, כמו אש ומים, עַד כָּאֵן לְשׁוּנוֹ – של הזהר שם. וְרוּצָה לומֶר: – במה שהוא אומר, "לִית מָאן דְּתַפִּיס בִּיה" – הכוונה הדיא, שְׁאִין מִי שִׁיתַּפֶּס בְּהַשְׁגַּת שְׂכָלוֹ מִכָּל שְׂכָלִים הָעֲלִיּוֹנִים, – גם בין ה"שכליים העליונים", של הנבראים מהעולמות העליונים (שהם בעלי שכל והשגה גדולים) אין מי שיתפוס בשכלו בְּמַהוּתוֹ וְצִעֲמוּתוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ-בְּרִדְהָ-הוּא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתְּקוּנִים: – ב"תיקוני זהר": "סְתִימָא דְּכָל סְתִימִין, – שגם העולמות הסתומים לגבינו, אין השגתם יכולה "לתפוס" את הקב"ה והוא "סתום" מהם, וְלִית מִחְשְׁבָה תְּפִיסָא בְּד' כָּלֵל". – אין שום מחשבה (גם לא של "עלמין סתימין") יכולה "לתפוס" בהקב"ה עצמו. בענין של "תפיסא", לתפוס בשכל והשגה, הרבותא היא שגם העליונים בשכלם והשגתם הגדולים, אינם יכולים לתפוס ולהבין את הקב"ה. ברם, פירוש נוסף ב"תפיסא", כשאומרים שאין דבר תופס בו, הכוונה היא גם, ששום דבר אינו מחזיק בו ואינו פועל בו שום תפיסה ושינוי. שהרי כשהאדם יוצר ועושה דבר הרי הוא נתפס ביצירתו, הוא משתנה לפי מה שיצירת הדבר דורשת.

יום שבת קודש כ"ו סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 166, והו' ג"כ ענין... עד עמ' פד, בפועל ממש.

אִינוֹ שְׂכָלוֹ וּמִחְשַׁבְתּוֹ מְקִיפִים עַל הַדָּבָר הַהוּא הַמְצִיָּר בְּמִחְשַׁבְתּוֹ אוֹ בְּשְׂכָלוֹ, – שהרי הדבר נמצא בשכלו ובמחשבתו, אֶתְּ אִין –

השכל והמחשבה, מְקִיפִים עַל הַדָּבָר הַהוּא מִמֶּשׁ פְּעֵל מִמֶּשׁ; – הם מקיפים את ה"ציר" בלבד של הדבר, אבל לא את הדבר עצמו. דבר זה מובן במיוחד בדבר גשמי,

וְהוּוֹ גַּם-כֵּן עֲנִין "סוֹכֵב כָּל עֲלָמִין", – שהוא מקיף וסובב את כל העולמות, פְּרוּשׁ, – "סובב כל עלמין" אין הכוונה שהוא לא נמצא חס־שלוש בעולם עצמו ורק מקיף עליו בלבד, וכך משפיע בו, אלא המשמעות של "סובב" היא: דָּךְ מְשַׁל, כְּשֶׁאֲדָם מִתְבּוֹנֵן בְּאִיּוֹ דָּבָר חֲכָמָה בְּשְׂכָלוֹ אוֹ בְּדָבָר גְּשָׁמִי בְּמִחְשַׁבְתּוֹ,

והו' ג"כ ענין סוכ"ע פי' ד"מ כשאדם מתבונן באיזה דבר חכמה בשכלו או דבר גשמי במחשבתו אזי שכלו ומחשבתו מקיפים על הדבר ההוא המצויר במחשבתו או בשכלו אך אין מקיפים על הדבר ההוא ממש בפועל ממש. אבל הקב"ה דכתיב ביה כי לא

שער היחוד והאמונה

והו' ג"כ ענין סוכ"ע פי' ד"מ כשאדם מתבונן באיזה דבר חכמה בשכלו או דבר גשמי במחשבתו אזי שכלו ומחשבתו מקיפים על הדבר ההוא המצויר במחשבתו או בשכלו אך אין מקיפים על הדבר ההוא ממש בפועל ממש. אבל הקב"ה דכתיב ביה כי לא

המצויר עצמו אינו נמצא במחשבתו ואין מחשבתו משפיעה
על הדבר, רק ציורו של הדבר נמצא במחשבתו. ואילו
המחשבה שלמעלה מקיפה את הנברא ממש, והיא משפיעה
בנברא להוותו מ"אין" ל"יש" ולהחיותו. אך אין זה באופן
שהחיות מצמצמת
בהתאם לנברא, שאז היא
יכולה להיקלט בפנימיותו
של הנברא, אלא חיות זו
נשארת במדרגתה
הנעלה, שהיא למעלה
מעלה מלחצטמצם עד שתוכל להיקלט בהתלבשות בפנימיותו
של הנברא – ובהיותה במדרגתה, היא משפיעה בנברא את
ענין ההתהוות והחיות.

שער היחוד והאמונה

שהדבר הגשמי עצמו הרי נמצא בפועל ממש במקום אחר, לא
במחשבתו, שבה נמצא רק "ציורו" של הדבר, ורק את ה"ציור"
בלבד מקיפה מחשבתו, **אֲבָל הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ הוּא דִּבְרָתֵינוּ בֵּיה**
– שלגביו כתוב: **"כִּי לֹא מִחֲשַׁבְתִּי מִחֲשַׁבְתִּיכֶם וְגו'"** –
שהמחשבה שלמעלה
היא באופן אחר לגמרי
מאשר, להבדיל, מחשבתו של אדם, הנה
מִחֲשַׁבְתּוֹ וְיִדְעֵתּוּ
שִׁירְדָּע בְּל הַנִּבְרָאִים,
מִקְפָּת כָּל נִבְרָא וְנִבְרָא בְּפֶעֶל מְשִׁשׁ, שְׁתִּירִי הִיא –
המחשבה שלמעלה, היא חיותו והתהוותו מאין ליש
בְּפֶעֶל מְשִׁשׁ. – שלא כפי שהדבר אצל האדם, שהדבר

21. ישע' נה, ח.

המשך ביאור למס' יבמות ליום רביעי עמ' ב

מהתורה ושוב לא תוכל למאן, או שְׁתִּמְאֵן וְתִנְשֵׂא לְאֵלֶיךָ, ושוב
לא תוכל למאן [לדעת בית שמאי] שאין מיאון מן הנישואין.
מקשה הגמרא: בְּשִׁלְמָא – מובן הדבר לפי עולא, תִּינְיָן דְּקָתְנִי – זה
מה שכתבה המשנה עַד שֶׁתִּגְדִּיל וְתִנְשֵׂא, והכוונה או שתגדיל או
שתנשא ושוב לא תמאן. אֵלָּא לְשִׁמּוּאֵל שפירש בכוונת המשנה
שהיא צריכה לקיים את מיאונה הראשון, עַד שֶׁתִּגְדִּיל וְתִנְשֵׂא
מִיָּבֵעִי לִיה – הוצרכה המשנה לכתוב. מסיימת הגמרא: קָשְׁיָא – אכן
לשמואל לשון המשנה קשה.

משנה

משנתינו דנה באלו אופנים חלים קידושין דרבנן בקטנה להצריכה
מיאון: **אִי זו הִיא קִטְנָה** שקידושה מדרבנן וּשְׁצִירָהָ לְמֵאֵן כּדִּי
לצאת בלי גט, כָּל שֶׁהִשְׁיֵאוּהָ אִמָּהּ וְאֶחָיָה לְדַעְתָּהּ – בהסכמתה.
אבל אם הִשְׁיֵאוּהָ שֵׁלָא לְדַעְתָּהּ, אין הקידושין תופסים בה אפילו
מדרבנן ואִינָה צִירָהָ לְמֵאֵן אלא עוזבת אותו והולכת. רַבִּי תַנְיָנָא
בְּן אֲנִשְׁיָנָא אָמַר כָּל תִּינוּקָתָא שְׂאִינָה יוֹכֵלָה לְשִׁמּוֹר עַל כֶּסֶף או
שֹׁטֶר קְדוּשָׁתָהּ, לא חלים הקדושין אף מדרבנן ואִינָה צִירָהָ לְמֵאֵן.
רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר אֵין מַעֲשֶׂה קִטְנָה בְּלוּם, ואִינָה נחשבת כאשתו
אֵלָּא בְּמִפְּתוּחָהּ. לפיכך פת ישראל קטנה שנישאת לכהן, לא תאכל
בְּתִירוּמָהּ. וּפַת בְּהֵן קטנה שנישאת לִישְׂרָאֵל, תאכל בְּתִירוּמָהּ. רַבִּי
אֱלִיעֶזֶר בְּן יַעֲקֹב אָמַר כָּל עֶבְדָּה שְׂחֵיא מִן הָאִישׁ, כלומר אם הסיבה
שהיא מתעכבת ודרה עמו, היא מחמתו, נחשב כְּאִילוּ הִיא אִשְׁתּוֹ.
וְכָל עֶבְדָּה שְׂחֵיא מִן הָאִישׁ, כלומר שלא מחמתו, נחשבת כְּאִילוּ
אִינָה אִשְׁתּוֹ, והגמרא תפרש את דבריו.

גמרא

אָמַר רַב יְהוּדָה, וְאָמַרִי לָהּ בְּמִתְנִיתָא תָנָא – ויש אומרים ששנינו
בברייתא, בְּרֵאשׁוֹנָה הָיוּ בֵּית דִּין כּוֹתֵבִים בּוֹ, לֹא רָעִינָא בֵּיה – איני
שהמיאון נעשה כהלכה, וכך היו כותבים בו, לֹא רָעִינָא בֵּיה – איני
רוצה בו, וְלֹא צָבִינָא בֵּיה – ואיני חפיצה בו, וְלִית אֲנִי בְּעֵי
לְהַנְשִׁיבָא לִיה – ואין אני רוצה לנישוא לו. בֵּין דְּחָו דְּנִפְשִׁי דִּיבְרִיךָ
– כיון שיש בזה אריכות דברים, אָמַר – אמרו חכמים

שהשיאוה אמה ואחיה, צריך שיעשו בְּשִׁלְשָׁה – לפני שלשה
דיינים. מבארת הגמרא: מֵאֵן תָּנָא – מיהו התנא הסובר שמיאון
צריך להיעשות בפני שלושה דיינים. אָמַר רַבָּה, בֵּית שְׁמַאי הִיא,
שכך שנו במשנתנו. דוחה הגמרא: אֲבִי אָמַר, אֲפִילוּ תִּימָא – תאמר
שהמשנה סוברת כבית הלל שאין צריך למאן בפני בית דין, מכל
מקום עַד כָּאֵן לֹא קָאָמְרִי – עד עתה לא שמענו שאמרו בֵּית הַלֵּל
אֵלָּא בְּעֵינֵן – שלא צריך שתמאן בפני בית דין מוֹמָחִין, אֲבָל
מיאון בפני שְׁלִשָּׁה דייטות בְּעֵינֵן – גם בית הלל מודים שצריך.
בְּתַנְיָא – וכך שנינו בברייתא, בֵּית שְׁמַאי אָמְרִים, ממאנת בפני בית
דין, וּבֵית הַלֵּל אָמְרִים, בְּפָנֵי בֵּית דִּין, וְשִׁלְשָׁה בְּפָנֵי בֵּית דִּין, וְאִילוּ וְאִילוּ
מודים שְׁצִירָהָ שְׁלִשָּׁה, הרי מפורש בברייתא שאף לדעת בית הלל
צריך שלשה דיינים. ממשיכה הברייתא: רַבִּי יוֹסִי בְּרִי יְהוּדָה וְרַבִּי
אֱלִיעֶזֶר בְּרֵבִי שְׁמַעוֹן מְכַשְׁרִין מיאון בְּשְׁנַיִם – לפני שני עדים. הגמרא
קובעת הלכה: אָמַר רַב יוֹסֵף בְּרִי מִנְיּוֹמֵי אָמַר רַב נָחֲמָן הִלָּכָה כְּאוֹתוֹ
הוּא, כלומר מיאון כשר אף בפני שנים.
שנינו במשנה: אמרו להם בית הלל לבית שמאי, ממאנת והיא
קטנה, כלומר, כל זמן שהיא קטנה יכולה למאן, ואפילו נישאת
כשהיא קטנה ארבע וחמש פעמים, בכל פעם שמתארסת או
שנישאת רשאית למאן בבעלה ולצאת בלי גט. בֵּית שְׁמַאי אָמְרִים
אין בנות ישראל הפקר, שיהיו מאורסות לכמה בעלים ויוצאות
מהם במיאון בלי גט, אלא ממאנת וממתנת עד שתגדיל וְתִמְאֵן וכו'
ותנישא.
לכאורה משמע שעליה למאן פעם נוספת. מקשה הגמרא: וְהָא
מֵאִנָּה תָּרָא וְיָמָא – והרי כבר מיאנה פעם אחת בבעלה בקטנותה,
ומדוע צריכה למאן עוד פעם לכשתגדיל. מתרצת הגמרא: אָמַר
שְׁמּוּאֵל, כּוּוֹנֵת בֵּית שְׁמַאי לומר שהיא צריכה להמתין עַד שֶׁתִּגְדִּיל,
וְתִנְשֵׂא רִזְצָה אֲנִי בְּמִיֵּאוֹנִים הָרֵאשׁוֹנִים, וכך נדע שהיא לא חזרה
בה מהמיאון.
ביאור נוסף: עוֹלָא אָמַר, אין כוונת בית שמאי להצריכה מיאון פעם
נוספת, אלא תִּתִּי קָתְנִי – בית שמאי נקטו את שתי האפשרויות
העומדות לפני הקטנה, או שְׁתִּמְאֵן וְתִמְאֵן עד שתגדיל ולא
תתארס בינתיים כדי שלא תשוב ותמאן, וְאִזּוּ תִּתִּי אָמַר וקידושה יהיו

יום ראשון

יום רביעי

כ סיון

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שלח, רביעי עם פירש"י.

תהלים: צו-קג.

תניא: פרק ז. ובזה . . . פב- עליו כלל.

מפתגמי אאזמו"ר: דער שכל און מדות געבוי פון א חסיד, איז לפי ערך זיין ערשטע יחידות בא זיין רבי'ן. די ערשטע יחידות איז לפי ערך מהות עצמו פון א חסיד, לפי אופן מהות עצמו אזא סדר עבודה גיט איהם דער רבי.

מפתגמי אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש]: מבנה השכל והמדות של חסיד הוא לפי ערך היחידות הראשונה שלו אצל הרבי שלו. היחידות הראשונה היא לפי ערך מהות עצמו של החסיד. לפי אופן מהות עצמו - כזה סדר עבודה נוהג לו הרבי.

יום שני

יום חמישי

כא סיון

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שלח, חמישי עם פירש"י.

תהלים: קד-קה.

תניא: והנה גדר . . . פב- סטריין

רבינו בספר של בינונים פ"ג אומר, כי ג' מוחין חב"ד וז' מדות הם השתלשלות מעשר ספירות העליונות, דכל זה הוא בנפש רוח ונשמה שהם המתלבשים בגוף האדם, אמנם ענין המסירת נפש על אלקות, וואס א איד ניט ער וויל און ניט ער קאן זיין ח"ו א נפרד מאלקות, זהו מעצמות א"ס ב"ה, שלמעלה מענין הספירות דראשיתם היא ספירת החכמה.

רבנו בספר של בינונים פרק ג' אומר, כי ג' מוחין חב"ד וז' מדות הם השתלשלות מעשר ספירות העליונות, דכל זה הוא בנפש רוח ונשמה שהם המתלבשים בגוף האדם, אמנם ענין המסירת נפש על אלקות, שיהודי אינו רוצה ואינו יכול להפריד חסד ושלוש מאלקות, זהו מעצמות אין-סוף ברוך-הוא שלמעלה מענין הספירות, דראשיתם היא ספירת החכמה.

יום שלישי

יום ששי

כב סיון

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שלח, ששי עם פירש"י.

תהלים: קוז-קז.

תניא: והנה אעפ"י . . . 164- לתחתונים.

לאמירת "והביאנו לשלום כו" מחברים תחלה ב' הציציות דלפניו, אחר-כך מצרפים ציצית כנף השמאלי דלאחוריו, אחרי זה ציצית דכנף הימין ואחזים אותם בין קמיצה לזרת דיד שמאל. נושקים הציציות שש פעמים, הינו באמירת תבות: ציצית, ציצית, לציצית, אמת, קימת, לעד.

יום
רביעי

שבת

כג סיון

ה'תש"ג

מְבָרְכִים ראש חֹדֶשׁ תמוז. אֲמִירַת כָּל הַתְּהִלִּים בְּהַשְׁבָּמָה. יוֹם הַתְּעוּדוֹת.
שִׁיעוּרִים. חומש: שלח, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קח־קִיב.
תנאי: והנה כמ"ש . . . -פג- מהרמ"ק ז"ל.

מענה אאזמו"ר לאאמו"ר ביחידות חורף תרל"ה: היצה"ר נקרא נה"ב לא מפני שהוא בהמה דוקא, כי לפעמים הוא שועל פקח שבחיות, וצריכים לחכמה מרובה להבין תחבולותיו. ולפעמים הוא מתלבש בלבוש צדיק תמים ענו ובעל מדות טובות.

בכל אחד ואחד הנה"ב שלו היא לפי מהותו הפרטי. ויש אשר מתעורר חשק גדול ללמוד חסידות או להתבונן היטב באיזה השכלה, ובאמת הנה זהו רק עצת היצר ומתחבולות נה"ב למנוע מעבודת התפלה וכדומה.

ונקוט האי כלל בידך וזכור אותו תמיד, כי כל דבר המועיל או מביא לעבודה בפועל, הנה כל מניעה שתהי' לדבר זה – אפילו אם המניעה היא מדבר היותר נעלה – הוא רק מתחבולותי' של נה"ב.

וסיים אאמו"ר נ"ע: עד אז לא ידעתי אז עס קען זיין א פרומער נה"ב, ווער רעדט נאך א חסידישער נה"ב.

מענה אַדְנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרֵי וְרָבִי [מְהֵרָ"ש] לְאֲדֹנֵי אָבִי מוֹרֵי וְרָבִי [הַרְש"ב] בִּיחִידוֹת חֶרֶף תרל"ה: הַיֵּצֵר הָרַע נִקְרָא נֶפֶשׁ הַבְּהֵמָה, לֹא מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּהֵמָה דּוֹקָא, כִּי לִפְעָמִים הוּא שׁוֹעֵל פֶּקֶח שְׂבָחִית, וְצָרִיכִים לְחַכְמָה מְרֻבָּה לְהִבִּין תַּחְבּוּלוֹתָיו. וְלִפְעָמִים הוּא מִתְּלַבֵּשׁ בְּלָבוּשׁ צָדִיק תָּמִים עָנוּ וּבִעַל מְדוֹת טוֹבוֹת.

בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמָה שָׁלוּ הִיא לְפִי מַהוּתוֹ הַפָּרְטִי. וַיֵּשׁ אֲשֶׁר מִתְעוֹרֵר חֶשֶׁק גָּדוֹל לְלַמֵּד חֲסִידוֹת אוֹ לְהִתְבּוֹנֵן הֵיטֵב בְּאִיזָה הַשְׁכָּלָה, וּבְאַמֶּת הֵנָּה זֶהוּ רַק עֲצַת הַיֵּצֵר וּמִתְחַבּוּלוֹת נֶפֶשׁ הַבְּהֵמָה לְמַנֵּעַ מִעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה וְכַדּוּמָה.

וְנִקּוּט הָאֵי כָּלְלָא [וְנֶאֱחָז כָּל זֶה] בְּיָדְךָ וְזָכַר אוֹתוֹ תָּמִיד, כִּי כָל דָּבָר הַמוֹעִיל אוֹ מְבִיא לְעֲבוֹדָה בְּפֹעַל, הֵנָּה כָּל מְנִיעָה שֶׁתִּהְיֶה לְדָבָר זֶה – אֲפִלּוּ אִם הַמְנִיעָה הִיא מִדָּבָר הֵיטֵר נִעְלָה – הוּא רַק מִתְחַבּוּלוֹתֶיהָ שֶׁל נֶפֶשׁ הַבְּהֵמָה.

וְסִים אַדְנִי אָבִי מוֹרֵי וְרָבִי [הַרְש"ב] נִשְׁמָתוֹ-עֵדֵן: עַד אֲזַי לֹא יָדַעְתִּי שֶׁתִּתֵּן נֶפֶשׁ בְּהֵמָה [בְּלָבוּשׁ] יָרָא שָׁמַיִם, שְׁלֹא לְדָבָר עַל נֶפֶשׁ בְּהֵמָה [בְּלָבוּשׁ] "חֲסִידִי".

יום
חמישי

יום ראשון

כד סיון

ה'תש"ג

שִׁיעוּרִים. חומש: קרח, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קיג־קִיח.
תנאי: והנה מכאן . . . -166- הכל א'.

הַשּׁוֹאֵל בְּמָה הִיא הַהִתְקַשְּׁרוֹת שָׁלוּ אֵלֵי מֵאַחַר שָׁאִין אֲנִי מְכִירוּ פָּנִים.

..הַהִתְקַשְּׁרוֹת הָאֲמִתִּית הִיא עַל יְדֵי לְמוֹד הַתּוֹרָה, כְּשֶׁהוּא לּוֹמֵד הַמֶּאֱמָרִי חֲסִידוֹת שְׁלִי, קוֹרָא אֶת הַשִּׁיחוֹת וּמִתְחַבֵּר עִם יְדִידִי, אֲנִי"ש [=אֲנָשִׁי שְׁלוֹמִנִי, חֲסִידִי חֲב"ד] וְתִלְמִידֵי הַתְּמִימִים יַחֲיוּ, בְּלִמּוּדָם וּבְהַתְעוּדוֹתָם, וּמְקִיָּם בְּקִשְׁתִּי בְּאֲמִירַת תְּהִלִּים וּבְשִׁמְרַת זְמַנֵּי הַלְמוּדִים, הֵנָּה בְּזָה הִיא הַהִתְקַשְּׁרוֹת.

יום
שלישי

יום שני

כה סיון

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: קרח, שני עם פירש"י.

תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.

תניא: וז"ש בתקונים . . . "166" דמלא לון.

"דאָגה בלב איש ישחנה", ואמר רבתינו זכרונם לברכה שני פרושים: יסיחנה מדעתו, ישיחנה לאחרים.

ופירש ה"צמח צדק": לאחרים רק בגוף, אבל מאחדים אתו עמו, שמרגישים את ענינו.

שבת
קודש

יום שלישי

כו סיון

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: קרח, שלישי עם פירש"י.

תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.

תניא: וזה ג"כ ענין . . . "פד" בפועל ממש.

"וירדו חיים שאולה" – שגם בפאול חושבים שהם חיים.

הברכה ב"וירדו חיים שאולה", כמו "בני קרח לא מתו", מקום נתבצר להם ועשו תשובה, כי תשובה מועלת רק כל עוד שהוא חי, וזוהי הברכה, שגם בפאול יהיו חיים ויוכלו לעשות תשובה.

המשך ביאור למס' יבמות ליום שלישי עמ' א

ה'שינן לבית דין הועין – ואין להם לחשוש שמא טעו בית דין ועשו
את החליצה והמיואן מבלי להכיר את האיש והאשה, אלא יכולים
העדים לסמוך על כך שלא היו בית דין מניחים אותם לחלוץ או
למאן קודם שהתברר להם מי הם.

1 חולצת לו הוא אכן אחי בעלה. וכן אין מִמָּאֲנִין אֵלָּא אִם בֶּן מִכִּירִין
2 בית דין את הקטנה, ויודעים שהיא אכן אשת זה שהיא ממאנת בו.
3 לְפִיכָּךְ עֲדִים שְׂרָאוּ אֶת הַחֲלִיצָה כֹּתֵבִין בְּשֵׁי חֲלִיצָה, אִף עַל פִּי שָׂאִין
4 כֹּתֵבִין בְּשֵׁי מִיּוֹן אִף עַל פִּי שָׂאִין הֵם מִכִּירִין אֶת הַקֵּטְנָה, וְלֹא
5 כֹּתֵבִין בְּשֵׁי מִיּוֹן אִף עַל פִּי שָׂאִין הֵם מִכִּירִין אֶת הַקֵּטְנָה, וְלֹא

המשך ביאור למס' יבמות ליום חמישי עמ' א

קמפרש – המשנה הבאה מפרשת את דברי רבי אליעזר בן יעקב
במשנתנו.

משנה

23 משנתנו דנה בקטנה שיוצאת מבעלה לאחר שהיתה נשואה לו
24 מדרבנן, באילו אופנים שזה דינה לדין אשת איש גדולה היוצאת
25 בגט: הַמִּמָּאֲנֶת בְּאִישׁ, המיואן עוקר את הנישואין, ונחשבת כאילו
26 לא היתה נשואה מעולם, ולכן הוא מותר בקרובותיה והיא מותרת
27 בקרוביו, ולא פסקה מן הכהונה. אולם נתן לה גט, הוא אסור
28 בקרובותיה והיא אסורה בקרוביו, ופסקה מן הכהונה. נתן לה בעלה
29 גט והתוודת, ואחר כך מיאנה בו, ונשאת לאחר ונתארמלה או
30 נתגרשה מהשני, מותרת לחזור לו – לראשון. ועל אף שמנישואיה
31 הראשונים איתו היא יצאה בגט ולכאורה היה אסור לו להחזירה
32 מדין מחזיר גרושתו לאחר שנישאת, מכל מקום כיון שמנישואיה
33 השניים איתו היא יצאה במיאן, הרי זה מגלה שהיא קטנה ומבטל
34 גם את הנישואין הראשונים וגם את הגט שניתן לה ואינו בדין
35 מחזיר גרושתו משנישאת. מיאנה בו והתוודת, ואחר כך נתן לה גט
36 ונשאת לאחר ונתארמלה או נתגרשה מהאחר, אסורה לחזור לו
37 לראשון, מכיון שבפעם השנייה יצאה ממנו בגט, דינו כמחזיר
38 גרושתו לאחר שנישאת.

1 לַיִנְשָׂא לָהֶם, וְאִמְרָה מִחֶמֶת פְּלוֹנִי שְׂהוּא עֲדִיין בְּעָלִי אִינִי יִכּוּלָּה
2 להינשא להם, זו היא עֲבָכָה שְׂהִיא מִן הָאִישׁ, וזו הוכחה שהיא רוצה
3 בו וצריכה מיואן. אבל אם היא אומרת שאינה מסכימה להינשא
4 לאחרים מִחֶמֶת שֶׁהֵם בְּנֵי אָדָם שָׂאִינָם מְהוֹנֵנִין לִי, זו היא עֲבָכָה
5 שְׂאִינָה מִן הָאִישׁ, שהרי משמע מדבריה שאם היו מהוגנים היתה
6 נישאת להם, וזה נחשב למיאן.
7 אופן נוסף לעכבה מחמת: אִבִּי כִּר אֲבִין וְכִּי נִינָא כִּר אֲבִין דְּאִמְרִי
8 תְּרִיחוּ – שאמרו שניהם, נתן לה גט, זו היא עֲבָכָה שְׂהִיא מִן הָאִישׁ
9 שכיון שלא מיאנה בו מוכח שהתעכבה אצלו משום שרצתה
10 להיות אשתו, ולכן הוא אסור בקרובותיה והיא אסורה בקרוביו,
11 ופסקה על ידי הגט מן הכהונה. אבל אם מיאנה בו זו היא עֲבָכָה
12 שְׂאִינָה מִן הָאִישׁ – שלא התעכבה אצלו בשביל להיות אשתו,
13 ולכן הוא מותר בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו ולא פסקה מן
14 הכהונה.
15 מקשה הגמרא: הָא קִתְּנִי לְקָמִין – הרי חילוק זה בין יוצאת בגט לבין
16 יוצאת במיאן מבואר במשנה להלן, הַמִּמָּאֲנֶת בְּאִישׁ הוּא מוֹתֵר
17 בקרובותיה של הממאנת, והיא מותרת בקרוביו, ולא פסקה מן
18 הכהונה. אבל נתן לה גט, הוא אסור בקרובותיה והיא אסורה
19 בקרוביו, ופסקה מן הכהונה. ולא מסתבר שרבי אליעזר בן יעקב
20 כבר אמר את הדברים במשנה הקודמת. מתרצת הגמרא: פְּרוּשִׁי

הגשת לחם למי שאינו נוטל ידיו יום ראשון כי סיון ה'תשפ"ב

כשמכניס לפיו של חברו ומשתתף במעשה האיסור עצמו, וזה אסור אפילו בדרבנן, אולם כשנותן לידו והלה אוכל בעצמו אכן אין בכך איסור (ראה תורת חסד א"ח סי' ה סק"ד). אמנם מדברי הרמב"ם מבואר, כאמור, שגם אם נותן לידו אסור וכן דייק ה'בית יוסף' (א"ח סי' קסט) מדברי ה'טור', אולם כתב ה'תורת חסד' (שם) כי אפשר שאף לשיטתם האיסור הוא רק כשנותן לידו ונעשה שותף בעצם האיסור, אבל אם מניח לפניו והלה אוכל בעצמו אין בזה איסור "לפני עיור". והגרש"ז אורבך כתב (מנחת שלמה א סי' לה) שמותר להגיש לחם בפני אורח שעדיין אינו שומר מצוות, במקרה שאם יימנע מלהגיש לו, הלה עלול להיפגע ולהתרחק יותר מדרך התורה, שהרי כל האיסור להגיש פת למי שלא ייטול ידיו הוא כדי שלא להכשילו באיסור, ואם ההימנעות מהגשת המאכל עלולה לגרום לו למכשול גדול יותר, עדיף שיגיש לו אע"פ שמכשילו באיסור קל.

הלכות ברכות פרק ו, הלכה יט: אסור להאכיל מי שלא נוטל ידיו, אף על פי שהוא נותן לתוך פיו.
במקור הדין בגמרא (חולין קז, ב) נאמר: "והשמש שלא נטל ידיו, אסור ליתן פרוסה לתוך פיו", אך לא מבואר מה הדין כשנותן לידו והוא אוכל בעצמו. ומדברי הרמב"ם משמע שאם נותן לידו הרי זה בוודאי אסור, ונקטו 'לתוך פיו' רק כדי לחדש שאפילו באופן זה אסור, היינו שאע"פ שהאוכל אינו נוגע כלל בפת, מכל מקום הוא חייב ליטול את ידיו, ולכן אסור לתת לו אם אינו נוטל משום שמכשילו באיסור, אך אם נוגע בפת בידי ובוודאי חייב בנטילה, ברור שאסור לתת לו אם אין בדעתו ליטול (כסף משנה).

אולם יש ראשונים הסבורים שאיסור "לפני עיור לא תיתן מכשול" (האיסור להכשיל את חברו באיסור) נאמר רק באיסור תורה ולא באיסור דרבנן, וכיון שאכילה ללא נטילת ידיים אסורה רק מדרבנן, יש לפרש שלשיטה זו האיסור כאן הוא דווקא

מתי ה'גדול' נוטל ידיו לפני שאר המסובים? יום שני כ"א סיון ה'תשפ"ב

והצל"ח (שם ד"ה ישב) מבאר את שיטת הרמב"ם: האמור בגמרא שהגדול נוטל ידיו לפני כל המסובים רק כאשר מביאים לפניו את האוכל הוא ממנהגי הפרסים שאינם מברכים ברכת הנהנין, ולכן אם האוכל מוכן לפניו, הגדול נוטל ידיו מיד כי אין זה מכבודו להמתין לכולם, ואם האוכל אינו מוכן לפניו, אינו נוטל כדי שלא ימתין לאוכל עד אחרי שכל המסובים יטלו, אבל לגבינו, בני ישראל, כיון שחובה לברך ברכת הנהנין, אין תועלת בהבאת האוכל לפניו, שהרי כשיברך ברכת 'המוציא' ויתכוין להוציא את כל המסובים לפני שהם נוטלים ידיהם, תחשב נטילתם הפסק בין ברכת המוציא (ששמעו מפי הגדול) לאכילה, ולכן גם אם האוכל לפניו יהא חייב להמתין ולברך על הפת עד שכל המסובים יטלו. ומשום כך סתם הרמב"ם וכתב שהגדול נוטל ידיו תחילה ולא חילק בין אם הביאו את האוכל לפניו או לא הביאו, כי מפני כבודו תמיד נוטל תחילה תמיד וממתין כשידי נקיות עד שכל המסובים יטלו.

הלכות ברכות פרק ז, הלכה א: מנהגות רבות נהגו חכמי ישראל בסעודה, וכלן דרך ארץ; ואלו הן: כשנכנסין לסעודה, גדול שכלל נוטל ידיו תחלה, ואחר כך נכנסין, ויושבין מסבין.
מבואר בגמרא (ברכות מז, ב) שמנהגי הסעודה נלמדים ממנהגי הפרסים, ואחד מהם הוא שגדול המסובים נוטל ידיו ראשון כאשר הביאו לפניו את האוכל, כדי לא להצריכו להמתין לאחרים, אבל אם לא הביאו לו את האוכל, אינו נוטל לפני כולם כדי שלא יצטרך להמתין ולשמור את ידיו נקיות עד שכל המסובים יטלו ורק אז יביאו לו את האוכל. ותמה ה'כסף משנה': מדוע אם כן סתם הרמב"ם ולא ציין שהגדול נוטל ידיו תחילה רק כאשר הביאו לפניו את האוכל? ותירץ: משמעות הברייתא (שהובאה בהמשך הגמ' שם) היא שהגדול שבמסובים נוטל ידיו תחילה אפילו אם עדיין לא הביאו לפניו את האוכל ויהא עליו להמתין עד שכל המסובים יטלו, כי עדיף שיטול וימתין כשידי נקיות מאשר שימתין כשידי אינן נקיות (ראה ראשון לציון ברכות שם).

ברכה על שמירה מסכנה יום שלישי כ"ב סיון ה'תשפ"ב

ויש להקשות: אם כן, מדוע מברכים על עשיית מעקה והרי נעשה מפני הסכנה, ככתוב "ולא תשים דמים בביתך כי יפול הנופל ממנו" (לקוטי שיהות ב, עמ' 385, לבושי מדרכי א"ח סי' ג, עורר)? ומבאר הרבי (לקו"ש שם): מניעת הסכנה של נפילה מגג הבית, יכולה להתבצע גם

הלכות ברכות פרק יא, הלכה ח: אם עשה מעקה – מברך בשעת עשייה: 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו לעשות מעקה'.
לעיל (ה"ד) כתב הרמב"ם שאין לברך על נטילת הידים במים אחרונים "מפני שלא חייבו בדבר זה אלא מפני הסכנה, ודברים שהן משום סכנה אין מברכין על עשייתן".

או חרש שוטה וקטן שאינם בני שליחות, לא קיים את המצוה ואינו יכול לברך עליה. ואמנם, אינו עובר על הלאו 'ולא תשים דמים בביתך' שהרי מנע את סכנת הנפילה, אך לא קיים את מצות המעקה שהיא מצוה נוספת.

וה'לבושי מרדכי' (שם) תירץ:

אין מברכים על מצוה הנעשית לשמירה מסכנה רק כאשר השמירה היא לאדם עצמו המצווה עליה מהתורה שנאמר "ונשמרתם מאוד לנפשותיכם", אבל מניעת סכנה מאנשים אחרים אינה בכלל ציווי זה, כי הם עצמם חייבים לשמור על עצמם, אלא שציוותה תורה לבעל הבית לעשות מעקה לשמירה כללית ולמנוע סכנה מכל אדם, וענין זה אינו דומה לשמירה הנעשית לצורך עצמו, עליה אכן אין לברך.

ללא מעקה (ולדוגמא, עשיית גג משופע), והציווי 'ועשית מעקה לגגך' הוא מצוה מיוחדת שאינה בגלל מניעת הסכנה עליה נצטוונו ב'לא תעשה' – 'ולא תשים דמים בביתך'.

וראיה לדבר: הרמב"ם קבע כלל (סהמ"צ שורש ה) שטעם המצוה אינו נמנה כמצוה בפני עצמה, ובעשיית מעקה מנה ב'מצוות עשה' את המצוה 'ועשית מעקה', וב'מצוות לא תעשה' את הלאו 'ולא תשים דמים בביתך', ומכאן שמניעת הסכנה ('ולא תשים דמים בביתך') איננה טעם למצות 'ועשית מעקה' אלא מצוה בפני עצמה.

וכעין זה כתב ה'מנחת חינוך' (מצוה תקמז):

מצות 'ועשית מעקה' שמברך על עשייתה, היא חובה המוטלת על בעל הבית ויכול לקיימה גם על ידי שלוחו ש'שלוחו של אדם כמותו', אבל אם יעשה אותה על ידי גוי

מצות מילה צריכה להיות 'לשמה'?

יום רביעי כ"ג סיון ה'תשפ"ב

הענינים:

הכניסה לדת יהודית היא בברית קודש על ידי המילה, כשם שאבותינו נכנסו לברית קודש על ידי מילה, ובוודאי צריך לעשותה 'לשמה', היינו לשם כניסה לדת, כי אם ימול לצורך אחר (רפואה וכדו') איך יכנס לברית על ידי מילה זו? ולכן סובר רבי יוסי שבמילת הגר מבלי עדים שנימול לשם גירות, אין כניסה לברית.

אבל מילת ישראל "עם קדוש, שכבר נכנסו לברית בימי אבותינו בימי צאתנו ממצרים אנו ובנינו אחרינו עד עולם", וכל מי שנולד ישראל הרי הוא בקדושת ישראל גם טרם שנימול, ואינו צריך למול את עצמו כדי להיכנס לדת, ולכן סובר רבי יוסי שאין היא צריכה להיות 'לשמה'.

הלכות מילה פרק ב, הלכה א: גוי, לא ימול כָּלָל; וְאִם

מָל, אֵינוֹ צָרִיךְ לְחַזֵּר וּלְמַלּוֹ.

לדעת כמה תנאים (ע"ז כו, ב) מילת גוי כשרה, ולכן סובר הרמב"ם שאם מל אינו צריך לחזור ולמולו, אך לכתחילה לא ימול כי יתכן שרב ורבי יוחנן (שם) סוברים כדעת רבי יהודה הנשיא שמילת גוי פסולה (כסף משנה).

והקשה הגר"י עמדין (שאלת יעבץ, ח"ב סי' קסד):

לדעת רבי יוסי במסכת יבמות (מו, ב), הבא ואומר 'מלתי לשם גרות ולא טבלתי' אין מקבלים את דבריו, שמה היתה זו מילה שלא לשמה. ואילו במסכת עבודה זרה (שם) סובר רבי יוסי שמילת גוי כשרה כי אין צורך שמילה תהיה 'לשמה' (וכי היכן מצינו מילה מן התורה לשמה?)

ומבאר ה'חתם סופר' (יור"ד סי' ש) שיש לחלק בין שני

יום חמישי כ"ד סיון ה'תשפ"ב

בין משנה לגמרא

ונראה לומר שאכן לשון הרמב"ם מדויק. "שאין אומרים קדיש על המשנה", היינו שאין לומר קדיש על קריאת המשנה מבלי ללמוד את טעמיה ולהתעמק בדקדוקיה, כי על לימוד כזה אי אפשר לומר "על רבנן ועל תלמידיהון דעסקין באורייתא" שהרי עיקר העסק בלימוד התורה הוא לימוד הטעמים ולכן גם אין לפסוק הלכה מהמשנה, אם אינו יודע דקדוקיה וטעמיה.

אמנם בלימוד הגמרא, מעיקר הדין יכולים לומר קדיש דרבנן בסיום הלימוד, אלא שנהגו העם לומר אגדה לאחר הלימוד לפי שנגררו אחר המנהג שנהגו בלימוד המשנה.

וכתב ה'שיירי כנסת הגדולה' בשם ה'מעדני מלך', שאף שגם קדיש זה נאמר רק במעמד עשרה גדולים בני חיוב, ניתן לאומרו גם כאשר העוסקים בלימוד הם קטנים. אך יש סוברים שאין לומר קדיש דרבנן אחרי לימוד של קטנים, וכן מנהג העולם.

סדר התפילות, קדיש דרבנן: כָּל עֲשֶׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל אוֹ יִתְרִי

שֶׁהָיוּ עוֹסְקִין בְּתַלְמוּד תּוֹרָה שֶׁבַעֲלָפָה, וְאֶפְלוּ בְּמִדְרָשׁוֹת אוֹ בְּהַגְדוֹת – בְּשֶׁחֶן מִסְיָמִין, אוֹמְרִי אֶחָד מֵעֶמֶד קָדִישׁ בְּנֶסֶח זֶה.... וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא קָדִישׁ דְּרַבָּנָן.

בפירוש המשניות (סוף אבות) כתב הרמב"ם: משנת רבי חנינא בן עקשיא שהובאה בסוף מסכת אבות היא משנה במסכת מכות, אלא "לפי שיש בה סיום נאה, נהגו כל העם לאמרו בסוף כל פרק ופרק, לפי שאין אומרים קדיש על המשנה אלא על האגדה, דאמר מר (סוטה מט, א), 'ויהא שמיה רבה דאגדתא'."

ויש להבין: מה ההבדל בין לימוד המשנה ללימוד האגדה? והרי אדרבה, המשנה היא עיקר תורה שבעל-פה! ואף משמעות לשון הרמב"ם כאן היא שלא רק בסיום מדרשות ואגדות אומרים קידוש דרבנן, אלא גם לאחר סיום לימוד תורה שבעל-פה?

חילול שבת לצורך פיקוח נפש

יום שישי כ"ה סיון ה'תשפ"ב

חשש עיכוב, כדי שלא יטעו לחשוב שאסור לעשות על ידי יהודי.

ועוד נחלקו המפרשים בביאור דברי הרמב"ם שיש לעשות "על ידי גדולי ישראל וחכמיהם": ה'כסף משנה' כתב שאין כוונתו לגדולי ישראל, במובן של גדולי העדה, אלא 'גדולים' כפשוטו – למעט קטנים, ו'חכמיהם' – למעט נשים שדעתן קלה, אך אין הבדל בין אדם פשוט מישראל לגדול הדור, וכן כתב ב'בית יוסף' (או"ח ס' שכח).

אולם ה"ט"ז (שם סק"ה) כתב כי פשוט דברי הרמב"ם מורה שיש להדר ולעשות דווקא על ידי גדולי העדה, כדי להורות בכך הלכה לרבים, ונאמרו כאן אם כן שני דינים: א. יש להקפיד להימנע מלעשות על ידי קטנים ונשים, כדי שלא תהא השבת קלה בעיניהם. ב. לכתחילה ראוי לעשות דווקא על ידי גדולי ישראל, כדי שמהם יראו וילמדו.

וכדברי ה"ט"ז פסק אדמו"ר הזקן (שם) ש"מצוה מן המובחר להשתדל לעשות הכל על ידי ישראלים גדולים בחכמה", וכן נהג אף למעשה פעם אחת כשהלך בעצמו ביום הכיפורים לבשל לילולתו, וכששאלוהו מדוע עשה זאת בעצמו השיב: "הרי כתוב 'מצוה בגדול' ולא מצאתי גדול אחר מלבדי..." (תורת מנחם – רשימת היומן עמ' ק).

הלכות שבת פרק ב הלכה ג: בַּשְּׁעוֹשִׁים דְּבָרִים אֱלֹהִים, אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן לֹא עַל יְדֵי גוֹיִם, וְלֹא עַל יְדֵי קְטָנִים, וְלֹא עַל יְדֵי עֲבָדִים, וְלֹא עַל יְדֵי נָשִׁים – כִּדִּי שְׁלֹא תִהְיֶה שַׁבָּת קְלָה בְּעֵינֵיהֶם; אֲלֵא עַל יְדֵי גְדוּלֵי יִשְׂרָאֵל וְחֲכָמֵיהֶם.

הטעם שכותב הרמב"ם "כדי שלא תהא שבת קלה בעיניהם" אמור לגבי נשים וקטנים, שאם יחללו שבת לצורך פיקוח נפש הדבר עלול להקשות בעיניהם את חומר האיסור ויבואו להקל גם שלא לצורך, אולם אין בכך טעם מדוע אין עושים על ידי גויים שבלאו הכי אינם מחויבים במצוות, והטעם לכך הוא משום שהרואים עשויים לטעות ולחשוב שאין לעשות מלאכה לכתחילה על ידי יהודי לצורך פיקוח נפש, ולכשיארע להבא מצב של פיקוח נפש לא ירצו לחלל שבת על ידי יהודים (כסף משנה).

ויש אומרים שהטעם שאין עושים על ידי גוי משום שיש לחשוש שמא יתעצל ולא יעשה את פעולות ההצלה בזריזות הראויה (כסף משנה בשם הרמ"ך). ולפי ביאור זה, כאשר הישראל עומד עליו ומזרזו ואין לחשוש לעיכוב אזי צריך לעשות על ידי גוי (ראה רמ"א או"ח ס' שכח ס"ב, שו"ע אדה"ז שם ס"ג). ולהלכה כתב אדמו"ר הזקן (שם) שיש לעשות את פעולות ההצלה על ידי יהודי גם כאשר ניתן לעשות על ידי גוי ללא

נתינת תבשיל על האש בערב שבת

שבת קודש כ"ו סיון ה'תשפ"ב

מצטמק ויפה לו. אבל הרמ"א (שם, ע"פ הרא"ש שבת פ"ג ס"א) כתב: "ונהגו להקל כסברא האחרונה".

וה'מנחת כהן' (משמרת השבת, שער שני פ"ה) הוכיח מדברי ה'שלחן ערוך' (ס' רגל ס"ד) שסובר כשיטת רש"י שתבשיל שהתבשל כמאכל בן דרוסאי מותר להשהותו אף על אש שאינה גרופה וקטומה, שהרי התיר לתת סביב הקדרה פירות הנאכלים חיים (שדינם כמבושל כמאכל בן דרוסאי) אף אם האש אינה גרופה וקטומה.

וה'ביאור הלכה' (ס' רגל ד"ה ונהגו) הביא כי מלשון הרא"ש "מפני שישראל אדוקים במצות עונג שבת ובוודאי לא ישמעו לנו, על כן הנח להם" משמע שדעתו נוטה להחמיר אלא ש"אין בנו כח למחות במקילין שכבר נהגו העם כיש אומרים".

וגם לדעת אדמו"ר הזקן (שם ס"ב) במקום שאין צורך כל כך, טוב לחוש לדעת הרמב"ם, ומותר להשהות על גבי אש שאינה גרופה וקטומה רק אם התבשיל התבשל כל צרכו ומצטמק ורע לו (שבת כהלכה עמ' שלט).

הלכות שבת פרק ג, הלכה ד: תַּבְשִׁיל שְׁלֹא בָשַׁל בְּלִי צִרְכּוֹ... אוֹ תַּבְשִׁיל שֶׁבָשַׁל בְּלִי צִרְכּוֹ וְכָל זֶמַן שֶׁמִּצְטָמָק הוּא יָפָה לוֹ – אֵין מְשַׁחֲזִין אוֹתוֹ עַל גְּבֵי הָאֵשׁ בְּשַׁבָּת, אֲפִלּוּ עַל פִּי שֶׁהָיָה מִפְּעוּר יוֹם; גְּזֵרָה, שֶׁמֶא יִתְּתָה בְּנִגְחָלִים כִּדִּי לְהַשְׁלִים בְּשׁוּלוֹ... אִם נִרְאָה הָאֵשׁ, אוֹ שֶׁבִּסְפָּה אֵשׁ הַכִּירָה... הָרִי זֶה מֵתָר לְשִׁהוֹת עָלֶיהָ.

לדעת רש"י (שבת לו, ב ד"ה ורב ששה), תבשיל שהתבשל כ'מאכל בן דרוסאי' (שליש בישולו, ויש אומרים חצי בישולו) מותר להשהותו על גבי האש אף אם הכירה אינה גרופה או קטומה. אך לדעת הרמב"ם (וכן דעת הרי"ף שבת ריש פ"ג) אסור להשהות (אם הכירה אינה גרופה או קטומה) אפילו תבשיל שהתבשל כל צרכו ומצטמק ויפה לו ("שיפה לו לאדם ושמח במה שהתבשל מצטמק" – שו"ע אדה"ז ס' רגל ס"ט) "גזירה שמא יתהה בגחלים כדי להשלים בישולו", ורק אם מצטמק ורע לו – מותר.

וה'שלחן ערוך' (או"ח ס' רגל ס"א) הביא תחילה את דעת הרמב"ם, וכדעה שניה הביא את דעת רש"י, ולא הכריע האם יש להחמיר כדעת הרמב"ם שלא להשהות תבשיל על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה אף שהתבשל כל צרכו, אם הוא

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - כ"כ"ו סיון ה'תשפ"ב

יום ראשון כ' סיון ה'תשפ"ב

הלכות ברכות

פרק רביעי

(1) שצריך לברך ברכת המזון במקום שאכל; חברים שאכלו ויצאו באמצע סעודתם לקראת חתן וכלה מה דינם לעניין ברכה; דין המברך על אוכל ונפל מידי ונשרף; דברים הבאים בתוך הסעודה מה דין ברכתם.

א. כל המברך ברכת המזון או ברכה אחת מעין שלש², צריך לברך אותה במקום שאכל³. אכל פשהוא מהלך - יושב במקום שפסק ויברך. אכל פשהוא עומד - יושב⁴ במקומו ויברך⁵. שכתב לברך ברכת המזון, ונזכר קדם שיתעפל המזון שבמעיו - מברך במקום שגזפר⁶. ואם היה מזיד - חזר למקומו ומברך⁷. ואם ברח במקום שגזפר⁸ - יצא ידי חובתו. וכן אם ברח פשהוא עומד או פשהוא מהלך - יצא ידי חובתו⁹. ולכתחלה לא יברך ברכת המזון ולא ברכה שמעין שלש, אלא פשהוא יושב ובמקום¹⁰ שאכל.

(2) שמברכים אחרי שבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל המנויים בפסוק (דברים פרק ח, פסוק ח) חוץ מהפת שמברכים אחריה ברכת המזון, ראה לקמן פרק ט, הלכות א, יד. (3) שטרם שעומד ללכת יברך במקומו (פסחים דף קא עמוד ב וכפירוש הרשב"ם). (4) כדי שיברך בכוונה. (5) (ברכות דף נא עמוד ב) ובתוספות שם כתבו רמז לזה: ואכלת ושבעת וברכת - שב - עת וברכת. (6) ואינו מחוייב לחזור למקום אכילתו. (7) קנסוהו חכמים על שלא בירך במקומו (שם, דף נג עמוד ב). ואם הוא רחוק ממקומו שעד שיחזור שם יתעכל בינתיים המזון שבמעיו, מוטב שיברך בריחוק מקום (מגן אברהם אורח חיים סימן קפד). (8) הלשון דחוקה במקצת, שאם מזיד הוא אין לומר בו "נזכר" שזה שייך רק בשכח, וראה רדב"ז חלק ב, בלשונות הרמב"ם סימן קה. ואפשר שרבינו מדבר במי שיצא במזיד ממקום שאכל על מנת לברך במקום אחר ובינתיים שכח, ושוב נזכר שעוד לא בירך. ומעניין שבטור סימן קפד כתוב: בירך במקום השני. (9) שאין כל הדברים הללו אמורים אלא לכתחילה משום הידור מצוה וכמבואר בסמוך. (10) נתכוון רבינו להדגיש שאף על פי שהלכה היא כבית הלל שאם שכח, מברך במקום שנזכר (ברכות דף נג עמוד ב) בכל זאת ישתדל לחזור ולברך אפילו כששכח, משום מעשה שהיה המסופר (שם): "שני תלמידים היו, אחד שכח לברך במקומו ונזכר וחזר כדברי בית שמאי (המחייבים לחזור ולברך) ומצא ארנק של זהב. ואחד לא בירך במקומו במזיד וכשנזכר לא חזר ובירך בדרך כבית הלל (אגב, מכאן ראייה שאפילו במזיד אם בירך במקומו בדרך - יצא לפי

בית הלל, וזה מקור לפסק רבינו לעיל) וקרהו אסון", הרי שיש לחוש לדברי בית שמאי לברך במקום שאכל. וכן השיבו (שם) בית שמאי לבית הלל: "לדבריכם, מי ששכח ארנק בראש הבירה (מגדל גבוה) לא יעלה ויטלנה? לכבוד עצמו הוא עולה, לכבוד שמים לא כל שכן".

ב. מי שנסתפק לו אם ברח "המוציא" או לא ברח¹² "המוציא", אינו חוזר ומברך, מפני שאינו מן התורה¹¹. שכתב לברך "המוציא" - אם נזכר עד שלא גמר סעודתו, חזר ומברך¹²; ואם נזכר לאחר שגמר - אינו חוזר ומברך¹³.

(11) אלא מדברי סופרים כלעיל פרק א, הלכה ב, וספק ברכות מדבריהם - אינו חוזר (ברכות דף כא עמוד א). (12) ברכת המוציא לפני שיגמור סעודתו (שם, דף נא עמוד א) כי "מי שאכל שום וריחו נודף יחזור ויאכל שום אחר כדי שהיא ריחו נודף"? כלומר: וכי מפני שאכל בלא ברכה, יוסיף ויאכל בלי ברכה? (13) (שם).

ג. היה אוכל בבית זה, ופסק סעודתו¹⁴ והלך לבית אחר; או שהיה אוכל, וקראו חברו לדבר עמו, ויצא לו לפתח ביתו¹⁵ וחזר - הואיל ושנה מקומו, צריך לברך¹⁶ למפרע על מה שאכל, וחזר ומברך בתחלה "המוציא", ואחר-כך יגמר סעודתו¹⁷.

(14) ועדיין לא גמרה. (15) אף על פי שלא הלך לבית אחר. (16) ברכת המזון. (17) (פסחים דף קא עמוד ב ותוספתא ברכות פרק ד) שכל המשנה את מקומו הרי פסק אכילתו, והרי זה כגמרה וחייב לברך אחריה ברכה אחרונה. וממילא חייב לברך בתחילה המוציא, שאין הברכה של הסעודה הקודמת עולה לו לסעודה זו, שהיא סעודה חדשה לגמרי.

ד. חברים שהיו יושבים לאכל, ויצאו לקראת חתן או לקראת פלה¹⁸: אם הניחו שם זקן או חולה - חזרין למקומן וגומרין סעודתן, ואינן צריכין לברך שניה¹⁹; ואם לא הניחו שם אדם - פשהן יוצאין, צריכין ברכה למפרע, וכשהן חוזרין, צריכין ברכה לכתחלה²⁰.

(18) לקבל את פניהם. (19) לא למפרע על מה שאכלו, ולא בתחילה על מה שיאכלו, שהואיל ונשארו מקצתם לא בטלה קביעותם הקודמת והרי הם באמצע סעודתם, והוא הדין אם הניחו שם צעיר או בריא שאין קביעותם בטילה, אלא שכן דרך העולם שרק הזקן והחולה נשארים במקומם מחמת תשות כוחם (כסף משנה). (20) (פסחים דף קא עמוד ב) ואם לא בירכו למפרע כשיצאו, צריכים לברך למפרע כשיחזרו, כמבואר בסמוך.

ה. וכן אם היו מספין פשתיה או לאכל פרות²¹. שכל המשנה מקומו²², הרי פסק אכילתו, ולפיכך

1 מְבָרֵךְ לְמַפְרַע עַל מָה שְּׁאֵכָל, וְחוֹזֵר וּמְבָרֵךְ שְׁנִיָּה
2 לְבִתְחִילָה עַל מָה שֶׁהוּא צָרִיךְ לֵאכֹל. וְהַמְשָׁנָה מְקוֹמוֹ
3 מִפְּנֵה לִפְנֵה בְּבֵית אֶחָד, אֵינוֹ צָרִיךְ לְחֹזֵר וּלְבָרֵךְ.²³
4 אֲכַל בְּמִזְרָחָהּ שֶׁל תְּאֵנָה²⁴, וְבָא לֵאכֹל בְּמַעְרָבָהּ -
5 צָרִיךְ לְחֹזֵר וּלְבָרֵךְ.²⁵

33) בסוף אכילתם. (34) יום השבת. (35) ואין צורך לומר לאכול. (36) ברכת המזון, שמאחר שקיבלו עליהם לברך ברכת המזון הרי הם כאילו התחילו בברכה, ואסור להפסיק בה כלל (פסחים דף קג עמוד ב). (37) כי אסור לאכול ולשתות קודם הקידוש, כמבואר (שם דף ק עמוד א וראה הלכות שבת פרק כ"ט, הלכה ה). ואפילו לא אמרו: בוא ונקדש קידוש היום, נאסרו באכילה ושתיה אם כבר החשיך היום ונכנסה השבת, וכאן ידובר כשעדיין לא החשיך היום והם רוצים לקבל עליהם השבת מבעוד יום, ולפיכך אמירתם: "בוא ונקדש" קובעת לאסורם באכילה ושתיה עד שיקדשו (כסף משנה, והשווה הלכות שבת פרק כ"ט, הלכה י"א). (38) כי באמירתם גילו דעתם שגמרו סעודתם, ואין הברכה הקודמת פוטרתם, כמבואר לעיל הלכה ז. (39) הבדלה במוצאי שבת. (40) (פסחים דף קה עמוד א) "אין יציאת השבת קובעת להבדלה", שאם התחילו סעודתם מבעוד יום אינם צריכים להפסיק אכילתם במוצאי שבת, אלא יגמרוה ואחר כך יבדילו, ולפיכך, אפילו אמרו: "בוא ונבדיל" אין זה חשוב הפסק לחייבם לחזור ולברך (בית יוסף אורח חיים סימן רצט).

ט. הֵיוּ מְסַבִּין לְשִׁתּוֹת יֵין, וְבָא לָהֶם מִין יֵין אַחֵר, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ שׁוֹתִין אֶדָם וְהֵבִיאוּ שְׁחֹזֵר, אוּ יֵשֵׁן וְהֵבִיאוּ תֹדֶשׁ - אֵינָן צָרִיכִין לְבָרֵךְ בְּרִפְתַּת הַיֵּין פַּעַם שְׁנִיָּה; אֲבָל מְבָרְכִין: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַטּוֹב וְהַמְּטִיב.⁴¹

41) הטוב - לי, והמטיב - לאחרים הנהנים יחד עימי (ברכות דף נט עמוד ב; ירושלמי שם, פרק ו, הלכה ח, ודווקא כשאחרים מסובים עימו, אבל כששותה יחידי אינו מברך ברכה זו, ולפיכך הדגיש רבינו לומר: "היו מסובים לשתות". ואפילו כשהמין השני אינו משובח כראשון מברך הטוב והמטיב כי על ריבוי היינות הוא מברך, לא על המשובח שבהם. והטעם שקבעו ברכה זו דווקא על היין ולא על הפת? מפני שהיין סועד ומשמח, והפת אינה אלא סועדת (תוספות ברכות דף נט עמוד ב).

י. אֵין מְבָרְכִין עַל אֲכָל מִן כֹּל הָאֲכָלִין וְלֹא עַל מִשְׁקָה מִן כֹּל הַמְּשָׁקִין, עַד שֶׁיָּבֹאוּ לִפְנֵינוּ. וְאֵם בֵּרַךְ, וְאַחֲרֵיכֵן הֵבִיאוּ לִפְנֵינוּ - צָרִיךְ לְחֹזֵר וּלְבָרֵךְ.⁴² נִטֵּל אֲכַל וּבֵרַךְ עָלָיו, וְנִפְּלַל מִיָּדוֹ וְנִשְׁרָף⁴³, אוּ שִׁטְפוּ נֶהָר - נִטֵּל אַחֵר וְחוֹזֵר וּמְבָרֵךְ עָלָיו, אַף-עַל-פִּי שֶׁהוּא מְאוֹתוֹ הַמִּין⁴⁴; וְצָרִיךְ לִזְמֹר: "בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלָכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד" עַל בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה, כִּדִּי שְׁלֹא לְהוֹצִיא שֵׁם שְׁמַיִם לְבִטְלָהּ.⁴⁵ עוֹמֵד אֶדָם עַל אֲמַת הַמַּיִם, וּמְבָרֵךְ וְשׁוֹתָהּ, אַף-עַל-פִּי שֶׁהַמַּיִם שְׁהִיוּ לִפְנֵינוּ בְּשַׁעַת הַבְּרָכָה אֵינָם הַמַּיִם שֶׁשָּׁתָה, מִפְּנֵי שֶׁלְכָף נִתְפָּנוּ תַּחֲלָה.⁴⁷

21) אף על פי שאין מסיבתם קבועה כל כך כמו מסיבת אכילת פת, בכל זאת אם נשאר אחד מהם לא בטלה קביעותם ואינם צריכים לברך בשנייה (מגן אברהם אורח חיים סימן קעח). (22) זה חוזר על כל מה ששנוי בהלכות ד"ה. (23) (פסחים דף קא עמוד ב) שאין זה שינוי מקום, ואין כאן הפסק סעודה. (24) עץ התאנה. (25) (ירושלמי ברכות פרק ו, הלכה ח) וכגון שלא היה בדעתו מתחילה לאכול במערכה. ומכיוון שעץ התאנה מפסיק בין העומד במזרחה - למערבה, הרי זה חשוב כשינוי מבית לבית, אבל מפינה לפינה הואיל ורואה בפינה השנייה את מקומו הראשון וגם כתלי הבית מקיפים את שתייהן, הרי הן חשובות כמקום אחד (כסף משנה).

ו. בֵּרַךְ עַל הַפֶּת - פֶּטֶר אֶת הַפֶּרֶפֶרֶת שְׁאוּכְלִין בִּהֵן הַפֶּת, מִמִּינֵי הַתְּבָשִׁיל וּפְרוֹת²⁶ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן; אֲבָל אִם בֵּרַךְ עַל הַפֶּרֶפֶרֶת, לֹא פֶטֶר אֶת הַפֶּת.²⁷ בֵּרַךְ עַל מַעֲשֵׂה קִדְרָה²⁸ - פֶּטֶר אֶת הַתְּבָשִׁיל.²⁹ בֵּרַךְ עַל הַתְּבָשִׁיל, לֹא פֶטֶר אֶת מַעֲשֵׂה קִדְרָה.³⁰

26) המלפתים בהם את הפת. (27) שאין ברכת הפרפראות - שאינן מזינות ומשביעות - חשובה לפטור את הפת המזינה ומשביעה (ברכות דף מב עמוד א). (28) כגון הדיפות וגרש כרמל וכל מיני דגן שנתבשלו בקדירה כמבואר לעיל פרק ג, הלכה ד, וברכתם: "בוא מיני מזונות". (29) שאינו ממיני דגן, ואינו מזין כמעשה קדירה. (30) מאחר שאינו מזין אין ברכתו חשובה לפטור מעשה קדירה המזין (שם). ובירושלמי (ברכות פרק ו הלכה ה) אמרו: "הכול מודים שאין ברכת הפרפרת פוטרת את מעשה קדירה".

ז. גָּמַר בִּלְבֹב מְלֵאכֶל אוּ מְלִשְׁתוֹת, וְאַחֲרֵיכֵן נִמְלָךְ לֵאכֹל אוּ לְשִׁתּוֹת - אַף-עַל-פִּי שְׁלֹא שָׁנָה מְקוֹמוֹ, חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ.³¹ וְאִם לֹא גָמַר בִּלְבֹב, אֲלֹא דַעַתוֹ לְחֹזֵר לֵאכֹל וְלְשִׁתּוֹת - אֲפִלּוּ פֶסֶק כֹּל הַיּוֹם כָּלוּ, אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ שְׁנִיָּתָה.³²

31) ברכה שלפניה, שמאחר שהסיח דעתו מלאכול עוד, כבר נסתלקה הברכה הראשונה שבאכילתו הקודמת וחייב לברך על אכילתו מחדש (ברכות דף מב עמוד א; פסחים דף קג עמוד ב). אבל אינו חייב לברך תחילה ברכה אחרונה על מה שאכל, כי אין היסח הדעת חשוב כגמר סעודה לחייבו ברכה למפרע (טור אורח חיים סימן קעט). (32) ובלבד שלא יצא בינתיים למקום אחר כמבואר לעיל הלכה ג.

ח. הָיוּ שׁוֹתִין³³, וְאָמְרוּ: בּוֹאוּ וְנִבְרַךְ בְּרִכַּת הַמְּזוֹן! אוּ: בּוֹאוּ וְנִקְדַּשׁ קִדּוּשׁ הַיּוֹם³⁴! - נֶאֱסַר עֲלֵיהֶם לְשִׁתּוֹת³⁵ עַד שֶׁיִּבְרָכּוּ³⁶ אוּ יִקְדְּשׁוּ³⁷. וְאִם רָצוּ לְחֹזֵר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

בנדרים דף לז עמוד ב ובנוסח התלמוד שלפנינו (ברכות דף מב עמוד ב) הוסיפו: "הקזה ובית המרחץ, שאדם קובע סעודתו אחריהם על היין", והיא הוספת הגאונים (רא"ש). (57) לפני התחלת הסעודה, מנהגם היה לשתות יין לפני האכילה משום תיאבון (ברכות דף מג עמוד א). (58) (שם, דף מב עמוד ב) הואיל וידע שישתה יין לאחר הסעודה - דעתו עליו מתחילה בשעת ברכה. (59) שהואיל ואין קביעותו בכך לא הייתה עליו דעתו מתחילה (שם). ויין שבתוך הסעודה מברך עליו "בורא פרי הגפן" ואין ברכת הפת פוטרתו, מפני שחשוב הוא, שהרי גורם ברכה לעצמו (שם עמוד ב) כלומר: בכמה מקומות הוא בא ומברכים עליו אף על פי שלא היו צריכים לשתותו, כגון: "קידוש" ו"ברכת אירוסין" (רש"י שם). אולם ברכת היין שלפני המזון פוטרתו וכן יין של קידוש פוטרו (אורח חיים סימן קעד סעיף ג). (60) ואין האחד מוציא את כולם. (61) שאין לב המסובים אל המברך אלא לבלוע (ברכות דף מג עמוד א). (62) שהראשון בא רק לשרות המזון שבמעיו ואינו חשוב לפטור את השני (שם דף מב עמוד ב).

פרק חמישי

(1) מי החייב בברכת היין; ברכת הסעודה בבית חתנים וכן סעודה שעושים אותה אחר הנישואין מחמת הנישואין.

- א. נשים ועבדים חייבין בברכת המזון.² וספק יש
בדבר אם הן חייבין מן התורה, לפי שאין קבוע לה
זמן,³ או אינם חייבין מן התורה.⁴ לפיכך אין
מוציאין את הגדולים ידי חובתן.⁵ אבל הקטנים
חייבין בברכת המזון מדברי סופרים,⁶ כדי לחנכן
במצות.

(2) ברכות כ, ע"ב. (3) שאחרי כל אכילה בין ביום ובין בלילה מצוה לברך, וכל מצוה שאין לה זמן קבוע - נשים חייבות (קידושין כט). (4) מפני שנאמר בה: על הארץ הטובה אשר נתן לך (דברים ח, י) והארץ לא ניתנה לבנות להתחלק (ברכות שם וברש"י). (5) שכבר נתבאר לעיל (פ"א, ה"א), שהמברך החייב רק מדברי סופרים - אינו מוציא את החייב מן התורה. (6) כלומר: זה ודאי שאין הקטנים חייבים לברך אלא מדברי סופרים בלבד.

- ב. שלשה שאכלו פת פאחד, חייבין לברך ברכת
הזמון.⁷ קדם ברכת המזון. ואיזו היא ברכת הזמון?
אם היו האוכלים משלשה עד עשרה - מברך אחד
מהם ואומר: נברך⁸ שאכלנו משלו! והכל עונין:
ברוך שאכלנו משלו וכתובו חיינו;⁹ והוא חוזר
ומברך: ברוך שאכלנו משלו וכתובו חיינו.¹⁰

(7) שאחד מהם מזמין את חבריו לברך עמו כאחד בלשון רבים, כמבואר בסמוך. וחז"ל (ברכות מה). סמכוה על הפסוק: גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדיו (תהלים לד, ג), גדלו - הרי שנים, אתי - הרי שלשה. שבזמן ששלשתם מברכים את ה' כאחד, יש בזה משום הידור ורוממות שמו. מעין זה בפירוש המשנה לרבינו (ברכות ז, ב). ושנינו בברייתא (שם, מח:): "וברכת... את ה' אלהיך - זו ברכת

(42) (ירושלמי ברכות פרק ו, הלכה א). (43) או נאבד, ראה אורח חיים סימן רנ. (44) (ירושלמי שם), כי כשבירך לא הייתה דעתו אלא על זה שבירך. (45) (שם) "שהרי הכתוב מצווה ואומר: ליראה את השם הנכבד והנורא (דברים כח, נח) ובכלל יראתו שלא יזכירו לבטלה, לפיכך, אם טעה הלשון והוציא שם לבטלה ימהר מייד וישבח ויפאר ויהדר לו כדי שלא ייזכר לבטלה" (לשון רבינו הלכות שבועות פרק יב, הלכה יא). ואם אמר ברוך אתה ה' ועוד לא אמר "אלוקינו" יסיים: "למדני חוקך" (תהילים פרק קיט, פסוק יב) שנראה כקורא פסוק, ואין כאן מוציא שם-שמים לבטלה (הגהות מיימוניות). (46) תעלה, שמימיה שוטפים. (47) למים שיבואו בסוף ברכתו (ירושלמי שם).

- יא. דברים הבאים בתוך הסעודה, והן מחמת
הסעודה,⁴⁸ אינן צריכין ברכה לפניהם⁴⁹ ולא
לאחריהם; אלא ברכת "המוציא" שבתחלה וברכת
המזון שבסוף פוטרת הכל, שהכל טפל לסעודה.⁵⁰
ודברים שאינן מחמת הסעודה,⁵¹ שבאין בתוך
הסעודה, טעונין ברכה לפניהם⁵² ולא לאחריהם.⁵³
ודברים הבאים לאחר הסעודה⁵⁴ - בין מחמת
הסעודה, בין שלא מחמת הסעודה - טעונין ברכה
לפניהם ולאחריהם.⁵⁵

(48) כגון, בשר ודגים שרגילים לאכלם עם הפת. (49) אפילו אם אכלם בלא פת. (50) לאכילת הפת. (51) כגון תאנים וענבים שאין רגילים ללפת בהם את הפת ואינם באים להשביע אלא לעכל את המאכל. (52) כיוון שאין הם מעיקר הסעודה אין ברכת הפת פוטרתם. (53) שברכת המזון פוטרת כל מה שבא בתוך הסעודה. (54) כלומר: כל אלה הדברים אם הובאו אחרי שמשכו את ידיהם מן הפת, כי היה מנהגם לאחר גמר סעודתם לקבוע עצמם לאכילת פירות וכל מיני פרפראות. (55) שאין ברכות "המוציא" וה"מזון" פוטרות אלא דברים הנאכלים בתוך עיקר הסעודה (ברכות דף מא עמוד ב וכפירוש התוספות שם). וראה במוספנו "תשובות רבינו". ואין הדין האחרון נוהג בימינו, כי אין אנו מושכים את ידינו מן הפת עד ברכת המזון (תוספות שם ואורח חיים סימן קעז סעיף ב).

- יב. בשפתות ובנימים טובים, ובסעודת הקזת הדם,
ובשעה שציצא מן המרחץ, וכיצא בהן, שאדם
קובע סעודתו על היין⁵⁶ - אם ברוך על היין שלפני
המזון⁵⁷, פטר את היין ששתה לאחר המזון, קדם
שיברך ברכת המזון⁵⁸; אבל בשאר הימים, צריך
לחזור ולברך בתחלה על היין של אחר המזון⁵⁹. בא
להן יין בתוך המזון - פל אחד ואחד מברך
לעצמו⁶⁰, שאין בית הבליעה פנוי שיענו אמן;⁶¹
ואינו פוטר את היין שלאחר המזון.⁶²

(56) שאחרי סעודתם לפני ברכת המזון קובעים את עצמם לשתית יין, והקזה - מפורש במסכת שבת דף קכט עמוד א שהיו שותים אחרי הקזה לרפואה. ובית המרחץ - מרומז

החדלתי את תירושי המשמח אלהים ואנשים, כי אומרים שירה על היין (אבודרהם הל' ברכות נישואין). (17) כגון שאמר החתן לקרואים: הנכם מוזמנים לסעודה בקשר עם שמחת נישואי. (18) ובזמן הזה, ערבה כל שמחה ואין אנו מברכים "שהשמחה במעוננו" אלא בשבעת ימי המשתה בלבד (הגהות מיימוניות', וכן בשו"ע אה"ע ס"ב).

- ו. הפל חייבין בברכת הזמון, כדרך שחייבין בברכת המזון. אפילו כהנים שאכלו קדשי הקדשים¹⁹ בעצרת²⁰; וכן כהנים וישראלים שאכלו כֶּאֱחָד, ואכלו הפהנים תרומה וישאל חלין²¹ - חייבין במזון²², פחייבין בברכת המזון²³.

(19) כגון שירי מנחות שהן קדשי קדשים. (20) חצר המקדש שהיא מקום אכילתם, אע"פ שיש מצוה באכילתם, ככתוב (שמות כט, לג): ואכלו אותם אשר כופר בהם - הכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים, והיה מקום לומר, שאין זה בכלל "ואכלת" שמשמעה אכילת רשות, בכל זאת "ושבעת" כתוב, כל שהוא שבע (ערכין ד). ויש מפרשים: הואיל ואסור לשבת בעזרה (יומא כה). והכהנים אוכלים קדשיהם בעמידה, הייתי ואמר שאין כאן קביעות באכילתם ולא נתחייבו בזמון הנוהג רק באכילה בחבורה, משמיענו שאין הישיבה מעכבת (אדר"ת, וראה ב'תוספות' לזבחים טז, ובמשנה למלך הלכות מעשה הקרבנות פ"י, ה"ג). (21) אע"פ שאין ישראל יכול לאכול בתרומתו של הכהן, כי זר אסור בתרומה. (22) הואיל והכהן יכול לאכול גם מן החולין שביד ישראל, הרי הוא מצטרף עמו לברכת הזמון (ערכין ד). חולין - תבואה שהורמו ממנה הפרשותיה כדין. ומכאן יש ללמוד, שאם כהן וישראלים אוכלים כאחד, הכהן אוכל תרומה, והישראלים אוכלים פת של גויים, והכהן נזהר מלאכול פת של גויים - שאינם מצטרפים לזמון, הואיל ואין האחד יכול לאכול משל חבירו (הגהות מיימוניות', וכן בשו"ע או"ח ס' קצו, ס"ג). (23) ובכת"י התימנים, הנוסח: "נשים ועבדים וקטנים, חייבים בזמון כחייבין בברכת המזון".

- ז. נשים ועבדים וקטנים אין מזמנין עליהן²⁴, אכל מזמנין לעצמן. ולא תהא חבורה של נשים ועבדים וקטנים, מפני הפריצות²⁵; אכל נשים מזמנות לעצמן²⁶ או עבדים לעצמן²⁷; ובלבד שלא יזמנו בשם²⁸. אנדרוגינוס²⁹ מזמן למינו, ואינו מזמן, לא לנשים ולא לאנשים, מפני שהוא ספק³⁰. והטמטום³¹ אינו מזמן כלל³². קטן היורע למי מברכין, מזמנין עליו, ואף-על-פי שהוא כֶּהֱנָה שבע או כֶּהֱנָה שמונה³³; ומצטרף, בין למנן שלשה, בין למנן עשרה, לזמן עליו³⁴. והעפוי"ם אין מזמנין עליו³⁵.

(24) אין מצרפים אותם לזמון (ברכות ז, ב). (25) של עבדים בנשים, וכן של עבדים בקטנים (שם, מה:). (26) (שם). וכן אם אכלו עם אנשים, הן יוצאות בברכת הזמון של האנשים (הגהות מיימוניות', וכן בשו"ע או"ח

הזמון". ולדעת ה'קרי' ספר' הדברים מכוונים לזמון בעשרה שהוא בשם, וזמון בשלשה, ודאי אינו אלא מדברי סופרים. (8) ומדרך המוסר, לכל מי שיברך, שיטול רשות מן הגדולים המסובים עמו, ואומר ברשות רבותי נברך וכו' ('כל בו'). (9) ברכות נ, ע"א. ובמדרש בראשית רבה (פ' מג) אמרו: "היה אברהם אבינו מקבל את העוברים ואת השבים, ומשהיו אוכלים ושותים היה אומר להם: ברכו! והם אומרים לו: מה נאמר? והוא אומר להם: אמרו, ברוך אל עולם שאכלנו משלך". (וראה מסכת סוטה י:). (10) ברכות מז, ע"ב: "להיכן הוא חוזר? למקום שפסק וכפירוש ה'תוספות' שם.

- ג. ואחר-כך אומר: "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, הִזַּן אֶת הָעוֹלָם כְּלוּ בְטוּבוֹ", עד שגומר ארבע ברכות¹¹, וְהֵן עוֹנִין אִמֵּן אַחֵר כָּל בִּרְכָה וּבִרְכָה¹².

(11) המנויות לעיל פ"ב, ה"א. (12) שכל העונה אמן אחר המברך, הרי זה כמברך (לעיל פ"א, ה"א). והוא-הדין אם לא ענו אמן, אלא ששמעו כל הברכות - יצאו ידי חובתם. אלא שהעונה אמן שכרו גדול יותר (כסף-משנה).

- ד. היו האוכלין מעשרה ולמעלה - מזמנין בשם¹³. כיצד? המברך אומר: נברך לאלהינו¹⁴ שאכלנו משלך, וְהֵן עוֹנִין: ברוך אלהינו, שאכלנו משלך וּבְטוּבוֹ חִינּוּ, והוא חוזר ואומר: ברוך אלהינו, שאכלנו משלך וּבְטוּבוֹ חִינּוּ, ומתחיל ברכת המזון¹⁵.

(13) ברכות מט, ע"ב. (14) ובשו"ע או"ח סימן קצב, כתוב: אין לומר לאלהינו בלמ"ה, אלא "אלהינו", כי לא מצינו למ"ד השימוש בברכה, וכן כתוב (תהלים ס', ה): ברכו עמים אלהינו. ורבינו נמשך אחרי לשון המשנה (ברכות פ"ז, ג) שכן היתה הגירסא לפניו, כדבריו בפירוש המשנה שם. (15) וסדר ברכת המזון, נמצא לקמן בנוסח "תפילות כל השנה" לרבינו.

- ה. הסוּד בְּבֵית חֲתָנִים - מְשִׁיתְחִילוֹ לְהַתְעַסֵּק בְּצָרְכֵי סְעוּדַת נִשְׁוּאִין וְלְחִכְיָנָה, עד שלשים יום אחר הנשואין, מברך: נברך שֶׁהַשְּׂמִחָה בְּמַעֲוֹנוֹ, שֶׁאֶכְלֵנוּ¹⁶ משלך, וְהֵם עוֹנִים: ברוך שֶׁהַשְּׂמִחָה בְּמַעֲוֹנוֹ, שֶׁאֶכְלֵנוּ משלך וְכוּ'. ואם היו עשרה, מברך: נברך לאלהינו שֶׁהַשְּׂמִחָה בְּמַעֲוֹנוֹ, שֶׁאֶכְלֵנוּ משלך, וְהֵם עוֹנִין: ברוך אלהינו שֶׁהַשְּׂמִחָה וְכוּ'. וכן סְעוּדָה שְׁעוֹשִׁין אוֹתָהּ אַחֵר הַנְּשׁוּאִין, מְחַמֵּת הַנְּשׁוּאִין, עד שְׁנֵים-עָשָׂר חֲדָשׁ¹⁷, מברך "שֶׁהַשְּׂמִחָה בְּמַעֲוֹנוֹ"¹⁸.

(16) כתובות ח, ע"א. ובעל 'העיסור' כתב: תיקנו לומר "שהשמחה במעוננו", מפני שחז"ל אמרו (חגיגה יב:): "שבעה רקיעים הם: וילון, רקיע, שחקים... מעון... מעון - שבו כיתות של מלאכי השרת אומרות שירה לפני המקום" והשירה היא השמחה לפני ה', ככתוב (שופטים ט, יג):

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

17 לַחֲלֹק, עַד עֶשְׂרִים; שֶׁכֶּל זֶמֶן שִׁיחֲלֹקוּ, וְתִהְיֶה בִּרְפַת
18 הַזְּמַן לְכָל חֶלֶק וְחֶלֶק בְּזִמְנוֹ הַכֹּל, יֵשׁ לָהֶם לַחֲלֹק.⁴⁹

(44) לברך כל אחד בפני עצמו, שהרי נתחייבו בברכת הזימון. (45) אסור לשלשה מהם לזמן לעצמם, והשנים יברכו בלא זימון. (46) הרשות בידם אם ירצו (שו"ע אור"ח סי' קצג, סעיף א). (47) שיזמנו שלשה לעצמם, ושלשה אחרים לעצמם. (48) ולא עשרה בכלל, שהרי בעשרה נתחייבו בזימון בשם, ואיך יחלקו ויזמנו בלא הזכרת השם. (49) ברכות נ, ע"א.

19 יא. שְׁלֹשָׁה בְּנֵי-אָדָם, שֶׁבָּאוּ מִשְׁלֹשׁ חֲבוּרוֹת שֶׁל
20 שְׁלֹשָׁה שְׁלֹשָׁה, אֵינָן רִשְׁאִין לַחֲלֹק.⁵⁰ וְאִם כָּבֵר זֶמֶן
21 כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם בְּחֲבוּרָה שְׁלוֹשׁ⁵¹ - רִשְׁאִין
22 לַחֲלֹק.⁵² וְאֵינָן חִיבִין בְּזִמְנוֹ, שֶׁכָּבֵר זֶמְנוֹ עֲלֵיהֶן.⁵³
23 שְׁלֹשָׁה שֵׁשִׁיבּוּ לְאָכַל פֶּת - אֶף-עַל-פִּי שֶׁכֶּל אֶחָד
24 וְאֶחָד אוֹכֵל מִשְׁלוֹ, אֵינָן רִשְׁאִין לַחֲלֹק.⁵⁴

(50) שכבר חלה עליהם חובת זימון באכלם בחבורותיהם, ומברכים בזימון אע"פ שלא אכלו שלשתם יחד משנתחברו מחדש (ברכות נ). ומדובר כשאכלו כולם בבית אחד ושניו מקומם מפניה לפניה, כי אחרת מחוייב כל אחד מהם לחזור ולברך במקום שאכל. ראה לעיל פ"ד, ה"ה. וכך ביאר מרן ה'בית יוסף' (אור"ח סי' קצג). (51) לא זימן ממש, אלא נצטרף לזימון, כגון שיצא לשוק והשנים הנשארים קראו לו וזימנו עליו. ראה בסמוך ה"ג. (52) אפילו אכלו שלשתם אחרי שננתחברו, הואיל ולא נועדו יחד בתחילת סעודתם (ראב"ד, וכן בפירוש "תלמידי רבינו יונה" ברכות פ"ז). (53) "ופרחה מהם חובת זימון" (ברכות נ:). (54) כי אין הפת מצרפתם, אלא קביעתם לאכול בחבורה מחייבתם בזימון (שם).

25 יב. שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת שֶׁהָיוּ אוֹכְלִין בְּבֵית אֶחָד - בְּזִמְנוֹ
26 שֶׁמִּקְצָתָן רִואִין אֶלֹּו אֶת אֶלֹּו, מִצְטָרְפִין לְזִמְנוֹ
27 אֶחָד.⁵⁵ וְאִם לֹא - אֵלֹו מִזְמַנִּין לְעַצְמָן וְאֵלֹו מִזְמַנִּין
28 לְעַצְמָן. וְאִם יֵשׁ שֶׁמֶשׁ אֶחָד בִּיגִיחָם, שֶׁהוּא הוֹלֵךְ
29 וּמִשְׁמֵשׁ מִחֲבוּרָה זוֹ לְחֲבוּרָה זוֹ - מִצְטָרְפִין לְזִמְנוֹ
30 אֶחָד.⁵⁶ אֶף-עַל-פִּי שֶׁאֵין מִקְצָת אֶלֹו רִואִין אֶת אֶלֹו;
31 וְהוּא⁵⁷, שֵׁשִׁמְעוּ שְׁתֵּיהֶן כָּל דְּבָרֵי הַמִּבְרָה⁵⁸
32 בְּבִאּוּרָה.⁵⁹

(55) שם. (56) שם, ע"ב. (57) ובלבד. (58) המזמן. (59) בבחירות (שם). והוא-הדין כשאכלו בחבורה אחת גדולה, כל שאין קול המברך נשמע היטב אין מצטרפים, ועליהם לזמן בחבורות קטנות (כסף-משנה).

33 יג. שְׁלֹשָׁה שֹׂאכֵלֹו, וְיָצָא אֶחָד מֵהֶן לְשׁוּק - קוֹרְאִין
34 לוֹ, כְּדֵי שִׁיכְנוֹ לְשִׁמְעַם מִה שֶׁהֵן אוֹמְרִים, וּמִזְמַנִּין
35 עֲלֵיוֹ⁶⁰ וְהוּא בְשׁוּק, וְיָצָא יָדֵי חוּבָתוֹ; וְלִכְשִׁיחֲזֹר
36 לְבֵיתוֹ, יִחְזֹר וּיְבָרֵךְ בִּרְפַת הַזְּמַן לְעַצְמוֹ. אֲבָל עֲשָׂרָה
37 שֹׂאכֵלֹו, וְיָצָא אֶחָד מֵהֶן לְשׁוּק - אֵין מִזְמַנִּין עֲלֵיו,
38 עַד שִׁיחֲזֹר לְמִקְוָמוֹ וְיִשְׁעֵב עִמָּהֶן.⁶¹

(סי' קצט). (27) כנוסח כת"י התימנים. וכן הנוסח של ה'טור' אור"ח (סימן קצט) בדברי רבינו. (28) כי אין דבר שבקדושה אלא בעשרה אנשים גדולים ובני חורין (לעיל פ"ח, ה"ד. וראה מגילה כג:). (29) יש לו סימני זכרות ונקבות כאחד. (30) תוספתא ברכות פ"ה. כי בריה בפני עצמה הוא, ולא הכריעו בו חכמים אם זכר אם נקבה (יבמות פג:). וגרוע הוא משניהם (כסף-משנה). (31) שאין לו לא סימני זכרות ולא סימני נקבות אלא אטום הוא (הל' אישות ב, כד). (32) אפילו למינו (תוספתא ברכות, שם) כי טומטום לפעמים הוא נקרע (ע"י ניתוח) ונמצא זכר, ולפעמים נמצא נקבה, ולפיכך אינו מצטרף לבני מינו, שמה יקרעו הם וימצאו זכרים והוא ימצא נקבה (כסף-משנה). (33) ברכות מח, ע"א. (34) ואנו נוהגים שאין מצרפים קטן לזימון כלל, עד שיהא בן שלש-עשרה שנה (הגהות הרמ"א אור"ח סי' קצט). (35) אע"פ שמל ועומד להתגייר, הואיל ולא סבל עדיין, גוי הוא (ברכות מז:). והשווה דברי רבינו הל' איסורי ביאה (פ"ג, ה"ו). וראה הל' תלמוד תורה (פ"ז, ה"ד) שאין מזמנים על המנודה ועל המוחרם.

1 ח. אֵין מִזְמַנִּין, אֲלֹא עַל מִי שֶׁאֲכַל בְּזֵית פֶּת
2 וּלְמַעַלָּה.³⁶ שֶׁבָּעָה שֹׂאכֵלֹו פֶּת, וְשִׁלְשָׁה אֲכָלוּ עִמָּהֶן
3 יָרֵק אוֹ צִיר³⁷ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - מִצְטָרְפִין לְזִמְנוֹ בְּשֵׁם;
4 וְהוּא שִׁיחֲלֵה הַמִּבְרָךְ מְאוֹכְלֵי הַפֶּת. אֲבָל שֵׁשֶׁה
5 שֹׂאכֵלֹו פֶּת וְאַרְבָּעָה יָרֵק, אֵין מִצְטָרְפִין, עַד שִׁיחֲלֵה
6 אוֹכְלֵי הַפֶּת רֵב הַנִּבְרָה.³⁸ בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים?
7 בְּעֲשָׂרָה, אֲבָל בְּשִׁלְשָׁה, צָרִיךְ שִׁיֵּאכְלוּ כָּל אֶחָד
8 וְאֶחָד מֵהֶן בְּזֵית³⁹ פֶּת, וְאַחֲרֵי-כֵן מִזְמַנִּין.

(36) ברכות פ"ז, מ"א. ידובר כאן בזימון שלשה, כמבואר בסוף ההלכה. (37) מיין היוצא ממאכלים כבושים או מלוחים. ובלשון התלמוד (שם, מח). הנוסח: "אפילו לא טבל עמהם אלא בציר". (38) והוא משבעה ולמעלה (שם). (39) רי"ף, שם.

9 ט. שְׁנַיִם שֹׂאכֵלֹו, וְגִמְרוּ מִלְּאֲכָל, וּבָא שְׁלִישִׁי וְאֲכַל
10 - אִם יְכוֹלִין לְאָכַל עִמָּו⁴⁰ כָּל-שְׁהוּא, וְאִפְלוּ מִשְׁאֵר
11 אֲכָלִין.⁴¹ מִצְטָרְף עִמָּהֶן.⁴² וְחֹכֵם גְּדוֹל שֶׁבְּמִסְבִּין הוּא
12 שֶׁמִּבְרָךְ לְכֹלֵם, אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹא בָא אֲלֹא
13 בְּאַחֲרוֹנָה.⁴³

(40) שאין בטנם מלאה. (41) שאינם דברי פת, אלא באים לקינוח סעודה בעלמא. (42) ברכות מז, ע"א. אבל אם כבר אמרו: "הב לנו ונברך", הסיחו דעתם מלאכול, ואין השלישי מצטרף עמהם, וכן אם כבר נטלו מים אחרונים ('הגהות מיימוניות'). (43) שם. אמנם הרשות בידו למחול על כבודו וליתן לאחרים לברך, כמבואר שם. וכן מצוה להקדים כהן תלמיד חכם, שנאמר: וקדשתו (ויקרא כא, ח) - "לכל דבר שבקדושה, לפתוח ראשון ולברך ראשון" (גיטין נט:). וכן נפסק להלכה (שו"ע אורח חיים סי' רא).

14 י. שְׁלֹשָׁה שֹׂאכֵלֹו כְּאֶחָד, אֵינָן רִשְׁאִין לַחֲלֹק,⁴⁴ וְכֵן
15 אֲרִבָּעָה וְכֵן חֲמִשָּׁה.⁴⁵ וְשֵׁשֶׁה - יֵשׁ לָהֶם⁴⁶ לַחֲלֹק,⁴⁷
16 עַד עֲשָׂרָה.⁴⁸ מִעֲשָׂרָה וּלְמַעַלָּה - אֵינָם רִשְׁאִים

אלהינו ומבורך שמו וכו' (ה'גהות מיימוניות', וכן בשו"ע או"ח סי' קצח). (73 ברכות מה, ע"ב.

פרק נשיי

(1) נטילת ידיים לפת ולכל דבר שטיבולו במשקה; דין מים אחרונים ולמה תיקנום; ארבעה דברים שהנוטל ידיו צריך להיזהר בהם.

- א. כַּל הָאוֹכֵל הַפֶּת שֶׁמְבָרְכִין עָלָיו "הַמוֹצֵיא", צָרִיף²³
- נְטִילַת יָדַיִם תְּחִלָּה וְסוֹף²⁴. וְאַף-עַל-פִּי שֶׁהִיא פֶּת
- חֲלִין²⁵, וְאַף-עַל-פִּי שֶׁאֵין יָדָיו מְלַכְלָכוֹת²⁶, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ
- לָהֶן טַמְאָה²⁷ - לֹא יֹאכַל עַד שֶׁיִּטֹּל שְׁתֵּי יָדָיו²⁸. וְכֵן
- כַּל דָּבָר שֶׁטִּבּוּלוֹ בְּמַשְׁקִין²⁹, צָרִיף נְטִילַת יָדַיִם³⁰
- תְּחִלָּה³¹.

(2) לפני האכילה ואחריה (חגיגה יח; חולין קו). (3) שאין הידים שהן שניות לטומאה פוסלות בהן, כי כלל הוא אין שלישי לטומאה בחולין, (וקל-וחומר לפת של תרומה, שהשני עושה בה שלישי לטומאה). (4) שיצטרכו נטילה משום נקיות. (5) שלא נגעו ידיו בשום דבר טמא שיטמאן. (6) משום סרך תרומה, כי סתם ידיים פוסלות את התרומה אם לא נטלן. שסתם ידיים עסקניות הן, ונוגעות בבשרו, וגנאי הוא לתרומה אם יגע בה בידים מזוהמות, והיא נמאסת על אוכליה (שבת יד. וברש"י שם). וכדי שיתרגלו אוכלי תרומה ליטול ידיהם, תיקנוה אף בחולין (חולין קו). וחז"ל סמכוה על הפסוק: וכל אשר יגע בו הזב וידיה לא שוטף במים... וטמא עד הערב (ויקרא טו, יא) וכי מי שנגע בזב אינו טעון אלא שטיפת ידיים במים, והרי כל גופו טעון טבילה? אלא כך אמר הכתוב: הנוגע בזב, ומי שאינו שוטף את ידיו - שניהם טמאים, זה כדינו וזה כדינו (שם). (7) אפילו פירות וירקות, אם טבלם במשקין כגון מים יין שמן דבש וחלב, ועוד המשקין עליהם. (8) פסחים קטו, ע"א. מפני שהמשקין הנוגעים בסתם ידיים נעשים ראשון לטומאה ומטמאים אפילו בחולין (פרה פ"ח, מ"ז) החמירו בהם (רש"י שם). ולפיכך אנו נוטלים ידינו בסדר ליל הפסח לאכילת ירק שאנו טובלים אותו במשקה. השווה ה"ל חמץ ומצה (פ"ח, ה"א-ב). (9) אבל לא לאחריו, כי הטעם של מים אחרונים המבואר בסמוך ה"ג, אינו שייך בו.

- ב. כַּל הַנוֹטֵל יָדָיו - בֵּין לְאֹכִילָה, בֵּין לְקִרְיָאָה
- שְׁמַע³², בֵּין לְתַפְלָה³³ - מְבָרְךְ תְּחִלָּה: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
- בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדַיִם; שְׁנֵי³⁴ מִצְוֹת
- חֻקִּים, שְׁנִצְטִינֵנוּ מִן הַתּוֹרָה לְשִׁמְעַ מֶהֱן³⁵,
- שְׁנֵאָמַר: עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרֹד³⁶. וּמִמֶּנּוּ אַחֲרוֹנִים
- אֵין מְבָרְכִין עָלֵיהֶן, שְׁאֵינָם אֵלָּא מִפְּנֵי הַסַּפָּק³⁷.
- וּלְפִיכָף³⁸ חֵיב אָדָם לְהִזָּהֵר בָּהֶן בְּיוֹתֵר³⁹.

(10) ראה לעיל הלכות קריאת-שמע (פ"ג, ה"א). (11) לעיל ה"ל תפילה (פ"ד, ה"ב). (12) לפי שצריך ליטול ידיו מן הכלי (ראה לקמן ה"ו) והכלי המיוחד לנטילת ידיים שמו "נטלא" בלשון חז"ל (חולין קז), לפיכך תיקנו לומר: "נטילת ידיים" ולא "רחיצת ידיים" (רא"ש למס' ברכות פרק ט, וראה לקמן הלכה ט"ז בבאורנו). (13) נטילה זו.

(60) ובמקום מעמדו עונה עמהם ברכת הזימון (ברכות מה); ובפירוש רבינו יונה שם. (61) שם. כיון שצריכים להזכיר שם שמים (לעיל ה"ד) אין זה כבודו להזכירו בפחות מעשרה ובמקום אחד.

- י. שְׁלֹשָׁה שֶׁאֹכְלוּ כֶּאֱחָד, וְקִדְּשׁ אֶחָד מֵהֶן וּבִרְךְ
- לְעַצְמוֹ⁶² - מְזַמְּנִין עָלָיו; וְיִצְאוּ הַשָּׁנִים יָדֵי חוּבָה
- זְמוּן, וְהוּא לֹא יֵצֵא בְּזְמוּן זֶה, שֶׁאֵין זְמוּן לְמַפְרָע⁶³.
- (62) בלא זימון. (63) משבירך ברכת הזמון (ברכות נ).

- טו. שָׁנִים שֶׁאֹכְלוּ כֶּאֱחָד - כָּל אֶחָד וְאֶחָד מְבָרְךְ
- לְעַצְמוֹ⁶⁴. וְאִם הָיָה אֶחָד מֵהֶן יוֹדֵעַ וְאֶחָד אֵינוֹ יוֹדֵעַ
- זֶה שֶׁיוֹדֵעַ מְבָרְךְ בְּקוֹל רֹם, וְהַשֵּׁנִי עוֹנֶה אָמֵן אַחֵר
- כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה, וְיוֹצֵא יָדֵי חוּבָתוֹ⁶⁵. וּבִן⁶⁶ מְבָרְךְ
- לְאָבִיו, וְעַבְדֵּי מְבָרְךְ לְרִבּוֹ, וְאִשָּׁה מְבָרְכָה לְבַעְלָהּ,
- וְיוֹצֵאִין יָדֵי חוּבָתָן. אֲבָל אֲמָרוּ חֻקִּים: תְּבוֹא
- מֵאֲרָה⁶⁷ לְמִי שֶׁאֲשָׁתוֹ וּבָנָיו מְבָרְכִין לָהּ⁶⁸.

(64) שם, מה, ע"ב. אע"פ שבברכת המוציא פוטר אחד את חבריו. והטעם, כי הואיל והם יושבים לאכול יחד, דעתם להצטרף אחד בברכת חבריו, אבל בברכת הזמון שהיא בגמר הסעודה בטל הקבע ומסתלקים זה מזה ('תוספות' שם; שו"ע או"ח סי' קצג). (65) שאז הוא כמבשר בעצמו (לעיל פ"א, ה"א). (66) קטן, פחות משלש-עשרה שנה. (67) קללה. (68) שלא למד, ואם למד תבוא לו מארה שמבזה את קונו לעשות שלוחים כאלה (סוכה לח. וברש"י). ובירושלמי (שם, פ"ג, ה"ט) אמרו: "תבוא מארה לבן עשרים שצריך לבן עשר".

- טז. בְּמָה דְּבָרִים אֲמָרוּם שֶׁיֵּצְאוּ יָדֵי חוּבָתָן? בְּזְמוּן
- שֶׁאֹכְלוּ וְלֹא שָׁבְעוּ, שֶׁהֵן חֵיבִים לְבָרְךְ מְדַבְּרֵי
- סוֹפְרִים⁶⁹, וּלְפִיכָף מוֹצִיאִין אוֹתָן קֶטֶן אוֹ עֶבֶד אוֹ
- אִשָּׁה מִיָּדֵי חוּבָתָן⁷⁰; אֲבָל אִם אֲכָל וְשָׁבַע, שֶׁהוּא
- חֵיב בְּבִרְכַּת הַזְּמוּן מִן הַתּוֹרָה - בֵּין אִשָּׁה, בֵּין קֶטֶן
- אוֹ עֶבֶד, אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָן, שֶׁכָּל הַחֵיב בְּדָבָר מִן
- הַתּוֹרָה, אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָן מִיָּדֵי חוּבָתָן, אֲלֹא הַחֵיב
- בְּאוֹתוֹ דָּבָר מִן הַתּוֹרָה כְּמוֹתוֹ⁷¹.

(69) ראה לעיל פ"א, ה"א. (70) שגם הם מחוייבים לברך מדברי סופרים בלבד כמותם. (71) ברכות כ, ע"ב. וראה במוספנו "תשובות רבינו". וכן הדין בשני גדולים, שאחד מהם אכל ולא שבע והשני אכל לשבעה, אין האחד הבלתי שבע מוציא את השבע, וכמבואר מתשובת רבינו הנזכרת לעיל.

- יז. הַנִּכְנָס אֲחֵל אַחֲרִים, וּמִצְאָן מְבָרְכִין בְּבִרְכַּת
- הַזְּמוּן: אִם מִצָּא הַמְּבָרְךְ אוֹמֵר "וְנִבְרָךְ" - הוּא עוֹנֶה
- "בְּרוּךְ הוּא וּמְבָרְךְ"⁷²; וְאִם מִצָּא הָאוֹכֵלִים עוֹנִין
- "בְּרוּךְ שֶׁאֲכָלְנוּ מִשְׁלוֹ" - הוּא עוֹנֶה אַחֲרֵיהֶן אָמֵן⁷³.

(72) ברכות מה, ע"ב. ואינו אומר: "שאכלנו משלו", שהרי לא אכל עמהם, ואם הם עשרה ומצא את המבשר אומר: "נברך אלהינו שאכלנו משלו", הוא עונה: "ברוך הוא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מקואות פ"א-ב. (30) חולין קו, ע"ב. (31) המשלים. (32) ששיעורו ארבעים סאה, כגון השלג והברד וטיט הנדוק שנפלה מהם סאה אחת לתוך מקוה של שלשים ותשע סאה השלימתו, והרי המקוה כשר ושלם (מלשון רבינו הל' מקואות פ"ז, ה"ג). (33) זבחים כב, ע"א.

ה. כָּל הַצָּרִיף נְטִילַת יָדִים, וְהַטְבִּיל יָדָיו בְּמֵי מִקְוֶה³⁴
- אֵינּוּ צָרִיף דָּבָר אַחֲרָה³⁵. וְאֵם הַטְבִּילָן בְּמֵים שְׁאִין
בָּהֶם שְׁעוֹר מִקְוֶה³⁶, אוּ בְּמֵים שְׁאִיבִין שְׁפָקְרָקֶע³⁷ -
לֹא עֲשֶׂה כָלֹם, שְׁאִין הַמֵּים שְׁאִיבִין מְטַהְרִין אֶת
הַיָּדִים אֲלֵא בְּנִטְיָלָה³⁸.

(34) שיש בהם ארבעים סאה. (35) לא הגבחת ידים הנזכרת בסמוך הלכה טז, ולא ניגוב ידים הנזכר לקמן ה"כ (תוספתא ידים פ"ב). (36) ודוקא במים שאינם נובעים, אבל מי מעין מטהרים את הידים בטבילה, כל שיש בהם כדי לכסות את הידים בבת אחת (כסף-משנה על-פי דברי רבינו בהל' מקואות פ"ט, ה"ח). (37) שנשאבו בכלי ונשפכו לתוך הקרקע. (38) תוספתא מקואות פ"א. ודוקא שנשפכו ישר מהכלים לתוך בור הקרקע, אבל אם נשפכו מן הכלים על הארץ וממנה נמשכו והגיעו לתוך הבור שבקרקע - הרי הם שאובים שהמשיכום" וכשרים לטבילת ידים (כסף-משנה).

ו. כָּל הַנּוֹטֵל יָדָיו, צָרִיף לְהִזָּהֵר בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים: ²⁰
בְּמֵים עֲצָמָן, שְׁלֹא יִהְיוּ פְסוּלִין לְנִטְיָלַת יָדִים³⁹,
וּבְשְׁעוֹר, שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶן רְבִיעִית לְכָל שְׁתֵּי יָדִים, וּבְכָלִי,
שֶׁיִּהְיוּ הַמֵּים שְׁנוּטְלִין בָּהֶן בְּכָלִי, וּבְנּוֹטֵל, שֶׁיִּהְיוּ
הַמֵּים בְּאֵין מִכָּת נּוֹתֵן.

(39) מבואר בסמוך ה"ז. וכן שאר הדברים מתוארים והולכים בהלכות הבאות.

ז. אַרְבָּעָה דְּבָרִים פּוֹסְלִין אֶת הַמֵּים: שְׁנוֹי מְרָאָה, וְגִלּוּי, וְעֲשִׂית מְלֹאכָה בָּהֶן, וְהִפְסֵד, שְׁמוּנֶע אֶת
הַבְּהֵמָה מִלְשָׁתוֹת מִקְוֶה⁴⁰. פִּיעֵד? מֵים שְׁנִשְׁתַּנּוּ
מִרְאִיתָן - בֵּין כְּכֹלִים, בֵּין בְּקִרְקָעוֹת, בֵּין מִחֲמַת דָּבָר
שְׁנִפֵּל לְתוֹכָן⁴¹, בֵּין מִחֲמַת מְקוֹמָן - הֲרִי אֵלּוּ
פְסוּלִין⁴². וְכֵן אִם נִתְּגַלּוּ גִלּוּי הָאוֹסֵר אוֹתָן מִשְׁתַּנָּה⁴³
- נִפְסְלוּ לְנִטְיָלַת יָדִים⁴⁴.

(40) כגון שהיו מרים או ריחם רע, כמבואר בסמוך ה"ט. (41) כגון הדיי וקנקנתום (ידים פ"א, מ"ג). (42) חולין קז, ע"א. שצריך שיהיה בהם מראה מים, כמו במימי הכיור, שנאמר בהם (שמות ל, ג): ירחצו מים, ואם נשתנו מראיהם - פסולים (סוטה טו, ג). כי "מים" בהווייתם משמע (ב"י או"ח סי' קס בשם הרא"ה). (43) שמא שתה מהם נחש, והטיל בהם ארסו (ע"ז ל:). והשווה הל' רוצח ושמירת נפש פ"א, ה"ו-יד. (44) ע"ז, שם. וכיום שאין אנו חוששים לגילוי (שאינן נחשים מצויים בינינו) כשרים אף לנטילה ('טור' או"ח סי' קס).

ח. כָּל מֵים שְׁנִשְׁתַּנּוּ בָּהֶן מְלֹאכָה, נִעֲשֶׂוּ שׁוֹפְכִין,
וּפְסוּלִין לְנִטְיָלַת יָדִים. פִּיעֵד? מֵים שְׁאִיבִין⁴⁵ שֶׁהִדִּיחַ

(14) חולין קו, ע"א. (15) והרי זה כאילו ציוונו הקב"ה בעצמו (שבת כג.). (16) כמבואר בסמוך ה"ג. "ודברים שהם משום סכנה אין מברכים עליהם, הא למה זה דומה? למי שסינן את המים ואחר-כך שתה בלילה - מפני סכנת עלוקה, שאינו מברך וצונו לסנן את המים" (לשון רבינו לקמן פרק יא, ה"ד). וכן דעת רב עמרם גאון, מובאת ב'רבינו יונה' לברכות פ"ח. (17) הואיל והם באים למנוע סכנה. (18) ע"פ הכלל: "חמורה סכנה מאיסור" (חולין י.).

ג. נְטִילַת יָדִים בֵּין תְּכַשִּׁיל לְתַכְשִׁיל - רִשּׁוֹת¹⁹: רָצָה
- נּוֹטֵל, רָצָה - אֵינּוּ נּוֹטֵל. וּפְרוֹת שֶׁל חָלִין אֵינּוּ
צָרִיכִין נְטִילַת יָדִים, בֵּין בַּתְּחִלָּה, בֵּין בְּסוֹף²⁰. וְכָל
הַנּוֹטֵל יָדָיו לְפָרוֹת, הֲרִי זֶה מְגַסִּי הָרוֹחַ²¹. כָּל פֶּת
שֶׁהַמֶּלַח בּוֹ²², צָרִיף נְטִילַת יָדִים בְּאַחֲרוֹנָה, שְׁמָא יֵשׁ
בּוֹ מֶלַח סְדוּמִית, אוּ מֶלַח שְׁטַבְעוֹ כְּמֶלַח סְדוּמִית,
וְיַעֲבִיר יָדָיו עַל עֵינָיו וְיִסְמָא. מִפְּנֵי זֶה חֲזִיבִין לְטַל
יָדִים בְּסוֹף כָּל סְעוּדָה, מִפְּנֵי הַמֶּלַח²³. וּבְמִחְנָה²⁴
פְּטוּרִים מִנְטִילַת יָדִים בַּתְּחִלָּה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן טְרוּדִים
בְּמִלְחָמָה²⁵; וְחֲזִיבִין בְּאַחֲרוֹנָה, מִפְּנֵי הַסְּכָנָה.

(19) שם, קה, ע"ב. וראה הל' מאכלות אסורות (פ"ט, ה"כו). והרא"ש היה רגיל ליטול ידיו בין בשר לדגים משום סכנה ('טור' או"ח סי' קעג, ע"פ דברי התלמוד פסחים עו:). ואנו נוהגים לאכול דבר ביניהם ולשתות, משום קינוח הפה והדחתו ('יר"ד סי' קטז. ס"ג). (20) חולין קו, ע"א. ולא גזרו בהם משום סרך תרומה, מפני שאין תרומת פירות מן התורה אלא הענבים אחרי שיעשה מהם יין, והזיתים אחרי שיעשה מהם שמן, כמו שכתוב: ראשית דגנך תירושך ויצהרך (דברים יח, ד) 'רבינו יונה' לברכות פ"ח. (21) הגאווותנים. כי מראה בזה שהוא מדקדק במצוות למעלה מן המדה (חולין שם). ודוקא שנוטל בתורת חיוב, אבל אם נטלן משום נקיות, שלא היו ידיו נקיות - מותר ('או"ח סי' קנח, ס"ה). (22) ובכת"י התימנים, הנוסח: "כל את המלח צריך נטילת ידים" וכו', ופירושו מדר (כלשון הכתוב ישעיה מ, יב: וכל בשליש עפר הארץ) מלח אף-על-פי שלא אכלו. ונוסח זה מכוון ע"פ דברי התלמוד (חולין קה:). (23) וחכמינו אמרו (ברכות מ:). "אחר כל אכילתך אכול מלח". (24) היוצא למלחמה. (25) ואין מטריחים עליהם לבקש מים (עירובין פ"א, מ"י. וכלשון "פירוש המשנה" שם). (26) עירובין יז, ע"ב.

ד. עַד הֵיכָן הִיא נְטִילַת יָדִים? עַד הַפָּרָק²⁷. וְכַמָּה
שְׁעוֹר הַמֵּים? רְבִיעִית לְכָל שְׁתֵּי יָדִים²⁸. וְכָל
שְׁחוּצָצִים בְּטַבִּילָה²⁹, חוּצֵץ בְּנִטְיָלַת יָדִים³⁰. וְכָל
הָעוֹלָה³¹ לְמִדַּת מִקְוֶה³², עוֹלָה לְשְׁעוֹר רְבִיעִית³³.

(27) מקום חיבור היד והזרוע (חולין קו:). וכרי"ף לברכות פ"ח. (28) ידים פ"א, מ"א; חולין קז. ושיעור רביעית, נתבאר בביאורנו לעיל הל' קריאת שמע פ"ג, ה"י. (29) בטבילת הגוף, כגון בצק או טיט המדובקים על בשר אדם ומבדילים בינו למים, שלא עלתה לו טבילתו ונשאר טמא כמו שהיה. וכל הדברים החוצצים - מגויים בהל'

שכולן נידונות כיד אחת (שם, פרק ד, וכמו שפירש רבינו שם). (65) שלא ידחקו ידיהם זו תחת זו. (66) חולין קז, ע"א. וראה "פירוש המשנה" לרבינו (ידים פרק א, משנה א).

יא. אין נוטלין מים לידיהם, לא בדפנות הכלים⁶⁷, ולא בשולי המחץ⁶⁸, ולא בחרסים⁶⁹, ולא במגופת⁷⁰ החבית. ואם תקן המגופה⁷¹ לנטילה, נוטלין ממנה לידיהם. וכן החמת⁷² שתקנה⁷³, נוטלין ממנה לידיהם. אבל שק וקפה⁷⁴ שנתקנו⁷⁵ - אין נוטלין מהן לידיהם⁷⁶. ולא יתן לחברו בחפניו, שאין חפניו כלי⁷⁷. וכלים שנשפרו שכירה המטהרת אותן מידי טמאה⁷⁸, אין נותנין בהם לידיהם, מפני שהן שברי כלים⁷⁹.

(67) שנשברו, ויש בדפנותיהם לקבל מים, אבל מתוך שאינם מקבלים אלא מסומכים (שאם בא להושיכם בלא סמיכה על דבר אחר, היו מימיהם נשפכים) אין בית קיבולם חשוב כשאר כלים בעלי בית קיבול. (68) כלי חרס גדול הנקרא בערבית אל מחג'יר, ובשוליו בולט כדמות בית יד והוא חקוק להכניס בו היד בעת הגבהת המחץ (מפירוש המשנה לרבינו, כלים פ"ב, מ"ג). ומתוך שלא נעשה לקבלת מים אין נוטלים בו. (69) שברי כלי חרס, שאינם מקבלים מים אלא כשהם מסומכים. (השווה הל' כלים פרק יח, ה"י). (70) מכסה שעל פי החבית, ואע"פ שיש לה בית קיבול, אבל מתוך שבסיסה משופע אינה מקבלת מים אלא מסומכת (ידים פ"א, מ"ב). (71) שהרחיבה מלמטה והיא מקבלת רביעית מים אע"פ שאינה מסומכת (חולין קז). (72) נאד של עור. (73) שעשה לה בית מושב. (74) סל. (75) שהתקינן לשבת בלא סמיכה וזיפתם בזפת עד שהם מקבלים מים. (76) לפי שאינם עשויים לקבל מים אלא דברים יבשים בלבד (חולין שם). (77) מס' ידים, שם. (78) כגון כלי חרס שניקב "ככונס משקה" (שאם מושיבו על המשקין נכנסים לתוכו דרך הנקב) שנטהר מידי טומאתו (חולין קז). ושאר הכלים כל אחד לפי שיעורו המפורש בהלכות כלים פרק יט. ואין הדברים אמורים אלא שניקב הכלי בשוליו או בדפניו למטה, שאינו מקבל רביעית מים. אבל אם לא ניקב אלא באמצע הדופן ומקבל רביעית מים למטה מן הנקב, מותר ליטול ידיו דרך הנקב אבל לא דרך פיו, שלמעלה מן הנקב אינו חשוב כלי (שו"ע אור"ח סי' קנט, פ"ב). (79) וכשם שבטלו מתורת כלים לענין קבלת טומאה, כך אינם נקראים כלים לענין נטילת ידים.

יב. בכל הכלים נוטלים לידיהם, ואפלו כלי גללים⁸⁰ וכלי אדמה⁸¹; והוא שיהיו שלמים. כלי שאינו מחזיק רביעית⁸² או אין בו רביעית, אין נותנין ממנו לידיהם⁸³.

(80) עשויים מגללי בקר. (81) כלי חרס שלא הוסקו בכבשן, אע"פ שאינם חשובים כלים לענין קבלת טומאה, ראויים הם לנטילת ידים הואיל ושלמים הם (ידים פ"א, מ"ב). (82) אע"פ שמחזיק רביעית. (83) חולין קז, ע"א.

1 בְּהֵן פְּלִים או שְׁשֶׁרָה בָּהֶם פְּתוּ, וְכִיּוּצָא בָּהֶם - בֵּין
2 בְּכָלִים, בֵּין בְּקַרְקָעוֹת - פְּסוּלִין לְנִטְיִלַת יָדִים⁴⁶.
3 הַדִּיחַ בְּהֵן פְּלִים מוֹדְחִין או חֲדָשִׁים - לֹא פְסָלָן⁴⁷.
4 מִמֶּם שֶׁהִנְחִיתוּם⁴⁸ מִטַּבֵּל בְּהֵן אֶת הַפְּעֻכִּים⁴⁹ - פְּסוּלִין,
5 וְשֶׁהָיָה חוּפֵן מֵהֶן בְּשַׁעַת לִישׁוּהָ⁵⁰ - בְּשָׂרִים; שֶׁהָיָה
6 שֶׁבְּחֻפְּנֵיו הָיוּ שְׁנַעְשׂוּ בְּהֵן מְלֹאכָה, אֲבָל הַמֵּיִם שֶׁחָפֵן
7 מֵהֶם הָרִי הֵן בְּכִשְׁרוֹתָן⁵¹.

(45) פרט למי מעין או מקוה שאינם שאובים בכלים. (46) ידים פ"א, מ"ג. (47) שם. (48) האופה. (49) עוגה יבשה ועגולה, ובלשון המשנה (שם, מ"ה) "הגלוסקים", והן ככרות לחם נקי. (50) לאחר עריכת הלחם טחים פניו במים, פעמים שמטבילים הלחם במים, פעמים שטובל ידיו במים וטח בהם פני הלחם (ר"ש שם). (51) שבהם לא נעשתה כל מלאכה.

ט. וְכָל מִים שֶׁנִּפְסְלוּ מִשְׁתִּית פֶּלֶב, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ מְרִים
או מְלוּחִים או עֲכוּרִין⁵², או רִיחַ רַע, עַד שֶׁלֹּא יִשְׁתָּה
מֵהֶן הַפֶּלֶב⁵³: בְּכָלִים - פְּסוּלִין לְנִטְיִלַת יָדִים,
וּבְקַרְקָעוֹת - בְּשָׂרִים לְהִטְבִּיל⁵⁴. חֲמִי טְבִירָא⁵⁵,
בְּמִקְוֵאָן, מִטְבִּילִין בָּהֶם אֶת הַיָּדִים⁵⁶; אֲבָל אִם נָטַל
מֵהֶן בְּכָלִי, או שֶׁהִפְלִיג מֵהֶן אֶמְהָ⁵⁷ לְמָקוֹם אַחֵר⁵⁸ -
אֵין נוֹטְלִין מֵהֶן, לֹא רִאשׁוֹנִים וְלֹא אַחֲרוֹנִים⁵⁹, מִפְּנֵי
שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לְשִׁתִּית בְּהֵמָה⁶⁰.

(52) דלווחים מחמת טיט המעורב בהם וכיו"ב. (53) שם, מ"ג. וכפירושי הר"ף לברכות פ"ח. (54) את הידים, שלא גזרו עליהם אלא בנטילה, שלא יבואו לזלזל בה. (55) שאינם ראויים לשתיית כלב מפני שהם מרים (רבינו יונה לברכות שם). (56) חולין קו, ע"א. כדן מים שבקרקעות. (57) כגון שהמשיך מהם מים לתוך תעלה ואין בה ארבעים סאה שיעור מקוה המטהר בטבילה. (58) ואינם מחוברים למי המעיינות. (59) שאחרי האכילה, כי אין המים מעבירים את הזוהמה מפני שרותחים הם, ואינו יכול לשפשף בהם כמבואר בסמוך ה"ז. (60) זה מוסב על הראשונים שאינם כשרים אלא כשהם ראויים לשתיית בהמה (לחם-משנה). ומים חמים הנובעים ממעיינות אחרים שאינם מרים וראויים לשתיית כלב, כשרים למים ראשונים (אור"ח סי' קס, ס"ה).

י. יֵשׁ לְנוֹטֵל לִתֵּן עַל יָדָיו מַעֲט מַעֲט⁶¹, עַד שִׁיתֵּן
בְּשַׁעֲרוֹ. וְאִם נָתַן הִרְבִּיעִית פֶּלֶה בְּשִׁטְיָפָה אֶחָת -
בְּשָׂרָה⁶². נוֹטְלִין אַרְבָּעָה או חֲמִשָּׁה, זֶה בְּצֵד זֶה⁶³, או
יָד זֶה עַל-זֶה⁶⁴, בְּשִׁטְיָפָה אֶחָת⁶⁵; וּבִלְבָד שִׁירְפוּ⁶⁶
יָדֵיהֶן, כְּדִי שֶׁיִּכְבֹּא בִּיגִיחֵן הַמֵּיִם, וְיִהְיֶה בְּאוֹתָהּ
הַשִּׁטְיָפָה כְּדִי רְבִיעִית לְכָל אֶחָד וְאֶחָד⁶⁷.

(61) כדי שהמים הבאים יטהרו את המים הראשונים שנטמאו מחמת הידים. (62) ידים פ"ב, מ"א. כדעת החכמים החולקים שם על רבי מאיר. (63) כגון שאחד יוצק על ידיהם. (64) אע"פ שהמים העליונים נטמאו בידים העליונות, הן חוזרות ומטהרות את הידים התחתונות, מפני

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נשמא בעודם תוך הפרק כשנגעו בידיו הטמאות, ואפילו ישפוך עליהם מים שניים לא יטהרום, שכלל הוא: אין המים השניים מטהרים את הראשונים אלא בעודם תוך הפרק (סוטה ד: ; ידים פ"ב, מ"ג). ומובן שאם היה זהיר והשפיל ידיו מתחילת הנטילה ועד סופה, באופן שבכלל לא הגיעו המים מתוך הפרק חוצה לו, אין צורך להגביהן כלל. וכאן ידובר בסתם נוטלי ידים השופכים מים בשפע והם מתפזרים חוץ לפרק שאז עליו להגביהן כדי שלא יחזור וכו' (ב"י או"ח סי' קסב). (103 סוטה ד, ע"ב. 104) מתחתיהם לקבלם, משום רוח רעה השורה עליהם (חולין קה:), ובכתי"ת התימנים, הנוסח כאן: "ואחרונים אינם ניטלים על גבי קרקע", ולפי זה אינם צריכים כלי, ואם נטלם על גבי קסמים שעל הקרקע - מותר, כלשון הראשונה שבש"ס חולין שם. (105) שהוחמו באש, פרט למי טבריה, כמבואר לעיל הלכה ט. (106 נכיות. 107) חולין, שם. (108) ובתלמוד שם, אמרו: "מפני שחמים מפעפעים את הידים" מרככים את הידים ומבליעים בהן את זוהמת התבשיל (רש"י שם). (109) אפילו לכתחילה.

יז. נוטל אדם ידיו שחרית¹¹⁰, ומתנה עליהן¹¹¹ כל היום, ואינו צריך לטל את ידיו לכל אכילה ואכילה¹¹²; והוא, שלא יסיח דעתו מהן¹¹³. אבל אם הסיח דעתו מהן, צריך לטל ידיו בכל עת שצריך¹¹⁴.

(110) כשנוטלן שלא לצורך אכילה, כגון תפילה וכדומה. (111) שנטילת ידים צריכה כוונה, וכשמתנה הרי הוא מכוין 'מגן אברהם' סי' קסד, ס"ק ב'. (112) חולין קו, ע"ב. (113) שיהיה מלטנפן ומלטמאן (רש"י שם). (114) כגון לקריאת שמע או לתפילה או לאכילה, כמבואר לעיל ה"א ובביאורנו. והנפנה לצרכיו ורוצה לסעוד, נטילה אחת עולה לו לכאן ולכאן, ומברך "אשר יצר" ואחריה "על נטילת ידים" וסועד, ואין ברכת "אשר יצר" נקראת הפסק בין נטילה לאכילה, כיון שגם היא באה לטהרת ידים, והרי זה דומה למי שבירך על הפת וקודם שיאכל אמר תנו מאכל לבהמה, שאין זה הפסק (לעיל פ"א, ה"ח), הואיל ומצרכי הסעודה היא 'הגהות מיימוניות'; וראה או"ח סי' קסה).

יח. לט¹¹⁵ אדם את ידיו במפה ואוכל בהן פת או דבר שטבולו במשקה, אף-על-פי שלא נטל ידיו¹¹⁶. המאכל לאחרים אינו צריך נטילת ידים¹¹⁷; והאוכל צריך נטילת ידים, אף-על-פי שאחר נותן לתוף פיו, ואינו נוגע במאכל¹¹⁸. והוא הדין לאוכל במגרפה¹¹⁹, שצריך נטילת ידים¹²⁰.

(115) עוטר. וכן לשון המקרא (שמואל-א כא, י'): והנה היא לוטה בשמלה. (116) ואין חוששים שמא יגע בידיו (חולין קז:; והשווה דברי רבינו בהל' אבות הטומאה פ"ח, ה"ט). ולדעת הכסף-משנה בדברי רבינו אין זה אלא במי שאין לו מים. אבל כל שאפשר לו למצוא מים, לא יאכל בלא נטילה, כמבואר בסמוך הלכה יט ובביאורנו. (117) שלא תיקנו נטילה אלא לאוכל עצמו (חולין שם). (118) שם. (119) כלי שיש לו שניים כעין מזלג (רמ"א לאו"ח סי' קסג,

יג. הפל פשרים לתן לידים, אפלו חרש⁸⁴, שוטה וקטן⁸⁵. אם אין שם אחר - מניח הפלי בין ברכיו⁸⁶ וצק על ידיו, או נטה התכית על ידיו ונטל⁸⁷, או נוטל ידו אחת וצק בידו על זו, וחוזר וצק⁸⁸ בראשונה על השנייה. והקוף נוטל לידים⁸⁹.

(84) שאינו שומע ואינו מדבר. (85) אף-על-פי שאינם בני דעת. (86) וברכיו מסייעות ביציקה (ידים פ"א, מ"ה. וכפירוש הרע"ב). (87) והרי הם "באים מכח נותן" (לעיל ה"ו) הואיל והמים נשפכים מכח הטייתו. (88) בכלי שביד. (89) מס' ידים, שם. כי אין אנו מצריכים "כח אדם" אל "כח נותן" ואפילו קוף.

יד. השקת⁹⁰, שדולה אדם בידו או בגלגל ונותן לתוכה⁹¹, והמים נמשכין ממנה⁹² באמה⁹³ והולכין ומשקין הירקות או הבהמה, והניח ידיו בשקת, ועברו המים ושטפו על ידיו - לא עלתה לו נטילה, שהרי אין כאן נותן על ידיו⁹⁴. ואם היו ידיו קרובות לשפיכת הדלי, עד שנמצאו המים שטפו על ידיו מפני נתינת האדם - עלתה לו נטילה.

(90) אבן חלולה שעל שפת המעיין או הבאר. (91) בדלי מן הבאר. (92) דרך חור שבדפנה. (93) בתעלה. (94) חולין קז, ע"א. שכבר פסק מהם כח הדולה והם נמשכים מאליהם.

טו. מים שנסתפק לו אם נעשה מהן מלאכה או לא נעשה, אם יש בהן פשעור⁹⁵ או שאין בהן, אם הן טהורין או טמאין⁹⁶; ספק נוטל ידיו, ספק לא נוטל ידיו - ספקו טהור⁹⁷, שכל ספק שבטהרת ידים טהור⁹⁸.

(95) שנטל ידיו, ומסופק אם היה בהם כשיעור 'מגן אברהם' סי' קס). (96) שהמים בעצמם טמאים ופסולים לנטילה (ידים ב, ד). (97) מקוואות פ"ב, מ"ב. (98) מס' ידים, שם.

טז. מים הראשונים - צריך שיגביה ידיו⁹⁹ למעלה¹⁰⁰, עד שלא יצאו מים חוץ לפרק¹⁰¹ ויחזרו ויטמאו את הידים¹⁰²; ואחרונים - צריך שישפיל ידיו למטה, כדי שיצא כל פח המלח מעל ידיו¹⁰³. מים ראשונים נטלים, בין על-גבי כלי בין על-גבי קרקע, ואחרונים אינן נטלין אלא על-גבי כלי¹⁰⁴. מים ראשונים נטלין, בין בחמי האור¹⁰⁵ בין בצונן, ואחרונים אינן נטלין בחמין. והוא, שהיה חמים שהיה סולדת¹⁰⁶ בהן, מפני שאין מעבירין את ההקמא¹⁰⁷, שאינו יכול לשפשף בהן¹⁰⁸. אבל היו פושרין, נוטלין מהן באחרונה¹⁰⁹.

(99) מסוף נטילתן עד שיגבן. (100) רמז לדבר: ויטלם וינשאם (ישעיה סג, ט). (101) שהיו בתחילה לפני הפרק, ויצאו אח"כ חוץ לפרק (חיבור היד והזרוע). (102) שהרי

יום שני כ"א סיון ה'תשפ"ב

פרק שביעי

(1) מנהגות שנהגו חכמי ישראל בסעודה; דין הבוצע על הפת בשבתות ובימים טובים; שאין מפסידים את האכלים דרך ביזוי ובעיטה.

- א. מנהגות רבות נהגו חכמי ישראל בסעודה, וכלן דרך ארץ.² ואלו הן: קְשֵׁנְכֶנְסִין לסעודה - הגדול שֶׁכֵּלֵן נוטל את יָדוֹ תְּחִלָּה. ואחר־כֵּן נִכְנְסִין³ ויוֹשְׁבֵין מִסְבִּין.⁴ וגדול מִסֵּב בְּרֹאשׁ,⁵ וְשֵׁנִי לוֹ - לְמִטָּה הַיְמָנָה.⁶ הַיּוֹ שְׁלִישֵׁה מִטּוֹת - גְּדוֹל מִסֵּב בְּרֹאשׁ, וְשֵׁנִי לוֹ - לְמַעְלָה הַיְמָנָה,⁷ וְשְׁלִישִׁי לוֹ - לְמִטָּה הַיְמָנָה.⁸

(2) מנהג העולם ונימוסי החברה. (3) למקום אכילתם. (4) רגילים היו לאכול בהסיבה על צידו השמאלי מוטה ורגליו לארץ איש איש על מטה אחת (ברכות דף מו עמוד ב ורש"י שם). (5) תחילה. (6) מיטתו לצד מרגלותיו של גדול שאם ירצה הגדול לספר עימו לא יצטרך לזקוף ממיטתו. (7) מיטתו לצד מראשותיו של גדול. (8) ואם בא לספר יספר עם השלישי לו, וכשירצה לספר עם השני מוטב שיוקוף ואל ישפיל את השני לו לפני השלישי הקטן ממנו, שיהא הוא למטה והקטן ממנו למעלה (שם, וברש"י).

- ב. בַּעַל הַבֵּית מִבְּרַךְ "הַמוֹצִיא", וּמְשָׁלִים הַבְּרָכָה ואחר־כֵּן בּוֹצֵעַ.⁹ וְהַאֲוִירָה מִבְּרַךְ בְּרֶפֶת הַמְּזוּזִין¹⁰, בְּדִי שִׁיבְרָךְ לְבַעַל הַבֵּית¹¹. וְאֵם הָיָה כֵּלָן בַּעַלִּי הַבֵּית - הַגְּדוֹל שֶׁבֵּהֶן בּוֹצֵעַ, וְהוּא מִבְּרַךְ בְּרֶפֶת הַמְּזוּזִין¹².

(9) פורס הפרוסה מהפת השלימה, כדי שתיכלה הברכה בעוד הפת שלימה (שם, דף לט עמוד ב). (10) ואומר תחילה ברשות מורי ורבותי, ואם יש שם כהן נוטל ממנו רשות, ואומר: ברשות כהן (מגן אברהם אורח חיים סימן קסז, סעיף קטן לג). (11) הברכה הנוכרת לעיל פרק ב, הלכה ז. אבל לעניין הבציעה, בעל הבית עדיף, כדי שיבצע בעין יפה (שם, דף מו עמוד א). (12) (שם, דף מז עמוד א וכדעת התוספות שם דף מו עמוד א).

- ג. אֵין הַבּוֹצֵעַ רִשְׁאֵי לְבַצֵּעַ עַד שִׁיבִיאוּ מִלַּח אוּ לְפִתָּן¹³ לְפָנָיו כֹּל אֶחָד וְאֶחָד¹⁴; אֲלֵא-אִם-כֵּן נִחְפְּנוּ לְאָכַל פֶּת חֲרֻכָּה¹⁵. וְאֵינוּ בּוֹצֵעַ, לֹא פְרוּסָה קִטְנָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִרְאָה כְּצִיר-עֵין¹⁶, וְלֹא פְרוּסָה גְּדוֹלָה יוֹתֵר מִכְּפִיצָה, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאָה כְּרַעֲבָתָן¹⁷. וּבִשְׁבֶּת יֵשׁ לוֹ לְבַצֵּעַ פְּרוּסָה גְּדוֹלָה¹⁸. וְאֵינוּ בּוֹצֵעַ אֲלֵא מִמְּקוֹם שֶׁנִּתְּבַשְׁלָה¹⁹ יָפָה וְיָפָה²⁰.

(13) כל דבר הנאכל עם הפת נקרא בלשון המשנה לפתן ("הערות" ערך בשש). (14) (ברכות דף מ עמוד א) כדי שלא יצטרכו להפסיק בין הברכה לאכילה הואיל ואין פיתם נאכלת בלי מלח וליפתן. (15) כגון שהיא פת נקיה מקמח

ס"ב) ונזכר במשנה תמיד פ"ב, א ועוד. את המזלגות ואת היענים (במדבר ד, יד) מתרגם אונקלוס: ית צנוריתא וית מגרופיתא. (120) כי כך היתה תקנת חז"ל לא לאכול בלי נטילה.

- יט. אָסוּר לְהַאֲכִיל מִי שֶׁלֹא נִטַּל יָדָיו¹²¹, וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא נוֹתֵן לְתוֹךְ פִּיו. וְאָסוּר לְזַלֵּזַל בְּנִטְיִלַת יָדָיִם¹²². וְצוּוּיִים הִרְבֵּה צִוּוּ חֲכָמִים וְהוֹדִירוּ עַל הַדְּבָרִים¹²³. אֲפִלּוּ אֵין לוֹ מִים אֲלֵא כְּדֵי שְׂתִתָּה, נוֹטֵל יָדָיו בְּמִקְצָתָן, וְאַחֲרֵכֵן אוֹכֵל וְשׁוֹתָה מִקְצָתָן¹²⁴.

(121) חולין קח, ע"ב משום "ולפני עור לא תתן מכשול" (רבינו יונה ברכות פ"ח). (122) עדיות פ"ה, מ"ו: "את מי נידו? (את) אלעזר בן חנוך שפקפק (ולזל) בנטילת ידים". וראה סוטה ד: (123) שאמרו (שבת סב:): שלשה דברים מביאים את האדם לידי עניות, ואלו הם... והמזלזל בנטילת ידים, וכן אמרו (יומא פג:): "מים ראשונים האכילו בשר חזיר". (פונדקי ישראל היה מוכר לישראל דברים המותרים ומאכילם, ומוכר לנכרים בשר חזיר מבושל, בא ישראל לפונדק וראהו שלא נטל ידיו כשהסב לאכול, נתן לפניו בשר חזיר. רש"י שם). (124) "מעשה ברבי עקיבא שהיה חבוש בבית האסורים, והיה ר' יהושע הגרסי משרתו, בכל יום ויום היו מכניסים לו מים במדה. יום אחד מצאו שומר בית האסורים, אמר לו: היום מימך מרובים, שמא לחתור בית האסורים אתה צריך? שפך חציים ונתן לו (חציים, כשבא אצל רבי עקיבא, אמר לו: יהושע! אין אתה יודע שזקן אני וחיי תלויים בחייך (שאינ לי אלא מה שאתה נותן לי)? סח לו כל אותו המאורע, אמר לו: תן לי מים שאטול ידי, אמר לו: לשותות אין מגיעים, ליטול ידיך מגיעים? אמר לו: מה אעשה שחייבים עליהם מיתה. מוטב אמות מיתת עצמי, ולא אעבור על דעת חברי, אמרו: לא טעם כלום עד שהביא לו מים ונטל ידיו" (עירובין כא:). ורב חסדא אמר (שבת סב:): "אני נטלתי מלא חפני מים, ונתנו לי (מן השמים) מלא חפנים טובה".

- כ. צָרִיךְ אָדָם לְנָגֵב אֶת יָדָיו, וְאַחֲרֵכֵן יֹאכַל. וְכָל הָאוֹכֵל בְּלֹא נְגוּב יָדָיִם, כְּאוֹכֵל לֶחֶם טָמֵא¹²⁵. וְכָל הַנוֹטֵל יָדָיו בְּאַחֲרוֹנָה, מְנַגֵּב וְאַחֲרֵכֵן מִבְּרַךְ. וְתִכְף לְנִטְיִלַת יָדָיִם - בְּרֶפֶת הַמְּזוּזִין. לֹא יִפְסִיק בִּינֵיהֶם בְּדִבְרֵי אַחֵר. אֲפִלּוּ לְשִׁתּוֹת מִים אַחֵר שֶׁנוֹטֵל יָדָיו בְּאַחֲרוֹנָה אָסוּר, עַד שִׁיבְרָךְ בְּרֶפֶת הַמְּזוּזִין¹²⁶.

(125) סוטה ד, ע"ב. שנאמר (יחזקאל ד, יג): ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא - "לחמם טמא" בגימטריא "בלא ניגוב ידים". ויש מפרשים: "לחמם" - לח - מים וכו' ('טור') אר"ח סי' קנח). (126) ברכות מב, ע"א: "תיכף לנטילת ידים ברכה", שנאמר (תהלים קלד, ב): שאו ידיכם קדש וברכו את ה' (מדרש תהלים שם: ירושלמי ברכות פ"א, ה"א). וכן הדין אם אמרו: "בואו ונברך ברכת המזון", אע"פ שלא נטלו ידיהם, כמבואר לעיל (פ"ד, ה"ח).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לפיו. (29) שאחרי ברכת המוציא. (30) אחרי שבצע תחילה (ברכות דף מז עמוד א וכפירוש הכסף משנה).

- ו. שנים ממתינין זה לזה בקערה³¹; שלשה אין ממתינין. גמרו³² מהן שנים - השלישי מפסיק³³ עמהן. גמר אחד מהן - השנים אין מפסיקין לו³⁴, אלא אוכלין והולכין עד שגמריין. אין משיחין בסעודה, כדי שלא יבוא לידי סכנה³⁵. ומפני זה, אם בא להם יין בתוך המזון, כל אחד ואחד מברך לעצמו; שאם ברח אחד, ועונה העונה אמן בשעת הבליעה, יבוא לידי סכנה³⁶. ואין מסתכלין בפני האוכל ולא למנותו, שלא לבישול³⁷.

(31) כשאחד מסלק ידו מן הקערה כדי לשתות או לחתוך לחם - חבירו מפסיק מלאכול עד שיגמור השתייה (רבינו יונה). (32) הפסיקו. (33) מפני הנימוס. (34) שאינו בדין שיהיו שניים מפסיקים לאחד (ברכות שם). (35) "שמא יקדים קנה לוושט", שיינס המאכל שצריך להינס לתוך הוושט לפי הקנה ויסתכן (תענית דף ה עמוד ב וברש"י שם). (36) (ברכות דף מג עמוד א; ירושלמי שם). (37) כעין זה בירושלמי (ערלה פרק א הלכה ג) "האוכל משל חבירו בהית (מתבייש) להסתכל בפניו".

- ז. השמש שעומד לפני המסבין, אינו אוכל עמהן³⁸. ודרך רחמנות הוא לתן לתוך פיו מכל תבשיל ותבשיל, כדי לישב דעתו³⁹. ואם נתנו לו יין, מברך על כל פוס ופוס שנותנין לו, מפני שאין שתיתו תלויה ברצונו אלא ברצונם⁴⁰.

(38) אלא אחרי שיקומו המסובים. (39) (כתובות דף סא עמוד א) "הכול משהין לפני השמש חוץ מבשר ויין (שמתאוה להם ומצטער). שני חכמים היו: אחד האכיל את שמשו מכל מין ומין, ואחד האכילו ממין אחד, הראשון - דיבר עימו אליהו (הנביא), השני - לא דיבר עימו אליהו". והשווה דברי רבינו הלכות עבדים פרק ט, הלכה ח. (40) ואינו יודע אם יתנו לו עוד כוס, לפיכך הסיח דעתו מן השתייה (חולין דף קז עמוד ב).

- ח. יצא אחד מן המסבין להשתין מים - נוטל ידו אחת⁴¹ ונקנס⁴². דבר עם חברו והפליג⁴³ - נוטל שתי ידיו ונקנס⁴⁴. אם היו מסבין לשתייה - נקנס ויושב במקומו ונוטל ידיו⁴⁵, ואחר כך מחזיר פניו לאורחין⁴⁶. ולמה נוטל במקומו? שמה לא יאמרו לא נוטל ידיו, מפני שאין שם אכילה⁴⁷.

(41) אותה ששיפשה בה ניצוצות. (42) למקום המסיבה. (43) שהה. (44) שהסיח דעתו מסעודתו ולא נזכר לשמור את ידיו והן עסקניות (יומא דף ל עמוד א וברש"י שם). (45) דרכם הייתה בשעת שתייה לאכול מעט כדי שיוכלו לשתות ולפיכך צריך ליטול ידיו (רבינו יונה לברכות סוף פרק ח). (46) שכשנטל ידיו החזיר פניו מהם הואיל ואין דרך ארץ לרחוק ידיים על השולחן (כסף משנה). (47) אבל אם הם מסובים לאכול, הכול יודעים שנטל ידיו בחוץ, כי

לבן ואינה צריכה ליפתן (ברכות דף מ עמוד א וברש"י). ומכל מקום מצוה להביא על כל שולחן מלח קודם שיבצע, כי השולחן דומה למזבח (שם, דף נה עמוד א) והאכילה לקרבן, ונאמר (ויקרא פרק ב, פסוק יג): על כל קרבנך תקריב מלח (שולחן ערוך אורח חיים סימן קסז סעיף ה על פי הגאונים), וגם מגין הוא מן הפורענות כמבואר במדרש (מובא בתוספות ברכות דף מ עמוד א) וכתבו המקובלים שנכון לטבול פרוסת הבציעה במלח (מגן אברהם סימן קסז סעיף קטן טו). (16) רע עין, קמצן. והרי אמרו (ברכות דף מ עמוד א): "בעל הבית בוצע כדי שיבצע בעין יפה". (17) (מסכת דרך ארץ פרק ו). (18) שתספיק לו לכל הסעודה, ומכיון שאינו עושה כן בחול אינו נראה כרעבתן (ברכות דף לט עמוד ב). (19) נאפה. (20) (סנהדרין דף קב עמוד ב).

- ד. מצוה מן המבחר לבצע כפר שלמה²¹. אם היתה שם שלמה של שעורים ופרוסה של חטים - מניח שלמה בתוך פרוסה²² ובוצע משתייה, כדי שיבצע מחטים ומשלמה²³. בשבתות ובקמים טובים חייב לבצע על שתי כפרות²⁴ - נוטל שתייה בידו ובוצע אחת מהן²⁵.

(21) ואפילו אם השלימה קטנה והפרוסה גדולה (ברכות ד לט עמוד ב). (22) בנוסח כתב יד התימנים: "מניח פרוסה בתוך שלימה" - תחת השלימה, כלשון רש"י שם. (23) וחז"ל בברכות שם אמרו: "ורא שמים יוצא ידי שניהם". (24) (שבת דף קיז עמוד ב) שנאמר (שמות פרק טז, פסוק כב): לקטו לחם משנה, ומכיוון שבשבת עצמה לא נתחייבו ישראל לבצוע על שתי כיכרות אלא משום המן שלא ירד בשבת (הוזהרו ללקוט בערב שבת לחם משנה), גם ביום טוב כיוון שלא ירד בו המן - חייב בלחם משנה (רב נטרונאי גאון הובא ב"אוצר הגאונים" ברכות דף לט עמוד ב). (25) (שבת דף קיז עמוד ב) שלא כתוב אלא לקטו לחם משנה, שמשמעה אחיזה בעלמא.

- ה. הבוצע נותן פרוסה לפני כל אחד ואחד²⁶, והאחר נוטל בידו. ואין הבוצע נותן ביד האוכל, אלא אם כן היה אבל²⁷. והבוצע, הוא פושט ידיו²⁸ תחלה ואוכל. ואין המסבין רשאים לטעם עד שישטעם המברך. ואין הבוצע רשאי לטעם, עד שיקלה אמן²⁹ מפי רב המסבין. ואם רצה הבוצע³⁰ לחלק פכוד לרבו או למי שהוא גדול ממנו פתקמה, ויניחנו לפשט ידו קדם לו - הרשות בידו.

(26) (ירושלמי ברכות פרק ו, הלכה א). (27) הרשב"א בתשובותיו חלק א סימן רעח כתב שהיה לו מקור לזה בדברי חז"ל ושכחו, ונמצא בילקוט שמעוני (משלי י רמז תתקמ"ז) "בבית האבל, בחול - פורס מנחם ונותן לאבל (בידו ממש), שנאמר: פרשה ציון בידיה אין מנחם לה. ואילו היה לה מנחם - פרס מנחם" (הגהות הרד"ל למדרש איכה פרשה ד). וכתבו הגאונים שבשבת פרס כדרכו, שאין אבלות בשבת (וגם זה בילקוט הנ"ל). (28) לקחת הפרוסה

20 יא. גָּמְרוּ מְלֶאכֶל - מְסַלְקִין אֶת הַשְּׁלֶחַן, וּמְכַבְּדִין
21 אֶת הַמָּקוֹם שֶׁאֵכְלוּ בוֹ⁶⁷, וְאַחֲרֵיכֶן נוֹטְלִין אֶת
22 יְדֵיהֶם⁶⁸; שָׁמָּה יִשְׁרֹו שֵׁם פְּרוּרִין שֶׁיֵּשׁ בֵּהֶן פְּזִית,
23 שְׁאִסּוּר לְהֵלֵךְ בֵּהֶן וּלְהִיזֵן עֲלֵיהֶן⁶⁹. אָבֵל פְּרוּרִין
24 שְׁאִין בֵּהֶן פְּזִית, מֵתָר לֹאבְדֵן בִּידוֹ⁷⁰.

(67) (ברכות דף נב עמוד ב), וכתוב ב"הגהות מיימוניות":
שאיין זה אלא בימיהם שהיה לכל אחד מהמסובים שולחן
קטן, ומסירים מלפני כולם חוץ משולחן המברך, אבל
בימינו שכולנו סמוכים אל שולחן אחד אין לסלק המפה
והלחם עד אחר ברכת המזון. ובסנהדרין דף צב עמוד א
אמרו: כל שאינו משמר פת על שולחנו אינו רואה סימן
ברכה לעולם. וראה אורח חיים סימן קפ. (68) מים
אחרונים. (69) משום הפסד אוכלין (ברכות שם).
(70) (שם). והעירו התוספות שם, שבכל זאת יש להזהר גם
בהם ואסור לדרוך עליהם שקשים לעניות, כמבואר בש"ס
(חולין דף קה עמוד ב).

25 יב. הַבִּיאוּ לָהֶם מִים לְנוֹטְלָהֶּן⁷¹ - כֹּל שֶׁמְבַרֵךְ בְּרֶפֶת
26 הַמְּזוֹן הוּא נוֹטֵל יָדָיו תְּחִלָּה, כִּי שֶׁלֹּא יֵשֵׁב הַגְּדוֹל⁷²
27 וְיָדָיו מְזַהְמוֹת עַד שֶׁיִּטֵּל אַחֵר; וְשָׁאֵר הַסּוֹעֲדִין
28 נוֹטְלִין יָדָן בְּסוֹף, זֶה אַחֵר זֶה. וְאִין מְכַבְּדִין בְּדִבְרֵי
29 זֶה⁷³, שְׁאִין מְכַבְּדִין בְּיָדֵים מְזַהְמוֹת, וְלֹא בְּגִשְׁרֵים,
30 וְלֹא בְּדִבְרֵים⁷⁴, אֲלֹא בְּפֶתַח הָרְאוּי לְמִזְוָה⁷⁵, וּבִשְׁעַת
31 כְּנִיסָה⁷⁶.

(71) למים אחרונים. (72) שהוא המברך, כמבואר לעיל
הלכה ב. ואפילו כשנתן רשות לקטן ממנו לברך, המברך
במקום גדול עומד (ברכות דף מז עמוד ב; דף מג עמוד א).
(73) להקדים אחד את חבריו הגדול ממנו. (74) לומר לגדול
ממנו לך לפני. (75) ואפילו שאינו חייב במזוזה, כגון: בית
כנסת ובית מדרש (ברכות דף מז עמוד א). (76) פרט
לשעת יציאה, כמו שאמרו במסכת דרך ארץ זוטר: "לכניסה
הגדול קודם, ליציאה הקטן קודם". והגאון רבי שאול
קצנלבוגן ז"ל מוילנה אמר, שזה מרומז בספר יחזקאל (פרק
מו, פסוק י): והנשיא, בתוכם בבואם יבוא ובצאתם יצאו -
לומר: שבכניסה - הנשיא קודם, ובשעת יציאה - העם לפניו
(הגהותיו לברכות דפוס וילנה).

32 יג. גָּמְרוּ לִטֵּל יְדֵיהֶן, וְנִגְבּוּ יְדֵיהֶן, וּבִרְכוּ בְּרֶפֶת
33 הַמְּזוֹן, וְהַבִּיאוּ אֶת הַמִּגְמָר⁷⁷ - מִי שֶׁבַרֵךְ בְּרֶפֶת
34 הַמְּזוֹן, הוּא מְבַרֵךְ עַל הַמִּגְמָר⁷⁸, וְכֵלֵן עוֹנִין אָמֵן.

(77) היו רגילים להביא לפניהם אחר האכילה אבקת ורכלים
על גחלי-אש במחתות לריח טוב (ברכות דף מב עמוד ב
וברש"י). ועל שם הגחלים נקרא מוגמר. גחלי אש (ויקרא
פרק טז, פסוק יב) מתרגם אונקלוס: גומרין דאשא. מקטרת
מור ולבונה (שיר השירים פרק ג, פסוק ו) מתורגם: מתגמרא
מן קטורת בוסמין (הערוך, ערך גמר). (78) הואיל והתחיל
בברכות אחרונות - יגמור (ברכות שם, וברש"י). ונוסח
ברכתו מבואר לקמן פרק ט, הלכה ב.

יד. אִם הָיָה שֵׁם יֵין⁷⁹, מְבִיאִין פֹּסֵם מִחֲזִיק רְבִיעִית

אין אדם חשוד לאכול בלי נטילת ידיים מפני אנינות הדעת
(יומא שם).

1 ט. אִין מְנִיחִין בְּשֵׁר חִי⁴⁸ עַל הַפֶּת⁴⁹, וְאִין מְעִבִירִין
2 כּוֹס מְלֵא עַל הַפֶּת⁵⁰, וְאִין סוֹמְכִין אֶת הַקְּעֵרָה
3 בַּפֶּת⁵¹, וְאִין זוֹרְקִין אֶת הַפֶּת⁵², וְלֹא אֶת הַחֲתִיכוֹת
4 וְלֹא אֶת הָאֶבְלִין שְׁאִין לֵהֵן קֶלְפִין, כְּגוֹן תּוֹתִים⁵³
5 וְעֻבִּים וְתֻאנִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נִמְאָסִין⁵⁴. וּמֵתָר לְמַשֵּׁךְ
6 אֶת הַיֵּין בְּצִנּוּרוֹת בְּכַתִּי חֲתָנִים⁵⁵, וְזוֹרְקִין לְפָנֵיהֶם
7 קְלִיּוֹת וְאַגְוִזִּים בַּיָּמּוֹת הַחֲמֵה⁵⁶, אָבֵל לֹא בַּיָּמּוֹת
8 הַגְּשָׁמִים, מִפְּנֵי שֶׁנִּמְאָסִין. וְאִין נוֹטְלִין יְדֵיהֶן בֵּינָן -
9 בֵּין חֵי, בֵּין מְזוּג⁵⁷. וְכֵן אִין מְפַסְדִּין שְׁאֵר אֶבְלִין
10 וּמַשְׁקִין דְּרָךְ בְּזוּי וּבְעִטָּה⁵⁸.

(48) בלתי מבושל. (49) שלא תימאס. (50) שמא יישפך
מהכוס עליה ותימאס. (51) שמא יישפך המרק עליה.
(52) משום ביזיון אוכלין, ואפילו לא תימאס הפת על ידי
הזריקה (ברכות דף נ עמוד ב ובתוספות שם). (53) פרי עץ
ש"עליו" נתונים למאכל תולעי המשי, ונזכר במשנה
(מעשרות פרק א משנה ב). (54) הואיל והם רכים (ברכות
שם). (55) משום סימן טוב, ואין כאן משום הפסד וביזיון,
לפי שמקבלים אותו בראש פי הצינור בכלי (שם, וברש"י).
(56) שאין טיט בדרכים. (57) (ברכות שם). (58) כמו
שאמרו (תענית דף כ עמוד ב): "מאכל אדם אין מאכילין
אותו לבהמה", משום ביזיון אוכלין, ונראה כבועט בטובה
שהשפיע הקדוש-ברוך-הוא בעולם (רש"י שם), ולצורך
רפואה - מותר, כמו שאמרו (שבת דף קח עמוד ב): "שוֹרָה
אדם פיתו ביין ונותנה על גב העין" (מגן אברהם אורח חיים
סימן קעא סעיף קטן א).

11 י. אִסּוּר לְאוֹרְחִים לִטֵּל כְּלוּם מִמָּה שֶׁלְּפָנֵיהֶם וְלִתֵּן
12 בְּיַד בְּנוֹ אוֹ בְּתוֹ שֶׁל בֶּעַל הַבֵּית, שְׁמָא יִתְבַּשֵּׁשׁ בֶּעַל
13 הַסְּעוּדָה, שֶׁהָיָה אִין לוֹ אֲלֵא מָה שֶׁהַבִּיא לְפָנֵיהֶם⁵⁹,
14 וְנִמְצְאוּ הַקְּטָנִים נוֹטְלִים אוֹתָם וְהוֹלְכִים⁶⁰. לֹא יִשְׁלַח
15 אָדָם לְחַבְרוֹ חֲבִית יֵין וְשִׁמֹן צָף עַל פִּיהָ⁶¹, שְׁמָא
16 יִשְׁלַח לוֹ אָדָם⁶² חֲבִית שֶׁכֶּלֶה יֵין, וְיִדְמָה שֶׁהוּא שֶׁל
17 שִׁמֹן⁶³, וְשִׁמֹן הוּא שֶׁעַל פְּנֵיהָ בִלְבָד, וְיִזְמֵן אוֹרְחִים⁶⁴
18 וְיִתְבַּשֵּׁשׁ⁶⁵. וְכֵן כֹּל פִּיּוּצָא בְּדִבְרֵים אֵלּוּ, הַמְּבִיאִים
19 לְיָדֵי בּוֹשֵׁה לְבַעַל הַסְּעוּדָה, אִסּוּרִין⁶⁶.

(59) והאורחים חושבים שיש לו להביא עוד ונותנים מה
שלפניהם. (60) (חולין דף צד עמוד א). (61) אף על פי
שיודיעו שהוא יין. (62) אחר. (63) הואיל ולא הודיעו
שהוא יין. (64) שדרכם היה לטבול פיתם בשמן וזה היה
רוב מאכלם. (65) (שם), וכפירוש הרדב"ז ב"לשונות
הרמב"ם" (חלק א אות נח). (66) ובטור אורח חיים סימן
קע מביא עוד דברים הנוהגים בסעודה והם משום דרך ארץ,
וכדאי לציין אחד מהם: "נקי הדעת שבירושלים לא היו
מסובין בסעודה אלא אם כן יודעים מי מיסב עימיהם".
מקורו בסנהדרין דף כג עמוד א וכפירוש רש"י שם, שגנאי
הוא לתלמידי חכמים לישוב אצל עם הארץ בסעודה. ומעניין
שרבינו מביא את זה בהלכות סנהדרין פרק כ"ב, הלכה י.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

24 והשותה מים שלא לרבות צמא¹⁰, אינו טעון ברכה,
25 לא לפניו ולא לאחריו.

(2 ברכות לה, ע"א. 3) שם, מד, ע"א. ונוסחו המלא, מובא בפירוש המשנה לרבינו (שם, פ"ו, מ"ח) ברוך אתה ה'... "בורא נפשות רבות וחסרונן (כמו לחם ומים שאי-אפשר להתקיים בלעדן) על כל מה שברא (שאפילו אם לא בראם אפשר להתקיים בלעדן כמו תפוחים וכיוצא בהם שהם לתענוג בעלמא. 'תוספות' ברכות לז.) ברוך אל חי העולמים. (4) דברים ח, ח. (5) תמצית של שלש ברכות שבברכת המזון (ברכות מד.) ונוסחה מובא לעיל פ"ג, ה"ג. ולקמן ה"ד. ופירות הללו הואיל והם חשובים ובהם נשתבחה ארץ ישראל - קובעים ברכה מיוחדת לעצמם. (6) ברכות לה, ע"א. (7) שם, מד, ע"ב. (8) דבש דבורים. (9) שם, מ, ע"ב. (10) ששותה לבלוע מאכל או עצם שנתחב בגרונו (שם, מה.) וכן אם שותה מים לרפואה. אבל בשאר משקין אפילו כששותם לרפואה, הואיל ונהנה מהם - מברך. כמבואר בסמוך ('מעשה רוקח').

26 ב. הסוחט פרות והוציא מהן משקין - מברך עליהן
27 בתחלה "שהפלו¹¹" ולבסוף "בורא נפשות"; חוץ
28 מן הענבים והזיתים, שעל היין הוא מברך "בורא
29 פרי הגפן¹²", ולבסוף ברכה אחת מעין שלש¹³, ועל
30 השמן, בתחלה הוא מברך "בורא פרי העץ¹⁴". במה
31 דברים אחרים? שהיה חושש בגרונו¹⁵, ושתה מן
32 השמן עם מי השלקות¹⁶ וכיוצא בהן, שהרי נהנה
33 בשתייתו; אבל אם שתה השמן לבדו¹⁷, או שלא היה
34 חושש בגרונו¹⁸ - מברך עליו "שהפלו", שהרי לא
35 נהנה בטעם השמן¹⁹.

(11) ברכות לח, ע"א: "דבש תמרים מברך עליו שהכל - זיעה בעלמא הוא" וכדעת 'תוספות' (ברכות לח.).
(12) שם, לה, ע"ב. הואיל וסודע ומשמת, חשוב הוא לקבוע לו ברכה לעצמו. (13) שמחמשת המינים הוא. (14) שם.
(15) כואב בגרונו, ושתיית השמן מרככתו ומרפאתו.
(16) שעירבו עם מי ירקות שלוקים [מבושלים] שיש הנאה בשתייתו. (17) שאין בו שום טעם והנאה. (18) שאז אפילו אם עירבו עם מי השלקות, אין השמן חשוב עיקר ובטל לגבי המים. (19) שם, לו, ע"א. ולדעת הרי"ף שם, אינו מברך כלל על שתיית השמן לבדו, כי אין זה נהנה אלא מזיק את גופו ואין זה בכלל "ואכלת... וברכת" (שם, לא; שו"ע אור"ח סי' רב, סעיף ד).

36 ג. פרות או ירקות שדרבן להאכל חיים - אם בשלן
37 או שלקן²⁰, מברך עליהן בתחלה "שהפלו²¹" ולבסוף
38 "בורא נפשות". וירקות שדרבן להאכל שלוקין,
39 כגון קרוב ולפת²² - אם אכלן חיו, מברך עליהן
40 בתחלה "שהפלו²³" ולבסוף "בורא נפשות רבות".
41 ואם בשלן או שלקן - מברך עליהן "בורא פרי
42 האדמה²⁴" ולבסוף "בורא נפשות רבות". דברים
43 שדרבן להאכל חיו ומבשלין - אכלן, בין חיו בין
44 מבשלין - מברך עליהן בתחלה ברכה הראויה להן:

1 או יתר על רביעית, ומביאין בשמים⁸⁰, ואוחז את
2 היין בימינו⁸¹ ואת הבשמים בשמאלו, ומברך ברכת
3 המזון. ואחר-כך מברך על היין⁸², ואחר-כך מברך
4 על הבשמים⁸³. אם היו הבשמים שמן ערב וכיוצא
5 בו - טחו בראש השמש⁸⁴; ואם היה השמש תלמיד
6 חכם, טחו בכתל, כדי שלא יצא מבשם לשוק⁸⁵.

(79) אבל אם אין לו אינו צריך לחזר אחריו כי ברכת המזון אינה טעונה כוס, כמבואר בסמוך הלכה ט"ו. (80) רמז לזה דברי התלמוד (יומא דף עו עמוד ב): "חמרא וריחני פקחין" (היין והריח של בושם עשאוני פיקח). ויש בזה הידור מצוה לכוס של ברכה (מרכבת המשנה). (81) שכל דבר מצוה רצוי לאחזו בשעת ברכה בימין. (82) ששותה אחרי ברכת המזון. (83) ואוחזם בימינו בשעת הברכה. (84) כדי שלא יצא בידיים מבושמות לשוק שגנאי הוא לתלמיד חכם מפני החשד. והשווה הלכות דעות פרק ה, הלכה ט. (85) כל הלכה זו מקורה בברכות דף מג עמוד ב.

7 טו. אף-על-פי שאין ברכת המזון צריכה יין⁸⁶ - אם
8 ברח על היין במנהג שאמרנו, צריך שידיח כוס של
9 ברכה מבפנים ולשטף אותו מבחוץ⁸⁷. וימלאנו יין
10 חיים⁸⁸, וכיון שהגיע לברכת הארץ, נותן לתוכו מעט
11 מים⁸⁹, כדי שיהא ערב לשתייה⁹⁰. ואין משיחין על
12 כוס של ברכת המזון, אלא הכל שותקים עד
13 שתכלה ברכת המזון וברכת היין, וישתו⁹¹.

(86) כמבואר בפסחים דף קיז עמוד ב, ודעת התוספות (שם, דף קה עמוד ב) שכשמברכים בזימון שלושה - טעונה כוס, וכן דעת ה"בית יוסף" אורח חיים סימן קפב על פי ה"זוהר" למגילת רות. (87) (ברכות דף נא עמוד א) ודווקא כשאין הכוס נקיה שיש בה "שירי כוסות", אבל אם היא נקיה אינו צריך (הגהות מיימוניות). (88) בלתי מזוג במים. (89) (ברכות שם, וכגיסרת הרי"ף שם). (90) להראות בזה שבח ארץ ישראל שיין שלה חזק וצריך למזוג במים (רבינו יונה). (91) מכוס של ברכה.

פרק שמיני

(1) פירות האילן ברכתם תחילה וסוף; מי שנסתפק לו אם בירך או לא בירך מה דינו; דין קדימה בברכת שבעת המינים; ברכת "מעין שלוש" שעל הפירות ונוסחתה.

14 א. כל פירות האילן מברכין עליהן בתחלה "בורא
15 פרי העץ²" ולבסוף "בורא נפשות רבות³", חוץ
16 ממחמשת המינים הפתובין בתורה⁴, והם: ענבים
17 ורמונים ותאנים וזיתים ותמרים, שהוא מברך
18 עליהן בסוף ברכה אחת מעין שלש⁵. ועל פרות
19 הארץ והירקות, מברכין עליהן בתחלה "בורא פרי
20 האדמה⁶" ולבסוף "בורא נפשות רבות⁷". דברים
21 שאין גדולין מן הארץ, כגון בשר וגבינה ודגים
22 וביצים ומים וחלב ודבש⁸ וכיוצא בהן - בתחלה
23 מברך "שהפלו⁹" ולבסוף "בורא נפשות רבות".

פריים, לפיכך מברכים עליו "בורא פרי העץ". והכסף-משנה משיב, שאילו היו הקנים בארצו של ה'טור' לא היה טוען כך, שבמקום שנמצאים מוכרים מהם לאלפים ולרובבות למצצם כמו שהם, ולכן דין מימיהם כשאר מי פירות שברכתם "שהכל".

- ו. הקור, והוא ראש הדקל³⁵, שהוא כמו עץ לכן³⁶
- מברך עליו בתחלה "שהכל"³⁷. קפ"ס של צלה³⁸,
- מברך עליו "בורא פרי האדמה", מפני שאינו³⁹
- פרי³⁹. והאביונות⁴⁰ של צלה, הן הפרי, שהן פצורות
- תמרים וקנים קטנים - מברך עליהן "בורא פרי
- העץ"⁴¹.

(35) עץ התומר. (36) והוא רך ומתוק לחיך. (37) ברכות לו, ע"א. שסופו להקשות כעץ, ומתחילה לא נטעו את הדקל על דעת אכילת הקור. (38) אילן קטן-קומה (קפרטראון), ובערבית - אל-קפאר. ונזכר במשנה (מעשרות פרק ד, מ"ו). והקפרס - הם העלים שלו ואינם יוצאים מן העץ עצמו אלא מן האדמה (הערוך). (39) אלא שומר הפרי. (40) גרגירים קטנים והם עיקר פרי. (41) ברכות לו, ע"א.

- ז. הפלפלין והזנגביל⁴² - בזמן שהן רטבין⁴³, מברך עליהן "בורא פרי האדמה"⁴⁴, אבל יבשין, אין טעונין ברכה, לא לפניהם ולא לאחריהם, מפני שהן תבלין⁴⁵ ואינו אכל. וכן אכלין שאין ראויין לאכילה ומשקין שאינן ראויין לשתייה, אינן טעונין ברכה, לא לפניהם ולא לאחריהן.

(42) מין קנמון, ששרשו היבש ניתן כבשמים לתוך מאכלים שונים. (43) וראויים לאכילה. (44) ואע"פ שהפלפלין גדלים על העץ, מכיון שאין דרך בני אדם לנטעו על דעת לאכלם כמו שהם אלא ע"י תערובת בתבשיל, ראוי לשנות ברכתם במקצת (כסף-משנה). (45) עשויים לתבל בהם את התבשיל, ואינם נאכלים בפני עצמם (ברכות לו:).

- ח. הפת שעפשה⁴⁶, והיין שהקרים⁴⁷, ותבשיל שעברה צורתו⁴⁸, והנובלות, שהן פגין⁴⁹, והשכר⁵⁰, והחמץ, והגובאי⁵¹, והמלח, והקמהין⁵², והפטריות - על פלן מברך תחלה "שהכל"⁵³. וכל המברכין לפניו "שהכל", לאחרונה מברך "בורא נפשות"⁵⁴.
- וכל הטעון ברכה לאחריו, טעון ברכה לפניו⁵⁵.

(46) שהעלתה טחב ורקבון, מלשון: עבשו פרות (יואל א, יז), שהבי"ת נחלפת בפ"א (הערוך). (47) שהעלה קרם על פניו מחמת חימוצו, ובכתי"ת התימנים כתוב: והקרים, ופירושו: החמץ, שכן ברומית נקרא חומץ - אקריס, וכן הוא בנוסח הש"ס כתי" פריז (ברכות מ:). שהקרים (הערוך, ערך קרס). (48) שנתקלקל. (49) פירות שהשירתם הרוח קודם שנתבשלו. (50) שעושים מתמרים או משעורים (ב"ב צו:). (51) מין חגבים טהורים. (52) מין ממיני הפטריות הגדל באדמה רטובה, אלא שהפטריות גדלות על האדמה, והקמהין גדלים בתוך האדמה ואחר חפירתה נראים (הערוך). (53) ברכות מ, ע"ב. וכמהין ופטריות אף-על-פי

- 1 אם היו פרות עץ, מברך "בורא פרי העץ", ואם היו
- 2 פרות האדמה או ירקות, מברך "בורא פרי
- 3 האדמה"²⁵.

(20) בישלם הרבה עד שנימוחו. שלוק - יותר ממבושל, כמבואר בחולין קיא. וכן בתוספות פסחים לט: אולם בירושלמי תרומות פ"י, ה"ו אמרו, ששלוק הוא פחות מבישול. (21) שהורידם מחשיבותם הקודמת, הואיל ואין דרכם להאכל מבושלים (ברכות לח:). (22) מין ירק גנים (ריב"ע). (23) שאין זה דרך אכילתם. (24) שזהו דרך אכילתם, והוא עיקר פריים (שם, ברש"י). (25) שם: "שלוקות מברך עליהם פרי האדמה" ואין שינויים (ע"י הבישול) מורידם מברכתם הראויה להם.

- ד. ירקות שדרפן להשלק - שלקן, מברך על
- מי-שלק שלהן "בורא פרי האדמה"²⁶; והוא
- ששלקן לשותות מימיהן, שמימי השלקות פשלקות²⁷
- במקום שדרפן לשותות. דבש תמרים - מברכין עליו
- תחלה "שהכל"²⁸; אבל תמרים שמעכן פיד והוציא
- גרינין שלהן ועשאן כמו עסה - מברך עליהן
- תחלה "בורא פרי העץ"²⁹ ולבסוף ברכה אחת מעין
- שלש.

(26) ברכות לט, ע"א. ודוקא שלא בישלם עם בשר, אבל אם בישלם עם הבשר - טעם הבשר שבמרק חשוב עיקר ומברך עליו שהכל (הרא"ש שם). (27) ואין זה דומה למשקין הנסחטים מפירות שמברך עליהם שהכל, לעיל ה"ב, שהמסקה אין לו טעם הפרי, ומרק השלקות יש לו טעם הירק (הרא"ש שם). (28) ברכות לח, ע"א. (29) שם.

- ה. הקנים המתוקים, שסוחטין אותן ומבשלין
- מימיהן עד שיקפא וידמה למלח³⁰ - כל הגאונים
- אומרים, שמברכין עליו "בורא פרי האדמה",
- ומקצתם אמרו - "בורא פרי העץ"³¹; וכן אמרו³²,
- שהמוציא אותם קנים, מברך "בורא פרי האדמה".
- ואני אומר, שאין זה פרי, ואין מברכין עליו אלא
- "שהכל", שלא יהיה דבש אלו הקנים³³, שנשתנה
- על-ידי³⁴ אור, גדול מדבש תמרים, שלא נשתנה
- על-ידי האור, ומברכין עליו "שהכל".

(30) הכוונה לשופר שלנו. (31) דעת 'בעל הלכות גדולות' הובאה ברא"ש שם. וזהו "יערת הדבש" הנזכר בשמואל-א יד, כז וכפירוש רש"י שם, שבערבית קוראים לדבש זה סוקריא. (32) הגאונים שסוברים שהקנים פרי אדמה הם. (33) כלומר: אפילו אם נניח שהוא פרי העץ, והמוצצם מברך "בורא פרי העץ", עכ"פ הסוכר היוצא ממנו ברכתו שהכל. (34) ע"י הבישול באש. וב'טור' או"ח סי' ר"ב משיג על דברי רבינו, שאין לדמות דין הסוכר לדין דבש הזב מתמרים, שהתמרים הן בעצמן פרי ועיקר נטיעתן על מנת לאכלן כמו שהן, ולפיכך כשנשתנו נשתנית ברכתן כדין כל המשקין הנסחטים מן הפירות, אבל הקנים האלו אינם ראויים לאכילה כמו שהם, ועיקר נטיעתם על דעת דבשם הוא וזהו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִשְׁקִין⁷⁰, בּוֹלְעִין⁷¹, וּמִבְרֶךְ עֲלֵיהֶן בְּסוּף⁷². וְאִם הָיוּ
פְּרוֹת, שָׁאֵם וְרָקָן⁷³ וְמֵאֶסוּ, כְּגוֹן תּוֹתִים וְעֵנְבִים -
מִסְלָקָן לְצַד אֶחָד⁷⁴ וּמִבְרֶךְ, וְאַחֲרֵיכֶן בּוֹלְעִין. וְאִם
אֵינָן נִמְאָסִין, כְּגוֹן פּוֹלִים וְאַפּוֹנִים - פּוֹלְטִין מִפִּי,
עַד שֶׁיִּבְרַךְ וּפִי פָּנוּי⁷⁵, וְאַחֲרֵיכֶן אוֹכֵל.⁷⁶

(68) המנויות בפרק זה שהן מדברי סופרים, פרט לברכת
המזון שהיא מן התורה, שחוזר עליה מספק כמבואר לעיל
פ"ב, הלכה יד. (69) וספק דבריהם - להקל (שבת לד.
וראה ברכות כא.). (70) שאם יפלטם מפיו יופסדו, וכן
א"א לסלקם לאחד מלוגמיו. (71) בלא ברכה. (72) ברכה
אחרונה. (73) מפיו. (74) שבפיו. (75) משום שנאמר
(תהלים עא, ח): ימלא פי תהלתך, כל הפה צריך להיות פנוי
בשעת ברכה (ברכות נא.) וכפירוש 'רבינו חננאל' שם.

יג. הָיוּ לִפְנֵי מִינֵין הַרְבֵּה - אִם הָיוּ בְּרִכּוֹתֶיהֶן
שְׁוֹת⁷⁶, מִבְּרֶךְ עַל אַחַת מֵהֶן וּפּוֹטֵר אֶת הַשָּׂאֵר; וְאִם
אֵין בְּרִכּוֹתֶיהֶם שְׁוֹת - מִבְּרֶךְ עַל כָּל אַחַת מֵהֶן בְּרִכָּה
הָרְאוּיָה לוֹ, וְאִי־זֶה מֵהֶם שִׁירְצָה לְהַקְדִּים⁷⁷
מִקְדָּמִים⁷⁸. וְאִם אֵינוֹ רוֹצֶה בָּהּ יוֹתֵר מִזֶּה - אִם יֵשׁ
בֵּינֵיהֶם אֶחָד מִשְׁבַּעַת הַמִּינִים, עָלָיו הוּא מִבְּרֶךְ
תַּחֲלָה. וְכָל הַקּוֹדֵם בְּפִסּוּק - קוֹדֵם בְּבִרְכָּה.
וְהַשְּׁבַעַת, הֵן הָאֲמּוּרִים בְּפִסּוּק זֶה: אֶרֶץ חֹטָה
וְשַׁעֲרָה וְגִפֶּן וְתֵאֵנָה וְרִמּוֹן, אֶרֶץ זֵית שָׁמֶן וְדִבְשׁ.
וְדִבְשׁ זֶה הוּא דִבְשׁ תְּמָרִים⁷⁹. וְהַתְּמָרִים⁸⁰ קוֹדְמִין
לְעֵנְבִים, שֶׁהַתְּמָרִים שְׁנֵי ל"אֶרֶץ⁸¹, וְהָעֵנְבִים שְׁלִישִׁי
ל"אֶרֶץ⁸².

(76) כגון תפוח וזית. (77) שחביב עליו יותר. (78) ואפילו
כשהמין השני הוא משבעת המינים המיוחדים בתורה.
(79) שלא לטעות בדבש דבורים. (80) אע"פ שנכתבו
באחרונה. (81) שניה הנזכרת בסוף הפסוק. (82) הנזכרת
בראש הפסוק.

יד. בְּרִכָּה אַחַת שֶׁהִיא מֵעֵין שְׁלֹשׁ, שֶׁל חֲמִשָּׁת
הַמִּינִין שֶׁל פְּרוֹת, וְשֶׁל יֵין, הִיא שֶׁל מִינֵי הַדֶּגֶן⁸³;
אֲלָא שֶׁעַל הַפְּרוֹת הוּא אוֹמֵר: עַל הָעֵץ וְעַל פְּרֵי הָעֵץ
וְעַל תְּנוּכַת הַשָּׂדֶה וְעַל אֶרֶץ חֲמֻדָּה⁸⁴ וכו', וְעַל הַיֵּין
הוּא אוֹמֵר: עַל הַגֶּפֶן וְעַל פְּרֵי הַגֶּפֶן, וְחֻתָּם
בְּשִׁתֵּיהֶן: עַל הָאֶרֶץ וְעַל הַפְּרוֹת⁸⁵. וְאִם הָיָה בְּאֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל - חֻתָּם: עַל הָאֶרֶץ וְעַל פְּרוֹתֶיהָ⁸⁶. וְיֵשׁ מִי
שֶׁמוֹסִיף בְּבִרְכָּה שְׁמַעִין שְׁלֹשׁ, קֹדֵם חֲתִימָה: "כִּי אֵל
טוֹב וּמְטִיב אֶתָּה", שֶׁהוּא מֵעֵין בְּרִכָּה רְבִיעִית⁸⁷. וְיֵשׁ
מִי שֶׁאֵמֵר, שֶׁלֹּא תִקְנוּ בְּרִכָּה רְבִיעִית אֲלָא בְּבִרְכַּת
הַמְּזוֹן בְּלֻבָּד.

(83) המפורשת לעיל פרק ג, הלכה יג. (84) ברכות מד,
ע"א. (85) והראב"ד סובר שחותם על היין: "על הארץ ועל
פרי הגפן". וכן אנו נוהגים. (86) של ארץ ישראל, להדגיש
שבח הארץ. (87) שבברכת המזון ('רבינו אלפס' למסכת
ברכות פ"ו).

שגדלים מן האדמה, מברכים עליהם "שהכל", הואיל ועיקר
נייתם מן האויר הוא (שם). (54) שם, מר, ע"ב.
(55) שם. ויש שטעון ברכה לפניו ולא לאחריו, כגון ריח של
בושם.

ט. שְׁמָרִים⁵⁶, שֶׁנֶּתַן עֲלֵיהֶם שְׁלֹשָׁה⁵⁷ וְהוֹצִיא מֵהֶן
אַרְבָּעָה⁵⁸ - מִבְּרֶךְ עֲלֵיהֶן "בּוֹרָא פְּרֵי הַגֶּפֶן", שְׁזֶה
זֵיין מְזוּג הוּא⁵⁹. הוֹצִיא פְּחוֹת מֵאַרְבָּעָה - אֶף-עַל-פִּי
שִׁישׁ בָּהֶם טַעַם יֵין, מִבְּרֶךְ עֲלֵיהֶן "שֶׁהַכֹּל" תַּחֲלָה⁶⁰.

(56) שמרי יין. (57) שלש מדות מים. (58) שנמזג יין
השמרים עם המים. (59) שלשה חלקים מים ואחד יין.
(60) בבא-בבא צו, ע"ב.

י. בְּרֶךְ עַל פְּרוֹת הָאֵילָן "בּוֹרָא פְּרֵי הָאֲדָמָה" -
יָצָא⁶¹; וְעַל פְּרוֹת הָאֲדָמָה "בּוֹרָא פְּרֵי הָעֵץ" - לֹא
יָצָא⁶². וְעַל כָּלֵם אִם בְּרֶךְ "שֶׁהַכֹּל"⁶³ - יָצָא, וְאֶפְלוּ
עַל הַפֶּתַח וְעַל הַיֵּין⁶⁴.

(61) שגם האילן יונק מן האדמה, ובכלל פירות האדמה הוא
(ברכות פ"ו, מ"ב. וכפירוש 'רבינו יונה' שם). (62) שאין
פירות האדמה בכלל פירות האילן (שם). וחז"ל נתנו סימן
לידע בו איזהו פרי עץ ואיזהו פרי אדמה: כל פרי שאתה
קוטפו, והענף של העץ נשאר ומוציא פרי לשנה הבאה -
זהו פרי העץ. וכל שאתה נוטל את הפרי, ואין הענף נשאר
לחזור ולהוציא פירות לשנה הבאה - פרי האדמה הוא
(ברכות מ:). (63) שם, פ"ו, מ"ב. ולפיכך כל דבר שמסופק
בו מה לברך עליו, יברך "שהכל" ויצא ידי חובתו ('הגהות
מיימוניות'). (64) ברכות מ, ע"ב.

יא. לָקַח פּוֹס שֶׁל שָׂכָר בִּידוֹ, וְהַתְּחִיל הַבְּרָכָה⁶⁵
עַל-מִנְתָּ לֹמֵר "שֶׁהַכֹּל", וְטָעָה וְאָמַר "בּוֹרָא פְּרֵי
הַגֶּפֶן" - אֵין מַחְזִירִין אוֹתוֹ⁶⁶. וְכֵן אִם הָיוּ לִפְנֵי
פְּרוֹת הָאֶרֶץ, וְהַתְּחִיל הַבְּרָכָה עַל-מִנְתָּ לֹמֵר "בּוֹרָא
פְּרֵי הָאֲדָמָה", וְטָעָה וְאָמַר "בּוֹרָא פְּרֵי הָעֵץ" - אֵין
מַחְזִירִין אוֹתוֹ. וְכֵן אִם הָיָה לִפְנֵי תַבְשִׁיל שֶׁל דֶּגֶן,
וּפִתָּה עַל-מִנְתָּ לֹמֵר "בּוֹרָא מִינֵי מְזוֹנוֹת", וְטָעָה
וְאָמַר "הַמוֹצֵיא" - יָצָא; מִפְּנֵי שֶׁבְּשַׁעֲה שֶׁהוֹפִיר אֶת
הַשֵּׁם וְהַמְּלֻכוֹת, שֶׁהֵן עֶקֶר הַבְּרָכָה, לֹא נִתְּפַן אֲלָא
לְבִרְכָּה הָרְאוּיָה לְאוֹתוֹ הַמִּין, וְהוֹאִיל וְלֹא הָיָה בְּעֶקֶר
הַבְּרָכָה טַעַם, אֶף-עַל-פִּי שֶׁטָּעָה בְּסוּפָּהּ, יָצָא וְאֵין
מַחְזִירִין אוֹתוֹ⁶⁷.

(65) בשם ומלכות. (66) שיברך שנית כהלכה. (67) שם
יא, ע"א. וגירסא אחרת היתה לרבינו באותה סוגיא, והיא:
נקט כסא דשיכרא בידו, פתח ובירך אדעתא דשיכרא, וסיים
בדחמרא (יין) וכו' (כסף-משנה הל' קריאת שמע פ"א,
ה"ח).

יב. כָּל הַבְּרִכּוֹת הָאֵלּוּ⁶⁸, אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ בָּהֶם אִם
בְּרֶךְ אוֹ לֹא בְּרֶךְ - אֵינוֹ חוֹזֵר וּמִבְּרֶךְ, לֹא בְּתַחֲלָה
וְלֹא בְּסוּף, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְדֻבְּרֵי סוּפְרִים⁶⁹. שְׂכַח
וְהִכְנִיס אֶכְלִין לְתוֹךְ פִּי בְּלֹא בְּרָכָה - אִם הָיוּ

1 "בורא מיני בשמים", כמבואר בסמוך ה"ה (הגר"א או"ח ס' רטז).
2 ב. אין מברכין על המגמר עד שתעלה תמרתו¹⁰.
3 וכיצד מברכין עליו? אם היה זה הנשרף, שנתן
4 ריח, מעץ - מברכין "בורא עצי בשמים"¹¹; ואם
5 היה עשב - "עשבי בשמים"; ואם היה ממין חיה
6 וכיוצא בה - מברכין עליו "בורא מיני בשמים".

7 (9) מפורש לעיל (פ"ז, ה"ג). (10) קטור העשן המתמר ועולה, שאז הוא מתחיל לתת ריחו ואע"פ שעדיין לא הגיע אליו, אבל לפני שעלתה תמרתו אין מברכין, מפני שכל הברכות צריכות להיות סמוכות לעשייתן (ברכות מג. ; מגן אברהם או"ח ס' רטז). (11) ברכות, שם. וכגירסת 'בעל הלכות גדולות' הובאה ב'תוספות' שם.

8 ג. שמן של אפרסמון¹² וכיוצא בו, מברך עליו
9 "בורא שמן ערב"¹³. אבל שמן זית שכבשו או
10 שטחנו עד שחזר ריחו נודף - מברך עליו "בורא עצי בשמים"¹⁴. שמן שבשמו¹⁵ פעין שמן המשחה¹⁶
11 - מברך עליו¹⁷ "בורא מיני בשמים"¹⁸. הביאו לפניו שמן¹⁹ והדס - מברך על ההדס ופטר את השמן,
20 מפני שברכה אחת לשתייה, והוא "עצי בשמים"²⁰.

21 (12) הוא הצרי הנוסף מעצי הקטף ("הערור"). והוא עץ בלז"ם בלע"ז. (13) ברכות, שם. מפני שהוא גדל בארץ ישראל והוא חשוב, קבעו לו ברכה לעצמו, וזהו "עצי שמן" האמור במלכים-א, ו, כג (רבינו יונה). ויש מפרשים: שזהו ה"פנג" האמור ביחזקאל (כז, יז): "יהודה וארץ ישראל... בחטי מנית ופנג" (רש"י שם). (14) ברכות, שם. (15) שעירב בו מיני בשמים שונים מעץ ומעשב. (16) שמשחו בו את הכהנים וכלי המקדש, וגם הוא היה מעורב מבשמים שונים מעשה רוקח (שמות ל, כג-כה). (17) ואפילו סינגו ולא נשאר בו מעיקרי הבשמים כלום - מברך עליו, כמו שיתבאר בסמוך ה"ח. (18) ברכות, שם. וגורס רבינו שם: "בורא מיני בשמים", בעוד שהגירסא שלפנינו היא: "בורא עצי בשמים" (כסף-משנה). (19) להריח בו, כגון שמן זית שטחנו עד שחזר ריחו נודף. (20) ברכות מג, ע"ב וכגירסת הרי"ף שם. ומקדים את ההדס לברכה, מפני שהוא עומד להריח בו, בעוד שהשמן מיוחד בעיקר לסיכה, להעביר הזוהמה, ואין מברכים על הסיכה כמבואר בסמוך ה"ח. וכן היו מביאים את ההדס במוצאי שבת לבשמים להבדלה ('טור' או"ח ס' רצז) ובערבי שבתות להריח בשבת (שבת לג:). וברכתו תדירה יותר, ותדיר ושאינו תדיר - תדיר קודם ('אור שמח').

22 ד. היו לפניו בשם שהוא עץ ובשם שהוא עשב -
23 אין ברכה אחת מהן פוטרת את חברו, אלא מברך
24 על זה לעצמו ועל זה לעצמו. הביאו לפניו זין
25 ושמן²¹ - אוהז זין בימינו²² ושמן בשמאלו, ומברך
26 על הזין ושותהו, וחוזר ומברך על השמן²³ ומרית
27 בו, וטוח בראש השמש²⁴. ואם היה השמש תלמיד
28 חכם²⁵, טוח בכתל²⁶.

1 טו. שתה זין, ואכל תמרים, ואכל תבשיל של
2 חמשת מיני דגן - מברך באחרונה: ברוך אתה ה',
3 אלהינו מלך העולם, על המחיה ועל הפללה, ועל
4 הגפן ועל פרי הגפן, ועל העץ ועל פרי העץ, ועל
5 תנובת השדה ועל ארץ חמדה וכו', וחותם: ברוך
6 אתה ה', על הארץ ועל המחיה ועל הפרות⁸⁸.

(88) הארץ המוציאה את המחיה והפירות. ואינו חותם חתימה מיוחדת לזין, שבכלל הפירות הוא. וכן דעת רבינו חננאל, הובאה ב'תוספות' (ברכות מד.).

7 טז. אבל אם אכל בשר ושתה זין - מברך בסוף על
8 זה בפני עצמו⁸⁹ ועל זה בפני עצמו⁹⁰. אבל תאנים
9 או ענבים, ותפוחים ואגסים וכיוצא בהן - מברך
10 בסוף ברכה אחת מעין שלש, והיא כוללת הכל,
11 מפני שכלן פרות העץ, וכן כל פיוצא בזה⁹¹.

(89) מעין שלש. (90) בורא נפשות. (91) כגון ששתה זין ואכל עמו תפוחים, שברכה אחרונה שעל היין פוטרת את הפירות, הואיל וחותם בה: "על הארץ ועל הפירות" (דעת הרשב"א בדברי רבינו, הובאה בבית יוסף ס' רח).

פרק תשיעי

(1) שמברכים על ריח טוב; שלושה מיני ריח טוב מברכים עליהם.

12 א. פשם שאסור לאדם להנות במאכל או במשקה
13 קדם ברכה, כך אסור לו להנות² בריח טוב קדם
14 ברכה³. וכיצד מברך על ריח טוב? אם היה זה שיש
15 להריח עץ או מין עץ, מברך "בורא עצי בשמים";
16 ואם היה עשב או מין עשב, מברך "בורא עשבי
17 בשמים"⁴; ואם לא היה מן העץ ולא מן האדמה,
18 כגון המור⁵, שהוא מן החיה - מברך "בורא מיני
19 בשמים"⁶. ואם היה פרי הראוי לאכילה, כגון
20 אתרוג או תפוח - מברך⁷ "שנתן ריח טוב בפרות".
21 ועל הכל אם אמר "בורא מיני בשמים", יצא⁸.

(2) ובכתי' התימנים: "להריח". (3) ברכות מג, ע"ב. שנאמר (תהלים קג, ו): כל הנשמה תהלל יה - איזה דבר שהנשמה נהנית ממנו ואין הגוף נהנה ממנו, הרי אומר: זה הריח. (4) ברכות, שם. (5) "הוא הדם הצרור בחיה שבהודו, הידוע לכל שמתבשמין בו בני אדם בכל מקום" (לשון רבינו הל' כלי המקדש פ"א, ה"ב). ויש מפרשים: חיה ידועה היא שיש לה חטוטרת בצוארה ומתקבץ שם תחילה כמין דם, ואחר כך מתייבש ונעשה ממנו המור (ברא"ש לברכות פ"ו, וכן ב'טור' או"ח ס' רטז), ונקרא בלשון אשכנז: פיד"ם, ובלשון התלמוד (ברכות מג.): מושק. (6) שם. (7) כשבא להריח בהם. אבל בא לאכול מהם, אינו מברך עליהם אלא ברכת האכילה בלבד (שם, וב'תוספות'). (8) שברכה זו כוללת היא בבשמים, כברכת "שהכל" במיני מזון (לעיל פ"ח, ה"י) וכן מצינו (ברכת נג.) שהנכנס לחנות של בושם שיש בה מינים הרבה, מברך:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שתחילת ברייתו מוציא עץ (לא עלים) - אילן הוא..
ומברכים עליו "בורא עצי בשמים" ('הערוך') ערך חלף;
רשב"א לברכות מג: בשם רב האי גאון).

ז. **שְׁלֹשָׁה מִיָּנִי רֵיחַ טוֹב אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן, וְאֵלוּ**
הֵן: רֵיחַ טוֹב שְׁאֶסּוֹר לְהָרִיחַ בּוֹ, וְרֵיחַ טוֹב שֶׁעָשׂוּ
לְהַעֲבִיר רֵיחַ רָע, וְרֵיחַ טוֹב, שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה לְהָרִיחַ
בְּעֶצְמוֹ שֶׁל רֵיחַ זֶה³⁸.

(38) אלא בדבר המתבשם ממנו, כמבואר בסמוך.

ח. **בִּיצֵד? בְּשָׂמִים שֶׁל עֲפוֹ"ם וּבְשָׂמִים שֶׁל עֲרוֹה³⁹**
מִן הָעֲרִיּוֹת, אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן, לְפִי שְׁאֶסּוֹר לְהָרִיחַ
בָּהֶן⁴⁰. בְּשָׂמִים שֶׁל מֵתִים, וּבְשָׂמִים שֶׁל בֵּית-הַכֶּסֶּא⁴¹,
וְשֶׁמֶן הָעָשׂוּי לְהַעֲבִיר אֶת הַזֶּהֱמָא⁴² - אֵין מְבָרְכִין
עֲלֵיהֶן, לְפִי שֶׁנַּעֲשׂוּ לְהַעֲבִיר רֵיחַ רָע. מְגֻמָּר,
שֶׁמְגֻמְרִין בּוֹ אֶת הַפְּלִים וְאֶת הַבְּגָדִים - אֵין מְבָרְכִין
עֲלֵיהֶן, לְפִי שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה לְהָרִיחַ בְּעֶצְמוֹ שֶׁל מְגֻמָּר⁴³.
וְכֵן הַמְרִיחַ בְּבָגְדִים שֶׁהֵן מְגֻמְרִים, אֵינוֹ מְבָרֵךְ, לְפִי
שֶׁאֵין שָׁם עֶקֶר בְּשָׁם, אֶלָּא רֵיחַ בְּלֹא עֶקֶר⁴⁴.

(39) אשה האסורה לו, כגון קרובתו וכיוצא בה, מלשון
הכתוב (ויקרא יח, ו). (40) כגון שאוחזת בידה קופה של
בשמים ואסור להריח בהם, שמא יבואו לידי הרגל עבירה
(כסף-משנה בשם ה'אבודרהם'). (41) שאדם אסטניס
מוליך עמו לבית הכסא להעביר ממנו ריח רע (ברכות נג.
וברש"י שם). (42) הבא בסוף הסעודה לסוך בו ידיים
מזוהמות, ושמן זה מבושם בבשמים (שם). (43) שם:
"המהלך בערבי שבתות בטבריה, ובמוצאי שבתות בציפורי,
והריח ריח - אינו מברך, מפני שחזקתו אינו עשוי אלא
לגמר בו את הכלים". (44) ואע"פ שהוא נהנה, הואיל וריח
אין בו צורך הגוף כל כך - כשארין לו עיקר - לא תיקנו
לברך (כסף-משנה). ואין זה דומה ל"שמן שבשמו" שמברך
עליו אפילו כשסיננו (לעיל ה"ג ובביאורנו), כי שם הכניסו
את עיקרי הבושם לתוך השמן, וקלט הריח מעיקר הבושם,
ואע"פ שסיננו חשוב כאילו העיקר נשאר בתוכו, שכן
ב"שמן המשחה" הסירו גם כן הבשמים מהשמן ולא נשאר
בו אלא ריחם (ראה כריתות ה). אבל בכלים המוגמרים,
מעולם לא נכנס בהם עיקר הבושם, אלא הריח מתמרות
עשן הבושם הנשרף הוא לבדו בישמם (ב"ח ל'טור' או"ח
סי' רטז).

ט. **בְּשָׂמִים שֶׁל מְסֻבָּה⁴⁵ שֶׁל עֲפוֹ"ם, אֵין מְבָרְכִין**
עֲלֵיהֶם, שֶׁסֶתֶם מְסֻבֵּת עֲפוֹ"ם לְעִבּוּדַת פּוֹכְכִים
וּמְזֻלֹת⁴⁶. הִיא מְהֻלָּךְ חוּץ לְכֶרֶךְ וְהָרִיחַ רֵיחַ טוֹב -
אִם רַב הָעֵיר עֲפוֹ"ם, אֵינוֹ מְבָרֵךְ⁴⁷, וְאִם רַב יִשְׂרָאֵל,
מְבָרֵךְ. נִתְעַרֵּב רֵיחַ שְׁמֵי מְבָרְכִין עֲלֵיו בְּרִיחַ שֶׁאֵין
מְבָרְכִין עֲלֵיו⁴⁸ - הוֹלְכִין אַחֲרֵי הָרֵב⁴⁹.

(45) סעודה (ברכות נב: וברש"י). (46) שם. והרי הם
כבשמים של ע"ז שאסורים בהנאה, משום: ולא ידבק בידך
מאומה מן החרם (דברים יג, יח) לשון רבינו בפירושו
לברכות פ"ח, מ"ו. (47) שמא ממסיבתם הוא (ברכות נג.).

(21) להריח. (22) שהוא חשוב יותר, וכן הוא גורם ברכה
לעצמו, שבכמה מקומות הוא בא ומברכים עליו אף-על-פי
שאין צריכים לשתייתו, כגון ב"קידוש" וב"ברכת אירוסין"
(ברכות מב. וברש"י שם). (23) ואוחזו בימינו, "שכל דבר
שמברך עליו לאכלו או להריח בו, צריך לאחזו בימינו
בשעת ברכה" ('טור' או"ח סי' ר). (24) כדי שלא יצא
בידים מבושמות לשוק. (25) בכתב-יד התימנים, וכן ברוב
הדפוסים העתיקים, הנוסח: "תלמיד חכמים", וכן בכל
מקום שנזכר שם זה. (26) שגנאי הוא לתלמיד חכם לצאת
לשוק כשהוא מבושם (ברכות מג:). דין זה ביארו כבר רבינו
לעיל פ"ז, הלכה יד, אלא ששם ידובר בין הבא לברכת
המזון, שהוא יין מצוה, וכאן מדובר בין רשות שאף הוא
קודם לשמן לענין ברכה.

ה. **דָּבָר שֶׁהוּא סֶפֶק אִם מִן הָעֵץ אִם מִן הָאֲדָמָה -**
מְבָרֵךְ עֲלָיו "בּוֹרֵא מִיָּנִי בְּשָׂמִים²⁷". בְּשָׁם שֶׁעָרְבוּ
הָרוֹכֵל²⁸ מִמִּינֵי הָרֶבֶה - מְבָרֵךְ עֲלָיו "בּוֹרֵא מִיָּנִי
בְּשָׂמִים". נִכְנָס לְחִנּוּתוֹ שֶׁל בּוֹשֵׁם, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִיָּנִין
הָרֶבֶה - מְבָרֵךְ עֲלָיו "בּוֹרֵא מִיָּנִי בְּשָׂמִים²⁹". אִם יֵשֵׁב
שָׁם כָּל הַיּוֹם כְּלוֹ, אֵינוֹ מְבָרֵךְ אֶלָּא אַחַת. נִכְנָס
וְיָצָא, נִכְנָס וְיָצָא - מְבָרֵךְ עַל כָּל פַּעַם וּפַעַם³⁰.

(27) וכן דעת הרב משה מקוצי ('תוספות' לברכות מג.).
(28) מוכר בשמים ותמרוקי נשים, מלשון: אבקת רוכל (שיר
השירים ג, ו). (29) שנכנס ונתכוין להריח, אבל אם לא
נתכוין, אלא שהריח בא לו ממילא - אינו מברך (ט"ז לאו"ח
סי' ריז ס"ק א). (30) ברכות נג, ע"א. כשלא היה בדעתו
לחזור מיד, אבל אם דעתו לחזור מיד אינו מברך שנית,
מפני שלא הסיח דעתו.

ו. **הַשּׁוֹשְׁנָה וְחֻלְפֵי הַמַּיִם³¹ - מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן "בּוֹרֵא**
עָצִי בְּשָׂמִים". נִרְגִּיס³² שֶׁל גִּנָּה - "בּוֹרֵא עָצִי
בְּשָׂמִים", וְשֶׁל שָׂדֶה - "בּוֹרֵא עָשְׂבֵי בְּשָׂמִים³³".
הָוֶרֶד, וְמִי הָוֶרֶד³⁴, וְהַלְבוֹנָה³⁵, וְהַמַּסְטִיק³⁶ וְכִיּוֹצֵא
בָּהֶן - "בּוֹרֵא עָצִי³⁷ בְּשָׂמִים".

(31) צמחים הגדלים ע"י הנהר. ובכת"י התימנים, הנוסח:
"וחלפי הים", כלשון התלמוד (ברכות מג:). ולדעת רש"י
שם, הם "שבולת נדר" ועשויים כגבעולי פשתן (ספיקא נרדי
בלע"ז). ויש אומרים שזה רזומרי"ן ('הערוך').
(32) חבצלת השרון. "אני חבצלת השרון" (שיר השירים ב,
א) מתרגם יונתן: אני מתילא לנורקיס. וכן בברכות שם,
כתוב: נרקוס. והוא מין פרח לבן ויש לו ריח טוב ('הערוך').
(33) ברכות מג, ע"ב. מפני שאינו נעבד, אין עצו מתקיים,
ומתייבש ונופל, אבל של גינה נעבד ומשקים אותו, עצו
מתקיים, לפיכך מברך עליו בורא עצי בשמים (ב"י או"ח
סי' רטז בשם הרשב"א). (34) היוצאים מפרחי הורד.
(35) מין שרף עץ מוצק ריחני, וויראך בלע"ז. (36) שרף
של עץ שקוראים שף שעושים ממנו זפת, וריחו דומה לריח
לבונה (רש"י לביצה לג:). ונקרא מאסטיק בלע"ז, ובתוספתא
(שבת פרק יג) אין לועסין מוסטכי בשבת. "נכאת ולוט"
פירושו במדרש רבה (סוף פרשה צא) לוט - זה מצטכא
(הערוך השלם). (37) שכל אלה מיני עץ הם, וכל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ערך, אבל הרא"ש שם כתב: "יראה לי שהכול לפי מה שהוא אדם, יש עני שמח בחלקו (ראה נדרים דף מט עמוד ב) יותר מעשיר בכלים חשובים". (9) מתחיל בלשון נוכח [ברוך אתה] ומסיים בלשון נסתר [שהחיינו] וכן נוסח רוב הברכות? לפי שכבר ידעת ששני יסודות עצומים הם באמונתנו, האחד, לדעת שהקדוש-ברוך-הוא הוא מצוי ראשון ומחוייב המציאות ואין ספק בזה כלל, השני שאין מציאותו מושגת לנו ורק "הוא בעצמו יודע אותה כמו שהיא" (הלכות יסודי התורה פרק א, הלכה א, הלכות ט"י) וכדי לקבוע שני היסודות האלה בליבנו קבעו חכמינו נוסח הברכות לומר "ברוך אתה" כמדבר עם מי שהוא מפורסם אצלו עד שהוא מדבר עימו פנים בפנים, וכדי שלא נשתבש לחשוב שמהות מציאותו היא כמציאות שאר הנמצאים קבעו לומר מיד "אשר קדשנו במצוותיו וכו' להורות שמהות מציאותו נסתרת מאיתנו ואי אפשר לדבר בו רק דרך נסתר (הרשב"א הובא ב"עין יעקב" לברכות דף מ עמוד ב).

ב. וְכֵן הָרֹאֶה אֶת חֲבֵרוֹ¹⁰ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, מְבָרֵךְ שְׁהַחֲיֵנוּ. וְאִם רָאָהוּ לְאַחַר שְׁנַיִם-עָשָׂר חֳדָשׁ, מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה', מְחַיֶּה הַמֵּתִים¹¹. הָרֹאֶה פְּרִי הַמִּתְחַדֵּשׁ מִשְׁנָה לְשָׁנָה - בְּתַחֲלַת רְאִיתוֹ¹² מְבָרֵךְ שְׁהַחֲיֵנוּ¹³.

(10) החביב עליו ושמח בראייתו (טור סימן רכה).
(11) (ברכות דף נח עמוד ב) מפני שנשכח מהלב, כמו שהמת משתכח מן הלב לאחר שנים עשר חודש (רבינו יונה).
(12) אף על פי שלא אכלו. (13) (עירובין דף מ עמוד ב) ואנו נוהגים שלא לברך אלא בשעת האכילה (שולחן ערוך אורח חיים סימן רכ"ה סעיף ג).

ג. שָׁמַע שְׂמוּעָה טוֹבָה¹⁴, מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַטּוֹב וְהַמְּטִיב¹⁵. שָׁמַע שְׂמוּעָה רָעָה, מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ דִּין הָאֱמֶת¹⁶. וְחַיֵּב אָדָם לְבָרֵךְ עַל הָרָעָה בְּטוֹב נַפְשׁ, כְּדֶרֶךְ שְׁמִיכָה עַל הַטּוֹבָה בְּשִׂמְחָה, שְׂנֹאֲמַר: וְאַהֲבַת אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ וְגו' וּבִכָּל מַאֲדֶךָ¹⁷; וּבִכְלָל אַהֲבָה הִתְרַה שְׂנַעֲטוּיָנוּ בָּהּ, שְׂאִפְלוּ בְּעַת שְׂעִיר לֹא יוֹדָה וַיִּשְׂבַּח בְּשִׂמְחָה¹⁸.

(14) שהיא טובה לו ולאחרים, כמבואר בסמוך הלכה ז.
(15) הטוב - לי והמטיב - לאחרים. (16) הואיל ומצטער בה יש לו להצדיק את הדין על שם הכתוב: צדיק אתה ה' וישר משפטיך (תהילים פרק קיט, פסוק קל"ז). (17) "בכל מידה ומידה שהוא מודד לך" (ברכות פרק ט, משנה ה) בין מידה טובה בין מידת פורענות. (18) ורבינו בפירושו למשנה שם יאמר: "לפי שיש דברים רבים נראים בתחילתם טובים ויהיה אחריתם רעה רבה, ועל כן אין ראוי למשכיל להשתומם כשתבוא עליו צרה גדולה, מפני שאינו יודע סופה".

ד. הַגִּיעָה אֵלָיו טוֹבָה אוֹ שְׂשִׁמְעַ שְׂמוּעָה טוֹבָה - אֶף-עַל-פִּי שְׁהַדְּבָרִים מְרִאִין שְׂטוּבָה זֹאת תִּגְרַם לּוֹ רָעָה¹⁹, מְבָרֵךְ "הַטּוֹב וְהַמְּטִיב". וְכֵן אִם נִגְעָה אֵלָיו רָעָה אוֹ שָׁמַע שְׂמוּעָה רָעָה - אֶף-עַל-פִּי שְׁהַדְּבָרִים

(48) כגון בשמים של מתים או של בגדים מגומרים. (49) מקורו מהדין הקודם, שהולכים בריח אחרי רוב בני העיר, ואם נתערב ריח של בשמים המותרים בריח בשמים של ע"ז - אין הולכים בו אחר הרוב, שהרי ע"ז אינה בטלה אפילו באלף (ע"ז עד). ואפילו להריח - אסור, כל-שכן לברך, וזה שהדגיש רבינו: בריח שאין מברכין עליו, כלומר: ריח הפטור מברכה כגון כלים מגומרים וכיוצא בהם, אבל ריח "שאסור להריח בו" אינו בטל ברוב ('מעשה רוקח'). עם גמר פרק זה נגמרו כל הברכות ממין "ברכת הנאה" (ראה לעיל פ"א, ה"ד). ויש להעיר שישנם עוד דברים שנהנים מהם ואין מברכים עליהם, כגון מאור ושמיעת קול ערב, והטעם, מפני שאין בהם ממש ('מטה משה') וכן אין מברכים על הרחיצה מפני שאינה נכנסת לגוף ('מגן אברהם' סי' רטז ס"ק א). ועדיין יש לעיין מה דינו של עישון טבק ששואבים העשן לתוך הפה וחוזרים ופולטים אותו, אם הוא דומה ל"טועם ופולט" שאינו צריך ברכה ('או"ח סי' רי ס"ו), או דינו כריח טוב שמברכים עליו, כל-שכן עישון שגם הגוף נהנה ממנו, שהרבה אנשים שבעים ממנו כאילו אכלו ושתו, וצריך עיון ('מגן אברהם' סי' רי ס"ק ט). וב'מעשה רוקח' השיב, "שאינו זה דומה לדין המריח ריח טוב, שהנאתו דרך האף שהוא חוש הריח, כחוש הפה - לאכול, אבל בעישון אין כאן הנאת הפה, שאין זו אכילה, ואין כאן הנאת האף שאינו שואף דרך האף, סוף דבר: כל הלכה הרופפת בידך, צא וראה מה מנהג העולם, ומעולם לא ראינו ולא שמענו מי שיברך על העישון".

יום שלישי כ"ב סיון ה'תשפ"ב

פֶּרֶק עֶשְׂרִי

(1) ברכות אחרות, ודברים שאין בהן פתיחה ולא חתימה; כל ברכות הראייה; ארבעה הצריכים להודות; ברכת הרואה את הלבנה בחידושה והחמה בתקופתה; הנכנס לבית המדרש והיוצא ממנו מה מברך.

1 א. בְּרִכּוֹת אַחֲרוֹת² וּדְבָרִים אַחֲרִים הַרְבֵּה, שְׁאִין בְּהֵן
2 פְּתִיחָה³ וְלֹא חֲתִימָה⁴, תִּקְנֵנוּ חֻכְמִים דְּרַךְ שְׂבַח
3 וְהוֹדָיָה לְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, כְּמוֹ בְּרִכּוֹת הַתְּפִלָּה⁵,
4 שְׂפָכְרֵי תְּכַנּוּם⁶. וְאֵלּוּ הֵן: הַבּוֹנֶה בֵּית חָדָשׁ וְהַקּוֹנֶה
5 בְּלִים חֲדָשִׁים - בֵּין יֵשׁ לוֹ⁷ פִּיּוּצָא בְּהֵן, בֵּין אֵין לוֹ
6 - מְבָרֵךְ⁸: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם,
7 שְׁהַחֲיֵנוּ⁹ וְקִנְיָנוּ וְהַגִּיעָנוּ לְזִמְנֵי הַזֶּה.

(2) מלבד ברכות ההנאה. (3) שאינם פותחים בברוך. (4) שאינם חותמים בברוך (ראה לקמן פרק י"א, הלכה א) ולפיכך נקראים "דברים" ולא "ברכות". (5) שאף על פי שאינו נהנה באותה שעה, הוא מתפלל דרך שבח והודייה, אף הברכות והדברים האלה אף על פי שאינו נהנה בשעת ברכתם תיקנום חכמים דרך שבח והודייה (כסף משנה). (6) לעיל הלכות תפילה. (7) שבאו לו בירושה. (8) הואיל והם חדשים אצלו דרך קנייה, אבל אם קנה כיוצא בהם ועכשיו חזר וקנה אינו מברך (ברכות דף נט עמוד ב). וכתבו התוספות שם, שאינו מברך אלא על כלים חשובים ויקרי

מורה³⁴ וכיצד מברך³⁵? עומד ביניהן³⁶ ומברך: 25
ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, הגומל לחיים 26
טובות³⁷, שגמלני כל טוב. וכל השומעין אומרים: 27
שגמלך טוב, הוא יגמלך סלה³⁸. 28

(שם, דף נד עמוד ב) ושם הגירסה: הולכי מדברות. 30
(31) שכל אלה היו בסכנה ונמלטו ממנה (שם) וכולם מנויים
בתהילים פרק קז, ועל כל אחד מהם נאמר שם: "יודו לה"
חסדו ונפלאותיו לבני אדם". וב"הגהות מיימוניות" נתנו
סימן לזה: וכל החיים יודוך סלה - ח"י"ם ראשי תיבות:
חולה, יסורין, ים, מדבר. (32) ואין קהל פחות מעשרה
(ראה כתובות דף ז עמוד ב). (33) אין זקן אלא מי שקנה
חכמה, ומיעוט זקנים שניים (ברכות דף נד עמוד ב).
(34) מה מצב הודאתו, בישיבה או בעמידה. (35) מה נוסח
ברכתו. (36) שנאמר: ובמושב זקנים יהלווה - מכלל
שהמהלל אינו בישיבה אלא בעמידה (ב"ח אורח חיים סימן
ריט). וה"חתם סופר" (אורח חיים סימן ע"א) מראה לזה
מקור מדברי רבינו עצמו שכתב בהלכות מגילה פרק ב,
הלכה ז: "אבל לא יקרא [את מגילת אסתר] בציבור - יושב,
מפני כבוד הציבור" ומקורו בירושלמי פרק ד, הלכה א, אם
כן גם כאן כשהוא מברך בציבור עשרה, עליו לעמוד מפני
כבוד הציבור. (37) כגירסת הרי"ף לברכות פרק ט. כלומר:
אף על פי שאיני הגון ואני כאחד הרשעים, גמלני טוב,
חייבים - רשעים "כי לא אצדיק רשע" (שמות פרק כג, פסוק
ז) מתרגם אונקלוס: לא אזכי חייבא. (38) ואנו נוהגים
לברך בבית הכנסת אחרי קריאת התורה לפי שיש שם עשרה
(תוספות לברכות דף נד עמוד ב; וכן בשולחן ערוך אורח
חיים סימן ריט).

ט. ה'רואה מקום שנעשו נסים לישראל, כגון ים- 29
סוף³⁹ ומעברות הירדן⁴⁰, אומר: ברוך אתה ה' 30
אלהינו מלך העולם, שעשה נסים לאבותינו במקום 31
הזה⁴¹. וכן כל מקום שנעשו בו נסים לרבים. אכל 32
מקום שנעשה בו נס ליחיד - אותו היחיד, ובנו, 33
ובן-בנו מברך: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, 34
שעשה לי נס במקום הזה, או: שעשה נס לאבותי 35
במקום הזה⁴². ה'רואה גב אריות⁴³, וכבשן האש, 36
שהשלך בו חנניה, מישאל ועזריה⁴⁴ - מברך: ברוך 37
אתה ה' אלהינו מלך העולם, שעשה נס לצדיקים⁴⁵ 38
במקום הזה. ה'רואה מקום שעובדין בו עבודת 39
פזכים ומזלות - מברך: ברוך אתה ה' אלהינו מלך 40
העולם, שנתן ארץ אפים⁴⁶ לעובדי רצונו. מקום 41
שעקרה ממנו עבודת פזכים ומזלות - אם בארץ 42
ישראל הוא, מברך: שעקר עבודת פזכים ומזלות 43
מארצנו; ואם בחוץ לארץ הוא, מברך: שעקר 44
עבודת פזכים ומזלות ממקום הזה. ואומר 45
בשתייהן: בשם שעקרת ממקום זה, כך תעקר מכל 46
מקומות, ותשיב לב עובדיהם לעבדך⁴⁷. 47

(39) שעברו בו ישראל בצאתם ממצרים. (40) שעברו בו
ישראל בחרבה בימי יהושע (יהושע פרק ג, פסוק יז).

מראים שרעה זו גורמת לו טובה²⁰, מברך "דין 1
האמת"; שאין מברכין על העתיד להיות, אלא על 2
מה שארע עתה. 3

(19) כגון שמצא מציאה [שאין בה סימנים] וראהו איש
בשעת מציאה ואף על פי שאפשר שהאיש הרואה ילשין
עליו לשלטון ויענהו ויבקש ממנו יותר ממה שמצא (ברכות
דף ס עמוד א וכפירוש רבינו במשנה שם). (20) כגון
ססחף גשם שוטף את שדהו אף על פי שעלול הגשם
להועיל לשדהו שהוא מרווה את הארץ ומשקה (שם).

ה. ירדו גשמים רבים - אם יש לו שדה, מברך 4
ש"החינו; ואם היתה שלו ושל אחרים²¹ - מברך 5
ה"טוב והמטיב". ואם אין לו שדה, מברך: "מודים 6
אנחנו לך ה' אלהינו על כל טפה וטפה שהורדת 7
לנו. ואלו פינו מלא וכו"²², עד "הן הם יודו 8
וישבחו ויברכו את שמך מלכנו. ברוך אתה ה', אל 9
רב ההודאות והתשבחות". 10

(21) שהם שותפים בה. (22) נוסח זה נמצא במלואו
בתפילת "נשמת כל חי" של שחרית לשבת ולקמן ב"סדר
תפילות השנה" לרבינו.

ו. מאימתי מברכין על הגשמים? משירפה המים 11
על הארץ, ויעלו אבעבועות מן המטר על-פני 12
המים, וילכו האבעבועות זה לקראת זה²³. 13

(23) (תענית דף ו עמוד ב) ולשון התלמוד שם: "משיצא חתן
לקראת כלה", שירדו כל כך שכשהטיפה נופלת יוצאת
אחרת וכולטת כנגדה (רש"י). ואין אנו נוהגים היום לברך
על הגשמים אלא אם יש צער במדינה מחמת עצירת
הגשמים ואז כשירדו מברכים עליהם (אורח חיים סימן רכא
סעיף א).

ז. אמרו לו מת אביו וירשהו²⁴ - אם יש עמו אחין, 14
מברך בתחלה "דין האמת"²⁵, ואחר-כך "הטוב 15
והמטיב"²⁶; ואם אין עמו אחים²⁷, מברך 16
ש"החינו"²⁸. קצרו של דבר: כל דבר טובה שהיא 17
לו ולאחרים, מברך "הטוב והמטיב", וטובה שהיא 18
לו לבדו, מברך ש"החינו"²⁹. 19

(24) שהניח נכסים. (25) על שמיעת המיתה. (26) על
בשורת הידושה. ובמגן אברהם אורח חיים סימן רכב מביא
שם בשם "ספר חסידים" סימן שפב "מי שהוכרח מחמת
עניותו לקחת אשה עשירה שלא כחצו, מברך "הטוב
והמטיב" ו"דין האמת". וראה (קידושין דף ע עמוד א).
(27) שאין הטובה אלא לו לבדו. (28) (ברכות דף נט עמוד
ב). (29) (שם).

ח. ארבעה צריכין להודות: חולה שנתרפא, וחיבוש 20
שיצא מבית האסורים, ויורדי הים, כשעלו, והולכי 21
דרךים³⁰, כשגיעו לשוב³¹. וצריכין להודות בפני 22
עשרה, ושנים מהם חכמים, שנאמר: וירוממוהו 23
בקהל³² עם ובמושב זקנים³³ יהללוהו. וכיצד 24

אומר: שנתן מַכְבֹּדוֹ וּמַגְבוּרָתוֹ לִירְאָיו. מַלְכֵי אַמּוֹת
הָעוֹלָם - מְבָרֵךְ: שְׁנָתָן מַכְבֹּדוֹ לְבִשְׂרָא דְּרָם.⁵⁸

(56) "וכל מקום שנאמר גוי סתם הרי זה עובד עבודה זרה" (לשון רבינו בהלכות מאכלות אסורות פרק יא הלכה ח).
(57) (ברכות דף נח עמוד א) הוא הקדוש-ברוך-הוא היודע מה שבלב כל אלו "שאינ דעתם דומה זה לזה ואין פרצופיהם דומים זה לזה" (שם). (58) (ברכות שם) אלא ששם נאמר על חכמי ישראל ברוך שְׁחַלֵּק מחכמתו וכו' וכן במלכי ישראל "שְׁחַלֵּק מַכְבֹּדוֹ וכו' וכן ברי"ף שם, וכן אנו נוהגים. והטעם שאומרים בישראל - חֵלֶק, ובאומות העולם - לשון מתנה, שישאל הם דבקים בה', וכל שאתה אומר "חֵלֶק" צריך אתה לדעת ממני נחלק באופן שיש יחס לחלק עם מי שנתחלק ממנו, והאומות אין להם יחס עם הנותן, כמו כל מתנה שאין בה אחריות על הנותן אלא מה שזכה זכה (ט"ז אורח חיים סימן רכד).

יב. הַרְוָאָה אֶת הַפּוֹשִׁיטִי,⁵⁹ וְאֶת הַמְשַׁנֵּין בְּצוּרַת פְּנִיָּהּ
אוּ בְּאִיבָרֶיהֶם, מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
הָעוֹלָם, מְשַׁנֵּה אֶת הַבְּרִיּוֹת. הַרְוָאָה סוּמָא אוּ קְטַעָּה,⁶⁰
וּמַפֵּה שְׁחִין וּבֹהֶקֶנִין.⁶¹ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן.⁶² - מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ
אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, דִּין הָאֱמֶת.⁶³ וְאִם
נִזְלָדוּ בֶן מִמֶּעִי אִמָּן - מְבָרֵךְ: מְשַׁנֵּה אֶת הַבְּרִיּוֹת.
הַרְוָאָה אֶת הַפִּיל וְאֶת הַקּוֹף וְאֶת הַקְּפוּף.⁶⁴ אומר:
בְּרוּךְ מְשַׁנֵּה אֶת הַבְּרִיּוֹת.

(59) שהוא שחור הרבה. (60) בידיו או ברגליו.
(61) מנומר בנקודות דקות, ומפורש יותר לעיל הלכות תפילה פרק טו, הלכה ב בבאיורנו. (62) כגון הננס והגיחור (אדום ביותר). (63) (ברכות דף נח עמוד ב) ויש אומרים: דווקא כשמצטער עליהם (הראב"ד). (64) עוף הנקרא וולטי"ר [גייער] ויש לו לסת ולחיים כאדם (ברכות שם וברש"י) "ואת הינשוף" (ויקרא פרק יא, פסוק יז) מתרגם אונקלוס: קפופא. ויש מפרשים: מין חיה והוא דומה לקוף ויש לו זנב ארוך (הערוך השלם ערך קיפוף, וראה בתוספות נדה דף כג עמוד א).

יג. הַרְוָאָה בְּרִיּוֹת נְאוֹת וּמִתְקַנּוֹת בְּיִתְרָם.⁶⁵ וְאֵילָנוֹת
טוֹבוֹת - מְבָרֵךְ: שֶׁפָּכָה לוֹ בְּעוֹלָמוֹ.⁶⁶ הַיּוֹצֵא לְשָׁדוֹת
אוּ לְגִנּוֹת בְּיוֹמֵי נִסָּן,⁶⁷ וְרָאָה אֵילָנוֹת פּוֹרְחוֹת וְנִצְנִים⁶⁸
עוֹלִים - מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם,
שֶׁלֹּא הִסֵּר בְּעוֹלָמוֹ בָּלוֹם, וּבָרָא בוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת
וְאֵילָנוֹת טוֹבוֹת וְנְאוֹת פְּדֵי לֵהֲנוֹת בְּהֵן בְּנֵי אָדָם.⁶⁹

(65) אפילו ראה גמל נאה, סוס נאה וכו' (ירושלמי ברכות פרק ט, הלכה א). (66) (ברכות דף נח עמוד ב).
(67) שהוא חודש האביב. (68) ענף צעיר עם עלים רכים שיצאו רק עכשיו מהפקע. (69) (ברכות דף מג עמוד ב).

יד. עַל הַרוֹחוֹת שֶׁנִּשְׁבּוּ בַּזֶּעַף,⁷⁰ וְעַל הַבְּרָקִים וְעַל
הַרְעָמִים,⁷¹ וְעַל קוֹל הַהִבְרָה⁷² שֶׁתִּשְׁמַע בְּאַרְץ כְּמוֹ
רָחִים גְּדוֹלִים, וְעַל הָאוֹר שֶׁפָּאוֹר, שִׁירָאוּ כְּאֵלוֹ הֵם
כּוֹכָבִים נּוֹפְלִים וְרָצִים מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, אוּ כְּמוֹ

(41) (ברכות דף נד עמוד א), שנאמר (שמות פרק יח, פסוק י'): ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם וגו' - הרי שמברכים על הנס. (42) (ברכות שם, וכגירסת הרי"ף).
וב"הגהות מיימוניות" הוסיפו שכל יוצאי יריכו מברכים שעשה נס לאבותינו, שכולם שייכים באותו הנס. (43) שהושלך בו דניאל וניצול ממנו (דניאל פרק ו).
(44) (שם, פרק ג). בכתב יד התימנים כל הפיסקא איננה. (45) ואף על פי שזה נס של יחידים מברכים עליו הואיל ונתקדש בו שם שמים ברבים (ירושלמי ברכות פרק ט, הלכה א). (46) שמאריך אפו וממתין להיפרע מהם. ואין אנו רגילים לברך ברכה זו, לפי שאנו שרויים ביניהם ורואים בכל יום וכו' ואין החיוב אלא כשרואה משלושים יום לשלושים יום, כמבואר בסמוך הלכה ט"ו (הגהות מיימוניות, וראה הגהות הרמ"א לאורח חיים סימן רכד סעיף א). (47) (ברכות שם), ככתוב (צפניה פרק ג, פסוק ט): כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' לעבדו שכם אחד. ובירושלמי (ברכות פרק ט, הלכה א) אמרו על זה: כל זמן שאדם חי יש לו תקווה.

י. הַרְוָאָה בְּתֵי יִשְׂרָאֵל בִּישׁוּבָן⁴⁸ - מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ אַתָּה
ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, מַצִּיב גְּבוּל אֶלְמָנָה;⁴⁹
בְּחִרְבָּנָן - אומר: בְּרוּךְ דִּין הָאֱמֶת.⁵⁰ הַרְוָאָה קִבְרֵי
יִשְׂרָאֵל - מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם,
אֲשֶׁר יַצֵּר אֶתְכֶם בְּדִין⁵¹, וְדִן אֶתְכֶם בְּדִין⁵², וְכָלֵל
אֶתְכֶם בְּדִין⁵³, וְהִמִּית אֶתְכֶם בְּדִין⁵⁴, וְהוּא עֲתִיד
לְהַקִּים אֶתְכֶם בְּדִין לַחַיִּי הָעוֹלָם הַבָּא.⁵⁵ בְּרוּךְ אַתָּה
ה', מְחִיָּה הַמֵּתִים.

(48) כשמיושבים בתקפם ובכבודם, ואפשר שאין מברכים כן אלא בארץ ישראל (ב"י רכד) ובר"ף הגירסה: הרואה בתי כנסיות של ישראל ביישובם וכו'. (49) על שם הכתוב (משלי פרק טו, פסוק כה) "שכנסת ישראל היא היום כאלמנה שהלך בעלה למדינת הים ועתיד לחזור ונוהגת אלמנות חיות" ("אבודרהם"). (50) (ברכות דף נח עמוד ב).
(51) במעי אמכם דן עליכם שתהיו נוצרים כמאמרם (אבות פרק ד, משנה כב): "שעל כורחך אתה נוצר". (52) לאחר שנולדתם. (53) דן אתכם על צרכיכם אם יהיו בקושי או בריווח. (54) שגזר עליכם מיתה, כמאמרם (שם): "ועל כורחך אתה מת". (55) אם תזכו לתחיית המתים ("אבודרהם"). נוסח ברכה זו מקורו בברכות דף נח עמוד ב ובר"ף שם בשינויים קלים, ושם כתוב: "וידן" אתכם, במקום "וידן" וכן הנוסח ברמב"ם כתב יד התימנים.

יא. הַרְוָאָה שֶׁשׁ מְאוֹת אֶלֶף אָדָם כְּאֶחָד - אִם
עָפוּם⁵⁶ הֵם, אומר: בּוֹשָׁה אִמָּכֶם מֵאֵד חֲפָרָה
יִוֹלְדְתְכֶם, הִנֵּה אַחֲרִית גּוֹיִם מִדְּבַר צִיָּה וְעֲרֵכָה; וְאִם
יִשְׂרָאֵל הֵם וּבְאַרְץ יִשְׂרָאֵל - אומר: בְּרוּךְ אַתָּה ה'
אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, חֲכֵם הָרָזִים.⁵⁷ הַרְוָאָה מִחֲכָמֵי
אַמּוֹת הָעוֹלָם - אומר: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
הָעוֹלָם, שְׁנָתָן מִחֲכָמָתוֹ לְבִשְׂרָא דְּרָם. חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל -
מְבָרֵךְ: שְׁנָתָן מִחֲכָמָתוֹ לִירְאָיו. מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בדור. (81) אפילו לא היה כורת ברית כיוון שאמר בדיבור בעלמא "ולא יהיה עוד המים למבול" וגו' ברור הוא שיקיים מאמרו (ברכות דף נט עמוד א וכפירוש ה"אבורהם"). (82) כשהיא מתחדשת בהתחלת החודש. (83) הם השמים, ומצינו שהוזכרה לשון "שחקים" אצל הירח (תהילים פרק פט, פסוק לח). (84) הם הכוכבים והשמש והלבנה. (85) בהילוך תקופותיהם. (86) שאינם משנים את סדרם, וגירסת הר"ף (ברכות פרק ד): "פועל אמת שפעולתו אמת" וזה חוזר לבואר שהוא פועל אמת וגם פעולתו היא קיימת, וכן אנו אומרים כיום. ובכתב יד התמינים הנוסח: "פועלי אמת שפעולתם אמת". (87) בכל חודש. (88) חידושה משמש סמל תפארה לישראל הנישאים על זרועות הקדוש-ברוך-הוא מיני צאתם מבטן כלשן הכתוב (ישעיה פרק מו, פסוק ג). (89) ישראל המונים לחדשי הלבנה. (90) מגלותם, ויקבלו מלכותם חזרה, וכמו שאמרו ב"פרקי רבי אליעזר" (פרק נא): כמו שראשי חדשים מתחדשים בעולם הזה, כן יהיו ישראל מתחדשים לעתיד לבוא. נוסח הברכה מקורו בסנהדרין (דף מב עמוד א).

יז. וצריך לברך ברכה זו מעמד; שכל המברך על
החדש בזמנו, כאלו הקביל פני השכינה.⁹¹ אם לא
ברך עליה בליל הראשון, מברך עליה עד ששה-
עשר יום בחדש, עד שתמלא פגימתה.⁹³

(91) (שם) וכתב רבינו יונה לברכות פרק ד מפני שהקדוש-ברוך-הוא אף על פי שאינו נראה לעין נראה הוא על ידי גבורותיו ונפלאותיו וכו' וגם בחידוש הלבנה הוא מתגלה לבני אדם והרי זה כאילו קיבלנו פניו. (92) ולא יום שיש עשר בכלל שאחרי שעברו חמישה עשר יום מתמלאת פגימתה והולכת הלך וחסור וישנה היא (סנהדרין דף מא עמוד ב). (93) שיתמלא עיגולה. ואנו נוהגים לא לברך עליה עד שיעברו שלושה [=שבעה] ימים מעת לעת מיום מולדה (ט"ז לאורח חיים סימן תכו) ובמסכת סופרים (פרק כ) שנינו: "אין מברכים על הירח אלא במוצאי שבת כשהוא מבושם, ובכלים נאים".

יח. הרוואה את החמה ביום תקופת ניסן.⁹⁴ של
תחלת המחזור של שמונה ועשרים שנה, שהתקופה
בתחלת ליל רביעי.⁹⁵ - כשרואה אותה ביום רביעי
בבקר, מברך: ברוך עושה בראשית. וכן כשתחזור
הלכנה לתחלת מזל טלה.⁹⁶ בתחלת החדש, ולא
תהיה נוטה, לא לצפון.⁹⁷ ולא לדרום; וכן כשתחזור
כל פוכב ופוכב מחמשת הפוכבים הנשארים.⁹⁸
לתחלת מזל טלה, ולא יהיה נוטה, לא לצפון ולא
לדרום; וכן בכל עת שיראה מזל טלה עולה מקצה
המזרח - על כל אחד מאלו מברך "עושה
בראשית".⁹⁹

(94) היא השעה והחלק (אלף ושמונים חלקים לשעה) שתיכנס בו השמש בראש מזל טלה" (לשון רבינו הלכות קידוש החודש פרק ט, הלכה ג). (95) שנת החמה שהיא שס"ה ימים ושש שעות בקירוב (שבמשך הזמן הזה היא

1 כוכבים שיש להם זנב - על כל אחד מאלו מברך:
2 ברוך שפנחו וגבורתו מלא עולם.⁷³ ואם רצה, מברך
3 "עושה בראשית".⁷⁴

(70) בסערה. (71) קול העננים הנשמע כששופכים מים מזה לזה, ככתוב (ירמיה פרק נא פסוק טז): לקול תיתן המון מים בשמים. (72) שאין. (73) לפי שכל אלה נראים, או נשמעים למרחוק. (74) שכל אלה מעשה ששת ימי בראשית הם (ברכות דף נח עמוד ב; דף נט עמוד א).

4 טו. על ההרים ועל הגבעות,⁷⁵ על הימים ועל
5 המדברות ועל הנְהָרוֹת.⁷⁶ - אם ראה אחת מהן
6 משלשים יום לשלשים יום,⁷⁷ מברך "עושה
7 בראשית". הרוואה את הים הגדול⁷⁸ משלשים יום
8 לשלשים יום או יותר - מברך: ברוך אתה ה'
9 אלהינו מלך העולם, שעשה את הים הגדול.

(75) המשונים וניכרת גבורת הבורא בהם (אורח חיים סימן רכח). גבעה - קטנה מהר. (76) על ארבע נהרות הכתובים בתורה (בראשית פרק ב פסוק י) כגון חידקל ופרת (שולחן ערוך אורח חיים סימן רכ"ח, סעיף ב). (77) (ברכות דף נט עמוד ב) ובירושלמי (שם, פרק ט הלכה ב) אמרו: שמעון שאל את רבי חייא: כגון אני שהנני חמר ועולה לירושלים בכל שנה מה דיני בקריעה (כדין הרוואה את ירושלים בחורבנה שחייב לקרוע בגדי), אמר לו: אם בתוך שלושים יום - אי אתה צריך לקרוע, לאחר שלושים יום צריך אתה לקרוע, וכי תעלה על דעתך שהרוואה המלך בכל יום יברך? (הובא ברא"ש לברכות פרק ט) ומכאן מוכיח הרא"ש שכל ברכות הראייה שנשנו (בפרק זה) אינן אלא משלושים יום לשלושים יום. (78) ים אוקיינוס שמקיף את העולם (רע"ב לברכות פרק ט, משנה ב) ומתוך חשיבותו קבעו לו ברכה לעצמו ואין זה הים הגדול הנזכר בתנ"ך (במדבר פרק לד, פסוק ו; יהושע פרק א, פסוק ד), שהוא הים התיכון הנמצא במערה של ארץ ישראל ונקרא גדול ביחס לשאר הימים הנמצאים בארץ, כגון: ים כינרת וים המלח (דברי חמודות לברכות פרק ט, אות ל"ז).

10 טז. הרוואה קשת בענן - מברך: ברוך אתה ה'
11 אלהינו מלך העולם, זוכר הבְּרִית.⁷⁹ ונאמן בבְּרִיתוֹ.⁸⁰
12 וקיים במאמרו.⁸¹ הרוואה לכנה בחדושה.⁸² - מברך:
13 ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר במאמרו
14 ברא שחקים⁸³ וברוח פיו כל צבאם.⁸⁴ חק וזמן נתן
15 להם, שלא ישנו את תפקידם.⁸⁵ ששים ושמחים
16 לעשות רצון קוניהם. פועלי אמת.⁸⁶ ופעלתם צדק.
17 וללכנה אמר, שתתחדש⁸⁷ עטרת תפארת.⁸⁸ לעמוסי
18 בטן, שהם⁸⁹ עתידין להתחדש כמותה.⁹⁰ ולפאר
19 ליוצרים על כבוד מלכותו ועל כל מה שברא. ברוך
20 אתה ה', מחדש החדשים.

(79) אשר כרת בינו ובין נח ובניו אחרי המבול שלא יביא עוד מבול לשחת כל בשר, כמפורש בתורה (בראשית פרק ט, פסוק טו). (80) שלא יפירנה אף על פי שרבו הרשעים

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"ב סיון - ספר אהבה - הלכות ברכות צג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

12 אָתָּה. וּכְשִׁינֶצֶא - אֹמֵר: בְּרוּךְ אַתָּה ה', רוּפָא
13 חוֹלִים.¹⁰⁵

104) שיש בה סכנה שמא יחתוך וורידיו הדם וימות ("אבודרהם"), וראה הלכות דעות פרק ד, הלכה י"ח מעניין הקזה ותנאיה. 105) (ברכות דף ס עמוד א וכגירסת בעל "הלכות גדולות").

14 כב. הוֹלֵךְ לְמַד גָּרְנוּ - אֹמֵר: יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ
15 ה' אֱלֹהֵי, שֶׁתְּשַׁלַּח בְּרָכָה בְּמַעֲשֵׂה יָדֶי. הִתְחִיל לְמַד
16 - אֹמֵר: בְּרוּךְ הַשּׁוֹלֵחַ בְּרָכָה בְּכָרִי¹⁰⁶ זֶה. מְדַר
17 וְאַחֲרֵיכֶן בִּקְשׁ רַחֲמִים - הָרִי זֶה תְּפִלַּת שְׁוֹא¹⁰⁷. וְכָל
18 הַצּוֹעֵק לְשַׁעֲבֵר¹⁰⁸ - הָרִי זֶה תְּפִלַּת שְׁוֹא¹⁰⁹.

106) ערימת תבואה. 107) (בבא מציעא דף מב עמוד א) "לפי שאין הברכה מצויה לא בדבר השקול ולא בדבר המדוד... אלא בדבר הסמוי מן העין, שנאמר (דברים פרק כח, פסוק ח): יצו ה' אתך את הברכה באסמך" (לשון גזנים, רש"י). 108) על מה שכבר היה, כגון שהיה בא בדרך ושמע קול צווחה בעיר, ואמר: יהי רצון שלא יהא קול זה בתוך ביתי, או שהייתה אשתו מעוברת ואמר (אחרי ארבעים יום לעיבורה, שכבר נצטיירה צורת הוולד): יהי רצון שתלד אשתי זכר (ברכות פרק ט, משנה ג). 109) שאין מבקשים רחמים אלא על העתיד לבוא ולא על מה שנגזר כבר.

19 כג. הַנִּכְנָס לְבֵית הַמִּדְרָשׁ - אֹמֵר: יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ
20 ה' אֱלֹהֵי, שְׁלֵא אֶפְשֵׁל בְּדַבֵּר הֶלְכָּה. שְׁלֵא אִמַּר עַל
21 טְהוֹר טָמֵא וְעַל טָמֵא טְהוֹר, וְלֹא עַל מִתֵּר אֶסוּר וְלֹא
22 עַל אֶסוּר מִתֵּר, וְלֹא אֶפְשֵׁל בְּדַבֵּר הֶלְכָּה, וְיִשְׁמַחוּ בִּי
23 חֲבֵרִי¹¹⁰, וְאֵל יִפְשְׁלוּ חֲבֵרִי, וְאַשְׁמַח בָּהֶם.

110) בכשלוני, ואגרום להם רעה שייענשו על ידי.

24 כד. וּבִיצִיאָתוֹ מִבֵּית הַמִּדְרָשׁ אֹמֵר: מוֹדָה אֲנִי
25 לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי, שֶׁשִּׁמַּמְתָּ חֻלְקֵי מִיּוֹשְׁבֵי בֵית הַמִּדְרָשׁ
26 וְלֹא שִׁמַּמְתָּ חֻלְקֵי מִיּוֹשְׁבֵי קָרְנוֹת¹¹¹. שְׁאֲנִי מְשֻׁפִּים
27 וְהֵם מְשֻׁפִּימִים: אֲנִי מְשֻׁפִּים לְדַבְרֵי תוֹרָה וְהֵם
28 מְשֻׁפִּימִים לְדַבְרֵים בְּטָלִים. אֲנִי עֹמֵל וְהֵם עֹמְלִין:
29 אֲנִי עֹמֵל לְדַבְרֵי תוֹרָה וּמִקְבֵּל שָׂכָר, וְהֵם עֹמְלִין וְאֵין
30 מִקְבָּלִין שָׂכָר. אֲנִי רֵץ וְהֵם רָצִים: אֲנִי רֵץ לַחַיִּי
31 הָעוֹלָם הַבֹּא, וְהֵם רָצִים לְבָאֵר שַׁחַת.

111) חנויות, או סתם עמי הארץ העוסקים בשיחה בטלה (ברכות דף כח עמוד ב וברש"י, וראה לעיל הלכות תפילה פרק יב, הלכה א ובביאורנו).

32 כה. הַנִּכְנָס לְכֶרֶךְ¹¹² - אֹמֵר: יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה'
33 אֱלֹהֵי, שֶׁתְּכַנִּיסֵנִי לְכֶרֶךְ זֶה לְשָׁלוֹם. וְאִם נִכְנָס
34 בְּשָׁלוֹם - אֹמֵר: מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי, שֶׁהַכְּנָסְתָּנִי לְשָׁלוֹם. וּכְשִׁיבְקֶשׁ לִצְאָת - אֹמֵר: יְהִי
35 רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי, שֶׁתּוֹצִיאֵנִי מִכֶּרֶךְ זֶה לְשָׁלוֹם.
36 וְאִם יָצָא בְּשָׁלוֹם - אֹמֵר: מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ ה'

מספיקה להקיף את גלגלה), מתחלקת לד' תקופות: ניסן, תמוז, תשרי, טבת. והן ארבע נקודות חלקי גלגל השמש בהקפתה אותו. ואין בין תקופה לתקופה שאחריה אלא תשעים ואחד יום ושבע שעות וחצי, והואיל ותקופת ניסן הראשונה לבריאת העולם חלה בהתחלת ליל רביעי (שבו נתלו המאורות ככתוב בתורה (בראשית פרק א פסוק יד). ותשעים ואחד יום הם שלושה עשר שבועות מיום ליום, הוסף עליהם שבע שעות וחצי - נמצא שתקופת תמוז שאחריה חלה בסוף ד' שעות וחצי לליל יום רביעי, ותקופת תשרי שאחריה בסוף שלוש שעות של יום הרביעי בבוקר, ותקופת טבת בסוף עשר שעות וחצי ביום הרביעי, ובשנה השנייה תחול תקופת ניסן בסוף שש שעות לליל יום חמישי וחזור חלילה עד שבסוף עשרים ושמונה שנים תחזור תקופת ניסן לחול בתחילת ליל רביעי ואז תגיע השמש לאותה הנקודה ממש בגלגלה כאותה שעה שהייתה בשעת הבריאה ותקופה של עשרים ושמונה שנה נקראת המחזור הגדול של השמש (ברכות דף נט עמוד ב). 96) שהוא הראשון למזלות, שנים עשר מזלות הם: טלה, שור, תאומים וכו', וכולם קבועים בגלגל השמיני הנקרא גלגל המזלות ומכוונים תחת הגלגל התשיעי המקיף את הכול, וכנגדם חילקו החכמים את הגלגל התשיעי לשנים עשר חלק כמו שמפורש בהלכות "יסודי התורה" (פרק ג, הלכות רז). 97) מהקו המשווה, הוא הקו המדומה הסובב את כדור הארץ רחוק משני הקטבים הצפוני והדרומי מרחק שווה. 98) והם: כוכב, נוגה, מאדים, צדק, שבתאי (הלכות יסודי התורה פרק ג, הלכה א). 99) (ברכות דף נט עמוד ב) ואין אנו נוהגים לברך על כל אלה חוץ מברכת החמה ביום תקופתה בתחילת מחזור (משנה ברורה לאורח חיים סימן רכט).

1 יט. הָרוּאָה בְּתֵי עֶפְוִים¹⁰⁰ בְּיִשׁוּבָן¹⁰⁰ - אֹמֵר: בֵּית
2 גְּאִים יִסַּח ה'. בְּחֶרֶפֶן - אֹמֵר: אֵל נִקְמָת ה', אֵל
3 נִקְמָת הַפִּיעֵ. רָאָה קְהָרִי עֶפְוִים - אֹמֵר¹⁰¹: בּוֹשָׁה
4 אִמָּכֶם מֵאֵד וְגו'.

100) שיושבים בשלווה ובעושר, או הכוונה לבתי תפילתם ואין שם אלילים (כסף משנה). 101) (ברכות דף נח עמוד ב).

5 כ. הַנִּכְנָס לְמִרְחֵץ - אֹמֵר¹⁰²: יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה'
6 אֱלֹהֵי, שֶׁתְּכַנִּיסֵנִי לְשָׁלוֹם וְתוֹצִיאֵנִי לְשָׁלוֹם וְתַצִּילֵנִי
7 מִזֶּה וּמִכּוֹצֵא כֹּזֶה לְעֵתִיד לְבּוֹא. וּכְשִׁינֶצֶא מִן
8 הַמִּרְחֵץ, אֹמֵר: מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי,
9 שֶׁהַצִּילֵנִי מִן הָאוּר¹⁰³ וְכו'.

102) בימיהם, שהיו מסיקים האש מלמטה בחפירה ורוחצים באמבטיה מלמעלה על גבי תקרה שעל האש ויש חשש פן תפחת התקרה ויפלו לתוך האש, אבל בזמננו שהתנור עומד בפינה ואין סכנה אינו צריך להתפלל (מגן אברהם לאורח חיים סימן רל סעיף קטן ה). 103) (ברכות דף ס עמוד א).

10 כא. הַנִּכְנָס לְהִקְיֵז דָּם¹⁰⁴ - אֹמֵר: יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ
11 ה' אֱלֹהֵי, שֶׁיְּהֵא עֶסֶק זֶה לִי לְרִפּוּאָה, כִּי רוּפָא חָנֵּם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(לעיל הל' תפילה פ"ב, ה"ה). (10) כלומר: גם מסוג 'ברכות ההודאה' יש יוצאות מהכלל שפותחות וחותמות בברכה, כגון: הרווא קברי ישראל שפותח וחותם בה, כמבואר לעיל פ"י, ה"י. והמדובר כאן בברכות שהן דרך רשות (ראה בסמוך ה"ב), אולם יש ברכות אחרות שהן מסוג השבח וההודאה, כגון ברכות קידוש והבדלה וברכת 'קידוש לבנה' הפותחות וחותמות ב"ברוך" ולא נמנו כאן מפני שהן דרך חובה ('מרכבת המשנה'). וב'ירושלמי' (ברכות פ"א, ה"ה) אמרו: "טופס ברכות כך הוא: מטבע קצר - פותח בהן בברוך ואינו חותם בהן בברוך, מטבע ארוך - פותח בהן בברוך וחותם בברוך".

20 ב. יש מצות עשה, שאדם חייב להשתדל ולדרוך עד
21 שיעשה אותה, כגון תפילין וספה ולולב ושופר;
22 ואילו הן הנקראין חובה, לפי שאדם חייב על כל
23 פנים לעשות. ויש מצוה שאינה חובה, אלא דומין
24 לרשות, כגון מזוזה ומעקה,¹¹ שאין אדם חייב לשכנ
25 בבית החייב מזוזה פדי שיעשה מזוזה, אלא אם רצה
26 לשכנ כל ימיו באהל¹² או בספינה¹³, יושב; וכן אינו
27 חייב לבנות בית פדי לעשות מעקה. וכל מצות עשה
28 שבין אדם למקום¹⁴ - בין מצוה שאינה חובה, בין
29 מצוה שהיא חובה - מברך עליה¹⁵ קדם לעשייתה¹⁶.

(11) לגנו, ככתוב בתורה (דברים כב, ח): כי תבנה בית חדש, ועשית מעקה לגנך. (12) מעון עראי עשוי מיריעות, ואין בו עשרת התנאים הדרושים לבית כדי שיתחייב במזוזה, ראה לעיל הל' מזוזה פ"ו, ה"א. (13) שאף היא פטורה ממזוזה, כמבואר שם, ה"ט. (14) לקדוש ברוך הוא, פרט למצוות שבין אדם לחבירו, כגון: צדקה, או גמילות חסד, השבת אבדה, שאין מברכין עליהן מפני שאלה המצוות נוהגות גם בשאר האומות, ואין יאמר בברכתן: "אשר קדשנו במצוותיו וציונו" שמשמעה שאנו מקודשים ומובדלים בזה משאר האומות שאינן נוהגות כן ('תורה תמימה' שמות, פרק כד, אות ל). ויש מפרשים: מפני שכל מצוה שיש בה קלקול לאחרים (כגון ביקור חולים, או צדקה לעניים, או ניהום אבלים), אין מברכים עליה, מפני שנראה כמודה על אותו הקלקול, וכמו שאמרו (מגילה לא:): "אין אומרים ברכה על הפורענות" ('אבודרהם' ב'שער השלישי'). והרשב"א בתשובותיו סימן יח, כותב: כל מצוה שאינה נגמרת מבלי סיועו של אדם אחר, אין מברכים עליה, ולפיכך אין מברכים על הצדקה וכדומה. שהרי אם לא יסכים המקבל לקבל, אין כאן מצוה כלל, וכמו שאמרו (כתובות מ). לענין מצות עשה של "ולו תהיה לאשה". וראה 'חתם סופר' או"ח סי' נד. (15) 'ומניין שכל המצוות טעונות ברכה, שנאמר: ואתנה לך את לוחות האבן התורה והמצוה (שמות כד, יב) - הקיש מצוה לתורה, מה תורה טעונה ברכה (לעיל הל' תפילה פ"ב, ה"ה), אף מצוות טעונות ברכה" ('ירושלמי' ברכות פ"ו, ה"א). (16) פסחים ז, ע"ב.

30 ג. וכן כל המצוות שהן מדברי סופרים - בין מצוה
31 שהיא חובה מדבריהם, כגון מקרא מגלה, ויהדלקת

1 אלהי, שהוצאתני מפרך זה לשלום. וכשם
2 שהוצאתני לשלום, כך תוליכני לשלום ותצעידני
3 לשלום ותסמכני לשלום ותצילני מפף אויב ואורב
4 בדרך¹¹³.

(112) עיר גדולה ובה מצויים מושלים רעים ומחפשים עלילות (ברכות דף נד עמוד א וברש"י). (113) (שם, דף ס עמוד א). ונוסח מעין זה אנו אומרים גם ב"תפילת הדרך", כשיוצאים מן הבית לדרך ללכת למקום הנמצא מחוץ לעיר, בריחוק פרסה ומעלה (אורח חיים סימן קי).

5 כו. פללו של דבר: לעולם יצעק אדם על העתיד
6 לבוא ויבקש רחמים, ויתן הודיה על מה שעבר,
7 ויודה וישבח פפי כחו. וכל המרבה להודות את ה'
8 ולשבחו תמיד, הרי זה משבח¹¹⁴.

(114) ככתוב (תהילים פרק לד, פסוק ב): אברכה את ה' בכל עת תמיד תהילתו בפי.

פרק אחד-עשר

(1) איזה מהברכות פותחות ואינן חותמות בברוך ואיזו מהן חותמות ואינן פותחות בברוך; מצוות שהן חובות ומצוות הדומות לרשות; דברים שמברכים עליהם בלמ"ד כגון "להניח תפילין" וכדומה, ודברים שמברכים עליהם ב"על" כגון "על נטילת לולב"; אם מברכים על דבר שהוא מנהג.

9 א. כל הברכות פלן, פותח בהם ב"ברוך" וחותם
10 בהם ב"ברוך", חוץ מברכה אחרונה של קריאת
11 שמע², וברכה הסמוכה לחברתה³, וברכת הפרות
12 והדומה לה⁴, וברכת עשיית המצות⁵. ומאלו הברכות
13 שאמרנו⁶, שהן דרך שבח והודיה, יש מהן פותח
14 ב"ברוך" ואינו חותם ב"ברוך"⁷, ויש מהן שהוא
15 חותם ב"ברוך" ואינו פותח ב"ברוך"⁸, אלא מעט
16 מברכת המצות⁸, כגון ברכת ספר-תורה⁹ ורואה קברי
17 ישראל, מאלו שהן דרך שבח והודיה¹⁰; אבל שאר
18 ברכות המצות, פלן פותח בהן ב"ברוך" ואינו
19 חותם.

(2) היא ברכת: אמת ויציב, שאינה פותח בה בברוך, כמו שמתבאר בסמוך. (3) כגון הברכות שבתפילת 'שמונה עשרה' שאינן פותחות ב"ברוך" שכבר פטרן הברכה הראשונה שנפתחה ב"ברוך" (פסחים קד:). ומטעם זה גם הברכה האחרונה של קריאת שמע אינה נפתחת ב"ברוך", שאף-על-פי שקריאת שמע מפסיקה ביניהן, הרי היא חשובה כסמוכה לברכה הראשונה שלפניה (שם, וברש"י). (4) שאר ברכות ההנאה, כגון ברכת "שהכל" וכן ברכת הריח, שגם היא נכללת בסוג "ברכות ההנאה", כמבואר לעיל פ"ט, ה"א. (5) כגון סוכה ולולב שפותחות בברוך ואינן חותמות בברוך, מפני שברכות קצרות הן ופתיחתן זוהי חתימתן (שם, וב'תוספות'). (6) לעיל פ"י. (7) כמבואר לעיל אות ג'. (8) כלומר: יש ברכות מועטות מברכת המצוות שהן יוצאות מהכלל הזה. (9) שמברכים לפני קריאת התורה ולאחריה, שפותחות וחותמות ב"ברוך"

28) של חיה ועוף אחרי שחיטתם. (29) להטהר מטומאתו. (30) ברכות נא, ע"א: גמר סעודתו (ולא בירך לפניו), אינו חוזר ומברך, וכביאור הרי"ף שם, שכל שנראה (לברך) ונדחה, אינו חוזר ונראה (כספ"מ-שנה; ש"ך ליו"ד סי' יט, ס"ק ג'). (31) כגון "שקידש (אשה) ולא בירך (ברכת אירוסין), לא יברך אחר הקידושין שזו ברכה לבטלה, מה שנעשה כבר נעשה" (לשון רבינו הל' אישות פ"ג, ה"כג).

ז. אין לך מצוה שמברכין אחר עשייתה, אלא טבילת הגר³² בלבד, שאינו יכול לומר "אשר קדשנו במצותיו וצונו", שעדיין לא נתקדש³³ ולא נצטוו³⁴ עד שיתטבל³⁵; לפיכך, אחר שיתטבל מברך על הטבילה, מפני שהיה דחוי מעקרו³⁶ ולא היה ראוי לברך³⁷.

32) שמטבילים אותו כשבא להתגיר. (33) להכנס תחת כנפי השכינה. (34) על המצוות. (35) (יבמות מו:): "לעולם אינו גר עד שימול ויטבול". (36) מתחילתו לפני הטבילה. (37) פרט לשאר המצוות (שאחרי גירותו) שראוי הוא לברך לפניו, ועברה המצוה ולא בירך - אינו מברך אחר עשייתה, שכל שנראה ונדחה - אינו חוזר ונראה (ברכות נא.).

ח. כל מצוה שעשייתה היא גמר חיובה, מברך בשעת עשייה; וכל מצוה שיש אחר עשייתה צווי אחר, אינו מברך אלא בשעה שעושה הצווי האחרון. כיצד? העושה סכה או לולב או שופר או ציצית או תפלין או מזוזה, אינו מברך בשעת עשייה "אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות סכה" או "לולב" או "לכתב תפלין", מפני שיש אחר עשייתו צווי אחר. ואימתי מברך? בשעה שישב³⁸ בספה, או פשינענע הלולב, או פשישמע קול השופר, או פשינענע תפלין, ובשעת לבישת תפלין ובשעת קביעת מזוזה. אבל אם עשה מעקה, מברך בשעת עשייה³⁹ "אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות מעקה", וכן כל פיוצא בזה⁴⁰.

38) כלומר: קודם שישב, סמוך לשיבתה, שכבר אמרנו שמברכים על המצוות קודם לעשייתן. והשווה הל' סוכה פ"ו, הלכה יב. (39) מנחות מב, ע"ב. (40) כגון מילה או שחיטה.

ט. כל מצוה שהיא מזמן לזמן⁴¹, כגון שופר וסכה ולולב ומקרא מגלה וגר חנפה; וכן כל מצוה ומצוה שהיא קנין לזמן⁴², כגון ציצית ותפלין ומזוזה ומעקה; וכן מצוה שאינה תדירה ואינה מצויה בכל עת⁴³, שהרי היא דומה למצוה שהיא מזמן לזמן, כגון מילת בנו ופדיון הבן - מברך עליה בשעת עשייתה "שהחינו"⁴⁴. ואם לא ברח על סכה ולולב וכיוצא בהם "שהחינו" בשעת עשייה, מברך עליהן "שהחינו" בשעה שיצא ידי חובתו בהן⁴⁵, וכן כל פיוצא בהן⁴⁶.

ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"ב סיון - ספר אהבה - הלכות ברכות צה

1 גר בשבת, והדלקת נר חנפה. בין מצות שאין חובה, כגון ערוב¹⁷ ונטילת ידים¹⁸ - מברך על הכל קדם לעשייתן: אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות. והיכן צונו? בתורה, שכתוב בה: אשר יאמרו לך תעשה. נמצא ענין הדברים והצדן כך הוא: אשר קדשנו במצותיו, שצוה בהן¹⁹ לשמע מאלו²⁰, שצונו להדליק נר של חנפה או לקרות את המגלה, וכן שאר כל המצות שמדברי סופרים²¹.

17) שגובים חלה שלמה מכל בית שבחצר, ומניחים באחד מבתיא כדי שכולם יהיו מותרים להוציא ולהכניס בשבת מבית לחצר ומבית אחד לבית חבירו, כמבואר בהל' עירובין פ"א, וראה בספרנו חלק ראשון ב"מנין המצוות" ע' כו ביאור מפורט על העירובין למיניהם. (18) שתי מצוות אלו אינן חובה, שהרי אם ירצה לא יוציא בשבת שום חפץ מביתו לחצר ולא יצטרך לעירוב, וכן אם ירצה יאכל דברים שאינם צריכים נטילת ידים, כגון פירות וכדומה. (19) במצוות התורה. (20) החכמים. (21) שהכל נכלל בכלל דברי הכתוב: אשר יאמרו לך תעשה (שבת כג.).

ד. ולמה אין מברכין על נטילת ידים באחרונה²²? מפני שלא חיבו בדבר זה אלא מפני הספקה²³, ודברים שהם משום ספקה אין מברכין עליהם²⁴. הא למה זה דומה? למי שסגן את המים, ואחר-כך שתה בלילה²⁵, מפני ספנת עלוקה²⁶, שאינו מברך: וצונו לסגן את המים; וכן כל פיוצא בזה.

22) שאחרי הסעודה, והלא אף היא תקנת חכמים היא. (23) ראה לעיל פ"ו, ה"ג. (24) שאינם אלא להצלה בעלמא. ואין בהם מצוה (תוספות' שבת כה:). (25) שאינו רואה מה שבתוך המים. (26) תולעת המים המוצצת את הליחה שבמעיי אדם הבולעה (ע"ז יב: ובי' תוספות' שם בשם 'הערוך' ערך עוקא).

ה. העושה מצוה ולא ברח - אם מצוה שעדיין עשייתה קיימת, מברך אחר עשייה; ואם דבר שעבר הוא, אינו מברך. כיצד? הרי שנתעטף בציצית, או שלבש תפלין, או שישב בספה, ולא ברח תחלה - חוזר ומברך אחר שנתעטף: אשר קדשנו במצותיו וצונו להתעטף בציצית²⁷, וכן מברך אחר שלבש: "להניח תפלין", ואחר שישב - "לישב בספה", וכן כל פיוצא באלו.

27) שכל זמן שעשייתה נמשכת, לא נגמרה מצוותה, ויש מקום לברכתה.

ו. אבל אם שחט בלא ברכה - אינו חוזר אחר שחיטה ומברך: אשר קדשנו במצותיו וצונו על השחיטה. וכן אם פסה הדם²⁸ בלא ברכה, או הפריש תרומה ומעשרות, או שטבל²⁹ ולא ברח - אינו חוזר ומברך אחר עשייה³⁰, וכן כל פיוצא בזה³¹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שבימים שאין גומרים בהם את ההלל, כמו בראשי חדשים ובחול-המועד פסח - אין מברכים עליו כלל, ראה בסמוך ה"ט. (56) מקור ברכת הפרשת תרומות ומעשרות הוא בתוספתא ברכות פ"ו. (57) שעיקר חיוב מילת הבן, על האב הוא מוטל (קידושין כט. וראה בסמוך הלכות מילה פ"א, ה"ב). (58) שלמי חגיגה שמקריבים אותם בשלש רגלים, ככתוב (שמות יב, יד): וחגותם אותו חג לה' - כלומר: הביאו שלמים במקדש, ומצוה על הבעלים לשחוט את קרבנות קדשיהם (פסחים ז:).

- יג. אָבֵל אִם קָבַע מְזוּזָה לְאַחֲרִים, מִבְּרֶךְ "עַל קְבִיעַת מְזוּזָה". עֲשֵׂה לָהֶם מַעֲקָה - מִבְּרֶךְ "עַל עֲשִׂית מַעֲקָה". הַפְּרִישׁ לָהֶם תְּרוּמָה - מִבְּרֶךְ "עַל הַפְּרִישׁ תְּרוּמָה". מָל אֶת בֶּן חֲבֵרוֹ - מִבְּרֶךְ "עַל הַמִּילָה"⁵⁹, וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּאֵלוֹ.

(59) שהוא אינו אלא שלוחו של האב להוציאו ידי חובתו, ועיקר המצוה על האב היא מוטלת, כאמור לעיל (פסחים, שם).

- יד. עֲשֵׂה הַמְצוּה לֹו וְלְאַחֲרִים בְּאֶחָד - אִם הָיְתָה מְצוּה שְׂאִינָה חוֹבָה, מִבְּרֶךְ עַל הָעֲשִׂיָּה. לְפִיכָף הוּא מִבְּרֶךְ "עַל מְצוֹת עֲרוּבֹת"⁶⁰. הָיְתָה חוֹבָה, וְנִתְּפֹן לְהוֹצִיא עֲצָמוֹ מִיַּד חוֹבָה וְלְהוֹצִיא אַחֲרִים - מִבְּרֶךְ "לְעֲשׂוֹת". לְפִיכָף הוּא מִבְּרֶךְ "לְשִׁמְעָ" קוֹל שׁוֹפָר.

(60) שאינה חובה, כאמור לעיל ה"ג. וגם אין לומר בה עשאו לעצמו בלבד, כי כל עירוב תיקון הוא לו ולכל אנשי חצרו. (61) שאין המצוה לתקוע אלא לשמוע, ראה במוספנו "תשובות רבינו".

- טו. נָטַל אֶת הַלּוּלָב - מִבְּרֶךְ "עַל נְטִילַת לּוּלָב", שִׁפְיָן שֶׁהִגְבִּיָּה, יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ⁶²; אָבֵל אִם בֶּרֶךְ קִדְּם שְׂטִיל, מִבְּרֶךְ "לְטַל לּוּלָב", כְּמוֹ "לִישָׁב בְּסִפָּה". מִכָּאן אֲתָה לְמַד, שֶׁהַמִּבְּרֶךְ אַחֵר שֶׁעָשָׂה⁶³, מִבְּרֶךְ עַל הָעֲשִׂיָּה. אָבֵל נְטִילַת יְדֵים וּשְׂחִיטָה, הוֹאִיל וּבְדִבְרֵי הָרְשׁוּת הֵן⁶⁴, אִפְּלוּ שְׁחַט לְעֲצָמוֹ מִבְּרֶךְ "עַל הַשְׂחִיטָה" וְ"עַל כְּסוּי הַיָּדִים" וְ"עַל נְטִילַת יְדֵים". וְכֵן הוּא מִבְּרֶךְ "עַל בַּעוֹר חֲמִץ"⁶⁵, בֵּין שִׁבְדָּק⁶⁶ לְעֲצָמוֹ, בֵּין שִׁבְדָּק לְאַחֲרִים; שֶׁמִּשְׁעָה שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ⁶⁷ לְכַטֵּל, נַעֲשִׂית מְצוֹת הַבַּעוֹר⁶⁸ קִדְּם שִׁיבְדָּק, כְּמוֹ שִׁיבְדָּק בְּמִקְוֵא⁶⁹.

(62) ובכל זאת מברך עליו, הואיל ועדיין עוסק במצוותו, שהרי צריך לנענעו בקריאת ההלל (פסחים ז: וב'תוספות'). (63) ועדיין עשייתה קיימת, כגון שנתעטף בציצית ולא בירך תחילה, וכמבואר לעיל ה"ה. (64) שלא יאכל בשר ולא ישחט, והיא גרועה ממזוזה ומעקה שגם הן אינן חובה, אבל חשובות הן יותר מדברי רשות אלה, ולפיכך מברך עליהן "לעשות" כמבואר לעיל ה' י"א (כסף-משנה). (65) בערב פסח, ואפילו טרם ביערו. (66) שמחפש אחר החמץ במחבואות ובחורים להוציאו מכל גבולו (לשון רבינו בהל' חמץ ומצה פ"ב, ה"ג). (67) את החמץ בלבו ולחשוב אותו

(41) משנה לשנה. (42) שהיא שלו, ואינה גרועה מקנה כלים חדשים שמברך עליהם ברכת "שהחיינו", כמבואר לעיל פ"י, ה"א. (43) אע"פ שאינה בזמן קבוע בשנה, כמו שופר וסוכה. (44) המקור לסוכה ולולב. ציצית ותפילין - בתוספתא ברכות פ"ו. מקרא מגילה - במגילה כא: ; נר חנוכה - בשבת כג: ; פדיון הבן - בפסחים קכא: וממנו אתה למד למילה, וכן ממה שאמרו ב'תוספתא' לברכות פ"ד (הוצ' צוקרמנדל) "היה מקריב מנחות בירושלים (שלא הקריב כהן זה מנחה מימיו, או שהקריב מנחה חדשה כגון מנחת העומר, רש"י למנחות עה:) אמר: ברוך שהחיינו" וכו' אתה למד שכל מצוה שאינה מצויה בכל עת - מברכים עליה שהחיינו (ראה במוספנו "תשובות רבינו"). (45) סוכה מו, ע"א. (46) כגון ציצית ותפילין, כמבואר ב'שולחן ערוך' או"ח סי' כב, ובט"ז שם.

- י. אֶחָד הָעוֹשֶׂה מְצוּה לְעֲצָמוֹ וְאֶחָד הָעוֹשֶׂה אוֹתָהּ לְאַחֲרִים⁴⁷, מִבְּרֶךְ קִדְּם עֲשִׂיתָה: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְעֲשׂוֹת⁴⁸. אָבֵל אִינוּ מִבְּרֶךְ "שֶׁהִחַיֵּנוּ" אֲלָא עַל מְצוּה שֶׁעוֹשֶׂה אוֹתָהּ לְעֲצָמוֹ⁴⁹. הֵיוּ לְפָנֵינוּ מִצְוֹת הַרְבֵּה⁵⁰ - אִינוּ מִבְּרֶךְ "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הַמִּצְוֹת", אֲלָא מִבְּרֶךְ עַל כָּל אַחַת וְאַחַת בְּפָנֵינוּ עֲצָמָה⁵¹.

(47) כגון שקבע מזוזה לבית חברו או עשה מעקה לגג חברו. (48) "ירושלמי" ברכות פ"ט, ה"ג. (49) סוכה מו, ע"א. ובכל זאת המקדש (בליל יום-טוב) בבית אחר להוציא הנשים ידי קידוש - מברך גם ברכת שהחיינו, הואיל וחובה על האשה לברך אותה ברכה, ושומע כעונה, הרי זה כאילו היא בעצמה בירכה לעצמה (כסף-משנה). (50) כגון ליטול לולב ולישב בסוכה, להניח תפילין ולהתעטף בציצית. (51) שם.

- יא. כָּל הָעוֹשֶׂה מְצוּה - בֵּין שֶׁהָיְתָה חוֹבָה עָלָיו, בֵּין שְׂאִינָה חוֹבָה עָלָיו⁵² - אִם עָשָׂה אוֹתָהּ לְעֲצָמוֹ, מִבְּרֶךְ לְעֲשׂוֹת⁵³; עֲשֵׂה אוֹתָהּ לְאַחֲרִים, מִבְּרֶךְ עַל הָעֲשִׂיָּה⁵⁴.

(52) כגון מזוזה ומעקה, כמבואר לעיל ה"ב. (53) ובתנאי שיברך קודם עשייתה, כמבואר בסמוך ה"טו. (54) "לעשות" משמע שבעצמו מחוייב לעשותה, "על העשייה" משמע לאחרים לבד.

- יב. פִּיצַד? לְבִשׁ תְּפִלִּין - מִבְּרֶךְ "לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין"; נִתְעַטֵּף בְּצִיצִית - מִבְּרֶךְ "לְהִתְעַטֵּף"; יָשָׁב בְּסִפָּה - מִבְּרֶךְ "לִישָׁב בְּסִפָּה". וְכֵן הוּא מִבְּרֶךְ "לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת" וְ"לְגַמֵּר אֶת הַלֵּל"⁵⁵. וְכֵן אִם קָבַע מְזוּזָה לְבֵיתוֹ - מִבְּרֶךְ "לְקַבֵּעַ מְזוּזָה". עֲשֵׂה מַעֲקָה לִגְגּוֹ - מִבְּרֶךְ "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְעֲשׂוֹת מַעֲקָה". הַפְּרִישׁ תְּרוּמָה לְעֲצָמוֹ - מִבְּרֶךְ "לְהַפְּרִישׁ"⁵⁶. מָל אֶת בְּנוֹ - מִבְּרֶךְ "לְמוֹל אֶת הַבֶּן"⁵⁷. שְׁחַט פֶּסַח וְחִגְיָתוֹ⁵⁸ - מִבְּרֶךְ "לְשַׁחֵט".

(55) בימים שקוראים בהם 'הלל שלם', ורבינו נאמן לשיטתו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אל תועלת, או כדי להתנכל על אנשי דת זו. אך פעולה זו, כלומר: מעשה המילה, לא יעשהו אדם בו או בבניו רק מתוך אמונה אמיתית, כי אין זה שרט בשוק או כויה בזרוע, אבל הוא ענין קשה מאד... וכן זאת המילה היא חברית אשר כרת אברהם אבינו על אמונת יחוד ה', וכל מי שימול יכנס בברית אברהם להאמין היחוד, ככתוב (בראשית יז, ז): להיות לך לאלהים ולזרעך אחריו. והטעם שקבעה תורתנו לזמן מילה בשמיני, אמר רבינו (שם): "מפני שכל בעל-חי כשיוולד הוא חלש מאד בתכלית לחותו, וכאילו עדיין הוא בבטן, עד סוף שבעת ימים, ואז ימנה מרואי אויר העולם, הלא תראה כי גם בבחמות שמר זה הענין "שבעת ימים יהיה עם אמו", כאילו קודם זה הוא נפל". וכדבריו מפורש ב'מדרש רבה' פרשת "כי תצא": "ולמה התינוק נימול לשמונה ימים? שנתן הקב"ה רחמים עליו להמתין לו עד שיהא בו כח".

פרק ראשון

(1) שחובה על האב למול את בנו והאדון את עבדו; דין מילת גר שנכנס לקהל ישראל; איזו מילה דוחה שבת ואיזו אינה דוחה; דין תינוק החולה וכן מי שמתו אחיו מחמת מילה.

- 11 א. מילה - מצות עשה שחיבין עליה פרת²,
- 12 שנאמר: וְעָרַל זָכָר אֶשֶׁר לֹא יְמֹל אֶת בְּשָׁרוֹ עֲרָלָתוֹ
- 13 וּבְכִרְתָּהּ³ הַנֶּפֶשׁ הַזֹּאת מֵעַמִּי. ומצוה על האב למול
- 14 אֶת בְּנוֹ⁴, וְעַל הָרֵבֶב לְמֹלֵל אֶת עַבְדּוֹ, וְלִידֵי⁵ בֵּית
- 15 וּמִקְנֵת פֶּסֶף⁶. עַבֵּר הָאֵב אוֹ הָאֲדוֹן וְלֹא מֶלְ אוֹתָן -
- 16 בְּשֵׁל מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאֵינּוּ חִיב פֶּרֶת, שְׂאִין הַפֶּרֶת תְּלוּי
- 17 אֶלָּא בְּעָרֵל עֲצָמָו⁸. וּבֵית-דִּין מִצְוִים לְמֹל אוֹתוֹ הַבֵּן
- 18 אוֹ הָעֶבֶד בְּזִמְנוֹ⁹, וְלֹא יִנְחֹו עָרֵל בְּיִשְׂרָאֵל וְלֹא
- 19 בְּעַבְדֵּיהֶן.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"מילה מצות עשה שחיבין עליה פרת, שנאמר: 'וערל זכר, אשר לא ימול את בשר ערלתו' - ובכרתה הנפש ההיא מעמיה".

צריך להבין מדוע פתח בפסוק של חיוב הכרת במילה ולא במקור החיובי של המצוה.

והביאור בזה: מצות המילה, מלבד היותה מצוה פרטית ואחת מתרי"ג מצוות התורה, היא גם ענין כללי "ברית" בין ישראל והקב"ה - "זאת בריתי . . ביני וביניכם" (וי"ל שזוהי גם עיקר כוונתו במ"ש בסוף הלכות מילה "מאוסה היא הערלה שנתגנו בה הגויים, שנאמר כי כל הגויים ערלים" שענין המילה נוגע לכללות "ישראל") וברית זו קדמה לברית של תורה ומעשים טובים כי קודם לברית עם ישראל על קיום התומ"צ צריך שיהיה מציאות ישראל והרי זו נעשית ע"י הברית עמו.

משום כך, מילה היא מ"ע שחייבים עלי' כרת, שאין זה עונש רק על ביטול מ"ע אחת, אלא בעיקר מפני שנוגע לעצם ענינו של ישראל.

כעפר, וכדבר שאין בו צורך כלל. (68) שאמרה תורה (שמות יב, טו): ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם. (69) ה' חמץ ומצה פ"ב, ה"א.

- 1 טז. כָּל דָּבָר שֶׁהוּא מִנְהָג, אֶף-עַל-פִּי שְׁמִנְהָג
- 2 נְבִיאִים⁷⁰ הוּא, כְּגוֹן נְטִילַת עֲרֵכָה בְּשָׁבִיעֵי שָׁל חֲגִי⁷¹,
- 3 וְאִין צִרְיָה לִזְמַר מִנְהָג חֻקִּים, כְּגוֹן קְרִיאַת הַלֵּל
- 4 בְּרָאשֵׁי חֲדָשִׁים וּבְחֵלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד שֶׁל פֶּסַח⁷² - אִין
- 5 מְבָרְכִין עָלָיו⁷³. וְכֵן כָּל דָּבָר שֶׁיִּסְתַּפֵּק לָךְ אִם טַעוֹן
- 6 בְּרָכָה אִם לֹא⁷⁴ - עוֹשִׂין אוֹתוֹ בְּלֹא בְּרָכָה⁷⁵. וּלְעוֹלָם
- 7 יִיחָר אָדָם בְּבִרְכָה שְׂאִינָה צִרְיָה וְיִרְכָה בְּבִרְכּוֹת
- 8 הַצִּרְיָכוֹת⁷⁶. וְכֵן דּוֹר אָמַר: כָּל יוֹם אֲבָרְכֶךָ.

(70) שלא יסדרוהו ותיקנוהו לעם, אלא נהגו כן בעצמם. ונהגו העם כמותם מאליהם (הרשב"א לסוכה מד:). (71) הסוכות, ואינה (בגבולין שמחוץ למקדש) אלא מנהג נביאים, (כמבואר במס' סוכה מד:). (72) ושביעי של פסח בכלל, השווה הלכות מגילה פ"ג, ה"ו. (73) תענית כח, ע"ב; סוכה מד, ע"ב. והראב"ד חולק: שאין לדמות קריאת ההלל בראשי חדשים לנטילת ערבה, שאינה אלא טלטול בעלמא, ("שחובט בה על הקרקע או על הכלי" - לשון רבינו ה' לולב פ"ז, ה"כב), ואין בה לא שבח ולא הודאה בנטילתה, ולפיכך אין מברכים עליה, אבל קריאת הלל בראשי חדשים בברכה תיקנוה, כדי לפרסם שהיום ראש-חודש. ואנו נוהגים לברך על קריאת הלל גם בראש-חודש וגם בחול-המועד פסח (ראה שו"ע אור"ח סי' תכב; תצ). (74) כגון הישיבה בסוכה ביום השמיני של חג הסוכות בגולה, שהוא ספק שביעי ספק שמיני (השווה ה' סוכה פ"ו, ה"יג), וכן כיסוי דמו של כוי שהוא ספק חיה - וטעון כיסוי, ספק בהמה - ואינו טעון כיסוי. סוכה מז, ע"א. וראה במוספנו "תשובות רבינו". (75) ברכות לג, ע"א. שלא יעבור על "לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא". (76) וב'ירושלמי' (קידושין פ"ד, ה"ב) אמרו: "עתיד אדם ליתן דין וחשבון על כל שראתה עינו ולא אכל", משום שאינו נותן לבו לברך ולהודות את ה' שברא מינים אלו להחיות בהם בני אדם (פני משה, שם).

הלכות מילה

- 9 מִצְוֹת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לְמֹל הַזָּכָרִים¹ בְּיוֹם שְׁמִינִי².
- 10 וּבְאֹר מִצְוָה זוּ בְּפָרְקִים אֵלּוּ:

(1) ככתוב (בראשית יז, י): המול לכם כל זכר - ומצוה זו כוללת גם מילת הבנים וגם מילת העבדים, כמבואר בסמוך (הלכה א), וכן מביא רבינו פסוק זה ב'ספר המצוות' שלו, מצוה רטו. ולקמן פ"ב, ה"ב יפרש רבינו כיצד מלים. (2) שנאמר (שם, יב): ובן שמונת ימים ימול לכם כל זכר לדורותיכם, וטעם מצוה זו יבאר רבינו (ב'מורה נבוכים' ח"ג, מ"ט): כי המילה מחסרת התאוה היתירה על הצורך, כי האבר כשישפך דמו ויוסר מכסו מתחילת בריאתו יחלש בלי ספק... זהו החזק בטעמי המילה אצלי... ויש במילה עוד ענין שיהיה לאנשי אמונה הזאת - מאמיני יחוד השם - אות אחד גשמי שיקבצם, ולא יוכל מי שאינו מהם לומר שהוא מהם והוא נכרי, כי פעמים יעשה האדם כן כדי להגיע

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לישראל, שנולד בבית ישראל נימול לשמונה, שהרי הוא דומה "לכם". וכל עבד שקנהו רבו אחרי שנולד, אינו דומה לישראל ואין אתה קורא בו "ובן שמנת ימים ימול לכם" אלא "המול ימול" וגו' ביום קנייתו הוא נימול.

- ד. יש מקנת כסף שנמול לשמונה, ויש יליד בית שנמול ביום שנולד. כיצד? לקח שפחה, ולקח עברה עמה¹⁸ וילדה¹⁹ - הרי זה נמול לשמונה²⁰; ואף-על-פי שלקח העבר בפני עצמו, והרי העבר עצמו מקנת כסף²¹ - הואיל וקנה אמו קדם שנולד, נמול לשמונה.

- שהיתה מעוברת בשעת מקנתה. (19) ברשות ישראל. (20) הואיל ונולד ברשות ישראל בשעה שגם אמו קנויה לישראל, הרי זה דומה "לכם", ואתה קורא בו "ובן שמנת ימים ימול לכם כל זכר". (21) כאן נחזקין רבינו לומר חידוש יותר גדול, שאפילו מתחילה לא קנה אלא את העובר בלבד ולא חשב לקנות את אמו, אלא שבינתיים נמלך וקנה גם את אמו טרם שילדתו, אין העובר נידון כ"מקנת כסף" אלא כ"יליד בית" ונימול לשמונה, הואיל ואמו נקנתה לפני לידתו. וכל זה למד רבינו מתוך ברייתא השנויה במס' שבת קלה, ע"ב. וראה במוספנו "תשובות רבינו" ה' מילה.

- ה. לקח שפחה לעברה²², או שלקח שפחה על-מנת שלא להטבילה לשם עבדות²³ - אף-על-פי שנולד ברשותו²⁴, נמול ביום שנולד, שהרי הנולד הזה, קאלו הוא מקנת כסף לבדו וקאלו היום קנהו²⁵, שאין אמו בכלל שפחות²⁶ ישראל, כדי שיהיה הבן יליד בית²⁷. ואם טבילה אמו²⁸ אחר שילדה - הרי זה נמול לשמונה²⁹.

- (22) שאין לו חלק בגוף האם אלא בוולדותיה, ואין זה דומה "לכם". (23) שתהיה חייבת במצוות כאשה ישראלית, אלא תשאר גויה כמו שהיתה ואין עליה עול מצוות. (24) והיה ראוי לידון כדון "יליד בית" הנימול לשמונה. (25) אחרי לידתו. (26) שפחות - שם מופשט, שירות השפחה ועבודתה, והפכה - אישות, "כשם שאין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר אישות" (קידושין יח.). (27) כי אינו נקרא "יליד בית" אלא עבד שנולד ברשות ישראל לאמו השפחה הקנויה לישראל לפני לידתו (שבת, שם). (28) לשם עבדות, והרי היא בכלל שפחות ישראל. (29) זה מוסב רק על הדין האחרון על מי שלקח שפחה על-מנת שלא להטבילה, כי אז מועילה הטבילה לאחר לידתו לעשות כדון "יליד בית" להמול לשמונה, כי הואיל והטבילה נתבטל התנאי שהתנה מתחילה, והרי זה כאילו קנה האם בלא תנאי (ט"ז ליר"ד סי' רסז, ס"ק ג). אבל ב"לקח שפחה לעובריה" אפילו הטבילה לשם עבדות אחרי שילדה - אין זה מועיל, הואיל ובשעה שנולד לא היתה אמו קנויה לרבו, הרי הוא כ"מקנת כסף" בעלמא ונימול ביום לידתו (כסף-משנה).

- ו. לקח עבד גדול מן העפונים, ולא רצה העבד למול - מגלגלין³⁰ עמו כל שנים עשר חדש; יתר

וכיוון שרצה לפתוח בחשיבותה הגדולה של מצות המילה, הביא הפסוק המדבר בחיוב הכרת שבמילה כי הוא המבטא את גודלה ומעלתה של המילה שקודמת לברית על קיום כל התרי"ג מצוות.

לקו"ש חלק ג' עמוד 57 הערה 35.

- (2) אם לא קיימה. (3) שימות לפני זמנו, וכן אין הנפש זוכה לחיי העולם הבא, כמבואר בהל' תשובה (פ"ח, ה"א). (4) קידושין כט, ע"א. שנאמר (בראשית כא, ד): וימל אברהם את יצחק בנו. (5) האדון לעבדיו הכנענים. (6) זה שנולד לאמו - שפחה כנענית - שנתעברה וילדה ברשות ישראל. (7) שקנהו האדון מן הגויים, כמבואר בסמוך ה"ג. (8) ככתוב: וערל זכר אשר לא ימול... ונכרתה הנפש וגו'. (9) קידושין כט, ע"א. שנאמר: המול לכם כל זכר, הרי זה ציווי מיוחד לבית הדין.

- ב. אין מלין בנו של אדם שלא מדעתו¹⁰, אלא אם-כן עבר ונמנע למולו, שפית-דין מלין אותו בעל כרחו. נתעלם¹¹ מבית-דין ולא מלו אותו - קשיגדל, הוא חייב למול את עצמו¹². וכל יום ויום שיעבר עליו משיגדל ולא ימול את עצמו - הרי הוא מבטל מצות עשה. אכל אינו חייב פרת¹³, עד שימות¹⁴ והוא ערל במזיד.

- (10) מאחר שהמצוה מוטלת על האב, אסור לנו לחטפה מידו (ב"ק צא): "מעשה באחד ששחט וקדם חבירו וכסה, וחייבו רבן גמליאל ליתן לו עשרה זהובים". (11) דקדק רבינו לומר, "נתעלם מבית-הדין שלא הרגישו ולא ידעו בפלוני שהוא ערל, אבל אין לומר "עבר בית-דין", כי לא יתכן שבית-דין יעבור במזיד על מצוה המוטלת עליהם לעשות. (12) השווה דברי רבינו ב"פירוש המשנה" (שבת פרק י"ט, משנה ו'). (13) למות לפני זמנו. (14) ואז תכרת נפשו מחיי עולם הבא, אבל כל עוד שהוא חי - אין הוא בחיוב כרת, שהרי בידו לתקן ולמול עצמו ולקיים את המצוה. הוא שכתבה תורה: וערל זכר אשר לא ימול... ונכרתה - אשר לא "מל" לא נאמר, אלא לא "ימול" בלשון עתיד, לומר שכל ימיו המצוה מוטלת עליו ואין עונש כרת חל עליו אלא לאחר מותו שאין עוד בידו לתקן ('קריית ספר'). והראב"ד חולק, ולדעתו הוא עומד כל יום בחיוב כרת, שהרי בכל יום שלא מל הוא מבטל מצות בוראו, אלא שאם מל נפטר מהחיוב.

- ג. אחר עבד שנולד ברשות ישראל¹⁵, ואחר עבד הנלקח מן הכותים¹⁶, חייב הרב למול אותו; אלא שיליד בית נמול לשמונה, ומקנת כסף נמול ביום שנלקח. אפילו לקחו ביום שנולד, נמול ביום¹⁷.

- (15) הוא הנקרא בסמוך "יליד בית". (16) הוא הנקרא "מקנת כסף", כלשון הכתוב (בראשית יז, יב). (17) שבת קלה, ע"ב. וכהסברו של רש"י שם: כתוב אחד אומר: "ובן שמנת ימים ימול לכם כל זכר יליד בית ומקנת כסף" וגו' וכתוב אחד אומר: "המול ימול ליד ביתך ומקנת כסף", ולא מפורש בו לשמונה ימים? ומסתבר שכל הדומה

להטִיף מִגֵּר מֵהוּל דָּם בְּרִית (ביאורי הגר"א ליו"ד סי' רסג, ס"ק ו'). (42) אע"פ שאין מחללים עליו את השבת, כמבואר בסמוך ה"א. (43) שאמו קשתה בלדתו וקרעו את הדופן והוציאו דרך שם, ואע"פ שאין אמו טמאה עליו טומאת לידה, אין אנו אומרים שלא יהא נימול לשמונה, כדעת חכם אחד האומר (שבת קלה): מי שאין אתה קורא בו: "וטמאה שבעת ימים" וגו' אין אתה קורא בו את הפסוק הסמוך: וביום השמיני ימול (ויקרא יב, ב"ג) אלא הלכה כחכמים החולקים עליו שם. (44) שני עורות זה על זה. ויש אומרים: שני גידים (רש"י, שבת קלה:). (45) הערלות. (46) אע"פ שאין מילתן דוחה את השבת. כמבואר בסמוך ה"א, בחול זמנן בשמיני כי אין זה תלוי בזה (שבת קלה:).

ח. אין מלין לעולם אלא ביום, אחר עלות השמש⁴⁷ - בין ביום השמיני, שהוא זמנה, בין שלא בזמנה, שהוא מתשיעי והלאה, שנאמר: ביום השמיני - ביום ולא בלילה⁴⁸. מל משעלה עמוד השחר - פשר⁴⁹. וכל היום פשר למילה, ואף-על-פי-כן מצוה להקדים בתחלת היום, שזרזין מקדימין למצות⁵⁰.

(47) הוא זמן הנץ החמה. (48) יבמות עב, ע"ב: "אין לי אלא נימול לשמיני שאין נימול אלא ביום, מניין לרבות נימול לתשעה לעשרה וכו'? תלמוד לומר: "וביום" וי"ו מיותרת לרבות כל הנימולים שאין נימולים אלא ביום. (49) מגילה כ, ע"א. שמצד ההלכה, מעלות השחר נחשב יום, אלא לפי שאין הכל בקיאים בו צריכים לתחילה להמתין עד הנץ החמה (רש"י שם). (50) פסחים ד, ע"א. שנאמר (בראשית כב, ג): וישכם אברהם בבוקר.

ט. מילה בזמנה דוחה את השבת⁵¹; ושללא בזמנה, אינה דוחה, לא את השבת⁵² ולא את יום-טוב. ובין בזמנה ובין שלא בזמנה, דוחה את הצרעת. כיצד? שאם היתה בהרת⁵³ בעור הערלה, חזתקה עם הערלה; אף-על-פי שקציצת נגע הצרעת בלא-תעשה⁵⁴ - יבוא עשה⁵⁵ וידחה את לא-תעשה⁵⁶.

(51) שנאמר: וביום השמיני וגו' - "ביום אפילו בשבת" (שבת קלז), כי די היה לכתוב: "ובשמיני ימול". (52) שם, קלג, ע"א. כי לא נתרבה מילה בשבת אלא כשנימול בשמיני, ככתוב: "וביום השמיני". (53) נגע צרעת, המפורש בתורה (ויקרא יג, ב). (54) שנאמר (דברים כד, ח): השמר בנגע הצרעת לשמור... ולעשות וגו'. וכל מקום שנאמר "השמר" אינו אלא 'לא תעשה', כלומר: הזהר שלא תקוץ בהרת. (55) של מצות מילה. (56) שבת קלב, ע"ב. ושם הוכיחו שקציצת בהרת יש בה 'לא תעשה' ו'עשה', שכן 'ולעשות ככל אשר יורו אתכם הכהנים' היא מצות-עשה, ובכל זאת מצות מילה דוחה שתייהן, מפני שכתוב במילה: 'ימול בשר ערלתו' - "בשר ואפילו שיש שם בהרת", שגם תיבת "בשר" מיותרת היא, ונדרשת לרבות במקום בהרת.

י. פֶּשֶׁם שְׁמִילַת הַבָּנִים דוֹחָה אֶת הַשְּׁבִת, כִּן מִילַת

על-פֶּן, אֲסוּר לְקַיְּמוֹ פֶּשֶׁהוּא עֲרֵל³¹, אֶלָּא חוֹזֵר וּמוֹכְרוֹ לְעַפּוֹ"ם. וְאִם הִתְנֶה עָלָיו מִתְחִלָּה וְהוּא אֶצֶל רַבּוֹ הָעַפּוֹ"ם, שְׁלֵא יְמוּל אוֹתוֹ - מִתֵּר לְקַיְּמוֹ וְהוּא עֲרֵל, וּבִלְכּוֹד שִׁיקְבֵּל עָלָיו שְׁבַע מִצְוֹת שְׁנֻצָּטוּ בְּנֵי נְחֻמָּה³² וְיִהְיֶה כְּגֵר תוֹשָׁב³³. אֲבָל אִם לֹא קִבֵּל עָלָיו שְׁבַע מִצְוֹת - יִהְרֹג מִיָּד³⁴. וְאִין מְקַבְּלִים גֵּר תוֹשָׁב³⁵ אֶלָּא בְּזִמְנָן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג³⁶.

(30) משתדלים להשפיע עליו שיתרצה להמול (יבמות מח:). (31) לפי שציוה הקב"ה לאברהם למול את עבדיו (בראשית יז, יג) אסור לנו לקיימם ערלים ('תוספות' שם). (32) והן: עבודה זרה, ברכת השם, שפיכות דמים, גילוי עריות, גזל, דינים ואבר מן החי. (33) זה גוי שקיבל עליו שבע מצוות בני נח, ולא מל ולא טבל. "ולמה נקרא שמו תושב? לפי שמותר לנו להושיבו בינינו בארץ ישראל" (מלשון רבינו הל' איסורי ביאה פ"ד, ה"ז. וראה הל' ע"ז פ"י, ה"ו). (34) שאסור לנו להניחם בינינו, משום שנאמר (שמות כג, לג): לא ישבו בארצך פן יחטיאו אותך לי. "וכן נצטוו משה רבינו מפי הגבורה, לכופ את כל באי העולם לקבל מצוות שנצטוו בני נח, וכל מי שלא קיבל יהרג" (הל' מלכים פ"ח, ה"י). וכשאין ידינו תקיפה, הרי הוא חוזר ומוכרו לגויים מיד. (35) שנהיה מצווים עליו להחיותו ולהחזיק בו. (36) ערכין כט, ע"א. והיובל בטל משגלו שבט ראובן וגד וחצי שבט המנשה (שם, לב:). ולפיכך אין מקיימים עבד כזה (שקיבל עליו שבע מצוות בני נח ואינו רוצה למול) אלא בזמן היובל. השווה דברי רבינו בהל' איסורי ביאה פ"ד, ה"ט.

ז. גֵּר שֶׁנִּכְנס לְקֹהֶל יִשְׂרָאֵל, חַיֵּב מִילָה תְּחִלָּה³⁷. וְאִם מִלְּפָנֶיהָ עַפּוֹ"ם³⁸ - צָרִיךְ לְהַטִּיף מִמֶּנּוּ דָּם בְּרִית³⁹ בְּיוֹם שְׁתַּגִּיר. וְכֵן קָטָן שֶׁנּוֹלַד פֶּשֶׁהוּא מֵהוּל⁴⁰, צָרִיךְ לְהַטִּיף מִמֶּנּוּ דָּם בְּרִית⁴¹ בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי. אֲנִדְרוּגִינוֹס, וְהוּא הַילֹד שֶׁיֵּשׁ לוֹ זִכְרוֹת פְּזָר וְנִקְבוֹת כְּנֻקָּה - צָרִיךְ לְמוּל אוֹתוֹ בְּשִׁמְיָנִי⁴². וְכֵן יוֹצֵא דָפֶן⁴³, וּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁתֵּי עֲרָלוֹת⁴⁴, מְלִין אֶת שְׁתֵּיהֶן⁴⁵ בְּשִׁמְיָנִי⁴⁶.

(37) יבמות מו, ע"ב: "לעולם אינו גר עד שימול ויטבול". (38) שלא לשם גירות, כגון הערבים. (39) כי איך יכנס תחת כנפי השכינה בלי דם ברית (שבת קלה). (40) שאין לו העור המחפה את העטרה (ראה לקמן פ"ב, ה"ב). (41) שחוששים אנו שמא ערלה כבושה היא - שהעור נדבק בבשר - ואינו ניכר. מן הכסף-משנה מתלבט למצוא מקור לפסק רבינו, שגר שנתגייר כשהוא מהול צריך להטיף ממנו דם ברית, כי במס' שבת דף קלה, ע"א, יש בזה מחלוקת תנאים ולא הכריעו שם הלכה כדברי מי, אולם במדרש ב"ר פ' מו אמרו: "רבי אלעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר: לא נחלקו ב"ש וב"ה על זה (שנולד מהול) ועל זה (גר) שנתגייר כשהוא מהול) שהוא צריך להטיף ממנו דם ברית. על מה נחלקו, על מי שנולד מהול וחל יום שמיני שלו בשבת, שב"ש אומרים מחללים עליו את השבת, וב"ה אומרים אין מחללים. אמר רבי יצחק: הלכה כדברי התלמיד" (הוא רבי אלעזר). הרי שהכל מודים שצריך

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 13 אינו דוחה את השבת, אלא נמול באחד⁶⁵ בשבת,
14 שאין דוחין את השבת מספק⁶⁶.

(64) משתקע החמה עד שיראו שלשה כוכבים בינונים, הוא הזמן הנקרא בין השמשות בכל מקום" (לשון רבינו הל' שבת פ"ה, ה"ד). בין הערבים (שמות יב, ו) מתרגם אונקלוס: "בין שמיא". (65) שהוא ספק תשיעי, ספק עשירי. (66) שבת קלה, ע"א. וראה בסמוך הלכה ט"ו ובביאורנו.

- 15 יג. מי שנוול בחדש השמיני⁶⁷ - אם היה שלם
16 בשער ובצפרניו, הרי זה ולד שלם, וכן שבעה
17 הוא, אלא שגשתה⁶⁸, ומתו לטלטלו בשבת, ואינו
18 כאבן, ומלין אותו בשבת. אבל אם נולד ושערו
19 לקוי, ואין צפרניו שלמין בפרתו - הרי זה בן
20 שמונה ודאי, שלא היה ראוי להולד אלא בתשעה,
21 ויצא קדם שיגמר; ולפיכך הוא חשוב כאבן, ואסור
22 לטלטלו בשבת⁶⁹. ואף-על-פי-כן, אם שעה שלשים
23 יום, הרי הוא ולד של קנמא⁷⁰, והרי הוא כשאר
24 הנולדין לכל דבר⁷¹, שכל שעה שלשים יום
25 באדם, אינו נפל.

(67) לעיבורו. (68) יבמות ס, ע"ב. (69) ולפיכך אין מלים אותו בשבת. (70) שראוי לחיות, שכן שבעה הוא אלא שנשתהה (שם). (71) שמפקחים עליו את הגל בשבת, וההורגו חייב עליו משום רוצח (ראה הל' רוצח פ"ב, ה"ו). וכן הוא פוסט את נשי אביו מן החליצה ומן הייבום (ראה הל' יבום פ"א, ה"ה ועוד).

- 26 יד. מי שנוול בחדש השביעי לעבורו - אם נולד
27 שלם⁷², הרי זה ולד של קנמא, ומלין אותו בשבת⁷³.
28 ספק בן שבעה, ספק בן שמונה - מלין אותו בשבת
29 על כל פנים: אם בן שבעה הוא, ושלם⁷⁴ הוא -
30 בדין הוא שידחה שבת; ואם בן שמונה הוא - הרי
31 זה שכל במחתך פשר הוא⁷⁵, לפי שזה נפל, אם
32 הוא בן שמונה⁷⁶.

(72) באבריו, אע"פ שלא שלמו צפרניו ושערו. (73) שכן שבעה ראוי לחיות כבן תשעה, ואין לך נפל אלא בן שמונה שלא שלמו צפרניו ושערו, וכמבואר לעיל, וכן בן שבעה שלא שלמו אבריו שאנו אומרים שלא היה ראוי להולד אלא בשמונה וקדם ויצא. (74) באבריו, אבל אינו שלם בשערו וצפרניו, כי אילו היה שלם בכל אלה, הרי הדין נותן שיהיו מלים אותו אפילו כשהוא ודאי בן שמונה, כמו שמבואר בהלכה הקודמת. (75) שאין חייב עליו משום עושה חבורה בשבת. (76) והרי הוא כמת, שאין חייב עליו משום חובל בשבת (שבת קלו). ואע"פ שאסור לטלטלו, שהרי הוא כאבן, איסור טלטול אינו מן התורה אלא מדרבנן, ובמקום ספק מצוה התיירו, לא כן בוודאי בן שמונה שאז אין בו אפילו ספק מצוה, אין מלים אותו בשבת משום איסור טלטול שלא לצורך. ביאור הלכה זו, על-פי דעת הרב המגיד משנה (הובאה בהל' יבום פ"א,

- 1 העבדים, שהן נמולים לשמונה, דוחה את השבת,
2 אם חל שמיני שלהן בשבת⁵⁷; חוץ מליד בית, שלא
3 טבלה אמו⁵⁸ עד שילדה, שאף-על-פי שנוול
4 לשמונה, אינו דוחה את השבת⁵⁹.

(57) שהרי אמרו: "מילה בזמנה דוחה את השבת", וגם מילת עבדים בשמיני בכלל זה. (58) לשם גירות. (59) כי מחלוקת היא בגמרא (שבת קלה:) אם נימול לשמונה או לאחר, והואיל ולא הוכרעה הלכה כדברי מי, אנו הולכים בו לחומרא מספק: אין מלים אותו לפני יום שמיני - שמא הלכה כדעת האומר נימול לשמונה, ואין מחללים עליו השבת מספק - שמא הלכה כדעת האומר נימול לאחר, והרי זו מילה שלא בזמנה. לפיכך אין מלים אותו אלא ביום ראשון שהוא יום תשיעי ללידתו (ש"ך ליו"ד סי' רסז, ס"ק ז). והוא-הדין ל"מקנת כסף" שלא טבלה אמו קודם שילדה, שאע"פ שנימול לשמונה כמבואר לעיל ה"ד, אינה דוחה את השבת מטעם האמור כאן. וכן מבואר בשו"ע יו"ד סי' רסז סעיף ב. וכדאי להעיר שדעת רבינו ירוחם הובאה ב"דרכי משה" יו"ד סי' רסז, שאין מילת עבדים דוחה שבת בשום פנים אפילו טבלה אמו לפני לידתו, כי לא הותרה מילה בשבת אלא בישראל.

- 5 יא. קטן שנוול כשהוא מהול, ומי שנוול בחדש
6 השמיני לעבורו, קדם שתגמר ברייתו, שהוא כנפל⁶⁰,
7 מפני שאינו חי⁶¹, ויצא דפן⁶², ואנדרוגינוס, ומי
8 שיש לו שתי ערלות - אין דוחין את השבת⁶³, אלא
9 נמולין באחד בשבת, שהוא יום תשיעי שלהן.

(60) הנופל מבטן אמו קודם זמן לידתו, ונזכר (קהלת ו, ג): טוב ממנו הנפל. (61) והרי הוא כאבן, ואסור לטלטלו בשבת שאין מילתו מצוה. (62) שאין אמו טמאה עליו טומאת לידה, וראה לעיל ה"ז בביאורנו. (63) כי כל אלה ספקות הם, נולד כשהוא מהול, ספק שמא ערלתו כבושה וצריך מילה, שמא אין לו ערלה כלל ואינו צריך מילה. אנדרוגינוס, ספק זכר ספק נקבה, והתורה אמרה "ערלתו" - ערלתו ודאי, דוחה את השבת ולא ספק, כי "ערלתו" משמע, ערלתו של זה ולא של אחר. מי שיש לו שתי ערלות - הרי ספק הוא איזו מהן ערלה ומצותה בשמיני, ואיזו מהן אינה ערלה ואינה בכלל "ערלתו" ואין דוחים שבת מספק. בן שמונה אין מילתו מצוה, שהרי כמת הוא ואסור לטלטלו בשבת. יוצא דופן, יש ספק בכלל אם נימול לשמונה ע"פ הכלל: "כל שאין אמו טמאה לידה, אין נימול לשמונה" ולפיכך הולכים בו לחומרא שנימול בשמיני, אבל אין מילתו דוחה את השבת. וראוי להעיר שרבינו לא הזכיר דינו של טומטום (אין לו סימני זכרות ונקבות) שנקרע לפני שמונה ימים ונמצא זכר, אם נימול בשבת. ולדעת ה"בית יוסף" בדברי רבינו - נימול בשבת, על פי סוגיית הש"ס (בבא-בטרא קכז). כי אין אנו מקפידים על זה שהיא "זכר משעת לידה", וכך נפסקה ההלכה ביו"ד סי' רסז, ס"ג.

- 10 יב. מי שנוול בין השמשות⁶⁴ - ספק ביום, ספק
11 בלילה - מונין מן הלילה, ונמול לתשיעי, שהוא
12 ספק שמיני. ואם נולד ערב שבת בין השמשות,

1 ושמרתם את חוקותי... אשר יעשה אותם האדם וחי בהם -
2 ודרשו חז"ל: "וחי בהם, ולא שימות בהם" (סנהדרין עד.).
3 (84) לא כן בתינוק שאינו חולה, שנימול ליום השמיני, אע"פ
4 שלפעמים עדיין לא עברו עליו שבעה ימים מעת לעת, כגון
5 שנולד ביום ראשון בחצות היום, ונימול בשמיני בשעות
6 הבוקר (יבמות עא:). (85) שנשלף ממנו החוס ויצא מגופו.
7 חמה - חולי הקדחת (רש"י לברכות לד:). והר"ן לנדרים
8 (מא). מפרש: חלצתו חמה, לבשתו חמה, כאדם המזדיין
9 שע"י כלי זיין שעליו - נקרא חלוץ. (86) שהוא חולי כל
10 הגוף. (87) שאינו אלא חולי של אבר אחד, וכתב ה'נמוקי
11 יוסף' (יבמות פ"ח) שאם יש לו כאב גדול בעינים ממתינים
12 אחר שנתרפא שבעה ימים שלמים, שחולי זה חמור יותר
13 מחולי הקדחת, שהרי אמרו (ע"ז כח:): גידי העינים
14 ומאורם, בטרפס הלב תלויים.
15 יז. קָטַן שֶׁנִּמְצָא בְּשִׁמְיָנִי שְׁלוֹ יֶרֶק בְּיוֹתֵר, אֵין מְלִין
16 אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ דָם⁸⁸, וְיִחְזְרוּ מֵרְאִיו כְּמֵרָאָה
17 הַקְּטָנִים הַבְּרִיאִים. וְכֵן אִם הָיָה אָדָם בְּיוֹתֵר, כְּמִי
18 שֶׁצָּבְעוּ אוֹתוֹ, אֵין מְלִין אוֹתוֹ⁸⁹ עַד שֶׁיִּפְּלַע בּוֹ דָּמּוֹ
19 וְיִחְזְרוּ מֵרְאִיו כְּשֶׁאָר הַקְּטָנִים⁹⁰, מִפְּנֵי שֶׁזֶה חָלִי
20 הוּא. וְצָרִיד לְהַזְהִיר בְּדָבָרִים אֵלּוּ הַרְבֵּה.
21
22

(88) שיתאסף בו דם כל צרכו. (89) שעכשיו כל דמו מצוי
בין עור לבשר, וכשימולוהו יצא כל דמו (שבת קלד.
וברש"י שם). ומסופר שם: "אמר רבי נתן, פעם אחת הלכתי
לכרכי הים, ובאת אשה לפני שמלה בנה ראשון ומת, שני
ומת, שלישי הביאתו לפני, ראיתי שהוא אדום. אמרתי לה,
המתניני לו עד שיבלע בו דמו, המתנינה לו עד שבלע בו דמו
ומלה אותו וחיה, והיו קוראים לו נתן הבבלי על שמי".
(90) מדברי רבינו משמע, שאפילו לא נמצא ירוק או אדום
אלא ביום השמיני, ובו ביום חזרו מראיו כשאר הקטנים
הבריאים, מלים אותו מיד, ואין ממתינים לו שבעה ימים
(ב"ח יו"ד סי' רסג) וזה שדייק רבינו ואמר: "שנמצא
בשמיני שלו ירוק ביותר" וכו'. להורות שאם ראו זה ביום
השביעי, וביום השמיני לא מצאוהו ירוק, מלים אותו
בשמיני ('בנין שלמה' לר"ש קלוגר).

23 יח. אִשָּׁה שֶׁמָּלְהָ⁹¹ בְּנֵה רֵאשׁוֹן, וּמֵת מִחֻמַּת מִילָה,
24 שֶׁהִכְשִׁילָה אֶת פָּחוּ; וְכֵן מָלָה אֶת הַשָּׁנִי, וּמֵת מִחֻמַּת
25 מִילָה - בֵּין מִבְּעֵלָה הָרֵאשׁוֹן, בֵּין מִבְּעֵלָה הַשָּׁנִי -
26 הָרִי זֶה לֹא יִמּוֹל אֶת הַשְּׁלִישִׁי⁹² בְּזִמְנוֹ, אֲלֹא מִמְּתִינִין
27 לוֹ עַד שֶׁיִּגְדִּיל וְיִתְחַזֵּק פָּחוּ. אֵין מְלִין, אֲלֹא וְלָד
28 שָׁאִין בּוֹ שׁוֹם חָלִי, שֶׁסִּפְּנָת נִפְשׁוֹת דּוֹחָה אֶת הַכָּל⁹³;
29 וְאִפְשָׁר לְמוֹל לְאַחֵר זִמָּן, וְאִי אִפְשָׁר לְהִחְזִיר נִפְשׁ
30 אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל לְעוֹלָם.

(91) שנתנה בנה למול, ולא שהיא עצמה מלה אותו.
(92) יבמות סד, ע"ב. כי הוחזקה אשה זו שבניה מתים
מחמת מילה. מדברי רבינו משמע שאין קפידא אלא באשה
שמתו בניה, כי חוששים אנו למשפחתה שדמה רופף, והדם
הנוצר בוולד הוא מחלק האשה, כמאמר חז"ל (נדה לא).
שלשה שותפים באדם, הקב"ה, ואביו ואמו... אמו מזרעת
אודם שממנו בשר ודם וכו', אבל איש שמתו לו שני בנים

1 ה"ה) בדברי רבינו, וכפירושו של ה'כסף משנה' בהבנת
2 דברי ה'מגיד משנה'.
3 טו. הוֹצִיא הָעֶבֶר רֵאשׁוֹ חוּץ לְמַעַי אָמּוֹ בֵּין
4 הַשְּׁמֻשׁוֹת⁷⁷, אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא יָצָא כָּלּוֹ אֲלֹא בְּלִילִי
5 שֶׁבֶת - אֵין מְלִין אוֹתוֹ בְּשֶׁבֶת⁷⁸. וְכָל מִי שֶׁאִינוֹ
6 דּוֹחָה אֶת הַשֶּׁבֶת אִינוֹ דּוֹחָה אֶת יוֹם-טוֹב רֵאשׁוֹן⁷⁹,
7 וְדּוֹחָה אֶת יוֹם-טוֹב שְׁנִי⁸⁰. וּבְשָׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל
8 רֵאשֵׁי-הַשָּׁנָה, אִינוֹ דּוֹחָה, לֹא אֶת הָרֵאשׁוֹן וְלֹא אֶת
9 הַשְּׁנִי⁸¹. וְכֵן⁸² מִילָה שְׁלֹא בְּזִמְנָה אֵינָה דּוֹחָה אֶת
10 שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֵאשֵׁי-הַשָּׁנָה.

(77) של ערב שבת. (78) נדה מב, ע"ב. כי אנו מונים לו
שמונה ימים משעת הוצאת ראשו ע"פ הכלל: "יצא ראשו,
הרי הוא כילוד" והרי הוא כנולד בין השמשות בערב שבת
שאנו דוחה את השבת, כאמור לעיל ה"ב. (79) כי
יום-טוב יש בו מצות-עשה: ביום הראשון שבתון (ויקרא
כג, לט) ומצות לא-תעשה: כל מלאכת עבודה לא תעשו,
ואין מצות-עשה של מילה דוחה 'לא-תעשה' ו'עשה' (שבת
קלג.). (80) שאינו אלא משום ספק, כי בני חוץ לארץ לא
ידעו את קביעותו המדייקת של החודש (בזמן שקדשו את
החודש ע"פ הראיה), ובארץ ישראל שידעו בקביעות
החודש לא עשו אלא יום אחד בלבד יום-טוב. וכן כיום אין
יום-טוב שני בארץ ישראל, כי בקיאים אנו בקביעות
החודש, ובני חוץ לארץ אף-על-פי שבקיאים הם כיום
בקביעות החודש כבני ארץ ישראל, אין עושים שני ימים-
טובים אלא משום מנהג אבותיהם בידיהם. (81) כי שני
ימים של ראש-השנה קדושה אחת להם, וכיום אחד ארוך
הם חשובים, ואפילו בארץ ישראל אנו עושים אותו שני
ימים, והטעם מבואר יפה בהל' קידוש החדש פ"ה, ה"ז-ח.
נמצא שקטן נימול לשמונה, לתשעה, לעשרה, לאחד עשר
ולשנים עשר, כיצד? כדרכו, לשמונה. נולד בין השמשות,
נימול לתשעה. בין השמשות של ערב שבת, נימול לעשרה
(שאי-אפשר למולו בשבת הבאה, שמא יום תשיעי הוא,
ומילה שלא בזמנה אינה דוחה את השבת). חל יום-טוב
לאחר שבת, נימול לאחד-עשר (כי אין מילה שלא בזמנה
דוחה את יום-טוב). חל יום-טוב של ראש-השנה אחר שבת,
נימול לשנים-עשר (שבת פ"ט, מ"ה). (82) תיבת "וכן"
דחוקה מאד, שהרי כל הדינים המנויים בהלכה זו, טעמם
מפני שמילה שלא בזמנה אינה דוחה שבת ויו"ט. והגאון
רק אליהו דוד רבינוביץ' מגיה "וכל" במקום "וכן". וכוונת
רבינו לומר, שכל מקרה שמילת התינוק מתקיימת שלא
בזמנה, כגון שחלה ביום השמיני, או שאירע אונס אחר
שלא מלו אותו בזמנו וכיוצא בו, אין הוא נימול בשבת.

11 טז. חוֹלָה, אֵין מְלִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּבְרִיא⁸³; וּמוֹנִין לוֹ
12 מַעַת שֶׁיִּבְרִיא מִחֲלִיו שְׁבַעַה יָמִים מַעַת לְעֵת⁸⁴,
13 וְאַחֲרֵיכֵן מְלִין אוֹתוֹ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים?
14 בְּשִׁחְלָצָתוֹ חֻמָּה⁸⁵, וּכְיוֹצֵא בְּחָלִי זֶה⁸⁶; אֲבָל אִם
15 כָּאֲבוֹ לוֹ עֵינָיו - בַּעַת שֶׁיִּפְתָּחוּ עֵינָיו⁸⁷ וְיִרְפָּאוּ, מְלִין
16 אוֹתוֹ מִיָּד, וְכֵן כָּל כְּיוֹצֵא בְּזֶה.

(83) שמא יבוא לידי סכנה, והתורה אמרה (ויקרא יח, ה):

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אֶת הָעֶטְרָה¹⁵, עַד שֶׁתִּתְגַּלֶּה כָּל הָעֶטְרָה. וְאַחֲרֵיכֶן⁹
פּוֹרְעִין¹⁶ אֶת הַקְּרוֹם הָרַף שֶׁלִּמָּטָה מִן הָעוֹר¹⁷
בַּצֶּפֶרֶן, וּמְחִזְזִיו לָכָאן וּלָכָאן עַד שֶׁיִּרְאֶה בָּשׂוֹר¹¹
הָעֶטְרָה. וְאַחֲרֵיכֶן מוֹצֵץ אֶת הַמִּילָה עַד שֶׁיֵּצֵא הָדָם¹²
מִמְקוֹמוֹת רְחוּקִים, כְּדִי שֶׁלֹּא יָבוֹא לְיַדִּי סִפְּנָה¹⁸. וְכָל¹³
מִי שֶׁאֵינוֹ מוֹצֵץ, מְעַבְּרִין אוֹתוֹ¹⁹. וְאַחֲרֵי שֶׁמוֹצֵץ,¹⁴
נֹתֵן עָלֶיהָ אֶסְפָּלָנִית אוֹ רִטְיָה²⁰ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן.¹⁵

(14) המכסה. (15) הוא הבשר שבראש הגיד (האבר) עד לחוט הגבוה המקיף את הגיד, שממנו הגיד משפע ויורד לצד הקרקע. (16) קורעים. (17) כי עור הערלה כפול הוא, העליון עבה, והפנימי דק מאוד, והוא מכסה את ראש הגיד. (18) שעל ידי החבורה, הדם שבבשר הגיד מתחמם ונקפה. ואפשר שיצבה הגיד. כל הלכה זו מקורה (שבת דף קלג עמוד ב). (19) מפטרים אותו מלהיות מוהל. (20) תחבושת מרוחה במשחה העוצרת הדם, ומרפאה את הפצע.

ג. יֵשׁ צִיּוּץ²¹ מְעַבְּבִין אֶת הַמִּילָה, וְיֵשׁ צִיּוּץ שְׁאִין¹⁶
מְעַבְּבִין אֶת הַמִּילָה. פִּיּוּצָה? אִם נִשְׁאָר מְעוֹר הָעֶרְלָה¹⁷
עוֹר הַחוּפָּה רַב גְּבָהָה²² שֶׁל עֶטְרָה - הֲרִי זֶה עֶרְלָה¹⁸
כְּמוֹת שֶׁהִיא; וְזֶה הָעוֹר הוּא צִיץ הַמְּעַבְּבִין²³. וְאִם לֹא¹⁹
נִשְׁאָר מִמֶּנּוּ אֵלָּא מַעַט, שְׁאֵינוֹ חוּפָּה רַב גְּבָהָה שֶׁל²⁰
עֶטְרָה - זֶהוּ צִיץ שְׁאֵינוֹ מְעַבְּבִין²⁴.

(21) נימי הערלה שנשארו מדובקים בעטרה. (22) וקל וחומר לרוב היקפה. (23) וצריך לחתכו שנית. (24) ואין מלים אותו שנית (שבת דף קלז עמוד א).

ד. הַמָּל - כָּל זֶמֶן שֶׁעוֹסֵק בַּמִּילָה²⁵, חוֹזֵר בֵּין עַל²²
הַצִּיּוּץ שֶׁמְעַבְּבִין בֵּין עַל צִיּוּץ שְׁאִין מְעַבְּבִין;²³
פִּרְשָׁה²⁶, עַל צִיּוּץ הַמְּעַבְּבִין חוֹזֵר, עַל צִיּוּץ שְׁאִין²⁴
מְעַבְּבִין אֵינוֹ חוֹזֵר²⁷. מָל וְלֹא פָּרַע אֶת הַמִּילָה²⁸ -
כָּאֵלּוּ לֹא מָל²⁹.

(25) שלא סילק ידיו ממנה. (26) סילק ידיו. (27) אינו מחוייב לחזור ולמול. ויש מפרשים: שאסור לו לחזור ולמול משום צער התינוק (מרכבת המשנה). ומקור הלכה זו בברייתא (שבת דף קלג עמוד ב). אולם רוב המפרשים ורש"י בראשם מפרשים ברייתא זו במילה בשבת, אבל בחול וודאי שצריך לחזור על ציצים אפילו שאינם מעכבים, ורבים תמהים על רבינו מניין לו שאפילו בחול אינו חוזר (ראה בשאלות ותשובות שאגת אריה סימן נ) והגאון רבי אליהו דוד רבינוב'ץ הביא מקור נאמן לשיטת רבינו מתלמוד ערוך במסכת יבמות דף מז עמוד ב שבמילת הגר אמרו שם: "נשתיירו בו ציצים המעכבים את המילה חוזרים ומלים אותו שנייה" - משמע שעל ציצים שאינם מעכבים אינם חוזרים, והרי מילת הגר אינה אלא בחול, שהרי אינה דוחה שבת, שמילה שלא בזמנה היא. (28) שלא קרע את הקרום הדק וגילה את בשר העטרה. (29) (שבת דף קלז עמוד ב) שאף על פי שלא נתפרשה הפריעה בתורה - ולא ניתנה פריעה לאברהם אבינו (יבמות דף עא עמוד ב) - אבל

מחמת מילה, אם נולדו משתי נשים אין חוששים לו, ומלים את בנו השלישי, אבל דעת רבינו מנחם (הובא ב'בית יוסף' יו"ד סי' רסג) שגם באיש חוששים, ואין להקל בספק סכנת נפשות. וכך נפסקה ההלכה בשו"ע (יו"ד סי' רסג, סעיף ב). (93) ראה הל' שבת פ"ב ה"ג. כתב רב נחשון גאון (הובא ברא"ש למועד קטן פ"ג): תינוק שמת קודם שיגיע להיות בן שמונה ימים, מלים אותו על קברו, להסיר חרפתו ממנו שלא יקבר בערלתו, ואין מברכין על מילתו, וקוראים לו שם לזכר שירחמוהו מן השמים ויחיה בתחיית המתים ותהיה בו דיעה להכיר את אביו (וראה יו"ד סי' רסג, סעיף ה בהגהה שם) וסמך לזה דברי התלמוד (סנהדרין קי:): "קטן מאימתי בא לעולם הבא? משעה שנימול" (הגר"א).

יום רביעי כ"ג סיון ה'תשפ"ב

פרק שני

(1) מי הם הכשרים למול; כיצד מוהלים; מכשירי מילה אם דוחים שבת ויום טוב.

א. הַכָּל כְּשָׁרִין לְמוֹל. וְאַפְלוּ עֶרְלָה² וְעֶבֶד³ וְאַשָׁה⁴
וְקָטָן⁵ מְלִין בְּמָקוֹם שְׁאִין שֵׁם אִישׁ⁶. אָבֵל עֶפְרוֹן⁷
לֹא יִמּוֹל כָּלִל⁸. וְאִם מָל - אֵינוֹ צָרִיךְ לְחִזּוֹר וּלְמוֹל⁹
שְׁנִיָּה⁹. וּבִפְלִי מְלִין, וְאַפְלוּ בְּצוּר¹⁰ וּבְזִכּוּכִית וּבְכָל⁴
דְּבַר שְׁכֻרָת. וְלֹא יִמּוֹל בְּקְרוּמִית¹¹ שֶׁל קֶנֶה, מִפְּנֵי⁵
הַסִּפְּנָה¹². וּמִצָּה מִן הַמִּבְחָר לְמוֹל בְּבִרְזֵל¹³ - בֵּין⁶
בְּסִפִּין, בֵּין בְּמִסְפָּרִים. וְנִהְיָ כָּל יִשְׂרָאֵל בְּסִפִּין.⁷

(2) ישראל שלא נימול מפני שמתו אחיו מחמת מילה, ועדיין לא נתחזק כוחו, כמבואר לעיל (פרק א, הלכה י"ח). אבל מתכוון להפיר ברית בודון, לא (רבי מנחם, הובא "בבית יוסף" יורה דעה סימן רסד). (3) אף על פי שאינו מחוייב בכל המצוות, אלא כאשר המחוייבת במצוות עשה שאין הזמן גרמן, אבל מתוך שהאשה כשרה למול גם העבד כשר. (4) אף על פי שאינה בת מילה (עבודה זרה דף כז עמוד א). (5) אף על פי שאינו בר דעת ואינו יודע לכוון לשם מצוה, אבל מילה אינה צריכה לשמה (שם). (6) כי במקום שיש שם איש הוא קודם לכולם (רי"ף לשבת סוף פרק יט). (7) (עבודה זרה שם) שנאמר: "הימול ימול", קרא בו המל - ימול: מי שהוא מהול ימול אחרים, אבל אשה מתוך שאינה בת מילה הרי היא כמהולה וכשרה. (8) אפילו במקום שאין שם מי שימול. (9) וב"ספר המצוות גדול" כתב שעל כל פנים צריך לחזור ולהטיף ממנו דם ברית שאינו עדיף מנולד כשהוא מהול, וייתכן שגם רבינו סובר כך ("בית יוסף יורה דעה סימן רס"ד). (10) אבן חדה, ככתוב (שמות פרק ד, פסוק כה): ותיקח ציפורה צור ותכתוב את ערלת בנה. (11) הצד החד של קנה עץ. (12) שקסמים ניתנים ממנה כשדוחקים אותה, ויש לחוש שמא ינקבו את הגיד (חולין דף טז עמוד ב וברש"י שם). (13) (שבת פרק י"ט, משנה א) "כורתיים עצים לעשות פחמים לעשות ברזל" (למול בו). וראה ב"פרישה" ליוורה דעה (סימן רס"ד סעיף קטן ז) טעם לזה.

ב. פִּיּוּצָה מוֹהֵלִין? חוֹתְכִין אֶת כָּל הָעוֹר הַמְּחַפָּה¹⁴

המבוי הרי הוא כרשות היחיד, אלא שמדברי סופרים אסור להוציא מהחצרות למבוי, אם לא עירבו ביניהן. עירוב - מבואר לעיל הלכות ברכות פרק י"א, הלכה ג בבבאורנו, וראה הלכות עירובין (פרק א, הלכות וז'), וזה שכתב רבינו: "ואפילו מבוי שאינו מעורב" לומר שלא רק מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים שאסור מן התורה להוציא מזה לזה, אלא דרך מבוי שאין אסור בהעברתו אלא מדברי סופרים - אסור להביא סכין למילה בשבת. (44) דרך המבוי. וראוי להעיר שאין האיסור להביא דרך מבוי אלא כלים ששבתו בתוך הבית אבל כלים שהיו מונחים כל יום השבת בחצר, מותר להעבירם מחצר לחצר אפילו דרך מבוי שאינו מעורב, כמבואר בדברי רבינו הלכות עירובין (פרק ג, הלכה יט). (45) המיועדת למצוות מילה. (46) וכלל הוא: "כל שאפשר לעשותו מערב שבת אינו דוחה שבת" (שבת דף קל עמוד א) ושם עמוד ב מקור כל הלכה זו. וראה פסחים דף צב עמוד א "איזמל (סכין) העמידו בדריהם במקום כרת".

- 21 ז. וכן אין שוחקין לה⁴⁷ סממניו, ואין מתמנין לה⁴⁸
- 22 חמין⁴⁹, ואין עושין לה אספגנית⁵⁰, ואין טורפין⁵¹
- 23 יין ושמן. ואם לא שחק במוין⁵² מערב שבת - לועס⁵³
- 24 בשניו⁵⁴ ונותן. ואם לא טרף יין ושמן - נותן זה
- 25 לעצמו וזה לעצמו. זה הפלל: כל שאפשר לעשותו
- 26 מערב שבת, אינו דוחה את השבת. אבל אם שכת
- 27 ולא הכינו המכשירין - תדחה המילה לתשיעי⁵⁵.

(47) למילה, לרפאותה שהרי מלאכת הטחינה היא אחת משלושים ותשע מלאכות שנאסרו בשבת (שבת דף עג עמוד א). (48) לרחוץ את התינוק לפני המילה. (49) שעשיית האספגנית אפשר להכין מערב שבת. (50) מערבין. רגילים היו לערב שמן ויין בקערה - כדרך שטורפים ביצה בקערה - ולטפס ממנה על המילה לרפואה, ובשבת אסור לטרוף גזירה משום שחיקת סממנים. (51) מין זרע ריחני, ומשתמשים בו למאפה תנור (קיממעל בלע"ז) ונמצא במקרא (ישעיה פרק כח, פסוק כז). (52) שכל מה שאפשר לשנות במלאכת שבת משנים. ומקור כל הלכה זו (שבת פרק י"ט, משנה ב). (53) שלא הודחה שבת מפני מילה, אלא במילה עצמה, שבשעת דיחוי שבת הוא מקיים מצוות עשה של מילה, אבל במכשיריה לא, שעדיין אין לו מצוה בהכנתם ("קריית ספר").

- 28 ח. מלו את הקטן בשבת, ואחר-כך נשפכו החמין⁵⁴
- 29 או נתפזרו הסממניו - עושין לו הכל בשבת, מפני
- 30 שפסגה היא⁵⁵ לו. מקום שדרךן להרחיץ את
- 31 הקטן⁵⁶, מרחיצין אותו בשבת ביום המילה - בין
- 32 לפני המילה, בין לאחר המילה⁵⁷, או בשלישי של
- 33 מילה⁵⁸ שחל להיות בשבת בין רחיצת כל גופו⁵⁹,
- 34 בין רחיצת מילה; בין בחמין שהוחמו מערב שבת,
- 35 בין בחמין שהוחמו בשבת⁶⁰, מפני שפסגה היא
- 36 ל⁶¹.

(54) שרוצים בהם את המילה. (55) שדחוייה היא שבת אצל סכנת נפשות, אבל אם נשפכו לפני המילה תידחה

נצטוונו בה על פי הלכה למשה מסיני, ולפיכך מי שלא נפרע, עדיין הוא בעונש כרת כאילו לא נימול כלל. ובירושלמי (יבמות פרק ח, הלכה א) דרשו: "המול ימול, מכאן לשתי מילות, אחת למילה, ואחת לפריעה".

- 1 ה. קטן שפשוו רך ומדלדל³⁰ ביותר, או שהיה בעל
- 2 בשר³¹, עד שיראה פאלו אינו מהול - רואין אותו
- 3 בעת שיתקשה³²: אם נראה שהוא מהול - אינו צריך
- 4 כלום, וצריך לתקן את הבשר מכאן ומכאן³³, מפני
- 5 מראית העין³⁴; ואם בעת שיתקשה לא נראה מהול
- 6 - חוזרין וקוצצין את הבשר המדלדל מכאן ומכאן,
- 7 עד שתראה העטרה גלויה בעת קשוי³⁵. ודבר זה
- 8 מדברי סופרים³⁶; אבל מן התורה, אף-על-פי שהוא
- 9 נראה כעל, הואיל ומל, אינו צריך למול פעם
- 10 שניה³⁷.

(30) רפוי ותלוי. (31) שהוא שמן ונראה הבשר שלמעלה מערלתו - לאחר שניטלה ערלתו - כאילו הוא חוזר וחופה את העטרה. (32) ובשרו מתפשט ונמתח. (33) יש להשתדל לדחוק העור לאחריו, ולקשרו סביב הגיד למעלה מן העטרה, אם אפשר שיעמוד שם ולא יחזור למטה, ואם אי אפשר בדרך זו אין צריך לחתוך ממנו כלום (תרומת הדשן, הובא בב"ח ליוורה דעה סימן רסד). (34) שלא יחשדו בו שהוא ערל. (35) (שבת דף קלז עמוד ב). (36) שכן לשון המשנה (שם פרק י"ט משנה ה): "ואם היה בעל בשר מתקנו מפני מראית העין" - משמע שמן התורה אינו צריך מילה שנית. (37) והרי הוא כשאר הנימולים ומותר לאכול בתרומה ובפסח (ראה הלכות תרומות פרק ז, הלכה י).

- 11 ו. עושין כל צרכי מילה בשבת: מלין, ופורעין,
- 12 ומוצצין, וחוזר על ציצין המעכבין, אף-על-פי
- 13 שפרשו³⁸, ועל ציצין שאין מעכבין, כל זמן שלא
- 14 פרשו³⁹; ונותן עליה אספגנית⁴⁰. אבל מכשירי
- 15 מילה⁴¹ אינן דוחין את השבת. כיצד? הרי שלא
- 16 מצאו ספין - אין עושין ספין בשבת, ולא מביאין
- 17 אותו במקום למקום⁴². ואפילו מבוי⁴³ שאינו מערב,
- 18 אין מביאין אותו מחצר לחצר⁴⁴. ואין ערוב
- 19 מדבריהם נדחה מפני הבאת הספין⁴⁵, הואיל ואפשר
- 20 להביאו מערב שבת⁴⁶.

(38) שסילק ידיו. (39) שכל חיתוך הערלה ניתנה שבת להידחות אצלה. אבל משפירש, אינו חוזר שהרי זו התחלה בפני עצמה ועל אלו לא ניתנה שבת להידחות. (40) תחבושת, אף על פי שרפואה אסורה בשבת משום שחיקת סממנים רפואת המילה מותרת, שזה חולי ישיש בו סכנה. (41) דברים שהם מכינים ומאפשרים את המילה, ואפשר היה לעשותם בערב שבת. (42) שאסור להעביר חפץ בשבת מרשות לרשות אם לא עירבו ביניהן. (43) רחוב שסתום משלושת צדדיו, והרוח הרביעית פתוחה לרשות הרבים, וקורה נתונה עליו מכותל לכותל, ומן התורה מותר לטלטל בכולו, וכן מותר להוציא מהחצרות למבוי, שכל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁפֹתָהּ⁶⁹? אָבֵל שׁוֹחֲקִין לָהּ סִמָּנִין בְּיוֹם-טוֹב,¹³
הָאֵיל וְרָאִי לְקִדְרָה⁷⁰, וְטוֹרְפִין לָהּ יִין וְשִׁמְן⁷¹.¹⁴

(67) ביום השמיני. כגון, הבאת סכין על ידי ישראל דרך מבוי שאינו מעורב, כמבואר לעיל הלכה ו. (69) שהרי יום טוב אסור במלאכה מן התורה, שנאמר (ויקרא פרק כג, פסוק ח): כל מלאכת עבודה לא תעשו וכבר אמרנו לעיל הלכה ז, שאין להתיר מכשירי מילה מטעם עשה דוחה לא תעשה. (70) לחבל בהם את התבשיל שהרי מותר לבשל ביום טוב, וכל דבר שהוא מאכל בריאים אין בו משום איסור רפואה בשבת. (71) (שבת דף קלד עמוד א) כי אפילו בשבת אין איסור טריפת יין בשמן אלא מדבריהם, גזירה משום שחיקת סממנים, וביום טוב התירו משום צרכי מילה ("מעשה רוקח").

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) נוסח ברכת המוהל ואבי הבן; ברכת מילת גרים ועבדים; ערך מצות מילה וחשיבותה.

א. הַמֶּל מְבָרֵךְ קִדְם שְׁמִימִל²: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הַמִּילָה - אִם מֶלֶךְ בֶּן חֲבֵרִי. וְאִם מֶלֶךְ אֶת בְּנוֹ - מְבָרֵךְ: וְצִוָּנוּ לְמוֹל אֶת הַבֶּן³, וְאָבִי הַבֶּן מְבָרֵךְ⁴ בְּרִכָּה אַחֲרָת: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִכְנִיסוֹ⁵ בְּבְרִיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אֲבִינוּ. מִצְוָה עַל הָאָב לְמוֹל אֶת בְּנוֹ, יֵתֵר עַל מִצְוֵה שְׁמִימִל וְיִשְׂרָאֵל שְׁמִימִלוּ כֹל עַרְל שְׁבִינִיָּהּ. לְפִיכָךְ אִם אֵין שָׁם אָבִי, אֵין מְבָרְכִין אַחֲרֶיהָ בְּרִכָּה⁶. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה⁷, שְׁיִבְרְכוּ אוֹתָהּ בֵּית-דִּין אוֹ אֶחָד מִן הָעָם, וְאֵין רָאִי לַעֲשׂוֹת בָּן.²⁴

(2) כבר נתבאר לעיל (הל' ברכות פ"א, ה"ב) "שכל מצות-עשה שבין אדם למקום בין מצוה שאינה חובה, בין מצוה שהיא חובה - מברך עליה קודם לעשייתה". (3) פסחים ז, ע"ב. ע"פ הכלל שקבע רבינו בהל' ברכות (פ"א, ה"א) "שכל העושה מצוה לעצמו, מברך: "לעשות". עשאה לאחרים מברך: "על העשייה". והיות ומצוה על האב למוול את בנו, לפיכך הוא מברך "למוול" כדין העושה מצוה לעצמו, אבל המל את בן חבירו שאינו מצווה על מילה זו אלא הוא מוציא בה את האב ידי חובתו, לפיכך הוא מברך "על המילה". (4) נוסף על הברכה הראשונה שבירך כשמל, או כשאחר בירך על מילת בנו. (5) אף-על-פי ש"להכניסו" משמע להבא (לעתיד) וזה כבר הכניס את הבן בברית? אבל עיקר ברכתו אינה מכוונת על המילה הזאת שנתקיימה רק עכשיו, אלא נותן שבח לה' שציונו על מצוה זו בכללה. ותיקנו לברכה כעת, לגלות ולהודיע שמילה זו נעשית לשם הקב"ה ולא לשם עבודה-זרה ('תוספות' לפסחים ז.י). ומטעם זה, אין לתמוה למה מברכה אחר העשייה, בניגוד ל"ברכת המצוות" שמברכים אותה לפני העשייה? כי אין זו "ברכת המצוות" אלא ברכת שבח והודאה בעלמא (כסף-משנה). וכן כתב רבינו בתשובתו, ראה במוספנו "תשובות רבינו". אולם רבינו אברהם בנו של הרמב"ם מעיד על אביו שדעתו לברך ברכה זו לפני המילה,

המילה, כי אין להתיר להחם מים מפני הסכנה, כי אדרבה אל ימול ואל יסתכן, וכן דעת הר"ה והרשב"א. (56) כדי לחזקו. (57) לרפאותו. (58) שאז המחלה מתגברת והילד בסכנה, וזכר לדבר, שנאמר (בראשית פרק לד, פסוק כה): ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים. (59) אף על פי שגזרו חכמים על רחיצת כל הגוף בחמים ואפילו בחמים שהוחמו מערב שבת, כמבואר (בשבת דף מ עמוד א) משום גזירה, מפני הבלנים שהיו מחמים המים בשבת, ואומרים מערב שבת הוחמו - במקום מצוות מילה התירו - שאין הגזירה שייכת בה כל כך (ר"ן לשבת פרק יט). (60) זה מוסב רק על רחיצת מילה ביום השלישי, אבל על הרחיצה לפני המילה אין נימוק זה מועיל, כי אדרבה לא ימול ולא יסתכן. ואין היתר לרחיצה בחמין לפני המילה אלא בחמים שהוחמו מערב שבת או שחיימם גוי בשבת לצורך עצמו, ולומר לגוי שיחמם בשבת לצורך התינוק - אסור. וראה במוספנו "תשובות רבינו" להלכות מילה פרק ב מה שהשיב בעניין זה לחכמי לונל. (61) וזה לשון רבינו (הלכות שבת פרק ב, הלכה ג): "ואסור להתמהמה בחילול שבת לחולה שיש בו סכנה, שנאמר: "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם", - הא למדת שאין משפטי התורה נקמה בעולם, אלא רחמים וחסד ושלוש בעולם, ואלו המינים שאומרים שזה חילול שבת ואסור, עליהם הכתוב אומר (יחזקאל פרק ח, פסוק כה): וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם".

ט. שְׂכָחוּ וְלֹא הִבִּיאוּ סִפִּין מַעֲרֵב שֶׁבֶת - אוֹמֵר לְעַפּוֹ"ם לְהִבִּיאוּ סִפִּין⁶² בְּשֶׁבֶת; וּבִלְבָד שֶׁלֹּא יָבִיאוּ אוֹתוֹ דֶּרֶךְ רִשּׁוֹת הָרִבִּים⁶³. כָּלְלוּ שֶׁל דָּבָר: כָּל דָּבָר שֶׁעָשִׂיתוּ בְּשֶׁבֶת אֲסוּרָה עָלֵינוּ מִשּׁוּם שְׁבוּת⁶⁴, מִתֵּר לָנוּ לֵאמֹר לְעַפּוֹ"ם לַעֲשׂוֹת אוֹתָן, כִּדִּי לַעֲשׂוֹת מִצְוָה בְּזִמְנָהּ; וְדָבָר שֶׁעָשִׂיתוּ אֲסוּרָה עָלֵינוּ מִשּׁוּם מְלָאכָה⁶⁵, אֲסוּר לָנוּ לֵאמֹר לְעַפּוֹ"ם לַעֲשׂוֹתוֹ בְּשֶׁבֶת⁶⁶.

(62) דרך מבוי שאינו מעורב שאין איסור בהעברתו אלא מדברי סופרים ולצורך מצוות מילה התירו. (63) שאיסור ההעברה ברשות הרבים הוא מן התורה. (64) שבות ממלאכת שבת, וכל מלאכה שאינה אסורה מן התורה, אלא שחז"ל גזרו עליה שלא לעשותה נקראת "שבות" מלשון "וביום השביעי תשבות". (65) וגם העברת חפץ דרך רשות הרבים מלאכה היא ש"הוצאה" מרשות לרשות היא משלושים ותשע מלאכות האסורות בשבת. (66) אפילו לצורך מצוה (עירובין דף סח עמוד א) והשווה דברי רבינו הלכות שבת (פרק ו הלכה ט), והטעם שאסור לנו לומר לגוי לעשות בשבילנו מלאכה בשבת, "כדי שלא תהיה שבת קלה בעינינו ונבוא לעשות בעצמנו" (מלשון רבינו הלכות שבת פרק ו, הלכה א). ודבר זה מדברי סופרים הוא, וכן אמרו (שבת דף קנ עמוד א): "אמירה לגוי - שבות".

י. מְכַשְׁרֵי מִילָה, אֶפְלוּ בְּזִמְנָהּ⁶⁷, אֵינָן דוֹחִין אֶת יוֹם-טוֹב, הָאֵיל וְאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן מַעֲרֵב יוֹם-טוֹב. וְקָל וְחֶמֶר הַדְּבָרִים: אִם לֹא דָחוּ מְכַשְׁרֵי מִילָה שְׁבוּת, שְׁהוּא מְדַבְּרֵיהֶם⁶⁸, הֵיאָךְ יִדְחוּ לֹא-תַעֲשֶׂה

16) כאן הוא פונה לה' בבקשה, כאומר: "אתה צורנו" וכו'. וראה במוספנו "תשובות רבינו". 17) הנפש, שהיא חביבה מהכל, מלשון הכתוב (ירמיה יב, ז): נתתי את ידידות נפשי. 18) הנפש שבגופנו, או הנפש הנשארת לנו אחרי מותנו. 19) מגיהנום, וכן אמר הנביא (זכריה ט, יא): גם את בדם ברייתך שלחתי אסירך מבור אין מים בו. וכן אמרו חז"ל (עירובין יט, ט): "אברהם אבינו יושב על יד פתחו של גיהנום ומעלה את כל מי שנימול". 20) נוסח ברכה זו נמצא בשבת קלז: וכדאי להעיר, שרבינו בתשובותיו מביא ברכה זו בנוסח אחר. ראה במוספנו "תשובות רבינו". 21) "שהרי מצוה זו אינה תמידית ואינה מצויה בכל עת, והרי היא דומה למצוה שהיא מזמן לזמן" (מלשון רבינו לעיל הל' ברכות פ"א, ה"ט). ורבים חולקים על רבינו, וסוברים שאין לברך "שהחיינו" בברית מילה, משום שאין מברכים ברכה זו אלא בשעת שמחה וחדוה, וכאן התינוק מצטער (ראה כתובות ח, ט: 'תוספות' לעירובין מ:). אולם ב'הגהות מיימוניות' דוחים סברא זו שאין "ברכת שהחיינו" מתבטלת מחמת צער, שהרי תלמוד ערוך הוא: "מת אביו והוא יורשו - בתחילה אומר ברוך דיין אמת, ולבסוף הוא מברך שהחיינו" [אם אין עמו אחרים] (ברכות נט: ; וראה לעיל הל' ברכות פ"י, ה"ז). והגר"א ב"ד סי' רסה ס"ק לו, אומר: כי הברכה היא על שמחת המצוה לא על שמחת הגוף, וגדולה מזו כתב הרדב"ז (ח"א סימן תלד): שבני האנוסים הבאים להכנס תחת כנפי השכינה, מברכים בעצמם בשעת מילתם ברכת שהחיינו, ואע"פ שמצטערים מחמת הכאב, אין שמחה אלא שמחת הלב, כי אע"פ שהגוף מצטער הלב שמח, ועל שמחת הלב הוא מברך והכתוב אומר (תהלים קיט, קסב): שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב, ודרשוהו חז"ל (שבת קל). על המילה. ונהגו בכל מלכות ארץ ישראל וסוריא וסביבותיה ובמלכות מצרים לברך שהחיינו כרבינו" (לשון השו"ע סי' רסה, סעיף ז).

ד. המל את הגרים, מברך: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וציונו למול²² את הגרים ולהטיף²³ ממנו דם ברית, שאלמלא דם הברית לא נתקיימו שמים וארץ, שנאמר: אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי²⁴.

22) שאין זה כעושה מצוה להוציא אחרים, כי מילת גר מוטלת על כל ישראל, וכולם שוים בדבר, אלא שהקודם בו זכה, ולפיכך מברך "למול" כדין "אב המל את בנו" המבואר לעיל ה"א. 23) לפי שיש כמה גרים המתגיירים כשהם נימולים, ועיקר מילתם הטפת דם ברית, לפיכך תיקנו לומר לכולם כן (רי"ף לשבת פ"ט, ובר"ן שם). 24) שבת קלז, ע"א. כי אע"פ שידוע הוא שהתורה מקיימת את העולם, אבל אין עסק התורה אלא בזמן שבני אדם ערים, ובשעה שהם ישינים על מיטותיהם מי מקיים אז העולם? אבל המילה דבוקה בגופו של אדם בשכבו ובקומו וראויה היא לקיים את העולם גם ביום וגם בלילה, שאפילו כשהם ישינים הם מוכתרים במצוה זו (רי"ף ל"עין יעקב" נדרים לא:), וזה שאמרו במדרש (הובא בילקוט שמעוני ירמיה לג): "צא וראה, אי זה ברית שהיא נוהגת ביום ובלילה? אי

וכזה הורה ונעשה מעשה לפניו (חידושי הרמב"ם שחיבר בנו, הובאו בספר "מעשה רוקח" דף א' עמ' ב', וב"קובץ" דף' ליפסא דף נב:). 6) כי ברכה זו ניתקנה לאב, משום תוספת מצוה המוטלת עליו יותר מעל כל ישראל. נוסחנו כנוסח כת"י התימנים, ובדפוסים אחרים כתוב: אחריה. 7) רב האי גאון, הובא ברא"ש לקידושין פ"א. ורב יהודאי גאון, הובא ב"האשכול" ח"ב פרק ב.

ב. ואם היו שם עומדין⁸, אומרים: שְׁהִנָּסְתוּ לְבְרִית, בְּן תְּכַנְיֶסְהוּ לְתוֹרָה וּלְחַפָּה וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים⁹.

8) כלומר, אם יש עוד אנשים הנוכחים בשעת המילה. ונקט רבינו "עומדים" כי מצוה לעמוד בשעת המילה, וסמך לדבר: ויעמוד כל העם בברית (מלכים-ב כג, ג) וכן הודגש בתלמוד (שבת קלז): "העומדים אומרים", וכן כשמביאים התינוק לחדר הברית הכל עומדים מפני נושאי התינוק לחלוק כבוד לעושי המצוה ('ברטנורא' לביכורים פ"ג, מ"ג). וגם צריך שיהיו עשרה אנשים בשעת הברית מילה, שאנו מדמים תינוק הנימול שיצא ממעי אמו, ליוצא מבית האסורים המחוייב להודות בפני עשרה, כמבואר לעיל (הלכות ברכות פ"י, ה"ח). אלא שאין לעכב מצות מילה כשאין עשרה ('דרכי משה' ליו"ד סי' רסה). 9) שבת קלז, ע"ב. אמירה זו מכוונת ע"פ ההלכה שהאב חייב למול את בנו, לפדותו ללמדו תורה ולהשיאו אשה (קידושין כט). והיא מרמזת לאב שמהיום והלאה מוטלות עליו מצוות אלו. והזכירו "מעשים טובים" באחרונה, אע"פ שהבן חייב במצוות מבין י"ג שנה, וזמן חופה הוא רק כשהוא בן שמונה-עשרה שנה, לפי שאין בית-דין של מעלה מעניש עד שיהיה בן עשרים, והוא נכנס לחופה לפני כן בהיותו בן שמונה-עשרה (אבודרהם).

ג. ואחר-כך מברך אבי הבן או המל¹⁰ או אחד מן העומדין שם: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדש ידידי¹¹ מבטן וחק בשאר¹² שם, וצאצאיו¹³ חתם באות ברית קדש¹⁴. על בן בשכר זאת, אל חי חלקנו¹⁵ צורנו¹⁶, צוה להציל ידידות¹⁷ שארנו¹⁸ משחת¹⁹ למען בריתו אשר שם בבשרנו²⁰. ברוך אתה ה', בורת הברית. ואבי הבן מברך "שהחיינו"²¹.

10) נוטל ידיו ורוחץ פיו שנתלכלכו מחמת המילה, ואחר כך מברך (שם). 11) יצחק אבינו נקרא ידיד, על שם: אשר אהבת (בראשית כב, א) שטרם שנוול נתקדש למצוה זו, ככתוב (שם, יז, יט): אבל שרה אשתך יולדת לך בן... והקימותי את בריתי אתו וגו' בריתי - זו ברית מילה. 12) בבשרו, לא כשאר החוקים שאינם חקוקים בבשרו של אדם, כמו תפילין וציצית וכדומה. 13) ובניו, הצאצאים והצפיעות (ישעיה כב, כד) מתרגם יונתן: בנאי ובני בנאי. 14) שגם בניו אחריו לדורותם חתמם הקב"ה באות מילה, שהיא ברית קדושה בין ה' ובניו. 15) בשכר מצות מילה נעשה הקב"ה לנחלתנו וחלקנו, ככתוב (בראשית יז, ז): והקימותי את בריתי... להיות לך לאלהים ולזרעך אחרך.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בראש הגיד, רק שממקום הראוי לנקב היתה נמשכת בליטה בעור כמו חוט לאורך הגיד עד למטה באמצע הכיס, ושם היתה לו נקבות כראוי, ומשם השתין... וזה לפני חמש-עשרה שנה הביא לי קצב אחד כבש לשאול עליו אם כשר הוא, והראני בו זכרות למטה ככל האילים, ונקבות סמוך לאחריים ככל הרחלות".

ז. עכו"ם שצריך לחתך ערלתו מפני מכה או מפני שחין שנוולד בו - ה"ה אסור לישאל לחתך לו אותה; שהעכו"ם אין מעלים אותם³² מידי מיתה ולא מורדין אותן אליה; אף-על-פי שגזעשית מצוה ברפואה זו, שהרי לא נתפון למצוה³³. לפיכך אם נתפון העכו"ם למילה³⁴, מתר לישאל למול אותה³⁵.

(32) שאסור לרפאות גויים עובדי עבודה-זרה, שנאמר (דברים ז, ג): ולא תחנם (ע"ז כו:). "וכל מקום שנאמר גוי סתם, הרי זה עובד ע"ז" (לשון רבינו הל' מאכלות אסורות פ"א, ה"ח). אבל במקום שיש לחוש לאיבה אם לא ירפאנו, מותר לרפא אותו בשכר (ראה הל' ע"ז פ"י, ה"ב). (33) אלא לשם רפואה בלבד. (34) לשם מצות מילה, לא לשם גירות. ורבינו בהל' מלכים (פ"י, ה"י) כותב: "בן נח שרצה לעשות מצוה משאר מצוות התורה כדי לקבל שכר, אין מונעים אותו לעשותה כהלכתה", וראה במוספנו 'תשובות רבינו'. (35) אע"פ שמרפאו בכך.

ח. מאוסה היא הערלה, שנתגנו כה הגוים, שנאמר: פי כל הגוים ערלים³⁶. וגדולה היא המילה, שלא נקרא אברהם אבינו שלם עד שמל³⁷, שנאמר: התהלך לפני ויהיה תמים ואתנה בריתי ביני ובינך וגו'. וכל המפר בריתו של אברהם אבינו, והניח ערלתו³⁸ או משכה³⁹ - אף-על-פי שיש בו תורה ומעשים טובים, אין לו חלק לעולם הבא⁴⁰.

(36) נדרים לא, ע"ב. ונאמר (שמואל-א יז, כו): כי מי הפלשתי הערל הזה. (37) נדרים, שם. זה שאנו חומדים ומתאזים לאחוז התינוק - בשעה שנימול - על הברכים, יש לזה סמך במדרש 'שוחר טוב' (הובא ב'ילקוט שמעוני' תהלים לה) על הפסוק: כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך! אמר דוד, אני משבחך בכל אברי ומקיים בהם המצוות, בשערות ראשי - אני מקיים "לא תקיפו פאת ראשכם", ותפילין - אני מניח בראשי, בצוארי - עטיפת ציצית וכו' וכו', הגיד - מצות מילה ופריעה, ברכיים - בהן אני עושה סנדיקוס לילדים בשעת מילה ופריעה". וכן נוהגים לעשות כסא לכבוד אליהו הנביא, על-פי דברי 'פרקי דרבי אליעזר' (פ"כט): "בשעה שברח אליהו מארץ-ישראל נגלה עליו הקב"ה ואמר לו: מה לך פה אליהו? אמר לו: קנא קנאתי לה' (ראה מלכים-א יט, י), אמר לו הקב"ה: לעולם אתה מקנא, קנאת בשטים... וכאן אתה מקנא, חייך שאין ישראל עושים ברית מילה עד שאתה רואה בעיניך, מכאן התקינו חכמים שיהיו עושים מושב כבוד למלאך הברית, שנאמר (מלאכי ג, א): ומלאך הברית אשר אתם חפצים הנה בא.

אתה מוצא אלא מילה". ותיקנו לומר נוסח זה בגרים ובעבדים, כמבואר בסמוך, לרמז בזה, כי אף שאמר אלהים לאברהם: "זאת בריתי אשר תשמרו... ובין זרעך אחרית" והיה נראה מזה שאין הברית כוללת אלא את בני ישראל שהם זרע המיוחד של אברהם, לפיכך הוא מדיגש במילתם שדם הברית מקיים את כל הבריאה בכללה, וגם אלה כשנימולו נכנסו בכלל מקיימי העולם ('הבונה' ל"עין יעקב" שבת קלז:). ויש מפרשים: מפני שהם בני דעת - כי על כן מבוגרים הם - ועומדים אותם, כדי שיקבלו עליהם עול תורה ומצוות בשמחה, ולא ידאגו לדם הנוטף מהם ('המאור' שבת פ"ט).

ה. המל את עבדו, מברך: אשר קדשנו במצותיו וצונו למול²⁵ את העבדים ולהטות מהן דם ברית, שאלמלא דם ברית לא נתקדשו שמים וארץ. ואם מל עבד של אחרים, מברך "על מילת²⁶ העבדים". והמל אדם גדול²⁷ צריך לכסות ערותו עד שיברך²⁸, ואחר-כך מגלהו ומל אותו.

(25) שהמצוה מוטלת ביחוד על האדון למולו, והרי זה כאב המל את בנו המברך "למול". (26) כדין העושה מצוה לאחרים, וכמבואר לעיל ה"א. (27) כגון גר ועבד, או ישראל ערל שנימול כשהוא גדול. (28) רי"ף, שבת פ"ט. אבל במילת קטן אין צורך לכסות ערותו בשעת הברכה. ואע"פ שכתב רבינו לעיל (הל' קריאת שמע פ"ג, ה"טז) שאסור לקרוא קריאת שמע נגד ערות הקטן, אפשר לומר שלקטן כל כך - בן שמונה ימים - לא נתכוין רבינו. גם יש לחלק, שכאן הרי מתכוין לשם מצות מילה, ומשום תיקון מילה ערותו מתגלית, אני קורא בו: "והיה מחניך קדוש", ואין בזה משום: "ולא יראה בך ערות דבר" (הרא"ש לברכות פ"ג). וראה במוספנו 'תשובות רבינו' ובהערותנו שם.

ו. גר שמל קדם שנתגיר, וקטן שנוולד פשהוא מהול - פשמיטפין ממנו דם ברית, אינן צריכין ברכה²⁹. וכן אנדרוגינוס³⁰, אין מברכין על מילתו, מפני שהוא אינו זכר ודאי³¹.

(29) מפני שהטפת דמם של אלו אינה אלא מספק, כי בקטן יש להניח שמא אין ערלתו כבושה והרי הוא נימול מלידה, ובגר יש פוסקים ('רבינו חננאל' הובא ב'תוספות' שבת קלה; יבמות מו:). שאינו צריך הטפה, כדעת רבי שמעון בן אלעזר (שבת קלה). ולפיכך מספק יש להחמיר ולהטות, אבל אין מברכים על הספק, משום חשש ברכה שאינה צריכה, וכמבואר לעיל הל' ברכות פ"א, ה"טז (ע"פ הש"ך יו"ד סי' רסח, סק"א). (30) שיש לו זכרות כזכר, ונקבות נקבה. (31) וכבר אמרנו שאין מברכים על הספק. וראה במוספנו 'תשובות רבינו' תשובה ארוכה לרבינו בנידון זה. וכדאי להביא כאן דברי התפארת ישראל' למסכת שבת (פרק יט, מ"ג) הכותב: "וחדשים מקרוב כתבו שאין אנדרוגינוס בנמצא כלל, ואני אומר אשר פיהם דבר שוא וימינם ימין שקר, ועיני ראו ולא זר, זה כשתים-עשרה מלתי בעצמי ילד כזה, שהיתה לו זכרות כהוגן, ולא היה לו נקב

מילה כתב "ברוך רחמנא דסייענ" כלומר שזהו סיום הספר, ונמצא שסדר התפילות הוא עניין נפרד בפני עצמו וא"כ תמוה מדוע לא הזכיר מאומה אודות סדר התפילות בסוף ההקדמה שהיא ה"מפתח" לכל ספר היד, והרי כתב ספרו בתכלית הדיוק כולל מספר הפרקים, ההלכות והספרים ומדוע לא הזכיר דבר אודות סדר מצות התפילה שכתב. ב. הדבר הראשון שמזכיר בסדר התפילות הוא אמירת פרשת "צו" עניין זה מקורו בזהר ומכאן רואים שאין לחלק ח"ו בין נגלה דתורה ופנימיות התורה שהכל תורה אחת. ג. בסוף "סדר התפלות" מונה כל ההפטרות של כל השנה מלבד הפטרת פרשת וילך, ומביא הפטרת נצבים ומיד לאחר הפטרת האזינו. ויש לעיין ולבדוק בכת"י אולי זו השמטת המעתיק או המדפיסים.

ד. לאחר פירוט ההפטרות מוסיף ומסיים: "וכן נהגו כל העם להיות מפטירין בנחמות ישעיהו מאחר תשעה באב עד ראש השנה, בשבת שאחר תשעה באב נחמו נחמו עמי... בשביעית שוש אשיש בה". אבל בפסיקתא מוסיף עוד שתי הפטרות "תרת" דתיובתא ("דרשו" ו"שובה") וכן הובא בטור אבל הרמב"ם אינו מזכיר כלל תרת" דתיובתא, ויש לומר שכונתו במפטירין בדברי ישעיהו אינו ללמדנו סדר ההפטרות אלא בכדי לסיים בדבר טוב.

יין מלכות ספר אהבה סימן כ'.

(ראה 'טור' יו"ד סי' רסה). (38) שלא מל את עצמו. (39) שהיה מהול, ומשך בעור אברו עד שנשתרבב וכיסה את העטרה כדי שלא יראה מהול. (40) ירושלמי פאה פ"א, ה"א.

ט. בוא וראה כמה חמורה מילה - שלא נתלה למשה רבנו עליה אפילו שעה אחת⁴¹, אף-על-פי שהיה בדרך. וכל מצות התורה נכרתו עליהן שלש בריתות, שנאמר: אלה דברי הברית אשר צוה ה', מלבד הברית אשר פרת אתם בחורב; ושם הוא אומר: אתם נצבים היום פלכם, לעברך בברית ה' אליהך - הרי שלש בריתות. ועל המילה נכרתו שלש-עשרה בריתות⁴² עם אברהם אבינו: ואתנה בריתי ביני ובינך, אני הנה בריתי אתך, והקמתי את בריתי ביני ובינך, לברית עולם, ואתה את בריתי תשמר, זאת בריתי אשר תשמרו, והיה לאות ברית, והיתה בריתי בבשרכם, לברית עולם, את בריתי הפר, והקמתי את בריתי אתה, לברית עולם, ואת בריתי אקים את יצחק.

(41) שכל זכויותיו של משה רבינו לא עמדו לו להצילו, בשעה שנתרשל מן המילה, אלא מיד שנתרשל ביקש המלאך להרגו, שנאמר (שמות ד, כד): ויהי בדרך במלון ויפגשוהו ה' ויבקש המיתו, ותקח צפורה צור ותכרות את ערלת בנה. ובנדרים (לא): שנינו בברייתא: "אמר רבי יוסי, חס-ושלום שנתרשל משה רבינו מן המילה, אלא כך אמר: אמול ואצא (לדרך) - סכנה היא... אמול ואשעה שלשה ימים, הקב"ה אמר לי: "לך שוב מצרים"! אלא מפני מה נענש? "מפני שנתעסק במלון תחילה" והיה לו להתעסק במילה תחילה, ואותו מלון סמוך למצרים היה, שלא היתה עוד סכנה בדרך קצרה כזו, הרי שמלוא שעה של התעסקות במלון לא נתלתה לו. (42) מקור כל הלכה זו בנדרים (פ"ג, מ"א). וחז"ל (שבת קל). אמרו: "כל מצוה שמסרו ישראל עצמם עליה למיתה בשעת גזירת המלכות, כגון ע"ז ומילה, עדיין היא מוחזקת בידם, וכל מצוה שלא מסרו ישראל עצמם עליה בשעת גזירת המלכות, כגון תפילין עדיין היא מרופה בידם". וכן אמרו (שם): "כל מצוה שקיבלו עליהם בשמחה, כגון מילה... עדיין עושים אותה בשמחה" (שעושים משתה, רש"י שם).

ברוך רחמנא דסייענ

סדר תפילות כל השנה

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"סדר תפילות כל השנה".

בסדר התפילות יש להעיר כמה דברים:

א. מיקומו של סדר התפילות מוכיח עליו שהוא עניין לעצמו, שהרי נסדר לאחר הלכות מילה שבסוף ספר אהבה ולפני ספר זמנים (הלכות שבת) ומיד לאחר הלכות

נהגו העם לקרות בכל יום בשחר². אחר שקורין פרשת, "צו"³ וברכת כהנים⁴ קורין משנה זו. אלו דברים⁵ שאין להם שיעור הפאה⁶ והפסוקים והראשון⁷ וגמילות חסדים ותלמוד תורה. אלו דברים שאדם אוכל פרותיהן בעולם הזה והקרן⁸ קיימת לו לעולם הבא. כבוד אב ואם וגמילות חסדים⁹ ועיני תפלה¹⁰ ובקור חולים והשקמת בית-המדרש והקנסת אורחים והבאת שלום בין אדם לחברו ותלמוד תורה כנגד פלם. אמר רבי זירא¹¹ בנות ישראל הן החמירו על עצמן שאפילו רואות טפת דם בחדל יושבות עליה שבועה נקיים. תנא דבי אליהו¹² כל השנה הלכות בכל יום מביט לך שהוא בן העולם הבא. שנאמר, 'הליכות עולם'¹³ לו. אל תקרי 'הליכות' אלא 'הלכות'. אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא¹⁴ תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם. שנאמר, 'וכל- בניה למודי ה'.'¹⁵ וכו'. מזמור לדוד¹⁶ ה' מי-יגור באהלך מי-ישכן ביהר קדשך הולך תמים ופועל צדק. לעולם¹⁷ יהא אדם ירא שמים בסתר ומודה על האמת ודובר אמת בלבבו וישכם ויאמר רבון העולמים לא על צדקותיני אנהני מפילים תחנונינו לפניך פי על רחמיך הרבים. מה אנו מה חיינו מה חסדנו מה-צדקתנו מה-כחנו ומה-גבורתנו מה-נאמר

כג, (יז): שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך את וגו'.
(8) עיקר הדבר ועצמותו, "בעבור שהכוח בקרנים, יקראו גוף הדבר קרנו" (רמב"ן לויקרא כג, כח). (9) שבגופו, כגון ביקור חולים וקבורת המת וכו' אבל גמילות חסדים שבממון, כגון פדיון שבויים וכיוצא בה, יש לה שיעור, שיתן בכל פעם שתבוא מצוה כזו לידו עד כדי חמישית מהריוח שבנכסיו, ויותר אינו מחוייב, כמאמרם (כתובות ג,): "המבזבז, אל יבזבז יותר מחומש" (רע"ב שם).
(10) לכיון בתפלתו, מכאן ואילך נמצא בברייתא במסכת שבת קכו. כעדות ה'תוספות' (ברכות יא:). ובכת"י התימנים, אין כל הפסקא הזו, נמצא שאין לפנינו אלא מה ששנוי במשנה פאה פ"א. וקוראים משנה וברייתא זו - מפני שאלה הלכות פסוקות הן, מבלי מחלוקת תנאים, "ואין עומדין להתפלל אלא מתוך הלכה פסוקה" שאינה צריכה עיון, ולא יהא מהרהר בה בתפילתו (ברכות לא. וברש"י שם), נמצא שתיכף אחרי ברכות התורה למד במקרא, במשנה ובברייתא (ראה ב'תוספות' לברכות יא:).
(11) ברכות לא, ע"א. ומפורש בדברי רבינו הלכות "איסורי ביאה" פרק יא, הלכה ג. (12) מגילה כח, ע"ב.
(13) חבוק ג, ו. (14) ברכות סד, ע"א. וכל אלה הלכות ואגדות פסוקות הן. (15) ישעיה נד, יג. (16) תהלים טו, א. ובכת"י התימנים, אין כל הפסקא הזו. וב'מעשה רוקח' היא מוקפת בסוגריים. (17) תנא דבי אליהו, פרק כא. (18) קהלת ג, יט. (19) לשון שררה (בראשית לב, כט). (20) לשון יושר, בתוספת נז"ן התואר (ישעיה מד, ב). (21) בסידור "עבודת ישראל" הגיה לומר: ותגבה, והכל מוסב אל "קרננו" שתרגום ותגבה בישועתך. וכן הנוסח ב'טור' או"ח סי' מו. (22) עיקר ברכת הודאה זו תוקנה כנגד דורות השמד שגזרו עליהם לא לקרוא קריאת שמע, והוכרחו לקרוא בסתר, ולפיכך מסיים: מקדש שמו ברבים, להודות בזה לה' שנתבטלה הגיזרה ויכולים לקדש את שמו בגלוי ובמנין של עשרה ('שבלי הלקט'). (23) כנוסח 'מעשה רוקח', ובנוסח אחר: "לכל". (24) צפניה ג, כ. (25) נחמיה ט, ו. (26) תהלים קב, כח. ובכת"י התימנים, כל הפסקא הזאת אינה.

ברכה ראשונה שמברכין לפני פסוקי הזמירות²⁷
זהו נסחה. ברוך שאמר והיה העולם. ברוך הוא.
ברוך אומר ועושה. ברוך גוזר ומקיים. ברוך מרחם על-הארץ. ברוך מרחם על-הבריות. ברוך מעביר אפלה ומביא אורה. ברוך משלם שכר טוב ליראיו.
ברוך שאין לפניך לא עולה לא שכיחה ולא כזב ולא מקרמה לא משוא פנים ולא מקח שחד. ברוך אל חי לעד וקדם לצח. ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם. האל המהלל בפי עמו משבח ומפאָר בלשון כל-חסידי וְעַבְדָּיו. ובשירי דוד עבדך משיחך נהללך ה' אלהינו בשבחחות ובזמירות נודך ונשבַּחך ונפאָרך ונזכיר שמך מלכנו אלהינו יחיד חי העולמים. משבח ומפאָר עדי עד שמו. ברוך אתה ה' מלך מהלל בתשבחות. וקורין פסוקין אלו. יהי כבודך²⁸ ה' לעולם ישמח ה' במעשיו כו'

לפניך ה' אלהינו הלא כל-הגבורים באין לפניך ואנשי השם כלא היו וחקמים כבלי מדע ונבונים כבלי השכל כי כל מעשינו תהו ובהו וימי חיינו הכל לפניך כמו שכתוב בדברי קדשך¹⁸ 'ומותר האדם' וגו'. אבל אנחנו עמך בני בריתך. בני אברהם אברהך שנשבעת לו בהר המוריה. זרע יצחק יחידך שנשבעת על-גבי מזבחתך. צדת יעקב בנך בכורך שמאברהכתך שאברהם אותו ומשמחתך ששמחת-בו קראת אותו ישראל¹⁹ וישרון²⁰. לפיכך אנו חבין להודות לך ולשבַּחך ולפאָרך ולתן שבח והודאה לשמך. וחבין אנו לומר לפניך בכל-יום ערב ובקר שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. אשרינו מה-טוב חלקנו מה-נעים גורלנו מה-יפה רשתנו. אשרינו שאנו משכימין ומעריכין בכל-יום תמיד ערב ובקר ואומרים שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. אתה הוא קדם שנברא העולם אתה הוא אחר שנברא העולם אתה הוא הנה ואתה הוא לעולם הנא. אתה הוא ראשון ואתה הוא אחרון קדש שמך הגדול והקדוש בעולמך ובישועתך תרום ותגביה²¹ קרננו. ברוך המקדש שמו ברבים²². אתה הוא ה' אלהינו בשמים ממעל ועל-הארץ מתחת ובשמי השמים העליונים. אתה הוא ראשון ואתה הוא אחרון ומבלעדיך אין אלהים. קבץ קריך מארבע נפשות הארץ יפירו וידעו כל-באי עולם כי אתה-הוא האלהים לבדך²³ לכל-ממלכות הארץ. אתה עשית את-השמים ואת-הארץ. ומי בכל-מעשה ידיך בעליונים או בתחתונים מי שיאמר לך מה-תעשה. אבינו שבשמים עשה עמנו כמו שהבטחתנו על-ידי חוזה בעת ההיא²⁴ אביא אתכם ובעת קבצי אתכם כפי-אתן אתכם לשם ולתהלה בכל עמי הארץ בשובי את-שבתיכם לעיניכם אמר ה'. ונאמר²⁵ אתה-הוא ה' לבדך אתה עשית את-השמים שמי השמים וכל-צבאם הארץ וכל-אשר עליה השמים וכל-אשר בהם ואתה מחיה את-כלם וצבא השמים לך משתחוים. אתה הוא ה' האלהים אשר בחרת באברהם והוצאתו מאור פשדים ושמת שמו אברהם. אתה הוא ושנותיך לא יתמו²⁶. ה' מלך ה' מלך ה' מלך לעולם ועד. ה' מלך כו' עד ברוך ה' לעולם אמן ואמן:

(2) אחרי ברכות התורה הנזכרות לעיל (הל' תפלה פ"ז, ה"ו).
(3) את בני ישראל (במדבר כח), והיא "פרשת התמיד".
(4) שם, ו, כג. ושתי פרשיות אלו כבר הזכירן רבינו (לעיל הל' תפלה פ"ז, ה"א) לקרותן אחרי ברכת התורה.
(5) מסכת פאה פ"א, מ"א. (6) שאדם חייב להניח בסוף שדהו לעניים, ככתוב (ויקרא יט, ט). (7) שחייב אדם להיראות בחצר בית המקדש בשלש רגלים, ככתוב (שמות

33) מקורו בתקופת המשנה (פסחים פ"י, מ"ז). ונקרא שם 'ברכת השיר', ופירושו בתלמוד (שם, קיח). שהוא: "נשמת כל חי". וקטעים מנוסח זה נזכרים במסכת תענית (ו:). 34) בדפוס מנטובה, תיבה זו איננה. (35) רבבי, ודגשות הבי"ת לחסרון הכפל, והמון עם קורא רובי בשורק, וטעות היא ('אבודרהם'). (36) רוממתנו, כמו: ארוממך ה' כי דלייתי (תהלים ל, ב). (37) לשון הנה, ודוגמתו: הן הנה היו לבני ישראל (במדבר לא, טז). ויש מנקדים: הנהם, כמו: הן-עם לבדד ישכון (שם, כג, ט) סדר 'עבודת ישראל'. (38) תהלים צב. (39) הוא פרק קלו שבתהלים. ולמה נקרא שמו הלל גדול, מפני שהקב"ה יושב ברומו של עולם ומחלק מזונות לכל בריה", שכתוב בפרק זה: נותן לחם לכל בשר וגו' (פסחים קיח, וברש"י). (40) תהלים קכא-קכד.

41) בְּרָכָה רֵאשׁוֹנָה שֶׁלִפְנֵי קְרִיאַת שְׁמַע זוּ הִיא נִסְחָה. 42) בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ כּו', עַד יוֹצֵר הַמְּאֹרוֹת. בְּרָכָה שְׁנִיָּה - אֶהְבֵּת עוֹלָם אֶהְבֵּתָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ חֲמֵלָה גְּדוֹלָה וְיִתְרָה חֲמֵלָת עֲלֵינוּ אֲבִינוּ מִלִּפְנֵי כּו', עַד בְּעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה:

47) בְּרָכָה אַחְרֹנָה שֶׁלֹּאֲחֵר קְרִיאַת שְׁמַע זוּ הִיא נִסְחָה. 48) אָמֵן וְיֵצִיב וכו' עַד בְּרוּךְ אַתָּה ה' גָּאֵל יִשְׂרָאֵל. 49) וּבִעֲרִיבִית - בְּרָכָה רֵאשׁוֹנָה בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בִּדְכָרוּ מַעֲרִיב עֲרֵבִים עַד בְּרוּךְ אַתָּה ה' הַמַּעֲרִיב עֲרֵבִים. בְּרָכָה שְׁנִיָּה - אֶהְבֵּת עוֹלָם בֵּית יִשְׂרָאֵל עִמָּךְ אֶהְבֵּת וכו' עַד בְּרוּךְ אַתָּה ה' אוֹהֵב עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל⁴¹. בְּרָכָה רֵאשׁוֹנָה שֶׁלֹּאֲחֵר קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל עֲרִיבִית זוּ הִיא נִסְחָה. אָמֵן וְאַמְנוֹנָה⁴² כִּלְיָאֵת קִיָּם עֲלֵינוּ כּו', עַד בְּרוּךְ אַתָּה ה' גָּאֵל יִשְׂרָאֵל. בְּרָכָה אַחְרֹנָה זוּ הִיא נִסְחָה. 57) הַשְׁפִּיכֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ לְשָׁלוֹם וכו' עַד בְּרוּךְ שׁוֹמֵר עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְעַד. בְּרוּךְ ה' לְעוֹלָם⁴³ אָמֵן וְאַמֵּן כּו' עַד פְּדִיתָה אוֹתִי ה' אֵל אָמֵן. יִרְאוּ עֵינֵינוּ וְיִשְׁמַח לִפְנֵי כּו' עַד ה' מִלֶּךְ ה' מִלֶּךְ ה' מִלֶּךְ ה' לְעוֹלָם וְעַד. וְנִהְיֶה מִקְצֵת הָעָם לְבָרֶךְ פְּסוּקִים בְּאַמְצֵעַ בְּרָכָה וְקוֹרְאִין בְּנִסְחָה זֶה. וְיִרָא כִּלְיָאֵת⁴⁵ וְיִפְּלוּ עַל-פְּנֵיהֶם וְיֹאמְרוּ ה' הוּא הָאֱלֹהִים ה' הוּא הָאֱלֹהִים ה' הוּא הָאֱלֹהִים. הוֹשִׁיעֵנוּ⁴⁶ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְקַבְּצֵנוּ וְהַצִּילֵנוּ מִן-הַגּוֹיִם הַלְהוֹדוֹת לָשֵׁם קֹדֶשׁ לְהַשְׁתַּבַּח בְּתִהְלָתָהּ. 65) כִּי לֹא יִשָּׁשׁ⁴⁷ ה' אֶת-עַמּוֹ בְּעַבְדוֹ שְׁמוֹ הַגְּדוֹל כִּי הוֹאִיל ה' לַעֲשׂוֹת אֲתָכֶם לוֹ לְעָם. וְעָלוּ מוֹשִׁיעִים⁴⁸ בְּהֵר צִיּוֹן לְשַׁפֵּט אֶת-יֵהוּ עֲשׂוֹ וְהִתֵּה לָהּ הַמְּלוּכָה וְהִתֵּה ה' לְמִלְחָה⁴⁹ עַל-כִּלְיָאֵת בְּיוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה' אֶחָד וְשְׁמוֹ אֶחָד. אֱלֹהֵינוּ שֶׁבְּשֵׁמִים יִחַד שְׁמֶךְ הַקְּרוֹי עֲלֵינוּ קִיָּם אֶת-שְׁמֶךְ וּמִלְכּוּתָהּ עֲלֵינוּ תָּמִיד. 71) בִּידֶךְ נִפְשׁוֹת הַחַיִּים וְהַמֵּתִים אֲשֶׁר בִּידֶיךָ⁵⁰ נִפְשׁ כִּלְיָי וְרוּחַ כִּלְיָי שֶׁל-בֶּשֶׂר אִישׁ. בִּידֶךְ אֲפָקִיד רוּחִי⁵¹ פְּדִיתָה אוֹתִי ה' אֵל אָמֵן. וְאַנְחֵנוּ עִמָּךְ וְצֵאן

1 אֲשֶׁרִי כּו' עַד סוֹף תָּלִים. וְאַחֵר כֶּף קוֹרָא פְּסוּקִים 2 אֵלוּ. בְּרוּךְ ה' לְעוֹלָם אָמֵן וְאַמֵּן²⁹. יְמִלֶּךְ ה' לְעוֹלָם 3 אָמֵן וְאַמֵּן³⁰. וְיִכְרֶךְ דְּוִיד³¹ אֶת-ה' לְעֵינֵי כִלְיָאֵת 4 וְיֹאמֶר דְּוִיד בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וכו': 5 בְּרָכָה אַחְרֹנָה שֶׁל אַחֵר פְּסוּקֵי הַזְמִירוֹת זֶהוּ נִסְחָה. 6 יִשְׁתַּבַּח שְׁמֶךְ לְעַד מִלִּפְנֵי הָאֵל הַמֶּלֶךְ הַגְּדוֹל 7 וְהַקְדוֹשׁ בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ. כִּי לֶךְ נָאָה ה' אֱלֹהֵינוּ 8 וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וכו'. וְקוֹרָא הַשִּׁירָה עַד סוֹפָה 9 כְּמִנְהַג הַמָּקוֹם³².

27) ראה לעיל הל' תפלה פ"ז ה"ב, ובביאורנו. 28) תהלים קד, לא. וראה במסכת סופרים סוף פרק יז. 29) תהלים פט, נג. 30) אין פסוק כזה בתנ"ך, ואולי יש כאן טעות סופר, וצריך לומר: "ובורח שם כבודו לעולם..." 31) דברי הימים א כט, ייד. 32) שירת הים, או שירת "האזינו", וכמבואר בדברי רבינו לעיל הל' תפלה פ"ז, ה"ג.

10 בְּשִׁבְתָּ נִהְיֶה כֹל הָעָם לְהוֹסִיף לִפְנֵי בְרָכָה זוּ נִסַּח 11 זֶה. נִשְׁמַת כִּלְיָאֵת³³ תִּכְרֶךְ אֶת-שְׁמֶךְ ה' אֱלֹהֵינוּ. 12 וְרוּחַ כִּלְיָאֵת תִּפְאֵר וְתִרְוָמָם זִכְרֶךְ מִלִּפְנֵי תָמִיד 13 לְדוֹר וָדוֹר. וּמִעוֹלָם וְעַד עוֹלָם אַתָּה אֵל. וּמִבְּלַעֲדֶיךָ 14 אֵין אֱלֹהִים וְאֵין לָנוּ מֶלֶךְ גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ פּוֹדֶה 15 וּמַצִּיל בְּכָל-עֵת צָרָה וְצוּקָה אֵלָּא אַתָּה. מִפְּרִיט 16 וּמִרַחֵם. אֵלֹהֵי כִלְיָאֵת. אֲדוֹן הַתְּהִלּוֹת. הַמְהַלֵּל 17 בְּתִשְׁבָּחוֹת. הַמְנַהֵג עוֹלָמוֹ בְּחֶסֶד וּבְרִיּוֹתָיו בְּרַחֲמִים 18 רַבִּים. אֱלֹהִים אָמֵן לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן. הַמַּעֲרִיר 19 יִשְׁנִים וְהַמְקִיץ נִרְדָּמִים. סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא 20 חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים. וְלֶךְ אֲנַחְנוּ מוֹדִים. וְאֵלוּ 21 פִּינוּ מִלֹּא שִׁירָה פִּיָּם וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה בְּהַמּוֹן גָּלִיו 22 וּשְׁתִּיתֵינוּ שִׁבַּח כְּמִרְחָבֵי רְקִיעַ וְעֵינֵינוּ מְאִירוֹת 23 כְּשֶׁמֶשׁ וְכִנֹּרָה וְיִדְּנוּ פְּרוֹשׁוֹת כְּנִשְׂרֵי שָׁמַיִם וְרִגְלֵינוּ 24 קָלוֹת כְּאֵילוֹת אֵין אָנוּ מַסְפִּיקִין לְהוֹדוֹת לֶךְ ה' 25 אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וְלִכְרֶךְ אֶת-שְׁמֶךְ עַל-אַחַת 26 מֵאֵלֶּךָ אֵלֶּפֶי אֵלֶּפֶים וְרַבִּים³⁴ רַבִּים³⁵ [רַבִּין] רַבְבוֹת 27 פְּעָמִים הַטּוֹבוֹת נָסִים וּגְבוּרוֹת שְׁעִשִּׂיתָ עִמָּנוּ וְעַם 28 אֲבוֹתֵינוּ. מִלִּפְנֵים מִמַּעֲרִים גָּאֲלָתָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ 29 מִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ. בְּרַעֲב זִנְתָנוּ וּבִשְׁבַע 30 כִּלְכַּלְתָּנוּ. מִחֶרֶב הַצִּלָּתָנוּ וּמִדְּבַר מִלְּטָתָנוּ וּמִחֲלָאִים 31 רָעִים רַבִּים דִּלִּיתָנוּ³⁶. וְעַד הֵנָּה עֲזָרוֹנוּ רַחֲמֶיךָ ה' 32 אֱלֹהֵינוּ וְלֹא עֲזָבוֹנוּ חֲסִידֶיךָ. עַל כֵּן אֲבָרִים שֶׁפִּלַּגְתָּ 33 בָּנוּ וְרוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁנִּפְתַּח בְּאַפֵּינוּ וְלִשׁוֹן אֲשֶׁר שִׁמְתָּ 34 בְּפִינוּ הֵן³⁷ הֵם יוֹדוּ וְיִכְרְכוּ אֶת-שְׁמֶךְ ה' אֱלֹהֵינוּ 35 וכו' יִשְׁתַּבַּח וכו'. וְכֵן נִהְיֶה לְקָרוֹת כֹּל מְזֻמּוֹר שִׁיר 36 לְיוֹם הַשַּׁבָּת³⁸ קֹדֶם שֶׁתַּחֲלִילוּ פְּסוּקֵי הַזְמִירוֹת בְּיוֹם 37 הַשַּׁבָּת וּבְיוֹם הַכַּפּוּרִים. וְיִשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנִּהְיֶה לְקָרוֹת 38 הַלֵּל הַגְּדוֹל³⁹ בְּשִׁבְתוֹת קֹדֶם פְּסוּקֵי הַזְמִירוֹת. וְיִשׁ 39 מְקוֹמוֹת שֶׁנִּהְיֶה לְקָרוֹת שִׁיר הַמַּעֲלוֹת⁴⁰ - הַפֵּל 40 כְּמִנְהַגָּם:

הדעת: ה' השיבנו אבינו לתורתך ודבקנו במצותיך
 וקרבתנו מלפניו לעבודתך והחזירנו בתשובה שלמה
 לפניך. ברוך אתה ה' הרוצה בתשובה: ו סלח לנו
 אבינו כי חטאנו מחל לנו מלפניו כי פשענו לך כי
 אל טוב וסלח אתה. ברוך אתה ה' חנון הרבה
 לסלח: ז ראה-נא בעיני וריבה ריבנו ודון דיננו
 ומהר לגאלנו כי אל מלך גואל חזק אתה. ברוך
 אתה ה' גואל ישראל: ח רפאנו ה' אלהינו ונרפא
 הושיענו ונשעה כי תהלתנו אתה. והעלה רפואה
 שלמה לכל-תחלואינו כי אל רופא ורחמן אתה.
 ברוך אתה ה' רופא חולי עמו ישראל: ט ברכנו ה'
 אלהינו בכל-מעשה ידינו וברך את-שנותינו ותן
 (טל ומטר: לברכה) ברכה על-פל-פני האדמה
 ושבב את-העולם מברכותיך ורוה פני תבל. ברוך
 אתה ה' מברך השנים: י תקע בשופר גדול להרחתנו
 ושא נס לקבץ את-כל גליתינו מארבע פנות
 כל-הארץ לארצנו. ברוך אתה ה' מקבץ נדחי עמו
 ישראל: יא השיבה שופטינו בבראשונה ויועצינו
 כבתחלה והסר ממנו יגון ואנחה ומלך עלינו אתה
 לבדך בחסד וברחמים בצדק ובמשפט. ברוך אתה
 ה' מלך אוהב צדקה ומשפט: יב למלשינים⁴ אל
 תהי תקנה וכל-האפיקורסין כלם פגע יאבדו
 ומלכות זדון תעקר ותשבר במהרה בימינו. ברוך
 אתה ה' שובר רשעים ומכניע זדים: יג על-
 החסידים ועל-הצדיקים ועל-גרי הצדק ועל-שארית
 עמך בית ישראל יהמו רחמיך ה' אלהינו ותן שכר
 טוב לכל הבוטחים בשמך באמת וכו': יד תשפן
 בתוך ירושלים עירך כאשר דברת ובה אותה בנין
 עולם במהרה בימינו. ברוך אתה ה' בונה ירושלים:
 טו את-צמח דוד במהרה תצמיח וקרנו תרום
 בישועתך. ברוך אתה ה' מצמיח קרן ליועה: טז
 שמע קולנו ה' אלהינו וחוס ורחם עלינו וקבל
 ברחמים וברצון את-תפלתנו מלפניו ריקם אל
 תשיבנו כי אתה שומע וכו': יז רצה ה' אלהינו
 בעמך ישראל ולתפלתם שעה והשב העבודה לדביר
 ביתך ואשי ישראל ותפלתם וכו' ברוך אתה ה'
 המחזיר שכינתו לציון: יח מודים אנחנו לך שאתה
 הוא ה' אלהינו ואלהי אבותינו צור חיינו ומגן
 ישענו אתה לדור ודור נודה לך ונספר תהלתך
 על-חיינו וכו': יט שים שלום⁵ טובה וברכה חן
 וחסד ורחמים עלינו ועל-ישראל עמך וברכנו כלנו
 ממאור פניך נתת לנו ה' אלהינו תורה וחיים אהבה
 וכו'. בימות החמה אומר בברכה (שנה) 'רב
 להושיע מוריד הטל מכלל חיים בחסד וכו'.
 ומברך ברכה תשיעת בנסח זה 'ברכנו ה' אלהינו
 בכל-מעשה ידינו וברך את-שנותנו בטללי רצון

מרעיתך⁵² נודה לך לעולם לדור ודור נספר
 תהלתך. ה' הצילה נפשי⁵³ משפת-שקר מלשון
 רמיה. ישראל נושע⁵⁴ בפי תשועת עולמים לא
 תבשו ולא תכלמו עד עולמי עד. יהי ה' אלהינו
 עמנו⁵⁵ כאשר היה עם-אבותינו. אל-נעזבנו ואל-
 יטשנו להטות לבבנו אליו ללכת בכל-דרךיו לשמר
 מצותיו וחקיו ומשפטיו אשר צוה את-אבותינו. כל
 הנשמה⁵⁶ תהלל יה הללויה. ברוך ה' ביום. ברוך
 ה' בלילה. ברוך ה' בשכבנו. ברוך ה' בקומנו.
 תמיד נהללך סלה ונשית בחקיך ובאמונתך. ברוך
 אתה ה' המולך בכבודו חי וקים תמיד ומלך עלינו
 וכו'⁵⁷:

(41) ובדפוסים הקדומים, כתוב: עמו ישראל לעד.
 (42) ובכת"י התימנים: אמת אמונה וכו'. (43) תהלים פט,
 נג. (44) אין זה פסוק מיוחד בתנ"ך, אלא מורכב הוא
 מהתחלות שלשה פסוקים שונים: ה' מלך - תהלים י, טז;
 ה' מלך - שם, צג, א; ה' ימלך - שמות טו, יח. ופירושו:
 הוא מלך משנברא העולם, הוא מלך קודם שנברא העולם,
 הוא ימלך לעולם, והרכב פסוק זה נזכר במסכת סופרים
 פ"ד, ה"ח. (45) מלכיס-א יח, לט. (46) דברי הימים-א
 טז, לה. (47) שמואל-א יב, כב. (48) עובדיה א, כא.
 (49) זכריה יד, ט. (50) איוב יב, י. (51) תהלים לא, ו.
 (52) שם, עט, יג. (53) שם, קכ, ב. (54) ישעיה מה, יז.
 (55) מלכיס-א ח, נז. (56) תהלים קנ, ו. (57) ובכת"י
 התימנים: ימלך לעולם ועד, אמן. בהתאם לשיטת רבינו
 לעיל הל' ברכות פ"א, ה"טז. פסוקים נוספים אלו מ"ברוך
 ה' לעולם" עד לחתימת הברכה: "המולך בכבודו וכו' נהגו
 לאמרם בתחילה כשהיתה תפילת ערבית רשות, הואיל ויש
 בהם שמונה-עשרה אזכרות כנגד י"ח ברכות שבתפילת
 'שמונה עשרה', והיו חותמים עליהם בברכה ואומרים קדיש
 ויוצאים, ואח"כ למרות שקבעו עליהם לחובה נשאר הדבר
 כמנהג הראשון, ומקצת החכמים נמנעים מלאמרם, וכן היה
 הרמב"ן נוהג ('רבינו יונה' ברכות פא). וכן אנו נוהגים
 בארץ ישראל שלא לאמרם, על-פי פסק הגר"א באו"ח סי'
 רלו.

יום חמישי כ"ד סיון ה'תשפ"ב

נסח ברכות התפלה וסידורן

א ברוך אתה ה' אלהינו ואלהי אבותינו אלהי
 אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב האל הגדול
 הגבור והנורא וכו': ב אתה גבור לעולם אדוני
 מחיה מתים אתה רב להושיע (מוריד הטל).
 (משיב הרוח ומוריד הגשם)². מכללל חיים בחסד
 מחיה מתים ברחמים רבים סומך נופלים וכו':
 ג אתה קדוש ושמך קדוש וקדושים בכל-יום
 יהללוך סלה. ברוך אתה ה' האל הקדוש: ד אתה
 חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה וחננו מאתך
 דעה חכמה ובינה והשכל. ברוך אתה ה' חונן

וְעַל כָּלֵם ה' אֱלֹהֵינוּ אָנוּ מוֹדִים לָךְ. הַטּוֹב כִּי
 לֹא-כָלוּ וְכוּ'. בַּחֲנֻכָּה מְבָרֵךְ בְּרָכָה זוּ בְּנִסָּח זֶה,
 מוֹדִים אֲנִיחֵנוּ לָךְ כּו'. עַד וְעַל-נִפְלְאוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל-
 עַת עָרַב וּבִקֵּר וְצִהְרִים 'עַל הַנְּסִים' כּו' עַד וְאַחֲרֵי-
 כֵן פָּאוּ כְּנִיף וְכוּ'. שְׁלִיחַ צַבּוּר מְבָרֵךְ לְעוֹלָם בְּרָכָה
 שְׁלִישִׁית בְּנִסָּח זֶה וְקִדְּשָׁךְ וְנִמְלִיכָךְ¹⁴ וְנִשְׁלַשׁ לָךְ
 קִדְּשָׁה מְשַׁלֶּשֶׁת פְּדָבֵר הָאֱמוּנָה עַל-יַד נְבִיאֶיךָ¹⁵ וְקִרָּא
 זֶה אֶל-זֶה וְאָמַר קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ ה' צָבָאוֹת מְלֵא
 כָל-הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ. כְּבוֹדוֹ וְגָדְלוֹ מְלֵא עוֹלָם וּמִשְׁרָתוֹ
 שׁוֹאֲלִים אֵיךְ מְקוֹם כְּבוֹדוֹ לְהַעֲרִיצוֹ לְעַמָּתָם
 מִשְׁבָּחִים וְאוֹמְרִים בְּרוּךְ¹⁶ כְּבוֹד ה' מִמְּקוֹמוֹ.
 מִמְּקוֹמָךְ מְלַכְנוּ תוֹפִיעַ וְתַמְלִךְ עָלֵינוּ כִּי מַחֲכִים
 אֲנִיחֵנוּ לָךְ. מִתִּי תַמְלִךְ בְּצִיּוֹן בְּחַיֵּינוּ וּבְיָמֵינוּ תִּשְׁכֵּן
 תִּתְגַּדֵּל וְתִתְקַדֵּשׁ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ לְדוֹר וָדוֹר
 לְנֶצַח נְצָחִים וְעֵינֵינוּ תִּרְאֶינָה בְּמַלְכוּת עֲזָךְ פְּדָבֵר
 הָאֱמוּנָה בְּדַבְרֵי קִדְּשָׁךְ עַל-יְדֵי דָוִד מְשִׁיחַ צִדְקָךְ
 וְיִמְלִךְ¹⁷ ה' לְעוֹלָם אֱלֹהֶיךָ צִיּוֹן לְדוֹר וָדוֹר הַלְלוּיָהּ.
 לְדוֹר וָדוֹר נִגִּיד גְּדֻלָּתְךָ וְלִנְצַח נְצָחִים קִדְּשָׁתְךָ נִקְדִּישׁ
 וְשִׁבְחָתְךָ אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא יָמוּשׁ כִּי אֵל מְלֶךְ גָּדוֹל
 וְקְדוֹשׁ אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה ה' הָאֵל הַקְּדוֹשׁ. בְּעַת
 שְׁשִׁלִּית צַבּוּר אוֹמֵר בְּבְרָכָה זוּ, וְקִרָּא זֶה אֶל-זֶה
 כָּל הָעָם עוֹנִין קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ¹⁸ וְכוּ'. וְכִשְׁהוּא
 אוֹמֵר 'אֵיךְ מְקוֹם כְּבוֹדוֹ' כָּל הָעָם עוֹנִין מִשְׁבָּחִים
 וְאוֹמְרִים בְּרוּךְ כּו'. וְכִשְׁהוּא אוֹמֵר 'בְּחַיֵּינוּ וּבְיָמֵינוּ'
 כָּל הָעָם עוֹנִין אָמֵן. וְכִשְׁהוּא אוֹמֵר 'עַל-יְדֵי דָוִד
 מְשִׁיחַ צִדְקָךְ' כָּל הָעָם אוֹמְרִים 'יִמְלֶךְ ה' לְעוֹלָם'.
 וְכָל אֵלוּ הַדְּבָרִים שְׁעוֹנִין הַצַּבּוּר הוּא קוֹרֵא עִמָּהֶן.
 וְלֹא יִגְבִּיהַּ קוֹלוֹ בְּעַת שֶׁהֵן עוֹנִין עִמּוֹ. וְאַחַד הַיְּחִיד
 וְאַחַד הַשְּׁלִיחַ צַבּוּר - בְּעֶשְׂרֵה יָמִים שְׁמֵרָאשׁ הַשָּׁנָה
 עַד יוֹם הַכַּפּוּרִים אוֹמֵר בְּסוֹף בְּרָכָה זוּ בְּאֱמוּנָה¹⁹
 וּיְגִבָּה ה' צָבָאוֹת בְּמִשְׁפָּט וְהָאֵל הַקְּדוֹשׁ נִקְדֵּשׁ
 בְּצִדְקָה. בְּרוּךְ אַתָּה ה' הַמְלִיךְ הַקְּדוֹשׁ. שְׁלִיחַ צַבּוּר
 אוֹמֵר 'קִדְּשִׁי' לְעוֹלָם קִדֵּם כָּל תַּפְּלָה וְאַחֲרֵי כָּל תַּפְּלָה
 וְאַחֲרֵי שְׁאוֹמֵר סֵדֶר הַיּוֹם²⁰. בְּכָל עַת שְׁיֵאמַר סֵדֶר
 הַיּוֹם²¹ יִתְחַנֵּן מַעֲט²² וְיֵאמַר 'קִדְּשִׁי'. וְכִשְׁשִׁי שְׁלִיחַ
 לְקוֹרוֹת בְּתוֹרָה וּבְכָל עַת שִׁיתְחַנֵּן בְּדַבְרֵי תַּחֲנוּנִים²³
 בְּשִׁיגְמוֹר תַּחֲנוּנָיו יֵאמַר 'קִדְּשִׁי'²⁴:

(2) בִּימֹת הַגִּשְׁמִים, וּכְמִבּוֹאֵר לַעֲלֵי הַלְכוֹת תַּפִּילָה פֶּרֶק ב',
 הַלְכָה טו. (3) רָאָה לַעֲלֵי הַלְכוֹת תַּפִּילָה פֶּרֶק ב', הַלְכָה טז.
 (4) בְּדִפּוּס וּנְצִיאָה ש"י כְּתוּב: וּלְמִשְׁוֹמְדִים, וְכֵן הַנוֹסַח בְּטוֹר
 אוֹרַח חַיִּים סִימֵן קִיח, וְכֵן נִרְאָה מִדְּבַרֵי הַכֶּסֶף-מִשְׁנָה לַעֲלֵי
 הַלְכוֹת תַּפִּילָה פֶּרֶק ב', הַלְכָה א. מִשְׁוֹמֵד - יִשְׂרָאֵל הַיּוֹדֵעַ אֵת
 בּוֹרָאוֹ וּמִתְכוּן לְמִרּוֹד בּוֹ. כָּל בֶּן נֹכַר לֹא יֵאכַל בּוֹ (שְׁמוֹת
 פֶּרֶק יב, פֶּסוּק מג) מִתְרַגֵּם אוֹנֵקְלוֹס: כָּל בֶּר יִשְׂרָאֵל דִּישְׁתַּמֵּד.
 (5) בְּדִפּוּס מִנְטוּבָה (שְׁכוֹ) כְּתוּב: וּמִלְפָּנֶיךָ מִלְכְּנוּ וְכוּ'.
 (6) 'וּכְשֶׁאֵין שֵׁם כֵּהֵן, כְּשִׁיגִיעַ הַשֶּׁ"ץ ל"שִׁים שְׁלוֹם' אוֹמֵר:
 אֱלוֹקֵינוּ וְאֱלוֹקֵי אֲבוֹתֵינוּ בְּרַכְנוּ בְּבִרְכָּה וְכוּ' (לִשּׁוֹן רִבִּינוּ

1 בְּרָכָה וְנִדְבָה בְּשָׁנִים הַטּוֹבוֹת. בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְבָרֵךְ
 2 הַשָּׁנִים. בְּלֵיל מוֹצָאֵי שַׁבָּת וּבְמוֹצָאֵי יוֹם הַכַּפּוּרִים
 3 וּבְמוֹצָאֵי יָמִים טוֹבִים מְבָרֵךְ בְּרָכָה רְבִיעִית בְּנִסָּח זֶה,
 4 אַתָּה חוֹנֵן לְאָדָם דַּעַת וּמִלְמַד לְאָנוּשׁ בִּינָה. אַתָּה
 5 הַבְּדִלְתָּ בֵּין קֹדֶשׁ לְחָל בֵּין אֹר לְחֹשֶׁךְ בֵּין יִשְׂרָאֵל
 6 לְעַמִּים בֵּין יוֹם הַשְּׂבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יָמֵי הַמַּעֲשֶׂה. כָּשֶׁם
 7 שֶׁהַבְּדִלְתָּ בֵּין קֹדֶשׁ לְחָל כֵּן פָּדָנוּ וְהִצַּלְנוּ מִכָּל-מִינֵי
 8 מִשְׁחִית וּמִכָּל-מִינֵי פְּרַעְנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת לְבָא
 9 בְּעוֹלָם וּשְׁמָרְנוּ מִן-הַכֹּל וְחָנְנוּ מֵאֲתָךְ וְכוּ'. בְּרָאשִׁי
 10 תְּדֻשִׁים וּבְחָלוֹ שֶׁל מוֹעֵד מוֹסִיף בְּכִרְפַּת שְׁבַע-עֶשְׂרֵה
 11 בְּעֶרְבִית וְשַׁחֲרִית וּמִנְחָה וּמְבָרֵךְ אוֹתָהּ בְּנִסָּח זֶה
 12 'יָצָה ה' אֱלֹהֵינוּ וְכוּ' עַד עֲבוּדַת יִשְׂרָאֵל עִמָּךְ.
 13 אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יַעֲלֶה וְיָבֵא וְכוּ'⁸ וְתַחֲזִינָה
 14 עֵינֵינוּ וְכוּ'. וּבְחָלוֹ שֶׁל מוֹעֵד אוֹמֵר 'בְּיוֹם מִקְרָא
 15 קֹדֶשׁ הַזֶּה בְּיוֹם מוֹעֵד חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה' אוֹ (בְּיוֹם
 16 מוֹעֵד חַג הַשְּׁבִעוֹת הַזֶּה' אוֹ) 'בְּיוֹם מוֹעֵד חַג
 17 הַסֻּפּוֹת הַזֶּה'. בְּיוֹם תַּעֲנִית מְבָרֵךְ הַיְּחִיד בְּכִרְפַּת
 18 שֶׁשֶׁ-עֶשְׂרֵה בְּנִסָּח זֶה 'שְׁמַע קוֹלְנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ חוּס
 19 וְרַחֵם עָלֵינוּ וְקַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרַצוֹן אֵת תַּפְּלָתְנוּ
 20 מִלְפָּנֶיךָ מְלַכְנוּ רִיקָם אֵל תְּשִׁיבָנוּ. עֲנֵנוּ אֲבִינוּ עֲנֵנוּ
 21 בְּיוֹם צוּם תַּעֲנִיתְנוּ כִּי בְצָרָה גְּדוֹלָה אֲנִיחֵנוּ. אֵל תִּסְתַּר
 22 פְּנֶיךָ מִמֶּנּוּ וְאֵל תַּעֲלֵם אֲזָנְךָ מִשְׁמֹעַ בְּקִשְׁתָּנוּ וְהִיָּה
 23 קְרוֹב לְשׁוֹעֲנוּ. טָרֵם נִקְרָא וְאַתָּה תַּעֲנֶה נִדְבֵר וְאַתָּה
 24 תִּשְׁמַע פְּדָבֵר שְׁאֵאמְרֵי¹⁰ וְהִיָּה טָרֵם וְיִקְרָא וְאֵנִי אֲעֲנֶה
 25 עוֹד הֵם מְדַבְּרִים וְאֵנִי אֲשַׁמַּע כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּפְּלַת
 26 כָּל פֶּה. בְּרוּךְ אַתָּה ה' שׁוֹמֵעַ תַּפְּלָה. וְשְׁלִיחַ צַבּוּר
 27 אוֹמֵר נִסָּח זֶה בְּרָכָה בְּפָנֵי עֲצָמָה אַחֵר בְּרָכָה
 28 שְׂבִיעִית. אוֹמֵר 'עֲנֵנוּ וְכוּ' עַד 'כִּי אֵל עוֹנֶה בְּעַת
 29 צָרָה פּוֹדֶה וּמַצִּיל בְּכָל-עַת צָרָה וְצוּקָה. בְּרוּךְ אַתָּה
 30 ה' הַעוֹנֶה בְּעַת צָרָה. בְּתַשְׁעָה בָּאֵב מְבָרֵךְ בְּכִרְפַּת
 31 אַרְבַּע-עֶשְׂרֵה בְּנִסָּח זֶה 'רַחֵם ה' עָלֵינוּ עַל-יִשְׂרָאֵל
 32 עַמָּךְ וְעַל-יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ הָעִיר הָאֲבֵלָה הַחֲרוּבָה
 33 הַשׁוֹמָמָה הַנְּתוּנָה בְּיַד זָרִים. הַיּוֹשֶׁבֶת וְרֹאשׁ לָהּ
 34 חַפּוּיָּה¹¹ כְּאִשָּׁה עֲקָרָה שְׁלֹא יִלְדָה. וְיִבְלַעְנָה לְגִיוֹנוֹת¹²
 35 וְיִירָשׁוּהָ עוֹבְדֵי פְסִילִים. וְיִתְּנוּ נִבְלַת עֲבָדֶיךָ מֵאֲכָל
 36 לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבַהֲמַת הָאָרֶץ. עַל-כֵּן צִיּוֹן בְּמִרְרָה
 37 תִּבְכֶּה וִירוּשָׁלַיִם תִּתֵּן קוֹלָהּ לְכִי לְכִי עַל-חֲלָלֵיהֶם
 38 מַעֲי מַעֲי עַל-הַרְוִיגֵיהֶם. רָאָה ה' וְהִבִּיטָהּ וְיִרְאֶה
 39 שׁוֹמְמוֹתֶיהָ וְיַחַמֵּדָהּ כִּי בָאשׁ הִצַּתָּהּ וּבָאשׁ אַתָּה עֲתִיד
 40 לְבִנּוֹתָהּ. כְּפִתּוּב¹³ וְאֵנִי אֶהְיֶה-לָּהּ נֶאֱמָר 'חֹמַת אֵשׁ
 41 סָבִיב וְלִכְבוֹד אֶהְיֶה בְּתוֹכָהּ. בְּרוּךְ אַתָּה ה' בּוֹנֵה
 42 יְרוּשָׁלַיִם'. בְּפּוּרִים מְבָרֵךְ בְּכִרְפַּת שְׁמִנָּה-עֶשְׂרֵה בְּנִסָּח
 43 זֶה 'מוֹדִים אֲנִיחֵנוּ לָךְ שְׁאֲתָה הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ
 44 עַל-חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדְךָ עַל-נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ
 45 עַל-נִסְיָךְ שֶׁבְּכָל-יוֹם וְיוֹם עַל-נִפְלְאוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל-עַת
 46 כּו'. עַל-הַנְּסִים וְעַל-הַגְּבוּרוֹת וְעַל-הַתְּשׁוּעוֹת וְכוּ'.

קִיב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום חמישי כ"ד סיון – ספר אהבה – סדר תפילות כל השנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

17 פְּלוֹם אֶלָּא כָּל הָעָם שׁוֹמְעִין אוֹתוֹ וְנִפְטְרִין - נִהְגוּ
18 הָעָם לְהוֹסִיף בְּסוּפוֹ נִסְחָא זֶה 'תִּתְקַבֵּל צְלוֹתְהוֹן'¹²
19 (וְתִתְעַבֵּד בְּעוֹתְהוֹן וְצְלוֹתְהוֹן) וּבְעוֹתְהוֹן¹³ דְּכָל-בֵּית
20 יִשְׂרָאֵל קָדָם אֲבוּהוֹן דְּבִשְׁמִיָּא¹⁴. יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא¹⁵
21 וְסִיעֵתָא וּפְרָקְנָא מְשַׁמְיָא עֲלֵיכֹן וְעֲלֵנָא וְעַל
22 קְהֵלְהוֹן דִּישְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן. עוֹשֶׂה שְׁלוֹם
23 בְּמִרְמִיּוֹ הוּא בְּרַחְמִיּוֹ יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם עֲלֵינוּ וְעַל-כָּל-
24 יִשְׂרָאֵל אָמֵן.

2) שמו הגדול. (3) שברא. (4) כרצונו. ולדעת הגאון ר"א מוילנא ז"ל תיבת "כרעותיה" חוזרת אל "יתגדל ויתקדש" כלומר: שמו הגדול יתקדש כרצונו בעולם אשר ברא. וראיה לכך, הנוסח של על הכל יתגדל ויתקדש וכו' שאנו אומרים בשבת לפני קריאת התורה שאומרים בו: "בעולמות שברא.. כרצונו וכרצון יראיו" שתיבת "כרצונו" חוזרת בהכרח אל "יתגדל ויתקדש". (5) גאולתו. (6) יגאל עמו. (7) בקרוב, רננת רשעים מקרוב (איוב כ, ה) תרגומו: שצית בעגל. (8) לעולם ולעולמי עולמים. (9) (שבת קיט.). (10) בכל כוונתו ובקול רם. (11) אחרון. (12) תפילתם. (13) תיעשה תחנונם, ושמעת השמים את תפלתם ואת תחנונם (מלכים-א ח, מה) תרגומו: ית צלותהון וית בעותהון. (14) לפני אביהם שבשמים. (15) שלום רב ועזרה וגאולה עליכם ועלינו על כל קהלות ישראל.

25 קֳדִישׁ דְּרַבְּנֵן¹⁶ - כָּל עֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל אוּ יִתֵּר
26 שְׁעוֹסְקִין בְּתַלְמוּד תּוֹרָה שְׁעַל-פֶּה¹⁷ וְאֶפְלוּ
27 בְּמִדְרָשׁוֹת¹⁸ אוּ בְהַגְדוֹת¹⁹ כְּשֶׁהֵן מְסִימִין אוֹמְרֵי אֲחֵד
28 מֵהֶן קֳדִישׁ בְּנִסָּח זֶה 'יִתְגַּדֵּל וְיִתְקַדֵּשׁ שְׁמָהּ רַבָּא
29 דְּעֵתִיד לְחַדְתָּא עֲלֵמָא וְלֵאחֲרֵיָּא מִתִּיָּא²⁰ וְלִמְפָּרַק
30 חֲיִיָּא²¹ וְלִמְבַּנֵּי קְרִיתָא דִּירוּשָׁלַם²² וְלִשְׁכֻּלָּא הֵיכְלָא
31 קֳדִישָׁא²³ וְלִמְעַקֵּר פְּלַחְנָא גִּבְרָאָה מִן-אַרְעָא
32 וְלֵאחֲתָבָא פְּלַחְנָא דְשְׁמִיָּא לְאַתְרָהּ בְּזִיוָה וְיַחֲוִידָהּ
33 וְיִמְלִיךָ מַלְכוּתָהּ וְכוּ' עַד 'וְנַחֲמָתָא²⁴ דְּאִמְרִין
34 בְּעֲלֵמָא²⁵ וְאִמְרוּ אָמֵן. עַל-רַבְּנֵן²⁶ וְעַל-תַּלְמִידֵיהוֹן
35 וְעַל-תַּלְמִידֵי תַלְמִידֵיהוֹן דְּעִסְקִין בְּאוֹרֵיתָא דִּי
36 בְּאַתְרָא הָדָן וְדִי בְּכָל-אַתְרָא וְאַתֵּר יֵהֵא לְהוֹן וּלְכוּן
37 חָנָא וְחִסְדָּא וְרַחֲמֵי וְסִיעֵתָא וְרוּחָא מְקַדָּם אֲבוּהוֹן
38 דְּבִשְׁמִיָּא וְאִמְרוּ אָמֵן. יְהֵא שְׁלָמָא וְכוּ'. וְזֵהוּ
39 הַנִּקְרָא קֳדִישׁ דְּרַבְּנֵן²⁷.

16) שמתפללים בו על חיי החכמים (רבנן) ושלומם, כמבואר בסמוך. (17) כגון משנה. (18) "ספרא וספרי" שהם מדרשי פסוקים. (19) דברי חכמה והגיון שהסמיכום חכמינו על המקרא ואין בהם ענין לדינים (ראה רא"ש נדרים לו:). (20) לחדש העולם ולהחיות המתים (ראה מס' סופרים פ"ט בסופו). (21) לגאול החיים. (22) לבנות עיר ירושלים. (23) ולבנות היכל הקדש (בית המקדש) ולעקור עבודה זרה מן הארץ ולהשיב פולחן השמים למקומו בזיוו וביקרו, ואין אנו אומרים נוסח זה אלא בבית הקברות אחרי קבורת המת, ובסיום מסכת בתלמוד. (24) תיבה זו קשה להולמה כי מה ענין נחמה לדברי שיר ושבח הנזכרים לפניו, "והכתב והקבלה" בסידורו "תפלה יפה" מפרש

לעיל הלכות תפילה פרק טו, הלכה י'. (7) מסתערות פתאום. ונזכר במסכת ברכות דף יז עמוד א. ועוד. (8) ביום ראש החודש הזה. (9) ובדרפוס מנטובה הנוסח: עננו ה' אלוֹקֵינוּ וכו'. (10) (ישעיה פרק סה, פסוק כד). (11) עטוי ומכוסה, כלשון הכתוב (שמואל-ב פרק טו, פסוק ל): וראש לו חפוי. (12) מחנות מלחמה, כלשון חז"ל (חולין דף כג עמוד א). (13) (זכריה פרק ב, פסוק ט). (14) בכתב יד התימנים "ונעריצך" במקום "ונמליכך". (15) (ישעיה פרק ו, פסוק ג). (16) (יחזקאל פרק ג, פסוק יב). (17) (תהילים פרק קמ, פסוק י'). (18) ובמדרש תנחומא פרשת צו אמרו: "ובשתיים יעופף (ישעיה פרק ו, פסוק ב) מכאן תיקנו חז"ל לעוף אדם על רגליו בשעה שש"ץ אומר קדוש קדוש וכו', כלומר: מרים עקביו כלפי מעלה כאילו רוצה להשיג את מהות הבורא וחוזר מיד, וראה "שולחן ערוך" אורח חיים סימן קכה. (19) (ישעיה פרק ה, פסוק טז). (20) הוא סדר קדושת "ובא לציון גואל" הנזכר בהלכות תפילה פרק ט, הלכה ו. (21) פרט לשבתות וימים טובים שאינו אומר בהם "סדר היום" בבוקר, אלא במנחה בלבד. (22) וסדר התחנונים מביאו רבינו בפרק הבא אחרי "נוסח הקדיש". (23) מפורטים בפרק הבא. (24) וכן אנו אומרים קדיש אחרי הסליחות. ובכל יום שאנו אומרים תחנונים אחרי תפילת שמונה עשרה, אנו מאחרים לומר קדיש שאחריה, עד גמר התחנונים.

נִסַּח הַקְּדִישׁ

1) תיקנו חז"ל תפילה זו לשבח בה את השם ולקדשו ברבים, וכדי שיבינו אותה גם עמי הארץ שלא היו מכירים בלשון הקודש אלא ארמית בלבד, תיקנוה בלשון ארמית (תוספות ברכות דף ג עמוד א). ובתלמוד נזכרת תפילה זו, בשם: "יהא שמיה הגדול מבורך", ראה ברכות דף ג עמוד א; דף נז עמוד א; שבת דף קיט עמוד ב ועוד. ובשם "קדיש" נזכרת במסכת סופרים פרק ט"ז, הלכה י"ב; ובפרק י"ט, הלכה א ובעוד מקומות באותה המסכת.

1 יִתְגַּדֵּל וְיִתְקַדֵּשׁ שְׁמָהּ רַבָּא² בְּעֲלֵמָא דְּבָרָא³ כְּרַעוּתָהּ⁴
2 וְיִמְלִיךָ מַלְכוּתָהּ וְיַעֲמִיחַ פְּרָקְנָהּ⁵ וְיִקְרַב מְשִׁיחָהּ
3 וְיַפְרֹק עֲמָהּ⁶ בְּחֵיכֹן וּבִיּוֹמִיכֹן וּבְחֵייהוֹן דְּכָל-בֵּית
4 יִשְׂרָאֵל בְּעֲגָלָא⁷ וּבְזִמָּן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן. יְהֵא שְׁמָה
5 רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעַלְמֵי עֲלֵמָא⁸. יִתְבָּרַךְ וְכוּ'.
6 בְּעַת שְׁיֵאמַר שְׁלִיחַ צַבּוּר יִתְגַּדֵּל וְיִתְקַדֵּשׁ שְׁמָה
7 רַבָּא כָּל הָעָם עוֹנִין אָמֵן. וּבְעַת שְׁהוּא אוֹמֵר תַּחֲלָה
8 'וְאִמְרוּ אָמֵן' כָּל הָעָם עוֹנִין 'אָמֵן יְהֵא שְׁמָה רַבָּא
9 מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעַלְמֵי עֲלֵמָא'. וּמִצְוַת חֻכָּמִים
10 הָרָאוּנוּ⁹ לַעֲנוֹת 'אָמֵן' יְהֵא שְׁמָה רַבָּא מְבָרַךְ
11 בְּכָל כַּחוֹ¹⁰ שֶׁל אָדָם. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר 'יִתְבָּרַךְ' כָּל
12 הָעָם עוֹנִין אָמֵן. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר 'בְּרִיךְ הוּא' כָּל
13 הָעָם עוֹנִין אָמֵן. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר בְּסוּף 'וְאִמְרוּ אָמֵן'
14 כָּל הָעָם עוֹנִין אָמֵן. וְכִסְדֵּר הַזֶּה עוֹנִין בְּכָל קֳדִישׁ
15 וְקֳדִישׁ. קֳדִישׁ בְּתָרָא¹¹ - כָּל קֳדִישׁ שְׁאוֹמֵר שְׁלִיחַ
16 צַבּוּר אַחֵר שְׁגוּמַר הַתַּפִּלָּה שְׁאִינוּ אוֹמֵר אַחֲרָיו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ד סיון - ספר אהבה - סדר תפילות כל השנה קיג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

13 אֱלֹהֵי פָנַי אֵלֶיךָ כִּי עֲוֹנוֹתֵינוּ רַבּוּ עַד לְמַעַלָּה רֹאשׁ
14 וְאֲשַׁמְתָּנוּ גְדֻלָּה עַד לְשָׁמַיִם. אֵין בָּנוּ מַעֲשִׂים עֲשֵׂה
15 עִמָּנוּ צְדָקָה לְמַעַן שְׁמֹךְ וְהוֹשִׁיעֵנו כְּמוֹ שֶׁהִבְטַחְתָּנוּ
16 עַל-יְדֵי נְבִיאָךָ³³ לְמַעַן שְׁמִי אֲאָרִיךְ אִפִּי וְתִהְיֶה לִּי
17 אֲחֻטָּם - לֶךְ לְבִלְתִּי הִכְרִיתְךָ. לֹא לְמַעַנְכֶם³⁴ אָנִי
18 עוֹשֶׂה בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי אִם לְשֵׁם קְדָשִׁי אֲשֶׁר חָלַלְתָּם
19 בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר בָּאתֶם שָׁם. לֹא לָנוּ³⁵ ה' לֹא-לָנוּ
20 כִּי-לְשִׁמְךָ תָּן כְּבוֹד עַל-חֲסִדְךָ עַל-אַמְתְּךָ. לְמָה
21 יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אֵיךְ נָא אֱלֹהֵיהֶם. אָנָּה ה' אֱלֹהֵינוּ³⁶
22 אֶל-קְשֵׁי הָעַם הַזֶּה וְאֶל-רָשָׁעוֹ וְאֶל-חַטָּאתוֹ. סִלְּחָה-
23 נָא³⁷ לַעֲזוֹן הָעַם הַזֶּה כְּגִדֹּל חֲסִדְךָ וְכֹאֲשֶׁר נִשְׁאַתָּ
24 לָעַם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד הַנֶּה וְסִלְּחָה לַעֲזוֹנֵנוּ³⁸ כִּי רַב
25 הוּא. ה' שְׁמַעְנָה³⁹ ה' סִלְּחָה ה' הַקְשִׁיבָה וְעֲשֵׂה
26 וְאֶל-תְּאַחֵר לְמַעַן אֱלֹהֵי כִּי שְׁמֹךְ נִקְרָא עַל-עֵירְךָ
27 וְעַל-עַמְּךָ:

(28) בכתב יד התימנים הנוסח: "לפניך". (29) (דניאל ט, יח). (30) (דניאל ט, ה). (31) (שם ט, ז). (32) (עזרא ט, ו). (33) (ישעיה מח, ט). (34) (יחזקאל לו, כב). (35) (תהלים קטו, א-ב). (36) (דברים ט, כז). (37) (במדבר יד, יט). (38) כלשון הכתוב (תהלים כה, יא). (39) (דניאל ט, יט).

28 נִהְיָ הָעַם לְהִתְחַנֵּן אַחֵר נְפִילַת פָּנִים כְּשִׁמְגַבִּיהַ
29 פָּנָיו מִן הַקְּרָקַע בַּפְּסוּקִים אֵלָיו. וְאֶנְחֵנוּ⁴⁰ לֹא גִדַּע
30 מִחֶ-נַּעֲשֵׂה כִּי עָלֶיךָ עֵינֵינוּ. זָכֹר רַחֲמֶיךָ⁴¹ ה'
31 וְחֲסִדְךָ כִּי מַעֲוֹלָם הָמָּה. אֵל תִּזְכֹּר-לָנוּ⁴² עֲוֹנוֹת
32 רִאשׁוֹנֵינוּ מִהֵרָ יִקְדָּמוּנוּ רַחֲמֶיךָ כִּי דַלּוֹנוּ מְאֹד.
33 קוֹמָה⁴³ עֲזָרְתָה לָנוּ וּפָדַנוּ לְמַעַן חֲסִדְךָ. יְהִי חֲסִדְךָ⁴⁴
34 ה' עָלֵינוּ כְּאֲשֶׁר יְחַלְּנוּ לָךְ. אִם עֲוֹנוֹת⁴⁵ תִּשְׁמְרֶנָּה
35 ה' מִי נַעֲמֵד. כִּי עַמְּךָ הִסְלִיכָה לְמַעַן תִּנָּרָא. ה'
36 הוֹשִׁיעֶנָּה⁴⁶ הַמֶּלֶךְ יַעֲזֹנֵנוּ בְּיוֹם קִרְאָנוּ. כִּי הוּא⁴⁷ יִדַּע
37 יִצְרָנוּ זָכוֹר כִּי עֹפֵר אֶנְחֵנוּ. עֲזָרְנוּ⁴⁸ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ
38 עַל-דָּבָר כְּבוֹד-שְׁמֹךְ וְהַצִּילֵנוּ וְכִפֵּר עַל-חַטָּאתֵינוּ
39 לְמַעַן שְׁמֹךְ. וְכֵן נִהְיָ הָעַם לְהִתְחַנֵּן אַחֵר סִדְרֵ-הַיּוֹם
40 בְּתַחֲנוּנֵים אֵלָיו. ה' אֱלֹהֵי אֲבֹרָהֶם⁴⁹ יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל
41 אֲבוֹתֵינוּ שְׁמָרָה-זֹאת לְעוֹלָם לִיצֵר מַחֲשָׁבוֹת לְכָב
42 עַמְּךָ וְהָכֵן לְכֶבֶם אֵלֶיךָ. וְהוּא רַחוּם⁵⁰ יְכַפֵּר עוֹן
43 וְגו'. כִּי אַתָּה ה'⁵¹ טוֹב וְסִלְּחָ וְרַב-חֲסִד לְכָל-
44 קִרְאֶיךָ. צְדָקָתְךָ⁵² צֶדֶק לְעוֹלָם וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת. מִי-
45 אֶל-כְּמוֹךָ⁵³ נוֹשָׂא עוֹן וְעוֹבֵר עַל פֶּשַׁע. יָשׁוּב
46 יִרְחָמֵנוּ יְכַבֵּשׂ עֲוֹנוֹתֵינוּ וְגו'. בְּרוּךְ ה' יוֹם יוֹם⁵⁴
47 יַעֲמֵם-לָנוּ הָאֵל יִשׁוּעָתָנוּ סִלָּה. ה' צְבָאוֹת עִמָּנוּ⁵⁵
48 מִשְׁגֵּב-לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סִלָּה. ה' צְבָאוֹת אֲשֶׁר־⁵⁶
49 אָדָם בּוֹטָח בָּךְ. בְּרוּךְ אֲדוֹנֵנוּ בְּרוּךְ בּוֹרְאָנוּ בְּרוּךְ
50 שֹׁבְרָאֵנוּ לְכַבּוֹדוֹ וְהַבְדִּילָנוּ מִן-הַתּוֹעִים וְנָתַן לָנוּ
51 תּוֹרַת אֱמֶת עַל-יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ וְחַיֵּי עוֹלָם נִטְעָה⁵⁷
52 (נִטְעָה) בְּתוֹכָנוּ. הִרְחַמְנוּ וּפְתַח לִבְנוֹ לְתַלְמוּד תּוֹרָתוֹ
53 וְיִתֵּן בְּלִבָּנוּ אֶהְבֵּתוֹ וְיִרְאֵתוֹ וְתוֹרָתוֹ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ

לשון הלול ותפארת שכן בערבית קוראים להתפארות נחמה, וכן: הנה עשיו אחיך מתנחם לך להרגך (בראשית כז, מב) פירושו: מתפאר ומתגאה בפני אנשים - שיהרגך. וראה בטור או"ח סימן נו. (25) האמורים בעולם לבני אדם לשבחם בהם. (26) על רבנינו ועל תלמידיהם. העוסקים בתורה שבמקום הזה ושכלל מקום ומקום יהיה להם ולכם חן וחסד רחמים וסיוע וריוח מלפני אביהם שבשמים. (27) שמתפללים בו לחיי החכמים ושלומם. רבנו לא הזכיר "קדיש-יתום", ובהגהות הרמ"א ליו"ד שעו כותב: "נמצא במדרשות לומר קדיש על אב (שמת)... על כן נהגו לומר על אב ואם קדיש בתרא שנים עשר חודש, וכן נהגו להפטיר בנביא ולהתפלל ערבית (לפני התיבה) במוצאי השבת... וכשהבן מתפלל ומקדש ברכים פודה את אביו ואמו מן הגיהנום". (וראה באליהו זוטא סוף פ"ז מעשה ברבן יוחנן בן זכאי שמצא אדם אחד... אמר לו מת אני... והנחתי את אשתי מעוברת וידוע אני שזכר היא מעוברת, לכן בבקשה ממך הוה זהיר בו משעה שילד עד שיהיה בן חמש שנים, הולך אותו לבית רבו למקרא, כי בשעה שיאמר ברכו את ה' המבורך אז יעלו אותי מדינה של גיהנם". וב"אור זרוע" ה' שבת אות נ' כתוב: "מנהגנו בארץ-כנען (ארצות הסלבים) וכן מנהג בני ריינוס לאחר שאמר הצבור "אין כאלהינו" עומד היתום ואומר קדיש... וכן מצינו מעשה ברבי עקיבא שראה אדם אחד שהיה ערום ושחור כפחם והיה טוען על ראשו עשרה טעונים והיה רץ במרוצת הסוס, גזר עליו ר' עקיבא והעמידו... א"ל למה אתה עושה עבודה קשה כזאת... אמר לו בבקשה ממך אל תעכבני שמא ירגזו עלי אותם הממונים עלי, א"ל מה מעשיך? אמר לו: אותו האיש מת הוא, ובכל יום שולחים אותי לחטוב עצים ושורפים אותי בהם, א"ל בני מה היתה מלאכתך בעולם שבאת ממנו, א"ל גבאי המס הייתי, והייתי מראשי העם ונושא פנים לעשירים והורג את העניים, א"ל כלום שמעת מהממונים עליך אם יש לך תקנה? א"ל שמעתי מהם. שאלמלא היה לו לזה העני בן שהוא עומד בקהל ואומר ברכו... ועונים אחריו ברוך ה' וכו' או יאמר יתגדל ועונים אחריו יהא שמיא רבא - מיד מתירים אותו האיש מן הפורענות... וכן מצא ה"ר אלעזר מורמש"א דתנא דבי אליהו, קטן האומר יתגדל מציל את אביו מן הפורענות". וראה כלה רבתי פ"ב.

1 מְנַהֲגֵנוּ לְהִתְחַנֵּן בְּנְפִילַת פָּנִים בְּדָבָרִים וּפְסוּקִים
2 אֵלָיו - פְּעָמִים בְּכָל־עֲמָמִים בְּמִקְצָתָן. לְפִיכָךְ²⁸ אָנִי
3 כּוֹרֵעַ וּמִשְׁתַּחֲוֶה וּמִתְחַנֵּן לְפָנֶיךָ אֲדוֹן הָעוֹלָם אֱלֹהֵי
4 הָאֱלֹהִים וְאֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים. כִּי לֹא עַל-צְדָקוֹתֵינוּ²⁹
5 אֶנְחֵנוּ מִפִּילִים תַּחֲנוּנוּנוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל-רַחֲמֶיךָ
6 הַרְבִּים. ה' שְׁמַעְנָה ה' סִלְּחָה ה' הַקְשִׁיבָה וְעֲשֵׂה אֵל
7 תְּאַחֵר. מִה-נֹּאמַר לְפָנֶיךָ הַשֵּׁם מִה-נִּדְבָר וּמִה-
8 נִצְטָדֵךְ. חֲטָאוּנוּ³⁰ עֲוִינוּ וְהִרְשָׁעֵנוּ וּמִרְדָּנוּ וּסְרָנוּ
9 מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ. לָךְ ה' הִצְדָּקָה³¹ וְלָנוּ בִשְׁת
10 הַפְּנוּיִם. הִשְׁחָרוּ פָּנֵינוּ מִפָּנֵי חַטָּאתֵינוּ וְנִכְפַּפָּה
11 קוֹמָתָנוּ מִפָּנֵי אֲשַׁמְתֵינוּ. אֵין לָנוּ פֶּה לְהִשְׁבִּיחַ וְלֹא
12 מִצַּח לְהִרְיֵם רֹאשׁ. אֱלֹהֵי בִשְׁתִּי³² וְנִכְלַמְתִּי לְהִרְיֵם

וְלַעֲבָדוֹ בְּלִבָּב שְׁלֹם וּבְנֶפֶשׁ חֲפָצָה לְמַעַן לֹא נִיגַע
לְרִיקָה⁵⁸ וְלֹא גִלְד לְפִהָלָה. כֵּן יִהְיֶה רָצוֹן וְרַחֲמִים
מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ שְׁנַחֲיָה לְשִׁמּוֹר חֻקֶּיךָ בַּעֲוֹלָם
הַזֶּה וְלִימּוֹת הַמָּשִׁיחַ כְּדִי שְׁנֻזָּפָה וְנִירָשׁ טוֹב לַחֲיֵי
הָעוֹלָם הַבָּא. לְמַעַן יִזְמַרְךָ⁵⁹ כְּבוֹד וְלֹא יִדָּם ה'
אֱלֹהֵי לְעוֹלָם אֻדָּךְ. יִהְיֶה לְרָצוֹן⁶⁰ אִמְרֵי פִי וְהִגִּיֵּן
לְבִי לְפָנֶיךָ ה' צוּרִי וְגוֹאֲלִי: נִהְיֶה מִקְצֵת הָעַם לְקֹרֵא
בְּכָל יוֹם אַחֵר תַּחֲנוּנִים אֵלֶּי שִׁיר מְזֻמּוֹר שֶׁהִיוּ
הַלּוּיִם אוֹמְרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם וְקוֹרִין
'לְדוֹד אֱלִיךָ ה' נִפְשִׁי אֶשְׂא'⁶¹ כָּל הַמְזֻמּוֹר. וְקוֹרִין
'אֲמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אֲמַר רַבִּי חֲנִינָא תַלְמִידֵי חֻכְמִים
מְרַבִּים שְׁלֹם' וְכו'. אֵין בְּאֱלֹהֵינוּ אֵין בְּאֻדּוּגְנוּ אֵין
בְּמִלְכְּנוּ אֵין כְּמוֹשִׁיעֵנוּ. מִי בְּאֱלֹהֵינוּ מִי בְּאֻדּוּגְנוּ מִי
בְּמִלְכְּנוּ מִי כְּמוֹשִׁיעֵנוּ. נֹדָה לְאֱלֹהֵינוּ נֹדָה
לְאֻדּוּגְנוּ נֹדָה לְמִלְכְּנוּ נֹדָה לְמוֹשִׁיעֵנוּ. אֵתָּה הוּא
אֱלֹהֵינוּ אֵתָּה הוּא אֻדּוּגְנוּ אֵתָּה הוּא מִלְכְּנוּ אֵתָּה
הוּא מוֹשִׁיעֵנוּ. אֵתָּה תְּקוּם⁶² תִּרְחַם צִיּוֹן כִּי-עַתָּה
לְחַנְּנָה כִּי-בֹא מוֹעֵד. אֲךָ צַדִּיקִים⁶³ יוֹדוּ לְשִׁמְךָ
יִשְׁבּוּ יִשְׁרִים אֶת-פָּנֶיךָ וַיִּכְטְחוּ כְּךָ⁶⁴ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ כִּי
לֹא-עֲזַבְתָּ דוֹרְשֶׁיךָ ה'. כִּי כָל-הָעַמִּים⁶⁵ יִלְכוּ אִישׁ
בְּשֵׁם אֱלֹהֵיו וְאֶנְחֵנוּ גִלְךָ בְּשֵׁם ה' אֱלֹהֵינוּ לְעוֹלָם
וָעֶד.

וְעַתָּה תְּהַלֵּל וְעֲטַרְתָּ יְשׁוּעָה לְעַמְּךָ נִתְּתָה. אֲבָרְכֶם
יְגַל יִצְחָק יִרְגֵן יַעֲקֹב וּבְנֵי יִנּוּחוּ בּוֹ¹¹ מְנוּחָה שְׁלָמָה
שְׂאֵתָה רוּצָה בָּהּ. נִפְיֵרוּ בְּנֶיךָ וְיִדְעוּ כִּי מֵאֵתָּךְ הִיא
מְנוּחָתָם. תִּנְחַלְלֵנוּ אֲבִינוּ וְאֶל-תְּהִי צָרָה וְיִגוֹן בְּיוֹם
מְנוּחָתָנוּ. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ' וְכו'.

(2) בראשית ב, ג. (3) הוא קירון עור פניו (שמות לד, כט).
(4) שם, לא, טז. (5) חוזר אל הר סיני ('אבורהה').
(6) לפי שבכל מוספי החגים לא תמצא מוסף מועט
(בקרבות) כשבת, וע"ז קראה השבת תיגר לפני הקב"ה,
אמר לה: זהו קרבנך הראוי לך, לפי שכל מעשיך כפולים,
שיר כפול, שנאמר (תהלים צב): מזמור שיש ליום השבת,
עונג כפול, שנאמר (ישעיה נח, יג): וקראת לשבת עונג
לקדוש ה' מכובד... לחם כפול, שנאמר (שמות טז, כב):
לחם משנה - לפיכך ראוי קרבנך להיות כפול: שני כבשים,
וזהו "כראוי" ('בעלי התוספות' בפירושהם על התורה,
במדבר כח, ט). (7) המנוחה. (8) שאינם עובדים ע"ז.
(9) שאינם אלו ואלו אלא גרים שקיבלו עליהם שבע מצוות
בני נח ('אבן ירחי'). (10) שנאמר (בראשית ב, ב): ויכל
אלהים ביום השביעי, ותרגומו ב'ירושלמי': וחמיר ה', וכן
(שמואל-ב יג, לט): ותכל (נפש) דוד המלך ('אבורהה').
(11) כלומר: אברהם ויצחק ישמחו כשיעקב ובניו ינחו
בשבת, ויחס גילה לאברהם ורינה ליצחק, מפני שיצחק
קרוב לבני יעקב שניתנה להם השבת יותר מאברהם, ויש לו
שמחה יותר ממנו, ורינה היא יותר מגילה, שנאמר (ישעיה
לה, ב): אף גילת ורנן. ועוד, שגילה היא בלב, ורינה בפה
(אבורהה').

וְלַעֲבָדוֹ בְּלִבָּב שְׁלֹם וּבְנֶפֶשׁ חֲפָצָה לְמַעַן לֹא נִיגַע
לְרִיקָה⁵⁸ וְלֹא גִלְד לְפִהָלָה. כֵּן יִהְיֶה רָצוֹן וְרַחֲמִים
מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ שְׁנַחֲיָה לְשִׁמּוֹר חֻקֶּיךָ בַּעֲוֹלָם
הַזֶּה וְלִימּוֹת הַמָּשִׁיחַ כְּדִי שְׁנֻזָּפָה וְנִירָשׁ טוֹב לַחֲיֵי
הָעוֹלָם הַבָּא. לְמַעַן יִזְמַרְךָ⁵⁹ כְּבוֹד וְלֹא יִדָּם ה'
אֱלֹהֵי לְעוֹלָם אֻדָּךְ. יִהְיֶה לְרָצוֹן⁶⁰ אִמְרֵי פִי וְהִגִּיֵּן
לְבִי לְפָנֶיךָ ה' צוּרִי וְגוֹאֲלִי: נִהְיֶה מִקְצֵת הָעַם לְקֹרֵא
בְּכָל יוֹם אַחֵר תַּחֲנוּנִים אֵלֶּי שִׁיר מְזֻמּוֹר שֶׁהִיוּ
הַלּוּיִם אוֹמְרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם וְקוֹרִין
'לְדוֹד אֱלִיךָ ה' נִפְשִׁי אֶשְׂא'⁶¹ כָּל הַמְזֻמּוֹר. וְקוֹרִין
'אֲמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אֲמַר רַבִּי חֲנִינָא תַלְמִידֵי חֻכְמִים
מְרַבִּים שְׁלֹם' וְכו'. אֵין בְּאֱלֹהֵינוּ אֵין בְּאֻדּוּגְנוּ אֵין
בְּמִלְכְּנוּ אֵין כְּמוֹשִׁיעֵנוּ. מִי בְּאֱלֹהֵינוּ מִי בְּאֻדּוּגְנוּ מִי
בְּמִלְכְּנוּ מִי כְּמוֹשִׁיעֵנוּ. נֹדָה לְאֱלֹהֵינוּ נֹדָה
לְאֻדּוּגְנוּ נֹדָה לְמִלְכְּנוּ נֹדָה לְמוֹשִׁיעֵנוּ. אֵתָּה הוּא
אֱלֹהֵינוּ אֵתָּה הוּא אֻדּוּגְנוּ אֵתָּה הוּא מִלְכְּנוּ אֵתָּה
הוּא מוֹשִׁיעֵנוּ. אֵתָּה תְּקוּם⁶² תִּרְחַם צִיּוֹן כִּי-עַתָּה
לְחַנְּנָה כִּי-בֹא מוֹעֵד. אֲךָ צַדִּיקִים⁶³ יוֹדוּ לְשִׁמְךָ
יִשְׁבּוּ יִשְׁרִים אֶת-פָּנֶיךָ וַיִּכְטְחוּ כְּךָ⁶⁴ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ כִּי
לֹא-עֲזַבְתָּ דוֹרְשֶׁיךָ ה'. כִּי כָל-הָעַמִּים⁶⁵ יִלְכוּ אִישׁ
בְּשֵׁם אֱלֹהֵיו וְאֶנְחֵנוּ גִלְךָ בְּשֵׁם ה' אֱלֹהֵינוּ לְעוֹלָם
וָעֶד.

(40) (דברי הימים-ב כ, יב). (41) (תהלים כה, ו).
(42) (שם עט, ח). (43) (שם מד, כז). (44) (שם לג, כב).
(45) (שם קל, ג-ד). (46) (שם כ, י). (47) (שם קג, יד).
(48) (תהלים עט, ט). (49) (דברי הימים-א כט, יח).
(50) (תהלים עח, לח). (51) (שם פו, ה). (52) (שם קט,
קמב). (53) (מִיכָה ז, יח-יט). (54) (תהלים סח, כ).
(55) (שם מו, ח). (56) (שם פד, יג). (57) וברפ"א: נטעה,
חוזר אל התורה (ונציא ו"מעשה רוקח"). (58) מלשון
הכתוב ישעיה סה, כג. (59) (תהלים ל, יג). (60) (שם יט,
טו). (61) (שם, פרק כה). (62) (תהלים קב, יד).
(63) (שם קמ, יד). (64) (שם ט, יא). (65) (מִיכָה ד, ה).

כְּבָר אֲמַרְנוּ בְּסִפְרֵי הַזֶּה⁶⁶ שְׁפִימֵי הַשְּׁבָתוֹת וְיָמִים
טוֹבִים מִתְּפִלָּל אָדָם בְּכָל תְּפִלָּה שְׁבַע בְּרָכוֹת -
שְׁלֹשׁ רֵאשׁוֹנוֹת וְשְׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת וּבְרָכָה אַחַת
אֲמַצְעִית מֵעֵין הַיּוֹם. וּבְרָאשׁ הַשָּׁנָה וּבְיוֹם הַכְּפוּרִים
שֶׁל יוֹבֵל מִתְּפִלָּל בְּאֲמָצֵעַ שְׁלֹשׁ בְּרָכוֹת וּבִתְּפִלָּת
מוֹסֵף בְּלִבָּד. וְנִמְצָא מִתְּפִלָּל בְּמוֹסֵף בְּשָׁנֵי יָמִים
אֵלֹו תִּשְׁעַ בְּרָכוֹת. וּבְמוֹסֵף רֵאשׁ הַיּוֹם וּבְמוֹסֵף חָלוּ
שֶׁל מוֹעֵד מִתְּפִלָּל שְׁבַע - שְׁלֹשׁ רֵאשׁוֹנוֹת וְשְׁלֹשׁ
אַחֲרוֹנוֹת וּבְרָכָה אַחַת בְּאֲמָצֵעַ:

(66) הלכות תפלה פ"ב, ה-ח.
וְזֶהוּ נִסַּח כָּל הַבְּרָכוֹת הָאֲמַצְעִיּוֹת
בְּרָכָה אֲמַצְעִית שֶׁל לִילִי שְׁבַת - 'אֵתָּה קִדְשָׁתָּ
אֶת-יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשִׁמְךָ תְּכַלִּית מַעֲשֵׂה שְׁמִים וְאָרֶץ
וּבִרְכָתוֹ מִכָּל-הַיָּמִים וְקִדְשָׁתוֹ מִכָּל-הַזְּמַנִּים בְּאֻמּוֹר²

קדש הזה את-יום חג המצות הזה זמן חרותנו
באהבה זכר ליציאת מצרים. אלהינו ואלהי אבותינו
יעלה ויבא כו' והשיאנו²⁰ ה' אלהינו את-ברכת
מועדיך לחיים ולשלום כאשר אמרת²¹ ורצית
לברכנו פן תברכנו סלה. ותן חלקנו בתורתך ושמח
נפשנו בישועתך וכו' ברוך אתה ה' מקדש ישראל
והזמנים²².

(17) מכל האומות ללשונותיהן, מלשון הכתוב (ישעיה סו, יח). (18) שנאמר (דברים טו, יד): ושמחת בחגך. (19) הוא תרגום של מועדים (ויקרא כג, ד). (20) מלשון הכתוב: ישא ברכה מאת ה' (תהלים כד, ה) אלא שבאה כאן בבנין "הפעיל", כמו: והשיאו אותם (ויקרא כב, טז). (21) דברים טז, טו. (22) לפי שכל מועדי התורה תלויים בזמנים, חג הפסח - בזמן האביב, חג השבועות - בזמן הקציר, חג הסוכות - בזמן האסיף, תיקנו חז"ל לומר: "והזמנים", במקום: "מועדים" (רבינו בחיי לפרשת בא).

ברכה אמצעית ממוסף הפסח - אתה בחרתנו
מפל-העמים כו' עד זכר ליציאת מצרים. ומפני
חטאינו גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו ואין
אנו יכולין לעלות להראות ולהשתחוות לפניך
בבית בחירתך²³ בנה הדרך בבית הגדול והקדוש
שנקרא שמך עלי מפני היד שנשתלחה²⁴ במקדשך.
יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתשוב ותרחם עליו
ועלינו ברחמיך הרבים ותקבץ פזורינו מבין הגוים
ונפוצותינו כגס מירכתי ארץ. והביאנו לציון עירך
ברנה ולירושלים בית מקדשך בשמחת עולם ושם
נעשה לפניך את-קרבנות חובותינו תמידין כסדרן²⁵
ומוספין כהלכתך²⁶ ואת-מוסף יום טוב מקרא קדש
הזה יום חג המצות הזה נעשה ונקריב לפניך
במצות רצונך כמו שכתבת עלינו בתורתך על-ידי
משה עבדך. מלך רחמן רחם עלינו וכו' והשיאנו
וכו' ברוך אתה ה' מקדש ישראל והזמנים.

(23) ככתוב (ד"ב ז, טז): בחרתי והקדשתי את הבית הזה.
(24) ככתוב (תהלים עד, ז): שלחו באש מקדשך.
(25) הכתוב בתורה, כבש אחד בבוקר וכבש אחד בין הערבים. (26) לא כסדרם הכתוב בתורה, קרבן עולה לפני קרבן חטאת, אלא כפי ההלכה שנאמרה מסיני, חטאת קודמת לעולה, כמבואר בזבחים צ. (הגהות ר"ש הכהן מוילנה בשם אחיו, ר"ה ח:).

ובנסח הזה הוא מתפלל בתג שבוועות וכתג הספנות
בלא חסרון ובלא יתר. אלא שבתג השבוועות הוא
אומר את-יום טוב מקרא קדש הזה את-יום חג
השבועות הזה זמן מתן תורתנו באהבה זכר
ליציאת מצרים. ובמוסף הוא אומר ואת-מוסף
יום טוב מקרא קדש הזה יום חג השבוועות הזה.
וכן בספנות הוא אומר את-יום טוב מקרא קדש

ברכה אמצעית של מוסף ראש-החדש - ראשי
חדשים לעמך נתת זמן פפרה¹² לכל-תולדותם
להיותם מקריבים לפניך זבחי רצון וישעירי חטאת
לכפר בעדם ופרון לכלם יהיו¹³ תשועת נפשם מיד
שונא. מזבח חדש בציון תבין ועולת ראש חדש
נעלה עליו. שירי דוד נשמע בעירך האמורים לפני
מזבחך. אהבת עולם¹⁴ תביא להם¹⁵ וברית אבות
לבנים תזכר. אלהינו ואלהי אבותינו מפני חטאינו
גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו. יהי רצון
מלפניך ה' אלהינו שתעלנו לארצנו ואת-מוסף יום
ראש החדש הזה כו' עד על-ידי משה עבדך. יהי
רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתחדש
עלינו את-ראש החדש הזה לטובה ולברכה לחן
ולחסד ולרחמים לחיים ולשלום ויהי ראש החדש
הזה קץ וסוף לכל-חטאתינו ופירותינו. תחלה
וראש לפדות נפשנו כי בעמך ישראל מכל-האומות
בחרת וראשי חדשים להם נתת. ברוך אתה ה'
מקדש ישראל וראשי חדשים. ברכה אמצעית
ממוסף ראש חדש שחל להיות בשבת - אתה
יצרת עולמך מקדם פלית מלאכתך ביום השביעי
בחרת בנו מכל-העמים ורצית בנו מכל-הלשונות
וקדשתנו במצותיך וקרבנותנו מלפנו לעבודתך
ושמך הגדול והקדוש עלינו קראת. ותתן-לנו ה'
אלהינו שבתות למנוחה ויום ראש חדש הזה לכפר
בעדנו שחטאנו לפניך. ומפני חטאינו וכו' עד
ומוספים כהלכתך ואת-מוספי¹⁶ יום המנוח הזה
ויום ראש החדש הזה נעשה ונקריב את-קרבנות
חובותינו תמידין כסדרן כמצות רצונך כמו שכתבת
עלינו בתורתך על-ידי משה עבדך. יהי רצון
מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתחדש וכו'
עד לפדות נפשנו. רצה-נא במנוחתנו וקדשנו
במצותיך כו' עד ויניחוה כם פלי-ישראל ויהי
שמך. ברוך אתה ה' מקדש השבת וישראל וראשי
חדשים.

(12) ששעיר ראש-חודש היה מכפר על טומאת מקדש וקדשיו (שבועות ב:), וכן הכתוב אומר (ויקרא י, יז): ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה. (13) הקרבנות מעלים זכרון ישראל לפני ה' לטובה. (14) שלא יהיה עוד שעבוד אחרי גאולתם. (15) לכל תולדותם. (16) שהם שנים: של שבת, ושל ר"ח.

ברכה אמצעית של יום טוב של פסח - ערבית
שחרית ומנחה - אתה בחרתנו מכל-העמים אהבת
אותנו ורצית בנו מכל-הלשונות¹⁷ וקדשתנו
במצותיך וקרבנותנו מלפנו לעבודתך ושמך הגדול
והקדוש עלינו קראת. ותתן-לנו ה' אלהינו מועדים
לשמחה¹⁸ חגים וזמנים¹⁹ לששון את-יום טוב מקרא

1 יום הפסח והוא נסחה: 'אתה קדוש ושםך
2 קדוש וקדושים בכל יום יהללוך סלה. ובכן תן
3 פחדך ה' אלהינו על כל מעשיך ואימתך על
4 כל מה שבראת וייראוך כל המעשים וישתחוו
5 לפניך כל הברואים ויעשו כלם אגדה אחת לעשות
6 רצונך בלבב שלם כו'. ובכן תן כבוד לעמך תהלה
7 ליראיך ותקנה טובה לדורשיך ופתחון פה
8 למיחלים לך שמחה לארצך ששון לעירך וצמיחת
9 קרן לדור עבדך ועריכת נר לבן ישי משיחך
10 במהרה בימינו. ואז צדיקים יראו וישמחו וישרים
11 יעלו וחסידים כו' בכתוב בדברי קדש? מלך ה'
12 לעולם אלהיך ציון לדור ודור תללויה. וכתוב
13 ויגבה ה' וגו' ברוך אתה ה' המלך הקדוש³².

(32) השווה לעיל הלכות תפילה (פרק ב, הלכה יח).

47 ברכה אמצעית של ראש השנה - עריכת שחרית
48 ומנחה - 'אתה בחרתנו מכל העמים כו'. ותתן לנו
49 ה' אלהינו את יום טוב מקרא קדש הזה³³ זכרון
50 תרועה באהבה זכר ליציאת מצרים. אלהינו ואלהי
51 אבותינו יעלה ויבא כו'. אלהינו ואלהי אבותינו
52 מלך על כל העולם פלו בכבודך והנשא על
53 כל הארץ ביקרך והופע בחדר גאון עזך על
54 כל יושבי תבל ארצך. וידע כל פעול פי אתה
55 פעלתו ויבין כל יצור פי אתה יצרתו ויאמר כל
56 אשר רוח ונשמה באפו ה' וכו' קדשנו כו'. ברוך
57 אתה ה' מלך על כל הארץ מקדש ישראל ויום
58 הזכרון.

(33) ואין אומרים מועדים לשמחה חגים וכו' כמו בשלש
רגלים - לפי שאין קרוי חג אלא יום שמביאים בו שלמי
חגיגה, ובהם כתוב שמחה: 'ושמחת בחגך', אבל ראש
השנה ויום הכיפורים אין בהם שמחה ואינם קרויים חגים
(לשון רש"י בפירושו לתפילות, במחזור ויטרי כ"ת פריי).
ומטעם זה אין אומרים בהם 'והשיאנו... את ברכת
מועדיך... לשמחה ולששון'.

59 ברכה ראשונה משלש ברכות אמצעיות של מוסף
60 ראש השנה - 'אתה בחרתנו ומפני חטאינו כו'
61 ואת מוספי³⁴ כו' כמו שכתוב. 'עלינו לשבח לאדון
62 הבל לתת גדלה ליוצר בראשית שלא עשנו כגויי
63 הארצות וכו'. אוחילה לאל אחלה פניו אשאלה
64 מננו מענה לשון אשר בקהל עם אשירה עזו³⁵
65 אביעה רננות בעד מפעליו כו'. ברוך אתה ה'
66 למדני חקיך³⁶. על פן נקנה לך ה' אלהינו לראות
67 מהרה בתפארת עזך וכו'. אלהינו ואלהי אבותינו
68 מלך כו' ברוך אתה ה' מלך על כל הארץ מקדש
69 ישראל ויום הזכרון. היום הרת³⁷ עולם היום
70 יעמיד במשפט כל יצורי עולם אם כבדים אם
71 פעבדים אם כבדים רחמנו פרחם אב על פנים אם
72 פעבדים עינינו לך תלוינות' וכו'. ברכה שניה -

1 הנה יום חג הסוכות הנה זמן שמחתנו באהבה
2 וכו'. ובשמיני עצרת אומר 'את יום טוב מקרא
3 קדש הנה את יום חג שמיני עצרת הנה זמן
4 שמחתנו כו'. וכן במוסף אומר 'ואת מוסף יום
5 טוב מקרא קדש הנה יום חג שמיני כו'. ואם חל
6 יום טוב להיות בשבת אומר 'אתה בחרתנו כו' עד
7 'ותתן לנו ה' אלהינו שבתות למנוחה מועדים
8 לשמחה חגים וזמנים לששון את יום המנוח הנה
9 ואת יום טוב מקרא קדש הנה את יום פלוני כו'.
10 וכן במוסף אומר 'ואת מוספי יום המנוח הנה
11 כו'. ועל הרף זו הוא מזכיר השבת בראש השנה
12 וביום הפסחים אם חלו להיות בשבת - בין בשאר
13 תפילות בין במוסף - וחותם בכל התפילות של שלש
14 רגלים 'מקדש השבת וישראל והזמנים'. ובראש
15 השנה חותם 'מלך על כל הארץ מקדש השבת
16 וישראל ויום הזכרון²⁷. וביום הפסחים - 'מלך
17 על כל הארץ מקדש השבת וישראל ויום
18 הפסחים'.

(27) מלשון הכתוב (ויקרא כג, כד): זכרון תרועה, כי ביום
הזה עולה וזכרוננו לפניו לטובה על ידי השופר (ראש השנה
טז). ואינו מזכיר של ראש חודש (אף על פי שראש השנה
חל בראש חודש תשרי) ש"זכרון אחד עולה לכאן ולכאן"
(עירובין מ:). כלומר: גם ראש חודש בכלל הזכרון, שנאמר
(במדבר י, י): וביום שמחתכם.... ובראשי חדשיכם.... והיו
לכם לזכרון לפני אלהיכם.

19 ראש השנה²⁸. נהגו רב העם מראש השנה ועד יום
20 הפסחים להוסיף בכל תפילה בעשרת הימים.
21 בברכה ראשונה מוסיפים 'זכרנו לחיים כו' ברוך
22 אתה ה' מגן אברהם'. ומוסיפין בברכה שניה, 'מי
23 כמוך אב הרתמים זוכר יצוריו ברחמים. ברוך אתה
24 ה' מחיה המתים'. ומוסיפין בברכה שמונה-
25 עשרה²⁹ 'זכר רחמיך' וכו'. ובברכה אחרונה³⁰
26 מוסיפין 'ובספר חיים' וכו'. ובתפלה נעילה של
27 יום הצום אומר בברכה (במקום) 'זכרנו לחיים' -
28 'חתמנו'. וכל אלו התוספות מנהג מקומות³¹. ויש
29 מקומות שנהגו שלא יוסיפו דבר.

(28) כתוב ב'הגהות מיימוניות' שאם חל ראש השנה ביום
שני או ביום שלישי, מקדימים שבוע אחד להשכים ולומר
'סליחות', וממשיכים באמירת הסליחות עד ערב יום
הכפורים. (29) היא ברכת ה'הודאה'. (30) היא ברכת
'שים שלום'. (31) ומנהגנו לומר 'אבינו מלכנו' אחרי
תפילת שחרית בראש השנה, כשחל בחול ('הגהות
מיימוניות').

30 מנהג פשוט שמברכין ברכה שלישית בנסח זה
31 בשני ימים של ראש השנה בכל תפילה ותפילה
32 מארבע התפילות וכן נהגו מקצת לברך אותה
33 באותו הנסח בכל תפילה ותפילה מחמש תפילות של

39 כלומר: קרבנות המוסף שהם עולות וחטאת, ואנו
אומרים ואת מוסף יום הכיפורים הזה, שאין בו אלא מוסף
אחד בלבד. והכל כמנהג המקום, כמו שאמרו ב'ירושלמי'
(עירובין פ"ג, ה"ט): "רבי יוסי שלח מכתב להם (לבני
הגולה) אף-על-פי שכתבו לכם סדרי מועדות (סדר
התפילות, 'קרבן העדה' שם, וכן ב'הגהות מיימוניות') אל
תשנו מנהג אבותיכם נוחי נפש".

33 נהגו העם בכל תפילות המוספין כשהוא אומר 'כמו
שכתבת עלינו בתורתך על-ידי משה עבדך' מזכיר
34 קרבנות אותו היום כמו שהם כותבים בתורה וקורא
35 אותם הפסוקים. ואם לא הזכיר - פיון שאמר 'כמו
36 שכתבת עלינו בתורתך' - שוב אינו צריך⁴⁰:
37 ראש השנה לה, ע"א. (40)

נסח הודו¹

38 אלהינו ואלהי אבותינו תבא לפניך תפלתנו ואל
39 תתעלם מתחנונו שאין אנו עזי פנים וקשי ערך
40 שנאמר לפניך צדיקים אנחנו ולא חטאנו אכל²
41 אנחנו ואבותינו אשמונו בגדנו³ גזלנו⁴ דיברנו דפי⁵
42 העונו והרשענו וזנו חמסנו⁶ כו'. עד 'כי אמת
43 עשית ואנחנו הרשענו⁶. מה נאמר לפניך ה'
44 אלהינו יושב מרום ומה-נספר לפניך שוכן שחקים
45 הלא הנסתרות והנגלות אתה יודע. אתה יודע רזי
46 עולם ותעלומות סתרי כל-חי. אתה חופש כל-
47 חדרי בטן ובוהן כליות ולב. אין כל-דבר נעלם
48 ממך ואין נסתר מנגד עיניך. ובכן יהי רצון
49 מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתמחל לנו על
50 כל-חטאתינו ותכפר לנו על כל-עונותינו ותסלח
51 לנו על כל-פשעינו.
52

1) ביום הכיפורים, "שהוא זמן תשובה לכל... והוא קץ
מחילה וסליחה לישראל, לפיכך חייבים הכל לעשות תשובה
ולהתוודות ביום הכיפורים" (מלשון רבינו הל' תשובה פ"ב,
ה"ז). וידוי - עזיבת החטא והרחקתו, מלשון וידו אבן בי
(איכה ג, ג), וכבר פירשנוהו ב"ספר המדע" (הל' תשובה
פ"א, ה"א בבאיורנו אות ג'). (2) באמת, כמו: אבל אשמים
אנחנו (בראשית מב, כא). (3) בבוראנו. (4) איש את
רעהו. (5) דבר גנאי וזלזול, והחכם ר' יוסף קמחי פירש:
דופי - דו פי, שתי פיות. כלומר: אחד בפה ואחד בלב.
(6) נחמיה ט, לג. ובפסיקתא רבתי פ' 'רני ושמחי' אמרו:
"אמר הקב"ה למלאכי השרת, בואו ואודיע לכם צדקתם של
בני, שאני טענתם בעולם כמה צרות ויסורים הבאתי עליהם
בכל דור ובכל שעה ולא בעטו בי אלא קוראים אותי צדיק
בפני רשעם, שהם אומרים: ואתה צדיק על כל הבא עלינו
ואנחנו הרשענו".

53 על חטא שחטאנו לפניך באנס⁷ ועל חטא שחטאנו
54 לפניך בבלי דעת⁸. על חטא שחטאנו לפניך בגלוי
55 ועל חטא שחטאנו לפניך בדעת ובמרמה⁹. על
56 חטא שחטאנו לפניך בהרהור הלב¹⁰ ועל חטא
57 שחטאנו לפניך בודוי פה¹¹. על חטא שחטאנו

1 'אתה זוכר מעשה עולם ופוקד כל-יצורי קדם כו'
2 כי זכר הנשפחות אתה הוא מעולם ואין שפחה
3 לפני כסא כבודך ועקדת יצחק לזרעו תזכר וכו'.
4 היום הרת עולם היום יעמיד במשפט כל-יצורי
5 עולם אם פכנים אם פעכדים אם פכנים רחמנו
6 כרחם אב על בנים כו'. ברכה שלישית - 'אתה
7 נגלית בענן כבודך על עם קדשך לדבר עמים מן
8 השמים השמעתם קולך כו'. כי אתה שומע כו'
9 ברוך אתה ה' שומע תרועה. היום הרת עולם כו'
10 בכתוב למעלה.

34 לכלול גם מוסף ראש-חודש תשרי. (35) ואין אנו
אומרים זה בתפילה בלחש כי-אם הש"ץ בשעה שחזור
בקול, לפי שהיא 'רשות' לש"ץ כמשמעות הלשון 'אשר
בקהל עם אשירה עוזו' ('אבודרהם'). (36) תהלים קיט, יב.
(37) מלשון הכתוב (ירמיה כ, יז), כי בראש השנה נגמר
הריונו של עולם ולידתו, כמו שאמרו במדרש (ויקרא רבה
פ' כט): "תני בשם רבי אליעזר, ככ"ה באלול נברא העולם",
נמצא שביום ששי לבריאתו, הוא ראש השנה, נברא אדם
הראשון ולכן העולם נידון ביום זה ('אבודרהם').

11 ברכה אמצעית של צום יום הכפורים³⁸ - בערבית
12 ושחרית ומנחה ונעילה - 'אתה בחרתנו כו'.
13 ותתן-לנו ה' אלהינו את-יום הכפורים הזה ואת-יום
14 מקרא קדש הזה למחילה וכו'. אלהינו ואלהי
15 אבותינו יעלה ויבוא יגיע יראה וירצה ישמע ויפקד
16 ויזכר לפניך זכרוננו וזכרון אבותינו וזכרון ירושלים
17 עירך וזכרון משיח בן דוד וכו'. אלהינו ואלהי
18 אבותינו מחל לעונותינו וכו'. אלהינו ואלהי
19 אבותינו מלך כו'. קדשנו כו'. וידברך אמת וקצם כו'
20 ברוך אתה ה' מלך על כל-הארץ מלך מוחל וסולח
21 וכו'. ברכה אמצעית של מוסף - 'אתה בחרתנו,
22 ומפני חטאנו, ואת-מוספי³⁹ יום מקרא קדש הזה
23 נעשה ונקריב לפניך כמצות רצונך כו'. אלהינו
24 ואלהי אבותינו מחל לעונותינו ביום צום הכפורים
25 הזה מחה והעבר פשעינו⁴⁰ כו' עד 'ומפלעדיך אין
26 לנו מלך מוחל וסולח וכו'. אלהינו ואלהי אבותינו
27 מלך על כל-העולם פלו כבודך והנשא על כל-
28 הארץ ביקרך והופע בהדר גאון ענך וכו'. עד
29 'ומלכותו בכל משלה. קדשנו במצותיך ותן חלקנו
30 בתורתך ושבענו מטובך ושמחנו בישועתך וטהר
31 לבנו לעבדך באמת ודברך כו'. עד 'ברוך אתה ה'
32 מקדש ישראל ויום הכפורים'.

38) כתוב ב'הגהות מיימוניות': "ערב יום הכיפורים באים
לבית הכנסת ומתפללים מנחה ומתוודים, והחזן אינו אומר
וידוי (בחזרת הש"ץ), ואומר קדיש ולוקים, ואוכלים סעודה
המפסקת. בליל יום הכיפורים קודם שיעמוד החזן
(להתפלל), מתירים חרם לעבריינים להתפלל עמהם
ומתעטף החזן ואומר: "כל נדרי" שלש פעמים, והקהל
בלחש עמו... ואחר-כך אומר: שהחינו, ואומר: ברכו וכו'.

- 1 לְפָנֶיךָ בְּדוֹן וְעַל חֶטָּא שֶׁחֲטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּחֶזֶק יָד.¹²
 2 עַל חֶטָּא שֶׁחֲטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּטִמְאַת שְׂפָתֵינוּ¹³ וְעַל
 3 חֶטָּא שֶׁחֲטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּיָצֵר הָרָע.¹⁴ עַל חֶטָּא
 4 שֶׁחֲטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּיֹדְעֵינוּ¹⁵ וְעַל חֶטָּא שֶׁחֲטָאנוּ
 5 לְפָנֶיךָ בְּלֹא יוֹדְעֵינוּ. עַל חֶטָּא שֶׁחֲטָאנוּ לְפָנֶיךָ
 6 בְּכַחַשׁ וּבְכֹזֵב וְעַל חֶטָּא שֶׁחֲטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּלִשׁוֹן
 7 הָרָע. עַל חֶטָּא שֶׁחֲטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּמִרְאֵית הָעֵינַי¹⁶ וְעַל
 8 חֶטָּא שֶׁחֲטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּנִשְׁךְ וּבְמִרְבִּית¹⁷. עַל חֶטָּא
 9 שֶׁחֲטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּשִׁית שְׁפֹתֵינוּ¹⁸ וְעַל חֶטָּא
 10 שֶׁחֲטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּעֵינֵינוּ רְמוֹת¹⁹. עַל חֶטָּא שֶׁחֲטָאנוּ
 11 לְפָנֶיךָ בְּפִתְחוֹן פֶּה²⁰ וְעַל חֶטָּא שֶׁחֲטָאנוּ לְפָנֶיךָ
 12 בְּצַעֲדֵי רַגְלֵינוּ²¹. עַל חֶטָּא שֶׁחֲטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּקִפְצֵית
 13 יָד²² וְעַל חֶטָּא שֶׁחֲטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּרָצוֹן וּבְדַעַת. עַל
 14 חֶטָּא שֶׁחֲטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּשִׁגְגָה וְעַל חֶטָּא שֶׁחֲטָאנוּ
 15 לְפָנֶיךָ בְּתַמְהוֹן לֵב²³. עַל חֲטָאִים שְׂאֵנוּ חִיבִין
 16 עֲלֵיהֶם חֲטָאִים²⁴. עַל חֲטָאִים שְׂאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם
 17 עוֹלָה²⁵. עַל חֲטָאִים שְׂאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם קֶרֶן. עַל
 18 חֲטָאִים שְׂאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם אֲשֶׁם וְדֹאֵי²⁶. עַל
 19 חֲטָאִים שְׂאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם אֲשֶׁם תְּלוּי²⁷. עַל
 20 חֲטָאִים שְׂאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם קֶרֶן עוֹלָה וְיֹוֹרֵד²⁸.
 21 עַל חֲטָאִים שְׂאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם עֲשֵׂה²⁹. עַל חֲטָאִים
 22 שְׂאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם לֹא תַעֲשֶׂה שְׁנֵתָנוּ (שְׁנִתְקוּ)
 23 לַעֲשֵׂה³⁰. עַל חֲטָאִים שְׂאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם מִיתָה
 24 בְּיָדֵי שְׂמַיִם³¹. עַל חֲטָאִים שְׂאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם
 25 כְּרִיתָה³². עַל חֲטָאִים שְׂאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם מְלָקוֹת. עַל
 26 חֲטָאִים שְׂאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם אֲרָבַע מִיתוֹת בֵּית-דִין
 27 סִקְלָה שְׂרָפָה הֶרֶג³³ וְחֶזֶק. עַל הַגְלוּיִם לָנוּ וְעַל
 28 שְׂאֵינָן גְּלוּיִם לָנוּ. הַגְלוּיִם לָנוּ כְּבָר אֲמַרְנוּם לְפָנֶיךָ
 29 ה' אֱלֹהֵינוּ וְשִׂאֵנָם גְּלוּיִם לָנוּ כֹּל-חֲטָאֵינוּ אִתָּה
 30 יוֹדַע כֹּל-הַנִּסְתָּרוֹת בְּכַתוּב³⁴ 'הַנִּסְתָּרוֹת לֹא' אֱלֹהֵינוּ
 31 וְהַגְלוּת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד עוֹלָם וְכו'. כִּי אִתָּה
 32 סוֹלְחִין לִישְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וּמוֹחֲלִין³⁵ לְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל
 33 וּמַבְלִעֲדִיד אֵין לָנוּ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ. אֱלֹהֵי, עַד
 34 שְׁלֹא נוֹצַרְתִּי³⁶ אֵינִי כְּדֹא וְעַכְשָׁו שְׁנוֹצַרְתִּי כְּאֵלֹו לֹא
 35 נוֹצַרְתִּי. עֲפֹר אֲנִי בְּחַיִּי קָל וְחֹמֶר בְּמִיתָתִי. הֲרִי אֲנִי
 36 לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי כָּלִי מֵלֹא בּוֹשָׁה וּכְלָמָה יְהִי רָצוֹן
 37 מִלְּפָנֶיךָ שְׁלֹא אֲחַטָּא עוֹד וּמֵה-שֶׁחֲטָאֵתִי מִחָה
 38 בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים אֲכַל לֹא עַל-יָדֵי יְסוּרֵינוּ. יְהִי לְרָצוֹן
 39 אֲמָרִי³⁷ וְהִגִּינוֹן לְפִי לְפָנֶיךָ ה' צוּרִי וְגוֹאֲלִי.
 (7) שֶׁאִנְסוּהוּ לַעֲבוֹר, וְיֵשׁ חֲטָאִים שְׁחִיב עֲלֵיהֶם אֲפִילוּ
 כְּשֶׁעָבַר בְּאוֹנֵם. כְּגוֹן: ע"ז וּשְׁפִיכוֹת דָּמִים, וְכֵן בִּשְׁעַת גְּזִירַת
 הַמִּלְכוּת יִהְיֶה וְאֵל יַעֲבוֹר אֲפִילוּ מִצּוּה קֹלָה, כְּמַבּוּאֵר
 בְּסִנְהֶדְרִין (עֵד). (8) שְׁלֹא הִשְׁתַּמֵּשׁ כְּרֹאוֹי בְּכַח הַדַּעַת
 שְׁנִיתָן בְּנוֹ לַעֲסֵק הַתּוֹרָה וּלְדַעַת אוֹתוֹ, כְּכַתוּב (מִשְׁלִי יג,
 טו): כֹּל עָרוֹם יַעֲשֶׂה בְּדַעַת. (9) בְּמַרְמָה שֶׁל דַּעַת, שְׂרִימָה
 אֶת רַעְיוֹנוֹ בְּכוֹוֹנָה. (10) בְּמַחֲשַׁבּוֹת הַלֵּב, וְחֹז"ל אִמְרוּ (יוֹמָא
 כט): "הִרְהוּרֵי עֲבִירָה קָשִׁים מַעֲבִירָה". (11) שֶׁהַתּוֹרָה רַק
- בְּפֶסֶדֶר הַזֶּה מִתּוֹדָה בְּעֶרְבִית שְׁחֲרִית וּמוֹסָף וּמִנְחָה
 בֵּין יָחִיד בֵּין שְׁלִיחַ צָבוּר. אֲלֵא שֶׁהַיָּחִיד אוֹמֵר וְדוֹי
 זֶה אַחֵר תְּפִלָּתוֹ אַחֵר שְׁלִיחַ צָבוּר 'שִׁים שְׁלוֹם' קִדָּם
 שִׁיפְסִיעַ שְׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת וְשְׁלִיחַ צָבוּר אוֹמֵר בְּתוֹךְ
 בְּרָכָה אֲמַצְעִית קִדָּם שִׂיאֵמֶר 'אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
 מִחַל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ מִתּוֹדָה וְדוֹי פֶּסֶדֶר הַזֶּה וְאַחֲרֵיכֶן
 אוֹמֵר 'מִחַל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ בְּיוֹם צוֹם הַכִּפּוּרִים':
 בְּנִעְלָה מִתּוֹדָה פֶּסֶדֶר הַזֶּה - מֵה-נֶאֱמַר לְפָנֶיךָ

הַרְחֵמְךָ יִשְׁתַּבַּח לְדֹר דּוֹרִים. הַרְחֵמְךָ יִתְפָּאֵר לְנֶצַח
נְצָחִים. הַרְחֵמְךָ יִזְכְּנוּ לִימֹת הַמְּשִׁיחַ וּלְבָנָיו בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ וְלַחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא.⁷ מְגִדֹּל⁸ יְשׁוּעוֹת מַלְכוּ
וְגו' פְּסִירִים⁹ רָשָׁו וְרַעְבוּ וְגו' הוֹדוּ¹⁰ לָהּ כִּי טוֹב כִּי
לְעוֹלָם חֲסִדִּי:

(1) בעין יפה, ובפנים יפות. (2) (תהילים פרק קמה, פסוק
(טז). זו ברית מילה, השווה לעיל הלכות ברכות פרק
ב, הלכה ג. (4) (דברים פרק ח, פסוק י). (5) ולפי מה
שכתב רבינו לעיל הלכות ברכות פרק א, הלכה ט"ז עונה
כאן אמן על ברכת עצמו. (6) כאן סוף הברכה הרביעית
שתיקוה חכמי יבנה כנגד הרוגי ביתר (ברכות דף מח עמוד
ב) מכאן ואילך הוספה מאוחרת שנתוספה בימי הגאונים
(כל בו סימן צט). (7) בכתב יד אברבנאל: הרחמן הוא
יפרנסנו בכבוד. (8) (שמואל"ב פרק כב, פסוק נא). ואנו
נוהגים לומר בימי החול מגדיל וגו' כנגד הפסוק שבתהילים
פרק יח, פסוק נא שכתוב בו מגדיל. ובמדרש "שוחר טוב"
פרק יח (הובא בילקוט שמעוני שמואל רמז קסד) אמרו:
כתוב אחד ואומר מגדיל וכתוב אחד ואומר מגדול? רב יודין
אמר, לפי שאין ישועתה של אומה זו באה בבת אחת, אלא
מתגדלת והולכת, ומהו מגדול שנעשה לה מלך המשיח
כמגדל גדול, שנאמר (משלי פרק יח, פסוק י); מגדל שם
ה' בו ירוץ צדיק ונשגב, ולפיכך בימי החול שהם דמיון ימי
הגלות ואומרים "מגדיל" לרמז על בניין שהקדוש-ברוך-הוא
עוסק בבניינה והולך ומגדילה, ובשבת שהיא מכוונת נגד
ימי המשיח ואומרים מגדול לרמזו על גמר הישועה
שנתגדלה כל צרכה ונעשית כמגדל עוז (עיון תפילה,
לסידור "אוצר התפילות"). וראש חודש דינו כשבת,
וסימנך: חודש ושבת קרוא מקרא (ישעיה פרק א, פסוק יא),
כלומר, כמו שכתוב בנביאים (לבוש). (9) (תהילים פרק
לד, פסוק יא). (10) (שם, פרק קלו, פסוק א).

הַמְּפָטִיר בְּנִבְיָא מְבָרֵךְ לְפָנֶיהָ¹¹ בְּרוּךְ אַתָּה ה' ה'
אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים¹²
וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בְּאַמֶּת¹³. בְּרוּךְ אַתָּה ה' ה'
הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמְּשָׁח עֲבָדָיו¹⁴ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ
וּבְנִבְיָאֵי הָאֱמֶת וְהַצֶּדֶק. וּמְבָרֵךְ לְאַחֲרֶיהָ בְּרוּךְ
אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם צוּר כָּל-הָעוֹלָמִים
צָדִיק בְּכָל-הַדּוֹרוֹת הָאֵל הַנֶּאֱמָן הַאֲמִיר וְעוֹשֶׂה
מִדְּבַר וּמַקְיִם אֲשֶׁר כָּל-דְּבָרָיו אֱמֶת וְצֶדֶק. נֶאֱמָן¹⁵
אַתָּה הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרָיו וְדָבָר אֶחָד
מִדְּבָרָיו אַחֲזֹר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם כִּי אֵל נֶאֱמָן אַתָּה.
בְּרוּךְ אַתָּה ה' הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל-דְּבָרָיו. רַחֵם
עַל-צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ וְלַעֲגוּמַת נַפְשֵׁנוּ¹⁶
תוֹשִׁיעַ¹⁷ מִהֶרָה בְּיָמֵינוּ וּתְבַנֶּה מִהֶרָה. בְּרוּךְ אַתָּה ה' ה'
בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם. אֶת-צִמְחַת דָּוִד עֲבָדְךָ מִהֶרָה תַצְמִיחַ
וְקַרְנֵנו תְּרוֹם בִּישׁוּעָתְךָ. בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְגִן דָּוִד. עַל
הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוּדָה¹⁸ וְעַל הַנִּבְיָאִים וְעַל יוֹם
הַמָּנוּחַ הַזֶּה שְׁנַתְךָ לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ לְקַדְּשָׁה לְכָבוֹד
וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל אָנוּ מְבָרְכִין שְׁמֶךָ. בְּרוּךְ אַתָּה
ה' מְקַדֵּשׁ הַשָּׁבָת¹⁹. וּבַיּוֹם טוֹב הוּא אֲמִיר וְעַל יוֹם

יֹשֵׁב מְרוֹם כּו' כִּי עֲזָרְתֵינוּ רַבּוּ מִלְּמָנוֹת כּו' מָה
אָנוּ מָה חַיֵּינוּ מָה חֲסִדֵינוּ מָה-צִדְקָנוּ מָה-מַעֲשֵׂינוּ
מָה-נֶאֱמָר לְפָנֶיהָ ה' אֱלֹהֵינוּ הָלֹא כָל-הַגְּבוּרִים כְּאֵין
לְפָנֶיהָ וְאֲנָשֵׁי הַשָּׁם כָּלֹא הָיוּ וְחֲכָמִים כְּכֹלִי מַדְעָ
וְנִבְוִנִים כְּכֹלִי הַשֶּׁפֶל כִּי כָל מַעֲשֵׂינוּ תָהוּ וַיָּמִי חַיֵּינוּ
הַכֹּל לְפָנֶיהָ בְּכַתּוּב³⁸ וּמוֹתֵר הָאָדָם מִן-הַבְּהֵמָה אֵין
כִּי הַכֹּל הַכֹּל. אָבֵל אַתָּה הַבְּדִלְתָּ אָנוּשׁ מֵרֹאשׁ
וּתְפִירָהוּ לַעֲמֹד לְפָנֶיהָ כִּי מִי יֵאמָר לָךְ מָה-תַּעֲשֶׂה
וְאֵם יֵצֵדֶךָ מָה-יִתֶּן-לָךְ. וּתְתֶן-לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת-
יוֹם הַכְּפֻורִים הַזֶּה קֵץ מַחִילָה לְכָל-חַטָּאתֵינוּ לְמַעַן
נִחַדֵל מֵעַשָׁק יָדֵינוּ וְנָשׁוּב לַעֲשׂוֹת חֲקֵי רְצוֹנְךָ בְּלֵב
שָׁלֵם כְּדָבָר שְׁנֶאֱמַר³⁹ דְּרָשׁוּ ה' בְּהִמָּצְאוֹ קִרְאֵהוּ
בְהִיטּוֹ קְרוֹב יַעֲזֹב רָשָׁע דְּרָכּוֹ וְאִישׁ אֶן מִחֲשַׁבְתּוֹ
וְיֹשֵׁב אֶל-ה' וִירַחֲמֵהוּ וְאֶל-אֱלֹהֵינוּ כִּי-יִרְפָּה
לְסֻלּוֹת. וְאַתָּה אֱלֹהִים סְלִיחוֹת טוֹב וּמְטִיב חֲנוּן
וְרַחוּם אֶרֶךְ אַפִּים וְרַב-חֶסֶד מְרַבֶּה לְהַטִּיב רוּצָה
בְּתִשְׁבּוּכֵן שֶׁל רְשָׁעִים וְאֵין אַתָּה חַפֵּץ בְּמִיתָתָן
כְּכַתּוּב⁴⁰ חִי אָנִי נָאִם ה' אִם אֲחַפֵּץ בְּמוֹת הָרָשָׁע כִּי
אִם-בְּשׁוּב רָשָׁע מִדְּרָכּוֹ וְחִיָּה. שׁוּבוּ שׁוּבוּ מִדְּרָכֵיכֶם
הָרָעִים וּלְמָה תָמוּתוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל. הַשִּׁיבֵנוּ וְקַבְּלֵנוּ
וּמַחֵל לָנוּ וּסְלַח כְּגֹדֶל חֲסִדְךָ. יְהִי לְרָצוֹן אֲמִיר כִּי
וְהִגִּיזוֹן לְפִי לְפָנֶיהָ ה' כּו'. עוֹשֶׂה שְׁלוֹם וְכו':
(38) קהלת ג, יט. (39) ישעיה נה, ו. (40) יחזקאל לג, יא.

יום שישי כ"ה סיון ה'תשפ"ב

נסח ברכת המזון

בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הֵנּוּ אֶת-הָעוֹלָם
כָּלּוּ בְטוֹבוֹ בַּחַי וּבַחֲסִד וּבְרַחֲמִים וּמִפְּרִנֵּס לְכָל
כְּאֹמְרוֹ² פּוֹתַח אֶת-יָדְךָ וּמַשְׁפִּיעַ לְכָל-חַי רְצוֹן וּמְכִין
מְזוֹן לְכָל-בְּרִיּוֹתָיו אֲשֶׁר בְּרָא. בְּרוּךְ אַתָּה ה' הֵנּוּ
אֶת-הַכֹּל. נוֹדָה לָךְ ה' אֱלֹהֵינוּ וּנְבָרְכְךָ מִלְּפָנֵינוּ כִּי
הִנְחַלְתָּ אֶת-אֲבוֹתֵינוּ אֶרֶץ חֲמֵדָה טוֹבָה וּרְחֻבָה בְּרִית³
וְתוֹרָה עַל שֶׁהוֹצֵאתָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּפְדִיתָנוּ מִבֵּית
עַבְדִּים עַל תּוֹרָתְךָ שֶׁלֹּא מִדְּתָנוּ עַל חֲקֵי רְצוֹנְךָ
שֶׁהוֹדַעְתָנוּ עַל כָּלֵם ה' אֱלֹהֵינוּ אָנוּ מוֹדִים לָךְ
וּמְבָרְכִים אֶת-שְׁמֶךָ כְּאֹמְרוֹ: וְאָכַלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ וּבְרַכְתָּ
אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ עַל-הָאֶרֶץ הַטוֹבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ. בְּרוּךְ
אַתָּה ה' עַל-הָאֶרֶץ וְעַל-הַמְּזוֹן. רַחֵם ה' אֱלֹהֵינוּ
עַל-יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ וְעַל-יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ וְעַל-צִיּוֹן מִשְׁכַּן
כְּבוֹדְךָ וְעַל-הַבֵּית הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ שְׁנֶקְרָא שְׁמֶךָ עָלֵינוּ
וּמַלְכוּת דָּוִד מְשִׁיחְךָ תַּחְזִיר לְמַקּוֹמָה בְּיָמֵינוּ וּבְנֵה
יְרוּשָׁלַיִם בְּקְרוֹב כְּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ בְּרוּךְ אַתָּה ה' בּוֹנֵה
בְּרַחֲמֵינוּ אֶת-יְרוּשָׁלַיִם. בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
הָעוֹלָם הָאֵל אֲבִינוּ מִלְּכֵנוּ אֲדִירָנוּ בּוֹרְאָנוּ גּוֹאֲלָנוּ
קְדוֹשָׁנוּ קְדוֹשׁ יַעֲקֹב הַמֶּלֶךְ הַטוֹב וְהַמְטִיב שְׁפָכֶל-
יוֹם וַיּוֹם גּוֹמְלָנוּ חֵן וְחֶסֶד וְרַחֲמִים וְכָל-טוֹב.⁶

1 טוב מקרא קדש הזה שנתת לנו לששון ולשמחה.
2 ברוך אתה ה' מקדש ישראל והזמנים. ואם היה
3 שבת ויום טוב - פולל שניהם וחותם 'מקדש'
4 השבת וישראל והזמנים. פנסח שהוא חותם
5 בתפלה בברכה אמצעית פאותו היום כך הוא חותם
6 בברכה אחרונה²⁰¹.

11 לפני קריאת ההפטרה. 12 פרט לנביאי השקר
(אבודרהם) ויש מפרשים: הנביאים הם טובים לישראל
שמדריכים אותם בדרך הטובה (עבודת ישראל).
13 ששקולים דבריהם כדברי תורה, שנאמר (דניאל ט, י):
ללכת בתורותיו אשר נתן לפנינו ביד עבדיו הנביאים.
14 מפני שהזכיר את הנביאים, חזר למשה רבם של נביאים
לחלוק לו כבוד, וכן הוא חזר לתורה מפני הכבוד, וכדי
שלא יראה שמזכירים אחר הנביאים פותח בהם ב"ברוך"
אבל אין זו ברכה בפני עצמה אלא המשכה של התחלת
הברכה (כס"מ, לעיל הל' תפלה פ"ב, ה"ט). 15 "ומיד
עומדים העם ואומרים נאמן אתה וכו' ודבר זה הוא
ממחלוקת בני מזרח ובני מערב, שבני מזרח עונים אותו
בישיבה, ובני מערב בעמידה ואח"כ חזר המפטיר לענינו
ואומר: נאמן אתה הוא" וכו' (מס' סופרים יג, ה"י). ומטעם
זה יש הפסק במחזורים (בין אמת וצדק ל"נאמן אתה) לפי
שהצבור היה רגיל להפסיק כאן בדברי שבח (תוספות
לפסחים קד:). אולם הכל ברכה אחת היא. 16 כנוי
לכנסת ישראל הדואבת בגולה, מלשון: עגמה נפשי לאבין
(איוב ל, כה). 17 כנוסח ונציא מנטובה ועוד. ובדפוס
אין זה. 18 זו עבודת המקדש, וכיום התפלה ממלאת את
מקומה. 19 נמצא שכל ברכות הפטרה הן חמש ויחד עם
שתי הברכות שהמפטיר מברך על התורה הן שבע - כנגד
שבעה קרואים שבתורה (מסכת סופרים פ' יד, ה"א) - מפני
שפעם גזרו על ישראל שלא יקראו בתורה וקראו בנביאים
כנגד שבעה קרואים שבתורה, ומטעם זה נקראת "הפטרה"
לפי שנפטרו בה מקריאת התורה בשעת גזירה (לבוש רפ"ד).
20 כגון בראש השנה הוא חותם. מלך על כל הארץ מקדש
ישראל ויום הזכרון, כמפורש לעיל.

7 (הענינות שנהגו רב העם לקרות מן הנביאים בכל
8 שבת ושבת ומפטירין בהן ואלו הן): בראשית -
9 'הן עבדי אתמך-בו' עד 'אלה הדברים עשיתם
10 ולא עזבתם' בישעיה²¹. תולדת נח - 'רגני עקרה
11 לא ילדה' עד 'הטו אזונכם ולכו אלי' בישעיה²².
12 'לך-לך' - 'ואל-מי תדמיוני ואשונה' עד 'פי אני ה'
13 אעגם אלהי ישראל' בישעיה²³. וירא אליו -
14 'ואשנה אחת מנשי בני הנביאים' עד 'ותשא
15 את-בנה ותצא' במלכים²⁴. ויהי חיי שרה - תחלת
16 הספר עד 'יחי אדוני המלך לעולם' במלכים²⁵.
17 תולדת יצחק - 'משא דבר ה' אל-ישראל ביד
18 מלאכי' עד 'וערבה לה' מנחת' וגו' בתרי-עשר²⁶.
19 ויצא יעקב - 'ועמי תלואים למשוכתי' עד 'ובנביא
20 העלה' בתרי-עשר²⁷. וישלח יעקב - 'חזון עבדיה'
21 עד סוף ספרו בתרי-עשר. וישב יעקב - 'על שלשה

22 פשעי ישראל' עד 'אריה שאג מי לא יירא'
23 בתרי-עשר²⁸. ויהי מקץ - 'וייקץ שלמה והנה
24 חלום' עד 'ויהי המלך שלמה מלך' במלכים²⁹.
25 ויגש אליו - 'ואתה בן-אדם קח לך עץ אחד' עד
26 'וידעו הגוים כי אני ה' ביהושעאל³⁰. ויהי יעקב -
27 'ויקרבנו ימי דוד למות' עד 'ושלמה ישב על-כסא
28 דוד אביו' במלכים³¹.

21 (מב, א"טז). 22 (נד, א"נה, ג). 23 (מ, כה"מא, יז).
24 (ד, א"לז). 25 (שם, א"לה). 26 (מלאכי, פרקים:
א, ג, ד). 27 (הושע יא, ז - יב, יד). 28 (עמוס ב, ו
- ג, ח). 29 (ג, טו - ד, א). 30 (לז, טו-כח).
31 (ב, א"יב).

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"ויהי חיי שרה" - "והמלך דוד" - עד "יחי אדוני המלך דוד לעולם".

הנה ידוע שההפטרה צריכה להיות מעין הפרשה, ומובן שתוכן ההפטרה בה מסופר על הפעולות שעשה דוד המלך בהיותו "זקן בא בימים" דומה לתוכן הפרשה המדברת ברובה על הזמן של "ואברהם זקן בא בימים". בהתאמה לכך היא דעת הפוסקים שצריך לסיים בפסוק "ושלמה ישב על כסא דוד אביו ותכון מלכותו מאוד" כי גם בפרשה מסופר כיצד שלח אברהם את בני הפלגשים ובחר ביצחק, ומדובר שם גם על הזמן שלאחר מות אברהם - "ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלקים את יצחק וגו'" אבל צריך להבין מדוע פסק הרמב"ם לסיים ב"יחי אדוני המלך דוד לעולם".

וי"ל שחילוקי המנהגים תלוי במחלוקת רש"י והרמב"ם בביאור הגמרא "אין מושחין מלך בן מלך, וא"ת מפני מה משחו את שלמה מפני מחלוקת של אדוני" ומביאה שם הלימוד של רב פפא "הוא ובניו בקרב ישראל בזמן ששלום בישראל כו" ופירש רש"י " . . כי איכא מחלוקת לא ירושה היא ובעי משיחה בתחלה", אבל הרמב"ם פסק " . . אם היתה שם מחלוקת מושחין אותו כדי לסלק המחלוקת ולהודיע לכל שזהו מלך לבדו".

ופירשו באחרונים שנחלקו בגדר משיחת מלך בן מלך, לדעת רש"י בזמן שיש שם מחלוקת בטלה ירושת המלכות והמשיחה היא על דרך הקמת מלך חדש, אבל לדעת הרמב"ם גם כשיש שם מחלוקת לא בטלה ירושת המלכות ומה שמושחין אותו הוא רק כדי "לסלק המחלוקת" ולכן פסק לסיים ההפטרה ב"יחי אדוני המלך דוד לעולם" כי כשהודיע דוד ששלמה ימלוך אחריו הרי מלכות שלמה ירושה לו ואין צורך בפסוק "ושלמה ישב על כסא דוד אביו כו" שהרי המלכות שלו.

משא"כ הפוסקים הנ"ל סברו כדעת רש"י שהמלכות במקום מחלוקת לא ירושה היא והמשיחה במקום

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שישי כ"ה סיון – ספר אהבה – סדר תפילות כל השנה קכא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ויעקב – שמעמדה הייחודי והנצחי של מלכות בית דוד נובע מבחירת הקב"ה בדוד ובשלמה. לכן אין קוראים בהפטרה על עלייתו של שלמה למלוכה כי תוכנה הוא השלמה לייסוד מלכות בית דוד ואין בהם דמיון לפרשת חיי שרה, שבה עדיין לא נשלם ייסוד עם ישראל כי עדיין לא היתה לידת יעקב.

לקר"ש חלק כ"ה עמוד 106.

מחלוקת היא על דרך הקמת מלך חדש, ולכן צריך לסיים ההפטרה ולהודיע בשלמה ישב על כסא דוד אביו כו' אבל עדיין אין הדברים מתיישבים כל צרכם, שהרי סוף סוף מספרת התורה על יצחק לאחר מות אביו ומדוע שלא לסיים ההפטרה באותו התוכן היינו על שלמה לאחר מות דוד.

והביאור בזה יובן בהקדים: בהלכות כלי המקדש כתב הרמב"ם "אין מושחין מלך בן מלך. . . ואם היתה שם מחלוקת מושחין אותו כדי לסלק המחלוקת ולהודיע לכל שזהו מלך לבדו" הלכה זו הביא גם בהלכות מלכים אבל שם כתב רק "כדי לסלק המחלוקת" ואינו מוסיף "ולהודיע לכל שזהו מלך לבדו". וטעם הדבר שבהלכות כלי המקדש עוסק במשיחת מלכי בית דוד בלבד, אבל הלכות מלכים עוסקות גם במלכי ישראל.

ההבדל בין מלכי דוד למלכי ישראל הוא ש"מלכי בית דוד הם העומדים לעולם, שנאמר כסאך יהי נכון עד עולם" אבל "אם יעמוד מלך משאר ישראל תפסק המלכות מביתו" ובספר המצות "אבל המלכות לבד ידעת מלשונות ספרי הנבואה שזכה בה דוד. ובפירוש אמרו כתר מלכות זכה בו דוד, וכן זרעו אחריו עד סוף כל הדורות אין מלך למי שמאמין תורת משה רבינו אלא מזרע דוד ומזרע שלמה דווקא כו'". היינו שההבדל בין מלכי בית דוד למלכי ישראל הוא לא רק בזמן שמלכי בית דוד עומדים לעולם משא"כ מלכי ישראל, אלא גם בעצם גדר המלוכה שדוד זכה בכתר מלכות ועצם גדר המלכות הוא רק בדוד ובבניו, ורק ב"ציווי ה'" יתכן שיתמנה מלך משאר שבטי ישראל. עד כדי כך שלגבי מלכות דוד "נכרי קרינא ביי" וכתב במכילתא "משנבחר דוד יצאו כל ישראל".

ויש לומר שמטעם זה רק מלכי בית דוד נמשחו בשמן המשחה שנעשה ע"י משה באופן ש"יהי זה לי לדורותיכם" ו"כולו קיים לעתיד לבא" ולכן פועלת משיחת השמן את ה"לדורותיכם" – הקיום והנצחיות במלכות שיהיו מלכי בית דוד "עומדים לעולם", מטעם זה הזכיר הלכה זו בהלכות כלי המקדש כי הוא דין בשמן המשחה שהמשיחה במלכי בית דוד נועדה לא רק לסלק המחלוקת אלא "להודיע לכל שזהו מלך לבדו" היינו הורשת המלוכה הבלעדית שניתנה למלכי בית דוד בלבד.

והנה במשיחת שלמה ישנו ענין נוסף והוא הורשת מלכות בית דוד לו ולזרעו בלבד, כדברי הרמב"ם "אין מלך לישראל אלא מבית דוד ומזרע שלמה בלבד" ולכן אמרה הגמרא "דוד ושלמה שנמשכו בקרן נמשכה מלכותו" כי משיחת שלמה היא חלק מייסוד מלכות בית דוד.

לפ"ז דומה ייסוד מלכות בית דוד לייסוד עם ישראל הבאה מצד בחירת הקב"ה בשלושת האבות – אברהם יצחק

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת - בֶּן אָדָם הוֹדַע אֶת־יְרוּשָׁלַיִם עַד
וַיֵּצֵא לָךְ שֵׁם בִּיחֻזְקָאֵל³². וְאַרְא - וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד
לְבֵית יִשְׂרָאֵל עַד בַּיּוֹם הַהוּא אֲצַמִּיחַ קֶרֶן לְבֵית
יִשְׂרָאֵל בִּיחֻזְקָאֵל³³. בֹּא אֶל־פָּרְעֹה - מִשָּׂא מִצְרַיִם
עַד אֲשֶׁר בָּרְכוּ ה' אֲבָאוֹת בִּישְׁעֵיהָ³⁴. וַיְהִי בִּישְׁלַח
שִׁירַת דְּבוּרָה מִן וַיִּכְנַע אֱלֹהִים עַד וַתִּשְׁקֹט
הָאָרֶץ אַרְבַּעַיִם שָׁנָה בִּשְׁפָטִים³⁵. וַיִּשְׁמַע יְתֵרוֹ -
בִּשְׁנַת־מוֹת הַמֶּלֶךְ עֲזִיָּהוּ עַד לְמַרְכָּה הַמִּשְׁרָה
בִּישְׁעֵיהָ³⁶. וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים - הַדִּבְרֵי אֲשֶׁר הָיָה
אֶל־יִרְמְיָהוּ עַד לֹא יָפְרָת אִישׁ לְיוֹנָדָב בֶּן־רַכְבִּי
בִּירְמְיָהוּ³⁷. וַיִּקְחוּ לִי - וַיְהִי נֶתֶן חֲכָמָה לְשִׁלְמֹה עַד
וַיִּשְׁכַּנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִלְכִים³⁸. וְאַתָּה תִּצְוֶה
- הַגִּד אֶת־(בְּנִי) יִשְׂרָאֵל אֶת־הַבֵּית עַד
וַיִּרְצִיתִי אֶתְכֶם בִּיחֻזְקָאֵל³⁹. כִּי תִשָּׂא - וַיְדַבֵּר ה'
הָיָה אֶל־אֱלֹהֵיהֶם עַד וַיִּרְכַּב אַחָב וַיִּלָּךְ בְּמִלְכִים⁴⁰.
וַיִּקְהַל - וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וַיִּקַּח אֶת־חִירָם
מִצֹּר עַד וַתִּתֶּם מְלָאכָה בְּמִלְכִים⁴¹. (ו) אֵלֶּה פְקוּדֵי
- וַיַּעַשׂ חִירָם עַד וַיְהַפְּתוֹת לְדִלְתוֹת הַבֵּית
(בְּמִלְכִים⁴²).

(32) (טז, א"ד). (33) (כה, כט, כא). (34) כל פרק יט. (35) (ד, כג - ה, א"לא). (36) (י, א"ז - ט, ו, ואנו קוראים מתחלת פרק ו עד פ"ז פסוק ו ומדלגים לפרק ט פסוק י, ואולי גם רבנו נתכוון לכך). (37) כל פרק לה. (38) (ה, כו - ו, א"ג). (39) (מג, י"ב). (40) (יח, א"מה). (41) (ז, יג"כב). (42) (שם, מ"ג).

וַיִּקְרָא - עַם־זוֹ יִצְרָתִי לִי עַד כֹּה אָמַר ה' מֶלֶךְ
יִשְׂרָאֵל בִּישְׁעֵיהָ⁴³. צו אֶת־אַהֲרֹן - עֲלֹותֶיכֶם סָפוּ
עַל־זִבְחֵיכֶם עַד בְּאֵלֶּה חֲפְצֵי נָאִם ה'
בִּירְמְיָהוּ⁴⁴. וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁמִינִי - וַיִּסַּף עוֹד דָּוִד
אֶת־כָּל־בָּחוּר בִּישְׂרָאֵל עַד כָּל אֲשֶׁר בִּלְבָבָהּ
(בְּמִלְכִים) בִּשְׁמוּאֵל⁴⁵. אֲשֶׁה כִּי תִזְרִיעַ - וְאִישׁ בָּא
מִבְּעַל שְׁלִישָׁה עַד וַיִּלָּךְ מֵאֲתוֹ כְּבֵרֶת אֶרֶץ
בְּמִלְכִים⁴⁶. זֹאת תִּהְיֶה - וְאַרְבַּעָה אֲנָשִׁים⁴⁷ וַיִּמְדֵּל
עַד וְלֹא הִשְׁלִיכֶם מֵעַל פְּנֵיו בְּמִלְכִים⁴⁸. אַחֲרֵי מוֹת
- הַתִּשְׁפָּט הַתִּשְׁפָּט עַד וַיִּנְחֹלֶת בָּהּ לְעִינֵי (ה) גוֹלִים
בִּיחֻזְקָאֵל⁴⁹. קִדְּשִׁים תִּהְיוּ - בָּאוּ אֲנָשִׁים מִזְקֵנֵי
יִשְׂרָאֵל עַד צָבִי הִיא לְכָל־הָאֲרָצוֹת בִּיחֻזְקָאֵל⁵⁰.
אָמַר אֶל־הַכֹּהֲנִים - וַהֲכֹהֲנִים הָלוֹים בְּנֵי צְדוֹק עַד
כָּל־נְבִלָה וְטִרְפָּה בִּיחֻזְקָאֵל⁵¹. בְּהָר סִינִי - ה' עֲזִי

בִּירְמִיָּה⁶⁷. שְׁפֹטִים - וַיְהִי פֶּאֶשֶׁר זָקֵן שְׁמוּאֵל עַד
וַיֵּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל-אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל לֵכּוּ בְּשִׁמוּאֵל⁶⁸.
כִּי-תֵצֵא - וַיֵּאסְפוּ פִלְשְׁתִּים אֶת-מַחְנֵיהֶם עַד וַיְהִי
וַיֵּהָעֵמָּה בְּשִׁמוּאֵל⁶⁹. וַהֲיָה כִּי-תָבוֹא - אֲזִי יִבְנֶה
יְהוֹשֻׁעַ מִזְבֵּחַ עַד וְלֹא הָיָה כִּי־יָמָּה הָיָה בִּיהוֹשֻׁעַ⁷⁰.
אֲתָם נֹצְבִים - וַיֵּאסֹף יְהוֹשֻׁעַ אֶת-כָּל-שְׁבֻטֵי יִשְׂרָאֵל
עַד כְּרָמִים וְזִיתִים אֲשֶׁר לֹא נִטְעָתָם בִּיהוֹשֻׁעַ⁷¹.
הָאֲזִינוּ - וְלִקְחָתִי אֲנִי מִצִּמְרַת הָאֲרָז עַד וַהֲשִׁיבוּ
וַחֲיוּ בִּיחְזָקָא⁷². וְזֹאת הַבְּרָכָה - וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת
מֹשֶׁה עֶבֶד ה' וּמִדְּלָג עַד וַיְהִי ה' אֶת-יְהוֹשֻׁעַ
בִּיהוֹשֻׁעַ⁷³.

(64) (ל, ד-כב). (65) (לב, טז עד סוף הפרק). (66) (ב, א
— ד, ב). (67) (כג, ה-כד). (68) (ח, א, עד סוף הפרק).
(69) (יז, א-לז). (70) (ח, ל — י, יד). (71) (כד, א-יג).
(72) (יז, כב — יח, לב). (73) (א, א עד סוף הפרק ומדלק
לפרק ו, כז).

כָּל שִׁבְת שְׁקוּרִין בָּה שְׁתֵּי פִרְשִׁיּוֹת⁷⁴ מִפְּטִירִין בָּה
מַעֲנֵן פִּרְשָׁה אַחֲרֹנָה. וְזוֹ הַמְּנַהֵג בְּרַב הַמְּקוֹמוֹת.
וְכֵן נִהְיָה רַב הָעַם לְהִיטוֹת מִפְּטִירִין בְּנִחְמוֹת יִשְׁעִיהוּ
מֵאַחֵר תְּשֻׁעָה בָּאָב עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. בְּשִׁבְת שְׁאֲחֵר
תְּשֻׁעָה בָּאָב - נִחְמוּ נִחְמוּ עִמִּי⁷⁵. בְּשִׁנְיָה - וַתֵּאמֶר
צִיּוֹן⁷⁶. בְּשִׁלִּישִׁית - 'עֲנִיָּה סִעְרָה⁷⁷. בְּרִבְעִיעִית -
'אֲנֹכִי אֲנֹכִי הוּא מִנְחִמְכֶם⁷⁸. בְּחִמִּישִׁית - 'קוּמִי
אוּרִי⁷⁹. בְּשִׁשִּׁית - 'רִנִּי עֲקָרָה⁸⁰. בְּשִׁבְעִיעִית - 'שׁוּשׁ
אֲשִׁישׁ בָּה⁸¹.

(74) כגון אחרי מות קדושים. (75) (מ, א-יא. וכל מה
שמוקף כאן, הוא מכת התימנים. ובדפוס מסומנות רק
התחלות ההפסרה. (76) (מט, יד, עד סוף הפרק).
(77) (נד, יא — נה, ה). (78) (נא, יב — נב, ב). (79) (נד,
א-ח). (80) (ס, א עד סוף הפרק). נוסחנו כנוסח כת"י
התימנים וכן אנו נוהגים כיום. ובנו"א כתוב: בחמישית:
קומי אורי, בששית: רני עקרה, ואין אנו נוהגין כן.
(81) סא, י — סג, ט).

נִגְמַר סֵפֶר שְׁנֵי וּמִנְיָן פְּרָקִיו שֶׁשָּׁה וְאַרְבָּעִים
הֵלְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע - אַרְבָּעָה פְּרָקִים. הֵלְכוֹת תְּפִלָּה
וּבִרְכַּת כֹּהֲנִים - חֲמֵשֶׁה-עָשָׂר פְּרָקִים. הֵלְכוֹת תְּפִלִּין
וּמְזוּזָה וּסְפֵר תּוֹרָה - עֶשְׂרֵה פְּרָקִים. הֵלְכוֹת צִיצִית -
שְׁלֹשָׁה פְּרָקִים. הֵלְכוֹת בְּרָכוֹת - אַחַד-עָשָׂר פְּרָקִים.
הֵלְכוֹת מִלָּה - שְׁלֹשָׁה פְּרָקִים.

נַחֲלָתִי עֲדוּתִיָּה לְעוֹלָם, כִּי שֶׁשׁוֹן לְפִי הִמָּה

סֵפֶר שְׁלִישִׁי וְהוּא סֵפֶר

זְמַנִּים

הֵלְכוֹתֵינוּ עֶשֶׂר. וְזֶה סְדוּרָן: א. הֵלְכוֹת שִׁבְת. ב.
הֵלְכוֹת עֲרוּבִין. ג. הֵלְכוֹת שְׁבִיתָה עֲשׂוּר. ד. הֵלְכוֹת
שְׁבִיתָה יוֹם טוֹב. ה. הֵלְכוֹת חֲמֵץ וּמִצָּה. ו. הֵלְכוֹת

וּמִעֲזִי עַד רְפָאֲנִי ה' וְאַרְפָּא בִּירְמִיָּה⁵². אִם-בְּחֻקְתִּי
- הִנֵּבָא עַל-רוּעֵי יִשְׂרָאֵל עַד וַיְהַצֵּלְתִּים מִיַּד
הָעוֹבְדִים בָּהֶם בִּיחְזָקָא⁵³.

(43) (מג, כא — מד, ו). (44) (ז, כא — ט, כג). ואנו נוהגים
לקרוא עד ח, ג ומדלגים עד פרק ט, כב. (45) (שמואל-ב
ו, א — ז, ג). (46) (מלכים-ב, ד, מב — ה, יט). (47) (שם,
ז, ג-כ). (48) (שם, יג, כג). (49) (כב, א-טז). (50) (כ,
א-טו). (51) מד, טו עד סוף הפרק. (52) (טז, יט — יז,
יד). (53) (לד, א-כז).

בְּמִדְבַּר סִינִי - וַהֲיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד
'וְאַרְשִׁיתִי לִי בְּאַמּוֹנָה' בְּתִרִי-עֲשָׂרָה⁵⁴. נָשָׂא - וַיְהִי
אִישׁ אֶחָד מִצִּרְעָה עַד וַיִּגְדֵּל הַנַּעַר וַיִּכְרְהוּ ה'
בְּשִׁפְטִים⁵⁵. בְּהַעֲלֵתָהּ - רִנִּי וְשִׁמְחִי בַת-צִיּוֹן עַד 'רִנִּי
וְרַבְכָּל יִסְדּוּ הַבֵּית בְּתִרִי-עֲשָׂרָה⁵⁶. שְׁלַח-לָךְ - וַיִּשְׁלַח
יְהוֹשֻׁעַ בֶּן-נּוּן עַד 'וְגַם נִמְגּוּ כָל-יִשְׂרָאֵל וְגו'
בִּיהוֹשֻׁעַ⁵⁷. וַיִּקַּח קֶרֶח - וַיֵּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל-הָעָם
עַד 'כִּי לֹא יָטוּשׁ ה' אֶת-עַמּוֹ בְּשִׁמוּאֵל⁵⁸. זֹאת חֻקַּת
הַתּוֹרָה - 'וַיִּפְתַּח הַגִּלְעָדִי עַד 'מִיָּמִים יָמִימָה'
בְּשִׁפְטִים⁵⁹. וַיֵּרָא בָּלֵק - 'וַהֲיָה שְׁאֲרִית יַעֲקֹב עַד
'וַהֲצִנֵּעַ לָכֶת עַם-אַלְהֵיהֶ' בְּתִרִי-עֲשָׂרָה⁶⁰. פִּינְחָס - וַיֵּד
ה' הִיטָה אֶל-אַלְהֵיהוּ עַד 'וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהוּ'
בְּמַלְכִּים⁶¹. רֹאשֵׁי הַמַּטּוֹת - 'וַיִּתֵּן מֹשֶׁה לְמֹטֶה בְּנֵי-
רְאוּבֵן עַד 'וַיַּחֲלֶקוּ (מַחֲלָק) אֶת-הָאָרֶץ בִּיהוֹשֻׁעַ⁶².
אֵלֶּה מִסְעֵי - 'אַלֶּה הַנַּחֲלֹת עַד 'וַיִּתְּנוּ בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל
לְלִוִּים בִּיהוֹשֻׁעַ⁶³.

(54) (הושע ב, א-כב). (55) (יג, ב-כד). (56) (זכריה ב, יד
— ד-ט). (57) ב, א עד סוף הפרק. (58) (שמואל-א, יא, יד
— יב, כב). (59) (יא, א עד סוף הפרק). (60) (מִיכָה ה ו
— ז. ח). (61) (מלכים-א, יח, מו — יט, כא). (62) (יג, טו
— יד, ה). (63) (יט, נא — כא, ג).

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"וַיִּקַּח קֶרֶח"

וכן כתב הרס"ג שם הפרשה "ויקח קרח" ולא קרה,
ולכאורה י"ל הטעם בזה הוא ש"קרח" הוא היפך "שם"
רשעים ירקב" ורקביבות תעלה בשמותן דלא מסקינן
בשמייהו" משא"כ הלשון "ויקח קרח". מטעם זה קרא גם
פרשת "וירא בלק" ולא "בלק". אבל ברמב"ם אינו מוכרח
כ"כ כיון שקרא לרוב הפרשיות בשתי מילים או יותר.

לקו"ש ח"י"ח ע' 191 הע' 49.

אֵלֶּה הַדְּבָרִים - 'אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֶל יִשְׂרָאֵל עַד
'וַהֲיִיתֶם לִי לְעָם' בִּירְמִיָּה⁶⁴. וַאֲתַחֲנוּן - 'וַאֲתַפְּלִל
אֶל־ה' אַחֲרֵי תָתִי אֶת-סֵפֶר הַמִּקְנָה עַד 'שְׁדוֹת
בְּסֹף יָקֵנוּ' בִּירְמִיָּה⁶⁵. וַהֲיָה עַקֵּב - 'הֵלֶךְ וְקִרְאָתָהּ
בְּאֲזִנֵּי יְרוּשָׁלַיִם עַד 'וַהֲתַכְּרוּ בוּ (כָּל) גּוֹיִם וּבוּ
יַתְּהַלְלוּ' בִּירְמִיָּה⁶⁶. רֹאֵה אֲנֹכִי - 'הִנֵּה יָמִים פְּאִים
נָאִם ה' וַהֲקִמְתִּי עַד 'אִם-יִסְתַּר אִישׁ בְּמִסְתָּרִים'

ימים מיוחדים הנבדלים משאר הימים, בהם על האדם לקיים מצוות.

אבל דיני המועדות כפי שנסדרו ברמב"ם בספר ה'יד' שהוא ספר "הלכות הלכות" הם בסדר של חיובי הגברא, ולכן סידר את החיובים החמורים תחילה. מתחיל באזהרות ואיסורים, שבת ואח"כ שביתת העשור, כי "כל מלאכה שחייבין על זדונה בשבת סקילה, חייבין על זדונה בעשור כרת כו", והלכות שביתת יו"ט כי א' וז' של פסח, וא' וח' של סוכות, חג השבועות ור"ה כולם שווים שאסורין בכל מלאכה חוץ ממלאכת אוכל נפש, ואח"כ חיובי וקיומי המצוות שבמועדים. לכן גם קורא את הל' יוה"כ שביתת העשור, שמורה על חיוב הגברא' בשביתה, ואת הל' פסח קרא "חמץ ומצה" על שם חיוב הגברא' להישמר מחמץ ולאכול מצה.

וזהו שמקדים הרמב"ם להדגיש בפסוק "נחלתי עדותיך לעולם... כו" כי אף שחיובים אלו הם בזמנים קבועים וידועים, הרי שגם הם חיובים תמידיים: "נחלתי עדותיך לעולם", והאזהרה של שביתת שבת ויו"ט "משעבדת" את הגברא' לא רק באותם זמנים אלא לעולם. וכפי' הרד"ק על פסוק זה: "שכמו נחלה הם לי... שאני מוחזק בהם כאדם המוחזק בנחלתו לעולם, שלא אצא מהם שעה אחת שלא אחזיק בהם".

ולכן לא הקדים הרמב"ם את הל' קידוש החודש בתחילת ספר זמנים, להשמיענו שעיקר החידוש בספר זמנים הוא לא שביתת דין מקדשים חדשים ומעברים שנים, והגם שהחיוב הוא על האדם - מ"מ בקיום המצוות דספר זמנים פועל האדם על ה'חפצא' של כל הזמן.

ובאור מצות אלו בפרקים אלו.

פרק ראשון

1) כלל בו רבינו דברים כוללים כל המלאכות, כדבר שאין מתכוון ומלאכה שאינה צריכה לגופה, ודיני התחלפות הכוונות או שלא נשלמו, ואם נשתתפו שניים בעשיית מלאכה, ודיני המקלקלין והעושין מקצת מלאכה בודון ומקצתה בשוגג.

- א. שביתה בשביעי ממלאכה - מצות עשה.¹⁰
- שנאמר: וביום השביעי תשבתי.² וכל העושה בו
- מלאכה - בטל מצות עשה,³ ועבר על לא תעשה.¹²
- שנאמר: לא תעשה כל מלאכה. ומהו חייב על
- עשיית מלאכה? אם עשה פרצונו⁵ בידו⁶ - חייב
- כרת.⁷ ואם היו שם עדים והתראה⁸ - נסקל.⁹ ואם
- עשה בשגגה¹⁰ - חייב קרבן חטאת קבועה.¹¹

2) בחר רבינו במקרא זה, אף שנכלל הציווי כמה פעמים בתורה, כי דרכו לבחור את הדרשה הפשוטה והמתקבלת לענין (ראה לחם משנה הל' שביתת עשור פ"א ה"ו). 3) כתב הרשב"א (יבמות ו' א') בשם רבו, כי מצות עשה

1 שופר וספה ולולב. 2. הלכות שקלים. 3. הלכות קדוש החדש. 4. הלכות תענית. 5. הלכות מגלה וחנוכה.

הלכות שבת

5 יש בכללן חמש מצות. 6 שתי מצות עשה, 7 ושלש מצות לא תעשה, 8 וזהו פרטן: (א) לשבת בשביעי. 9 (ב) שלא לעשות בו מלאכה. (ג) שלא לענש בשבת. 10 (ד) שלא לצאת חוץ לגבול בשבת. (ה) לקדש את יום השבת בזכירה.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

סדר המועדים בתורה הוא לפי סדר החדשים מניסן והלאה. ולאחר הקדמת מצוות שבת, מזכירה התורה את מצוות הפסח, מצוות הקרבן העומר, ספירת העומר, הקרבן שתי הלחם שבחג השבועות ומקרא קודש שבו, ר"ה, יוה"כ וסוכות. וכתב הרמב"ם ש"הלך רבינו הקדוש אחר פרשת המועדות דאמור", ולכן התחיל במסכת שבת, ואחרי' מסכת עירובין (שהוא מעניין השבת) סידר מסכת פסחים וכו'.

אבל בספר ה"יד החזקה" שינה הרמב"ם וסידרם באופן אחר. בתחילת ספר זמנים, סידר שבת ועירובין (כבמשנה), ולאח"ז שביתת העשור (יוה"כ), שביתת יו"ט, חמץ ומצה, שופר, סוכה, לולב וכו'. וגם על פי הסברו של ה'מגיד משנה' שסדרן הרמב"ם על-פי סדר חומרתן של המועדים, הרי אינו מובן במה נחשב סדר זה יותר מהסדר שסידרה התורה (והמשנה), ובנוסף מדוע סידר הל' קידוש החודש קרוב לסוף הספר, והלא קביעות כל המועדים תלויה בקידוש החודש. ומבאר זה על-פי הפסוק שהביא הרמב"ם ככותרת לספר זמנים "נחלתי עדותיך לעולם כי ששון לבי המה", שלכאורה אינו מתאים לספר זמנים, המדבר ב"כל המצוות שהן בזמנים ידועים", היינו מצוות שחיובן אינו תמידי אלא בזמנים מסויימים - שבת, יוה"כ, יו"ט, סוכה, לולב וכו' - ואילו הפסוק "נחלתי עדותיך לעולם כו" מדגיש את התמידיות שבמצוות, היפך מצוות אלו שהן בזמנים ידועים. ועוד, שהרמב"ם עצמו מדגיש חילוק זה בין ספר אהבה ש"אכלול בו כל המצוות שהן תדירות שנצטוונו בהן כדי לאהוב את המקום ולזכרו תמיד, כגון ק"ש ותפילין כו", משא"כ בספר זמנים "אכלול בו כל המצוות שהן בזמנים ידועים" כנ"ל.

והביאור: במצוות שחיובן הוא לפי הזמן, יש שני פרטים: חלות המצווה על הזמן - שנהיה זמן של מצוה, וחלות החיוב על האדם. כשציוותה התורה על המועדות - קידשה את הזמן, ולכן הקדימה לפרשת המועדות ואמרה: "אלה מועדי ה' מקראי קודש... אלה הם מועדי" כלומר, שיש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שעשו את התורה ספורות ספורות". ובבבלי (קידושין ל:)
 "לפיכך נקראו ראשונים סופרים, שהיו סופרים כל האותיות
 שבתורה". (15) מלקות מדרבנן. בית-דין מכין אותו מכת
 מרדות כפי מה שיראו (ראה הל' עדות פ"ח, ה"ו) והגאונים
 פירשו מכת מרדות - מכת מוסר, להחזירו למוטב (תשובות
 הגאונים, סלונקי סי' טו); לדעת רש"י (יבמות פג) היא י"ג
 מכות, שליש של תורה. והרשב"א בתשובה כתב שהיא
 ל"ט, שכל שתיקנו רבנן, כעין דאורייתא תיקנו.

ד. וְכָל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "מִתֵּר לַעֲשׂוֹת כֶּךָ וְכֶךָ" - הֲרִי
 זֶה מִתֵּר לְכַתְּחִלָּה. וְכֵן כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "אֵינוֹ חֵיב
 כְּלוּם" או "פְּטוֹר מִכְּלוּם" - אֵין מִפִּין אוֹתוֹ כְּלָל.¹⁶

(16) יש צד איסור בעשייתו, אבל אין מכין אותו (כסף-
 משנה). ראה מועד קטן יב.

ה. דְּבָרִים הַמְתִּירִים לַעֲשׂוֹת בְּשַׁבָּת, וּבְשַׁעֲתָן עֲשִׂיתָן
 אֶפְשָׁר שֶׁתַּעֲשֶׂה בְּגִלְלֵן מְלָאכָה וְאֶפְשָׁר שְׁלֹא תַעֲשֶׂה
 - אִם לֹא נִתְּפֵן לְאוֹתָהּ מְלָאכָה¹⁷, הֲרִי זֶה מִתֵּר¹⁸.
 פִּיּוּצָד? גִּוְרֵר אָדָם מִטָּה וְכִסָּא וְסִפְסָל¹⁹ וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן²⁰
 בְּשַׁבָּת, וּבְלִבְדּוֹ שְׁלֹא יִתְּפֵן לְחִפּוֹר²¹ חֲרִיץ בְּקִרְקַע
 בְּשַׁעֲתָן גְּרִירָתָן. וְלִפְיָךְ אִם חִפְרוּ הַקִּרְקַע - אֵינוֹ
 חוֹשֵׁשׁ בְּכֶךָ, לְפִי שְׁלֹא נִתְּפֵן. וְכֵן מִהֲלֵךְ אָדָם עַל
 גִּפִּי עֲשָׂכִים²² בְּשַׁבָּת, וּבְלִבְדּוֹ שְׁלֹא יִתְּפֵן לַעֲקֹר²³
 אוֹתוֹ. לְפִיכָךְ אִם נִעְקְרוּ - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. וְרוֹחֵץ יָדָיו
 בְּעֶפֶר הַפְּרוֹת וְכִיּוֹצֵא בּוֹ²⁴, וּבְלִבְדּוֹ שְׁלֹא יִתְּפֵן
 לְהַשִּׁיר הַשְּׁעָרָה²⁵. לְפִיכָךְ אִם נָשָׂר - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. וְכֵן
 פְּרִצָה דְּחֻקָּה, מִתֵּר לְהַכְנִס בָּהּ בְּשַׁבָּת אֶף-עַל-פִּי
 שְׁמִשִּׁיר צְרוּרוֹת. וְכֵן כָּל דְּבָר שֶׁאֵין מִתְּפֵן, כְּגוֹן זֶה,
 הֲרִי זֶה מִתֵּר.

(17) בלשון התלמוד: דבר שאינו מתכוין. (18) מחלוקת בין
 רבי יהודה ורבי שמעון (שבת מא: כתובות ח: ועוד) והלכה
 כרבי שמעון שמותר. (19) בין גדולים בין קטנים, אפילו
 במקום בלתי מרוצף, שדרך אגב נעשה חריץ בקרקע; בנוסח
 כת"י התימנים, כתוב "כסא ומגדל" (מין תיבה גבוהה
 ששימו בו דברים לשמירה). (20) ומותר גם לרבוץ הבית,
 דהיינו להזות מים על קרקע הבית שלא יעלה אבק (או"ח
 סי' שלז). (21) שהוא אב מלאכה, ראה להלן פרק ז.
 (22) בין לחים ובין לבשים, ואפילו הולך יחף. (23) התולש
 הוא תולדה של מלאכת קוצר. (24) ראה להלן פרק ח.
 (25) תולדה דגוּזוּ, ראה פ"ט.

ו. אֶבֶל עֵשֶׂה מַעֲשֶׂה, וְנַעֲשִׂית בְּגִלְלוֹ מְלָאכָה שְׂוֹדָאִי
 תַעֲשֶׂה בְּשִׁבִּיל אוֹתוֹ מַעֲשֶׂה - אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא נִתְּפֵן
 לָהּ²⁶, חֵיב²⁷; שֶׁהִדְבֵּר יְדוּעַ, שְׂאִי אֶפְשָׁר שְׁלֹא תַעֲשֶׂה
 אוֹתָהּ מְלָאכָה. פִּיּוּצָד? הֲרִי שְׁצָרִיר לְרֹאשׁ עוֹף לְצַחֵק
 בּוֹ הַקֶּטֶן, וְחִתָּךְ רֹאשׁוֹ בְּשַׁבָּת - אֶף-עַל-פִּי שֶׁאֵין סוֹף
 מִגְּמָתוֹ לְהַרְיֵגת הָעוֹף בְּלִבְדּוֹ, חֵיב; שֶׁהִדְבֵּר יְדוּעַ,
 שְׂאִי אֶפְשָׁר שִׁחְתָּךְ רֹאשׁ הַחִי וְיִחְיָה, אֲלֹא הַמּוֹת כָּא
 בְּשִׁבִּיל²⁸. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(26) אע"פ שלא נתכוין לה, אך היא תוצאה מוכרחת

של "תשבות" היא דוקא במלאכה גמורה שעליה עובר על
 ל"ת של "לא תעשה כל מלאכה", אבל באיסורי שבת
 שאינם נכללים בל"ת, אין "עשה" זו. אבל לא כן דעת
 הרמב"ם בפירושו על התורה (ויקרא כג, כד): "שנצטוינו מן
 התורה להיות לנו מנוחה אפילו מן הדברים שאינן מלאכה,
 לא שיטרח כל היום למדוד התבואות ולשקול הפירות
 והמתנות, ולמלא החבית יין ולפנות הכלים והאבנים מבית
 לבית וממקום למקום... ויהיה השוק מלא לכל מקח וממכר
 ותהיה החנות פתוחה והחנוני מקיף והשולחנים על שלחנם
 והזהובים לפניהם ויהיו הפועלים משכימים למלאכתם
 ומשכירין עצמם כחול לדברים אלו וכיוצא בהם שבכל זה
 אין משום מלאכה, לכך אמרה התורה - שבתון, שיהיה יום
 שבתה ומנוחה, לא יום טורח מלאכה". וראה להלן פכ"א
 ה"א. (4) פרט לדברים האסורים בשבת, ואין הוא עושה
 מלאכה, כגון: דיבור (פרק כד) או שביית עבדים והבהמות
 (פרק כ). (5) פרט לאנוס. (6) פרט לשוגג. (7) מבואר
 בהל' תשובה פרק ח, א. (8) ששני עדים התרו בו: "אומרים
 לו פרוש או אל תעשה, שזו עבירה היא, וחייב אתה עליה
 מיתת בית-דין, והעובר השיב: על מנת כן אני עושה" (הל'
 סנהדרין פ"ב, ה"ב). (9) ראה שם פט"ו. (10) שלא ידע
 שהיום שבת, או שלא ידע שמלאכה זו אסורה בשבת, או
 שלא ידע שבשבת חייבים על עבירת מלאכה זו כרת (הל'
 שגגות פ"ז). (11) בניגוד לקרבן עולה ויורד, שחלוק קרבן
 עשיר משל עני, אבל כאן קרבנו קבוע, ומבואר בהל' שגגות
 פ"א, ה"ד.

ב. כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בְּהִלְכוֹת שַׁבָּת שֶׁהָעוֹשֶׂה דְּבָר
 זֶה חֵיב - הֲרִי זֶה חֵיב בְּרַת. וְאִם הָיוּ שְׁם עֲדִים
 וְהִתְרָאָה - חֵיב סְקִילָה. וְאִם הָיָה שׁוּגֵג - חֵיב
 חֲטָאת¹².

(12) כריתות ב. סנהדרין נג. (ובשבת ו: אמר רב, מצאתי
 מגילת סתרים בי רבי חייה וכתוב בה: איסי בן יהודה אומר,
 אבות מלאכות - ארבעים חסר. אך אינו חייב על אחת מהן
 (לפי ה'תוספות' הכוונה לסקילה) ואין אנו יודעים על איזה
 מהם אינו חייב, רק הוצאה והכנסה ברור לנו שאינה בגדר
 הספק, לפי זה לא יתכן דינו של רבינו שיהא חייב אלא אם
 עשה שתי מלאכות, ואז חייב על אחת מהן בודאי - הגהות
 הגאון רבי ישעיהו פיק.

ג. וְכָל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר שֶׁהָעוֹשֶׂה דְּבָר זֶה פְּטוֹר - הֲרִי זֶה
 פְּטוֹר מִן הַפְּרָת וּמִן הַסְּקִילָה וּמִן הַקִּרְפֵּן; אֲבָל אִסוּר
 לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹ דְּבָר בְּשַׁבָּת¹³. וְאִסוּרוֹ מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים¹⁴,
 וְהוּא הִרְחִיקָה מִן הַמְּלָאכָה. וְהָעוֹשֶׂה אוֹתוֹ בְּזִדּוֹן, מִפִּין
 אוֹתוֹ מִכַּת מְרִדוֹת¹⁵. וְכֵן כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "אֵין עוֹשִׂין
 כֶּךָ וְכֶךָ" או "אִסוּר לַעֲשׂוֹת כֶּךָ וְכֶךָ בְּשַׁבָּת" - הָעוֹשֶׂה
 אוֹתוֹ דְּבָר בְּזִדּוֹן, מִפִּין אוֹתוֹ מִכַּת מְרִדוֹת.

(13) שבת ג, ע"א. ודף קז, ע"א. (14) מדברי חכמים.
 החכמים הראשונים נקראו סופרים, כמו: עזרא הכהן הסופר,
 סופר דברי מצות ה' וחוקיו על ישראל (עזרא ז), ומשפחות
 סופרים יושבי יעבץ (דברי הימים-א, ב) וב'ירושלמי'
 (שקלים פ"ה ה"א) מפרש: "למה נקראו סופרים? - אלא

מדרבנן, להלן פי"ד (ראה שבת עג). (36) בנוסח אחר: "ונעשית מלאכה (האסורה) כגון" (כת"י תימנים: מער"ק).

ט. נתפנו ללקט תאנים שחרות ולקט לכנות, או
שנתפנו ללקט תאנים ואחר כך ענבים, ונהפך הדבר
ולקט הענבים בתחלה ואחר כך תאנים - פטור.
אף-על-פי שלקט כל מה שחשב³⁷, הואיל ולא לקט
בסדר שחשב - פטור, שפלא כונה עשה. שלא
אסרה תורה אלא מלאכת מחשבת³⁸.

(37) כריתות יט, ע"א. כרבי יהושע, דאפילו נתכוין לגוף
ולמעשה אסור, ועשה מלאכה אחרת האסורה - נקרא
מתעסק ופטור (ראה אות לא). (38) בנוסח אחר, נוסף כאן:
"והרי הוא כמתעסק, שהרי לא ידע בעת שלקט שעבר על
מחשבתו".

י. היו לפניו שתי גרות דולקות או פבויות, נתפנו
לכבות זו וכבה את זו, להדליק זו והדליק את זו -
חיב; שהרי עשה מן המלאכה שחשב לעשותה³⁹.
הא למה הוא דומה? למי שנתפנו ללקט תאנה זו
ולקט תאנה אחרת, או למי שנתפנו להרג את זה
והרג את זה; שהרי נעשית מלאכה שחשב
לעשותה.

(39) כריתות כ, ע"א. דעת רבינו היא דאם נתכוין לגוף
ולמעשה אחד באופן האסור, ועשה אותו המעשה באופן
האסור בגוף אחר - חיב, אבל הראב"ד השיג עליו, וכן דעת
ה'תוספות' בשם רבינו-תם (שבת עב. סנהדרין סב). שגם
באופן זה פטור מקרבן; בכת"י התימנים, הנוסח: "מין
המלאכה" במקום "מן".

יא. אבל⁴⁰ אם נתפנו להדליק ראשונה ולכבות שניה
אחריה, ונהפך הדבר וכבה ראשונה ואחר כך
הדליק שניה אחריה - פטור. כבה זו והדליק זו
בנשימה אחת - חיב; שאף-על-פי שלא הקדים
ההדלקה, הרי זה לא אחר אותה, אלא שתייהן
באחת, ולפיכך חיב. וכן כל פיוצא כזה. וכל
העושה מלאכה במתעסק ולא נתפנו לה⁴¹ - פטור.

(40) בנוסח אחר: "אבל אם היה נר אחד דולק ונר אחד כבה,
ונתכוון להדליק ראשונה" (מעשה רוקח). (41) כריתות כ,
ע"א. מהמקרא (ויקרא ד, כג): "או הודע אליו חטאתו אשר
חטא בה", נדרש בכריתות יט. פרט למתעסק, דהיינו בין
שהתכוון לאותה פעולת האיסור בגוף אחר, או שהתכוון
לפעולת איסור אחר אפילו באותו הגוף, או שלא התכוון
לפעולת איסור כלל, בכלום נקרא מתעסק, וכשעשה פטור
מקרבן.

יב. כל המתפנו לעשות מלאכה, ונעשית פיותר על
פנותו - חיב; בפחות מפנותו - פטור. כיצד? הרי
שנתפנו להוציא משא לאחריו⁴², ובא לו לפניו -
חיב; שהרי נתפנו לשמירה פחותה, ונעשית שמירה

מעבודתו. (27) "אביי ורבא דאמרו תרווייהו, מודה רבי
שמעון בפסיק רישיה ולא ימות - דחייב" (כתובות ו:).
(28) דעת רבינו נתן מרומי, בעל 'הערוך' שאם לא היה נהנה
מאותו מלאכה שנעשית בשביל אותו המעשה, והוא נקרא
בלשון הפוסקים "פסיק רישיה דלא ניחא ליה" מותר,
ובא"ח סי' שב לא הוכרע הדבר להלכה.

ז. כל העושה מלאכה בשבת, אף-על-פי שאינו
צריך לגופה של מלאכה - חיב עליה²⁹. כיצד? הרי
שכבה את הנר מפני שהוא צריך לשמן או לפתילה,
כדי שלא יאבד או כדי שלא ישרף, או כדי שלא
יפקע חרש של נר - מפני שהפכוי מלאכה, והרי
נתפנו לכבות, ואף-על-פי שאינו צריך לגוף הפכוי,
ולא כבה אלא מפני השמן או מפני החרש³⁰ או
מפני הפתילה, הרי זה חיב. וכן המעביר את הקוץ
ארבע אמות ברשות הרבים, או המכבה את הגחלת,
כדי שלא יזוקו בהן רבים - חיב³¹. ואף-על-פי
שאינו צריך לגוף הפכוי או לגוף ההעברה, אלא
להרחיק ההזק, הרי זה חיב. וכן כל פיוצא כזה.

(29) מחלוקת רבי יהודה ורבי שמעון (שבת עג:) ופסק רבינו
כרבי יהודה דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה. אבל
חולקים (רוב הראשונים) על זה, רבינו חננאל, הראב"ד, -
בריי"ף אין הכרע - הרשב"א וה'שולחן ערוך' או"ח סי' רעה,
וסוברים כרבי שמעון שפטור - אבל אסור מדרבנן.
(30) מגורה של חרס, שהנר דולק בתוכה (שבת כט).
(31) אולם לפי ההלכה שמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור
- ראה אות כח - בזה מותר לכתחילה, כדי שלא יזוקו בהם
רבים (או"ח סי' שלד).

ח. כל המתפנו לעשות מלאכה, ונעשה לו מלאכה
אחרת שלא נתפנו לה - פטור עליה³², לפי שלא
נעשית מחשבתו. כיצד? זרק אבן או חץ בחברו או
בבהמה כדי להרגו³³, והלך ועקר אילן בהליכתו³⁴
ולא הרג - הרי זה פטור. הרי זה קל והמיר, אם
נתפנו לאסור קל ונעשה אסור חמור, כגון שנתפנו
לזרק בכרמלית³⁵ ועברה האבן לרשות הרבים -
שהוא פטור. וכן כל פיוצא כזה. נתפנו לעשות דבר
המותר ועשה דבר אחר³⁶, כגון שנתפנו לחתוך את
התולש וחתך את המחרב - אינו חיב פלוג. וכן כל
פיוצא כזה.

(32) במסכת בבא-קמא כז. גבי מלאכת מחשבת אסרה תורה,
שיעשה מעשיו כמו שחשב בתחילה לעשות; כתוב במלאכת
המשכן (שמות לח) "לעשות בכל מלאכת מחשבת",
ולומדים למלאכת שבת הסמוכה, כמו שבמשכן עשו
מלאכות מכוונות לפי המחשבה והציור מקודם, כך אין
חייבים בשבת אם נשתנה המעשה מכפי המחשבה
שבתחילה. (33) עיין להלן פי"א, א. (34) הוא תולדה
דקוצר, להלן פ"ח. (35) איסור הוצאה לתוכה הוא רק

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 מַעֲלָה. אֲבָל אִם נִתְּבֵן לְהוֹצִיא לְפָנָיו, וְבֹא לוֹ לְאַחֲרָיו
2 - פֶּטוּר; שֶׁהָיָה נִתְּבֵן לְהוֹצִיא בְּשִׁמְרָה מַעֲלָה,
3 וְהוֹצִיא בְּשִׁמְרָה פְּחוּתָה. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(42) מבואר בשבת צב: (במשנה וגמרא שם).

(49) דין זה שנוי במחלוקת (שבת צג:). בין רבי יהודה, רבי מאיר ורבי שמעון, ופסק רבינו כיחיד נגד רבים.

- 30 יז. כָּל הַמְקַלְקֵלִין פֶּטוּרִין⁵⁰. פִּיצֵד? הָרִי שֶׁחָבֵל
33 בַּחֲבֵרוֹ אוֹ בַּחֲמָה דֶּרֶךְ הַשְּׁחָתָה, וְכֵן אִם קָרַע בְּגָדִים
34 אוֹ שָׂרָפָן אוֹ שָׁפַר כְּלִים דֶּרֶךְ הַשְּׁחָתָה - הָרִי זֶה
35 פֶּטוּר. חֶפֶר גָּמָא וְאֵינוֹ צָרִיף אֵלָא לַעֲפָרָה⁵¹ - הָרִי
36 זֶה מְקַלְקֵל וּפֶטוּר. אֶף-עַל-פִּי שֶׁעָשָׂה מְלָאכָה,
37 הוֹאִיל וְכוּנָתוֹ לְקַלְקֵל - פֶּטוּר.
38

- 4 יג. הָיָה חָגוּר בְּסֹנֶר וְהִשְׁלִיךְ הַמַּשָּׂא בֵּין בִּשְׂרוֹ
5 וְחִלּוּקוֹ - בֵּין שָׂבָא זֶה הַמַּשָּׂא, שֶׁדָּרְכּוֹ לְהוֹצִיא
6 בְּדֶרֶךְ הַזֹּאת, לְפָנָיו, בֵּין שָׂבָא לְאַחֲרָיו - חֵיב, שֶׁפֶן
7 דֶּרְכּוֹ לְהִיּוֹת חוּזָר⁴³.

(43) וידע מתחילה שיתהפך סביב, ונתקיימה מחשבתו הראשונה.

(50) רבינו פסק כרבי יהודה (שבת קח:). ודע דלפי מה שאמרנו בתחילת הפרק דכל מקום שכתוב פטור, היינו פטור מעונש ואסור לעשות כן מדרבנן, הוא-הדין במקלקל אסור מדרבנן (הר"ן ורוב הראשונים). (51) אע"פ שנפסקה למעלה ההלכה כי מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, בכל זאת כאן פטור משום שמקלקל הוא.

- 39 יח. כָּל הַמְקַלְקֵל עַל מְנַת לְמַקֵּן - חֵיב. פִּיצֵד? הָרִי
40 שֶׁשָּׂתַר כְּדִי לְבָנוֹת בְּמִקְוָמוֹ, אוֹ שֶׁמָּחַק כְּדִי לְכַתֵּב
41 בְּמִקְוָם שֶׁמָּחַק, אוֹ שֶׁחֶפֶר גָּמָא כְּדִי לְבָנוֹת בְּתוֹכָהּ
42 יְסוּדוֹת, וְכָל פְּיוּצָא בְּזָה - חֵיב⁵². וְשֶׁעוֹרֵן כְּשֶׁעוֹר
43 הַמְּתַקֵּן.

- 8 יד. כָּל הַמְּתַבֵּן לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּשִׁבְתָּ, וְהַתְּחִיל בָּהּ
9 וְעָשָׂה כְּשֶׁעוֹר⁴⁴ - חֵיב, אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא הִשְׁלִים כָּל
10 הַמְּלָאכָה שֶׁנִּתְּבֵן לְהַשְׁלִימָהּ. פִּיצֵד? הָרִי שֶׁנִּתְּבֵן
11 לְכַתֵּב אֲגָרָת אוֹ שֶׁטֶר בְּשִׁבְתָּ - אֵין אוֹמְרִים: לֹא
12 יִתְּחִיב זֶה עַד שֶׁיִּשְׁלִים חֲפָצוֹ וְיִכְתֹּב כָּל הַשֶּׁטֶר אוֹ
13 כָּל הָאֲגָרָת, אֵלָא מְשִׁיכֵתָב שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת⁴⁵ חֵיב. וְכֵן
14 אִם נִתְּבֵן לְאַרְגֵּ בְּגָד שֶׁלֶם - מְשִׁיאַרְגֵּ שְׁנֵי חוּטִין⁴⁶
15 חֵיב. וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁכוּנָתוֹ לְהַשְׁלִים הַבְּגָד, הוֹאִיל
16 וְעָשָׂה כְּשֶׁעוֹר בְּכוּנָה - חֵיב. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(44) רבינו הביא להלן מפרק ח ואילך, שיעור כל מלאכה שחייבים עליה, ואם עשה פחות מכשיעור, לדעת רש"י בשבת עד. אסור מן התורה כרבי יוחנן שאמר (יומא עד) חצי שיעור אסור מן התורה ואין בו עונש. וראה ב"חכם צבי סי' פו. (45) שיעור שחייבים עליו במלאכה זו, ראה להלן פ"ו ופ"א (שבת קג.).

(52) משנה (שבת קח:), והטעם הוא כי בשבת "מלאכת מחשבת" אסרה תורה - ראה אות לד - וכיון שכוונתו ומחשבתו על מנת לתקן, חייב אף על הקלקול.

- 44 יט. כָּל הַעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּשִׁבְתָּ מְקַצֶּתָהּ בְּשׁוּגָה
45 וּמְקַצֶּתָהּ בְּזוּזָה - בֵּין שֶׁהִזִּיד וּלְכִסּוֹף שָׁגָג, בֵּין
46 שֶׁשָּׂגָג וּלְכִסּוֹף הִזִּיד - פֶּטוּר⁵³, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה שְׁעוֹר
47 הַמְּלָאכָה כְּלָה מִתְחִלָּה וְעַד סוֹף בְּזוּזָה, וְאַחֵר כֶּף
48 יִהְיֶה חֵיב כֶּרֶת; וְאִם יִהְיֶה בְּעֵדִים וְהִתְרַאָּה - חֵיב
49 סְקִילָה. אוֹ⁵⁴ שֶׁיַּעֲשֶׂה שְׁעוֹר מְלָאכָה כְּלָה בְּשָׁגָה
50 מִתְחִלָּה וְעַד סוֹף, וְאַחֵר כֶּף יִהְיֶה חֵיב חֲטָאת
51 קְבוּעָה.

- 17 טו. כָּל מְלָאכָה שֶׁהִתְחִיד יָכוֹל לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ לְבָדוֹ,
18 וְעָשָׂה אוֹתָהּ שְׁנַיִם בְּשִׁתְּפוֹת - בֵּין שֶׁעָשָׂה זֶה מְקַצֶּתָהּ
19 וְזֶה מְקַצֶּתָהּ⁴⁶, כְּגוֹן שֶׁעָקַר זֶה הַחֲפֵץ מִרְשׁוֹת זֶה,
20 וְהִנִּיחוֹ הַשְּׁנִי בְּרִשׁוֹת אַחֶרֶת⁴⁷, בֵּין שֶׁעָשָׂה אוֹתָהּ
21 שְׁנֵיהֶם בְּאֶחָד מִתְחִלָּה וְעַד סוֹף, כְּגוֹן שֶׁאֲחִזּוּ שְׁנֵיהֶם
22 בְּקִלְמוֹס וְכָתְבוּ אוֹ אֲחִזּוּ כֶּכֶר וְהוֹצִיאֻהוּ מִרְשׁוֹת
23 לְרִשׁוֹת⁴⁸ - הָרִי אֵלּוּ פֶּטוּרִין.

(46) שבת ב. וג. נלמד בברייתא ממקרא (ויקרא ד, כז): "ואם נפש אחת תחטא בשגגה מעם הארץ בעשותה אחת ממצוות ה' אשר לא תעשינה ואשם", העושה את כולה ולא העושה את מקצתה - יחיד ועשה אותה - חייב, שנים ועשו אותה - פטורין. (47) להלן פ"ג מבואר כי אין חייב על הוצאה אלא אם עוקר חפץ מרשות זו ומניח ברשות השניה. (48) ראה להלן פ"ג על אלו רשויות חייב בשבת.

(53) מקרבן (ראה בשבת קב.). (54) ביאור הלכה זו בתחילת הפרק. וראה מה שכתב רבינו בהל' שגגות פ"ב.

פֶּרֶק שְׁנִי

(1) כלל בו מה שנדחת שבת מפניו, כפיקוח נפש והחולים, ודיני החיה, והמלחמות וכיוצא באלו הדברים, ומי שאינו יודע מתי הוא שבת, שגם זה הכרח הוא שידחה, כמבואר שם.

- 52 א. דְּחוּיָהּ הִיא שִׁבְתָּ אֲצֵל סִפְנַת נִפְשׁוֹת² כְּשֶׁאֵר כָּל
53 הַמַּצּוֹת³. לְפִיכֶךָ חוֹלָה שֹׁשֵׁב בּוֹ סִפְנָה, עוֹשִׂין לוֹ כָּל
54 צָרָקֵיו בְּשִׁבְתָּ⁴ עַל פִּי רּוֹפֵא אֲמָן⁵ שֶׁל אוֹתוֹ מְקוֹם.
55 סִפֵּק שֶׁהוּא צָרִיף לְחַלֵּל עָלָיו אֶת הַשִּׁבְתָּ סִּפֵּק שֶׁאֵינוֹ
56 צָרִיף, וְכֵן אִם אָמַר רּוֹפֵא לְחַלֵּל עָלָיו אֶת הַשִּׁבְתָּ

- 24 טז. וְאִם אֵין אֶחָד מֵהֵן יָכוֹל לַעֲשׂוֹתָהּ לְבָדוֹ עַד
25 שֶׁיִּצְטָרְפוּ, כְּגוֹן שְׁנַיִם שֶׁאֲחִזּוּ קוֹרָה וְהוֹצִיאֻהוּ
26 לְרִשׁוֹת הָרִבִּים - הוֹאִיל וְאֵין כֹּחַ בְּאֶחָד מֵהֵן
27 לַעֲשׂוֹתָהּ לְבָדוֹ, וְעָשָׂה אוֹתָהּ בְּשִׁתְּפוֹת מִתְחִלָּה וְעַד
28 סוֹף, שְׁנֵיהֶן חֵיבִין, וְשֶׁעוֹר אֶחָד לְשְׁנֵיהֶן⁴⁹. הָיָה כֹּחַ
29 בְּאֶחָד לְהוֹצִיא קוֹרָה זֶה לְבָדוֹ, וְהַשְּׁנִי אֵינוֹ יָכוֹל

דחיה אצל 'פיקוח נפש' כמו כל המצוות, אבל בלימוד מ"וחי בהם" משמע שאין כאן כלל חילול שבת, כי זו לא נצטווה כלל במקום 'פיקוח נפש'.

(על-פי לקו"ש חלק כ"ז עמוד 138)

2) יומא פה, ע"ב. מנין לפיקוח נפש שדוחה את השבת? שנאמר (ויקרא יח, ה) ושמרתם את חוקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, ולא שימות בהם: רבי שמעון בן מנסיא דורש מהכתוב (שמות לא, טז) ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת, אמרה תורה "חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה". אולם פיקוח נפש דוחה שבת, גם אפילו אם ברור לנו שלא יקום מחליו זה, ולא יזכה לשמור עוד שבתות, והצלתו היא רק לחיי שעה, "שמא יעשה תשובה באותה שעה ויתקן מה שחטא בחייו" (המאירי). (3) כמבואר בהל' יסודי התורה פ"ה, ה"א. (4) מלשון רבינו שכתב "דחיה", ולא כתב הותרה, נראה לכאורה כי אם אפשר לעשות בלא חילול שבת, מחוייבים לעשות בהיתר, כי זה הוא ההבדל בין דחיה והותרה (ראה יומא ו:), אבל במקום שיש לחשוש שיע"ז יהיה איחור בריפוי - מחללין את השבת. (5) בנוסח אחר: "רופא נאמן" (מעשה רוקח): ולא דוקא מומחה או רופא, אלא אפילו סתם בני אדם חשובים מומחים במקצת, ומחללין על ידיהם (או"ח סי' שכח).

ב. אַמְדוּהוּ⁶ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת שֶׁהוּא צָרִיךְ לְכַףּוֹ וְכֵן לְשִׁמְנָה יָמִים - אֵין אוֹמְרִים: נִמְתִּין עַד הָעֶרֶב כְּדֵי שֶׁלֹּא לְחַלֵּל עָלָיו שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת, אֲלֹא מִתְחַלְלִין מֵהַיּוֹם שֶׁהוּא שַׁבָּת. וּמִתְחַלְלִין עָלָיו אֶפְלוּ מֵאָה שַׁבָּתוֹת. כָּל זֶמַן שֶׁהוּא צָרִיךְ וַיֵּשׁ בּוֹ סִפְּנָה אוֹ סִפֶּק סִפְּנָה - מִתְחַלְלִין. וּמִדְּלִיקִין לוֹ אֶת הַנֵּר, וּמִכְבִּין מִלְּפָנָיו אֶת הַנֵּר,⁸ וְשׁוֹחֲטִין לוֹ, וְאוֹפִין וּמִבְשְׁלִין, וּמִחַמְמִין לוֹ חֲמִין, בֵּין לְהַשְׁקוֹתוֹ בֵּין לְחִיצָת גּוֹפּוֹ. כָּלְלוּ שֶׁל דָּבָר: שַׁבָּת לְגַבֵּי חוֹלָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סִפְּנָה הֲרִי הוּא כָּחַל לְכָל הַדְּבָרִים שֶׁהוּא צָרִיךְ לָהֶן.

6) התבוננו במחלתו ושיערו. (7) כלומר: שגם בשבת זו ובשבת הבאה צריך לחלל עליו (יומא פד: שבת כט: קכח:). (8) היינו כשאין אפשר להוציא את החולה למקום אחר או להסתיר ממנו את האור על ידי כפיית כלי עליו, או על ידי הוצאת הנר החוצה, כי מוטב לטלטל מוקצה מלעבור על איסור כיבוי. ראה 'המאירי' שבת כט.

ג. כְּשֶׁעוֹשִׂים דְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן לֹא עַל יְדֵי נִכְרִים⁹ וְלֹא עַל יְדֵי קְטָנִים וְלֹא עַל יְדֵי עֲבָדִים וְלֹא עַל יְדֵי נָשִׁים¹⁰, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה שַׁבָּת קְלָה בְּעֵינֵיהֶם; אֲלֹא עַל יְדֵי גְדוּלֵי יִשְׂרָאֵל וְחֻכְמֵיהֶם¹¹. וְאִסּוּר לְהִתְמַהֵמֶה¹² בְּחִלּוּל שַׁבָּת לְחוֹלָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סִפְּנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אִתָּם הָאָדָם וְחֵי בָהֶם - וְלֹא שְׁיִמּוֹת בָּהֶם. הָאֵל לְמַדְתָּ, שְׁאִין מְשַׁפְּטֵי הַתּוֹרָה נִקְמָה בְּעוֹלָם¹³, אֲלֹא רַחֲמִים וְחֶסֶד וְשְׁלוֹם בְּעוֹלָם. וְאֵלֵּי הָאֶפִיקוֹרְסִים¹⁴ שְׁאוּמְרִים שֶׁהִי חִלּוּל שַׁבָּת

1 וְרוֹפֵא אַחֵר אוֹמֵר אֵינוֹ צָרִיךְ - מִתְחַלְלִין עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת; שֶׁסִּפֶּק נַפְשוֹת דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

דחיה היא שבת אצל ספנת נפשות.

צריך להבין מה ההבדל בין הלימוד "חלל עליו שבת אחת כו" ובין הלימוד שלמסקנת הגמרא (יומא פה.) אין עליו פירכא - "וחי בהם, ולא שימות בהם" - (הובא ברמב"ם כאן ה"ג).

ועוד, מדוע הוצרכה הגמרא ללמוד שוב ש'פיקוח נפש' דוחה שבת מ"וחי בהם, ולא שימות בהם", הרי מפסוק זה עצמו ישנו כבר לימוד קודם (בגמרא יומא שם) ש'פיקוח נפש' דוחה כל התורה כולה, והלא שבת היא בכלל כל המצוות שנדחות מפני 'פיקוח נפש'.

גם ברמב"ם מצינו שהביא לימוד זה פעמיים, בהלכות יסודי התורה (פ"ה ה"א) ובהלכות שבת (פ"ב ה"ד) אלא שבלימוד על שבת שינה מלשון הגמרא, ובמקום "...אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, וחי בהם ולא שימות בהם" כתב בהלכות שבת "אשר יעשה אותם וחי בהם, ולא שימות בהם".

והביאור הוא, לשיטת הרמב"ם דחיית 'פיקוח נפש' את כל התורה כולה, שונה בגדרה מדחיית 'פיקוח נפש' את השבת. בכל המצוות, חיובי התורה קיימים ועומדים אלא שבמקום 'פיקוח נפש' הם נדחים, אבל שבת אינה רק דחיה מפני 'פיקוח נפש' אלא שאין כל חיוב על שמירתה, ובמקום 'פיקוח נפש' לא ציוותה התורה על השבת כלל.

עניין זה מדויק ברמב"ם הל' שבת, ששינה מלשון הלימוד בש"ס (ומהלימוד שלו עצמו בהל' יסודי התורה, המדבר בדחיית כל התורה כולה), כי שם, קודם מביאה הגמרא את הפסוק "...וחי בהם" ואח"כ את הלימוד "וחי בהם, ולא שימות בהם" כיון שזהו הלימוד המיוחד על כך ש'פיקוח נפש' דוחה את כל המצוות, אבל לעניין שבת לא כתב זאת הרמב"ם בלשון של לימוד אלא כהמשך ופירוש של הפסוק "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, ולא שימות בהם" כי אין הפשט שהשבת דחיה מפני 'פיקוח נפש' אלא שמלכתחילה אין כל חיוב שבת במקום 'פיקוח נפש'.

בסיבת ההבדל בין 'פיקוח נפש' בשבת ובכל המצוות, יש לומר שהשבת היא אות בין הקב"ה ובין ישראל, וכפירש"י "אות גדולה היא בינינו שבחרתי בכם בהנחילי לכם את יום מנוחתי למנוחה", ומכיון שה"אות הגדולה" שבין הקב"ה וישראל היא תוכנה של השביתה בשבת, אין היא מתקיימת כלל במקום 'פיקוח נפש' של איש מישראל.

זהו ההבדל בין הלימוד "חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה" ובין הלימוד "וחי בהם", כי ב"חלל עליו כו" מודגש שאמנם עכשיו יש כאן חילול שבת, והשבת היא

20) עבודה זרה כח, ע"ב. מי שחושש בשינו ומצטער מאד עד שחלה כל גופו, מותר להוציאה על ידי נכרי (או"ח סי' שכח ב' משנה ברורה). 21) היינו שנתקלקל אחד מן האברים הפנימיים מחמת מכה או בועה, אבל מיחושים בלבד אין נקראים מכה (הרשב"א והר"ן בשם רבינו יונה). 22) ואם יודעים ומכירים באותו חולי שיכול להמתין ברפואתו ואין בו סכנה, אסור לחלל עליו שבת, אף שהוא מכה של חלל (רשב"א). 23) מלשון "סמר מפחדך בשרי" (תהלים קיט, קכ) שהבשר מתכווץ ומתקשה מפחד או מחוס (בכתי" התימנים: מצמר). וכן כל מכה הבאה מכח ברזל, אפילו אינה בחלל הגוף, מחללין עליה את השבת. 24) יומא פב. פג.

- ו. הַבּוֹלֵעַ נִימָא²⁵ שֶׁל מַיִם - מִחֲמִין לוֹ חֲמִין בְּשֶׁבֶת,²¹ וְעוֹשִׂין לוֹ כָּל צָרָכֵי רְפוּאָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא סִפְּנָת נִפְשׁוֹת. וְכֵן מִי שֶׁנִּשְׁכָּחוּ כָּלֵב שׁוּטָה²⁶ אוֹ אֶחָד מִזֻּחְלֵי הָעֶפֶר שֶׁמִּמֶּיתִין²⁷, אֶפְלוּ הָיוּ סִפְּק מִמֵּיתִין סִפְּק אֵין מִמֵּיתִין - עוֹשִׂין לוֹ כָּל צָרָכֵי רְפוּאָה²⁸ לְהַצִּילוֹ.

25) עלוקה דקה שבמים (עבודה זרה יב:). 26) במשנה (יומא פ"ח) כתוב לענין יום כיפור: "מי שנשכו כלב שוטה (מחלת כלבת) - אין מאכילין אותו מחזר הכבד שלו", וביאר רש"י: אע"פ שנהגו הרופאים ברפואה זו, כיון שאינה רפואה בדוקה וגמורה, אין מתירין לו איסור אכילת בשר טמא. ורבינו בפירוש המשניות, נימק את הדבר באופן אחר: "כי זה אינו מועיל אלא דרך סגולה. ואין עוברין על המצוות אלא בדברים המרפאים בטבע והוא דבר אמיתי הוציאו הדעת והנסיון הקרוב לאמת, אבל להתרפאות בדברים שהם מרפאים בסגולתן אסור כי כוחם חלש, אינו מצד הדעת ונסינו רחוק", אבל רפואות בדוקות לכו"ע מותר לו שמסוכן הוא. 27) יומא פד. שבת קכא:

- ז. חוֹלָה שֶׁאֲמָדוּהוּ רופָּאִים לְהִבִּיאַ לוֹ גְּרוּגְרוֹת²⁸ אַחַת, וְרָצוּ עֲשֶׂרָה בְּנֵי אָדָם וְהִבִּיאוּ לוֹ עֶשֶׂר גְּרוּגְרוֹת בְּבֵת אַחַת - כֵּלָן פְּטוּרִין מִכָּלֵם²⁹. וְאֶפְלוּ הִבִּיאוּ בֵּזָה אַחֵר זֶה, וְאֶפְלוּ הִבִּיאוּ בְּרָאוּשׁוֹנָה; שֶׁהֵרִי כָּלָם בְּרִשׁוֹת הִבִּיאוּ.

28) תאנה יבשה. 29) מנחות סד, ע"א. ויש להם שכר טוב מאת ה' (או"ח סי' שכח).

- ח. חוֹלָה³⁰ שֶׁהָיָה צָרִיף לְשֵׁתִי גְּרוּגְרוֹת, וְלֹא מִצָּאוּ אֶלָּא שְׁתֵּי גְּרוּגְרוֹת בִּשְׁנֵי עֶקְצִין וְשִׁלַּשׁ גְּרוּגְרוֹת בְּעֶקֶץ אֶחָד - פּוֹרְתִין הָעֶקֶץ שֵׁשׁ בּוֹ שִׁלַּשׁ, אֶף-עַל-פִּי שֶׁאֵין צָרִיכִין אֶלָּא לְשִׁתִּים, כְּדִי שֶׁלֹּא יִרְבוּ בְּבִצְרִיהֶּ, אֶלָּא יִכְרְתוּ עֶקֶץ אֶחָד, וְלֹא יִכְרְתוּ שְׁנַיִם. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה³¹.

30) שם. 31) שאלו את הראב"ד: חולה בשבת שצריך לבשר, ומוכן לפניו בשר נבילה, האם עדיף לשחוט בשבילו בשבת ויאכל בשר כשר? והשיב: ישחוט לו ולא יאכילהו נבילות, כי בשחיטה בשבת עובר רק פעם אחת, ובאכילת

- 1 וְאִסּוּר, עֲלֵיהֶן הַפְּתוּב אוֹמֵר: גַּם אֲנִי נִתְּתִי לָכֶם חֲקִים לֹא טוֹבִים וּמִשְׁפָּטִים לֹא יִחִיו בָּהֶם¹⁵.

9) שמא יצא מזה קלקול, אם יראו עכשיו שאין עושין רק על ידי נכרי, יחשבו שיש איסור על ידי ישראל, ולפעמים לא יהיה שם ישראל ויסתכן החולה (ט"ז סי' שכח). 10) כל זה נאמר אם יש שם אנשים, אבל אם אין שם רק נשים, בוודאי אין להן להמתין לאנשים אלא יעשו הן בוריונות. (ריא"ז). 11) כך ביאר רבינו מה שאמרו (יומא פד:): "ואין עושין דברים הללו אלא על ידי גדולי ישראל", היינו חכמי ישראל, אבל התשב"ץ (ח"א סי' נד) מביא ראיה מלשון ה'ירושלמי' (יומא פ"ח ה) שהכוונה על ישראל גדול בשנים, שלא תאמר שאין פיקוח נפש דוחה שבת על ידי מחוייב במצוות, ולפי דבריו אין לחזור דוקא אחרי חכמי ישראל אלא כל הזריו הרי זה משובח, ולשון ה'ירושלמי': "הנשאל, הרי זה מגונה, השואל הרי זה שופך דמים", שהיה לו לחכם העיר ללמד לבני עדתו ולפרסם ברבים שסכנת נפשות דוחה שבת, וזרזים מקדימים למצוה (בנוסח כ"י התימנים, נוסף כאן: "גדולי ישראל וחכמיהם - ואין מורין לנשים לעשות דברים האלו"). 12) מכל-מקום לא יהא אדם מבעית את נפשו מכל פחד שוא ולא יהא בהול מכל עלה נדף, ומקום שברי לו שאין סכנה קרובה - לא יחלל שבת בעבירה (או"ח סי' שכח). 13) "כי לא אחפוץ במות המת נאום ה' אלקים והשיבו וחי" (יחזקאל יח, לב). 14) הצדוקים והקראים, שלא האמינו בדרשת חכמינו, ולדעתם אין פיקוח נפש דוחה שבת. 15) על ידי שמאסו חוקות, חשבו שלא יוכלו לחיות במשפטים שנתתי להם (מלבי"ם שם).

- ד. הַחֹשֵׁשׁ בְּעֵינָיו - וְהוּא, שֶׁהָיָה בְּשִׁתְיָהֶם אוֹ בְּאַחַת מֵהֶם צִיר¹⁶, אוֹ שֶׁהָיוּ דְּמָעוֹת שׁוֹתְתוֹת¹⁷ מִהֶן מֶרֶב הַקָּאֵב, אוֹ שֶׁהָיָה דָם שׁוֹתֵת מִהֶן, אוֹ שֶׁהָיָה בִּהֶן קִדְּמָת¹⁸ וְכִיּוּצָא בְּחִלָּאִים אֵלוֹ - הָרִי זֶה בְּכָלֵל חוֹלִים שֵׁשׁ בִּהֶן סִפְּנָה¹⁹, וּמִחֲלָלִין עָלָיו אֶת הַשֶּׁבֶת, וְעוֹשִׂין לוֹ כָּל צָרָכֵי רְפוּאָה.

16) ריר הנוטף מהעין. 17) נחלות. 18) חום. 19) ע"ז כח, ע"ב.

- ה. וְכֵן אִם יֵשׁ מִכָּה בְּחִלָּל גּוֹפּוֹ מִן הַשֶּׁפֶה וּלְפָנָיִם - בֵּין בְּפִיּוֹ²⁰, בֵּין בְּמַעְיוֹ, בֵּין בְּכַבְדּוֹ וּבְחִלּוֹ, אוֹ בְּשֶׁאֵר מְקוֹמוֹת - כָּל שֵׁשׁ בְּחִלָּלוֹ, הָרִי זֶה חוֹלָה שֵׁשׁ בּוֹ סִפְּנָה²¹, וְאֵינוֹ צָרִיף אֲמֵד שֶׁחֲלָיו כְּבֹד הוּא. לְפִיכָף מִחֲלָלִין עָלָיו אֶת הַשֶּׁבֶת מִדִּ בְּלֹא אֲמִידָה²². וּמִכָּה שֶׁהִיא בְּגַב הַיָּד וּבֶגֶב הָרֶגֶל - הָרִי הִיא כְּמִכָּה שֶׁל חֵלֶל, וְאֵינָה צָרִיכָה אֲמֵד, וּמִחֲלָלִין עָלֶיהָ אֶת הַשֶּׁבֶת. וְהָחֵם שֶׁמִּסְמֵר²³ אֶת הַבֶּשֶׂר - כְּמִכָּה שֶׁל חֵלֶל דְּמִי, וּמִחֲלָלִין עָלָיו אֶת הַשֶּׁבֶת²⁴. וְכֵן כָּל חוֹלֵי שֶׁהָרופָּאִים אוֹמְרִין שֶׁזֶה יֵשׁ בּוֹ סִפְּנָה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא בְּעוֹר הַבֶּשֶׂר מִבְּחוּץ - מִחֲלָלִין עָלָיו אֶת הַשֶּׁבֶת עַל פִּיהֶם.

יב. אין מילדין את העובדת פוכבים⁴⁶ ומזלות
בשבת, ואפלו בשכר⁴⁷; ואין חוששין לאיבה⁴⁸;
ואף-על-פי שאין שם חלול. אבל מילדין את בת גר
תושב⁴⁹, מפני שאנו מצוין להחיותו⁵⁰; ואין מחללין
עליה את השבת.

(46) עבודה זרה כו, ע"ב. בגלל מעשיהם המכוערים הם
מחוץ לכל נימוס ותרבות אנושית, שלא קיבלו עליהם את
שבע מצוות בני נח, שהם: (א) דינים ומשפטים, (ב) ברכת
השם, (ג) עבודה זרה, (ד) שפיכות דמים, (ה) גילוי עריות, (ו)
גזל, (ז) אבר מן החי (הל' מלכים פ"א, ה"א). (47) ובימות
החול, מותר בשכר משום איבה. (48) לשנאה, שיכולה
להשתמש ולומר, שאין מיילדים בשבת רק לשומרת שבת
(ע"ז שם). (49) גוי שקיבל עליו שלא לעבוד עבודה-זרה
ולקיים גם שאר המצוות שנצטוו בהן בני נח, אף שלא מל
ולא טבל (פי"ד מאיסור"ב ה"ז). (50) אמרה תורה: "גר
ותושב וחי עמך" (ויקרא כה, לה).

יג. חיה⁵¹, משיתחיל הדם להיות שותת עד שתלד,
ואחר שתלד עד שלשה ימים⁵² - מחללין עליה את
השבת, ועושין לה כל צריכה, בין שאמרה צריכה
אני בין שאמרה אני צריכה⁵³. ומשלשה עד שבעה:
אם אמרה אני צריכה - אין מחללין עליה את
השבת; ואם שתקה, ואין צריך לומר אם אמרה
צריכה אני, שמחללין עליה את השבת. ומשבעה
ועד שלשים יום - הרי היא פחולה שאין בו
ספקה⁵⁴; ואפלו אמרה צריכה אני, אין עושין לה
מלאכה אלא על ידי נכרים⁵⁵.

(51) האשה היולדת. (52) שבת קכט, ע"א. (53) לדברים
שחברותיה אומרות שדבר זה כל היולדות צריכות לכך, ואין
כאן רופא או מיילדת לשאלם, אין שומעים ליולדת, שמא
אינה מרגישה לשעתה מה שהיא צריכה (הרמב"ן).
(54) מצד הלידה, אולם אם יש לה מחלה אחרת מלבד
הלידה, אין להשגיח על שיעור ימים אלו, אלא עושים לה
עד שתצא מהסכנה. (55) ראה בהלכה י.

יד. עושין מדורה לחיה⁵⁶ ואפלו בימות החמה,
מפני שהצנה קשה לחיה הרבה במקומות הקרים.
אבל אין עושין מדורה לחולה להתחמם בה. הקיז
דם⁵⁷ ונצטנן - עושין לו מדורה, אפלו בתקופת
תמוז⁵⁸. ומרחיצין את הולד בשבת ביום שגולד אחר
שחתכין את טבורו, אפלו בחמין שהוחמו בשבת,
ומולחין אותו⁵⁹, ומלפפין אותו⁶⁰; מפני שספקה היא
לו אם לא יעשו לו כל אלו. וכן מרחיצים אותו
לפני המילה ולאחר המילה וביום השלישי⁶¹ למילה
בחמין שהוחמו בשבת, מפני הספקה.

(56) שבת קכט, ע"א. אם אחזתה צינה, מבעירים לפניה
מערכת עצים להתחמם. (57) הוציא דם מהעורק לרפואה
ע"י שריטה באיזמל. (58) שהצינה סכנה היא לו (שם).
(59) נותנין עליו אבק ההדס וכיוצא מסמים אלו לעדן בשרו

נבילה עובר על כל כזית וכזית (הרא"ש ביומא). אולם אם
צריך בשר לאלתר, יתנו לו מהבא ליד תחלה (או"ח סי'
שכח).

ט. המבשל לחולה בשבת³², ואכל החולה והותר
- אסור לבריא לאכל מן המותר³³, גזרה שמא ירבה
בשבילו³⁴. אבל השוחט לחולה בשבת - מותר לבריא
לאכל ממנו בשר חי³⁵, שאין בדבר תוספת כדי
שנגזר שמא ירבה בשבילו. וכן כל פיוצא פזה.

(32) בבא-קמא עא, ע"א. או תלש לו פירות מן האילן (או"ח
סי' שיח). (33) עד מוצאי שבת (חולין טו:). (34) בשביל
הבריא. (35) כי לבשלו אסור בשבת, ואין צריך למלחו רק
אם רוצה לאכלו על ידי בישול. אבל לאכלו חי, די בהדיחו
את הדם שעל פני הבשר מבחוץ (יר"ד סי' סז).

י. חולה³⁶ שאין בו ספקה, עושין לו כל צרכיו על
ידי נכרי³⁷. פיצד? אומרינן לנכרי לעשות לו, והוא
עושה. לבשל לו ולאפות ולהביא רפואה מרשות
לרשות ופיוצא באלו. וכן כוחל עיניו³⁸ מן הנכרי
בשבת, אף-על-פי שאין שם ספקה. ואם היו צריכים
לדברים שאין בהן מלאכה, עושין אותן אפלו
ישראל. לפיכך מעלין אוננים³⁹ בשבת, ומעלין
אנקליו⁴⁰, ומחזירין את השכר⁴¹. וכל פיוצא פזה
מותר.

(36) שנפל למשכב שהוא חולי לכל גופו. (37) וכן מותר
לחלל עליו את השבת על ידי ישראל באיסור דרבנן (ראה
שבת קכט). (38) ביצה כב, ע"א. שם אבקת רפואה על
ריסי העינים. (39) עבודה זרה כח, ע"ב. גידי אוננים פעמים
שיורדים למטה ומתפרקים הלחיים (רש"י). (40) שם, כט,
ע"א: "תנוך שכנגד הלב המעכב את הנשימה ומעלים אותו
על-ידי רפואה" (רש"י). (41) שבת קכח, ע"א. עצם
שנשברה.

יא. היולדת בשכורעת לילד - הרי היא בסכנת
נפשות ומחללין עליה את השבת⁴². קוראין לה
חכמה⁴³ במקום למקום, וחותרים את הטבור,
וקושרין אותו⁴⁴. ואם היתה צריכה לגר בשעה שהיא
צועקת פחבליה - מדליקין לה את הנר; ואפלו
היתה סומא, מפני שדעתה מתנשבת עליה בגר
ואף-על-פי שאינה רואה. ואם היתה צריכה לשמן
וביוצא בו - מביאין לה. וכל שאפשר לשנות -
משנין בשעת הבאה⁴⁵. כגון שתביא לה חברתה פלי
תלוי בשערה. ואם אי אפשר - מביאה בדרךה.

(42) שבת קכח, ע"ב. (43) מיילדת. (44) כל האמור
בתוכחת יחזקאל, עושים לחיה בשבת: "ומולדותיך ביום
הולדת אותך לא כרת שרך, ובמים לא רוחצת למשעי"
(יחזקאל טז). (45) ואף שבפיקוח נפש מותר לעשות בלא
שום שינוי, "כאב היולדת וחבליה הם כדבר טבעי לה, ואין
אחת מאלף מתה מחמת לידה, לפיכך החמירו לשנות
במקום שאפשר" (מגיד-משנה).

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(73) מסירים את המפולת ומפנים את האבנים. (74) ראה למעלה בהלכה א, וימשנה ברורה' סי' שכט.

יט. בִּדְקוּ עַד חֲטָמוֹ וְלֹא מֵצְאוּ בוֹ נֶשֶׁמָה⁷⁵ - מְבַחֲחִין
אוֹתוֹ שֶׁם, שֶׁכָּבֶד מֵת. בִּדְקוּ וּמֵצְאוּ עֲלִיוֹנִים מְתִים -
לא יאמרו: כִּבְר מֵתוֹ תַּחְתּוֹנִים, אֲלֵא מִפְּקָחִין עַל
הַפֶּל; שֶׁאֶפְשָׁר בְּמַפְלַת שְׁמִימוֹת הָעֲלִיּוֹן וְיִהְיֶה
הַתַּחְתּוֹן חַי.

(75) שכתוב "כל אשר נשמת רוח חיים באפיו" (בראשית ז), כלומר עיקר בחינת החיות היא בבדיקה אם יש רוח חיים בחטמו (יומא פח:), אפילו בדקו עד לבו ולא מצאו חיות, אין אומרים שמת ודאי, אלא צריך לבדוק עד חטמו (או"ח סי' שכט).

כ. הִיתָה חֲצֵר שֵׁישׁ בָּהּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמִזְלֹת
וְיִשְׂרָאֵלִים, אֶפְלוּ יִשְׂרָאֵל אַחַד וְאֶלֶף עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים
וּמִזְלֹת, וְנִפְלָה עֲלֵיהֶם מַפְלַת - מִפְּקָחִין עַל הַפֶּל
מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל⁷⁶. פֶּרֶשׁ אַחַד מֵהֶם לְחֲצֵר אַחֶרֶת, וְנִפְלָה
עָלָיו⁷⁷ אוֹתָהּ חֲצֵר - מִפְּקָחִים עָלָיו⁷⁸; שֶׁמָּא זֶה
שֶׁפֶּרֶשׁ הָיָה יִשְׂרָאֵל, וְהַנִּשְׁאָרִים עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים
וּמִזְלֹת.

(76) יומא פד, ע"ב. שכל קבוע כמחצה על מחצה דמי - ראה מה שכתב רבינו בפ"ח מהל' מאכלות אסורות הי"א - והוא ספק נפשות, וכל ספק דוחה שבת. (77) "נפלה עליו (מפולת) אותה חצר" (נוסח 'מעשה רוקח'). (78) כיון שרובם נשארו במקומם, לא נעקרה הקביעות שלהם, ועדיין שם ספק עליהם, וכשמואל (יומא פד:) שאומר שבאופן זה אין הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב.

כא. נִעְקְרוּ בִּלְנֵן מִחֲצֵר זו לִילָף לְחֲצֵר אַחֶרֶת, וּבִעַת
עֲקִירָתָם פֶּרֶשׁ אַחַד מֵהֶן וְנִכְנַס לְחֲצֵר אַחֶרֶת, וְנִפְלָה
עָלָיו מַפְלַת, וְאֵין יָדוּעַ מִי הוּא - אֵין מִפְּקָחִין עָלָיו.
שֶׁפִּינֵן שֶׁנִּעְקְרוּ בִּלְנֵן, אֵין פֶּאֶן יִשְׂרָאֵל; וְכָל הַפּוֹרֶשׁ
מֵהֶן כְּשֶׁהֵן מִהֲלִכִין - הָרִי הוּא בַּחֲזָקָת שֶׁפֶּרֶשׁ מִן
הָרֵב. לְפִיכָף, אִם הָיָה הָרֵב יִשְׂרָאֵל, אֶף-עַל-פִּי
שֶׁנִּעְקְרוּ בִּלְנֵן וּפֶרֶשׁ אַחַד מֵהֶם לְחֲצֵר אַחֶרֶת וְנִפְלָה
עָלָיו מַפְלַת - מִפְּקָחִין.

כב. הִמְהַלֵּךְ בַּמִּדְבָּר⁷⁹ וְלֹא יָדַע מָתִי הוּא יוֹם שַׁבָּת
- מוֹנֶה מִיּוֹם שֶׁטָּעָה שָׁשָׁה, וּמִקֵּדֶשׁ שְׁבִיעִי⁸⁰. וּמִבְּרַךְ
בוֹ בְּרִכּוֹת הַיּוֹם⁸¹, וּמִבְדִּיל בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת⁸². וּבְכָל יוֹם
וְיוֹם, וְאֶפְלוּ בְּיוֹם זֶה שֶׁהוּא מְקַדֵּשׁ וּמִבְדִּיל בוֹ, מִתֵּר
לוֹ לַעֲשׂוֹת כְּדִי פְּרִנְסָתוֹ בְּלִבָּד, כְּדִי שְׁלֵא יָמוּת⁸³.
וְאִסּוּר לוֹ לַעֲשׂוֹת יוֹתֵר עַל פְּרִנְסָתוֹ, שֶׁכָּל יוֹם וְיוֹם
סִפֵּק שַׁבָּת הוּא. וְאִם יָדַע שֶׁהוּא שְׁמִינִי לִיצִיאָתוֹ אוֹ
חֲמִשָּׁה עָשָׂר לִיצִיאָתוֹ וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה הַמִּנְיָן - הָרִי זֶה
מִתֵּר לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, שֶׁהָרִי הַדְּבָר וְדָאִי
שְׁלֵא יֵצֵא בְּשִׁירָא בְּשַׁבָּת; וְשֶׁאֵר הַיָּמִים חוּץ מִיּוֹם
זֶה, עוֹשֶׂה כְּדִי פְּרִנְסָה בְּלִבָּד.

(פי' המשניות לרבינו, שבת פ"ח). (60) כורכים את הילד בחיתולים כדי ליישר איבריו. (61) שבת קלד, ע"ב. וכל-שכן יום שני (רמב"ן ורשב"א).

טו. הָאִשָּׁה שֶׁיָּשְׁבָה עַל הַמִּשְׁבֵּר⁶² וְנִמְתָּה - מְבַחֲחִין
סָבִין בְּשַׁבָּת אֶפְלוּ דֶּרֶךְ רִשּׁוֹת הָרַבִּים, וְקוֹרְעִין אֶת
פְּרִסָּהּ וּמוֹצִיאִין אֶת הַלֵּד, שֶׁמָּא יִמָּצֵא חַי. שֶׁסִּפֵּק
נִפְשׁוֹת⁶³ דוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת, וְאֶפְלוּ לְזֶה שֶׁאֵין חֲזָקָתוֹ
חַי.

(62) ערכין ז, ע"א. כסא שהיולדת ישבה עליו בשעת הלידה. (63) ואין נוהגין כן בזמן הזה אפילו בחול, משום דאין בקיאים במיתת האם בזמן קרוב כל כך שאפשר לולד לחיות, ושמא רק נתעלפה, ואם יחתכוה ימיתוה, ובין כך ובין כך ימות הולד ('איסור והיתר' לרבינו יונה מגירונדי).

טז. מִפְּקָחִין פְּקוּחַ נֶפֶשׁ⁶⁴ בְּשַׁבָּת, וְאֵין צָרִיף לְטַל
רִשּׁוֹת מִבֵּית-דִּין. וְהַמְקִידִים לְהַצִּיל הַנֶּפֶשׁ - הָרִי זֶה
מְשַׁבָּח. בִּיצֵד⁶⁵ רָאָה תִּינוּק שֶׁנִּפְל לָיִם - פּוֹרֶשׁ
מִצּוּדָה וּמַעֲלָהּ, וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא צֵד הַדְּגִים עִמּוֹ.
שֶׁמַּע שֶׁטָּבַע תִּינוּק בָּיִם, וּפֶרֶשׁ מִצּוּדָה לְהַעֲלוֹתוֹ,
וְהָעֵלָה דְּגִים בְּלִבָּד - פְּטוּר מִכָּלּוּם. נִתְּבֵן לְהַעֲלוֹת
דְּגִים, וְהָעֵלָה דְּגִים וְתִינוּק⁶⁶ - פְּטוּר. אֶפְלוּ לֹא שֶׁמַּע
שֶׁטָּבַע - הוּאִיל וְהָעֵלָה תִּינוּק עִם הַדְּגִים, פְּטוּר.

(64) עושים פעולה להצלת נפש (יומא פד:). (65) מנחות סד. (66) אבל העלה דגים לבד חייב, כיון שנתכוין לצידה, ראה להלן פרק י.

יז. נִפְל תִּינוּק לְבוֹר - עוֹקֵר חֲלִיא⁶⁷ וּמַעֲלָהּ,
וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא מִתְּנֵן בָּהּ מִדְּרָגָה בְּשַׁעַת עֲקִירָתוֹ.
נִנְעַל דֶּלֶת בְּפִנֵּי תִינוּק - שׁוֹבֵר הַדֶּלֶת וּמוֹצִיא,ו
וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא מִפְּצֵל אוֹתָהּ בְּמִין עֲצִים שְׂרָאווִין
לְמִלְאכָה; שֶׁמָּא יִבְעֵת⁶⁸ הַתִּינוּק וְיָמוּת. נִפְלָה דֶּלֶתָהּ,
וְיֵשׁ שֶׁם אָדָם שֶׁחֹשֵׁשׁ שֵׁין שֶׁמָּא יִשְׂרָף - מְכַבֵּין אוֹתָהּ
לְהַצִּילוֹ מִן הָאֵשׁ, וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא כּוֹבֵשׁ דֶּרֶךְ
וּמִתְקַנֶּה בְּשַׁעַת כְּבוֹי⁶⁹. וְכָל הַקּוֹדֵם לְהַצִּיל - הָרִי זֶה
מְשַׁבָּח. וְאֵינוֹ צָרִיף לְטַל רִשּׁוֹת⁷⁰ מִבֵּית-דִּין בְּכָל דְּבָר
שֵׁישׁ בוֹ סִפְנָה.

(67) עפר שמסביב לשפת הבור. (68) יבהל פתאום. (69) יומא פד: (70) לשאול הוראה.

יח. מִי שֶׁנִּפְלָה עָלָיו מַפְלַת⁷¹, סִפֵּק הוּא שֶׁם סִפֵּק
אֵינוֹ שֶׁם⁷² - מִפְּקָחִין⁷³ עָלָיו. מֵצִיאָהּ חַי, אֶף-עַל-
פִּי שֶׁנִּתְרוֹצֵץ וְאִי אֶפְשָׁר שִׁיבְרִיא - מִפְּקָחִין עָלָיו
וּמוֹצִיאִין אוֹתוֹ לְחַי אוֹתָהּ שְׁעָה⁷⁴.

(71) קיר הרוס או גל אבנים. (72) אפילו יש כאן כמה ספיקות - ספק הוא כאן ספק אינו כאן, ואם תמצא לומר שהוא כאן, ספק הוא חי ספק מת (יומא פג:). ב'מעשה רוקח' הנוסח כאן: "ספק הוא חי ספק מת - מפקחין".

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ו סיון - ספר זמנים - הלכות שבת קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

92) אולם אם יש סכנה גם למציל, על זה נאמר: "וחי אחיך עמך" חייך קודמים לחיי חברך (בבא-מציעא סב.).
93) [בתקיעה. ראה פ"א מתעניות הערה כג בהוספה].
94) שעל ידי חרדת ההתרעה, אפשר שיתרבה הדבר (תפארת ישראל' תענית פרק ג).

24 כה. צריך על עירות העובדי פוכבים ומזלות שלשה
25 ימים קדם לשבת. ועושין עמהן מלחמה בכל יום
26 ויום ואפלו בשבת, עד שכובשין אותה. ואף-על-פי
27 שהיא מלחמת הרשות⁹⁵. מפי השמועה למדו⁹⁶: עד
28 רדתה - ואפלו בשבת⁹⁷. ואין צריך לומר במלחמת
29 מצוה⁹⁸. ולא כבש יהושע יריחו אלא בשבת⁹⁹.

95) מלחמת ישראל להרחיב גבולות הארץ (מלכים פ"ח ה"א).
96) מעשה שהיה בימי החשמונאים שלא רצו להלחם בשבת, ונכנסו והרגו כמה אלפים מישראל, לפי שלא ידעו באותה שעה הלכה זו: "ובנית מצור על העיר אשר היא עושה עמן מלחמה - עד רדתה", מה תלמוד-לומר עד רדתה? - אפילו בשבת. 97) שבת יט.
98) שבמלחמת מצוה, אפילו בשבת. לקחו אויבים אדם מישראל בשבי, או פיתו נכרים בן או בת ישראל לברוח אתם על-מנת להמיר דת - מצוה לחלל שבת, לנסוע ולרוץ אחריהם למרחקים להציל נפש אחת מישראל (ש"ע או"ח ס' שז). 99) "ירושלמי' שבת פ"א ה"ח.

יום ש"ק כ"ו סיון ה'תשפ"ב

פרק שלישי

1) כלל בו רבינו הדברים הנעשים מערב שבת והמלאכה נגמרת בשבת.

30 א. מתר להתחיל מלאכה בערב שבת אף-על-פי
31 שהיא נגמרת מאליה בשבת. שלא נאסר עלינו
32 לעשות מלאכה אלא בעצמו של יום, אבל
33 בשתעשה המלאכה מעצמה בשבת - מתר לנו
34 להנות במה שנעשה בשבת מאלינו².

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המולך" ~

"מתר להתחיל מלאכה בערב שבת אף-על-פי שהיא נגמרת מאליה בשבת בו".

וכבר למדנו בתחילת הלכות שבת (פ"א ה"ד) שכל מקום שנאמר "מותר לעשות", הרי זה מותר לכתחילה.

ויש לבאר הלכה זו בעבודה הרוחנית, שעניין המלאכה בכלל, היינו מעשינו ועבודתנו במשך זמן הגלות, שתוכנה לעשות מענייני החולין (ימי החול) קדושה (שבת), ותכלית השלמות בעבודה זו יהיה ביום השבת "יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים", שאז יתקיים "מי שטורח בערב שבת יאכל בשבת".

וזהו תוכנה של הלכה זו, שאף אם יש עבודה שלא תיגמר בזמן הגלות אלא שהיא תהיה נגמרת מאליה בשבת, בכל זאת יש להתחיל אותה, ובהכרח שגמר המלאכה יהיה

79) והוא הדין אם נשבה לבין הגויים ונשכח יום השבת ממנו (ירושלמי). 80) כבירתו של עולם: ימי חול תחילה, ואחרי כן יום השבת (שבת טט.). 81) =קידוש. 82) בכ"י התימנים: "ומבדיל במוצאי שבת". וזה - שמברך ברכת הקידוש בכניסתו וברכת ההבדלה במוצאו - הוא ההיכר של יום השבת שלו מתוך ששת הימים האחרים. 83) אפילו יכול להתענות יום אחד בלי סכנה, אסור לסגף עצמו, כדי שיוכל למהר לצאת מן המדבר (בגדי ישע' או"ח סי' שמד).

1 כג. עובדי פוכבים ומזלות שצרו על עירות ישראל,
2 אם באו על עסקי ממוץ - אין מחללין עליהן את
3 השבת, ואין עושין עמהן מלחמה⁸⁴. ובעיר הסמוכה
4 לספר⁸⁵ - אפלו לא באו אלא על עסקי תבן וקש,
5 יוצאין עליהן בכלי זין⁸⁶, ומחללין עליהן את
6 השבת. ובכל מקום, אם באו על עסקי נפשות או
7 שערב מלחמה או שצרו סתם - יוצאין עליהן בכלי
8 זין, ומחללין עליהן את השבת. ומצוה על כל
9 ישראל שיכולין, לבוא ולצאת ולעזר לאחיהם
10 שבמצור ולהצילם מיד העובדי פוכבים ומזלות
11 בשבת⁸⁷; ואסור להן להתמקמה למוצאי שבת.
12 וכשצילו את אחיהן, מתר להן לחזור בכלי זין
13 שלחן למקומם בשבת; כדי שלא⁸⁸ להכשילן לעתיד
14 לבוא.

84) עירובין מה, ע"א. בזמן הזה אפילו באו על עסקי ממוץ מחללים את השבת ויוצאים עליהם, שכל התנפלות של אויבים סכנה היא, מתחילים בממוץ וגומרים בנפשות (פסקי מהרי"א סי' קנ). 85) עיר העומדת על הגבול, שאם ילכדוה, תהא הארץ נוחה ליכבש בפניהם (רש"י). 86) אפילו לא באו עדיין אלא שמענו שרוצים לבוא (אור זרוע' ורמ"א סי' שכט) אין אומרים נמתין עד למחר, אלא מיד דוחין את השבת ומתקנים כלי זין כדי לעמוד הכן ולצאת לקראת האויב, שכן כל שהיה ודחוי בדבר של מלחמה - סכנה היא ועלול להביא כשלוך. 87) וחייב כל אדם להתגייס ולהצטרף למגינים על העיר. 88) שמא יחוסו להוציא במדה מספיקה כלי זין למלחמה נגד האויב, ועוד שמא יתגבר האויב וישוב ויתגרה.

15 כד. וכן ספינה המטרפת⁸⁹ בים, או עיר שהקיפה
16 פרקום⁹⁰ או נהר⁹¹ - מצוה לצאת בשבת להצילן בכל
17 דבר שיכול להצילן. ואפלו יחיד הנרדף מפני
18 העובדי פוכבים ומזלות, או מפני נחש או דב שהוא
19 רודף אחריו להרגו - מצוה להצילו. ואפלו בעשות
20 במה מלאכות בשבת, ואפלו לתקן כלי זין להצילו⁹²
21 - מתר. וזועקים עליהן ומתחננים בשבת,
22 ומתריעין⁹³ עליהן לעזר אותם. ואין מתחננים ולא
23 זועקין על הדבר בשבת⁹⁴.

89) תענית יט, ע"א. שהגלים זורקים אותה הנה והנה. 90) מצור מסביב לעיר. 91) העולה על גדותיו.

בישול התבשילים ויתחייב משום "לא תבערו אש ביום השבת", ומשום מבשל בשבת. ראה להלן פרק ט'.

על-ידי הקב"ה כאשר יוציא את כל בני ישראל מהגלות באופן של "אתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל".

(ענ"פ י"ן מלכות' ספר זמנים סימן ד)

ד. פיצד? תבשיל שלא בשל כל צרכו²⁰ וחמין שלא¹⁹ הוחמו כל צרכן, או תבשיל שבשל כל צרכו וכל זמן שמצטמק²¹ הוא יפה לו - אין משהין אותו על גבי האש בשבת, אף-על-פי שהנח מבעוד יום, גזרה שמא יחתה בגחלים כדי להשלים בשולו או כדי לצמקו. לפיכך, אם גרף האש²², או שפסה²³ אש הכירה באפר או בנערת פשתן הדקה²⁴; או שעממו²⁵ הגחלים, שהרי הן פמקסות באפר; או שהסיקה בקש או בגבבא²⁶ או בגללי בהמה דקה, שהרי אין שם גחלים בנערת - הרי זה מתיר לשהות עליה; שהרי הסיח דעתו מזה התבשיל, ואין גוזרין²⁷ שמא יחתה פאש.²⁸

(מסכת שבת דף לח עמוד ב) רבינו פוסק כדעת חכמים (מסכת שבת דף לו עמוד ב) שאסור לשהות על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה, תבשיל שלא נתבשל כל צורכו, או אפילו נתבשל כל צורכו, אלא שהוא תבשיל שמצטמק ויפה לו (שבישול יתר יפה לו) משום שמא ישכח שהוא שבת ויחתה בגחלים. וכן היא שיטת הרי"ף, והשאלות, ורבינו יונה; אבל רש"י ותוספות, ורב האי גאון, והרשב"א ועוד פסקו כחנניה, שכל תבשיל שנתבשל כמאכן בן דרוסאי - מנהיגם של נודדים-שודדים, שלא בשלו מאכלם כדי צורכו, מותר לשהות על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה; שיעור בישול "כמאכל בן דרוסאי" לדעת רש"י: שלישי בישולו, ולדעת רבינו (פרק ט') חצי בישולו. (21) מתייבש ומתכווץ לטובת התבשיל. (22) תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק א' הלכה א. (23) והוא הנקרא בלשון התלמוד "גרופה וקטומה" ("קטם" - כיסוי באפר). (24) הדק הנושר מהפשתן כשחובטים אותו. (25) כהו והשחירו והרי הן כמכוסות באפר. (26) ענפים דקים ויבשים.

ה. פמה דברים אומרים²⁷? פכירה²⁸, שהכלה³¹ מועט; אכל התנור²⁹, אף-על-פי שגרף האש או פסה³⁰ באפר, או שהסיקהו בקש או בגבבא - אין משהין בתוכו ולא על גביו ולא סומכין לו תבשיל שלא בשל כל צרכו או שבשל כל צרכו ומצטמק ויפה לו; הואיל והכלו חם ביותר - אינו מסיח דעתו, וחוששים שמא יחתה בזו האש המעוטה, אף-על-פי שהוא אש קש וגבבא או מכסה.³⁸

(27) שמותר להשהות קדירה שבשלה כל צורכה על גבי גרופה וקטומה. (28) (מסכת שבת דף לו עמוד ב ודף לח עמוד ב) כלי בישול עשוי מחומר, מצד אחד יש בו פתח לגריפת האפר ומלמעלה מקום לשפיתת שתי הקדרות. (29) כלי בישול ככירה אלא מתוך שקצר למעלה ורחב מלמטה נקלט חומו לתוכו יותר (רש"י). (30) בנוסחה אחרת: חיפה (כתב-יד התימנים).

ו. ולמה אסרו לשהות בתנור אף-על-פי שגרופה?³⁹

(2) כתוב בתורה (שמות כ, י): "ויום השביעי שבת לה' אלוך לא תעשה כל מלאכה", "אמר ר' יוסי, לא תעשה כתוב, אבל אם היא נעשית מאלה מותר" (ירושלמי שבת פרק ב הלכה א), וכן בתלמוד בבלי (מסכת שבת דף יח עמוד ב) בית שמאי סוברים אדם מצונה על שביתת כליו, שלא יעשה בהם מלאכה בשבת, ובית הלל סוברים אין אדם מצונה על שביתת כליו כשהוא עצמו שובת, וכן הלכה.

ב. פיצד? פותקין³ מים לגנה ערב שבת עם השקה⁴, והיא מתמלאת והולכת כל היום פלו. ומניחין מגמר⁵ תחת הגלים, והן מתגמרין והולכין כל השבת פלה. ומניחים קילור⁶ על גב העין ואספגנית⁷ על גבי המפה, ומתגרפאין והולכין כל השבת פלה. ושורין דיו וסמגין⁸ עם השקה⁹, והן שורין והולכין כל השבת פלה. ונותנין צמר¹⁰ ליורה¹¹ ואונין¹² של פשתן לתנור, והם משתנין¹³ והולכין כל השבת פלה. ופורשים מצודות לחיה ולעופות ולדגים עם השקה, והן נצודין והולכין כל השבת פלה. וטוענין בקורות בית הבד¹⁴ ובעגולי הגת¹⁵ עם השקה, והמשקין זבין והולכין כל השבת פלה. ומדליקין את הגר או את המדורה מבערב¹⁶, והיא דולקת והולכת כל השבת פלה¹⁷.

(3) (מסכת שבת דף יח עמוד א) פותחים תעלה או צינור מהמעייין לגינה להשקותה. (4) לפני חשכת הערב. (5) מיני בשמים ששורפים על גחלים במחתה, לעשן בהם את הבגדים שיהא ריחם נודף. (6) משחה לרפואה. (7) תחבושת. (8) אבקות צבע. (9) בנוסחה אחרת: "וסמנין ומורסין עם חשיכה" (מער"ק). (10) לקלוט את הצבע. (11) (מסכת שבת דף יז עמוד ב). דוד גדול שמרתיחים מים וצבע על האש. (12) אגודות של פשתן מנופץ ונותנים אותן לתנור כדי שיתלבנו. (13) בנוסחה אחרת: "משתהים (דפוס ויניציאה). (14) בבית הבד היו קורות ששימשו לסחיטת הזיתים, שנכתשו לפני כן, על מנת להוציא את שמנם; בראש הקורה היו טוענים (מעמיסים) מערב שבת משאות למען יכבירו וילחצו על הזיתים והשמן היה זב כל השבת. (15) אבל עגולה לשימוש בגת הלוחצת על הענבים להוציא מהם את היין. (16) לפני כניסת הערב. (17) שאין אדם מצונה על שביתת כליו בשבת, אם הוא אינו עובד, כמבואר בהלכה א'.

ג. מניחין קדרה על גבי האש, או בשר בתנור או על גבי גחלים, והן מתבשלים והולכין כל השבת; ואוכלין אותה בשבת. ויש בדבר זה דברים שהן אסורין¹⁸, גזרה שמא יחתה בגחלים¹⁹ בשבת.

(18) כמבואר בהלכה ד'. (19) (מסכת שבת דף לו עמוד ב) ישכח שהיום שבת ויגרור את הגחלים להבעירם לשם

היו אומרים, המבשל בשבת בשוגג יאכל, במזיד לא יאכל, וכן הדין בשוכת. משרבו משהין במזיד ואומרים שכתובים אנו - חזרו וקנסו על השוכת". (38) במוצאי שבת יתמין במשך זמן שיוכל לעשות אותה המלאכה, וטעמו של רבינו כדי שלא ישתכר כלום ממלאכתו בשבת ולא יבוא להקל לעשות כן בפעם אחרת. ורש"י נתן טעם לדבר: "שלא ייהנה ממלאכת השבת" (מסכת שבת דף יח עמוד ב). (39) כבר ביארנו בהלכה ד דעת כמה פוסקים שאם נתבשל כמאכל בן דרוסאי מותר אף לכתחילה להשהותו.

י. כל שמתיר לשהותו על גבי האש⁴⁰, פשוטלים³⁰ אותו בשבת - אסור להחזירו למקומו. ואין מחזירין לעולם אלא על גבי⁴¹ כירה גרופה או מקסה, או בכירה וכפח שהסקו בקש וגבבא⁴². והוא, שלא הניח הקדרה על גבי הקרקע⁴³; אכל משהניחה על גבי קרקע - אין מחזירין אותה⁴⁴, ואפילו על גבי כירה גרופה או מקסה. ואין מחזירין לתנור ולא לכפח שהסקו בגפת או בעצים, אף-על-פי שגרף או פסה; מפני שהכלל חם ביותר. וכל שאין מחזירין עליו, אין סומכין לו בשבת⁴⁵.

(40) כמבואר בהלכה ח. (41) אבל לתוכה בכל ענין אסור (מסכת שבת דף לו עמוד א) שכיוון שהיא שם בתוכה כדרך שמבשלים בה תדיר, נראה כמבשל (רשב"א ור"ן) וכירות שלנו שאין להם תוך וחלל, אלא הן פשוטות, ותוכן וגבן אחד הוא, מותר להחזיר להן (שלטי הגיבורים). (42) ראה למעלה הלכה ד. (43) במסכת שבת דף לח עמוד ב בשם אב"י: "לא אמרו שמתיר אלא שדעתו להחזיר, אבל אין דעתו להחזיר אסור אפילו עוין בידו". ויש אומרים: "לא אמרו שאם הניחו על הקרקע אסור אלא שאין דעתו להחזיר, אבל דעתו להחזיר אפילו הניחו על הקרקע מותר" ורבינו לא הביא כלל חילוק זה, והטור (סימן רנג) פסק כלשון הראשון. (44) שאז בטלה שהייה ראשונה. וכשמחזירה הרי הוא כמושיב בתחילה על הכירה בשבת שאסור. (45) אין משענים את התבשיל על יד האש. והראשונים חולקים על הגדרה זו, כי סמיכה קלה מחזרה.

יא. אסור להכניס מגרפה⁴⁶ לקדרה⁴⁷ בשבת והיא על האש⁴⁸ להוציא ממנה בשבת; מפני שמגיס⁴⁹ בה, וזה מצרכי הבשול הוא, ונמצא כמבשל בשבת. ומתיר להחזיר מפירה לכירה⁵⁰, אפילו מפירה שהכלה מועט לכירה שהכלה מרבה; אכל לא מפירה לטמינה⁵¹, ולא מטמינה לכירה.

(46) מסכת ביצה דף לד עמוד א ומסכת שבת דף יח עמוד ב) כף ששואבים ומערבים בה המאכל. (47) שיש בה תבשיל שלא נתבשל כל צורכו. (48) לדעת בעל ה"כסף משנה" אין הכוונה דווקא כשעומדת על האש, אלא העיקר הוא אם היא רותחת, אפילו העבירה מן האש. (49) בוחש ומערב את התבשיל. (50) (תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק ד' הלכה ג'): אמר רבי אלעזר בשם רבי הושעיא משרת הייתי את רבי חייא הגדול, והייתי מעלה לו חמין מדייטי

מפני שהגרף אינו גרף אלא רב האש ועצמה, ואי אפשר לגרף כל האש עד שלא תשאיר ניצוץ אחת; מפני שהכלל חם, שמא יחתה כדי לבצר הניצוצות הנשארות בתנור.

ז. הפפח³¹ הכלל רב מהכל הפירה, ומעט מהכל התנור. לפיכך, אם הסיקהו בגפת³² או בעצים - הרי הוא פתנור, ואין משהין בתוכו ולא על גביו ולא סומכין לו תבשיל שלא בשל כל צרכו או מצטמק ויפה לו, אף-על-פי שגרף או פסה באפר; ואם הסיקהו בקש או בגבבא - הרי הוא בפירה שהסקה בקש וגבבא, ומשהין עליו. ומתיר לסמוך³³ לפירה מבפערב ואף-על-פי שאינה גרופה וקטומה. ואינו היא כירה, ואי זו כפח? כירה - מקום שפיתת שתי קדרות, כופח - מקום שפיתת קדרה אחת.

(31) (מסכת שבת דף לח עמוד ב) כירה קטנה לבשל או לאפות שיש בו רק מקום שפיתת לקדירה אחת ובגלל זה חזמו רב משל כירה. (32) פסולת זיתים אחרי שנשחט מהם השמן. (33) להשעין קדירה בצד הכירה שתתחמם.

ח. תבשיל חי שלא בשל כלל, או שבשיל כל צרכו ומצטמק ורע לו - מתיר לשהותו על גבי האש בין בכירה וכפח בין פתנור. וכן כל תבשיל שבשיל ולא בשל כל צרכו, או בשל כל צרכו ומצטמק ויפה לו³⁴, אם השליף לתוכו אבר חי סמוך לבין השמשות - נעשה הכל כתבשיל חי, ומתיר לשהותו³⁵ על האש אף-על-פי שלא גרף ולא כסה; מפני שפכר הסיח דעתו ממנו, ואינו בא לחתות בגחלים.

(34) שאסר רבינו להשהות למעלה על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה, ותנור אפילו בגרופה וקטומה. (35) (מסכת שבת דף יח עמוד ב) אפילו נתן בו דבר שאפשר לו להתבשל מבעוד יום, כירק וכיוצא בו, מותר, כיוון שעשה מעשה המוכיח שמסיח דעתו ממנו, יזכור ולא יבוא לחתות בגחלים ולהבעירן ("כסף משנה" מדברי רבינו בפירוש המשניות).

ט. כל תבשיל שאסור לשהותו³⁶, אם עבר ושהה אותו - אסור לאכלו עד מוצאי שבת³⁷, ונמתין בכדי שיעשאו³⁸. ואם שכחו: אם תבשיל שלא בשל כל צרכו הוא - אסור עד מוצאי שבת, ואם תבשיל שבשיל כל צרכו הוא ומצטמק ויפה לו - מתיר לאכלו מיד בשבת³⁹.

(36) כמבואר למעלה בהלכות ד, ה, ז. (37) כך היא שיטת רבינו בדברי התלמוד (מסכת שבת דף לח עמוד א) ששאלו: שכח קדירה על גבי כירה ובישלה בשבת מהו? ושאלה שנייה: עבר ושהה מאי? מי קנסוהו רבנן? והראב"ד השיג עליו, ומבאר עבר ושהה בשוגג. וכך אמרו שם: "בתחילה

או כְּבִשְׂר שׁוֹר, וְאִסּוּר לְשִׁהוּתוֹ, שְׁמָא יִחְתֶּה
בְּגָחִים, אֵלָא אִם-כֵּן טַח הַתְּנוּרָה. וּמִתֵּר לְשִׁלְשֵׁל⁶²
כֶּבֶשׂ הַפֶּסַח לַתְּנוּרָה עִם חֲשֻׁכָה⁶³, וְאֶף-עַל-פִּי שְׁאִינוּ
טַח, מִפְּנֵי שְׁבִנֵי חֲבוּרָה⁶⁴ זְרִיזִים הֵן.⁶⁵

(מסכת שבת דף כ עמוד א) תנורים שלהם היו כקדירה בלי שוליים, המחוברת בטיט לארץ ומשלשלים (מורידין) את הצלי בשלשלת או בשפור לתוכו. (63) כשחל ערב פסח בערב שבת, ואף שהקרבת קרבן פסח דוחה שבת, כמבואר במסכת פסחים דף טו עמוד א מהכתוב (חומש במדבר פרק ט, פסוק ב): "ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו" - במועדו, ואפילו בשבת, בכל זאת כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת אינה דוחה את השבת, לכן הוצרכו להוריד את הכבש לתוך התנור לפני שיעריב. (64) הנמנים לאכול יחד את קרבן הפסח זריזים הם ונוהרים מלעשות איסור.

טז. אֵין צוֹלִין⁶⁵ בְּשׂוֹר⁶⁶ וּבְצֹל וּבִיצָה עַל גְּפֵי הָאֵשׁ,
אֵלָא כְּדִי שְׁיִצְלוּ⁶⁷ מִבְּעוֹד יוֹם וְיִהְיוּ רְאוּיִין
לְאִכִּילָהּ⁶⁸. וְאִם נִשְׁאָרוּ אַחֵר כֵּן עַל הָאֵשׁ בְּשֶׁבֶת עַד
שְׁיִצְלוּ הַרְבֵּה - מִתֵּר⁶⁹, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּמַצְטַמֵּק וְרַע לוֹ;
שְׁאִם יִחְתֶּה - יִחַרְף אוֹתוֹ, שְׁעַל גּוֹף הָאֵשׁ הֵם. וּמִפְּנֵי
זֶה מְוַחֲזִין מִגִּמְרָה תַּחַת הַפְּלִים עִם חֲשֻׁכָה⁷⁰; שְׁאִם
יִחְתֶּה בְּגָחִים - יִשְׂרַף הַמִּגְמָר וְיַעֲשֶׂן הַפְּלִים.⁷¹

(מסכת שבת דף יט עמוד ב) צלי הוא על האש ממש, שלא באמצעות כלי, ולפיכך נשתנה דינו מבישול המבואר למעלה. (66) כאן אין הבדל בין בשר שור ועז לגדי הרך. (67) משני הצדדים, אבל אם נצלו רק מצד אחד לא מועיל (מסכת מנחות דף נז עמוד א, ראה להלן פרק ט הלכה ה). (68) במסכת שבת דף כ עמוד א מבואר שהכוונה היא כמאכל "בן דרוסאי" שהוא לדעת רבינו להלן בפרק ט כחצי בישול, ולדעת רש"י כשליש בישול. (69) משנה במסכת שבת שם. (70) (מסכת שבת דף יח עמוד ב) מבואר למעלה בהלכה ב, וכאן בא לומר שאין בו גם הגזירה של שמא יחתה.

יז. הָא לְמִדָּת, שְׁפַל דְּבָר שְׁאִינוּ אוֹסְרִין בְּעֵינֵי זֶה -
אִינוּ אִסּוּר מִשּׁוּם שֶׁהוּא נַעֲשֶׂה בְּשֶׁבֶת⁷¹, אֵלָא גְזֵירָה
שְׁמָא יִחְתֶּה בְּגָחִים. לְפִיכָךְ אֵין נוֹתְנִין צֹמֵר
לְיִזְרָה⁷², אֵלָא אִם-כֵּן הִיתָה עֲקוּרָה מֵעַל הָאֵשׁ; שְׁמָא
יִחְתֶּה בְּגָחִים. וְהוּא, שְׁיִהְיֶה פִּיה טוֹחַ בְּטִיט; שְׁמָא
יִגִּיס בָּה מִשְׁחֲשֻׁכָה⁷³.

(71) שכבר נתבאר למעלה בהלכה א, שאין אדם מצוה על שביית כליו בשבת. (72) ראה למעלה בהלכה ב. (73) (מסכת שבת דף יח עמוד ב) ויש הבדל בין קדירה ליורה, בקדירה אם נתבשל המאכל עד שראוי לאכילה דהיינו חצי בישול, לא גזרו בו שמא יחתה, אבל גבי יורה אף אם יש שהות ביום שייקלט הצבע, גזרו בה שמא יחתה כדי שייקלט היטב (אורח חיים סימן רנב).

יח. אֵין נוֹתְנִין אֶת הַפֶּת בַּתְּנוּרָה עִם חֲשֻׁכָה, וְלֹא

התחתונה לדיוטי העליונה, ומחזירים לכירה. (51) (תלמוד ירושלמי שם) טמינת מאכלים בתנור או בדבר אחר לשמור על חומם, וראה להלן פרק ד דין הטמנה.

יב. לֹא יִמְלֹא אָדָם קִדְרָה עֲסִסוֹת⁵² וְתִרְמוּסִין⁵³, או
חֲבִית שֶׁל מַיִם, וַיִּתֵּן לְתוֹךְ⁵⁴ הַתְּנוּרָה עֶרֶב שֶׁבֶת עִם
חֲשֻׁכָה וַיִּשְׁהָה אוֹתָן. שְׁאֵלוּ וְכָל כִּיּוּצָא בָהֶן, אֶף-עַל-
פִּי שְׁלֹא בְּשָׁלוּ כָּל עֶקֶר, כִּתְּכִשִׁיל שְׁלֹא בְּשָׁל כָּל
עֶרְבּוֹ הֵן; מִפְּנֵי שְׁאִינוּ צָרִיכִים בְּשׁוֹל הַרְבֵּה, וְיִדְעוּ
עֲלֵיהֶן לְאָכְלָן לְאִתְרָם⁵⁵, וּלְפִיכָךְ אִסּוּר לְשִׁהוּתָן
בַּתְּנוּרָה. וְאִם עֶבֶר וְשִׁהָה - אִסְרִין עַד מוֹצָאֵי שֶׁבֶת,
וְיִמְתִּין בְּכַדִּי שְׁיַעֲשׂוּ⁵⁶.

(מסכת שבת דף יח עמוד ב) גרגרי תבואה כתושים מעט, למאכל. (53) צמח בתרמיל, שגרעיניו דומים לפולים והם מרים, ראה מסכת ביצה דף כח עמוד א "כתורמוס הזה ששולקין אותו שבע פעמים ואוכלים אותו בקינוח סעודה". (54) בזה אין חילוק בין תנור, כירה וכופת. (55) כך פירש רבינו טעם הברייתא (מסכת שבת דף יח עמוד ב) שמשם מקור דין זה, אבל רש"י ורוב הראשונים, וגם הטור בכללם, סוברים אחרת, "מפני שאלו צריכים בישול רב ולא יספיק להם הלילה - הראייה מתורמוס, שצריכים לבשלו שבע פעמים - וחוששים שמא יחתה למהר בישולם (טור סימן רנד), ורבינו נימק ביאורו, משום שבברייתא השווה דין זה שלא ימלא חבית של מים לחממם בתוך התנור, משמע שדומים למים שאין צריכים בישול רב, ולדבריו התורמוס נתבשל כבר שש פעמים ועכשיו מבשלים אותו בפעם השביעית (ב"ח). (56) ראה למעלה בהלכה ט.

יג. תְּנוּרָה שֶׁנָּתַן לְתוֹכוֹ בְּשׂוֹר מִבְּעוֹד יוֹם וְשִׁהָה אוֹתוֹ
בְּשֶׁבֶת: אִם בְּשׂוֹר גָּדִי⁵⁷ הוּא וְכִיּוּצָא בּוֹ - מִתֵּר; שְׁאִם
יִחְתֶּה בְּגָחִים - יִתְחַרְף הַבְּשָׂר, שְׁאִינוּ צָרִיךְ אֵלָא
חֲמִימוֹת הָאֵשׁ בְּלִבְדָּה⁵⁸. וְאִם בְּשׂוֹר עֹז אוֹ בְּשׂוֹר שׁוֹר
הוּא⁵⁹ - אִסּוּר; שְׁמָא יִחְתֶּה בְּגָחִים לְבָשָׁלוּ. וְאִם
טַח פִּי הַתְּנוּרָה בְּטִיט - מִתֵּר; שְׁאִם בָּא לְפִתְחַ הַתְּנוּרָה
וְלִחְתוֹת - תִּכְנֹס הָרוּחַ, וְיִתְקַשֶּׁה הַבְּשָׂר וְיִפְסֹד,
וְיִצְטָג הַתְּנוּרָה וְיִפְסֹד הַבְּשָׂר⁶⁰.

(57) בשר גדי ועוף מנותח, רך וממהר להתבשל. (58) זוהי שיטת רבינו בהלכה זו (מסכת שבת דף יח עמוד ב) וראה בטור סימן רנג. (59) שצריך בישול הרבה. (60) בנוסח התימנים חסרות המלים: "ויפסיד הבשר".

יד. וְכֵן כָּל דְּבָר שֶׁהָרוּחַ מִפְּסָדָת אוֹתוֹ, אֵין גּוֹזְרִין
עָלָיו שְׁמָא יִגְלֶהוּ וְיִחְתֶּה. וּמִפְּנֵי זֶה נוֹתְנִין אוֹנִין⁶¹
שֶׁל פִּשְׁתָּן לְתוֹךְ הַתְּנוּרָה עִם חֲשֻׁכָה, שְׁאִם גְּלָהּ -
יִפְסְדוּ.⁶²

(61) הלכה זו כדעת בית הלל (מסכת שבת דף יז עמוד ב), שאין אדם מצוה על שביית כליו בשבת, וכבר נזכרה בפרק זה הלכה ב' וכאן בא ללמדנו שגם משום שמא יחתה לא גזרו מכיוון שהרוח מפסידתם (מסכת שבת דף יח עמוד ב).

טו. נָתַן גְּדִי שָׁלֵם לְתוֹךְ הַתְּנוּרָה - הָרִי הוּא כְּבִשְׂר עֹז

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ו סיון - ספר זמנים - הלכות שבת קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כ. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים⁸⁸? בְּגִבּוּלֵי⁸⁹; אֲבָל בְּמִקְדָּשׁ¹⁹
- מֵאַחֲזִיזִין⁹⁰ אֶת הָאוֹר בַּעֲצִים בְּמִדְּוֶרֶת בֵּית הַמּוֹקֵד⁹¹
עַם חֲשֵׁכָה, וְאִין חוֹשֵׁשִׁין שְׁמָא יִחְתָּה בְּגִחִלִּים;²¹
שֶׁהַפְּהִינִים וְרִיזִין⁹² הֵן.²²

(88) שצריך להדליק רוב המדורה לפני שבת. (89) כל המקומות חוץ למקדש. (90) מדליקים (מסכת שבת דף כ עמוד א). (91) בית גדול בצד העזרה, בצפונה מבחוץ בין העזרה והחיל בנוי כיפה, ונקרא בית המוקד (בית הבחירה פרק ה הלכה ה), ושם הייתה מדורה גדולה מעצים שמרבים להבה כדי שיתחממו בה הכהנים, ההולכים בשעת עבודה יחפים על רצפה של שיש. (92) ולא יבואו לחתות הגחלים.

כא. הִיִּתָּה מְדוּרָה שֶׁל קָנִים אוֹ שֶׁל גִּרְעִינִין - אֵינּוּ צָרִיךְ לְהַדְלִיק הָרֹב; אֲלֹא כִּינּוֹן שֶׁהִתְחִיל בָּהֶן הָאֵשׁ קֹדֶם הַשַּׁבָּת, מִתֵּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן; מִפְּנֵי שֶׁהָאֵשׁ נִתְּלִית בָּהֶן בְּמִהְרָה, וְאֵינּוּ צָרִיךְ לַחְתּוֹת. לְפִיכָךְ, אִם אֶגֶד הַקָּנִים אוֹ הַגִּרְעִינִין בַּחוּלָלוֹת⁹³ - הֲרִי הֵן בַּעֲצִים, וְצָרִיךְ שֶׁתַּעֲלֶה בָּהֶן שְׁלֵהֶבֶת מֵאֲלִיָּה קֹדֶם הַשַּׁבָּת⁹⁴.

(93) סלים עשויים מלולבים והאור נאחז בהם בקושי.
(94) (מסכת שבת דף כ עמוד א).

כב. מְדוּרָה שֶׁל זָפֶת⁹⁵ אוֹ שֶׁל גְּפְרִית⁹⁶, אוֹ שֶׁל רֶכֶב⁹⁷ אוֹ שֶׁל קִירָה⁹⁸, אוֹ שֶׁל קֶשֶׁף⁹⁹ אוֹ שֶׁל גִּבְבָּא¹⁰⁰ - אֵינּוּ צָרִיךְ לְהַדְלִיק רֶכֶב¹⁰¹ קֹדֶם הַשַּׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁהָאֵשׁ מְדַלֶּקֶת אוֹתָם בְּמִהְרָה.³³

(95) שרף שחור, קל להישרף שעושים מעצים. (96) חומר שריפה הנמצא באדמה וגוונו כתום. (97) משקע שמנונית. (98) שעווה. (99) גבעול השיכולת שממנו עושים חבן (הנודש לחתיכות דקות). (100) ענפים דקים יבשים. (101) מסכת שבת דף כ עמוד ב בברייתא, ושם נזכרו עוד מיני עצים הבעורים מייד כשנאחז בהם האור, ואין צריך להדליק בהם רובם.

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) כלל בו דיני ההטמנה, ואף הם מערב שבת, שלא הותר להטמין את החמין בשבת כמבואר שם. ומה שהותר בדומה לזה בשבת מבואר שם.

א. וְשׁ דְּבָרִים, שְׁאֵם טָמֵן בָּהֶן הַתְּבַשִּׁיל² - הוּא מִתְחַמֵּם, וּמוֹסִיפִין בְּכַשׁוּלוֹ בְּעֵין הָאֵשׁ. כְּגֹן: הַגֶּפֶת³ וְזָבֵל⁴ וּמִלַּח וְסִיד וְחֹל, אוֹ זִגִּין⁵ וּמוֹכִיף וְעֹשִׂים - בְּזִמְן שֶׁשְׁלִשְׁתָּן⁷ לַחִים, וְאַפְלוֹ⁸ מִחֲמַת עֶצְמֵן. וְדְבָרִים אֵלּוּ נִקְרְאִין דְּבַר הַמוֹסִיף הֶבֶל⁹. וְיֵשׁ דְּבָרִים, שְׁאֵם טָמֵן בָּהֶן הַתְּבַשִּׁיל - וְשֶׁאֵר בְּחִמְיֹתוֹ בְּלִבָּד; וְאֵינּוּ מוֹסִיפִין לוֹ בַּשּׁוּל, אֲלֹא מוֹעִינֵן אוֹתוֹ מְלַהֲצִטָּן¹⁰. כְּגֹן: זִגִּין וּמוֹכִינֵן וְעֹשִׂים וְכֹשִׁין, וְכִסּוֹת וּפְרוֹת וְכִנְפֵי יוֹנָה¹¹ וְנִעְרַת הַפֶּשֶׁתָּן¹² וְנִסְכָּת

1 חֲרָרָה¹⁴ עַל גְּבִי הַגִּחִלִּים, אֲלֹא כִּי⁷⁵ שִׁיקְרָמוּ⁷⁶ פָּנֶיהָ שֶׁהֵם⁷⁷ מְדַבְּקִים בְּתֵנוּר אוֹ בְּאֵשׁ⁷⁸. וְאִם נִשְׁאָרוּ אַחֲרֵי-כֵן עַד שֶׁיִּגְמַר אֲפִיתָן - מִתֵּר; שְׁאֵם יִחְתָּה - יִפְסִיד אוֹתָן. וְאִם נָתַן סִמּוֹן לַחֲשֵׁכָה, וְחֲשֵׁכָה וְעִדִּין לֹא קָרְמוּ פָּנֶיהָ: אִם בְּמִזִּיד - אֲסוּר לֶאֱכֹל מֶהֶן עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת, וְיִמְתִּין בְּכִי⁷⁹ שִׁיעֵשׂוּ; וְאִם בְּשׁוֹגֵג - מִתֵּר לוֹ לְהִדּוֹת⁸⁰ מִמֶּנָּה מִזֶּן שְׁלֹשׁ סְעֻדוֹת שֶׁל שַׁבָּת⁸¹. וְכִשְׁהוּא רוֹדֶה - לֹא יִרְדֶּה בְּמִרְדָּה⁸² כְּדָרָךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בַּחֲלִל⁸³, אֲלֹא בְּסִפִּין וּבִיּוֹצֵא בָּהּ.

(74) (מסכת שבת דף יט עמוד ב ודף כ עמוד א) עוגה דקיקה אפוייה על גבי גחלים. (75) שיספיקו לקרוב לפני השבת. (76) קרימה - התהוות קרום קשה מסביב ללחם ולעוגה, וכשפורסים אותם ואין חוטים נמשכים מהם הגיעו לשיעור של "נקרמו פניהם" (תוספות מסכת מנחות דף עח עמוד ב). (77) בנוסח דפוס ויניציא: "שאינן מודבקין בתנור". אולם במסכת שבת דף יט עמוד ב במשנה כתוב: "כדי שיקרמו פניה מבעוד יום" רבי אליעזר אומר, כדי שיקרום התחתון שלה, ושואלים בגמרא "תחתון שלצד התנור, או תחתון שלצד האור"? ומשיבים מדברי רבי אליעזר "כדי שיקרמו פניה המודבקין בתנור". ורבינו בפירוש המשניות כתב ואין הלכה כרבי אליעזר, ולדבריו מתאים נוסח דפוס ויניציא "שאינן מודבקין בתנור", אבל ממה שהגמרה סוברת שרבי אליעזר מפרש דברי התנא הראשון נראה כנוסח שלנו "שהם מודבקין בתנור". (78) המלים "או באש" מוסבות ל"חררה" ולא ל"תנור", (ראה למעלה) - בית יוסף סימן רנד. (79) מבואר למעלה בהלכה ט. (80) הוצאת הלחם מהתנור נקראת רדייה. (81) (מסכת שבת דף קיז עמוד ב) וראה להלן בפרק כג, הלכה כא. (82) כלי שהאופה מוציא בו את הכיכרות מהתנור. (83) בתנורים שלנו שאין בהם רדייה שהפת מונחת בשולי התנור, מותר להוציא אף יותר משלוש סעודות בסכין או בדבר אחר (אורח חיים בשם רבינו ירוחם).

10 יט. עוֹשֶׂה אֹדֶם מְדוּרָה⁸⁴ מִכָּל דְּבַר שִׁירְצָה⁸⁵ - בֵּין עַל גְּבִי קֶרֶקַע בֵּין עַל גְּבִי מְנוֹרָה⁸⁶ - וּמְדַלֶּקֶה מִבְּעוֹד יוֹם, וּמִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוּרָה אוֹ מִתְחַמֵּם כְּנֻגָּדָה⁸⁷ בַּשַּׁבָּת. וְצָרִיךְ שִׁידְלִיק רֹב הַמְדוּרָה קֹדֶם חֲשֵׁכָה, עַד שֶׁתֵּהָא שְׁלֵהֶבֶת עוֹלָה מֵאֲלִיָּה קֹדֶם הַשַּׁבָּת. וְאִם לֹא הִדְלִיק רֶכֶב - אֲסוּר לְהִנּוֹת בָּהּ בַּשַּׁבָּת; גִּזְרָה שְׁמָא יִחְתָּה בָּהּ וְיִגִּיד הַעֲצִים, כִּי שֶׁתַּעֲלֶה הַשְּׁלֵהֶבֶת. וְאִם הִדְלִיק עֵץ יְחִידִי - צָרִיךְ לְהַדְלִיק רֹב עֲבִיו וְרֹב הַקָּפוּ מִבְּעוֹד יוֹם.¹⁸

(84) (מסכת שבת דף כא עמוד א) שורפים עצים להאיר או להתחמם כנגדם. (85) אפילו מחמרים שאין מדליקין בהם נרות שבת לפי שאינם דולקים יפה, וכשיהא אור הנר אפל, ישכח שהיום שבת ויבעיר או יטה אותם (ראה להלן פרק ה הלכות זח), מותר לעשות בהם מדורה, כיוון שההיסק רב, אין חשש שיבעיר או שיטה (רש"י). (86) רה להלן פרק ה הלכה ז (87) מסכת שבת דף כ עמוד א.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 חֲרָשִׁים¹³ וְשֹׁלְחִין¹⁴ וְגַזִּי צָמֵר. וּדְבָרִים אֵלּוּ נִקְרְאִין
2 דְּבַר שְׂאִינוּ מוֹסִיף הֶבֶל.

(2) לאחר שנתבשל התבשיל, אם רוצה להטמינו כדי לשמור חומו, מכסה את הקדרה כולה בדבר המחממה, וזה נקרא: הטמנה (שבת מח.). (3) הפסולת הנשארת אחר סחיטת השמן מן הזיתים, מחממת כמו האש: בנוסח אחר: זפת ('מעשה רוקח'). בתלמוד נשאלת השאלה, אם אותו הדין רק בפסולת של זיתים, או גם בשל שומשמן, ורבינו סתם, ופסק לחומרא לכלול שניהם (כסף-משנה). (4) שמדשנים בו את השדה להגדיל כחו. (5) קליפת הענבים. ובמשנה (שבת מז:) תנן "ולא בתבן ולא בזגין ולא במוכין ולא בעשבין" וכן הוא בדברי רבינו בפירוש המשניות. וכאן השמיטו רבינו. ואין לתלות בטעות סופר, שהרי כתב "בזמן ששלשתן" ומדברי המגיד-משנה נראה שבקצת ספרי רבינו היה כתוב גם "תבן", ואעפ"כ כתב "ששלשתם". וצריך לומר שתבן בכלל עשבים (ראה בספר 'מעשה רוקח'). (6) כל דבר רך כצמר או פקיעי בגדים. (7) זגין מוכין ועשבין. וראה למעלה בדין תבן. (8) בתלמוד (שבת מט.) מסופקים אם לחים מחמת עצמם או מחמת דבר אחר, וכתב הר"ף שמסקנת הגמרא: לחים מחמת עצמן. וכן כתב רבינו בפירוש המשנה. אלא שלדעת מפרשים אחרים זו היא קולא שלא אסרו אלא לחים מחמת עצמם שמחממים יותר (רש"י והרא"ש) ואילו לדעת רבינו היא חומרא שלחים מחמת דבר אחר מחממים יותר, ולפיכך כתב "לחים ואפילו מחמת עצמם" (ב"י סי' רנז). (9) האד העולה מגוף חם. וכאן מובנו: חום. (10) שבת מט. (11) והוא-הדין שאר נוצות, אלא שכנפי יונה היו מצויות יותר משל עופות אחרים (הרמ"א באו"ח סי' רנז). (12) הנושר מהפשתן כשחובטים אותו. (13) הדק הנופל מתחת המסור של הנגר בשעת הנסירה. (14) עור בהמה שנפשט ממנה בעור השערות עליה.

3 ב. מִן הַדִּין הִיָּה, שְׁטוּמְגִין בְּדָבָר הַמוֹסִיף הֶבֶל
4 מִבְּעוֹד יוֹם וְיִשְׂאֵר הַתְּבָשִׁיל לְטָמֵן בְּשֶׁבֶת, שֶׁהָרִי
5 מִשְׁהִין עַל גְּפִי הָאֵשׁ בְּשֶׁבֶת; אָבָל אֶסְרוּ חֲכָמִים
6 לְהִטְמִין בְּדָבָר הַמוֹסִיף הֶבֶל מִבְּעוֹד יוֹם, גְּזִירָה שְׂמָא
7 תְּרִיתִים הִקְדֵּרָה בְּשֶׁבֶת, וְיִצְטָרֵף לְגִלּוֹתָן עַד שְׁתַּנּוּחַ
8 הֶרְתִּיחָהּ, וְיִחְזַר וְיִכְסֶּה בְּשֶׁבֶת, וְנִמְצָא טוּמֵן בְּדָבָר
9 הַמוֹסִיף הֶבֶל בְּשֶׁבֶת, שֶׁהוּא אֶסוּר¹⁵. לְפִיכָךְ מֵתָר
10 לְהִטְמִין בְּדָבָר הַמוֹסִיף הֶבֶל בֵּין הַשְּׂמֻשׁוֹת¹⁶, שֶׁסֶּתֶם
11 קְדֵרוֹת בֵּין הַשְּׂמֻשׁוֹת פֶּכֶר רְתָחוֹ וְנָחוּ מִבְּעוֹפֵצֵן,
12 וְכִינִן שְׁנָחוּ - שׁוּב אֵינָן רוֹתְחִין¹⁷.

(15) הלכה זו - האוסרת להטמין בערב שבת בדבר המוסיף הבל, ומתירה בבין השמשות - נובעת מנוסח הרמב"ם בתלמוד (שבת לד:) "אמר רבא: מפני מה אמרו: אין טומנין בדבר המוסיף הבל, ואפילו מבעוד יום? - גזירה שמא ירתיח (ופירש רבינו בפירוש המשניות: אם נתיר מבעוד יום, שמא תרתיח הקדירה בשבת, ויצטרך לגלותה עד שתנוח, ושוב יכסוה, ונמצא עושה עכשיו בשבת הטמנה חדשה באיסור). אמר לו אב"י: אי הכי (אם כך) בין

השמשות נמי (גם) נגזור? אמר לו: סתם קדירות בין-השמשות רותחות הן (כבר רתחו ונחו ולא מרתיחים עוד)" וכן נוסח הר"ף והגאונים. אולם גדולי הראשונים השיגו עליהם: תמה על עצמן, בערב שבת אסור ובין השמשות מותר? ונוסח שלנו בתלמוד הוא: "מפני מה אמרו, אין טומנין בדבר שאינו מוסיף הבל, משחשיכה (בשבת)? - גזירה שמא ירתיח (ופירש רש"י: שמא ימצא קדירתו צוננת קודם הטמנה, וירתיחנה, ונמצא מבשל בשבת). אי הכי, בין השמשות נמי נגזור (ויהא אסור להטמין גם מבעוד יום מטעם זה)? אמר לו: - סתם קדירות רותחות הן בין השמשות (שעכשיו נגמר בישולן, ואין מקום לגזור)" וזוהי שיטת ההלכה. (16) זמנו המדויק: ראה להלן פרק ה, הלכה ד. (17) ואם עבר וטמן בדבר המוסיף הבל בערב שבת, שהיתה קדירתו צוננת ונתחממה על ידי זה, אסורה אף בדיעבד (או"ח סי' רנז). ובמשנה (שבת לח:) מסופר: "מעשה שעשו אנשי טבריה, והביאו (מבעוד יום) סילון (צינור) לתוך אמה (תעלה) של חמין (מחמי טבריה כדי לחמם את הצונן). אמרו להם חכמים: אם (הוחם) בשבת, הרי הוא כחמין שהוחמו בשבת ואסורין ברחיצה ובשתיה".

ג. וְכֵן מִן הַדִּין הִיָּה לְטָמֵן הַתְּבָשִׁיל בְּדָבָר שְׂאִינוּ
מוֹסִיף הֶבֶל בְּשֶׁבֶת עֲצָמָה; אָבָל אֶסְרוּ חֲכָמִים דְּבַר
זֶה, גְּזִירָה שְׂמָא יְטַמִּין בְּרִמְזָן¹⁸, וְיִהְיֶה בּוֹ נִיצוּצוֹת
שֶׁל אֵשׁ, וְנִמְצָא חוֹתָהּ בַּגָּחִלִּים¹⁹. לְפִיכָךְ אֶסְרוּ
לְהִטְמִין דְּבַר חֵם בְּשֶׁבֶת וְאֶפְלוּ בְּדָבָר שְׂאִינוּ²⁰ מוֹסִיף
הֶבֶל.

(18) אפר חם. (19) כך הדין לפי נוסח רבינו והגאונים בשבת לד: שהבאנו בהלכה הקודמת. אבל לפי הנוסח שלנו, באה הגמרא לתת טעם, למה אסור להטמין בדבר המוסיף הבל, מערב שבת. "מפני מה אמרו: אין טומנין בדבר המוסיף הבל ואפילו מבעוד יום?" - גזירה שמא יטמין ברמץ ויבוא לחתות הגחלים שבתוכו בשבת. (20) אפילו תבשיל שנתבשל כל צרכו, אסור להטמין בשבת, ואם טמן בדבר שאינו מוסיף הבל, לא נאסר התבשיל על ידי כך.

ד. סָפַק חֲשֵׁכָה סָפַק אֵינָה חֲשֵׁכָה²¹ - מֵתָר לְטָמֵן אֶת
דְּבַר חֵם. וּמֵתָר לְטָמֵן אֶת דְּבַר הַצּוּגִין בְּשֶׁבֶת בְּדָבָר
שְׂאִינוּ מוֹסִיף²², כְּדִי שְׁלֹא יִצְטָנֵן בְּיוֹתֵר אוֹ כְּדִי
שֶׁתַּפּוּג²³ צִנְתָּן. חֲמִין שֶׁטָמְנָן מֵעֶרֶב שֶׁבֶת וְנִתְגַּלּוּ
בְּשֶׁבֶת - מֵתָר לְכַסּוֹתָן, שֶׁהָרִי אֵינוּ מוֹסִיף. וּמֵתָר
לְהַחֲלִיף הַפְּסוּי בְּשֶׁבֶת²⁴. פִּיעֵד? נוֹטֵל כְּסוֹת וּמַגִּיחַ
כְּנָפֵי יוֹנָה, אוֹ נוֹטֵל כְּנָפֵי יוֹנָה וּמַגִּיחַ הַכְּסוֹת.

(21) שבת לד, ע"א. הוא זמן בין השמשות. (22) שבת נא, ע"א. (23) שתחלש. (24) שם. לדעת בעל 'מגיד משנה' לא התיר רבינו אלא להחליף את הכיסוי הגרוע בטוב ממנו, אבל לא להוסיף על הכיסוי, ונראה שמפרש מה שכתב רבינו "שהרי אינו מוסיף": שהרי אינו מוסיף על הכיסוי. והכסף-משנה כתב שאין הכרע בדברי רבינו, שאפשר שיותר ראוי לאסור להחליף הכיסוי בטוב ממנו ממה שראוי לאסור להוסיף כיסוי על כיסוי, ומכיון שמותר להחליף כל-שכן

וְאִם רָצָה אֵינוּ מְדַלֵּק; וְלֹא מַצְוָה שְׁאִינוּ חַיִּב לִדְרֹךְ
 אַחֲרֶיהָ עַד שִׁיעָשְׂנָהּ, כְּגוֹן עֲרוּבֵי חֲצוֹת³ אוּ נְטִילַת
 יָדִים לְאֲכִילָהּ⁴; אֲלֵא זֶה חוֹבָה⁵. וְאֶחָד אֲנָשִׁים וְאֶחָד
 נָשִׁים חַיִּבִּין לְהִיטֵם⁶ בְּכִתְיָהֶן נֵר דְּלוּקָה⁷ בְּשֶׁפֶת. אֲפִלּוּ
 אֵין לוֹ מַה יֵּאֱכַל - שׂוֹאֵל עַל הַפְּתָחִים⁸, וְלוֹקֵחַ שְׁמֶן
 וּמְדַלֵּק אֶת הַנֵּר; שְׂוֵה בְּכָלל עֲגָג שֶׁפֶת. וְחַיִּב לְבָרֶךְ⁹
 קֹדֶם¹⁰ הַדְּלָקָה: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הַעוֹלָם
 אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ¹¹ לְהַדְּלִיק נֵר שֶׁל־שֶׁפֶת.
 כְּדֶרֶךְ שְׁמִבְרָךְ עַל כָּל הַדְּבָרִים שֶׁהוּא חַיִּב בָּהֶם
 מְדַבְּרֵי סוּפְרִים¹².

(2) שבת כה, ע"א: "הדלקת נר בשבת חובה", וברש"י:
 "כבוד שבת הוא שאין סעודה חשובה אלא במקום אור".
 ובמדרש תנחומא (מצורע) תנו רבנן: "מנין שחייב אדם
 להיות זריז ומזורז בהדלקת הנר? שנאמר: וקראת לשבת
 עונג (ישעיה נח, יג) זו הדלקת הנר". ובתלמוד מובא על
 הפסוק: "המאכילך מן במדבר... למען ענותך" (דברים ח,
 טז): אינו דומה מי שרואה ואוכל, למי שאינו רואה ואוכל,
 וברש"י: "באכילת מן טועם כל המינים ואינו רואה אלא
 מן" (יומא עד:). ה"ענינו" שבאכילת המן היה שטעמו טעם
 מאכל שלא ראוהו, וכ"ה במדרש אבכיר (זרע אברהם לב"ר
 פ"א אות א') "ויענך וירעיבך וגו' מכאן להדלקת נרות בליל
 שבת, שהאוכל ואין רואה מה שאוכל, אינו שבע ואינו
 עונג". אולם גם אם אינו רוצה לאכול חייב בהדלקת הנר,
 שהרי דרשו (שם) על הכתוב: "ותזנח משלום נפשי (איכה
 ג, יז) אמר רבי אבהו: זו הדלקת הנר בשבת", וביאר רש"י:
 הנר - הוא שלום בית, "כי במקום שאין נר, אין שלום, מפני
 שהולך באפילה ונכשל". (3) חצר שיש בה שכנים הרבה,
 אסור מדברי סופרים לטלטל בה, עד שיתערבו במאכל אחד
 שמניחין אותו מערב שבת (הל' עירובין פ"א ה"ו), וזוהי
 מצות עירוב; אך אם אינו רוצה לטלטל בחצר בשבת, אינו
 צריך לעשות עירוב. (4) שאם אינו רוצה לאכול פת, אינו
 צריך ליטול ידיו. (5) אף אם אינו אוכל, כדברי רבינו:
 "אפילו אין לו מה יאכל", ובסוף פ"ג מהל' שביית עשור,
 מובא: "אם חל יום הכיפורים בשבת, חייבין הכל להדליק
 בכל מקום, שהדלקת נר בשבת חובה", אף שאסור לאכול,
 ראה למעלה באות א. (6) בנוסח אחר: "חייבין להניח נר
 בבתיהן בשבת. אין לו" (כת"י אברבנאל). (7) לפי זה,
 עיקר המצוה שיהא דלוק ולא שמעשה ההדלקה היא
 המצוה. ואם כן אם היתה דלוקה לפני זמן ההדלקה אינו
 חייב לכבותה ולחזור ולהדליקה, וכמו כן אם הדליקה
 וכבתה מבעוד יום, זקוק הוא לחזור ולהדליקה (ועיין
 'תוספות' שבת כה: ד"ה חובה, ובפסקי רבינו אליהו
 מלונדריש לסדר זרעים עמ' לא הערה 13). (8) שהרי
 אפילו בנר חנוכה - אם אין לו, שואל על הפתחים (רמב"ם
 פ"ד מחנוכה ה"ב) כל-שכן להדלקת נר שבת שהיא קודמת
 לנר חנוכה (שם ה"ד) - "לקראת שבת" עמוד יט הערה 2.
 (9) בתלמוד בבלי, לא נמצאת ברכה זו. ויש מביאים כן
 מהירושלמי ('ארוז ח"ב סי' י"א). ויש סוברים שאין מברכין
 ('תוספות' שם). (10) כי כל המצוות מברך עליהן קודם
 עשייתן (הל' ברכות פ"א). אבל ה'מרדכי' כתב (בפרק במה

שמותר להוסיף. ולפי דבריו, צריך לפרש מה שכתב רבינו
 "שהרי אינו מוסיף": שהרי אינו מוסיף הבל, שבזה אם
 נתגלה אסור לכסות מעיקר הדין (למעלה ה"ב).

ה. פְּנֵה הַתְּבַשִּׁיל אוּ הַמֵּיִם הַחֲמִין מְכַלִּי לְכָלִי אַחֵר
 - מִתֵּר²⁵ לְהִטְמִין הַכָּלִי הָאֶחָד בְּשֶׁפֶת בְּדִבְרֵי שְׁאִינוּ
 מוֹסִיף²⁶, כְּמֹו הַדְּבָר הַצּוֹנֵן. שְׁלֹא אֶסְרוּ לְהִטְמִין
 בְּשֶׁפֶת אֲלֵא דְבָר חָם שֶׁהוּא בְּכָלִי רֵאשׁוֹן²⁷ שְׁנֵתְבַשִּׁיל
 בו, אֲבָל אִם פְּנֵהוּ - מִתֵּר.

(25) שבת נא, ע"א. יתיב (ישב) רבי ואמר: אסור להטמין את
 הצונן. אמר לפניו ר"י ב"ר יוסי: אבא התיר להטמין את
 הצונן. אמר (רבי): כבר הורה זקן (שמותר להטמין). וכן
 אמרו שם: רב נחמן אמר לדרו עבדו: הטמן לי את הצונן!
 והקפיד רבי אמי עליו. והקשו שם, מה הטעם שהקפיד, הרי
 אמרו מותר להטמין את הצונן? והשיבו: הוא סבר, אדם
 חשוב שאני (שלאדם חשוב אסור להטמין). אולם הפוסקים
 לא חלקו בכך, והתירו גם לאדם חשוב להטמין את הצונן,
 וכל שפינהו לקדרה אחרת, אף החמין חשובים כצונן לענין
 זה, כלשון רבינו "כמו דבר הצונן". (26) אבל בדבר
 המוסיף הבל - אסור בכל ענין. (27) אם הוא רותח עד
 שהיד סולדת בו ('משנה ברורה' סי' רנז); ושיעור יד סולדת
 בו: שכריסו של התינוק נכוית בו ('אורח סי' שיח) ויש
 להחמיר בחום של 40% צלזיוס ולמעלה.

ו. מְנִיחִין מִחֵם²⁸ עַל גְּפִי מִחֵם בְּשֶׁפֶת, וְקִדְרָה²⁹ עַל
 גְּפִי קִדְרָה, וְקִדְרָה עַל גְּפִי מִחֵם, וּמִחֵם עַל גְּפִי
 קִדְרָה³⁰, וְטַח פִּיהֶם כְּבָצֵק; לֹא בְּשִׁבִּיל שְׁוִיחָמוֹ,
 אֲלֵא בְּשִׁבִּיל שְׁיַעְמָדוֹ עַל חֲמֵם. שְׁלֹא אֶסְרוּ אֲלֵא
 לְהִטְמִין בְּשֶׁפֶת, אֲבָל לְהַנִּיחַ כָּלִי חָם עַל גְּפִי כָּלִי חָם
 כְּדִי שְׁיִהְיֶה עוֹמְדִין בְּחִמְיָמוֹתָן - מִתֵּר. אֲבָל אֵין
 מְנִיחִין כָּלִי שֵׁישׁ בּוֹ דְּבָר צוֹנֵן עַל גְּפִי כָּלִי חָם
 בְּשֶׁפֶת, שֶׁהִרִי מוֹלִיךְ בּוֹ חָם בְּשֶׁפֶת³¹. וְאִם הִנִּיחוֹ
 מִבְּעָרֵב - מִתֵּר, וְאִינוּ פְּטוּמִין בְּדִבְרֵי הַמוֹסִיף.

(28) כלי נחשת לחמם בו מים. (29) של חרס. (30) שבת
 נא, ע"ב. כנוסח רש"י בשם התוספתא, וכן נוסח הרי"ף
 והרא"ש. אבל לפנינו בגמרא: "אבל לא קדירה ע"ג מיחם
 ולא מיחם ע"ג קדירה", ובאמת ברמב"ם כ"י וב'מעשה
 רוקח' לא נמצאת פיסקא אחרונה זו. (31) שבת מח, ע"א.
 ושם: "אולודי קא מוליד", וכן צריך להיות גם בדברי רבינו
 "שהרי מוליד בו חום בשבת" וכן הוא בדפוס רומי.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

(1) כלל בו דיני הדלקת הנר, ואף הוא מערב שבת, ושם
 נתבאר דיני השמנים והפתילות. ונמשך לזה מה שאסור
 לעשותו בשבת, גזירה שמא יסתפק מן השמן בשבת, או
 שהוא מקרב כיבוי הניצוצות. ונמשך לזה מה שאסור
 לעשותו בשבת, גזירה שמא יטֵה או יכבה או יבעיר.
 ונסתיים הפרק בסיום משפט ערב שבת בתקיעות שהיו
 תוקעין להבדיל העם ממלאכה בכל ערב שבת.

א. הַדְּלָקָה² נֵר בְּשֶׁפֶת אֵינָה רְשׁוּת - אִם רָצָה מְדַלֵּק

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ג. המדליק צריך להדליק מבעוד יום, קדם שקיעת החמה. ונשים מצוות¹⁵ על דבר זה יותר מן האנשים¹⁶, לפי שהן מצויות בבתים, והן העוסקות במלאכת הבית¹⁷. ואף-על-פי-כן צריך האיש להזהיר¹⁸, ולבדק אותן על כך, ולומר להן ולאנשי ביתו ערב שבת קדם שתחשך: הדליקו את הנר. ספק חשכה ונכנס השבת, ספק לא נכנס - אין מדליקין.

(15) כן הוא במשנה (שבת לא): "על שלש עבירות נשים מתות בשעת לידתן, על שאינן זהירות בנדה בחלה ובהדלקת הנר [לכבוד שבת]". (16) ולפיכך, אם ירצה הבעל להדליק בעצמו - האשה קודמת (ב"ח סי' רסג). (17) ובמדרש תנחומא (פ' מצורע) אמרו: "ולמה נמסרה מצות הדלקת הנר לאשה? אמר הקדוש-ברוך-הוא: היא כבתה נרו של עולם (=גרמה מיתה לאדם הראשון) שכתוב נר אלקים נשמת אדם (משלי כ'), לפיכך תשמור מצות נר". (18) בגמרא (שבת לד.) אמרו: "אף-על-גב דאמרו רבנן שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשיכה כו' הדליקו את הנר - צריך למימרינהו בניחותא (צריך לאמרם בנחת)". [ורבינו השמיט זאת מספרו כאן, מפני שעיקרו של דבר הוא מחמת הכלל שאמרו חכמים בסדר הנהגת האדם בביתו: "אל יטיל אדם אימה יתירה בתוך ביתו" (וכן מפורש בשאלות פרשת תצוה סימן סג, וכן נראה בגיטין ו:)] והביאו רבינו בפט"ו מהל' אישות הי"ט: "ולא יטיל עליה (=על אשתו) אימה יתירה ויהיה דיבורו עמה בנחת".]

ד. משתשקע¹⁹ החמה²⁰ עד שייראו שלשה²¹ כוכבים בינונים, הוא הזמן הנקרא "בין השמשות" בכל מקום. והוא ספק מן היום ספק מן הלילה. ודנין בו להחמיר בכל מקום. ולפיכך אין²² מדליקין²³ בו. והעושה מלאכה בין השמשות בערב שבת ובמוצאי שבת בשוגג - חייב חטאת מכל מקום. וכוכבים אלו - לא גדולים הנראים ביום, ולא קטנים שאין נראין אלא בלילה, אלא בינונים. ומשייראו שלשה כוכבים אלו הבינונים - הרי זה לילה ודאי.

(19) שבת לד': (20) בפסחים צד. אמרו: "משקיעת החמה עד צאת הכוכבים (מהלך) ארבעה מילין" ובשבת לה. מובא משתשקע החמה עד הלילה מהלך שלשת רבעי מיל, ולא ארבעה מילין? - בסתירה זו עסקו גדולי הראשונים, רבינו-תם סובר (ב'תוספות' פסחים שם) שיש שני מיני שקיעות: (א) "התחלת" שקיעה - משגוף השמש מתכסה מעינינו. ומאז עד יציאת שלשה כוכבים, מהלך ארבעה מילין, וזמן שלשת מילין ורבע (מתוך ארבעת מילין אלו) הוא ודאי יום, (ב) "סוף שקיעת החמה, שאז מתחיל בין השמשות שהוא ספק יום ספק לילה, ונמשך בזמן מהלך שלשת רבעי מיל עד יציאת ג' כוכבים. וכן פסקו בשו"ע. אבל פוסקים אחרים, וביניהם הגאון רבי אליהו מוילנה, סוברים שעם התחלת השקיעה, מיד בין השמשות. ואת

מדליקין) שאם תברך קודם ההדלקה, הרי היא כאילו קיבלה שבת בפירוש ואסורה להדליק, לכן תברך אחר ההדלקה, וכן המנהג. וכתב רבינו ירוחם "כדי שתהא (הברכה) עובר (קודם) לעשייתה, לא יהנה ממנה עד לאחר הברכה. ומשימים את היד לפני הנר אחר ההדלקה ומברכים, ואחר כך מסלקים היד, וזה נקרא עובר לעשייה" (רמ"א סי' רסג). ואשת הגאון רבי פאלק הכהן בעל "דרישה ופרישה" חידשה הלכה חדשה: ביום-טוב שמותר להדליק נר, תברך ואחר-כך תדליק כדין כל מצוות שמברכים לפני עשייתן. וכתב על זה בעל 'מגן אברהם' (סי' רסג) שלא חילקו חכמים בברכות, לברך פעם קודם עשייתן ופעם אחריהן, אלא כיון שבשבת מוכרחים לאחר את הברכה עד לאחר ההדלקה, הוא-הדין גם ביום-טוב, והביא ראיה מברכת נטילת ידים (או"ח סי' קנח): "נהגו שלא לברך עד אחר הנטילה, משום שלפעמים אין ידיו נקיות (ואסור להוציא שם שמים מפיו), תיקנו כן בכל פעם של נטילת ידים (גם כשידיה נקיות)" (וכן ב'תוספות' פסחים ז:), אבל הגאון רבי יחזקאל לנדא בעל 'נודע ביהודה' הצדיק את חידושה של האשה הנזכרת, ואמר כי היא אשה אשר "נשאה לבה אותה בחכמה", כי רק כשנוסח הברכה הוא אחיד, כמו גבי נטילת ידים לא חילקו חכמים לברך פעם לפני עשייתה ופעם אחריה, אבל גבי הדלקה יש נוסח שונה ביום-טוב מבשבת, לכן בשבת - אחר ההדלקה, וביו"ט לפני. (11) "והיכן ציונו (כיון שהוא מדברי סופרים) - בתורה, שכתוב בה: "אשר יאמרו לך תעשה" (דברים יז, יא). נמצא ענין הדברים ופירושה כן הוא: אשר קדשנו במצותיו, שצויה בהן (במצוות התורה) לשמוע לאלו (החכמים) שציונו להדליק נר, וכן שאר המצוות שהן מדברי סופרים (הל' ברכות פ"א ה"ג). וזה לשון רבינו בפ"א מהל' ממרים: "כל מי שאינו עושה כהוראתם (של חכמים) עובר בלא-תעשה, שנאמר: "לא תסור מכל הדברים אשר יגידו לך", אחד (בין) דברים שלמדו אותם מפי השמועה, והם תורה שבעל-פה, ואחד דברים שלמדו מפי דעתם באחת מן המדות שהתורה נדרשת בהן, ונראה בעיניהם שדבר זה כך הוא, ואחד דברים שעשאו סייג לתורה ולפי מה שהשעה צריכה להם, והן הגזירות והתקנות והמנהגות, כל אחד ואחד מאלו השלשה דברים מצוה לשמוע להם (לחכמים), הרי הוא אומר: "על פי התורה אשר יורוך", אלו התקנות הגזירות והמנהגות, שיוורו בהן לרבים, כדי לחזק הדת ולתקן העולם" (12). ראה למעלה פ"א ה"ג.

ב. מת¹³ להשתמש בנר של שבת. והוא, שלא יהא הדבר צריך עיון הרבה; אבל דבר שצריך לדקדק בראיתו - אסור להביאנו לאור הנר, גזירה שמה יטה¹⁴.

(13) מפני שנר חנוכה אסור להשתמש לאורו (פ"ד מהלכות חנוכה הלכה ו') הוצרך לכתוב שנר שבת מותר להשתמש בו. וגם הגאונים כתבו כן בתשובותיהם (אוצר הגאונים חלק התשובות סימן כא) "כשאמרו חכמים שלא לקרוא בנר של שבת לא משום קדושה אלא שמה יטה". (14) יטה הנר להביא השמן לפי הפתילה כדי שידלק יפה, ונמצא מבעיר בשבת ועובר על "לא תבערו אש ביום השבת".

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ו סיון - ספר זמנים - הלכות שבת קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מְדַלִּיקִין בוֹ: אִם לְהַעֲבֹת הַפְּתִילָה, כְּדִי לְהוֹסִיף
אֹרֶחַ - אֲסוּר;³⁷ וְאִם לְהַקְשׁוֹת הַפְּתִילָה, כְּדִי שְׁתֵּהָא
עוֹמֶדֶת וְלֹא תִשְׁתַּלְּשַׁל³⁸ לְמַטָּה - מִתְּרֵי³⁹.

37) שבת כא, ע"א. אף שעלידי הכריכה, האור נאחו יפה
בפתילה ומאיר, ולא יבוא להטות - גם כן אסור, שמא ידליק
בפתילה הגרועה לבדה. (38) תיפול. (39) שבת כא, ע"א:
"רבן שמעון בן גמליאל אומר: של בית אבא היו כורכין
פתילה על גבי אגר (שהוא פסול לפתילה) ומדליקין".
ומדברי רבינו משמע, שכורכם ביחד ומותר להדליקם, כיון
שכוונתו להעמיד הפתילה ולא להוסיף אורה. אבל רש"י
פירש: "שלא היו מדליקין האגוז, אלא סומך עליו הפתילה
שלא תטבע בשמן". ומחשבתו ניכרת מתוך מעשיו, שכוונתו
רק להעמיד הפתילה.

ז. נֹתֵנִין גְּרִירָה⁴⁰ שֶׁל מֶלַח⁴¹ וְגִירָס⁴² שֶׁל פּוֹלֵס⁴³ עַל
פִּי הַגֶּר בְּעֶרֶב שַׁבָּת, שִׁיְהִי דוֹלֵק בְּלֵיל שַׁבָּת. וְכָל
הַפְּתִילוֹת⁴⁴ שֶׁאֵין מְדַלִּיקִין בָּהֶן בְּשַׁבָּת - עוֹשִׂין מִהֶן
מְדוּרָה. בֵּין לְהַתְחַמֵּם בְּנִגְדָהּ, בֵּין לְהַשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָה,
בֵּין עַל גְּבִי מְדוּרָה⁴⁵, בֵּין עַל גְּבִי קְרָקַע⁴⁶. וְלֹא אֲסוּר
אֲלֹא לַעֲשׂוֹתָן פְּתִילָה לְגֵר בְּלֶכֶד.

40) תוספתא, שבת פ"ב. חתיכה זעירה עגולה.
41) "שהמלח צולל את השמן שימשך אחר הפתילה",
ולפיכך אין כאן איסור של "לא תנחשו" (רש"י שבת סז:).
42) גרגר של פולים גרוסים טחונים טחינה גסה.
43) שיהא הנר שווה ולא ידלק מחר. (44) שבת כא, ע"א.
והובא למעלה פ"ג ה"ט. (45) בגמרא שם "על גבי כירה".
וכנוסחת רבינו כן הוא ברי"ף ועוד. ולפי נוסח זה השמיענו
שגם במנורה שהדרך להדליק בה בפתילות ושמן, והיה
מקום לאסור בה גם מדורה משום "לא פלוג רבנן" (=לא
חילקו חכמים) - לא גזרו רבנן. (46) כי במדורה מתוך
שההיסק רב, כל חלק מבעיר את חבירו (רש"י).

ח. שֶׁמֶן⁴⁷ שֶׁמְדַלִּיקִין בוֹ לְשַׁבָּת, צָרִיךְ שִׁיְהִי נִמְשָׁךְ
אַחֲרֵי הַפְּתִילָה. אֲבָל שֶׁמֶן שֶׁאֵין נִמְשָׁכִין אַחֲרֵי
הַפְּתִילָה, כְּגוֹן: זָפֶת⁴⁸ וְשֶׁעוּה⁴⁹ וְשֶׁמֶן קִיקִי⁵⁰ וְאֲלִיָּה⁵¹
וְחֵלְבִי⁵² - אֵין מְדַלִּיקִין בָּהֶן. וּמִפְּנֵי מָה אֵין מְדַלִּיקִין
בַּפְּתִילוֹת שֶׁאֵין הָאֵוֶר נִתְּלִית בָּהֶן וְלֹא בְּשִׁמְנִים שֶׁאֵין
נִמְשָׁכִים אַחֲרֵי הַפְּתִילָה? גִּזְרָה שֶׁמָּא יִהְיֶה אֹוֶר הַגֶּר
אֶפֶּל, וַיִּשָּׂה⁵³ אוֹתָהּ בְּשֶׁעָה שִׁישְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָה.

47) משנה (שבת כ:): במה מדליקין, ובמה אין מדליקין.
48) שרף שחור, קל להשרף שעושים מעצים ידועים.
49) דונג, חומר כתום הנוצר על-ידי הדבורים. (50) שמן
עשוי מפרי עץ הקיקיון. (51) זנב כבשים שמנים.
52) חלב משומן החי, המתהווה על הקרומים.
53) ויתחייב משום מבעיר. ובפירוש המשניות, כתב רבינו
(שבת פרק ב) שאם ידליק בשמנים אלה "יהיה אור הנר
חלוש וחשוך ויניחנו ויצא, וזה אסור, לפי שהעיקר אצלנו:
הדלקת נר בשבת חובה", וכן פירש ריב"ן ב'תוספות ישנים'
(שבת כא.) וראה למעלה הערה ו'.

ט. חֵלְבִי⁵⁴ שֶׁהִתִּיכּוּ⁵⁵ וְקָרְבֵי דָגִים שֶׁנִּמְחוּ - נֹתֵן

הסתירות שבין השיעורים מיישבים באופן אחר (שיעור מיל
הוא לדעת השו"ע (או"ח סי' תנט) - 18 דקות, לדעת
הרמב"ם בפירוש המשניות פסחים פ"ג מ"ב - 24 דקות,
ולדעת אחרונים (22 דקות). (21) שבת לה, ע"ב.
(22) שמא הוא לילה וקדש עליו השבת ואסור להדליק נר.
(23) בהל' שביתת עשור פ"א ה"ו, מובא: "צריך להוסיף
מחול על הקודש בכניסתו וביציאתו" ביום הכיפורים
כמבואר ביומא פא: ודעת הראשונים ובכללם הרי"ף
והרא"ש, שכמו כן מצות-עשה מן התורה להוסיף מחול על
הקודש באיסור עשיית מלאכה, בכניסת שבת וביציאתה,
וזמן תוספת זה קודם בין השמשות כשעדיין יום ודאי, אבל
בין השמשות אינו נחשב לתוספת, שהרי אסור במלאכה
מספק, שמא הוא כבר לילה.

ה. פְּתִילָה²⁴ שֶׁמְדַלִּיקִין בָּהּ לְשַׁבָּת²⁵, אֵין עוֹשִׂין
אוֹתָהּ מְדָבֵר שֶׁהָאֵוֶר מְסַכְסַכֵּת²⁶ בוֹ, כְּגוֹן²⁷: צָמֵר
וְשֶׁעִיר²⁸ וּמִשְׁעִיר²⁹ וְצָמֵר הָאֲרָז³⁰ וּפְשֶׁתִּין שֶׁלֹּא נִפְצִין³¹
וְסִיב³² שֶׁל דָּקֵל וּמִיָּנִי הָעֵץ הָרַפִּים³³ וּבִיּוֹצֵא בָּהֶן³⁴;
אֲלֹא מְדָבֵר שֶׁהָאֵוֶר נִתְּלִית בוֹ, כְּגוֹן: פְּשֶׁתִּין נְפוּצָה
וּבְגָדֵי שֵׁשׁ וְצָמֵר גָּפֶן³⁵ וּבִיּוֹצֵא בָּהֶן. וְהַמְדַלִּיק צָרִיךְ
שִׁיְדַלִּיק בְּרֹבֵב³⁶ הַיּוֹצֵא מִן הַפְּתִילָה.

24) שבת כא, ע"א. חוט כפול שנותנין בשמן להדליק נר.
25) אבל ליום טוב - מותר, שישנו בברייתא (שבת כד:).
"כל אלו שאמרו אין מדליקין בהן בשבת, מדליקין בהם
ביום-טוב", כי אין מקום לגזור "שמא יטה" כיון שהבערה
מותרת ביום-טוב, כמבואר להלן בהל' שביתת יו"ט פ"א
ה"ד. (26) האש נאחזת בנר בקפיצות, ואינה בוערת בשבת
אחת, ומפני שאינה דולקת יפה, חוששים שמא יטה הבה
אל הפתילה ויתחייב משום מבעיר בשבת. (27) משנה
(שבת כ:): "במה מדליקין, ובמה אין מדליקין". (28) שבת
כ, ע"ב: "הוסיפו על אלו (שבמשנה) של צמר ושל שער".
(29) בלשון המשנה "כלך": בנוסח 'מעשה רוקח' חסרה
המלה 'ומשי'. (30) בלשון המשנה "לכש". (31) שלא
נזקה מפסולת. ובלשון המשנה "חוסין". (32) חוטי הקרום
הפנימי של עץ התמר. (33) בני"א: הדקים ('מעשה רוקח').
(34) ששנו במשנה ואינם מצויים בזמננו. (35) במשנה שבת
(כז:): תנן: "כל היוצא מן העץ אין מדליקין בו אלא פשתין".
ופירש"י: "אין מדליקין בו לעשות פתילה - מצמר גפן",
אבל ה'תוספות' שם ד"ה כל היוצא, כתבו שמעשים בכל
יום שמדליקין בצמר גפן משום שצמר גפן מין זרעים הוא
ואינו עץ (ובדבר פשתן, עיין שם ב'תוספות' מה שכתבו
בזה). (36) שבת כ, ע"ב. והטעם הוא שמא תכבה ויביא
להטות בשבת (תוס' רי"ד כ"י). וה'לבוש' כתב כדי שתהא
שלהבת עולה יפה מיד עם סילוק ידו, כמו בהדלקת המנורה
שכתוב בה "להעלות נר תמיד" ואף-על-פי שכן הוא
שבכמה דברים שוה הדלקת נר לשבת כהדלקת המנורה
במקדש ('לקראת שבת' עמוד יב) - בגמרא שם נראה
כהטעם הראשון (שהקשו שם לרבי יוחנן דעצים של בכל
אין צריכין רוב: השתא פתילה אמר עולא המדליק צריך
שידליק ברוב, היוצא עצים - מיבעיא).

ו. הַכּוֹרֵךְ דָּבֵר שֶׁמְדַלִּיקִין בוֹ עַל גְּבִי דָבֵר שֶׁאֵין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

17 **לְתוֹכָן שֶׁמֶן כֹּל שֶׁהוּא וּמְדֻלֵּק⁵⁶. אֲבָל שֶׁמֶן שֶׁאֵין**
 18 **מְדֻלֵּקִין בָּהֶן, אֶפְלוּ עֲרָבָן בְּשִׁמְנִים שֶׁמְדֻלֵּקִין בָּהֶן⁵⁷**
 19 **- לֹא יְדֻלֵּק, מִפְּנֵי שֶׁאֵין נִמְשְׁכִין⁵⁸.**
 20 **בָּהֶן - מִתֵּר⁷⁴.**

(54) שבת כא. (55) באור. (56) שלפי הדין, מדליקים באלו שנמשכים אחר הפתילה. ורק חכמים אסרו, גזירה שמא ידליק בחלב שאינו מהותך וקריב דגים שלא נימחו, אבל אם עירב בהם שמנים שמדליקים בהם - לא גזרו. (57) למעלה בהלכה ח. (58) בגמרא שם (כ"י אוקספורד) בענין עירב שמן כשר בפסול: "אין מדליקין - לפי שאינו נדלקין".

(69) שבת כט, ע"ב. (70) ויתחייב משום מכבה (להלן פ"ב ה"ב). (71) ולפי זה, אפילו הכלי או הקערה הם חרס, גם כן אסור (גמרא שם). (72) שבת מד, ע"א. (73) מיוחד ומזומן לדבר איסור, כמבואר להלן פכ"ו ה"ד: "מותר השמן שבנר ושבקערה, שהדליקו בהן באותה שבת, אסור להסתפק ממנו באותה שבת, מפני שהוא מוקצה מחמת איסור". (74) כיון שנעשה כלי אחד "בדיל מיניה" - מרחק עצמו ממנו - משום איסור שבת.

1. **יג. אֵין⁷⁵ נִוְתָּנִין כְּלִי תַּחַת הַנֵּר לְקַבֵּל בּוֹ שֶׁמֶן בְּשֶׁבֶת,**
 22 **שֶׁהִי מְבַטֵּל הַכְּלִי מִהֲכַנְתּוֹ⁷⁶. וְאֵם נִתְּנוּ מִפְּעוּד יוֹם -**
 23 **מִתֵּר. וְנִוְתָּנִין כְּלִי תַּחַת הַנֵּר בְּשֶׁבֶת לְקַבֵּל בּוֹ**
 24 **נִיּוּצוֹת⁷⁷, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֶן מִשְׁשׁ⁷⁸, וְהִי לֹא בְּטוּלָה**
 25 **מִלְּטָטְלוֹ. וְאִסוּר לִתֵּן לְתוֹכּוֹ מִיָּמִים⁷⁹, וְאֶפְלוּ מִעֲרֵב**
 26 **שֶׁבֶת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְקַרֵּב כְּבוֹי הַנִּיּוּצוֹת.**

(75) שבת מב, ע"ב. (76) מהכנתו, כלומר ממה שהכלי מוכן לו לעשות "ואסור מפני שהוא כסותר" (להלן פכ"ה הלכה כ"ג) שמתחילה היה מותר לטלטל הכלי, ועכשיו אסורו בטלטול מחמת השמן שבתוכו, ודומה כאילו סותר הכלי ומשברו. ורש"י פירש (שבת מב): כיון שלא יוכל עוד לטלטלו בשבת זו משום איסור מוקצה, הרי הוא כקובע לו מקום ומחברו בטיט ודומה למלאכה. (77) שבת מז, ע"ב. (78) שמיד הם כבים, ומותר לטלטל הכלי אף אחר שנפלו לתוכו הניצוצות. (79) "אבל מותר לתת מים ערב שבת בעששית שמדליק בה, כדי להגביה השמן, אם אינו מתכוון לכיבוי" (תשובת הגאונים בשם רב נטרונאי גאון).

27 **יד. אֵין פּוֹלִין⁸⁰ לְאֹר הַנֵּר, וְלֹא קוֹרִין⁸¹ לְאֹר הַנֵּר,**
 28 **וְאֶפְלוּ גְבוּהָ שְׁתֵּי קוֹמוֹת. וְאֶפְלוּ עֲשָׂרָה בְּתִים זֶה עַל**
 29 **גֹּב זֶה וְהַנֵּר בְּעֲלִיּוֹנָה - לֹא יִקְרָא וְלֹא יִפְלֶה לְאֹרְהָ**
 30 **בְּתַחְתּוֹנָה, שֶׁמָּא יִשְׁפַּח וְיִשְׁתָּח⁸². וְאֵם הֵיוּ שְׁנַיִם קוֹרִין**
 31 **בְּעֲנָן אֶחָד - מִתֵּרִין⁸³ לְקִרּוֹת לְפָנֵי הַנֵּר, שֶׁכָּל אֶחָד**
 32 **מֵהֶן מְזַכֵּר חֲבֵירוֹ אִם שָׁכַח; אֲבָל לֹא בְּשְׁנֵי עֲנָנִים,**
 33 **שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן טְרוּד בְּעֲנָנוֹ.**

(80) שבת יא. יב: .. אין בודקים בגד לבער כנים ממנו. (81) דברים שצריכים עיון רב. (82) הנר להביא השמן לפי הפתילה, כדי שידלק יפה. וזה רק בשמן ופתילה, שכל פעם צריך להטות את השמן לפתילה, אבל במאור אחר, הדולק מהתחלה עד הסוף ואין האור מתמעט עד שיכלה, אין חשש שמא יטה ('מסגרת השולחן'). (83) בספר אחד. אבל בשני ספרים אסור, שכל אחד מעיין בספרו ואינו משגיח על חברו. ומטעם זה אין אומרים פיוטים בבית הכנסת בליל יום-טוב שחל בשבת, אבל ביום הכיפורים מותר, שאימת יום הכיפורים עליו, כמו גבי תינוקות בהלכה טו, אבל שאר התפילה מותר להתפלל, שהיא שגורה בפי הכל, ודומה ל"ראש הפרשה" שבהלכה טו.

1 **לְתוֹכָן שֶׁמֶן כֹּל שֶׁהוּא וּמְדֻלֵּק⁵⁶. אֲבָל שֶׁמֶן שֶׁאֵין**
 2 **מְדֻלֵּקִין בָּהֶן, אֶפְלוּ עֲרָבָן בְּשִׁמְנִים שֶׁמְדֻלֵּקִין בָּהֶן⁵⁷**
 3 **- לֹא יְדֻלֵּק, מִפְּנֵי שֶׁאֵין נִמְשְׁכִין⁵⁸.**

(54) שבת כא. (55) באור. (56) שלפי הדין, מדליקים באלו שנמשכים אחר הפתילה. ורק חכמים אסרו, גזירה שמא ידליק בחלב שאינו מהותך וקריב דגים שלא נימחו, אבל אם עירב בהם שמנים שמדליקים בהם - לא גזרו. (57) למעלה בהלכה ח. (58) בגמרא שם (כ"י אוקספורד) בענין עירב שמן כשר בפסול: "אין מדליקין - לפי שאינו נדלקין".

4 **י. אֵין⁵⁹ מְדֻלֵּקִין בְּעֵטְרָן⁶⁰, מִפְּנֵי שֶׁרִיחוֹ רַע⁶¹; שֶׁמָּא**
 5 **יִנְיָחוּ וְיִצְא, וְחֻבָּה עָלָיו לִישָׁב לְאֹר הַנֵּר⁶². וְלֹא**
 6 **בְּצִירֵי⁶³, מִפְּנֵי שֶׁרִיחוֹ טוֹב; שֶׁמָּא יִקַּח מִמֶּנּוּ מִן**
 7 **הַנֵּר⁶⁴. וְעוֹד, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עָף⁶⁵. וְלֹא בְּגִפְט לָבָן,**
 8 **וְאֶפְלוּ בַּחֵל; מִפְּנֵי שֶׁהוּא עָף, וְיִבֵּא לִידֵי סַפְנָה.**

(59) שבת כד: (60) פסולת הזפת המשמשת למאור. (61) ביותר, אבל "נפט" שלנו ו"גז" שדרך העולם להדליק בהם, אף שריחם רע במקצת, אבל מכיון שלא יניחם ויצא מותר להדליק בהם ('משנה ברורה' סי' רסד). (62) "שאלו את פי מהר"מ (מרוטנבורג) אם כן, איך רגילים להניח הנר בבית ולאכול בחצר? והשיב: שהנרות לעונג נצטוו ולא לצער, ואם הוא נהנה בחצר יותר, מפני האויר או מפני הזבובים, מותר לאכול בחצר" ('הגהות מיימוניות'). (63) שבת כה, ע"ב. שרף הנוסף מעצי הקטף. (64) "והמסתפק מן השמן שבנר, חייב משום מכבה", כמבואר להלן בפ"ב ה"ב. (65) ו"נרדבך בכתלי הבית ומדליק את הבית" (רש"י שבת כו). ועיין שם ב'תוספות'.

9 **יא. מִתֵּר לְהַדְלִיק לְכַתְחָלָה בְּשֶׁאֵר שִׁמְנִים, כְּגוֹן:**
 10 **שֶׁמֶן צִנּוֹן וְשֶׁמֶשְׁמִין וְלֶפֶת⁶⁶ וְכָל פִּיּוּצָא בָּהֶן. אֵין**
 11 **אִסוּר אֲלֵא אֵלוֹ שֶׁמֶן חֲכָמִים⁶⁷ בְּלִבְד⁶⁸.**

(66) פרי האדמה ממין הצנונות, ומימינים אלה עושים שמן. (67) שבת כו, ע"א: "רבי טרפון אומר: אין מדליקין אלא בשמן זית בלבד, עמד רבי יוחנן בן גורי על רגליו ואמר: מה יעשו אנשי בבל שאין להם אלא שמן שומשמן, ומה יעשו אנשי אלכסנדריא שאין להם אלא שמן צנונות, ומה יעשו אנשי קפוטקיא שאין להם לא זה ולא זה אלא נפט? - אלא אין לך לאסור אלא מה שאמרו חכמים אין מדליקין". (68) בגמרא (שבת כג). אמרו: "כל השמנים כולן יפין לנו, ושמן זית מצוה מן המובחר". אבל יש מפרשים שהמדובר בנר חנוכה ולא בנר שבת ('הגהות מיימוניות' פ"ד דחנוכה אות ה', ועיין ב'תוספות' שם ד"ה מריש, רצ"ע).

12 **יב. לֹא יִתֵּן אָדָם כְּלִי מְקַבֵּל מִלֵּא שֶׁמֶן עַל פִּי הַנֵּר,**
 13 **בְּשִׁבְלִי שֶׁהוּא מְנוּטָף. וְלֹא יִמְלֵא קַעֲרָה שֶׁמֶן וְיִתְּנָהּ**
 14 **בְּצֵד הַנֵּר, וְיִתֵּן רֹאשׁ הַפִּתְיָלָה לְתוֹכָהּ בְּשִׁבְלִי שֶׁתֵּהָא**
 15 **שׁוֹאֵבֶת. גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִקַּח מִן הַשֶּׁמֶן שֶׁבְּכִלֵּי⁷⁰, שֶׁהִי**
 16 **לֹא נִמְאָס בִּנְרָה⁷¹, וְאִסוּר לְהַנּוֹת בְּשֶׁבֶת מִן הַשֶּׁמֶן**

(95 שבת לה, ע"ב.

יט. תקיעה ראשונה - נמנעו העומדים בשדות
מלחרש ומלעדור⁹⁶ ומלעשות מלאכה שבשדה. ואין
הקורבין ושאין לבגס לעיר עד שישבאו רחוקים
ויפנסו כלם⁹⁷ בבת אחת. ועדין התניות פתוחות
והתריסין⁹⁸ מנחין. התחיל לתקע שניה - נסתלקו
התריסין ונגעלו התניות. ועדין החמין⁹⁹ והקדרות¹⁰⁰
מנחין על גבי פירה. התחיל לתקע תקיעה שלישית
- סלק המסלק¹⁰¹ והטמין המטמין¹⁰² והדליקו את
הנרות. ושונה פדי לצלות דג קטן או פדי להדביק
פת פתגור, ותוקע ומריע ותוקע, ושוכת¹⁰³.

(96 לחפור הקרקע לשם הכשרתה לזריעה. (97 ולא
יחשדו בנכנסים באחרונה שעסקו במלאכה אחר התקיעות
(רש"י). (98 דלת מתקפלת לחנות, שמשמשים בה ביום
להניח עליה סחורות לפני החנות, ובערב מחזירין את
הסחורות לחנות, והיא משמשת כדלת לסגור בה את פתח
החנות. (99 מים חמים מוכנים לשבת. (100 שבתוכם
תבשילים לסעודת הלילה. (101 את הקדירות. (102 את
התבשילים שיחזיקו חומם עד לסעודת מחר, ראה פרק ד.
(103 כדי להוסיף מחול על הקודש.

כ. תקיעה ראשונה תוקע אותה במנחה¹⁰⁴.
והשלישית - קרוב לשקיעת החמה¹⁰⁵. וכן תוקעין
במוצאי שבת אחר צאת הכוכבים, להתיר העם
למעשיהם¹⁰⁶.

(104 כי העושה מלאכה בערב שבת מן המנחה ולמעלה -
אינו רואה סימן ברכה (פסחים ג:), ותוקעין כדי להודיע
לעם לפרוש מן המלאכה. (105 ראה למעלה הלכה ד.
(106 כך היא דעת רבינו, לפי מה שאמרו (שבת קיד:): שאין
תוקעין ביום-טוב שחל במוצאי שבת להודיע לעם שמותר
בשחיטה, אפיה ובישול, מכיון שבתקיעת שופר יש איסור
שבבות, יוצא מזה שבמוצאי-שבת לחול תוקעים, כי אין חיוב
או מצוה להתחיל במלאכה מיד במוצאי שבת, ורק ביום-
טוב ראו צורך לתקוע - לולא היה בו איסור שבבות - כדי
להודיע לעם לעסוק בהכנת סעודת יום-טוב.

כא. יום הכפורים¹⁰⁷ שחל להיות בערב שבת - לא
היו תוקעין¹⁰⁸; חל להיות במוצאי שבת - לא
תוקעין¹⁰⁹ ולא מבדילין¹¹⁰. יום טוב שחל להיות
בערב שבת - תוקעין¹¹¹ ולא מבדילין¹¹²; חל להיות
לאחר השבת - מבדילין¹¹³ ולא תוקעין.

(107 לפי מה שכתב רבינו (הל' קידוש החודש פ"ז ה"א)
"אין קובעים לעולם ראש-חודש תשרי, לא באחד בשבת
ולא ברביעי בשבת ולא בערב שבת" אם כן לא יחול
אצלנו יום הכיפורים לא בערב ולא במוצאי שבת. אבל
בזמן שהיו מקדשים החדשים ע"פ הראיה, היתה אפשרות
שיחול יום הכיפורים בערב שבת ובמוצאי שבת (פ"ח
מהלכות עירובין הלכה ט'). (108 גמרא בשבת קיד:
ומשנה בחולין כו: (109 משום שיום הכיפורים קדוש

טו. התינוקות⁸⁴ קורין לפני רבן לאור הנר, מפני
שהרב משמרן⁸⁵; אבל הוא לא יקרא, מפני שאין
אימתן עליו. ויש לו לראות בספר לאור הנר עד
שיראה ראש הפרשה שהוא צריך להקרותו, ואחר
כך נותן הספר בידין והם קוראין לפניו.

(84 במשנה שבת יא. "באמת אמרו, החחון רואה היכן
התינוקות קורין". (85 שאימת רבם עליהם, ואין פושטים
יד לנגוע בדבר אפילו בחול אלא על פי רבם; ובירושלמי
שבת פ"א ה"ד יש עוד טעם, כי אין התלמידים מעוניינים
להאריך את הדלקת הנר, אדרבה, הם רוצים למהר ולקצר
לימודם, ולפי טעם זה מותר, אפילו אין רבם בבית.

טז. גלים⁸⁶ הדומים זה לזה, ואינן נכרין אלא בעיני
הרבה - אסור להקריבן לאור הנר ולהבחין ביניהן,
שמא ישבח ויטה. לפיכך, שמש שאינו קבוע, אסור
לו לבדק פוסות וקערות לאור הנר, מפני שאינו
מכירן - בין בנר של שמן זית⁸⁷, בין בנר של נפט
שאורו רב. אבל שמש קבוע, מותר לו לבדק לאור
הנר פוסות וקערות, מפני שאינו צריך עיון הרבה.
ואם היה נר של שמן זית - אין מורין לו לבדק
ואף-על-פי שהוא מותר, גזירה שמא יסתפק ממנו⁸⁸.

(86 שבת יב, ע"א. (87 בגמרא (שם): נזכר סתם שמן ולא
שמן זית, וכן הוא בכ"י התימנים "נר של שמן".
(88 שיטת רבינו ופירושו הם לפי נוסחתו בגמרא שבת שם,
וכמו שכתב המגיד-משנה, וכן אמנם מפורש בפירושו של
רבינו למסכת שבת ("סיני כרך ו' עמוד קטו) ועיין ראב"ד.

יז. נר⁸⁹ שאחורי הדלת - אסור לפתח הדלת ולנעל
כדרכו, מפני שהוא מכבה⁹⁰; אלא יזהר בשעה
שפותח ובשעה שנועל. ואסור לפתח את הדלת
כנגד המדורה⁹¹ בשבת פדי שתהא הרוח מנשבת
בה, ואף-על-פי שאין שם אלא רוח מצויה⁹².
ומניחין⁹³ הנר של שבת על גבי אילן המחבר
לקרקע, ואינו חושש⁹⁴.

(89 שבת קכ: (90 אף שאינו מתכוין לכבותו, ודבר שאינו
מתכוין מותר - ראה למעלה פרק א - כאן אסור, שוודאי
יכבה, והרי הוא "פסיק רישא", תוצאה מוכרחת מפעולתו -
ראה למעלה בפ"א הלכה ו. (91 מפני שהרוח המנשבת
מבעירה את המדורה. ואף שאינו מתכוין לזה, חייב משום
"פסיק רישא". (92 גזור בזה שמא יבוא לעשות כן
כשישנה רוח שאינה מצויה. (93 שבת מה. (94 שיטלנו
מן האילן אחרי שיכבה, ונמצא משתמש באילן בשבת (ראה
להלן פכ"א ה"ח), מכיון שאסור לטלטל נר שדלק בשבת אף
לאחר שכבה.

יח. כל מדינות ועירות של ישראל תוקעין בהן שש
תקיעות⁹⁵ בערב שבת. ובמקום גבוה היו תוקעין,
פדי להשמיע כל אנשי המדינה וכל אנשי המגדש
שלה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קלה. (111) להבטיל ממלאכת אוכל נפש המותרת ביום-טוב ואסורה בשבת. (112) שקדושת היום הנכנס, חמורה מקדושת היום היוצא. (113) שקדושת היום היוצא חמורה מקדושת היום הנכנס.

כשבת ואסור במלאכה. אין צורך לתקוע להבטיל העם ממלאכה. (110) אין אומרים "הבדלה", כי קדושת יום הכיפורים חמורה כקדושת השבת, ואין מבדילים אלא כשיוצאים מקדושה לחול או מקדושה חמורה לקדושה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - כ"ב"ו סיון ה'תשפ"ב

מִתְטַמֵּא בַּמִּדְרָס¹⁶, וְהַפְרִזַּל מִתְטַמֵּא בְּשֶׁאֵר טַמְאוֹת¹⁷ אֲבָל לֹא בַּמִּדְרָס¹⁸.

(12) משנה שם פכ"ב, י. (13) לשבת עליו בשעת הצורך. כסא זה יש לו ארבע רגליים, ומחוברות למעלה במסגרת של ברזל צרה. (14) והאדם יושב על העור. ומובן שהעור מנוקב באמצעו. (15) העור והברזל, שהרי הם כלי אחד העשוי לשיבה. (16) מפני שהוא ראוי לשיבה גם כשהוא מופרש מן הברזל. (17) ככל פשוטי כלי מתכות. (18) אין אדם יושב על כלי כזה בלי חיפוי עור. ואפילו אם נטמא במדרס לפני שהפריש העור, פקעה טומאתו.

ד. טַרְסָקָל¹⁹ שֶׁל גָּמִי וְכִיּוֹצֵא בּוֹ²⁰ הַמְחַפֵּה בְּעוֹר²¹ - מִתְטַמֵּא בַּמִּדְרָס²² וּבְשֶׁאֵר טַמְאוֹת. הַפְרִישׁ הָעוֹר מֵעָלָיו - הָעוֹר מִתְטַמֵּא בַּמִּדְרָס, אֲבָל הַטְרַסָּקָל טָהוֹר מִפְּלוּם, שֶׁהָרִי נִעְשֶׂה פֶּשְׁבְּרִי פְּלִים²³.

(19) סל קטן. (20) והדומה לו. הכוונה לדברים שפשוטיהם אינם מקבלים טומאה. (21) המדובר בסל ששוליו הם גמי, וקנים וקופים מחוברים לו בארבע זוויותיו, ועור מכסה את השוליים וגם מקיף את הקנים - ונוצר בית קיבול. (22) ראוי לשבת עליו כשהפכים השוליים למעלה. (23) במצב כזה אינו ראוי לא לשיבה ולא לקבלה. [רבינו בפירושו למשנה כותב שאינו ראוי לשיבה מפני קטנותו. ולא ירדתי לעומק כוונתו. הלא אם הטרסקל קטן מחמשה טפחים, אינו מתטמא במדרס אפילו לפני שהפריש העור, משום שעור אינו מטמא בפחות משיעור זה? ובתפארת ישראל מפרש, כשהשוליים מכוסים עור, ראוי הסל לשיבה שהעור מחזקו, אבל כשהסיר את העור אי-אפשר לשבת עליו מפני חולשתו. ואולי גם רבינו התכוון לכך, והמתרגם מ'ערכית' לא דייק יפה, ובמקום "חולשתו" כתב "קטנותו"].

ה. סַפְסָלִין²⁴ שֶׁבַּמְרָחֵץ²⁵ שֶׁשְׁתֵּי רַגְלָיו שָׁל עֵץ - מִתְטַמֵּא בַּמִּדְרָס. הֵיתָה אַחַת שָׁל עֵץ וְאַחַת שָׁל שִׁישׁ - אֵינוֹ מְקַבֵּל טַמְאָה.

(24) שם. (25) לשון המשנה: "ספסלין שבמרחץ, ושתי רגליו של עץ - טמא; אחת של עץ ואחת של אבן - טהור". ופירש רבינו שם, שדפי הספסלים עשויים משיש שאינו מקבל טומאה כלל. ומה שאמרו טמא, הכוונה לרגליים; ואם רגל אחת היא של שיש - טהורה גם השנייה "מפני שזה ספסל של שיש". התכוון לומר, שאפשר לשבת גם על ספסל שיש לו רק רגל אחת, ולכן יש כאן ספסל שלם בלי

יום ראשון כ' סיון ה'תשפ"ב

הלכות פלים

פרק חמשה ועשרים

(1) יבאר פשוטי כלי עץ וכל הכלים המתטמאים במידרס.

א. פְּלִי פְּשׁוּטֵי כְּלֵי עֵץ² הַעֲשׂוּיִין לִישִׁיבָה או לְשִׁיבָה או לְרִכְיבָה - מִתְטַמֵּאִין בַּמִּדְרָס⁴. כְּגוֹן הַמִּטָּה וְהַכֶּסֶּא וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן.

(2) 'תורת כהנים' פרשת זבים פ"ב. (3) שאין להם בית קיבול, ואינם מיטמאים מן התורה בטומאות אחרות. (4) ומתוך כך מיטמאים בשאר טומאות מדבריהם, בהתאם לכלל האמור (נדה מט, א) כל המטמא מדרס - מטמא מת (ראה למעלה פכ"ג ה"א).

ב. הַמִּטָּה⁵ וְהַכֶּסֶּא שֶׁל מֶת, וְכֶסֶּא שֶׁל פְּלִי⁷, וּמִשְׁבַּע⁸ שֶׁל חִיָּה⁹, וְכֶסֶּא שֶׁל כּוֹבֵס שְׂבּוּכִים¹⁰ עָלָיו אֶת הַפְּלִים, וְכֶסֶּא שֶׁל קָטָן שִׁישׁ לוֹ רַגְלִים אֵף עַל פִּי שְׁאִין בּוֹ גִּבֵּה טַפַּח - כָּל אֵלּוֹ מִתְטַמֵּאִין בַּמִּדְרָס¹¹.

(5) כלים פכ"ג מ"ד. (6) המיוחדים למת. (7) כיסא מיוחד להושיב עליו את הכלה ביום חופתה. (8) כיסא שמושיבים עליו את הכורעת ללדת, והוא עשוי בתבנית מיוחדת מתאימה לייעודו. (9) יולדת. (10) ה'תוספות יום טוב' גורס כאן "שכובש", ובמשנה עצמה הגירסא "ש"כורס". ופירשו בשבת פח, ב שאוסף ומניח עליו הרבה כלים. (11) במשנתנו כתוב: "אמר ר' יוסי, אין בהן משום מושב" ואין חולק עליו, אולם בתוספתא כלים בבא בתרא פ"ב ה"ד, אמרו: "הכר והכסת של מת, ר' מאיר אומר אינן מטמאין מדרס, וחכמים אומרים מטמאים מדרס, מפני שהנשים יושבות עליהן ומבכות מתייהן". ופסק רבינו כחכמים. ובכסא של כלה, שנינו בסתם משנה (שם פכ"ב, ד): "כסא של כלה שניטל חיפויי וכו' ובית-הלל מטהרין". ומשמע שאם לא ניטל החיפוי - טמא. ומשני דינים אלה הסיק רבינו, שכל המשנה היא דעת יחיד. גם לשון המשנה: "אמר ר' יוסי", מוכיחה שדעת יחיד היא, ורבים חולקים עליו.

ג. כֶּסֶּא שֶׁל בְּרִזָּל¹² שֶׁעוֹשִׂין בְּבֵית הַכֶּסֶּא¹³ וְהָעוֹר נִתּוֹן עָלָיו¹⁴ - הָרִי הוּא מִתְטַמֵּא בַּמִּדְרָס¹⁵ וּבְשֶׁאֵר טַמְאוֹת. הַפְרִישׁ עוֹר הַמְחַפֵּה עַל הַבְּרִזָּל - הָעוֹר

אוחו בראש הקורה. (37) אם ישב הזב על הכסא. הכסא היה מיוחד לשיבה לפני שקבעו בקורה, ולא ירדה ממנו תורת מדרס על ידי קביעתו. (38) במשנה: "כלונס". (39) שחקק בה מקום ישיבה. (40) מלמדנו כאן שני דינים: א, שבקורה גדולה, מקום הישיבה טמא בניגוד לקורת בית הבד. והטעם, מפני שהקורה אינה מיוחדת למלאכה המונעת את הישיבה עליה; ב, רק מקום הישיבה בלבד מתטמא במדרס, אבל השאר טהור. (41) שם פרק כב, מ"ד. (42) פירוש, אינו חיבור לטומאה, ואם נגעה טומאה בעריבה - לא נטמא הכסא (כסף-משנה. ראה השלמות).

הרגל של עץ, שהיא רק מביאה יותר נוחיות ודינה כמשמשת, דבר שאינו מקבל טומאה. וזה מתאים לשיטתו לקמן פכ"ה ה"ג בניטל אחד מראשיו, ראה שם. ומזה יוצא, שספסל שכולו עץ ורגל אחת של אבן, טמא הספסל והרגל של עץ, שהרי יש כאן ספסל שלם של עץ, אולם למעלה בפ"ה ה"ב כתב בפירוש בספסל שכולו עץ מספיקה רגל אחת של אבן כדי לטהר את כולו, וגם כאן סתם ולא פירש שהכוונה לספסל של שיש, ומשמע שהכוונה לסתם ספסל העשוי מעץ. ברור איפוא, שרבינו חזר בו בחיבורו הגדול, כאן ובפ"ה, מפירושו במשנה.

ט. קצת הקורה⁴³ שמתקן המסתת את האבן לישוב עליה⁴⁴ - הרי מקום ישיבתו מתטמא במדרס. ומקום ישיבה⁴⁵ שאחורי הקרון⁴⁶ - טהור, שאינה אלא ישיבת צער⁴⁷.

1 ו. נסרים²⁶ שבמרחץ ששגמן²⁷ - אינן מקבלין
2 טמאה; שאינן עשויות לישיבה, אלא כדי שיהלכו
3 הפנים תחתיהן.

(43) שם מ"ח. (44) דרכם של סתתים לחוק מקום ישיבה בקצה הקורה שעליה הוא מסתת את האבנים, ויושב שם בשעת עבודתו. (45) תוספתא כלים, בבא בתרא פ"א ה"ד. (46) במרכבות של אנשים חשובים, יש מקום ישיבה קטן מאחורי הקרון, ולפעמים מושיבים עליו עבד או משרת. (47) הנסיעה מצערת את היושב במקום זה.

(26) שם. (27) רבינו מפרש במשנה, שישגמן כמו שיעמם (מלשון שעם) "ונמשכו עד ששבו לוח אחד". וקשה להבין כוונתו. והר"ש מפרש שהחליקם, והם ראויים לישיבה. ולפעמים עומדים או יושבים עליהם כדי שלא יתלכלכו במי הרחיצה. [מתקבל על הדעת ביאורו של בעל 'סדרי טהרות', שמי הרחיצה המלוכלכים נשפכים לחוץ דרך חריץ שבריצפה, והבלנים מכסים את החריץ בנסרים ועומדים עליהם, והמים עוברים תחת הנסרים].

י. ראשי⁴⁸ כלונסות⁴⁹ שיושבין עליהן האמנין ושפין את האבנים וכיוצא בהן - טהורין. וכן כפת⁵⁰ של תמרה⁵¹ שהוא יושב עליו, אפלו גבוה טפח⁵² - טהור, שאין זה כלי. וכן בול⁵³ של עץ, אף על פי שפרקו⁵⁴ וכרפמ⁵⁵ ועשאהו פנים⁵⁶ לשער⁵⁷ וכיוצא בו - אינו כלי ולא מקבל טמאה עד שחקק בו.

4 ז. הפלפלה²⁸ והסל שמלאן תבן או מוכין²⁹, אף על
5 פי שהתקין לישיבה - אינן מקבלין טמאת מדרס,
6 שאינן ראויין לישיבה³⁰. ואם סרגן³¹ בגמי או
7 במשיחה על פיהן - מתטמאין במדרס.

(48) שם פ"ב ה"א. (49) קורות גדולות. (50) חתיכת עץ עבה. (51) הוא-הדין לעץ מאילנות אחרים, אלא שבתוספתא הביאו מעשה שהיה בכופת של תמרה, ורבינו דרכו להשתמש בלשון המקור. (52) פחות מגובה טפח, אינו מטמא כלל במדרס (לקמן פכ"ו ה"ב). (53) משנה שם פכ"ב, ט. (54) עשה בו ציורים (ויש מפרשים צבעו אדום). (55) רגילים היו לצבוע את העצים בצבע דומה לגוון הכרוסום. (56) חזית. (57) לקובעו בשער לנוי.

(28) שם. (29) חתיכות זעירות של צמר וכדומה. (30) מפני שהמוכין נופלים. ואע"פ שהוא חשב עליהם לישיבה - בטלה דעתו אצל כל אדם. (31) ארג כעין סבכה על פיהם, ואין המוכים נופלים.

יא. ראשי כלונסות⁵⁸ החקוקין⁵⁹, אם חקקן לדעת⁶⁰ - מקבלין טמאה. מצאן חקוקין, אם חשב עליהן⁶¹ - מקבלין טמאה מפאן ולהבא⁶². ואם חשב עליהן חרש שוטף וקטן או אדם שאינן שלו - טהורין. וכן כל פיוצא בהן מדברים שאינן מקבלין טמאה אלא במחשבה; שאין לה מחשבה מועלת אלא מחשבת בעלים⁶³ שהן בני דעה.

8 ח. קורת³² בית הבד³³ שעשה ראשה האחד פסא³⁴
9 - אינו מתטמא במדרס, מפני שאומרין לו: עמד
10 ונעשה מלאכתנו³⁵. אבל אם קבע את הפסא בקורת
11 בית הבד - הפסא מתטמא במדרס³⁷, ואם דרס הזב
12 על הקורה - לא נטמא הפסא. וכן אם קבע הפסא
13 בקורה גדולה³⁸ או עשה ראש הקורה הגדולה
14 פסא³⁹ - אין טמא אלא מקום הפסא בלבד⁴⁰, ושאר
15 הקורה טהור. וכן הדין⁴¹ בפסא שקבעו בעריבה,
16 שהוא טהור⁴².

(58) תוספתא שם ה"ב. (59) חקוק בהם מקום ישיבה. (60) בכוונה לשבת עליהם. (61) להשתמש בהם לישיבה. (62) אם ישב עליהם הזב אחר שחישב. (63) ראה השלמות למעלה פכ"ד.

(32) שם פ"כ מ"ג. (33) המקום שסוחטים בו זיתים להוציא שמנם - נקרא "בית הבד". ו"קורת בית הבד" היא הקורה שמשמשים בה לסחיטה. (34) חקק בקורה מקום ישיבה. (35) מלאכתה העיקרית של הקורה היא סחיטת הזיתים, ובשעה שהיא עושה מלאכתה זו, מוכרח האדם לעזוב את מקום הישיבה, וכאילו מצווים עליו לעמוד ממקומו כדי לעשות את המלאכה בקורה, ולכן אינה מיוחדת לישיבה (בכל מקום שאתה מוצא את המשפט "עמוד ונעשה מלאכתנו", תפרשו ככה). (36) לקח כסא המיטלטל וקבע

יב. העושה⁶⁴ כפה⁶⁵ מן השאור ויבשה ויחדה⁶⁶

- 1 לְיִשְׁבָּהּ - הָרִי בְּטֵלָה מִתּוֹרַת אֶכָּל וּמִתְטַמָּא
2 בְּמִדְרָס, שֶׁהָרִי מְשַׁמֵּשׁ תְּשֻׁמִּישֵׁי הָעֵץ.⁶⁶
- 3 יג. מַחְצֵלֶת⁶⁷ הַקֶּשֶׁל⁶⁸ - מִתְטַמָּא בְּמִדְרָס⁶⁹; וְשֵׁל
4 קָנִים⁷⁰ וְשֵׁל חֶלֶף⁷¹ - טְהוֹרָה⁷², מִפְּנֵי שְׂאִינָה רְאוּיָה
5 לְמִדְרָס. וְשֶׁאֵר הַמַּחְצֵלֹת⁷³: אִם עֲשָׂאָה לְשִׁכְבָּה -
6 מִקְבֵּלֶת טָמְאָה; עֲשָׂאָה לְסִפּוּף⁷⁴ - טְהוֹרָה. עֲשָׂאָה
7 סִתָּם⁷⁵: גְּדוּלָּה - סִתָּמָה לְסִכּוּף, קִטְנָה - סִתָּמָה
8 לְשִׁכְבָּה⁷⁶.
- 9 (67) כלים פ"ז מ"ז. (68) הקנה הארוך של תבואה.
10 (69) אף-על-פי שאינה בת קיום לזמן ארוך. פסק כר' עקיבא,
שהלכה כמותו נגד יחיד החולק עליו. וטעמו, מפני שהיא
ראויה לשכיבה במשך זמן מסיים. (70) הגדלים על שפת
הנהרות. (71) מין עשב. (72) בפירושו למשנה, אומר
רבינו שטהורים מטומאת שרץ והדומה לו, אבל מיטמאה
במדרס. וכאן חזר בו ומטהר אף ממדרס, שהרי הוא מסיים:
"מפני שאינה ראויה למדרס", כנראה מפני שהקנים דוקרים
א-אפשר לשכב עליהם. (73) העשויות מעשבים רחבים
ורכים. (74) להנחתה על גבי סוכה של מצוה או של
שומרים. (75) לא קבע לה אופן שימושה. (76) סוכה יט,
ב, כמסקנת רב פפא (שם כא, א) לפי דעת תנא-קמא.
- 9 יד. מַחְצֵלֶת⁷⁷ שֶׁעֲשָׂה לָהּ קָנִים⁷⁸ לְאַרְכָּה⁷⁹ - טָמְאָה
10 מִדְרָס, שֶׁעֲדִין רְאוּיָה לְשִׁכְבָּה⁸⁰. עֲשָׂאָה בְּמִין פִּי⁸¹ -
11 טְהוֹרָה. עֲשָׂה לָהּ קָנִים לְרַחֲבָהּ, אִם אֵין אֵין קִנָּה
12 לְחִבְרוֹ אֲרֻבָּעָה טַפְחִים - טְהוֹרָה⁸². נִחְלָקָה לְרַחֲבָהּ⁸³
13 - עֲדִין מִקְבֵּלֶת טָמְאָה⁸⁴; לְאַרְכָּה: נִשְׁתַּיְרוּ בָּהּ
14 שְׁלֹשָׁה מַעַדְנִים⁸⁵ שֶׁל שֵׁשׁ טַפְחִים⁸⁶ - עֲדִין הִיא
15 רְאוּיָה לְמִדְרָס וּמִתְטַמָּא; פָּחוֹת מִכָּאן - טְהוֹרָה.
16 וְכֵן אִם הִתִּיר רֹאשֵׁי מַעַדְנִים - טְהוֹרָה⁸⁷. וְאִף טָמְאָה
17 מִדְרָס⁸⁸ לֹא תִקְבַּל הַמַּחְצֵלֶת עַד שֶׁתִּגְמַר מְלֻאכְתָּהּ⁸⁹
18 וְתִתְקַנֵּב⁹⁰, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁹¹.
- 97) שם פ"כ מ"ז. (78) שקשה לשכב עליהם.
79) מחצלת רגילה - רחבה כקומת איש, וארכה יותר
משיעור זה, ודרך אורגי מחצלאות להכניס קנים לרוחב
המחצלאות כדי לחזקן, ומרחיקים ארבעה טפחים בין קנה
לקנה, ואפשר לו לאדם לשכב בין שני קנים. ואם נתן קנים
לאורך המחצלת, נחלקו תנא-קמא וחכמים במשנתנו, תנא-
קמא מטהר וחכמים מטמאים, ופסק רבינו כרבים.
80) מפני שאפשר לשכב לארכה של המחצלת (תפארת
ישראל). 81) אות יוונית. רבו הפירושים בתמונת אות זו.
ומתקבל על הדעת פירושו של בעל 'תפארת ישראל'
שהכוונה לאות "כ" (כ רפויה) מאותיות היווניות הגדולות
(באלפא ביתא היוונית יש שני סוגי אותיות - גדולות
- קטנות - ותמונתן שונה) שתמונה כאות X הרומאית.
במשנה אמרו, שכמין 'כ' הכל מודים שהיא טהורה, שהרי
הקנים פוגעים בכל ארכו ורחבו של השוכב. 82) מקום
שכיבה הוא ארבעה טפחים, ואם אין שיעור כזה בין קנה
לקנה, מונח גוף השוכב על הקנה הקשה. 83) נשברו
הקנים. 84) מפני שאפשר לשכב עליה בין הקנים
המרוחקים זה מזה כשיעור שכיבה וישיבה. במשנה אמרו:
"ר' יהודה מטהר", ומזה דייק רבינו שחכמים חולקים עליו.
[ראה תוספתא כלים, בבא מציעא פ"א ה"ה, ויש בה
גירסאות שונות, ואין זה מן הנמנע שרבינו גורס שם
"לרחבה - טמאה". עיין שם בהגהות הגר"א].
85) קשרים. [רבינו בפירושו למשנה אומר, שכך יש לפרש
גם את הכתוב בשמואל-א טו, לב: וילך אליו אגג
מעדנות]. אורגי מחצלאות שזורים בתחילה את העשבים,
ועושים כעין חבלים ארוכים, וסוגרים אחר-כך את
המחצלאות מאותם החבלים. כשגומרים את הסריגה -
קושרים את ראשי החבלים זה בזה בראש ארכה של
המחצלת ובסופה, ומרחיקים שני טפחים בין קשר לקשר.
86) כאורך גופו של אדם בינוני, בלי הראש והרגליים.
87) מפני שכל הסריגה תתפרק. 88) כאן מתחיל דין חדש.
89) הכוונה עד שיקשור את המעדנים. [דין זה מבואר
בתוספתא המובאת למעלה בקשר עם דיני שבירת המחצלת,
ולכן מביאו רבינו כאן]. 90) צ"ל ותתקנב. פירוש,
שיחתוך את הקצוות הבולטות מן הסריגה. 91) למעלה
פ"ה ה"א.
- 19 טו. תִּבְחָה⁹² שֶׁפִּתְחָה מְלֻמְעָלָה - טְהוֹרָה מִן הַמִּדְרָס,⁹³
20 שְׂאִינָה רְאוּיָה לִישֵׁב עָלֶיהָ, וּמִקְבֵּלֶת שֶׁאֵר טָמְאוֹת⁹⁴.
21 פִּתְחָה מִצְדָּה - טָמְאָה בְּמִדְרָס וּבְשֶׁאֵר טָמְאוֹת.
- 92) שם פ"ט, מ"ט. (93) מפני שיש לה בית קיבול.
- 22 טז. עֲגֻלָּה⁹⁴ שֶׁל קֶטֶן⁹⁵ - מִתְטַמָּא בְּמִדְרָס, שֶׁהָרִי
23 נִשְׁעַן עָלֶיהָ⁹⁶.
- 94) משנה ביצה כג, ב. (95) שמשחק בו ילד קטן, או
שמתלמד בו ללכת (תוספות שם ד"ה עגלה). (96) ונשען
מטמא כיושב, כמבואר בהלכות מטמאי משכב ומושב פ"ז
ה"א.
- 24 יז. מִקְלָה⁹⁷ שֶׁל זָקָנִים - טְהוֹר מְכֻלּוּם, שְׂאִינָה אֶלָּא
25 לְסִיעָה⁹⁸.
- 97) שבת סו, א. (98) וסיוע אינו שעניה ממש.
- 26 יח. סְנִדָּל⁹⁹ שֶׁל סִידִין¹⁰⁰, וְהוּא סְנִדָּל שֶׁל עֵץ -
27 מִתְטַמָּא בְּמִדְרָס¹⁰¹, מִפְּנֵי שֶׁהִסִּיד פְּעָמִים מְטִיל בּוֹ
28 עַד שֶׁמִּגִּיעַ לְבֵיתוֹ.
- 99) עדיות פ"ג מ"ח. 100) מוכרי סיד. נועלים סנדלי עץ
כשהם מטפלים בסיד השורף את העור. 101) אף-על-פי
שאין נועלים אותו להליכה. פסק כר' עקיבא, שגם ר' מאיר
(גמרא שבת שם) סובר כמותו.
- 29 יט. קֵב¹⁰² שֶׁל קֶטֶע¹⁰³ שֵׁשׁ בּוֹ בֵּית קְבוּל כְּתִיתִין¹⁰⁴

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שני כ"א סיון – ספר טהרה – הלכות כלים קמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

- 1 - מִתְטַמֵּא בְּשֶׁאֵר טָמְאוֹת מִפְּנֵי בֵּית קְבוּלוֹ¹⁰⁵;
2 וּמִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס, שֶׁהָרִי נִשְׁעַן עָלָיו¹⁰⁶.

- 13 שֶׁנִּתְּנוּ עַל גְּבֵי הַקְּזוּרוֹת⁸: קָבְעוּ וְלֹא נָתַן עָלָיו אֶת
14 הַמַּעֲזִיבָה אוֹ שֶׁנָּתַן עָלָיו אֶת הַמַּעֲזִיבָה וְלֹא קָבְעוּ -
15 מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס; קָבְעוּ וְנָתַן עָלָיו אֶת הַמַּעֲזִיבָה -
16 טָהוֹר.

(102) משנה שם. (103) שנקטע חלק מרגלו, עושים תבנית רגל מעץ, וקושרים אותה לגופו, והוא משעין עליה את חלק הרגל שנשאר. (104) חלקי בשר הרגל (רבינו בפירושו למשנה שם. ורש"י מפרש שנותנים מוכין רכים בבית הקיבול, כדי שלא תינזק הרגל מהעץ הקשה). (105) ואין לו דין פשוטי כלי עץ. (106) כל כובד גופו נשען עליו, ואינו דומה למקל.

- 3 כ. וְאֵלָיו¹⁰⁷ טָמְאִין מְשֹׁם מִרְכָּב¹⁰⁸:

(107) כלים פכ"ג מ"ב. (108) טומאת מרכב, קלה מטומאת משכב ומושב: הנושא את המשכב (או המושב), וכן הנוגע בו מטמא אדם וכלים כל זמן שלא פירש הטומאה, אבל המרכב הנוגע בו אינו מטמא אדם וכלים אלא הנושא בלבד (רבינו בהלכות מטמאי משכב ומושב פרק ו הלכה ב). ומונה רבינו כאן כמה דברים שמטמאים טומאת מרכב בלבד.

- 17 ב. סִפְסָל⁹ שֶׁנִּשְׁטַל אַחַד מִרְאשֵׁיו¹⁰ - עֲדִין הוּא רָאוּי
18 לְמִדְרָס. נִשְׁטַל הַשָּׁנִי - טָהוֹר. וְאִם יָשׁ בּוֹ גִבָּה טָפַח
19 - מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס¹¹.

- 4 מִרְדַּעַת שֶׁל חֲמוֹר, וְטַפִּיטָן שֶׁל סוֹס¹⁰⁹, וְכֵר הַגָּמַל,
5 וְאַכְף שֶׁל נֶאֱקָה¹¹⁰, וְכָל פִּיּוּצָא בִּהְיוֹת הַלּוֹחָחוֹת¹¹¹
6 שֶׁמִּנְיָחִין עַל גְּבֵי הַחֲמוֹר וְאַחֲרֵי כֵן נּוֹתְנִין עָלָיו
7 הַמַּשְׂאוֹ¹¹² - טָהוֹרוֹת¹¹³; וְאִם הָיְתָה רְאוּיָה לְמִרְכָּב
8 - טָמְאָה.

- 9 שם פכ"ב מ"ג. (10) הספסל הוא קרש ארוך, ושני קרשים קטנים קבועים בשני צדדיו, קרש מזה וקרש מזה והם רגלי הספסל, ואם ניטל אחד משתי הרגליים האלה, ראוי הוא עדיין לשבת עליו, ולפיכך הוא מתטמא במידרס הזב (ראה למעלה פכ"ה ה"ה). (במשנתנו הגירסא: "טהור", וברור שלרבינו גירסא אחרת). (11) קרש שגובהו טפח, ראוי לשיבה.

(109) שהרוכב משעין עליו את רגליו. הוצרך להשיענו דין זה, שלכאורה הוא פשוט מאוד, מפני שבמשנה חולק ר' יוסי ואומר, שטפיטן של סוס דינו כמושב, מפני שהנאבקים במשחק מלחמתי, דרכם לעמוד עליהם בזמן המאבק, וכל דבר שעומדים עליו שלא בצורת רכיבה - דינו כמושב. ורבינו פסק כחכמים. (110) גמל לבן שהוא מטבעו תקיף, וקשה להשתלט עליו ועושים לו אוכף חזק. [רבינו מפרש מה שאמרו במשנה: "אוכף של נאקה טמא" - פירוש, טמא מושב - הוא המשך דברי ר' יוסי, אבל חכמים חולקים עליו]. (111) של עץ. (112) ולפעמים יושב עליו הנוהג בחמור. (113) מפני שעיקרם בשביל החמור להקל עליו, אינם מקבלים טומאה כלל.

יום שני כ"א סיון ה'תשפ"ב

פרק שֶׁשָׁה וְעֶשְׂרִים

(1) יבאר כלי עץ הראוי למידרס וקבעו בכותל בתוך הבנין. ודין ספסל שנטל אחד מראשיו ושירה שנטל העליון שלה. ודין תיבה שנפתחה מצידה ועריבה של עץ שמגבלים בה טיט הבנין או לשים בה בצק. ודין אם מחשבה מועילה בעריבה גדולה שנפתחה. ודין מיטה שהיתה טמאה מידרס וניטלה קצרה ושתי כרעיים וכו'.

- 20 ג. פֶּסֶא¹² שֶׁל פֶּלֶה¹³ שֶׁנִּשְׁטַלוּ חֲפוּיָיו¹⁴ - טָהוֹר. וְאִם
21 לֹא הָיוּ¹⁵ חֲפוּיָיו יוֹצְאִים¹⁶ וְנִשְׁטַלוּ - עֲדִין הוּא רָאוּי
22 לְמִדְרָס, שֶׁכֵּן דִּרְבָּנֵינוּ¹⁷ לְהִיּוֹת מִטְּהוֹר עַל צִדּוֹ¹⁸ וְיֹושֵׁב
23 עָלָיו.

- (12) שם מ"ד. (13) כסא מיוחד להושיב עליו את הכלה ביום חופתה. לכיסא זה ריפוד מיוחד במקום המושב או טבלא של שיש, וריפוד זה נקרא במשנה "חיפוי". (14) מפני שאינו ראוי למלאכתו, ואין דרכם של בני אדם - חוץ לכלה - לשבת עליו והרי הוא כאילו נשבר. (15) דין זה נאמר במשנה ה בכיסא רגלי ולא בשל כלה (ראה פירוש רבינו שם), ונראה שגם בדברי רבינו כאן מדובר בכיסא פשוט. ופירוש הדברים: ארבע רגלי הכיסא מחוברות זו לזו בארבע קרשים קטנים, ועליהם מונח מושב מורכב משלושה קרשים והם נקראים "חיפויים". (16) קרשי המושב אינם בולטים, מחוץ למסגרת, שעליה הם נשענים. (17) רגלי הוא לעשות כך אפילו כשהחיפויים קיימים. (18) מניח את הכיסא על אחד מקרשי המסגרת. דקדק רבינו וכתב "שכן דרכו" (וכן כתוב גם במשנה), כי אלמלא דרכו בכך כשהכיסא שלם, הרי זה שניטל חיפוייו היה כלי שבור, שאינו ראוי למלאכתו ולא היה מיטמא במידרס [נראה שכל דין זה מקומו הנכון בסוף הלכה ד, ונשתרבר לכאן בטעות].

- 24 ד. פֶּסֶא¹⁹ שֶׁנִּשְׁטַלוּ חֲפוּיָיו²⁰ וְעֲדִין הוּא רָאוּי
25 לְיִשְׁיבָה²¹ - מִתְטַמֵּא. נִשְׁטַלוּ שְׁנֵים מִחֲפוּיָיו זֶה פָּצַד
26 זֶה - טָהוֹר²².

- 9 א. כָּלִי עֵץ² הָרָאוּי לְמִדְרָס שֶׁקָּבְעוּ בִּפְתָל³ בְּתוֹךְ
10 הַבִּנְיָן: קָבְעוּ בִּפְתָל וְלֹא בָּנָה עַל גְּבִי⁴ אוֹ בָּנָה עַל
11 גְּבִי וְלֹא קָבְעוּ - עֲדִין מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס⁵ בְּשִׁהְיָה⁶;
12 קָבְעוּ בְּמִסְמָרִים וּבָנָה עָלָיו - טָהוֹר⁷. וְכֵן מִפְּנֵי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

(19) שם מ"ו. (20) מדובר בחיפויים יוצאים מחוץ למסגרת, ואי אפשר לשבת על הכיסא כשהוא מוטה. (21) כגון שניטל הקרש האמצעי של המושב או השניים החיצוניים. (22) כחכמים במשנה, שם.

ה. שדה²³ שנטל העליון²⁴ שלה - טמאה מפני התחתון, שהוא ראוי למדרס; ונטל התחתון - טמאה מפני העליון; ונטלו שתיהן - הרי הדפין²⁵ טהורין.

(23) שם מ"ח. ברור שרבינו כאן מפרש ששדה היא מרכבה כפירוש רש"י (שבת מד, ב ובקהלת ב, ח), ויש בה שני מקומות ישיבה זה תחת זה. [בפירושו למשנה כתב ששדה היא ארון, שיש לו בית קיבול בעליונה ובית קיבול בתחתונה (לפי תרגום דיהרנבורג), אולם כאן אי אפשר לפרש כך, שהרי כתב מתמאה במידרס, וארון אין לו דין מידרס]. (24) הכיסא העליון. (25) כותלי השדה (ראה השלמות).

ו. תבה²⁶ שנפחתה מצדה²⁷ - מתטמאה במדרס ובשאר טמאות²⁸, מפני שראויה אף לישיבה²⁹ והפל יושבין עליה. נפחתה מלמעלה³⁰ - טהורה מן המדרס, שהרי אינה ראויה לישיבה, ומתטמאה בשאר טמאות, שעדיין היא מקבלת. נפחתה מלמטה³¹ - טהורה מפל טמאות³², אף על פי שאפשר לישב עליה ככסא; מפני שעקר מעשיה לקבלה³³, וכבר בטל העקר. והמגורות³⁴ שלה - מתטמאות³⁵ ואינן חבור לה³⁶. וכן³⁷ משפלת³⁸ שנפחתה³⁹ מלקבל רמונים⁴⁰, אף על פי שראויה למדרס⁴¹ - הרי היא טהורה מכלום; מפני שעקר מעשיה לקבלה, והואיל ובטל העקר - בטלה הטפלה⁴².

(26) שם פ"ט מ"ט. (27) נשבר אחד מדפנותיה הצדדיים. (28) שהרי היא ראויה עדיין לקבלה. (29) נימוק לטומאת מידרס. (30) הדופן העליון נשבר. (31) שוליה נשברו, ואינה ראויה לקבל. (32) אפילו מטומאת מידרס שנוהגת גם בדברים שאין להם בית קיבול. (33) תשמישה העיקרי היא לקבל חפצים ופירות, ולצורך זה עשו אותה, ובית קיבולה עושה אותה כלי ראוי לקבל טומאת מת ושרץ, ומפני שלפעמים יושבים עליה – מיטמאה גם במידרס, אבל כשאינה ראויה לקבל, יצאה לגמרי מתורת כלי ובטלה הכשרתה לקבל טומאת מת ושרץ, ומתוך כך בטלה גם הכשרתה לטומאת מידרס שבאה לה כטפילה. פסק כחכמים במשנה, שם. (34) אם היו מגירות בתיבה, שאפשר להוציאן (ראה למעלה פ"ג ה"ו). (35) אף-על-פי שהתיבה נפחתה מלמטה. והטעם, מפני שיש להן בית קיבול משלהן – נידונות ככלים בפני עצמם. (36) אפילו לא נפחתה התיבה כלל, והיא מקבלת טומאה - אין המגירות מתטמאות כשנגע אב הטומאה בתיבה, ואם נגע טומאה כזו במגירה לא נטמאה התיבה. (37) שם מ"ו. (38) סל גדול עשוי להוליך בו זבל, ויש לו מקום ישיבה בשביל הנהג. [יש מפרשים שפיתחה מן הצד]. (39) נשברו שוליה.

ז. ערבה⁴³ של עץ שמגבלין⁴⁴ בה הבנין⁴⁵ או את הגפסים, אף על פי שמקבלת שאר טמאות - אינה מתטמאה במדרס⁴⁶. ושלשין בה את הבצק, שמחזקת משני לגין⁴⁷ ועד תשעה קבין⁴⁸, שנסדקה עד שאינו יכול לרחץ בה רגלו אחת מפני הסדק⁴⁹ - הרי זו מתטמאה במדרס; ושפתמה⁵⁰ שפופתה⁵¹ ויושב עליה לפי גדלה וסדק שלה. הניחה בגשמים⁵² עד שנתפחה ונסתם הסדק - אינה מתטמאה במדרס, שהרי היא ראויה ללוש בה ותחלת מעשיה ללוש בה⁵³, ומקבלת שאר טמאות. חזר והניחה בקרים⁵⁴ ונפתח הסדק - חזרה לקבל טמאת מדרס⁵⁵, וטהורה משאר טמאות.

(43) שם פ"כ מ"ב. (44) מערבים. (45) הטיט והחול לצורך הבנין. (46) אין דרכם של בני אדם לשבת או לעמוד בעריבה כזו, מפני הלכלוך. (47) תוספתא, כלים בבא-מציעא פ"א ה"א. (48) הקב מחזיק ששה לוגין. (49) שהמים יוצאים מהר דרך הסדק. ומדובר, כשהיא עדיין מקבלת רימונים ומטמאה בשאר טומאות. (50) כלומר, מתחילה היא עומדת לכך, שאם תסדק ישתמשו בה לישיבה. תיבה נוספת זו נאמרה, כדי לתרץ תמיהת האחרונים, למה לא אמרו בזה "בטל העיקר בטלה הטפילה" כמו בהלכה הקודמת (ראה 'תוספות חדשים' למשנתנו). (51) הופכה על פיה. ואם אינה מחזיקה שני לוגין - דינה ככל כלי בית, שטהרתם במוציא זיתים, מפני שאין משתמשים בה לרחיצת רגליים. (52) משנה, שם. (53) ואם אדם יושב על עריבה ראויה ללישה, אומרים לו: "עמוד ונעשה מלאכתנו". (54) צ"ל "בקדים", וכן הגירסא במשנה. ופירש רבינו שם שהניחה ברוח מזרחית וייבשה את העריבה, ומתוך כך נפתח הסדק. (55) בתוספתא שם, אמר רבי יוסי: מטמאת ומיטהרת אפילו עשר פעמים ביום.

ח. ערבה⁵⁶ גדולה⁵⁷ שהיא יתר על תשעה קבין שנפחתה מלקבל רמונים⁵⁸ והכינה⁵⁹ לישיבה - הרי זו טהורה אף מטמאת מדרס עד שיקציע⁶⁰; שאין המחשבה מועלת בערבה גדולה שנפחתה עד שיעשה בה מעשה⁶¹. עשאה⁶² אבוס לבהמה⁶³, אף על פי שקבעה בפתל - טמאה⁶⁴ בכל הטמאות⁶⁵.

(56) שם מ"ד. (57) למעלה מתשעה קבים. (58) ויצאה מתורת כלי מפני שאינה ראויה לקבל. (59) במחשבה או בדיבור. (60) יחתוך את הקצוות, כדי שתהיה נוחה לישיבה. (61) דעת חכמים במשנתנו. (62) לעריבה גדולה שנפחתה (תפארת ישראל' במשנתנו). (63) והתקינה לכך

שתי הלשונות שבראשי אלכסון המרובע, כגון מזרחית-דרומית ומערבית-צפונית, ומתוך כך נתפרקה המיטה לשני חלקים ובכל חלק ארוכה וקצרה. (82) הגר"א בהגהותיו למשנה, מוחק את המלים "טפח על טפח", ומסתבר שגם בדבריו רבינו כאן יש למוחקן לפי דעתו. וכן הוא גורס בתוספתא, כלים בבא-מציעא פ"ה ה"ב. [במשניות שנרפסו בששה סדרי משנה, הכניסו: "טפח על טפח", ובמשנה שנספחה למסכת נדה, הוצאו מילים אלו. (83) את כל ארבעת הכרעיים. (84) קצץ חלק מן הכרעיים והשאיר פחות מטפח בגובהן, והמיטה מונחת פחות מטפח מעל גבי הקרקע. רבינו בפירושו למשנה מבאר, שהמילים "פחות מטפח" נמשכות גם לדין קצץ שתי כרעיים באלכסון. ולמה צריך להשמיענו שקצץ ארבע כרעיים טהורה, אחר שהודיע כבר שקצץ שתיים – טהורה? מפני שאפשר לומר שאם כל הרגליים שוות – המיטה אינה מתנודדת וראוייה יותר לשכיבה ממיטה ששתי רגליה באלכסון האחד קצרות יותר מאלו שבאלכסון השני. (85) שם, מ"ו. (86) אפשר להשעין המיטה לכותל. (87) מדובר במיטה טמאה מידרס. (88) ואע"פ שהשנייה נשברה אחר תיקון הראשונה. והטעם, מפני ששכירת שתי הארוכות מבטלת את המיטה שנטמאה, וזו המתוקנת פנים חדשות היא, ומיטה זו לא נטמאה טומאת מידרס (ראה שבת קיב, ב). (89) ככל דבר הנוגע במידרס שנעשה ראשון לטומאה. וטעמו של דבר: הארוכה המתוקנת הראשונה נגעה במיטה הטמאה מידרס, וקיבלה טומאת מגע שלא פקעה ממנה כשנשברה ארוכה שנייה, מפני שטומאה זו באה לה מחמת עצמה, וטומאתה זו מתפשטת על כל המיטה החמוברת לה (דינים דומים תמצא למעלה, בפ"ז ה"ב, ובפכ"א הלכות ט"י). (90) לגמרי, ואין עליה טומאת מגע מידרס אפילו אחר שתקינה, שאין התיקון מועיל להחזירה לטומאתה, מפני שמיטה חדשה באה לכאן, כמו שביארנו למעלה.

יב. מטה⁹¹ שהיתה טמאה מדרס או בשאר טמאות, ונגנב חציה או אבד חציה או שתלקה אחיך⁹² או שתפין - הרי זו טהורה⁹³, שהרי זו ככלי שנשבר⁹⁴. החזירה - מקבלת טמאה מפאן ולהבא⁹⁵. הרי זה דומה למי שעשה פלי אחד משברי פלים שנשטמא, שהוא טהור⁹⁶ ומקבל טמאה להבא.

(91) שם מ"ט. (92) שנפלה להם בירושה. (93) אפילו אם נשארו ארוכה ושתי כרעיים, פקעה טומאתה הישנה. (94) ואין זה דומה לדין שבה"ט, כי במקרים שאנו דנים בהם כאן אין הדבר מתקבל על הדעת שיוחזרו החלקים החסרים למקומם. (95) טומאה ראשונה פקעה כשנחלקה המיטה, ואחר שחזר והשלימה נידונית כמיטה חדשה שלא נטמאה מעולם. ואין זה דומה לניטלו שבהלכה י, מפני שכאן לא העלה על דעתו שיוחזור, ולפיכך בטלה מתורת כלי. ולזה נתכוון רבינו באמרו: "שהרי זו ככלי שבור". (96) חרץ כללי מתכות (ראה למעלה פ"ב ה"א).

יג. מטה⁹⁷ שנפרקו איבריה, אם נשברה⁹⁸ ארפה ושתי פרעים או קצרה ושתי פרעים - הרי אלו

על-ידי מעשה. (64) אבוס משמש להניח בו חבילות קש ועשבים, ולפיכך חזרה לקבל טומאה אף-על-פי שניקבה במוציא רימון. (65) פירוש, בכל שאר הטומאות אבל לא במידרס, שהרי איבוס הקבוע בכותל אינו ראוי לשיביה או לשכיבה. ולמה אינו נידון כמחובר לקרקע שאינו מקבל טומאה? מפני שלא נעשה מתחילתו לקביעה בקרקע וגם אינו משמש את הקרקע, שהרי אינו חלק של הבנין ואפשר להשתמש באבוס שאינו מחובר לכותל ('ברטנורא' ו'תפארת ישראל' שם).

ט. מטה⁶⁶ שנטלו⁶⁷ שתי ארכות⁶⁸ שלה אחר שנשטמא ועשה לה ארכות חדשות ולא שנה את הנקבים⁶⁹ ונשברו החדשות⁷⁰ - עדין היא בטמאתה⁷¹; נשתברו הישנות - טהורה, שהכל הולך אחר הישנות.

(66) שם פ"ט מ"ו. (67) ולא נשברו. (68) שני הדפנות הארוכים הנמשכים ממראשותי המיטה עד למרגלותיה. (69) חריצי לשונות המיטה שהארוכות תחובות בהם (ראה למעלה פ"ד ה"ב תיאור מלא של תבנית המיטה). (70) פירוש, אפילו נשברו. (71) מפני שהישנות קיימות, ואפשר להחזירן בנקל למקומן הראשון ללא כל שינוי – לא פקעה טומאתה של המיטה. והוא-הדין כשלא עשה לה חדשות, תורת מיטה עליה, ונקט "עשה חדשות" לרבותא, שלא תחשוב שעשיית החדשות מוכיחה שאין בדעתו כלל להחזיר את הישנות למקומן ('סדרי טהרות').

י. מטה⁷² שהיתה טמאה מדרס⁷³ ונטלה קצרה⁷⁴ ושתי פרעים⁷⁵ - עדין היא בטמאתה, שעדין צורת המטה עומדת⁷⁶; נטלה ארפה ושתי פרעים⁷⁷ - טהורה⁷⁸.

(72) שם פ"ח מ"ה. (73) הוא-הדין בטומאות אחרות, ונקט מידרס מפני שמיטה רגילה להיטמא טומאת מידרס על-ידי ישיבת אשה נדה. (74) הדופן שמצד הראש או מצד הרגליים. (75) שתי כרעי המיטה שמשני צידיה. (76) ואפשר לשכב עליה, אמנם באופן לא נוח כל-כך. (77) שמצידיה. (78) אי-אפשר לשכב על מיטה משופעת לכל אורכה (ראה הי"ג). ואם החזיר למקומם את החלקים שניטלו – חזרה הטומאה ('תפארת ישראל').

יא. קצץ⁷⁹ שתי לשונות⁸⁰ של מטה באלכסון⁸¹, או שקצץ שתי פרעים טפח על טפח⁸² באלכסון, או שמעטן⁸³ פחות מטפח⁸⁴ - הרי זו נשברה וטהורה. נשברה ארפה⁸⁵ ותקינה - עדין היא אב טמאה כשהיתה⁸⁶; נשברה הארפה השניה ותקינה⁸⁷ - טהורה מן המדרס⁸⁸, אכל טמאה מגע מדרס⁸⁹. לא הספיק לתקן את הראשונה עד שנשברה השניה - טהורה⁹⁰.

(79) שם. (80) העצים שבארבע זוויות המיטה שראשי הארוכות והקצרות תחובים בחריצים שבהם. (81) הארוכות והקצרות מחוברות בצורת מרובע, וקצץ את

- 1 **מִתְטַמְּאִין⁹⁹, מִפְּנֵי שְׂרָאוּיִין לְסִמְכֵן בְּפֶתֶל וְלִישָׁן**
2 **עֲלִיהֶן¹⁰⁰.**
- 3 **יד. מִטָּה¹⁰¹ שֶׁנִּטְמָאת בָּלָה¹⁰², אִם הִטְבִּילָה אֵיבָרִים**
4 **אֵיבָרִים¹⁰³ - טְהוּרָה¹⁰⁴.**
- 5 **טו. הַמִּפְרָק¹⁰⁵ אֶת הַמִּטָּה לְהִטְבִּילָה - הַנוֹגֵעַ**
6 **בְּחִבָּלִים¹⁰⁶ שֶׁלָּה טְהוּר¹⁰⁷.**
- 7 **א. שְׁלֹשׁ תְּבוֹת הֵן³: תֵּבָה שֶׁנִּפְתְּחָהּ מִצָּדָה - טְמֵאָה**
8 **מִדְרָס⁴; מְלַמְעָלָה⁵ - טְמֵאָה טְמֵא מֵת⁶; וְהִבְאָה**
9 **בְּמִדָּה⁷ - טְהוּרָה מִכָּלֹם⁸.**
- 10 **כלים פרק כ"ד משנה ד. (3) רובי ההלכות שבפרק זה**
הם סיכום דינים שנכתבו בפרקים הקודמים. (4) וכן בשאר
טומאות. (5) נפחתה מלמעלה. (6) אבל לא טומאת מידרס.
[כלל הוא בדינו: כל מקום שאמרו טמא מידרס - מיטמא
גם בשאר טומאות (ראה למעלה פרק כ"ג הלכה א) וּבְמִקּוֹם שֶׁאֵמְרוּ "טֹמֵא מֵת" הַכוּוֹנָה לְכָל הַטּוֹמְאוֹת חוץ
למידרס]. (7) שהיא מחזיקה ארבעים סאה. (8) המדובר
בתיבה שאינה מיוחדת למידרס, אלא שלפעמים יושבים
עליה, ולפיכך, כל זמן שהיא ראוייה לעיקר מלאכתה -
- 11 **לִקְבֹּל חֲפָצִים - הִיא מִיטְמָא גַם בְּמִידְרָס, וְכִשְׁבֹּטְלָה**
מתורת כלי קיבול אינה מיטמאה מידרס מפני שבטל העיקר
בטלה הטפילה, כמו שנתבאר בפרק כ"א הלכה ו. אבל דבר
המיוחד לשכיבה או ישיבה מיטמא מידרס מן התורה
אפילו אם הוא בא במידה, ומתוך כך מיטמא גם בשאר
טומאות מדברי סופרים, בהתאם להכלל האמור בנדה מט,
א: "כל המטמא מידרס מטמא מת".
- 12 **ב. שְׁלֹשׁ עֲרֻבוֹת הֵן: עֲרֻבָה מְשֻׁנֵּי לָגִין וְעֵד תְּשֻׁעָה**
11 **קִבְּיִן שֶׁנִּסְדָּקָה - טְמֵאָה מִדְרָס; שְׁלֵמָה - טְמֵאָה**
12 **טְמֵא מֵת⁹; וְהִבְאָה בְּמִדָּה - טְהוּרָה מִכָּלֹם.**
- 13 **ג. שְׁלֹשׁ עֲגֻלוֹת הֵן: הַעֲשׂוּיָה בְּקִתְדָּרָה¹⁰ - טְמֵאָה**
14 **מִדְרָס¹¹; כְּמִטָּה¹² - טְמֵאָה טְמֵא מֵת; וְשֵׁל אֲבָנִים¹³**
15 **- טְהוּרָה מִכָּלֹם¹⁴.**
- 16 **ד. שְׁלֹשָׁה תְּרִיסִין¹⁵ הֵן: תְּרִיס הַכְּפוּף¹⁶ - טְמֵא**
17 **מִדְרָס¹⁷; וְשִׁמְשֻׁחִין בּוֹ בְּקִמְפוֹן¹⁸ - טְמֵא טְמֵא מֵת;**
18 **וְדִיצַת הָעֲרֻבִים¹⁹ - טְהוּרָה מִכָּלֹם; לָפִי שֶׁהִיא**
19 **עֲשׂוּיָה לְצוּרָה²⁰ בְּלֶבֶד וְאֵינָה מְשֻׁמְשִׁי אָדָם, וְכָל**
20 **כָּלִי שֶׁאֵינוֹ מְשֻׁמְשִׁי אָדָם - אֵינוֹ מִקְבֵּל טְמֵאָה כָּל**
21 **עֶקֶר.**
- 12 **ה. שְׁלֹשָׁה תְּרַבּוּסִין שֶׁל עוֹר²¹ הֵן: שֵׁל סִפְרִים²² -**
23 **טְמֵא מִדְרָס; וְשֵׁאוֹכְלִין עָלָיו - טְמֵא טְמֵא מֵת²³;**
24 **וְשֵׁאוֹטְחִים עָלָיו אֶת הַזֵּיתִים - טְהוּר מִכָּלֹם, לָפִי**
25 **שֶׁאֵינוֹ מְשֻׁמְשִׁי אָדָם²⁴.**
- 26 **ו. שְׁלֹשָׁה בְּסִסְאוֹת²⁵ הֵן: שֶׁלִּפְנֵי הַמִּטָּה²⁶ וְשֶׁלִּפְנֵי**
27 **הַסּוּפְרִים²⁸ - טְמֵא מִדְרָס; שֵׁל שִׁלְחָן²⁹ - טְמֵא טְמֵא**
28 **מֵת; וְשֵׁל מְגִדָּל³⁰ - טְהוּר מִכָּלֹם, לָפִי שֶׁהוּא מְקַצֵּת**
29 **מְגִדָּל³¹ וְצוּרָתָהּ מוֹכַחַת עָלָיו.**
- 10 **בתבנית כיסא שארכו כרחבו ומוקף משלושה צדדים.**
11 **עשויה לשבת עליה. (12) ארוכה וצרה. עגלה שכזו**
תשמישה להוביל בה משאות ואם יושב עליה אדם אומרים
לו: עמוד ונעשה מלאכתנו. (13) העשויה להוליך בה
אבנים גדולות. (14) שוליה הם עצים מונחים לאורך
העגלה ולרחבה וביניהם ריווח גדול ואי אפשר לשבת
עליה.
- 16 **תריס תריסין¹⁵ הן: תריס הכפוף¹⁶ - טמא**
17 **מידרס¹⁷; ושמשוחין בו בקמפון¹⁸ - טמא טמא מת;**
18 **ודיצת הערובים¹⁹ - טהורה מכלום; לפי שהיא**
19 **עשויה לצורה²⁰ בלבד ואינה משמשי אדם, וכל**
20 **כלי שאינו משמשי אדם - אינו מקבל טמאה כל**
21 **עקר.**
- 15 **מגינים של לוחמים. (16) בתבנית מרזב והוא מקיף**
את הגוף משלושה צדדים ומגן מפני חיצוי האוייב.
17 **מפני שהחיילים שוכבים בו בשדה הקרב. (18) בשדה**
משחקי הקרב והוא ישר וקטן מתריס של לוחמים ואין
משתמשים בו לשכיבה וישיבה. (19) תריס קטן שמשמש
רק לשחוק ילדים. (20) להתגדר בה.
- 22 **ה. שלשה תרבוסין של עור²¹ הן: של ספרים²² -**
23 **טמא מידרס; ושאוכלין עליו - טמא טמא מת²³;**
24 **ושאוטחים עליו את הזיתים - טהור מכלום, לפי**
25 **שאינו משמשי אדם²⁴.**
- 21 **כלי עור פשוט שלא ניטלו שערותיו. (22) שמושיבים**
עליו את המסתפרים. (23) אבל לא מידרס מפני שאומרים
ליושב עליו: עמוד ונעשה מלאכתנו, היינו לאכול עליו.
24 **והוא משמש משמשי אדם בלבד.**
- 26 **ו. שלשה בסיסאות²⁵ הן: שלפני המטה²⁶ ושלפני**
27 **הסופרים²⁸ - טמא מידרס; של שלחן²⁹ - טמא טמא**
28 **מת; ושל מגדל³⁰ - טהור מכלום, לפי שהוא מקצת**
29 **מגדל³¹ וצורתו מוכחת עליו.**

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי כ"ב סיון - ספר טהרה - הלכות כלים קמט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(25) כלים המשמשים להעמיד עליהם מה שהוא. (26) שהיורד מן המיטה מעמיד רגליו עליו, כדי שלא לעמוד על הקרקע או הריצפה הקרה. (27) המשמש לו הדום לרגליו. (28) לא נתברר לי למה קרא לשני אלה "בסיס". (29) במשנתנו כתוב "של דלופקי" ובמשנה כלים פרק כ"ב, א מפרש רבינו שדלופקי "הוא שולחן מוכן לשתייה והוא ארוך ובו מקומות לכלי היין ולכלי הפירות". ונראה שגם כאן התכוון לשולחן כזה. [בירושלמי שבת פרק י"ז הלכה ב אמר רבי לעזר: "דלופקי למה היא טמאה? מפני שהשמש אוכל עליה, בסיס ידיה (שלו) למה טמאה? מפני שהשמש עומד עליה". משמע, שהמסובים אינם יושבים ליד הדלופקי והוא משמש להעמיד עליו הכלים והאוכלין ומשקין שהשמש מגישם למסובים, ולפיכך שאל רבי לעזר למה הוא מקבל טמאה הלא הוא משמש כלים בלבד? והשיב מפני שהשמש אוכל עליו. ולמה אין הבסיס מקבל טומאת מידרס, הלא השמש עומד עליו? מפני שהבסיס לא נעשה לשם דריסת האדם עליו, ואף על פי כן הוא מקבל שאר טומאות כחלק מן הדלופקי. (30) שמעמידים עליו ארון גדול עשוי כמגדל, והוא מקבל ארבעים סאה. (31) הוא חלק מן המגדל שאינו מקבל טמאה.

י. שלש חמטות⁴³ הן ושלשה תורמלין⁴⁴ הן: 15
המקבלין בשעור - טמאין מדרס. וכמה שעורן? 16
החמט - ארבעה קבין, והתורמלי - חמשה. ושאין 17
מקבלין בשעור - טמאים טמא מת; ושל עורות הדג 18
 - טהור מקבלים⁴⁵. 19

(43) נודות. (44) ילקוט הרועים. (45) נתבאר למעלה בפרק א הלכה ג, שעור בעלי חיים שבים אינו מיטמא כלל.

יא. שלשה עורות הן: העשוי לשטיח⁴⁶ - טמא 20
מדרס; והעשוי לתכריך⁴⁷ כלים⁴⁸ - טמא טמא מת; 21
ושל רצועות⁴⁹ ושל סנדלין - טהור מקבלים, לפי 22
שאין עליו צורת פלי. 23

(46) שפורסים אותו על הקרקע ויושבים עליו. (47) לכרוך בו כלים. (48) פירוש, עור שייחדו לרצועות ולא חתכו עדיין, ואם כן לא נגמרה מלאכתו ונתבאר כבר כמה פעמים, שדבר שלא נגמרה מלאכתו אינו מקבל טומאה, אבל רצועות חתוכות מקבלות טומאה (רבינו בהלכות טומאת צרעת פרק י"ג הלכה ו).

יב. שלשה סדינין הן: העשוי לשכיבה - טמא 24
מדרס; והעשוי לפרכת - טמא טמא מת⁴⁹; ושל 25
צורות, שעושין אותו כדי שיתלמד ממנו הרוקם⁵⁰ 26
 - טהור מקבלים, לפי שאינו ממשיך אדם. 27

(49) מפני שהשמש מתעטף בשוליו ומתחמם בו יש עליו תורת בגד (ביצה יד, ב). (50) עשו צורות שונות על הסדין כדי שהרוקם ירקום כמותן.

יג. שלש מטפחות הן: של ידיים⁵¹ - טמא מדרס⁵²; 28
ושל ספרים - טמא טמא מת⁵³; ושל תכריכי המט 29
ושל נבלי בני לוי⁵⁴ - טהור מקבלים, לפי שאין 30
ממשיך אדם. 31

(51) שמנגבים בה את הידיים. (52) בירושלמי כלאיים פרק ט הלכה ב מפרש: מפני שנוחנה על הכסת וישן עליה. (53) בירושלמי שם אמרו: "מפני שעושה אותה כמין תוך ונוחנה בחיקו ומתחמם בה". (54) שהלוויים המנגנים בבית המקדש מכסים בהן נבליהם וכלי ניגון אחרים.

יד. עור העשוי כמו יד, שמכניסין בו היד 32
והאצבעות מפני הצנה וכיוצא בהן, הוא הנקרא 33
פרקלינין. ושלשה פרקלינין הן: של צידי חיה 34
ועוף⁵⁵ - טמא מדרס, שהרי נשען עליו⁵⁶; ושל 35
חגבים⁵⁷ - טמא טמא מת, שנותנין בו החגבים; 36
ושל קנצים⁵⁸, שבו מקיציץ פרות - טהור מקבלים, 37
לפי שאינו ממשיך אדם⁵⁹. 38

(55) הציידים משתמשים בעופות גדולים וחזקים מלומדים לצוד עופות וחיות קטנות, וכשהם יוצאים לצייד לובשים

(25) כלים המשמשים להעמיד עליהם מה שהוא. (26) שהיורד מן המיטה מעמיד רגליו עליו, כדי שלא לעמוד על הקרקע או הריצפה הקרה. (27) המשמש לו הדום לרגליו. (28) לא נתברר לי למה קרא לשני אלה "בסיס". (29) במשנתנו כתוב "של דלופקי" ובמשנה כלים פרק כ"ב, א מפרש רבינו שדלופקי "הוא שולחן מוכן לשתייה והוא ארוך ובו מקומות לכלי היין ולכלי הפירות". ונראה שגם כאן התכוון לשולחן כזה. [בירושלמי שבת פרק י"ז הלכה ב אמר רבי לעזר: "דלופקי למה היא טמאה? מפני שהשמש אוכל עליה, בסיס ידיה (שלו) למה טמאה? מפני שהשמש עומד עליה". משמע, שהמסובים אינם יושבים ליד הדלופקי והוא משמש להעמיד עליו הכלים והאוכלין ומשקין שהשמש מגישם למסובים, ולפיכך שאל רבי לעזר למה הוא מקבל טמאה הלא הוא משמש כלים בלבד? והשיב מפני שהשמש אוכל עליו. ולמה אין הבסיס מקבל טומאת מידרס, הלא השמש עומד עליו? מפני שהבסיס לא נעשה לשם דריסת האדם עליו, ואף על פי כן הוא מקבל שאר טומאות כחלק מן הדלופקי. (30) שמעמידים עליו ארון גדול עשוי כמגדל, והוא מקבל ארבעים סאה. (31) הוא חלק מן המגדל שאינו מקבל טמאה.

ז. שלש מטות הן: העשויה לשכיבה - טמא 1
מדרס; ושל זגגים שנותנין בה פלי זכוכית - טמא 2
טמא מת; ושל סרגין שמסרגין עליה את הסבכות 3
 - טהור מקבלים, לפי שאינה ממשיך אדם. 4

ח. שלש משפלות³² הן: של זבל - טמא מדרס³³; 5
של תבן³⁴ - טמא טמא מת; והפחלץ של גמלים³⁵ 6
 - טהור מקבלים; לפי שהחבליים שלו קשים ביותר³⁶ 7
ועבים ואינו ראוי לקבל תבן וכיוצא בו³⁷, ונמצא 8
שאין עליו תורת פלי אלא חבליים בלבד. 9

(32) סלים גדולים שמוליכים בהם זבל או תבן. (33) מפני שיש לה כיסוי חלקי מלמעלה והנהג יושב עליו. (34) פתוחה מלמעלה והנהג יושב על התבן. (35) רשת עשויה מחבליים עבים וניקבי הסריגה רחבים יותר ממכוציא רימון. (36) ואי אפשר לשבת עליו. (37) והדומה לו, ולכן אינו מקבל שאר טומאות שהרי אינו ראוי לקבלה.

ט. שלשה מפצין³⁸ הן: העשוי לשיבה - טמא 10
מדרס³⁹; ושל צבעים שמניחין בו את הפלים⁴⁰ - 11
טמא טמא מת⁴¹; ושל גתות שנותנין עליו ענבים 12
ומחפין בו - טהור מקבלים, לפי שאינו ממשיך 13
אדם⁴². 14

(38) מחצלאות. (39) בשבת פד, ב למדו מן הכתוב (ויקרא טו, ד): "כל המשכב אשר ישכב עליו הזב יטמא", שמפץ מיטמא מידרס אף על פי שהוא מפותי כלי עץ. ומתוך שמיטמא מידרס - מיטמא גם בשאר טומאות, מן הכלל: שכל המטמא מידרס מיטמא טמא מת. (40) וכורכים אותם בו. (41) מפני שהוא עשוי לקבלה אינו נידון כפשוטי כלי עץ, ומפני שלא נעשה לשיבה אינו מיטמא מידרס.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המהוה וסגר את הנקב, ואחר כך ניקבה הגדולה כמוציא רימון ונקב זה לא תוקן. (73) ואם נגעה טומאה במהוה לא נטמאה, אף על פי שהיא שלמה (כסף משנה). (74) ושתייהן בריאות או מהוהות. (75) ושתייהן בריאות או מהוהות. (76) אחר שטלא את הנקב הקטן הראשון. (77) אינן מקבלות טומאה. מפני שהמהוה היא טפילה לבריאה וכן הקטנה לגדולה והחיצונה לפנימית.

22 יח. שְׁלֹשָׁה פְּנֵקֻסוֹת הֵן: הָאֶפִּירִין⁷⁸. שְׁמִינִיחַ
23 עָלָיו הַסְּפָרִים - טָמֵא מִדָּרֶס⁷⁹; וְשֵׁשׁ בּוֹ בֵּית קֶבֶל
24 שְׁעוּהָ⁸⁰ - טָמֵא טָמֵא מֵת⁸¹; חֲלָקָה⁸² - טְהוֹרָה
25 מִכְלוּם, לְפִי שְׁאִין עָלָיו צוֹרֵת כְּלִי⁸³ וְאִינוֹ רְאוּי
26 לְמִדָּרֶס⁸⁴.

(78) שני לוחות עץ מחוברים בצירים וביניהם מונחים הניירות או הקלף. על גבי הלוחות מניחים ספרים וכשהסופר רוצה לכתוב הוא פותח את הקיפול ויושב על שני הלוחות וכותב על הקלף המונח ביניהם. (79) משום שהוא עשוי גם לשיבה. (80) המדובר כאן בלוחות קטנים שאינם ראויים לשיבה. ואם יש בהם בית קיבול להניח בו שעווה למרוח על הלוח ולכתוב עליו בחרט (בתקופה העתיקה רגילים היו לכתוב בחרט על גבי שעווה ואפשר היה להחליק את החרוט על השעווה ולכתוב עליה שנית). (81) ככל כלי קיבול. (82) כלומר, הלוח הוא שטוח ואין בו בית קיבול. (83) והוא קרש פשוט. (84) המדובר בקטן שאין בו כדי ישיבה.

יום רביעי כ"ג סיון ה'תשפ"ב

פרק שְׁמוֹנָה וְעֶשְׂרִים

(1) יבאר הכלים שיש להם אחוריים ותור, ושאין להם וכו'. ודין כיס שבתוך כיס, שנטמא אחד מהן במשקין.

27 א. כָּל הַכֵּלִים² שֵׁשׁ לָהֶן בֵּית קֶבֶל שְׁנֵטְמָאוּ
28 אַחֲרֵיהֶן בְּמִשְׁקִין³ - לֹא נִטְמָא תוֹךְ לְתִרְוּמָה⁴, וְלֹא
29 אֲגָנִיָּה⁵ וְלֹא אֲזִינָהּ וְלֹא מְקוֹם אֲצִבְעֵי הַשּׁוֹקֵעַ בְּשַׁפֹּת
30 הַכְּלִי⁶. נִטְמָא תוֹךְ הַכְּלִי - נִטְמָאוּ כְּלָיו⁷. נִפְלוּ מִשְׁקִין
31 טָמְאִין עַל פְּנֵי הַכְּלִים⁸ או עַל אֲגָנִיָּה או עַל אֲזִינָהּ
32 או עַל יְדוֹת הַכְּלִים⁹ הַמְּקַבְּלִין - הֲרִי זֶה מְנַגֵּבֵן¹⁰ וְהֵן
33 טְהוֹרִין¹¹. וְאֶפְלוּ אַחֲרֵי הַכְּלִי כָּלוּ לֹא נִטְמָאוּ.

(2) כלים פכ"ה מ"א. (3) משקין טמאים נגעו באחורי הכלי. (4) אבל לקודש גם תוכן טמא (שם מ"ט). [בפסחים יז, ב אמר ר' יהודה: "במה דברים אמורים? שנטמאו מחמת משקין (שמשמאים כלים מגזירת חכמים), אבל נטמאו מחמת שרץ (שמשמא מן התורה) נטמא תוכו - נטמא גבו, נטמא גבו - נטמא תוכו".] (5) שפתות הכלים. (6) רגילים היו לעשות שקיעה בשפת הכלי, מקום להניח בו אצבע אגודל כשהאדם נושא את הקדירה. (7) כל אלו שנימנו למעלה. (8) בסיסי הכלים המחוברים להם. (9) כגון יד של מחבת. (10) כדי שלא יגעו המשקין שעליהם במקום המקבל טומאה. (11) לא גזרו טומאת משקין אלא בנוגעים בגוף הכלי, אבל לא בנגעו בחלקים הטפלים להם, והם

פרקלין על היד ומעמידים עליו את העוף הנשמע לפקודתו ורודף אחר בעלי חיים כשבעליו נותן לו את האות. הפרקלין הוא חזק ורחב ומגן על ידו של הצייד מפני שריטות ציפורני העוף. (56) כשהצייד רוצה לנוח הוא מוריד את העוף מעל ידו, פושט את הפרקלין ומשעין גבו על עץ, וכדי שלא ילכלך את בגדיו הוא משים את הפרקלין ביניהם ובין העץ. (57) שתופסים בהם חגבים. (58) מלקטי פירות לחים. (59) תשמישם הוא להגן מפני הלכלוך בלבד ואין זה צורך גוף האדם עצמו (ראה למעלה פרק ז הלכה ב).

1 טו. שְׁלֹשׁ סִבְכוֹת הֵן: שֵׁל יִלְדָּה⁶⁰ - טָמֵא מִדָּרֶס⁶¹;
2 וְשֵׁל זִקְנָה⁶² - טָמֵא טָמֵא מֵת⁶³; וְשְׁעוּשִׁין לְשִׁחַק
3 בְּהַ לְשׁוֹתֵי שְׁכָר⁶⁴ - טְהוֹרָה מִכְלוּם, לְפִי שְׁאִינָה
4 מִמְּשַׁמְשֵׁי אָדָם.

(60) סבכה שאשה צעירה מכסה בה את ראשה. (61) לפעמים היא מסירתה ויושבת עליה. (62) אין דרכן להוריד הסבכות. (63) ככל תכשיטי אדם ובגדיו. (64) נשים בלתי צנועות באות למסבאות ומשחקות לפני האורחים. נשים אלו לובשות סבכות מיוחדות שנקביהן רחבות מאוד והשערות בולטות דרכן, ולפיכך אין עליהן תורת כלי.

5 טז. שְׁלֹשָׁה סִנְדְּלִין הֵן: שֵׁל אָדָם - טָמֵא מִדָּרֶס; שֵׁל
6 מִתְּכוֹת שֵׁל בְּהֵמָה⁶⁵ - טָמֵא טָמֵא מֵת⁶⁶; שֵׁל שְׁעָם⁶⁷
7 וְשֵׁל צְפִירָה⁶⁸ - טְהוֹר מִכְלוּם⁶⁹. כָּלוּ שֵׁל דְּבָר: כָּל
8 כְּלִי שְׁאִינוֹ רְאוּי לְמִשְׁכָּב או לְמִרְכָּב, או שֶׁהוּא רְאוּי
9 וְלֹא נַעֲשֶׂה [לְכָף] אֶלָּא לְמִלְאכָה אַחֶרֶת - הֲרִי הוּא
10 טְהוֹר מִן הַמִּדָּרֶס; נַעֲשֶׂה לְמִלְאכָה אַחֶרֶת וּמִשְׁמַשׁ
11 עִמָּה אֶת הַיִּשִּׁיבָה, כְּגוֹן הַטְּלִית וְהַרְדִּיד - מִתְּטַמָּא
12 בְּמִדָּרֶס. וְכָל הַמִּתְטַמָּא בְּמִדָּרֶס - מִתְטַמָּא בְּמֵת; וְיֵשׁ
13 מִתְטַמָּא בְּמֵת וְאִינוֹ מִתְטַמָּא בְּמִדָּרֶס, כְּמוֹ שְׁבָאֲרָנוּ.
14 וְכָל הַמִּתְטַמָּא בְּמֵת - מִתְטַמָּא בְּשָׂאֵר אַבּוֹת
15 הַטָּמְאוֹת, בֵּין אַבּוֹת שֵׁל תוֹרָה בֵּין שֵׁל דְּבָרֵיהֶם,
16 וּמִתְטַמָּאִין בְּמִשְׁקִין⁷⁰.

(65) היוצאים למלחמה מנעילים סנדלי ברזל על פרסות סוסיהם. (66) בשבת נט, א נאמרו שלושה טעמים בדבר: א. במלחמה, כשאין כלים מצויים, שותים החיילים בהם מים; ב. כשהאדם בורח הוא שם את הסנדלים על רגליו ורץ על הקוצים והברקנים; ג. החיילים נותנים בו שמן לסוך את גופם. (67) מין עץ רך. (68) מין גמי. ויש מפרשים לולבי דקל. (69) המדובר בסנדלים של בהמה, וכלי בהמה - אינם מקבלים טומאה. וסנדלים אלה אינם ראויים לתשמישים האמורים למעלה. (70) אף על פי שהם ראשון לטומאה (ראה פרק ז מהלכות אבות הטומאות הלכה ב).

17 יז. שְׁלֹשׁ קְפוֹת הֵן: מְהוּהָ⁷¹ שְׁטִלְאָה עַל הַבְּרִיאָה⁷²
18 - הוֹלְכִין אַחֵר הַבְּרִיאָה⁷³; קֶטְנָה עַל הַגְּדוֹלָה⁷⁴ -
19 הוֹלְכִין אַחֵר הַגְּדוֹלָה; הֵיוּ שְׁוֹת⁷⁵ - הוֹלְכִין אַחֵר
20 הַפְּנִימִית. פִּיצֵד הוֹלְכִין אַחֲרֶיהָ? שְׁאֵם נִקְבָּה⁷⁶
21 בְּמוֹצֵא רִמּוֹן - שְׁמִיָּהּ טְהוֹרוֹת⁷⁷.

(71) בלוייה. (72) בבריאה היה נקב קטן וחיבר לה את

ששני הצדדים תשימשם שוה, אין אנו אומרים זה עיקר וזה טפל, והטפל יהיה דינו כאחוריים, אלא דנים הכל כגוף אחד. [במשנה-למלך הקשה מתוספתא כלים, בבא בתרא פ"ג, האומרת שאם נטמא המזלג לא נטמא הכף, אולם מלשון התוספתא משמע, שנאמרה לפי דעת ר' מאיר במשנתנו, שזומא ליסטרא יש לה אחוריים ותוך. ראה שם].

ד. המרדע³¹ והמלמד³² - יש להן אחוריים ותוף.¹⁶
פיצד? נפלו משקין על התרחור³³ - לא נטמא מן העץ הסמוך לתרחור אלא שבועה טפחים³⁴ בלבד, ושאר העץ טהור. וכן אם נפלו משקין על הדרבן - לא נטמא אלא ארבעה טפחים הסמוכין לדרבן.¹⁷
נפלו חוץ לשבועה וחוצ' לארבעה - הרי זה ככלי קבול שנגעו משקין באחוריו, ולא נטמאו אלא ממקום מגעו ולחוצ'ן.¹⁸

(31) שם מ"ב. (32) שנותנים על צואר הבהמה לכוון הילוכה [למעלה בפרק יג הלכה כב, כתב רבינו שמרדע הוא מלמד, וצ"ע]. (33) המרדע הוא עץ ארוך, שלראשו האחד מחובר ברזל רחב לנער בו את העפר שנדבק במחרישה, ולחתוך בו שרשים המעכבים את החרישה. ברזל זה נקרא חרחר (ראה למעלה פ"א הכ"ב), ולראשו השני מחובר ברזל יותר קטן, ונקרא "דרבן". (34) שיערו חכמים שהחרחר זקוק לשיעור כזה לצורך מלאכתו. (35) חלקי העץ משני צידי מקום נגיעת הטומאה המרוחקים יותר משבועה טפחים מן החרחר וארבעה מן הדרבן.

ה. פיס³⁶ שבתוף פיס שנטמא אחד מהן במשקין - לא נטמא חבירו³⁷. במה דברים אמורים? פשהיו שפתותיהן שוין; אבל אם היה החיצון עורף³⁹ ונטמא הפנימי - נטמא החיצון⁴⁰, נטמא החיצון - לא נטמא הפנימי⁴¹. ובשרץ, בין פך ובין פך, אם נטמא אחד מהם - לא⁴² נטמא חבירו.²⁹

(36) שם פרק כו מ"ב. (37) אפילו הם מחוברים. והטעם, מפני שתוכו של כיס זה נידון כגבו של השני. (38) תוספתא כלים, בבא בתרא פ"ד ה"א. (39) בולט למעלה משפת הפנימי. במקרה זה נידון הפנימי כתוך, והחיצון כאחוריים. (40) כדין נטמא תוכו - נטמא גבו. (41) שבטומאת משקין, נטמא גבו - לא נטמא תוכו. (42) למחוק את התיבה: "לא" (משנה-למלך). בתוספתא כתוב: "אבל בשרץ שניהם שווים", פירוש, אם נטמא אחד מהם - נטמא גם השני. והטעם, מפני שטומאת שרץ היא מן התורה לא חילקו בין תוך ואחוריים, כמו שנתבאר למעלה בהלכה א.

ו. החוקק⁴³ רבע⁴⁴ וחצי רבע⁴⁵ פצע אחד ונטמא אחד מהן במשקין - לא נטמא השני⁴⁶, אף על פי שהן עץ אחד. פיצד? נגעו משקין טמאין בתוף הרבע - הרבע ואחוריו טמאין, וחצי הרבע ואחוריו טהורין; נגעו פחצי הרבע מתוכו - חצי הרבע ואחוריו טמאים, הרבע ואחוריו טהורין. וכשהוא

נידונים כמובדלים מן הכלי, ואפילו אם יש להם בית קיבול אינם מיטמאים (רבינו בפירושו).

ב. אחד¹² כלי השק¹³, כגון השקין והמצופין¹⁴, או כלי העור, כגון הכרים והכסות, ואחד כלי עץ, אפילו קפות ומשפלות, אם נטמאו אחריהן במשקין - לא נטמא תוכן¹⁵.

(12) בין. (13) שם. (14) שקים גדולים לאריות סחורות. (15) כלים אלה אפשר להפוך, ונמצא התוך נעשה גב, והגב תוך. ומלמדנו רבינו, שלא תטעה לומר שבהם אין לחלק בין גב ותוך, ולכן אם נטמא גבם נטמא תוכם.

ג. פשוטי¹⁶ כלי שטף¹⁷ שאין ראויין למדרס¹⁸, כגון השלחן וטבלא¹⁹ שאין לה דפן²⁰, הואיל ואין מקבלין טמאה מן התורה²¹, אם נטמאו אחריהן במשקין - לא נטמא תוכן²². אבל פשוטי כלי שטף הראויים למדרס, כגון המטה והעור שישנים עליו והכסא וכיוצא בהן - אין להם אחוריים ותוף²³, אלא בין שנגעו משקין בהן מתוך או מאחריהן - נטמא הכלי כולו²⁴. וכן מדות²⁵ יין ושמן²⁶, וזומא ליסטרות²⁷, ומסננת של חרדל, ומשמרת של יין - אין להן אחוריים ותוף²⁸, אלא אם נפל משקין על מקצתן²⁹ - נטמאו כולן³⁰, כמו הבגדים.

(16) שם מ"א. (17) כלים שיש להם טהרה במקווה נקראים "כלי שטף", מלשון הכתוב (ויקרא ו, כא): "ושטף במים" (פשוטי כלי שטף = כלי שטף שאין להם בית קיבול). המדובר בכלי עץ, אבל בכלי מתכת אין הבדל בין ראוי למדרס לבין לא ראוי. [סתם כלי שטף בלשון רבינו אינו כולל כלי מתכות]. (18) לשבת או לשכב עליהם. (19) מעץ או עור ששוחטים אותה על הקרקע ואוכלים עליה. [במשנה אמרו "והדלפקי" (ראה למעלה פכ"ז ה"ו)]. (20) מסגרת. כשיש לה מסגרת אינה כלי פשוט, שהרי ראוייה לקבלה. (21) ראה למעלה פ"א ה"י. (22) הצד העליון שהוחלק במעצד כדי שיהיה נוח לאכול עליו - נקרא "תוף", ו"אחוריו" היינו מהצד השני. (23) אין הבדל בין אחוריהם לתוכם. (24) בכורות לח, א. (25) שם מ"ג. (26) כלים שמודדים בהם יין ושמן, ושואבים בהן את המשקין מן החבית, והמשקה הסמיך נדבק בהם משני הצדדים אגב שאיבה. (27) במשנה: וזומא ליסטרא. בכלים פ"ג מ"ב, מפרש רבינו: כלי שראשו האחד עשוי כעין כף גדולה מנוקבת, ומניחים עליו בשר לצלותו על האש, וראשו השני עשוי כמזלג בעל שלוש שיניים, ותוחבים אותו בבשר הנצלה. (28) המידות מתלככים שני צידיהם בשוה אגב מלאכתם, ולפיכך אין לחלק ביניהם לענין טומאה (הרא"ש בפירושו למשנתנו). וזומא ליסטרא, אפשר להשתמש בה משני ראשיה ומשני צידיה, ומסננת וכן משמרת יש להן בית קיבול קטן מאחוריהן, ולפעמים משתמש בו (ר"ש שם). [בתפארת ישראל, מבאר, ששוליהן כפופים קצת כלפי מעלה, כדי שלא יסתתמו נקביהם כשמניחים את המסננת בכלי שאינו מנוקב]. (29) בכל מקום שהוא. (30) מפני

- 1 מְטָבִיל - מְטָבִיל אֶת הַכֶּלִי.⁴⁷ נְטָמָא אַחֲרֵי הָרִבֵּעַ אוֹ
2 אַחֲרֵי חֲצֵי הָרִבֵּעַ בְּמִשְׁקִין - הָרִי אַחֲרֵי הַכֶּלִי⁴⁸
3 טָמֵא, שְׂאִין חוֹלְקִין אֶת הָאֲחֻרִּים.⁴⁹

(43) שם פרק כה מ"ד. (44) רביעית הקב = לוג.
(45) רובע בראשו האחד, וחצי רובע בשני. (46) מפני שהם כשני כלים, ולכל אחד מהם תשמיש מיוחד לו, ואין השני משמש עמו. (47) אפילו אותו החלק שלא נטמא, לפי שהוא "עצם גוף אחד" (רבינו בפירושו. ראה השלמות להלכה ג). (48) פירוש, אחורי כל הכלי. (49) לענין טומאה הבאה להם מחמת עצמם, אבל כשנטמאו על ידי התוך - אין טומאתם מתפשטת יותר מטומאת התוך עצמו.

- 4 ז. קְמָקוּמוֹס⁵⁰ שֶׁהִיוּ אַחֲרָיו טָמֵאִין וְהָיָה מְרִיתָהּ -
5 אֵין חוֹשְׁשִׁין שְׂמָא יֵצְאוּ מִשְׁקִין מִתּוֹכוֹ וְנִגְעוּ
6 בְּאַחֲרָיו וְחִזְרוּ לְתוֹכוֹ, אֲלֵא הָרִי הַמִּשְׁקִין שֶׁבְּתוֹכוֹ
7 טְהוֹרִין לְתַרְמֵהוּ.⁵¹

(50) שם מ"ח. (51) אבל לא לקודש, שאין אחריים ותוך לקודש, כמו שביארנו למעלה בהלכה א.

בְּרִין רְחִמָּא דְסִיעִין

יום חמישי כ"ד סיון ה'תשפ"ב

הלכות מקואות

- 8 מְצוֹת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא. שְׂיִטְבֵּל כָּל טָמֵא בְּמֵי
9 מְקוֹה וְאַחַר כֵּף יִטְהַר.
10 וּבְאֹר מְצוּהָ זֹאת בְּפָרְקִים אֵלֶּה:

פָּרֶק רֵאשׁוֹן

(1) יבאר שכל הטמאים, בין אדם בין כלים, אין להם טהרה אלא במקווה. הכלים שאין להם טהרה במקווה. זמן חייבי טבילות אימתי, ואם טבלו בבגדיהם. אם צריך כוונה לטבילה ואם צריכים ראוי לביאת מים. דבר החוצץ באדם וכלים.

- 11 א. כָּל הַטָּמֵאִין, בֵּין אָדָם בֵּין כֶּלִים,² בֵּין שְׁנֵטְמָאוּ
12 טָמְאָה חֲמוּרָה שֶׁל תּוֹרָה בֵּין שְׁנֵטְמָאוּ בְּטָמְאָה שֶׁל
13 דְּבָרֵיהֶן³ - אֵין לָהֶן טְהָרָה אֲלֵא בְּטַבִּילָה בְּמֵים
14 הַנִּקְוִין בְּקִרְקָעָה.⁴

(2) להוציא אוכלין שאין להם טהרה כלל. (3) דברי חכמים. (4) 'תורת כהנים' פרשת שמני, פרשתא ט, ה"א. ויתבאר בהלכות הבאות.

- 15 ב. כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה רְחִיצַת בִּשְׁרָה וְכַבּוּס
16 בְּגִדִים מִן הַטָּמְאָה - אֵינוֹ אֲלֵא טַבִּילַת כָּל הַגּוֹף
17 בְּמִקְוֵה. וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר בָּבֹב: וַיִּדְּיוּ לֹא שִׁטָּף בְּמֵים⁵ -
18 כְּלוּמַר, שְׂיִטְבֵּל כָּל גּוּפוֹ.⁶ וְהוּא הַדִּין לְשֹׁאֵר
19 הַטָּמֵאִין, שְׂאֵם טָבֵל כְּלוֹ חוּץ מִרֹאשׁ אֲצַפְעֵי הַקֶּטֶף
20 - עֲדִין הוּא בְּטָמְאָתוֹ. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֵף עַל
21 פִּי שֶׁהֵן מִפִּי הַשְּׂמוּעָה,⁷ הָרִי נֶאֱמַר: בְּמֵים יוֹבֵא

- 22 וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב וְטָהַר - בְּנִין אֵב⁸ לְכָל הַטָּמֵאִים
23 שֶׁיָּבֹאוּ⁹ בְּמֵים¹⁰.

(5) ומשמע לכאורה ששטיפת ידיים מטהרת. (6) חלקי הגוף הנראים לעיניים (ראה לקמן ה"י). (7) ששמע תלמיד מפי רבו, ורבו מרבו עד משה רבינו. (8) אחת משלוש עשרה המידות שהתורה נדרשת בהן, ופירושה: אם נאמרו בתורה פרטי דינים בענין אחד, יש ללמוד מזה לכל הענינים הדומים שיהיה דיניהם כך. (9) כל גופם. (10) הסמיכו חכמים דין זה על הכתוב.

- 24 ג. כָּל הַכֶּלִים שֶׁנֶּטְמָאוּ - יֵשׁ לָהֶן טְהָרָה בְּמִקְוֵה,
25 חוּץ מִכֶּלִי חֶרֶס¹¹ וְכֶלִי זְכוּכִית¹² וְכֵן הַמִּפְּצִין¹³. כֶּלִי
26 חֶרֶס - נֶאֱמַר בּוֹ: וְאֵתוֹ תִּשְׁבֹּר, וְאֵין לוֹ טְהָרָה אֲלֵא
27 שְׁבִירָה. אֲפִלּוֹ חֲבָרוֹ בְּקִרְקָעָה¹⁴, וְאֲפִלּוֹ קֶבֶעוֹ בְּמִסְמָר,
28 וְאֲפִלּוֹ מִלְּאָהוּ סִיד אוֹ גִּפְסִיס - הָרִי הוּא כְּמוֹ שֶׁהָיָה
29 עַד שִׁישְׁבֹּר. וְכֶלִי זְכוּכִית - כֶּכֶלִי חֶרֶס עֲשֹׂאוֹם¹⁵
30 בְּדָבָר זֶה¹⁶.

(11) שבת פד, א. (12) שם יד, ב: יוסי בן יעזר איש צרידה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים גזרו טומאה . . . ועל כלי זכויות. ובדף טו, ב שם אמרו שאין להם טהרה במקוה - כמו כלי חרס. (13) מחצלת. שם פד, ב. (14) תוספתא, כלים בבא־קמא פ"ו ה"ט. (15) שבת טו, ב: "הואיל ותחילת ברייתם (של כלי זכויות) מן החול, שוויניהו רבנן (עשו אותם חכמינו) ככלי חרס". (16) וכן לענין טהרה במקווה, ומה שאמר "בדבר זה" התכוון להוציא קבלת טומאה מגביהם, שכלי חרס אינו מטמא אלא כשנגעה טומאה באווירו, וכלי זכויות מיטמא רק מגבו (צידו החיצון). ראה ה"ל כלים פט"ו ה"ה. ובגמרא שם (טז, א) נימקו: מפני שכשנשבתו יש להם תקנה על ידי היתוך כמו כלי מתכת, השוו חכמים דינם לכלי מתכת בענין זה.

- 31 ד. הַמִּפְּצִין¹⁷ אֵינוֹ בְּכֻלָּל הַכֶּלִים הַמְקַבְּלִים שְׂאֵר כָּל
32 הַטָּמְאוֹת¹⁸. לְפִי שְׂאֵינוֹ כֶּלִי קַבּוּל, אֵינוֹ מִכֶּלִי כֶּלִי
33 עֵץ הָאֲמוּרִין בַּתּוֹרָה¹⁹. וְהוּאֵל וְהוּאֵל רָאוּי לְמִשְׁכָּב,
34 נִתְרַבָּה לְטָמְאָת מִדְּרָס בְּלִבְדָּה²⁰ דִּין תּוֹרָה²¹. וְכֵיוֹן
35 שְׂאֵין לוֹ טָמְאָה וְטָהָרָה בְּפִירוּשׁ וְנִתְרַבָּה²² לְטָמְאָה,
36 לֹא יִתְרַבָּה לְטָהַר בְּמִקְוֵה; שְׂאֵין מִתְטָהַר בְּמִקְוֵה
37 אֲלֵא הַכֶּלִים הָאֲמוּרִין בַּתּוֹרָה. וְאֵין לְמִפְּצִין טְהָרָה
38 אֲלֵא קְרִיעָתוֹ, עַד שִׁישְׁבֹּר פְּחוֹת מִשְׁשָׁה עַל שִׁשָּׁה
39 טָפְחִים²³.

(17) שם פד, ב. (18) חוץ מטומאת מידרס, כמבואר לקמן. (19) ויקרא יא, לב. ובמדבר לא, כ. מפני שהוקשו (הושוו) כלי עץ לשק האמורים שם שיש לו בית קיבול. (20) שנאמר (ויקרא טו, כד): "וכל המשכב אשר ישכב עליו יטמא" לרבות פשוטי כלי עץ המיוחדים למשכב ומושב. (21) אבל מקבל טומאה מגזירת חכמים, כפי הכלל המקובל בדינינו: כל המטמא מידרס מטמא טמא מת (ראה ה"ל כלים פכ"ג ה"א). (22) מהדרשה שהבאנו למעלה. בשבת פד, א - למדו מן הכתוב, שכל דבר שאין לו טהרה במקווה אינו

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום חמישי כ"ד סיון – ספר טהרה – הלכות מקואות קנג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ז. **כָּל הַטּוֹבֵל³³ צָרִיךְ שְׂטִיבֵל כָּל גּוּפוֹ כְּשֶׁהוּא עֹרֵם**
בְּבֵת אֶחָת. וְאִם הָיָה בַּעַל שְׂעָר - יִטְבִּיל כָּל שְׂעָר
רֹאשׁוֹ, וְהָרִי הוּא כְּגוּפוֹ דִּין תּוֹרָה. וְכָל הַטָּמְאִין
שֶׁנִּטְבְּלוּ בְּבִגְדֵיהֶן - עֲלֵתָה לָהֶן טְבִילָה³⁴, מִפְּנֵי
שְׁתֵּמִיּוֹם בָּאִין בָּהֶן³⁵ וְאֵינָן חוֹצְצִין. וְכֵן הַנֶּפֶד³⁶
שֶׁטְבָלָה בְּבִגְדֵיהָ - מִתַּרְתֵּן לְבַעֲלָהּ.

~ נקודות משיחות קודש ~

חוץ מראש אצבע קטנה...

בפ"א ה"ב כתב "אם טבל כולו חוץ מראש אצבע הקטנה עדיין הוא בטומאתו", ומוסיף כאן אודות הצורך להטביל כל ראשו שהוא כגופו דין תורה. מכאן יש ללמוד הוראה בעבודת ה' עד כמה נוגע גם דבר פעוט ופעולה קטנה של יהודי, שהרי השיער הוא טפל לגוף וזה שנמצא באדם בשעת הטבילה הוא באקראי, שכן יכול היה לגלח ראשו ולטבול, ובכל זאת גם עניין פעוט זה יש לו ערך גדול עד שחייב להטביל כולו.

כך גם פעולות הנראות קטנות כמו נתינת פרוטה לעני חשובות הן וצריכות להיעשות בפרסום כי לעולם לא ידע מי רואהו ועד כמה השפיעה פעולתו על אדם אחר שראה את נתינת הצדקה. ואין מקום לטעון שהרי מדובר בסכום זעום כל כך ומה היא החשיבות הגדולה לכאורה, כי נתינת צדקה היא מצות ה' וכשמדובר על ציווי ה' אין חילוק בין גדול לקטן ובכל מקרה מקיימים ציווי ה'. ובנוסף, כשיקיים מצוה זו הרי "מצוה גוררת מצוה" יעורר הדבר אצלו את ה'תיאבון' לקיים עוד ועוד מצוות, עד שיהיה שלם בכל ענייני התורה ומצוותיה.

(על פי יין מלכות' ספר טהרה סימן לב)

33) עירובין ד, ב. 34) ביצה יח, א. 35) הבגדים סופגים ומעבירים את המים לגוף. 36) שם.

ח. **כָּל הַטּוֹבֵל³⁷ צָרִיךְ לְהַתְפּוֹן לְטְבִילָה, וְאִם לֹא**
נִתְפַּנֵּן - עֲלֵתָה לוֹ טְבִילָה לְחִלּוּן³⁸. אֲפֹלוּ נִדָּה
שֶׁטְבָלָה בְּלֹא פְּנֵה, כְּגוֹן שֶׁנִּפְלָה לְתוֹךְ הַמַּיִם אוֹ
יָרְדָה לְהִקְרֹם³⁹ - הָרִי זֶה מִתַּרְתֵּן לְבַעֲלָהּ⁴⁰; אֲבָל
לְתַרְוֶמָּה וּלְקַדְשִׁים אֵינָה טְהוֹרָה עַד שֶׁתְּטַבֵּל
בְּכֻנָּה⁴¹.

37) חולין לא, א. 38) שם. 39) ולא התכוונה להיטהר מטומאתה. 40) כרב שם, נגד דעת רבי יוחנן. ואף-על-פי שכלל בידו: רב ורבי יוחנן, הלכה כרבי יוחנן, פסק כאן כרב, מכיוון שמסקנת הגמרא שם גבי גל שנתלש היא לפי דעת רב (כסף-משנה). 41) שם. ובמשנה חגיגה יח, ב אמרו: לתרומה – צריכה כוונה לטהרת תרומה, ולקודש – צריכה כוונה לטהרת קודש.

ט. **הַכּוֹפֶת⁴² יָדָיו וְרַגְלָיו וְיָשָׁב לוֹ בְּאַמַּת הַמַּיִם⁴³, אִם**
נִכְנסוּ מַיִם דֶּרֶךְ כָּלּוּ - טְהוֹרִים⁴⁴. הַקּוֹפֵץ⁴⁵ לְתוֹךְ

מקבל טומאת מידרס, וביארו שם שלא מיעט הכתוב אלא דבר שאין במינו דבר שיש לו טהרה, כגון כלי חרס, שכל דבר העשוי מחרס אינו ניטהר במקוה, אבל מפץ שיש במינו דבר המתטהר במקוה, כגון סלים, נתרבה לטומאת מידרס מ"וכל המשכב". [נמשלשונו של רבינו כאן יוצא ברור, שכל פשוטי כלי עץ אין להם טהרה במקוה, מפני שלא נכללו בכתוב "וכל כלי עץ", ונתרבו לטומאת מידרס מן הכתוב "וכל המשכב" מפני שיש במינם כלים המיטהרים במקוה. והראב"ד חולק, ומחלק בין פשוטי כלי עץ ובין מפץ העשוי מגמי ועשבים אחרים, שאינם כלי כלל, ודעתו שפשוטי כלי עץ כלולים באמור "וכל כלי עץ", ומכיוון שנתרבו לטומאה נתרבו גם לטהרה הכתובה באותו ענין, אבל מפץ של גמי שאינו כלי כלל לא נכלל באמור לענין טומאה, ולפיכך אין לו טהרה במקוה (ראה 'תוספות' שבת שם ד"ה מפץ, שכתבו כהראב"ד)]. (23) כשיעורו לטומאה. משנה, כלים פ"ו מ"ז.

ה. **הַזֶּבֶד²⁴ אֵין לוֹ טְהוֹרָה אֲלֹא בְּמַעֲנֵן²⁵, שֶׁהָרִי נֶאֱמַר**
בוֹ: בְּמַיִם חַיִּים. אֲבָל הַזֶּבֶה וְשֶׁאֵר הַטָּמְאִין, בֵּין
אָדָם בֵּין בְּלִים - טוֹבֵלִין אָף בְּמַקְוָה.

(24) מקוואות פ"א מ"ח. (25) של מים מתוקים ראויים לשתייה, אבל מלוחים או מרים וכן מעיינות חמים – פסולים כמבואר בהל' פרה אדומה פ"ו ה"ב גבי מי חטאת, שהתורה אמרה בהם גם כן "מים חיים".

ו. **כָּל חַיִּי טְבִילוֹת²⁶ טְבִילָתוֹ בַּיּוֹם²⁷, חוּץ מִנֶּפֶד**
וְיֹלְדֵת שֶׁטְבִילָתוֹ בְּלִילָה²⁸, כְּמוֹ שֶׁבֶּאֱרָנוּ²⁹ בְּעֵנֶן
נִדָּה. וּבַעַל קָרִי טוֹבֵל וְהוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם כָּלּוּ, מִתַּחֲלַת
הַלֵּילָה³⁰; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה לַפְּנוֹת עֶרְבִי³¹ יִרְחֹץ בְּמַיִם
- מְלֻמָּד, שֶׁטּוֹבֵל וְהוֹלֵךְ מִתַּחֲלַת הַלֵּילָה עַד הָעֶרֶב
שֶׁמֶשׁ³².

(26) שבת קכא, ב. (27) ביום האחרון לטומאתם, ואינם רשאים בלילה שלפניו א"ע" שהלילה שייך ליום שלאחריו. ומלמדנו עוד, שאינם צריכים לחכות עד גמר יום הטומאה, היינו עד שקיעת החמה. במגילה כ, א למדו מהכתוב (במדבר יט, ט): "והזהה הטהור על הטמא . . . ביום השביעי", שהזהה פסולה בלילה, וטבילה לומדים בהיקש מהזאה. [נאע"פ שלמדו טבילה מהזאה, נראה שיש הבדל גדול בין שתיהן: טבילה בלילה שאחרי ימי הטומאה, כשירה והזאה פסולה, שהרי במשנה (פרה פ"ב מ"א) אמרו סתם "פסול", וכן גם לשונו של רבינו בהל' פרה אדומה פ"א ה"א. ונשאר לברר למה לא אמרו בזה: אין היקש למחצה. ראה 'תוספות' נדה סז, ב ד"ה משום סרך]. (28) בליל שמיני לתחילת ראייתה. בנדה כתבה תורה (ויקרא טו, יט): "שבעת ימים תהיה בנדתה" – תהא בנדתה כל שבעת הימים, ויולדת איתקש (הושוותה) לנדה (פסחים צ, ב). (29) בספר קדושה, בהל' איסורי ביאה פ"ד ה"ו. (30) אם ראה קרי בלילה, רשאי לטבול לפני הנץ החמה (ראה השלמות). (31) רבינו מפרש כשהגיע הערב, ולא כפירוש רש"י (ראה רש"י 'תוספות' נזיר סו, א בענין קושיית שמואל). (32) למחרת היום.

שמואל הניח מפצים על קרקע הנהר לעמוד עליהם. (59) שלא יראוה המסתובבים בנמל. רבינו מפרש כך מה שאמרו שם: אבוה דשמואל עבד לבנתיה (עשה לבנותיו) . . . ומפצי בימי תשרי. וכן פירש ב'ערוך'. (60) שם.

1 המְקוֹה - הָרִי זֶה מְגֻנָּה. וְהַטּוֹבֵל פְּעָמִים⁴⁶ בַּמְקוֹה -
2 הָרִי זֶה מְגֻנָּה. וְהָאוֹמֵר⁴⁷ לַחֲבֹרוֹ: כָּבֵשׁ יָדָהּ⁴⁸ עָלַי
3 בַּמְקוֹה - הָרִי זֶה מְגֻנָּה.

(42) הקושר (תוספתא, מקואות פ"ח ה"א). (43) בחפירה שמכונסים בה ארבעים סאה מים. (44) כשאדם נכנס למים כדרכו בעמידה על רגליו מתקבל על הדעת שנכנס המים דרך כולו, אבל אדם כפות שישב במים צריך לבדוק אם נכנסו או לא. (45) שם פ"ה ה"י. (46) שם. (47) שם. (48) ללחוץ על ראשו, כדי שייכנס כולו למים. בתשובות הריב"ש סי' רצג (מובאה בספ"ה-משנה כאן) מפרש טעם הגיוני, מפני שבכל שלושת המקרים הללו נראה כאילו כוונתו להקר או – באומר כבוש ידך – לשם שחוק, וטבילה צריכה כוונה לתרומה ולקודש (למעלה ה"ח), ואם יגע הטובל הזה בתרומה וקדשים, יאמרו הרואים שטבילה אינה צריכה כוונה ויבואו לידי מכשול. [במסכת כלה רבתי פ"י, אמרו: "והטובל שני פעמים הרי זה מגונה, דילמא דייב על אינשי ולא חזי ליה" פירוש שמא יתיו מים על אנשים העומדים שם בין טבילה לטבילה והוא לא יראה אותם (לפני טבילה ראשונה הוא מסתכל ורואה). ושם אמרו שקופץ לתוך האמבטי "הוא דרך המיתה" (סכנה יש בדבר) ומובן שהוא הדבר בקופץ לתוך המקוה. וגדולה הפליאה שהריב"ש לא הביא ברייתא זו].

4 י. בֵּית הַסֵּתְרִים⁴⁹ וּבֵית הַקִּמְטִים אֵינָן צָרִיכִין שְׂכִיבָאוּ
5 בִּהְיוֹן הַמֵּים; שְׁנֵאמַר: וְיָדִיו לֹא שָׁטַף בְּמֵים - אֵיבָרִים
6 הַנִּרְאִים בְּלִבְדָּר⁵⁰. וְאֵף עַל פִּי כֵן צָרִיכִין לִהְיוֹת
7 רְאוּיִין⁵¹ שְׂכִיבָאוּ בִּהְיוֹן הַמֵּים וְלֹא יִהְיֶה דָּבָר חוּצָא⁵².
8 לְפִיכָף אָמְרוּ חֻכְמִים⁵³: לְעוֹלָם יִלְמַד אָדָם בְּתוֹךְ
9 בֵּיתוֹ, שְׁתִּיהֶיהָ אֲשֶׁה מְדִיחָה בֵּין קִמְטִיָּה בְּמֵים וְאַחֵר
10 כֵּן תִּטְבֹּל. וְהָאֲשֶׁה טוֹבֵלֶת בְּדֶרֶךְ גְּדִילֶתָהּ⁵⁴, כְּאוֹרֶגֶת
11 וְכִמְנִיקָה אֶת בָּנָהּ.

(49) המקומות בגוף שאינם מגולים כשהאדם נמצא במצב טבעי. (50) ב'תורת כהנים' פרשת מצורע, פ"ד ה"ה דרשו: "מה ידיו בנראה אף כל בנראה, פרט לבית הסתרים". (51) קידושין כה, א. (52) בין אותם המקומות לבין המים אם יגיעו לשם. בפרק הבא יבואר מה הם הדברים החוצצים (ראה הלכה יב). (53) מימרא של רבא, נדה סו, ב. (54) כדרך עמידתה הטבעית בשעה שהיא אורגת או מיניקה את בנה, שהיא מתכופפת קצת (שם פז, א).

12 י.א. אֲשֶׁה⁵⁵ אֵינָה טוֹבֵלֶת בְּנִמְלָה⁵⁶, מִפְּנֵי שְׁמֵתִיפִישֶׁת
13 מִבְּנֵי הָעִיר⁵⁷ וְאֵינָה טוֹבֵלֶת בַּהֶגֶן⁵⁸. וְאִם הִקִּיף לָהּ
14 מִפֶּן וּכְיוּצָא בּוֹ כְּדִי לְהַצְנִיעָהּ⁵⁹ - טוֹבֵלֶת בְּנִמְלָה. וְלֹא
15 תִּטְבֹּל עַל גְּבִי כְּלִי חֶרֶס⁶⁰ אוֹ סֵל וּכְיוּצָא בִּהְיוֹן, מִפְּנֵי
16 שְׁמִפְחָדָת וְלֹא תַעֲלֶה לָּהּ טְבִילָה.

(55) שם. (56) מקום שהספינות עוגנות. (57) הבאים שמה לרגל עסקיהם. (58) כך פירש רבינו חננאל (ראה 'תוספות' שם טו, ב ד"ה אשה), אולם רש"י מפרש מפני הטיט המצוי שם, והוא נדבק על רגליה – וחוצץ. והוא יפרש שאביו של

יב. אֶחָד הָאָדָם אוֹ הַכֵּלִים⁶¹ לֹא יִהְיֶה דָּבָר חוּצָא
18 בֵּינָם וּבֵינָן הַמֵּים. וְאִם הָיָה דָּבָר חוּצָא בֵּינָם וּבֵינָן
19 הַמֵּים, כְּגוֹן שֶׁהָיָה בָצֵק אוֹ טִיט מְדַבֵּק עַל בֶּשֶׂר
20 הָאָדָם אוֹ עַל גּוֹף הַכֵּלִי - הָרִי זֶה טָמֵא בְּשִׁהְיָהּ, וְלֹא
21 עָלְתָהּ לָהֶן טְבִילָה. דָּבָר תוֹרָה⁶²: אִם הָיָה דָּבָר
22 הַחוּצָא חוּפָה אֶת רֹב הָאָדָם אוֹ רֹב הַכֵּלִי - לֹא עָלְתָה
23 לָהֶן טְבִילָה. וְהוּא⁶³ שִׁיקְפִיד עָלָיו וְרוּצָה לְהַעֲבִירוֹ;
24 אֲבָל אִם אֵינוֹ מְקַפִּיד עָלָיו וְלֹא שָׁם אוֹתוֹ עַל לֵב בֵּין
25 עֶבֶר בֵּין לֹא עֶבֶר - אֵינוֹ חוּצָא וְאֵף עַל פִּי שְׁחוּפָה
26 אֶת רִבּוֹ. וְכֵן אִם הָיָה חוּפָה מְעוּטוֹ - אֵינוֹ חוּצָא, אֵף
27 עַל פִּי שֶׁהוּא מְקַפִּיד עָלָיו. מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים⁶⁴: שְׁפָלָה
28 דָּבָר הַחוּצָא, אִם הָיָה מְקַפִּיד עָלָיו - לֹא עָלְתָה לוֹ
29 טְבִילָה, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא עַל מְעוּטוֹ, גְּזֵרָה מְשוּם
30 רִבּוֹ; וְכָל דָּבָר חוּצָא, אִם הָיָה חוּפָה אֶת רִבּוֹ - לֹא
31 עָלְתָה לוֹ טְבִילָה, אֵף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְקַפִּיד עָלָיו,
32 גְּזֵרָה מְשוּם רִבּוֹ הַמְקַפִּיד עָלָיו. נִמְצְאָת אוֹמֵר: שְׁאִם
33 הָיָה עַל בֶּשֶׂר הָאָדָם אוֹ עַל גּוֹף הַכֵּלִי דָּבָר מְדַבְּרִים
34 הַחוּצָא, כְּגוֹן בָּצֵק וְזִפְת וּכְיוּצָא בִּהְיוֹן, אֲפִילוּ סָפָה
35 פְּתֻרָדֵל, וְהוּא מְקַפִּיד עָלָיו - לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה;
36 וְאִם אֵינוֹ מְקַפִּיד עָלָיו - עָלְתָה לוֹ טְבִילָה, אֲלֵא אִם
37 כֵּן הָיָה חוּפָה רֹב הַכֵּלִי אוֹ רֹב הָאָדָם, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ.

~ נקודות משיחות קודש ~

אינו חוצץ...

עיקוב החציצה הוא תנאי צדדי בטבילה ולא פגם במהותה ולכן אם דבר חופה רק את מיעוטו או אפילו את רובו ואינו מקפיד עליו, עלתה לו טבילה מן התורה. אבל העיקוב ב"טובל ושרץ בידו" הוא פגם במהות הטבילה כי עניינו של שרץ הוא היפך הטהרה.

וראיה לדבר שמהתורה אם טבל כולו חוץ מראש אצבע קטנה הרי הוא בטומאתו, אבל אם טבל בחציצה שאינו מקפיד עליה בכל זאת נקרא טובל כולו, ומכאן שהוא תנאי צדדי.

(על פי לקו"ש חז"ח ע' 19 הע' 19)

~ נקודות משיחות קודש ~

דבר החוצץ...

שני דינים בטבילה וכל אחד בעל גדר שונה; הדין שצריך לטבול כל גופו במקוה הוא דין במעשה הטבילה של האדם שאפילו אם השאיר ראש אבר קטן בחוץ אין כאן מעשה טבילה (מן התורה), והדין שלא תהיה חציצה בינו ובין המים אינו חיסרון במעשה הטבילה אלא עניין צדדי

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי כ"ה סיון - ספר טהרה - הלכות מקואות קנה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

8 - דבר החוצץ שבתנאים מסוימים אינו מעכב כי אין כאן פגם במעשה הטבילה.
חוצץ, שְׁהָרִי נִמְחָה בְּמִים¹⁰; וְכִשְׁהוּא יָבֵשׁ - 8
חוצץ. 9

בכך יובן מדוע בחר האדמו"ר הזקן באגרת התשובה (פרק ה') לתאר את הקשר שבין ישראל לקב"ה (על פי הפסוק כי חלק ה' עמו כו') במילים: "אין שום דבר גשמי ורוחני חוצץ לפניו יתברך", כי הוא חידוש לגבי מה שביאר (בחלק א' פרק מ"ח) ש"הארץ הלזו הגשמית... מלא כל הארץ כבודו" היינו אור-אין-סוף ברוך-הוא כמו שנאמר "את השמים ואת הארץ אני מלא, נאום ה'" כי שני הדינים בטבילה הם בדוגמת שני האופנים המתוארים בפרק מ"ח ובאגרת התשובה.

בפרק מ"ח מדבר על כך שהקב"ה נמצא בכל מקום בשווה אצל כל הנבראים כי הוא מצד גדולתו של הקב"ה שאין לו סוף, והוא בדוגמת הטבילה המקיפה את כל האדם בשווה. אבל באגרת התשובה מדבר על דבר מעלתם של ישראל מצד עצמם שהם "חלק הוי' עמו" ו"חלק משם הוי' ב"ה" והיה מקום לחשוב שאי אפשר שהוי' עצמו "יגיע" אל נשמת ישראל כפי שירדה "ממדרגה למדרגה על ידי השתלשלות העולמות" והתלבשה בגוף הגשמי עד שיש לה שייכות לגשמיות. לכך בחר אדמו"ר הזקן במילים "אין שום דבר גשמי ורוחני חוצץ כו'" כי נשמות ישראל בטלים לקב"ה משום שהם חלק אלוה ממעל מצד מעלת עצמם, ולכן אין בין ישראל לקב"ה גם לא דבר החוצץ כי גם הציור הגשמי שבו התלבשה הנשמה אינו חוצץ בין ישראל לקב"ה.

(על פי דק"ש ח"ט ע' 75)

11 שרף הנוסף מעץ התות. 12 דקל. 13 מפני שאינם נימוחים במים. 14 אינם מעכבים על המים מלהגיע לגוף. 15 בתוספתא שם מבואר הטעם: "מפני שהם לכלוכי הפירות", פירוש ודרכם של בני אדם להקפיד עליהם ומיעוט שאדם מקפיד עליו חוצץ (ראה פרק י"א הלכה י"ב). 16 שנדבק יפה וקשה להעבירו. 17 מנחות כא, א. [רש"י שם פירש, שהתחיל להתייבש וכשנוגעים בו נמשכים ממנו חוטי דם. ואולי שני השיעורים דומים]. 18 שנתלשו מן הגוף ולא נפרדו ממנו לגמרי. 19 אם יש עליהם דבר החוצץ ואינם נידונים כתלושים לגמרי (כסף משנה).

ג. בית הסתרים באִשה - חוצץ עד שתדיח תחלה²⁰, 15
שְׁתַּחֲצֶה שָׁם תָּמִיד וְהָאֵבֶק מִתְקַבֵּץ וְחוצץ. בְּמָה 16
דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּנִשְׁוֹאָה²¹; אֲבָל בְּפִנוּיָהּ, הוֹאִיל 17
וְאִנָּה מִקְפָּדָת - אֵינוֹ חוצץ²². 18

20 אינה רשאית לטבול בלי הדחה תחלה. 21 שמקפידה כדי שלא תתגנה על בעלה. 22 אפילו אם יש שם לכלוך (תוספתא שם הלכה ד).

יום שישי כ"ה סיון ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שְׁנִי

ד. הָאֵגֶד²³ שְׁעַל גְּבִי הַמִּפָּה, וְהַשְׁקָשִׁין שְׁעַל גְּבִי הַשְּׂבָר²⁴, וְהַשְּׂרִיִּים²⁵ וְהַנְּזִמִּים²⁶ וְהַקְּטָלִיִּות²⁷ וְהַטְּבָעוֹת: בְּזֶמֶן שֶׁהֵן חֲזָקִים²⁸ וְדְבוּקִים בְּפֶשֶׁר - 19
חוצצים; רָפִים²⁹ - אֵינֶם חוצצים. 22

23 תחבושת. 24 החובש קושר קשקשי מתכת על השבר אחרי שקירב שני חלקיו זה לזה. קשקשים אלה שומרים שלא יתרחקו חלקי השבר זה מזה. 25 שרשראות לקישוט. 26 נזמי האף. 27 מחרוזות של גרגירי זהב שהנשים עונדות סביב צוואריהן. 28 מהודקים בחזקה. 29 אינם לחוצים לבשר והמים ייכנסו ביניהם ובין הגוף.

ה. חוטי צֶמֶר וְחוטי פֶּשֶׁת וְהַרְצוּעוֹת שְׁקוּשְׁרוֹת 23
הַנָּשִׁים בְּרָאשֵׁיהֶן לְנוֹי - חוצצים, מִפְּנֵי שְׁמִבְדִּילִין 24

1 א. אֵלוֹ חוצצים² בְּאֵדָם: לְפָלוֹף³ שְׁחוּץ לְעֵין, 1
וְגִלְד⁴ שְׁחוּץ לְמִפָּה, וְהָדָם יָבֵשׁ שְׁעַל גְּבִי הַמִּפָּה, 2
וְהַרְטִיָּה שְׁעַלֶּיהָ, וְגִלְדֵי צוּאָה⁵ שְׁעַל בְּשָׂרוֹ, וְכֶצֶק 3
או טִיט שֶׁתַּחַת הַצֶּפֶרֶן, וְהַמְלָמוּלִין⁶ שְׁעַל הַגּוֹף, 4
וְטִיט הַיָּוֵן⁷, וְטִיט הַיּוֹצְרִים⁸, וְטִיט שֶׁל דְּרָכִים 5
הַנִּמְצָא שָׁם תָּמִיד אֲפִלּוּ בַּיָּמֹת הַחֲמָה⁹ - כָּל אֵלוֹ 6
חוצצים. וְשָׂאָר כָּל הַטִּיט: כִּשְׁהוּא לֹחַ - אֵינוֹ 7

- 1 בין הגוף ובין המים. אבל חוטי שער - אין חוצצין,
- 2 מפני שהמים באין בהן אף על פי שאינן רפין.
- 3 ו. חוטי שפצואר³⁰ - אינן חוצצין, אפילו של
- 4 פשתן³¹, לפי שאין אשה חונקת עצמה בהן³². אבל
- 5 חבקים³³ שפצואר, פגון קטליות וענקים - חוצצין,
- 6 לפי שהאשה חונקת עצמה בהן כדי שתראה בעלת
- 7 בשר.
- 8 ז. שער שעל הלב שנתקשר ונעשה קלקלי³⁴, וכן
- 9 קלקלי הזקן - חוצצין.
- 10 ח. חץ התחוב באדם: בזמן שהוא נראה³⁵ - חוצצין,³⁶
- 11 ובזמן שאינו נראה³⁷ - טובל³⁸ ואוכל בתרומתו
- 12 לערב³⁹, אף על פי שהוא חץ טמא. וכן מי שבלע
- 13 טבעת טמאה וטבל - הרי זה טהור; ואם הקיאה
- 14 אחר שטבל - נטמא במגע⁴⁰. שפכר בארנו, שכל
- 15 הבלועים בגוף החי לא מטמאין ולא מתטמאין.
- 16 נכנסו צורות וקיסמין בסדקי רגליו מלמטה -
- 17 חוצצין⁴¹.
- 18 ט. אספגנית, מלוגמא ורטיה⁴² שעל בית הסתרים
- 19 - חוצצין; אף על פי שאינו צריך שיפנסו בהן
- 20 המים, צריכין שהיו ראויין ולא יהא בהן דבר
- 21 חוצץ, כמו שפארנו. היתה בו שורה אחת או
- 22 שתיים⁴³ חוץ למפה וראשה מדבק למפה, או שהיו
- 23 שתי שערות ראשם מדבק בטיט או בצואה, או
- 24 שהיו שתי שערות בריסי עיניו מלמטה ונקבן
- 25 והוציאן בריסי עיניו מלמעלה - הרי אלו חוצצין.
- 26 טו. שתי שערות או יתר שהיו קשורין באחת קשר
- 27 אחד - אינן חוצצין, מפני שהמים באין בהן.
- 28 יא. האוחז באדם ובכלים והטבילן - הרי הן
- 29 בטמאתן, ואף על פי שרפה ידיו⁴⁵ עד שבאו בהן
- 30 המים, גזרה שמה לא ירפה. ואם הדיח ידיו במים
- 31 - עלתה להן טבילה⁴⁶.
- 32 יב. המפשלת בנה לאחורה⁴⁷ וטבילה - לא עלתה
- 33 לה טבילה; שמה היה טיט ברגלי התינוק או בידי
- 34 ונדבק באמו בשעת טבילה וצץ, ואחר שעלתה
- 35 נפל⁴⁸.
- 36 יג. נדה שנתנה שורה בפיה או שקפצה⁴⁹ ידה או
- 37 שקרצה⁵⁰ בשפתותיה או שנמצא עצם בין שניה⁵¹ -
- 38 כאלו לא טבילה. וכן שאר כל הטמאים. נתנה מעות
- 39 בפיה וירדה וטבילה - טהרה מטמאת הנדה⁵², והרי
- 40 היא טמאה על גב רקה⁵³, ונמצאת ראשון לטמאה⁵⁴
- 41 כמי שנגע ברק הנדה. וכן הדין בזב.
- 42 יד. ואלו שאין חוצצין באדם: קלקלי הראש ובית
- 43 השחי ובית הסתרים שבאיש, ולפלוג שבעין, וגלד
- 44 שהעלתה המכה, ולכלוכי צואה שעל בשרו, וצואה
- 45 שפתחת הצפרין⁵⁵, וצפרן המדלדלת, וכשות הקטן,
- 46 והוא השער הדק שעל בשרו - כל אלו אינן חוצצין.
- 47 טו. שלא כנגד בשר האצבע. אבל שכנגד הבשר חוצצת.
- 48 טו. שתי שערות או יתר שהיו קשורין באחת קשר
- 49 אחד - אינן חוצצין, מפני שהמים באין בהן.
- 50 יא. האוחז באדם ובכלים והטבילן - הרי הן
- 51 בטמאתן, ואף על פי שרפה ידיו⁴⁵ עד שבאו בהן
- 52 המים, גזרה שמה לא ירפה. ואם הדיח ידיו במים
- 53 - עלתה להן טבילה⁴⁶.
- 54 יב. המפשלת בנה לאחורה⁴⁷ וטבילה - לא עלתה
- 55 לה טבילה; שמה היה טיט ברגלי התינוק או בידי
- 56 ונדבק באמו בשעת טבילה וצץ, ואחר שעלתה
- 57 נפל⁴⁸.
- 58 יג. נדה שנתנה שורה בפיה או שקפצה⁴⁹ ידה או
- 59 שקרצה⁵⁰ בשפתותיה או שנמצא עצם בין שניה⁵¹ -
- 60 כאלו לא טבילה. וכן שאר כל הטמאים. נתנה מעות
- 61 בפיה וירדה וטבילה - טהרה מטמאת הנדה⁵², והרי
- 62 היא טמאה על גב רקה⁵³, ונמצאת ראשון לטמאה⁵⁴
- 63 כמי שנגע ברק הנדה. וכן הדין בזב.
- 64 יד. ואלו שאין חוצצין באדם: קלקלי הראש ובית
- 65 השחי ובית הסתרים שבאיש, ולפלוג שבעין, וגלד
- 66 שהעלתה המכה, ולכלוכי צואה שעל בשרו, וצואה
- 67 שפתחת הצפרין⁵⁵, וצפרן המדלדלת, וכשות הקטן,
- 68 והוא השער הדק שעל בשרו - כל אלו אינן חוצצין.
- 69 טו. שלא כנגד בשר האצבע. אבל שכנגד הבשר חוצצת.
- 70 טו. שתי שערות או יתר שהיו קשורין באחת קשר
- 71 אחד - אינן חוצצין, מפני שהמים באין בהן.

יט. נדה שנתנה תבשיל לבנה וטבילה⁶⁸ - לא עלתה²⁶
לה טבילה, מפני השמנונית שעל ידיה.²⁷

(68) בלי רחיצת ידיים.

כ. שרטה בבשרה והוציא דם וטבילה: בתוך שלשה²⁸
ימים - אין מקום השריטות חוצץ⁶⁹; לאחר שלשה²⁹
ימים - חוצץ, מפני שהדם נקפה שם כגלד שעל³⁰
גפי המפה⁷⁰. וכן לפלוף שבעין⁷¹, אם היה יבש,
והוא שהתחיל להוריק⁷² - חוצץ בנדה.³²

(69) השלושה ימים הראשונים הדם שעל מקום זה עודנו רך
והוא כחלק מן הבשר (רש"י). (70) פירוש, שחיוץ למכה,
אבל גלד שעל המכה עצמה אינו חוצץ, כמו ששנינו
במקואות פרק ט משנה ד (ראה ראב"ד וכסף משנה).
(71) למעלה בהלכה א למדנו שלפלוף מחוץ לעין חוצץ בין
לח ובין יבש, וכאן המדובר בליפלוף שבתוך העין.
בתוספות שם דיבור המתחיל לפלוף פירשו, מפני שהדמעה
שבתוך העין מרטיבה את הלפלוף ומעכבת את ההתייבשות,
אבל הלפלוף שמבחוץ הוא סמיך וממהר להתייבש.
(72) לפלוף יבש צבעו ירוק [ומה שכתב רבינו "וכן" מפרש
הכסף משנה: כמו שבשריטה חוצץ הדם כשנתייבש כך גם
הלפלוף שנתייבש חוצץ. ראה שם פירוש הרא"ש והטור].

כא. כחל⁷³ שבעין - אינו חוצץ; שעל גב העין -
חוצץ. ואם היו עיניה פורחות⁷⁴ - אף על גבי העין
אינו חוצץ⁷⁵.

(73) צבע כחול שהנשים נותנות בעיניהן (נדה שם).
(74) עוצמת ופוחתת תדיר. (75) מפני שתנועת העפעפיים
מורידה את הכוחל ונשארה רק שיכבה דקה מאוד שאין בה
ממש (רש"י שם).

כב. פתחה עיניה ביותר או עצמתן ביותר - לא
עלתה לה טבילה. במה דברים אמורים? לענין
טהרות⁷⁶; אבל להתיירה לבעלה - הרי זו מתרת. אף
על פי שנתנה תבשיל לבנה, או שהיה בה שרט יטון,
או שהיה על גב עינה כחל, ובין פתחה עיניה או
עצמתן - הרי זו מתרת לבעלה⁷⁷. שכל הדברים
האלו וכיוצא בהן אינן חוצצין אלא מדבריהן,
ולענין טהרות גזרו, לענין ביאה לא גזרו⁷⁸. וכל
החוצץ בנדה לטהרות - חוצץ בשאר הטמאין לענין
טהרות, וחוצץ בגר בשעת טבילה⁷⁹.

(76) שאם נגעה בטהרות נטמאו. (77) רבינו חזון ומונה
בקיצור נמרץ את כל ההלכות ודילג על ליפלוף שבעין,
מפני שהשווהו במקומו לשרטה בבשרה ושניהם מדין יבוש
נגעו בהם, לפיכך לא ראה צורך בכך למנות שניהם.
(78) הרי"ף גורס בנדה שם: "ולית הילכתא ככל הני
שמעתתא, אלא כי איתמר הכי לענין טהרות איתמר, אבל
לבעלה שפיר דמי". פירוש, אין הלכה ככל השמועות
האלה, ומה שנאמר שחוצצים - לענין טהרות נאמר, אבל
לבעלה מותרת. (79) כשהוא טובל לגירותו. גוי המתגיר
צריך מילה וטבילה.

ושערה אחת שנקשרה - חוצצת. והוא שיהיה¹
מקפיד עליה; אבל אם אינו מקפיד עליה - עלתה²
לו טבילה, עד שיהיה רב שערו⁵⁶ קשור נימא נימא
בפני עצמה. כזה הורו הגאונים. ונראה לי, ששערו
של אדם בגופו הוא חשוב לענין טבילה, ואינו
בגוף בפני עצמו כדי שנאמר רב השער⁵⁷, אלא אף
על פי שכל שער ראשו קשור נימא נימא, אם אינו
מקפיד עליו - עלתה לו טבילה; אלא אם פן נצטרף
לחוצץ אחר על גופו⁵⁸ ונמצא הפל רב גופו, כמו
שבארנו. ואחד הנדה ואחד שאר הטמאין שיש
בראשן שער.

(56) נתבאר למעלה בפרק א הלכה י"ב, שבאינו מקפיד אין
חציצה בפחות מרוב. (57) אין אנו אומרים שרוב השיער
מספיק כדי לדנו כרובו שאינו מקפיד. (58) כאן משמענו
רבינו ששני מיני חציצות מצטרפים לרוב.

טז. תקנת עזרא היא, שתהיה אשה חופפת⁵⁹ את
שערה ואחר כך תטבל. ואם אפשר לה לחף בלילה¹³
ולטבל מיד תכף לחפיפה - הרי זה משבח. ובשעת
הדחק⁶⁰ או מפני החלי חופפת אפלו בערב שבת¹⁵
וטובלת למוצאי שבת⁶¹.

(59) סורקת, כדי להפריד את השערות. (60) כגון שלא
תמצא מים חמים סמוך לטבילתה. (61) שהרי אי אפשר
לה לחוף בשבת [והוא הדין לחוף ביום ראשון בערב
ולטבול בליל שלישי בשעת הדחק. ורבינו נקט ערב שבת
ומוצאי שבת לדוגמא. ונראה מלשונו, שאין להרחיק יותר
מיום אחד בין חפיפה לטבילה (כסף משנה)].

יז. טבילה ועלתה ונמצא עליה דבר חוצץ: אם
באותו היום שחפפה טבילה - אינה צריכה לחף פעם
שניה, אלא חוזרת וטובלת מיד בלבד; ואם לאו -
צריכה לחף פעם שניה⁶² ולטבל.

(62) אם עבר יום שלם וגם נמצאה חציצה, חוששין שמא
ישנן עוד חציצות ולא הרגישה בהן.

יח. לא תחף אשה בנותר⁶³, מפני שמקטף⁶⁴ את
השער; ולא באהלה⁶⁵, מפני שמסריף⁶⁶ את השער;
אלא בחמין, ואפלו בחמין חמה, מפני שהחמין
משירין⁶⁷ את השער ומסלסלין אותו; אבל הצוננין
מקלקלין ומקבצין את השער ומתקשר.

(63) רבינו בכלים פרק ב משנה א מפרש אבן רכה מאוד
שמשמשים בה לרחיצת השיער והבגדים. בערבית נקראת
טפל. (64) מנתק, והשערות המנותקות חוצצות. (65) בערוך
פירש: אלון. [בגמרא שלפנינו כתוב "בחול"]. (66) מסבך.
(67) בגמרות שבידינו כתוב: "דקירי ומשרו מזיא" פירוש
מים קרים "משרו" את השער, ופירש רש"י מקשה את
השיער ואין להכלוך עובר. ונראה שרבינו גורס "חמימי
משרו". ומפרש גם כן שמקשים את השיער אולם לדעתו זה
עוזר להעברת הכלוך.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ב. (11) על מור וקומוס מקפידים גם האומנים.
(12) משנה שם. (13) לוח שאוכלים עליו. (14) רבינו
במשנתנו מפרש: כסא קטן שעולים ממנו על כסא גדול.
אולם בגמרא סנהדרין כ, א פירשו שדרגש הוא מין מיטה,
וכן פירש רבינו שם. (15) מלוכלכים (ראה שבת עו, ב
"עיסה בלוסה" פירוש לא נקיה).

ג. ה'יו על מטות¹⁶ בעל הבית - חוצצין; על מטות²⁰
של עני - אינן חוצצין¹⁷. על אפך בעל הבית -
חוצצין; ועל זקקין¹⁸ - אינו חוצצין. על הפרדעת¹⁹
משני צדדין²⁰ - חוצצין²¹.

(16) שם. (17) אין דרכם להקפיד כל-כך על הניקיון.
(18) נודות של עור, שמניחים על החמור. (19) כר שנותנים
על גב החמור ורוכבים עליו. [במשניות שנספחו לגמרא
נדה, לא נזכר כלל "מרדעת". אולם במשניות ישנה, וכן
בגמרא שבת קיד, א]. (20) אם הרבב הוא מעבר לעבר.
(21) שבת שם.

ד. ה'יו זפת או חמר²² וכיוצא בהן על בגדי תלמידי
חכמים²³, אפלו מצד אחד - חוצצין²⁴, מפני
ש'מקפידין על מלבושן להיות נקי. על בגדי עמי
הארץ: משני צדדין - חוצצין, מצד אחד - אינו
חוצצין.

(22) שם משנה ו. (23) במשנה: "של בנאים", ובגמרא שבת
שם פירשו שהכוונה לתלמידי חכמים, שעוסקים בבנינו של
עולם. (24) מפני שתלמידי חכמים מחוייבים להקפיד
שמלבושיהם יהיו נקיים.

ה. ה'יו על המטפחות²⁵ של זפתים²⁶ ושל יוצרים²⁷
ושל מפסלי אילנות²⁸ - אינן חוצצין²⁹.

(25) שם משנה ז. (26) מוכרי זפת. (27) עושי כלי חרס.
(28) כורתים את הענפים הדקים, כדי שיתעבה האילן.
(29) מטפחותיהם תמיד מלוכלכים ואינם מקפידים.

ו. טפח³⁰ שהיה דם על בגדיו - אינו חוצצין, מפני
שאינו מקפיד.

(30) זבחים צח, ב.

ז. מוכר³¹ רבב³² שהיה רבב על בגדו - אינו חוצצין.
וכן פל פיוצא בזה. היה הטפח מוכר רבב והיה על
בגדו דם ורבב - הרי זה ספק אם חוצצין, מפני שהן
שנים ומקפיד, או אינו חוצצין, שהרי מלאכתו היא
ואינו מקפיד³³.

(31) שם. (32) כל דבר הניתך ונבלע בבגד, נקרא רבב
(רש"י שם). (33) שם בעיא שלא נפשטה [לא נתבאר לי
למה כתב רבינו כאן שהוא ספק, הרי דרכו לפסוק לקולא
כל בעיא בענין דרבנן שלא נפשטה? ואולי מפני שיש כאן
חזקת טומאה].

ח. היה הזפת³⁴ או החמר וכיוצא בהן על הסנדל³⁵
מתוך - מלמעלה חוצצין³⁵, מלמטה אינו חוצצין³⁶.

כג. מי שטבל ועלה ונמצא עליו דבר חוצצין, אף על
פי שנתעסק באותו המין⁸⁰ כל היום פלו - הרי הוא
בטמאתו, עד שיאמר: יודע אני בודאי שלא היה זה
עלי קדם הטבילה. הואיל והחזק טמא⁸¹ - העמד
טמא על טמאתו עד שתדע בודאי שטהרה⁸².

(80) שנמצא על גופו אחר שנתעסק בו. (81) לפני הטבילה.
(82) וכאן ספק, שמא היה הדבר החוצצין על בשרו בשעת
טבילה ונשאר בטומאתו.

יום ש"ק כ"ו סיון ה'תשפ"ב

פרק שלישי

(1) יבאר דברים החוצצים בכלים. ואם כל הכלים שווים
דבר זה. וכל סדר טבילת כלים. ואם מטבילים כלים בתוך
כלים טהורים.

א. ואלו חוצצין² בכלים: הזפת והחמר וכיוצא
בהן. הזפת שפכוס ושבבולוחית³ - מתוך חוצצין⁴,
מאחוריה⁵ אינן חוצצין. במה דברים אמורים?
מבית האמן⁶; אבל מבעל הבית - בין מתוך בין
מאחוריה⁷ חוצצין. הזפת שפנתמחוי⁸ ושבקערה,
בין מתוך בין מאחוריה⁹, בין מבעל הבית בין מבית
האמן - חוצצין⁹.

(2) מקואות פ"ט מ"ה. (3) תוספתא שם פ"ז ה"ב.
(4) זפת הדבוק בתוך הכוס, והצלוחית חוצצין, מפני שהאדם
מקפיד עליו. (5) אינו מקפיד. למדנו בפרק א הלכה יב,
שבחציצה קובעת ההקפדה. (6) המשתמש בזפת ואינו
מקפיד על קצת זפת בצד החיצון של הכלי. (7) בעל הבית
מקפיד שכליו יהיו נקיים גם מבחוץ. (8) קערה גדולה.
(9) בכלים אלה משתמשים בחמים, והזפת שעל גביהם בחוץ
נמס ומלכלך, לפיכך גם האומן מקפיד.

ב. חמר¹⁰ והקומוס¹⁰, בין בכוס בין בצלוחית בין
בתמחוי וקערה, בין מבעל הבית בין מבית האמן,
בין מתוך בין מאחוריה¹¹ - חוצצין¹¹. היה זפת או
חמר¹² וכיוצא בהן על הטבילא¹³ ועל השלחן ועל
הדרגש¹⁴: אם היו נקיים - חוצצין, מפני שמקפיד
עליהן; ועל הפלוסין¹⁵ - אינן חוצצין, מפני שאינו
מקפיד עליהן.

(10) תוספתא מקואות פ"ז ה"ב [במשנה מקואות פ"ט ה,
כתוב: "המור בכלי זכוכית", אולם רבינו מוחק כנראה את
המלים "בכלי זכוכית" (וגם בתוספתא אינו) בהתאם
לשיטתו (בהלכות כלים פרק א הלכה ה), שכלי זכוכית אין
להם טהרה במקוה]. בספר עבודה, הלכות כלי המקדש
פרק א הלכה ג, כותב רבינו: "המור הוא הדם הצרור בחיה
שבהדו הידוע לכל, שמתבשמים בה בני אדם" (ראה
אבן-עזרא ורמב"ם בפירושיהם לתורה (שמות ל, כג) שדחו
פירושו של רבינו). והקומוס הוא מין עפר שצבעו שחור,
ונותנים אותו לתוך הדיו (רבינו בפירושו למשנה שבת קד,

- 1 על הספסל - מלמעלה או מן הצדדין חוצץ³⁷,
2 מלמטה³⁸ אינו חוצץ.
- 34 תוספתא מקוואות פרק ז הלכה ב. (35) האדם מקפיד שלא יתכלך השטח העליון של רגלו. (36) אינו מקפיד על לכלוך השטח התחתון של רגלו, שאינו נראה. (37) מקפיד, כדי שלא יתכלכו בגדי היושב עליו. (38) השטח שכלפי האדמה.
- 3 ט. לכלוכי³⁹ צואה שפכסא ושפכתהרה המכפשיין⁴⁰,
4 בין מתוכן בין מאחוריהן, בין מלמטה בין מן
5 הצדדין - אינן חוצצין, מפני שהמים מעבירין
6 אותן. אבל לכלוכי שמרים שפכסא ושפכלוחית,
7 והמוף שפשייר⁴¹ ושפזוג⁴², והטיט והבצק שעל יד
8 הקרדים ושעל יד המגרפה [אינן חוצצין; הגלירד⁴³]
9 - חוצצין⁴⁴.
- 39 שם. (40) בתוספתא הגירסא "והמכושין", ומפרש ב"מנחת ביכורים": לחלוח שחור שנתייבש (הגר"א גורס "המכובסין", ואיני יודע לפרש). (41) שיר הוא תכשיט חלול, ורגילים למלאותו מוך. (42) פעמון: נותנים בתוכו מוך, כדי שלא יקשקש. (43) נתייבשו. נראה שזה נמשך לטיט ובצק בלבד, אבל לא לכלוכי שמרים, שהרי הפסיק באמצע וכתב דין מוך שבשיר ושכזוג שלא שייך בהם הגלדה [ובכלל קשה להבין, מה ענין מוך בשיר וזוג לכאן, הרי בדיני כלוכים אנו עוסקים? ואולי הכוונה למוך שנתלכלך. וזה דוחק]. (44) מלשון "אבל" שבתחילת בבא זו, יש ללמוד שלכלוכי צואה בכסא וקתדרה, אפילו הגלירד אינם חוצצין, מפני שהמים מעבירים גם את היבשים. [למעלה בפ"ב ה"א מחלק רבינו בין מיני טיט שונים, וכאן לא חילק. ונראה שיש לחלק בין טיט שעל עור ושעל כלים].
- 10 י. דבר ברור הוא, שפל מקום שאמרנו בנפת ובחמר
11 וכיצא בהן שאינן חוצצין בכלים - מפני שאינן
12 מקפיד הוא. לפיכך, אם היה רב הכלי חפוי בנפת
13 או בחמר וכיצא בהן - לא עלתה לו טבילה, כמו
14 שבארנו⁴⁵, אף על פי שאינו מקפיד. אין⁴⁶ בדבר זה
15 הפרש בכלי מן הכלים, אלא כל הכלים שוין בדבר
16 זה.
- 45 למעלה בפרק א הלכה יב, שרובו חוצץ אפילו אינו מקפיד. (46) נראה שצ"ל "ואין".
- 17 יא. כל ידות הכלים⁴⁷ שהן חלולין שהכניסן שלא
18 בדרפן⁴⁸, או שהכניסן בדרפן ולא מרקן⁴⁹, או שהיו
19 של מתכת ונשברו⁵⁰ - לא עלתה להן טבילה.
- 47 מקוואות פרק י משנה א. (48) באופן שאין המים נכנסים לתוך חלל הידות. (49) לא הכניסם באופן שהמים ישטפו אותן לכל אורכן ורוחבן (מלשון הכתוב ויקרא ו "ומורק ושוטף במים"). (50) לא נשברו לגמרי אלא נקמטו, ומתוך כך נסתם החלול ואין המים נכנסים לכולו. [פירוש זה מסתמך על פירוש רבינו למשנתנו. אולם הכסף-משנה,
- 51 שם. (52) האוויר שבכלי שאין לו מקום לצאת, מעכב על המים מלהכנס, אבל כשמכניסים את הכלי ושוליו למטה, או כשהוא מוטע על צידו - דוחפים המים את האוויר לחוץ ותופסים את מקומו. (53) במשנה: "זבורית", ופירש שם רבינו: זוויות ותוספות שהמים אינם נכנסים לתוכם, כשהוא מטביל את הכלי דרך שוליו.
- 54 יג. פלי⁵⁴ שהוא צר מפאן ומפאן ורחב באמצע⁵⁵ -
55 אינו טהור עד שישטפו על צדו.
- 54 שם. (55) לא מצאתי פירוש לזה במפרשי המשנה.
- 56 יד. צלוחית⁵⁶ שפיה שוקע⁵⁷ - אינה טהורה עד
57 שישטפה על צדה⁵⁸.
- 56 שם. (57) בדומה לדירות שמשמשים בהן תלמידי בתי ספר, ודיוטה כזו שומרת על הדיו שלא יישפך. (58) במשניות שלפנינו: "עד שינקבה". ולפי אותה גירסא, אין הבדל בין צלוחית לקלמרין שבבבא הבאה. ונראה בדעת רבינו, שצלוחית פיה שוקע קצת וגם אינו צר כל-כך כמו פי דיוטה, ולפיכך מספיקה הטייה על צידה.
- 58 טו. קלמרין⁵⁹ אינה טהורה עד שיקבנה מצדה⁶⁰,
59 כדי שיקנסו המים לעקמומיות שפה.
- 59 דיוטה שפיה שוקע הרבה, והמים אינם נכנסים לשטח שבין הכפיפה ובין דפנות הקלמרין, מפני שאין מוצא לאוויר הנמצא באותו שטח. (60) ויטבילנה כשהנקב למעלה.
- 60 טז. בהמה⁶¹ שהיה השיר⁶² שעליה רפוי⁶³ ונטמא -
61 מטבילין אותו במקומו⁶⁴.
- 61 משנת שבת נא, ב. וגמרא נב, ב. (62) שתולים על צווארי בהמות קטנות לנוי. (63) בלתי מהודק לצוואר, והמים יכולים להיכנס. (64) בצוואר הבהמה.
- 62 יז. לא יטביל⁶⁵ אדם את הקמקום בפחמין שבו⁶⁶,
63 אלא אם כן שפשו⁶⁷.
- 65 שם פרק ט משנה ב. (66) כשיש בו פחמים.

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(85) כד, בקבוק (תוספתא מקואות, פרק ז הלכה א).
(86) לח ורך. (87) בתוספתא הגירסא: המים שוקעין בטיט.
פירוש, הטיט היה סופג את המים. ונראה שגם רבינו התכוון
לכך. (88) טיט זה אינו חוצץ, מפני שמי המקווה חודרים
לתוכו ומגיעים ללגין. (89) טיט עבה חפור מבורות.
(90) דין טיט היוון, נאמר כבר למעלה בפרק ב הלכה א.
ומסרנו מקורו במשנה, ונכפל כאן אגב שאר הדינים שנאמרו
בתוספתא זו. (91) שם. (92) משמינו, שאפילו כל הכלי
שקוע בטיט רך כזה - מועילה הטבילה.

22 כא. אלו⁹³ שאין צריכין שיבואו המים בהן: סתם
23 קשרי בגדי עניים⁹⁴; ואם הקפיד עליהן⁹⁵ - חוצצין.
24 וקשרי בגדי בעלי בתים - סתמן⁹⁶ חוצצין⁹⁷; ואם
25 אינו מקפיד עליהן - אינן חוצצין. וקשרי נימי
26 הבגדים⁹⁸ שנקשרו מאליהן⁹⁹. והכט הסנדל¹⁰⁰.
27 ותפלה של ראש¹⁰¹ בזמן שהקציצה¹⁰² רבוקה¹⁰³ עם
28 הרצועה שבה וחתקה. ותפלה של זרוע בזמן שאינה
29 עולה ויורדת¹⁰⁴. ואזני החמת¹⁰⁵ והתורמיל¹⁰⁶. וכל
30 פיוצא באלו מקשרים ותפרים שאינו עתיד להתירם.

(93) משנה מקואות פרק י, ב"ג. (94) שנקרעו וקשר מקום
הקרע. אין דרכם של עניים להקפיד על זה, ואנו מניחים
שאינן דעתם להתיר את הקשר ולתפור את הקרעים. כל דבר
המחובר באופן קבוע, אינו חוצץ. (95) גילה דעתו באיזו
צורה שהיא, שאינו רוצה להשאיר את הקשר. (96) אם לא
גילו דעתם כלל. (97) דרכם להקפיד ולתפור.
(98) החוטים שבשפת הבגד שאינם ארוגים, שמשאירים
אותם לנוי. (99) במשנתנו כתוב סתם "והנימין", אולם
בתוספתא שם פרק ח הלכה א מחלק בין קשרן ובין נקשרו
מאליהן (ראה ההלכה הבאה). וטעמו של דבר נראה, מפני
שנימין שנתקשרו מאליהן קשה מאוד להתירן ויש להניח
שישאירן כך, אבל אם קשרן אדם הוא קושר בסדר מתאים
לפי תכנית שקבע לעצמו, ואפשר שלפעמים יתירן לשם
שינוי תבנית הבגד. [ב'מנחת ביכורים' מפרש, כשנקשרו
מאליהן אין הקשר מהודק כל-כך והמים נכנסים, ולכן אינן
חוצצין. מה-שאינן כן כשקשרן האדם. וקשה מאוד לקבל
פירוש, שהרי כל ההלכה עוסקת בדין קשרים שאין דרכו
להתירם, ואינם צריכים ביאת מים]. (100) הלולאה
הקשורה בסנדל שמכניסים בה הרצועה. (101) תפילין
מקבלות טומאה, מפני שיש להן בית קיבול (ראה הלכות
כלים פרק ז הלכה יב). (102) כל התפילה בלי רצועותיה
נקראת קציצה. (103) מהודקת מאוד ואינה זזה ממקומה.
(104) כשהאדם קושר את התפילה ומזיזה, אין הרצועה זזה
ממקומה שבתוך התפילה. (105) נוד. (106) ילקוט
הרועים.

31 כב. ואלו¹⁰⁷ שצריכין שיבואו בהן המים: הקשרים
32 שבפתחי החלוק¹⁰⁸ שהן עשויות לולאות. וכן קשרי
33 לולאות שבפתח¹⁰⁹. ושפה של סדין צריך למתח¹¹⁰.
34 ותפלה של ראש בזמן שאינה קבועה ברצועה. ושל
35 זרוע בזמן שהיא עולה ויורדת. ושנצעים¹¹¹ של
36 סנדל. וקשרי נימי הבגדים שקשרן¹¹². וכן כל

(67) הכניס ידו לתוך הקומקום, ולקח את הפחמים ואחז
אותם בידו. [כך פירש רבינו במשנה. ומפרשים אחרים
פירשו, שהכוונה לפיח שעלה על הקומקום, וצריך לשפשוף
ולהסירן].

1 יח. כלי⁶⁸ שהוא מלא משקין⁶⁹ והטבילו - באלו לא
2 טבילו⁷⁰. והיה מלא מים והטבילו - הרי המים⁷¹ והכלי
3 טהורין פאחת⁷², מפני שהמים יש להן טהרה
4 במקוה, כמו שבארנו בטמאת אכלין ומשקין⁷³. והיה
5 הכלי מלא מי רגלים - רואין אותו באלו הוא מים⁷⁴.
6 והיה בו מי חטאת⁷⁵: אם היה רב הכלי פנוי⁷⁶ כדי
7 שירבו מי מקוה על מי חטאת שבתוכו - הרי זה
8 טהור; ואם לאו - עדן הוא בטמאתו⁷⁷, ובאלו הן
9 שאר משקין שחוצצין⁷⁸ בין גוף הכלי ובין מי
10 המקוה.

(68) שם משנה ו. (69) חוץ למים. (70) שהמשקין חוצצים
בין מי המקווה והכלי. (71) שנטמאו בנגיעתם בכלי.
(72) הטבילה מטהרת שניהם. (73) בהלכות טומאת אוכלין
פרק ב הלכה כא. שם כתב רבינו: "שאם הטביל מים טמאים
במקווה, כיון שצפו מי מקווה עליהן - טהרו". (74) שם
פ"ה ה"ב למדנו, שמי רגליים דינם כמים לענין הכשר, וה"ה
להשקה. (75) מים שנתנו עליהם אפר פרה אדומה כדי
להזות על טמאי מת. (76) ונתמלא במי מקווה. (77) מפני
קדושתם הם חשובים, ואינם בטלים לגבי מי המקווה עד
שירבו על מי החטאת (ר"ש במשנתנו). (78) כמבואר
בהלכות טומאת אוכלין שם.

11 יט. כלי⁷⁹ שתוכו טהור וגבו טמא⁸⁰, והיה מלא יין
12 לבן או חלב⁸¹, והטבילו - הולכין אחר הרב: אם
13 היה רב הכלי פנוי כדי שירבו המים בתוכו - טהור,
14 מפני שטמאתו מדבריהן⁸². אבל אם היה בו יין אדם
15 או שאר משקין⁸³ - לא עלתה לו טבילה⁸⁴.

(79) זבחים עח, ב רעט, א. (80) כגון שנגעו משקין טמאים
בגב הכלי, ולמדנו בהלכות טומאת אוכלין פרק ז הלכה ב,
שגזרו חכמים על משקין טמאים שיטמאו כלים, ואם נגעו
בגב הכלי - נטמא הגב בלבד ולא התוך. (81) יין לבן
וחלב, אין צבעם מתבלט כל-כך במים. (82) בהלכה
הקודמת, המדובר בכלי שיש עליו טומאה מן התורה, ולא
חילקנו שם בין רוב למיעוט, ואפילו מיעוט משקין חוצצים,
אבל בטומאה דרבנן מועיל רוב מי מקווה לבטל את
המשקין שבכלי. [ומה שכתב שם "מלא משקין", הכוונה
שהכלי אינו ריק]. (83) שצבעם אדום. (84) אם לא היה
מראה היין. ואם היה, הכל מודים שהטבילה כשירה. כר'
יהודה בזבחים שם.

16 כ. לגין⁸⁵ שהוא מלא מים טמאין, והיה על פיו טיט
17 טופח⁸⁶, והיה הטיט שוקע במים⁸⁷, והטבילו -
18 טהור⁸⁸. ואם היה טיט היין⁸⁹ וכיוצא בו - באלו לא
19 טבילו⁹⁰. וכן טפעת⁹¹ שנתנה בלבנה של טיט טופח
20 והטבילה - טהורה⁹². ואם היה טיט יין - באלו לא
21 טבילה.

עֲשֶׂרָה. מְטַבֵּיל מִן הַשְּׁלִשְׁלָת עַד מֵדָה זֹאת בְּלִבָּד¹³⁵, 16
וְהַשָּׂאָר טָהוֹר¹³⁶. 17

(132) שם משנה ה. (133) מידת היד שהכלי צריך לה, להיות ראוי לתשישו. (134) ראה הלכות כלים פרק ט הלכה טו. (135) ואפילו אם נגמרה המידה באמצע טבעת, אינו צריך לטבול את כל הטבעת, ורואים אותה כאילו נחתכה. [ולמה אין מקום חיבור שני חלקי הטבעת חוצץ? מפני שבית הסתרים בכלים אינו צריך להיות ראוי לביאת מים (ר"ש וברטנורא)]. (136) המדובר כשנגעה טומאה בדלי, ונטמא חלק השלשלת שהכלי צריך לו, והשאר - למעלה מארבעה טפחים בדלי גדול ומעשרה בקטן לא נטמא כלל, כמו שנתבאר בהלכות כלים שם.

כו. כָּלִי טָמֵא¹³⁷ שֶׁנֶּתַן בְּתוֹכוֹ בָּלִים אֲחֵרִים וְהַטְבִּיל הַכֹּל - עֲלֶתָה לָהֶן טְבִילָה¹³⁸, אָף עַל פִּי שְׁפִי הַכֹּלִי צָר בְּיוֹתֵר¹³⁹; שֶׁהָיָה הַמֵּים נִכְנָסִין לוֹ¹⁴⁰, וּמִתּוֹךְ שֶׁעֲלֶתָה טְבִילָה לַכֹּלִי הַגָּדוֹל - עֲלֶתָה טְבִילָה לַכֹּלִים שֶׁבְּתוֹכוֹ¹⁴¹. וְאִם הָטְהוּ עַל צִדּוֹ וְהַטְבִּיל¹⁴² - לֹא עֲלֶתָה לָהֶן טְבִילָה¹⁴³ עַד שִׁיְהִיָּה פִּי רָחֵב כְּשֹׁפֶרֶת הַנּוֹד¹⁴⁴. וְכֵן אִם הָיָה הַכֹּלִי טָהוֹר וְנֶתַן לְתוֹכוֹ בָּלִים טָמְאִים וְהַטְבִּילָן - לֹא עֲלֶתָה לָהֶן טְבִילָה¹⁴⁵ עַד שִׁיְהִיָּה פִּי רָחֵב כְּשֹׁפֶרֶת הַנּוֹד. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? ¹⁴⁶ לְתַרוּמָּה; אֲבָל לְקֹדֶשׁ - אֵין מְטַבִּילִין בָּלִים לְתוֹךְ בָּלִים טָהוֹרִין כָּלִל, וְאִפְלוּ הָיָה בָּסֵל אוֹ בִּקְפָּה¹⁴⁷, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנֵנוּ לְמַעַלָּה בְּמִקְוָמוֹ¹⁴⁸. 29

(137) שם פרק ו משנה ב, כפי שנתפרשה בחגיגה כב, א. (138) ואף-על-פי שכלים אלו אינם מונחים במקווה עצמו, אלא במים המחזירים לו, כמו ששינונו (שם פרק ו משנה א): "כל המעורב למקווה - כמקווה". (139) ונתבאר שם, שעירוב מקוואות כשר לטבילה רק אם אמת המים המחברת אותם רחבה כשפופרת הנוד (כרוחב חלול השפופרת שנותנים בפי הנוד, היינו מקום שאפשר לגלגל בתוכו שתי אצבעות סביב). (140) לכל הכלי הגדול ומטהרים אותו. (141) אע"פ שלא נטבלו במי המקווה, ולא במים המחזירים להם ברוחב שפופרת הנוד. (142) ולא מילאו המים את הכלי הגדול ונשאר בטומאתו. אם מגיחים במים כלי שפיו צר ובטנו רחב, כשהוא מוטה על צידו, הם נכנסים וממלאים את הכלי עד כנגד פיו, וכשמגיעים למקום זה הם סותמים את פיו וסוגרים על האוויר שלמעלה ממנו, ומתוך כך הוא מעכב על המים מלהיכנס, כמו כלי שהפכו בהלכה יב. [ראה 'בית יוסף' יורה-דעה סימן רטו, ובש"ך שם סעיף-קטן כח. ביאורינו זה נותן הסבר מלא לשיטת רבינו]. (143) אפילו אם המים שבתוך הכלי הגדול, כיסו אותם מכל צד. (144) בפחות מזה אין עירוב מקוואות מועיל, כמו שביארנו. (145) שהרי המים לא עשו שום פעולת טהרה שתגורר אחריה טהרת הכלים הקטנים. (146) משנה חגיגה כב, ב. שם נימנו אחת-עשרה מעלות שעשו חכמים בקודש על התרומה. ראה הלכות אבות הטומאות פ"ב. (147) שפיהם רחב יותר משפופרת הנוד. (148) בהלכות שאר אבות הטומאות פרק יב הלכה א.

בְּיוֹצֵא בְּאֵלוּ הַמְּקוֹמוֹת שֶׁהוּא עֲתִיד לְגַלּוֹתָן וּלְמַתְחָן¹¹³. הַסִּלִּין¹¹⁴ שֶׁל גֵּת¹¹⁵ וְשֶׁל בֶּד¹¹⁶: אִם הָיָה חֲזָקִים¹¹⁷ - צָרִיךְ לְחַטֵּט, וְאִם הָיָה רַפִּים - צָרִיךְ לְנַעֵר¹¹⁸. הַפָּרִי¹¹⁹ וְהַפֶּסֶת¹²⁰ שֶׁל עוֹר - צָרִיכִים שְׂיִבּוֹאוּ בָּהֶן¹²¹ הַמֵּים¹²². 5

(107) שם משנה ד. (108) בצד החזה. (109) חלוקים שלובשים אותם על-ידי הכנסת ראש במקום הפתוח למעלה. בחלוקים אלה תופרים לולאות במקום שכנגד הכתף, וקושרים אותם אחר לבישת החלוק. (110) הסדין רחב, ולפיכך שפתיו נקמטות כשמטבילים אותו במקווה וצריך למתוח אותן. (111) הרצועות. (112) האדם. ראה הלכה כא. (113) כשישתמש בהם, ומשום זה צריך לגלותם ולמתחם לפני הטבילה. (114) תוספתא מקוואות פרק ח הלכה א. (115) שדורכים בו ענבים. (116) שסוחטים בו זיתים להוציא שמנם. (117) הסלים עשויים מענפים דקים ארוגים. ואומר רבינו, שאם הענפים מהודקים בחזק, צריך לחטט את הפסולת הדבוקה בהם. (118) מנענע אותם והפסולת נופלת. (119) משנה שם. (120) סוף פרק ד מפרש רבינו ששניהם משימים תחת הראש, אלא שכר הוא קטן וכסת יותר גדולה, ושניהם ממולאים צמר וכדומה (ראה ברטנורא ו'תוספות יום טוב' כאן). (121) בפנים. (122) מפני שלפעמים מוציאים מה שבתוכם.

כג. כֶּסֶת¹²³ עֲגֻלָּה¹²⁴ וְהַפְדוֹר¹²⁵ וְהָאֵמוֹם¹²⁶ וְהַקְמִיעַ¹²⁷ וְהַתְּפִלָּה - אֵינֶן צָרִיכִין שְׂיִבּוֹאוּ הַמֵּים לְחַלְלָן. זֶה הַכֹּל: כָּל שֶׁאֵין דְּרָכּוֹ לְהוֹצִיא וּלְהַכְנִיס - טוֹבֵל סָתוּם. 9

(123) שם משנה ב. (124) שמניחים על גבי הבהמה לרכב עליה, כסת זו עשויה מעור וממלאים אותה מוכין ותופרים אותה, ואין דרכם לפרוס את התפר ולהוציא את המוכין. (125) שמשחקים בו. (126) דפוס של מנעל עשוי מעור ממולא מוכין. (127) לשמירה. את הקמיע נותנים בתוך קטן של עור או בד, ותופרים אותו.

כד. הַמְּטַבִּיל¹²⁸ בְּגָדִים הַמְּכַבְּשִׁין¹²⁹ - צָרִיכִין שְׂיִכְפְּסוּ בָּהֶן הַמֵּים עַד שְׂיִכְעַבְעוּ¹³⁰. הַטְבִּילָן נְגִיבִין - עַד שְׂיִכְעַבְעוּ וְיִנְחוּ מִכְעַבְעוֹן¹³¹. 12

(128) שם משנה ד. (129) בעודם לחים. (130) כשנותנים בגד במים עולים כעין אבעבועות. ומוכין, שמי המקווה לא הגיעו למקומות אלה הגבוהים קימעה, ואף-על-פי-כן מועילה הטבילה, מפני שהמים הנמצאים בבגד מתחברים עם המקווה ומתטהרים בהשקה ונעשו כמי המקווה. הבעבוע מוכיח, שמי המקווה כבר נספגו לתוך הבגד. (131) ויתפשט כל הבגד על פני מי המקווה, כי לפני כן לא הגיעו מי המקווה לראש הבועה שהוא גבוה משטח מי המקווה.

כה. כָּל יְדוֹת הַכֹּלִים¹³² שֶׁהֵן אֲרָפִים יוֹתֵר מִפְּדֵי צָרְפָן וְעֲתִיד לְקַצֵּץ - מְטַבִּילָן עַד מְקוֹם הַמֵּדָה¹³³. בִּיצֵד? שֶׁלִּשְׁלָת דְּלִי גָדוֹל - אֲרָבְעָה טַפְחִים¹³⁴, וְקָטָן - 15

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"כ"ו סיון ה'תשפ"ב

ימלוד עלינו וכו'

32

33 המצוה הרט"ו — הצווי שנגצטינו להמול, והוא
34 אמרו יתעלה לאברהם: "המול לכם כל-זכר" (בראשית
35 יז, י). ובפרוש הודיעה התורה על הכרת למבטל מצות
36 עשה זו, והוא אמרו יתעלה: "ועל זכר אשר לא-ימול
37 את-בשר ערלתו ונקרתה וגו'" (שם שם, יד). וכבר נתבאר
38 דיני מצוה זו בפרק י"ט משבת (קל) ופרק ד' מיבמות
39 (מז). ואין האשה מצוה על מילת בנה כמו שהאב מצוה
40 על כך, כמו שנתבאר בקדושין (בט).

סדר תפילות כל השנה נדפס לעיל עמודים קז-קי

42

יום חמישי כ"ד סיון ה'תשפ"ב

43 נוסח ברכות התפילה וסידורן. (א) ברוך
44 אתה .. נוסח הוידוי .. עושה שלום וכו'.
45 נדפס לעיל עמודים קי-קיט

יום שישי כ"ה סיון ה'תשפ"ב

46 נוסח ברכת המזון. ברוך אתה .. אשיש
47 בה'. נדפס לעיל עמודים קיט-קכב
48 מצות עשה קנד.

49 המצוה הקנ"ד — הצווי שנגצטינו לשבות בשבת,
50 והוא אמרו: "וביום השביעי תשבת" (שמות כג, יב). וכבר
51 נכפל הצווי במצוה זו כמה פעמים. ובאר לנו יתעלה
52 (שמות כ, י), שהשביטה הזאת מן-המלאכה היא חובה לנו
53 ולבהמתנו ולעבדינו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת
54 שבת וגם במסכת יום טוב (ביצה).

יום ש"ק כ"ו סיון ה'תשפ"ב

55 מצות עשה קנד.

56 המצוה הקנ"ד — הצווי שנגצטינו לשבות בשבת,
57 והוא אמרו: "וביום השביעי תשבת" (שמות כג, יב). וכבר
58 נכפל הצווי במצוה זו כמה פעמים. ובאר לנו יתעלה
59 (שמות כ, י), שהשביטה הזאת מן-המלאכה היא חובה לנו
60 ולבהמתנו ולעבדינו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת
61 שבת וגם במסכת יום טוב (ביצה).

יום ראשון כ' סיון ה'תשפ"ב

1 מצות עשה יט.

2 המצוה הי"ט — הצווי שנגצטינו להודות לו יתעלה
3 אחר כל-אכילה, והוא אמרו יתעלה: "ואכלת ושבעת
4 וברכת את-ה' אלהיך וגו'" (דברים ח, י). ולשון התוספתא
5 (ברכות ריש פרק ו): "ברכת המזון מן-התורה, שגאמר:
6 ואכלת ושבעת וברכת את-ה'". וכבר נתבאר דיני מצוה
7 זו בכמה מקומות במסכת ברכות.

יום שני כ"א סיון ה'תשפ"ב

8 מצות עשה יט.

9 המצוה הי"ט — הצווי שנגצטינו להודות לו יתעלה
10 אחר כל-אכילה, והוא אמרו יתעלה: "ואכלת ושבעת
11 וברכת את-ה' אלהיך וגו'" (דברים ח, י). ולשון התוספתא
12 (ברכות ריש פרק ו): "ברכת המזון מן-התורה, שגאמר:
13 ואכלת ושבעת וברכת את-ה'". וכבר נתבאר דיני מצוה
14 זו בכמה מקומות במסכת ברכות.

יום שלישי כ"ב סיון ה'תשפ"ב

15 מצות עשה יט. רטו.

16 המצוה הי"ט — הצווי שנגצטינו להודות לו יתעלה
17 אחר כל-אכילה, והוא אמרו יתעלה: "ואכלת ושבעת
18 וברכת את-ה' אלהיך וגו'" (דברים ח, י). ולשון התוספתא
19 (ברכות ריש פרק ו): "ברכת המזון מן-התורה, שגאמר:
20 ואכלת ושבעת וברכת את-ה'". וכבר נתבאר דיני מצוה
21 זו בכמה מקומות במסכת ברכות.

22 המצוה הרט"ו — הצווי שנגצטינו להמול, והוא
23 אמרו יתעלה לאברהם: "המול לכם כל-זכר" (בראשית
24 יז, י). ובפרוש הודיעה התורה על הכרת למבטל מצות
25 עשה זו, והוא אמרו יתעלה: "ועל זכר אשר לא-ימול
26 את-בשר ערלתו ונקרתה וגו'" (שם שם, יד). וכבר נתבאר
27 דיני מצוה זו בפרק י"ט משבת (קל) ופרק ד' מיבמות
28 (מז). ואין האשה מצוה על מילת בנה כמו שהאב מצוה
29 על כך, כמו שנתבאר בקדושין (בט).

יום רביעי כ"ג סיון ה'תשפ"ב

30 מצות עשה רטו.

31 סדר תפלות כל השנה. נהגו העם ..

יחזקאל פרק כא לאלה

לא כה אמר אדני יהוה הסיר המצנפת והרים העמורה זאת לא יזאת השפלה הגבה והגבה השפיל:
 לב ענה ענה אשימנה גם זאת לא יהיה עד בא אשר לו המשפט ונתתיו: (פ) לג ואתה בן אדם
 הנבא ואמרת כה אמר אדני יהוה אל בני עמון ואל חרפתם ואמרת חרב חרב פתוחה למבח מרוטה
 להכיל למען ברק: דה בחזות לך שוא בקסם לך פזב לתת אותך אל צוארי חללי רשעים אשר בא
 יומם בעת עון קץ: זה השב אל תערה במקום אשר נבראת בארץ מכרותיך אשפט אתך:

רש"י

ועל בני עמון כמו בפרשה העליונה הרי פורענות לבני
 עמון: (לד) בחזות לך שוא. קוסמי עמון חזו להם שוא
 לאמר לא יבא עוד עלינו: לתת אותך אל צוארי חללי
 רשעים. להטעותך ולתת את צואריך כצוארי חללי
 רשעי של ישראל: אשר בא יומם וגו'. יום שלהם:
 בחזות לך שוא בקסם לך כזב. אתה סבור כי על ידי
 קסמך של הבל ושוא וכזב אתה מצליח שחרבך נתונה
 אל צוארי חללים הרשעים שבא יומם בגזירה מלפני
 בעת תשלום את קיצם: (לה) השב. כמו השב שהרי
 השי"ן רפה המתני עד שוב חרב שעל ישראל אל
 תערה ואחר כך כשיגמור נקמתו בישראל ישוב עליך
 ובמקום אשר נבראת וגומר: השב אל תערה. כלומר
 העת יבא שתשוב אל תערה ותקבל החרב פורענותה
 מיד מלכי מדי ואז אפית עליך באש עברתי ותהיה
 נתונה ביד נפחים שוטים שהם חרשי משחית שיבואו
 לחדדך ולמורטך כאשר מאז וישחיתוך:

(לא) הסיר המצנפת וגו'. כתרגומו אעדי מצנפתא
 משוריה כהנא רבא ואבטל כתרא מצדקיה מלכא אמר
 דין ודין באתריה לא יתקיים: הגבה וגו'. גדליה בר
 אחיקם דלאו הוה דיליה יסבונה וצדקיהו דדיליה היא
 תעדי מיניה: (לב) ענה ענה. לשון עי השדה לשון
 חורבה אחר חורבה פעמים ושלש אשימנה כבר ניטלה
 מיכניה וניתנה לצדקיה ומצדקיה תנתן לגדליה הרי
 שתים ומנחם חיבר ענה עם עותה ושת המלכה (אסתר
 א') העוינו והרשענו (תהלים ק): גם זאת לא היה. גם
 לגדליה לא תתקיים עד בא ישמעאל בן נתניה: אשר
 לו המשפט. אשר עליו שמת להפרע נקמתי ומשפטי:
 ונתתיו. בידו: (לג) אל בני עמון ואל חרפתם. אשר
 שמחו בנפול גורלו של נבוכדנצר בקסמיו לבא על
 ירושלים וחרפו אותי ואת עמי לאמר יד עכו"ם שלהם
 רמה להפיל חללים רבים: למען ברק. למען לא יחשך
 מראה להט שלה בחללי: שחרב חרב פתוחה. חרב
 נבוכדנצר הכפולה לצאת בשני הדרכים על ירושלים

מצודת ציון

(לא) המצנפת. כובע המיוחדת לחשובים ומושלים:
 (לב) ענה. מל' עיוות ועיקום: אשימנה. מלשון שימה:
 (לג) פתוחה. שלופה מתערה כי בהיותה בתערה כאילו היא
 סגורה: להכיל. ענין החזקה וסבל כמו כי מזבח וכו' קטן
 מהכיל (מ"א ח): (לד) בחזות. ענין ראיית הכוכבים כמו החזוים
 בכוכבים (ישעי' מז): אל צוארי. עם צוארי ר"ל דומה להם: בא.
 ענין שקיעה: יומם. כן תקרא השמש ור"ל שמש הצלחתם:
 (לה) תערה. הוא תיק החרב: מכרותיך. מגורותיך כמו
 מכרותיך ומולדותיך (לעיל טו):

מצודת דוד

(לא) הסיר המצנפת. אתה צדקיהו הסר המצנפת והרם את
 העטרה מעל ראשך כי לא תמלוך עוד ולא תמשול בישראל:
 זאת לא זאת. ר"ל הרעה הזאת אשר באה ליהויקים וליהויכין
 לא היה כזאת הרעה הבאה עליך כי כשגלה יהויקים מלך בנו
 יהויכין וכשגלה יהויכין מלך צדקיהו אחי אביו ממשפחתו
 אבל אחר שגלה צדקיהו לא נשאר מי מולך ומושל
 ממשפחתו: השפלה. יהויכין שכבר גלה והושפל אותו אגביה
 כי מזרעו יצא זרובבל מלך המשיח: והגבוה. צדקיהו שהוא
 מולך עתה במעלה ורוממות אותו אשפיל כי יגלה מארצו ולא
 ימלוך מי מזרעו: (לב) ענה ענה אשימנה. את המלכות

ההיא אעשה מעוות ומעוקם ועל צדקיהו יאמר וכפל המלה שלש פעמים לומר שעד עולם לא ימלוך מי מזרעו: גם זאת לא
 היה. ר"ל גם ההגבהה הזאת שיהיה ליהויכין שיצא מזרעו זרובבל לא יהיה הגבהה שלימה עד בוא מזרעו מלך המשיח ולו
 אתן הגבהה שלימה: (לג) ואל חרפתם. על חרפתם אשר חרפו את ישראל במה שהלך נבוכדנצר על ירושלים מפני הקסם:
 חרב חרב. כפל המלה לחזוק: פתוחה. שלופה היא מתערה לטבח, כאומר הנה גם עליך תעבור: מרוטה להכיל. עוד היא
 מלוטשת להחזיק ולסבול הרג רב ולמען הרבות בריקה וזוהרה להבהיל אנשים: (לד) בחזות. בעבור כי חזוי הכוכבים חזו לך
 שוא ובעבור כי הקוסמים קסמו לך כזב לאמר שלא תשיגם חרב מלך בבל לכן צוה ה' לתת אותך עם צוארי של חללי רשעי
 ישראל להיות דומה להם אשר שקעה שמשם והצלחתם בעת עשותם את העון המשלים את הקץ וממלא את הסאה: (לה) השב
 אל תערה. וכי אשיב החרב אל תערה לבל תהרוג עוד באמת לא יהיה כן כ"א במקום אשר נבראת בארץ מגורריך שם אשפוט
 אותך בחרב מלך בבל:

דברי הימים א פרק ה יז-לד

יז כָּל־הַתִּיחֻשׁוֹ בִּימֵי יוֹתָם מֶלֶךְ־יְהוּדָה וּבִימֵי יִרְבֵּעַם מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל: (פ) יֵה בְנֵי־רְאוּבֵן וְגִדִּי וַחֲצִי שִׁבְט־מְנַשֶּׁה מִן־בְּנֵי־חֵיל אֲנָשִׁים נְשָׂאִי מִגֵּן וְחֶרֶב וְדָרְכֵי קָשָׁת וּלְמוֹדֵי מִלְחָמָה אַרְבָּעִים וָאַרְבַּעַה אֶלֶף וּשְׁבַע־מֵאוֹת וְשָׁשִׁים יֵצְאִי צָבָא: יט וַיַּעֲשׂוּ מִלְחָמָה עִם־הַהֲגָרִיאוֹם וַיִּטְּוּ וַנִּפְּשׂוּ וְנִדְּרָב: כ וַיַּעֲזְרוּ עֲלֵיהֶם וַיִּנְתְּנוּ בִידֵם הַהֲגָרִיאוֹם וְכָל שַׁעֲמָהֶם כִּי לֹא־לָהֶם זַעֲקוֹ בְּמִלְחָמָה וַנַּעֲתוֹר לָהֶם כִּי־בִטְחוּ בּוֹ: כא וַיִּשְׁבּוּ מִקְנֵיהֶם גְּמֻלָּיהֶם חֲמֻשִׁים אֶלֶף וְצֹאן מֵאֹתִים וְחֲמֻשִׁים אֶלֶף וְחֲמֹרִים אֲלָפִים וְנֶפֶשׁ אָדָם מָאָה אֶלֶף: כב כִּי־חָלְלִים רַבִּים נָפְלוּ כִּי מֵהָאֱלֹהִים הַמִּלְחָמָה וַיִּשְׁבּוּ תַחְתֵּיהֶם עַד־הַגִּלָּה: (פ) כג וּבְנֵי חֲצִי שִׁבְט מְנַשֶּׁה יִשְׁבּוּ בְּאֶרֶץ מִבְּשָׁן עַד־בַּעַל חֶרְמוֹן וַיִּשְׁגְּרוּ וַהֲרִיחֶרְמוֹן הָמָּה רָבוּ: כד וְאַלֶּה רֹאשֵׁי בֵית־אֲבוֹתָם וְעֹפֶר וַיִּשְׁעִי וְאַלְיָאֵל וְעֹזְרִיאֵל וְיִרְמְיָה וְהוֹדוּיָה וַיַּחֲדִיאֵל אֲנָשִׁים גְּבוּרֵי חַיִל אֲנָשֵׁי שְׁמוֹת רֹאשִׁים לְבֵית אֲבוֹתָם: כה וַיִּמְעְלוּ בְּאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיהֶם וַיִּזְנוּ אַחֲרֵי אֱלֹהֵי עַמִּי־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־הַשִּׁמְדִּי אֱלֹהִים מִפְּנֵיהֶם: כו וַיַּעַר אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־רוּחַ י פֹּל מֶלֶךְ־אֲשׁוּר וְאֶת־רוּחַ תִּלְגַּת פִּלְגֶסֶר מֶלֶךְ אֲשׁוּר וַיִּגְלַם לְרְאוּבֵנִי וּלְגִדִּי וּלְחֲצִי שִׁבְט מְנַשֶּׁה וַיָּבִיאוּם לַחֲלָח וְחִבּוֹר וְהָרָא וְנָהָר גִּזְוֹן עַד הַיּוֹם הַזֶּה: (פ) כז בְּנֵי לֵוִי גִרְשׁוֹן קָהָת וּמֵרָרִי: כח וּבְנֵי קָהָת עֲמֶרָם יֵצְחָר וְחִבְרֹן וְעֹזִיאֵל: (ס) כט וּבְנֵי עֲמֶרָם אֶהֱרֹן וּמִשֶּׁה וּמָרִים (ס) וּבְנֵי אֶהֱרֹן נָדָב וָאֲבִיהוּא אֲלַעָזָר וְאִיתָמָר: ל אֲלַעָזָר הוֹלִיד אֶת־פִּינְחָס פִּנְחָס הוֹלִיד אֶת־אֲבִישׁוּעַ: לא וְאֲבִישׁוּעַ הוֹלִיד אֶת־בָּכְיִי וּבָכְיִי הוֹלִיד אֶת־עֵזִי: לב וְעֵזִי הוֹלִיד אֶת־זִרְחִיָּה וְזִרְחִיָּה הוֹלִיד אֶת־מִרְיֹת: לג מִרְיֹת הוֹלִיד אֶת־אֲמֶרְיָה וְאֲמֶרְיָה הוֹלִיד אֶת־אֲחִיטוֹב: לד וְאֲחִיטוֹב הוֹלִיד אֶת־צְדוֹק וְצְדוֹק הוֹלִיד אֶת־אֲחִימֶעַז:

רש"י

(יח) בני ראובן וגד וחצי שבט מנשה מן בני חיל וגו'. כלומר כולם נתקבצו ועשו מלחמה עם ההגריאים: (יט) ויטור ונפיש. בניו של ישמעאל הם: (כ) ויעזרו עליהם. כי ה' עזרם: וינתנו בידם ההגריאים וכל שעמיהם. אומות אחרים לעזרם: ונעתור להם. דוגמת ויעתר להם ה': (כה) ויזנו אחרי אלהי עמי הארץ אשר

מצודת ציון
(יח) ודרכי. הדרך הוא לדרך ברגל על הקשת למתחו היטב לירות למרחוק: ולמודי. ענין ההרגל כמו וילמד לטרוף טרף (יחזקאל יט): (יט) ויטור וגו'. גם המה מבני ישמעאל: (כ) ונעתור. ענין ריבוי כמו ועתר ענין הקטורת (שם ח): (כא) וישבו. מל' שביח: (כד) ועפר. הוי"ו יתירה, או כן שמו בו"ו וכמוהו רבים: (כו) ויער. מל' התעוררות: רוח פול. רצון פול:

מצודת דוד
(יז) התיחשו. חקרו לדעת סדר תולדותם בימי יותם כשהיה שופט מעת שנתנגע עוזיה אביו אבל לא מלך בימי ירבעם כ"א לאחר מותו כמ"ש במלכים ב': (יח) מן בני חיל. ר"ל מן בני חיל התאספו אנשים וכו': יוצאי צבא. הראויים לצאת בצבא מלחמה: (כ) ויעזרו עליהם. היו נעזרים מה' להתגבר עליהם: וכל שעמיהם. וכל אשר היו עמיהם בעזרתם: ונעתור להם. קבל עתר תפילתם: (כא) מקניהם. מתחלה כלל וחזר ומפרש גמליהם וכו': (כב) כי חללים רבים נפלו. כאומר אין לתמוה איך אפשר אשר מ"ד אלף ותש"ס יקחו בשבי מאה אלף כי בעבור שנפלו מן ההגריאים חללים רבים כי נצחון המלחמה היתה מה' ובעזרתו ולזה נפל פחד היהודים עליהם ומסרו עצמן לשבי: תחתיהם. במקום ההגריאים: (כג) ישבו בארץ. המה חזרו מן המלחמה וישבו בארצם אולם התפשטו מבשן עד בעל חרמון וכו' כי המה רבו והיה צר להם המקום אשר ישבו בה מבראשונה ולזה התפשטו לשבת במקום אחיהם אשר הלכו מזה למקום ההגריאים: (כד) אנשי שמות. רצה לומר, ידועים בשמותם לגודל החשיבות: (כה) אשר השמיד וכו'. כאומר והיה להם להבין אם אלהים המה מדוע לא הצילו את עמם: (כו) ונהר גזון. סמוך לנהר גזון: עד היום הזה. רצה לומר, והנה עודם שם כי לא חזרו בבנין בית השני: (כז) ובני קהת. מפני כבוד משה ואהרן הקדימו לגרשון: (לד) את צדוק. והוא הכ"ג הראשון ששימש בביהמ"ק והלכה הכהונה מאב לבן שנים עשר דורות:

ח אין תורמין שמן על זיתים הנכתשין, ולא יין על ענבים הנדרכים; ואם תרם, תרומתו תרומה, ויחזור ויתרם. הראשונה מדמעת בפני עצמה, ויחזין עליה חמש, אבל לא שניה.
ט ותורמין שמן על זיתים הנכתשים, ויין על ענבים לעשותם צמוקים. הרי שתתם שמן על זיתים לאכילה, וזיתים על זיתים לאכילה, ויין על ענבים לאכילה, וענבים על ענבים לאכילה, ונמלך לדרבן – אינו צריך לתרום.
י אין תורמין מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו, ולא מדבר שלא נגמרה מלאכתו על דבר שנגמרה מלאכתו, ולא מדבר שלא נגמרה מלאכתו על דבר שנגמרה מלאכתו; ואם תרמו, תרומתו תרומה.

פירוש ברטנורא

ח **זיתים הנכתשים**. הגלים היו לכתוש הזיתים במכתשת להוציא שמן; תרומתו תרומה. גמורה היא מדאורייתא: ויחזור ויתרום. מדרבנן, לאחר שישלים כתישת אותן הזיתים ודריכת הענבים יחזור ויוציא תרומה שנית כשיעור הצריך לשמן וליין שיצא: **הראשונה מדמעת**. אם נפלה לפחות ממאה חולין נעשה הכל מדומע ואסור לזרים, וימכר הכל לכהן. דתרומה גמורה היא מדאורייתא: **והיחזין עליה חמש**. זו האוכלה בשנה משלם קרן וחומש, כדן כל זר אוכל תרומה: **אבל לא שניה**. לפי שאינה אלא מדרבנן, לפיכך אינה נאכלת עד שפירשו עליה תרומה ומעשרות ממקום אחר, דמדאורייתא היא טבל גמור. ואי קשיא מאי שנא הכא בתורם שמן על הזיתים הנכתשים דתרומתו תרומה ויחזור ויתרום, ומאי שנא לעיל גבי התורם זיתים על השמן וענבים על היין דאין תרומתו תרומה, ו"ל דתתורם זיתים על השמן איכא פסידא לכהן לפיכך אין תרומתו תרומה, אבל בתורם שמן על הזיתים הנכתשים לדיכא פסידא לכהן תרומתו תרומה, אלא דרבנן הוא דגזר דחזור ויתרום:

ט **זיתים הנכתשים**. זיתים מלוחים וכבושים ביין או בחומץ כדי שיתקיימו, וחשיבי דבר שנגמרה מלאכתו, הלכך תורמין מן השמן עליהם, דדוקא שמן על זיתים העומדים להוציא שמן, וכן יין על ענבים העומדות לדרך הוא דאסור לתרום, אבל יין על צמוקים ושמן על זיתים הנכתשים שרי, וכשהוא תורם מן השמן על הזיתים הנכתשים ומן היין על הצמוקים תורם לפי השמן הראוי שיצא מן הזיתים הנכתשים ולפי היין הראוי שיצא מן הצמוקים: **אין צריך לתרום**. הואיל וכי קא תרם שפיר קא תרם, שהרי באותה שעה היו עומדות לאכילה:

י **אין תורמים מדבר שנגמרה מלאכתו**. מדבר שנמרח בכרי: **על דבר שלא נגמרה מלאכתו**. שלא נמרח בכרי, דכתיב (במדבר יח) כדגן מן הגורן וכמלאה מן היקב, מן הגמור על הגמור ולא משאינו גמור על הגמור: **ואם תרם תרומתו תרומה**. ודוקא בשאר פירות, אבל התורם מן הזיתים על השמן, או מן הענבים על היין, הא אמרין לעיל דאין תרומתו תרומה משום דאית ביה פסידא לכהן כדאמרין:

משניות מבוארות – קהתי

זיתים ועל ענבים העומדים לאכילה, כמבואר במשנה, מותר לתרום שמן ויין, שהרי זה מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר שנגמרה מלאכתו. והרמב"ם כותב הטעם: "למה זה דומה? לתורם משני מינים שאינם כלאים זה בזה מן היפה על הרע" (הל' תרומות ה, יח).

י ו ס ר א ש ו

באור משנה ח

אין תורמין שמן על זיתים הנכתשין – במכתשת להוציא שמן, **ולא יין על ענבים הנדרכים** – שזה דומה לתורם מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו (דמכס:); **ואם תרם** – שמן על זיתים הנכתשים או יין על ענבים הנדרכים, **תרומתו תרומה** – גמורה היא מן התורה, **ויחזור ויתרם** – מדרבנן, כלומר שלאחר שישלים כתישת הזיתים או דריכת הענבים יחזור ויפריש תרומה מהשמן שיצא מהזיתים או מהיין שיצא מהענבים, ומבואר הטעם בירושלמי, שקנסוהו חכמים משום גדר טהרה, כגון בזיתים, שאם אתה אומר שמפריש מן השמן על הזיתים יפריש מיד שמן טהור על הזיתים, ואחר כך יעשה את הכל בטומאה. אבל כיון שאסרו לו לעשר שמן על הזיתים, הרי יצטרך לעשות את זיתיו בטהרה, שאם יטמאו הזיתים לא יוכל להפריש עליהם מן השמן הטהור, שאין מפרישים מן הטהור על הטמא, ולפיכך יצטרך להיטהר ולעשות את בדר בטהרה; ומכאן גם בדיעבד גזרו עליו לתרום שנית. **הראשונה מדמעת בפני עצמה** – אם נפלה התרומה הראשונה לתוך חולין, ולא היו בחולין מאה חלקים כנגדה, נעשית התערובת "מדות" כלומר שדינה כתרומה ואסורה באכילה לישראל, כמו שבארנו (בפתיחה למסכתנו), ונמכר הכל לכהנים, לפי שהתרומה הראשונה תרומה גמורה היא מן התורה; **ויחזין עליה חמש** – זו האוכלה בשוגג, משלם לכהן קרן וחומש, כדן תרומה גמורה (עין ויקרא כב, יד), **אבל לא שניה** – שהתרומה השנייה אינה מדמעת, ואין חייבים עליה חומש, לפי שמן התורה אינה תרומה; ואף צריך להפריש ממנה מעשרות, שהרי היא טבולה למעשר ולתרומת מעשר (תוספתא; ירושלמי).

באור משנה ט

לאחר ששינו במשנה הקודמת, ש"אין תורמין שמן על זיתים הנכתשין. ולא יין על ענבים הנדרכים", באה משנתנו ללמד, שדוקא על זיתים העומדים להוציא שמן אין תורמים שמן, וכן דוקא על ענבים העומדים לזרקה אין תורמים יין, שאין תורמים מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו, אבל על

ותורמין שמן על זיתים הנכתשים – במלח או בחומץ, שהואיל והם עומדים לאכילה, חשובים הם כדבר שנגמרה מלאכתו, **ויין על ענבים לעשותם צמוקים** – וכן תורמים יין על ענבים העומדים להיעשות צמוקים וליאכל כמות שהם, כמו שביארנו הטעם לעיל; ותורמים לפי השמן הראוי לצאת מן הזיתים הנכתשים ולפי היין הראוי לצאת מן הצמוקים (ירושלמי). **הרי שתתם שמן על זיתים לאכילה** – היינו על זיתים הנכתשים כמו ששינו לעיל, **וזיתים על זיתים לאכילה** – או שתתם זיתים על זיתים, וכולם היו עומדים לאכילה, **ויין על ענבים לאכילה** – וכן מי שתתם יין על ענבים שהם לאכילה, היינו שעומדים להיעשות צמוקים, **וענבים על ענבים לאכילה** – או שתתם ענבים על ענבים, והכל הוא לאכילה, **ונמלך לדרבן** – לדרוך את הזיתים או את הענבים שכבר תרם עליהם, **אינו צריך לתרום** – לחזור ולתרום, שבשעה שתתם עליהם יפה תרם.

י ו ס נ י

באור משנה י

אין תורמין מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו – כגון מתבואה שנמרחא כבר בכרי על תבואה שעדיין לא נמרחא (מירוח הוא מה שמיישרים ומחליקים את פני הכרי בגורן). **ולא מדבר שלא נגמרה מלאכתו על דבר שנגמרה מלאכתו** – מתבואה שלא נמרחא על תבואה שכבר נמרחא, **ולא מדבר שלא נגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו** – שכתוב (במדבר יח, כז): "כדגן מן הגורן וכמלאה מן היקב", ולמדים מכאן שאין תורמים אלא מן הגמור על הגמור. **ואם תרמו** – מן הגמור על שאינו גמור או להיפך, או משאינו גמור על שאינו גמור, **תרומתן תרומה** – ומה ששינו לעיל (משנה ד) שהתורם מן הזיתים על השמן או מן הענבים על היין, אין תרומתו תרומה, כבר בארנו שם (על פי הירושלמי), שהואיל ובזיתים וענבים יש טורח לכהן לכתוש ולדרוך

פ ר ק ש נ י

א אין תורמין מטהור על הטמא; ואם תרמו, תרומתן תרומה. באמת אמרו: העגול של דבלה שנטמא מקצתו, תורם מן המטהור שיש בו על הטמא שיש בו. וכן אגדה של ירק, וכן ערמה. היו שני עגולים, שתי אגדות, שתי ערמות, אחת טמאה ואחת טהורה – לא יתורם מזה על זה. רבי אליעזר אומר: תורמין מן המטהור על הטמא.

פירוש ברטנורה

ב א אין תורמין מטהור על הטמא. גזירה שמא יתרום שלא מן המוקף משום דמסתפי שמא יגע הטמא בטהור ויטמאנו, ואנן בעינן שהתורם יתרום מן המוקף: באמת אמרו. כל היכא דתנינן באמת אמרו כאלו היא הלכה למשה מסיני, אבל לא דוקא הלכה למשה מסיני שהרי בפרק קמא דשבת שנינו באמת אמרו החון רואה היכן התינוקות קורין ומדברין היא: העגול של דבילה. אף על פי שהדבלות מדובקות זו בזו בתוך העגול אינן חשובות חבר לענין טומאה, ואם נגעה טומאה באחת מן הדבלות לא נטמאת האחרת: וכן אגודה של ירק וכן ערמה. צריך, דאי אשמעינן עגול הוה אמינא עגול שכולו גוף אחד תורם, אגודה שאינה גוף אחד אינו תורם. ואי אשמעינן אגודה הוה אמינא אגודה שהכל תפוסה אחת תורם, ערמה שאינה תפוסה אחת אינו תורם, צריכי: רבי אליעזר אומר תורמים. לכתחילה מן המטהור על הטמא, דלא גזר רבי אליעזר שמא יבוא לתרום שלא מן המוקף, ואין הלכה כרבי אליעזר:

משניות מבוארות – קהתי

בין טהורה בין טמאה; הטהורה נאכלת לכהנים, והטמאה נשרפת והכהנים נהנים בשריפתה, כגון אם היה דגן וכיוצא בו – מסיקים בו את הטהור, ואם היה שמן – משתמיש בו להדלקה. משנתנו באה ללמד, שאם יש לאדם תבואה טהורה ותבואה טמאה, ושניהן טבל, שעדיין לא הפריש מהן את התרומה והמעשרות, אסור לתרום תרומה גדולה מן התבואה הטהורה על התבואה הטמאה, אלא תורם מן הטהורה על הטהורה ומן הטמאה על הטמאה.

אין תורמין מטהור על הטמא – מתבואה טהורה על התבואה שנטמאה, כמו שבארנו לעיל (בהקדמה); והטעם הוא, לפי שאין מפרישים תרומה גדולה אלא מן המוקף. היינו מן הסמוך והקרוב לתבואת הטבל (חלה א, ט), כגון אם היו לאדם חמישים סאה חטים בבית זה וחמישים סאה בבית אחר, אסור לו להפריש מאחד מהם שתי סאים על כל המאה, שנמצא תורם שלא מן המוקף; ומכאן גזור חכמים שלא לתרום מן הטהור על הטמא, שמא מחשב נגיעת הטמא בטהור יבוא לתרום שלא מן המוקף. – אמנם בירושלמי למדים דין זה מן המקרא, אבל רוב המפרשים סוברים שדרשת הירושלמי אינה אלא אסמכתא בלבד, ועיקר הטעם הוא משום מוקף, כפי שבארנו

(ר"ש: ברטנורה); ואם תרמו – מן הטהור על הטמא, תרומתן תרומה – בדיעבד. באמת אמרו – כלומר הלכה מקובלת היא; וכן פירשו בבבלי (בבא מציעא ט, א): כל "באמת אמרו" – הלכה היא (ואין להסס ולגמגם בדבר – ר"ש). אבל בירושלמי אמרו: כל מקום ששנו חכמים "באמת" – הלכה למשה מסיני; ויש מפרשים, שלא דווקא הלכה למשה מסיני, אלא כאלו היא הלכה למשה מסיני (ר"ש: ברטנורה); העגול של דבלה – תאנים דרוסות ודבוקות בצורת עיגול, שנטמא מקצתו – שנגעה טומאה במקצתו, וההלכה היא שאף על פי שהתאנים דבוקות זו בזו, מכל מקום אין חשובות גוף אחד לענין טומאה, ונטמא מקצתו לא נטמא כולו; ובירושלמי מבואר כגון שמחוברות במי פירות (ולא במשקים המכשירים לקבל טומאה), שבכגון זה אין חשובות חיבור, תורם מן המטהור שיש בו על הטמא שיש בו – כלומר הואיל וזה גוש אחד, שחלקו טמא וחלקו טהור, מותר להפריש תרומה גדולה מחלקו הטהור על כל העיגול של הדבלה, אף על חלקו הטמא. וכן אגדה של ירק – אף שאינה גוש אחד כעגול של דבילה, אם נטמאה מקצתה, תורם מן הטהור שיש בה על הטמא שיש בה, וכן ערמה – של תבואה, אף על פי שאינה "תפוסה" אחת כאגדות הירק, מכל מקום נטמאה מקצתה, תורם מן הטהור שבה על הטמא שבה. היו שני עגולים – של דבלה, או שתי אגדות – של ירק, או שתי ערמות – של תבואה, אחת טמאה ואחת טהורה – הואיל והם שני עגולים נפרדים או שתי אגודות נפרדות או שתי ערמות נפרדות, לא יתורם מזה על זה – מן הטהור על הטמא, כפי שבארנו הטעם בתחילת המשנה. רבי אליעזר אומר: תורמין מן המטהור על הטמא – מותר לתרום לכתחילה מן הטהור על הטמא, שאין חוששים שמא יבוא לתרום שלא מן המוקף. ואין הלכה כרבי אליעזר.

ויש בזה הפסד לכהן, לפיכך החמירו בהם, שאפילו בדיעבד אין תרומתו תרומה, מה שאין כן בשאר הפירות שאין טורח והפסד לכהן, עליהם שנינו במשנתנו שבדיעבד תרומתו תרומה. – זוהי אמנם דעתו של חזקיה בירושלמי. אבל רבי יוחנן חולק עליו וסובר, שאין הבל בין זיתים וענבים לשאר הפירות (וכן דעת רבים מהמפרשים), אף שרבי יוחנן הוא שמבאר הטעם במשנה ד מפני הטורח וההפסד שיש לכהן, ואם כן קשה לדעתו, מה בין משנתנו למשנה ד? ויש מתרצים קושיה זו, שבמשנה ד מדובר, שתרם זיתים על השמן, או ענבים על היין, שלא מדעת הכהן. ולכן החמירו חכמים מפני טורח הכהן והפסדו, וגזרו שאפילו בדיעבד אין תרומתו תרומה. אבל במשנתנו מדובר, שתרם מדבר שלא נגמרה מלאכתו על דבר שנגמרה מלאכתו מדעת הכהן. שיש וניחא לו לכהן דווקא בזיתים ובענבים ולא בשמן וביין, הלכך תרומתו תרומה. ברם, לכתחילה אסור לו לתרום מזיתים על השמן וכדומה אפילו מדעת הכהן, שמא יעשה כך פעם אחרת שלא מדעת הכהן (הר"ש והרא"ש).

עוד מקשים בירושלמי על משנתנו, שבמשנה ח שנינו: "אין תורמין שמן על זיתים הנכתשים ולא יין על ענבים הנדרכים; ואם תרם, תרומתו תרומה, ויחזור ויתרום", ולמה במשנתנו לא אמרו "ויחזור ויתרום"? אמנם לדעת חזקיה (בירושלמי), שהבאנו לעיל, הרי הענין מבואר, שיש חילוק בין זיתים וענבים לשאר פירות. וכן משמע מ"תוספת יום טוב", שמיישב כך את משנתנו (על פי ברטנורה). אבל לדעת רבי יוחנן שאין חילוק בין שאר הפירות לזיתים ולענבים, מה בין משנתנו למשנה ח? ועוד, במשנה ח הבאנו טעם הירושלמי, שקסוהו חכמים משום גדר טהרה (עין שם), ומהו הטעם שלא קנסו גם במשנתנו משום גדר טהרה? על כך משיבים בירושלמי, שבמשנה ח מדובר כשאין התרומה הראשונה קיימת, הלכך החמירו חכמים שיחזור ויתרום משום גדר טהרה, שעיקר טהרה שהיו עושים בגבולין (בבא ארץ ישראל מחוץ לירושלים) היא משום סרך תרומה, ולכן כשתרם מדבר שלא היה ראוי לתרום ונאבדה הראשונה, חזיקוהו לתרום אחרת, כדי שיעטור הכהן להיטהר ולאכלה בטהרה. אבל במשנתנו מדובר כשהתרומה קיימת, לפיכך תרומתו תרומה ואינו צריך לחזור ולתרום (ר"ש).

וצריך עיון, שהרמב"ם העתיק בחיבורו ("משנה תורה") שתי המשניות סתם ולא חילק, ואפשר שלדעת הרמב"ם דווקא מן הגמור על שאינו גמור ממש תרומתו תרומה, ואין חוששים שמא יתרום לכתחילה, שהכל יודעים שאין תורמים מן הגמור על שאינו גמור. אבל זיתים הנכתשים וענבים הנדרכים כדבר הגמור הוא, ויש חשש שמא יעשה כן לכתחילה, לפיכך גזרו שיחזור ויתרום. וזהו שביאר הטעם במשנה ח: "שוה דומה לתורם מן הגמור על שאינו גמור", כפי שהבאנו שם, ומשמע שלפי האמת אין זה ממש דבר שאינו גמור ("משנה ראשונה").

באור משנה א

כתוב בתורה (במדבר יח, ח): "ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי", ודרשו חכמים: תרומותי – בשתי תרומות הכתוב מדבר, אחת תרומה טהורה ואחת תרומה טמאה, כלומר שאפילו אם נטמאה התבואה כולה קודם שהפריש ממנה את התרומה, חייבים להפריש ממנה תרומה בטומאה וליתנה לכהן, שכל תרומה ניתנת לכהן,

ב אין תורמין מן הטמא על הטהור; ואם תרם, שווג – תרומתו תרומה, ומזיד – לא עשה כלום. וכן בן לוי שהיה לו מעשר טבל, היה מפרש עליו והולך, שווג – מה שעשה עשוי; מזיד – לא עשה כלום. רבי יהודה אומר: אם היה יודע בו בתחלה, אף על פי שהוא שווג – לא עשה כלום.

ג המטביל כלים בשבת, שווג – ישתמש בהם; מזיד – לא ישתמש בהם. המעשר והמבשל בשבת, שווג – יאכל; מזיד – לא יאכל. הנוטע בשבת, שווג – יקיים; מזיד – יעקר. ובשביעית, בין שווג בין מזיד – יעקר.

פירוש ברטנורה

ב אין תורמין מן הטמא על הטהור. משום פסידא דכהן. ואם תרם שווג תרומתו תרומה. ודוקא שהיתה לה שעת הכושר והגיעה לעונת מעשרות קודם שנטמא דמדאורייתא תרומה מעלייתא היא, אבל אם נטמא קודם שהגיע לעונת מעשרות לא היא תרומה מדאורייתא, ואם תרם אפילו שווג אין תרומתו תרומה: מעשר טבל. מעשר ראשון שלא נמלה ממנו תרומת מעשר: דהא מפרש עליו והולך. היה מפרש מזה על שאר מעשרותיו: אם היה יודע בו בתחלה. שהוא טבל או שהוא טמא, אע"פ שבשעה שתרם היה שווג ששכח שהוא טבל או שהוא טמא הוי שווג קרוב למזיד, ולא עשה ולא כלום. ואין הלכה כרבי יהודה:

ג המטביל כלים בשבת. שאסור להטביל כלים טמאים להעלותם מידי טומאתן בשבת, מפני שנראה כמתקן כלי: המעשר. שאסור להפריש תרומות ומעשרות בשבת מפני שהוא מתקן: והמבשל בשבת. בשווג, יאכל אותו תבשיל למוצאי שבת, אבל לא בשבת עצמו. ובמזיד לא יאכל הוא, אבל אחרים אוכלים למוצאי שבת דכתיב (שמות לא) ושמרתם את השבת כי קדש היא, היא קדש ואין מעשיה קדש: ובשביעית בין שווג בין מזיד יעקר. שנחשדו ישראל על השביעית ולא נחשדו על השבת:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ג

אגב המשנה הקודמת מובאת במשנתנו הלכות אחדות שיש בהן הבדל בין שווג למזיד בדומה להלכות ששנינו לעיל.

המטביל כלים – טמאים, בשבת – שאסור להטבילם בשבת כדי להעלותם מידי טומאתם, מפני שיש בזה משום תיקון הכלי, שווג – כגון ששכח שהיום שבת, ישתמש בהם – בשבת; מזיד, לא ישתמש בהם – עד מוצאי שבת. המעשר – המפרש תרומות ומעשרות בשבת, שאסור להפרישם מפני שנראה כמתקן דבר שלא היה מתוקן, והמבשל בשבת – או מי שבישל בשבת; שווג, יאכל – מותר לאכול בשבת, מזיד, לא יאכל – עד מוצאי שבת; כך דעתו של רבי מאיר בברייתא המובאת במקומות אחדים בבבלי (גיטין נג, ב; בבא קמא עא, ב; חולין סו, א ועוד), וסתם משנתנו רבי מאיר היא. ברם, אין הלכה כרבי מאיר, אלא כרבי יהודה (סם) הסובר, שהמבשל בשבת, בשווג יאכל למוצאי שבת; במזיד לא יאכל עולמית (בענין זה יש אמנם כמה חילוקי דינים ודעות, ואין כאן המקום להאריך); ומכאן רוב המפרשים פירשו גם במשנתנו, שדיני "המעשר והמבשל", אף שנישנו כאן כאחד (לפי שבשניהם מדובר לענין אכילה), דיניהם שונים, שאמנם המעשר בשבת, בשווג יאכל בשבת; במזיד, לא יאכל עד למוצאי שבת. ואולם המבשל בשבת, בשווג יאכל למוצאי שבת, אבל בשבת עצמה אסור לאכול; במזיד, אסור לו לאכול אותו תבשיל לעולם, אבל אחרים מותרים לאכול אותו תבשיל למוצאי שבת, שנאמר (שמות לא, יד): "ושמרתם את השבת כי קדש היא", ודרשו (כתובות לד, א): "היא קדש ואין מעשיה קדש" (רמב"ם; ברטנורה: "תפארת ישראל"). הנוטע בשבת, שווג יקיים – מותר לקיים את הנטיעה שנטע בשבת, מזיד – אבל אם נטע בשבת במזיד, יעקר – את הנטיעה, ובשביעית – הנוטע בשביעית, בין שווג בין מזיד – בין שנטע בשווג, בין שנטע במזיד, יעקר – שהחמירו בשביעית מבשבת, לפי שחשודים ישראל על השביעית לעשות בה עבודות קרקע במזיד ולומר ששוגגים הם, אבל אינם חשודים על השבת, שהשבת חמורה להם. יש מפרשים, שכל מה ששנינו במשנתנו משום קנס הוא, וקנסו לכל אחד כפי כוונתו במעשה שעשה, שהמעשר בשבת כוונתו לאכול בו ביום, ולפיכך קנסוהו שלא יאכל בשבת; והנוטע בשבת דעתו שהנטיעה תגדל, ולכן קנסוהו שלא תגדל וחיוב לעקרה; והתורם מן הטמא דעתו לפטור טבלו בטמא שאינו ראוי לאכילה, הלכך קנסוהו שאינו נפטר בזה ("משנה ראשונה").

יו"ט ש"י

באור משנה ב

אין תורמין מן הטמא על הטהור – משום שמפסידים לכהן, שתרומה טמאה אסורה לו באכילה, ואם תרם – מן הטמא על הטהור, שווג – שלא ידע שהוא מפרש מן הטמא, תרומתו תרומה – בבבלי (פסחים לג, א) שואלים: והלא נאמר (דברים יח, ז): "ראשית דגנך... תתן לו", ודרשו: "זו" – ולא לאור, כלומר לאכילה ולא לשריפה, ומכאן שכל תרומה שאינה ראויה לאכילה, אינה תרומה? ומשיבים שם, שמדובר במשנתנו בטבל שנטמא לאחר שהיתה לו שעת כושר, כלומר שראוי היה להפריש ממנו תרומה קודם שנטמא, ובכגון זה תרומתו תרומה מן התורה. ברם, אם נטמא קודם שראוי היה להפריש ממנו תרומה, אף אם תרם בשווג אין תרומתו תרומה. ומזיד – אבל אם תרם מן הטמא על הטהור במזיד, לא עשה כלום – בבבלי (יבמות פט, א) נחלקו אמוראים בפירוש פסוק זה: אחד אומר, שאף מה שתרם חוזר לטבלו, ואחד אומר, שלא תיקן בזה את טבלו הטהור, אבל מה שתרם נתקדש כתרומה, ויחזור ויתרום מן הטהור. הרמב"ם פוסק כדעה השנייה. וכן בן לוי שהיה לו מעשר טבל – כלומר מעשר ראשון שלא הפריש ממנו את תרומת המעשר, והמעשר היה טמא, והלוי היה מפרש עליו והולך – תרומת המעשר של שאר מעשר ראשון שהיה לו, כלומר שמפעם לפעם כשקיבל מעשר ראשון, היה אומר: תרומת מעשר שעלי להפריש ממעשר ראשון זה הרי היא במעשר שהנחתי, והיינו במעשר הטמא, שווג – אם היה שווג, שלא ידע שהמעשר שהוא מפרש עליו הוא טמא, ורק לאחר זמן נודע לו הדבר, מה שעשה עשוי – תרומת המעשר שהפריש תרומה היא; אבל מזיד – שבזמן שהפריש ידע שהמעשר טמא הוא, לא עשה כלום – כמו שבארנו לעיל בענין תרומה גדולה, כלומר שבאה המשנה להשמיענו, שלענין זה דין תרומת מעשר כתרומה גדולה. רבי יהודה אומר: אם היה יודע בו בתחלה – שהמעשר טמא, אף על פי שהוא שווג – שבינתיים שכח, וכשהפריש עליו היה שווג, לא עשה כלום – שהוא שווג הקרוב למזיד. ולפי הרמב"ם, אם לא ידע בטמאה הריהו שווג; אבל אם ידע בטמאה ושגג שמותר לתרום מן הטמא על הטהור, הרי הוא כמזיד (הלי' תרומות ה, ח).

ד אין תורמין ממין על שאינו מינו; ואם תרם, אין תרומתו תרומה. כל מין חטים אחד. כל מין תאנים וגרונות ודבלה אחד, ותורם מזה על זה. כל מקום שיש בהן, תורם מן היפה; וכל מקום שאין בהן, תורם מן המתקנים. רבי יהודה אומר: לעולם הוא תורם מן היפה.

ה תורמין בצל קטן שלם, ולא חצי בצל גדול. רבי יהודה אומר: לא כי, אלא חצי בצל גדול. וכן היה רבי יהודה אומר: תורמין בצלים מבני המדינה על הכפרים, אבל לא מן הכפרים על בני המדינה, מפני שהוא מאכל פוליטיקון.

ו ותורמין זיתי שמן על זיתי כבש, ולא זיתי כבש על זיתי שמן; וזין שאינו מבשל על המבשל, ולא מן המבשל

פירוש ברטנורה

ד כל מין חטים אחד. ואע"ג דאיכא שחמית ולבנה: וכל מין תאנים אחד. ואע"ג דאיכא שחורות ולבנות. תאנים בעודן לחים קרוין תאנים, וכשיבשו קרוין גרונות, וכשנדרסין בעגול קרוין עגול דבלה: תורם מן היפה. מן התאנים על הגרונות דתאנים יפים מן הגרונות: תורם מן המתקנים. מן הגרונות על התאנים, דגרונות מתקיימי טפי: לעולם הוא תורם מן היפה. דכתיב (במדבר יח) בהרימכם את חלבו לעולם בעיני חלבו, ואי פסיד יפסד. ואין הלכה כרבי יהודה:

ה תורמים בצל קטן שלם. לפי שהוא מתקיים: ולא חצי בצל גדול. אף על פי שהוא יפה ממנו: רבי יהודה אומר לא כי. ר' יהודה לטעמיה דאמר לעולם הוא תורם מן היפה: מבני המדינה. טובים לאכילה מן הכפרים הבצלים של בני הכפרים, אבל של בני הכפרים מתקיימים יותר: מפני שהוא מאכל פוליטיקון. בצלים של בני המדינה הוא מאכל לאנשים חשובים, והם יפים יותר מאותן של בני הכפרים. פוליטיקון, בני פלטרין של מלכים:

ו תורמין זיתי שמן. העומדים להוציא שמן: על זיתי כבש. וזיתים שאין עושים שמן, וכושבים אותן ביין או בחומץ לקיים אותן לאכילה. וזיתי שמן וזיתי כבש הלכך מפרשים מוית שמן על זיתי כבש דה"ל מן היפה על הרע: וזין שאינו מבשל. יפה לשתיה מן המבושל: כל שהוא כלאים כחבירו

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ה

תורמין בצל קטן שלם, ולא חצי בצל גדול – אף על פי שחצי בצל גדול יפה מבצל קטן שלם, מכל מקום תורמים בצל קטן שלם, לפי שהוא מתקיים יותר, ומדובר כאן במקום שאין כהן, כדעת תנא קמא במשנה הקודמת; ויש מפרשים משנתנו, אפילו במקום שיש כהן, שכן בצל שלם, אף שהוא קטן, יפה וחשוב יותר מחצי בצל גדול (רמב"ם). רבי יהודה אומר: לא כי – אין תורמים בצל שלם, אלא חצי בצל גדול – שהוא יפה יותר; רבי יהודה הולך לשיטתו (במשנה הקודמת), שלעולם הוא תורם מן היפה. וכן היה רבי יהודה אומר: תורמין בצלים מבני המדינה – הגדלים בעיירות, שהם מין משובח יותר, על הכפרים – על הבצלים בכפרים, שהם קטנים, אף שהם מתקיימים יותר, אבל לא מן הכפרים – אין תורמים מן הבצלים של בני הכפרים, על בני המדינה – על הבצלים של בני המדינה, מפני שהוא – הבצל מבני המדינה, מאכל פוליטיקון – מאכל אנשים חשובים ורמי המעלה, ומכאן שהוא יפה וחשוב מבצל הכופרי.

יוס חמישי

באור משנה ו

משנתנו מוסיפה ללמד, שתורמים מן היפה על הרע ולא מן הרע על היפה. ותורמין זיתי שמן – זיתים משובחים הראויים להוציא מהם שמן, על זיתי כבש – שכושבים אותם במי מלח או בחומץ, ואין בהם שמן הרבה, ולא זיתי כבש על זיתי שמן – לפי שהוא מן הרע על היפה. וזין שאינו מבשל – וכן תורמים יין שאינו מבושל, על המבשל – שזין שאינו מבושל יפה יותר לשתיה מהזין המבושל, ולא מן המבשל על שאינו מבשל – יש מפרשים, שבבא זו היא המשך דבריו של רבי יהודה, והוא בא להשיענו, שאפילו במקום שאין כהן, תורמים זיתי שמן וזין שאינו מבושל שהם משובחים ויפים יותר, ולא זיתי כבש וזין מבושל, אף על פי שאלה מתקיימים יותר. זה הפלל – משנתנו באה לסכם את שני הדינים ששנינו בשתי המשניות הקודמות, שאין תורמים ממין על שאינו מינו, ושתורמים מן היפה על הרע ולא מן הרע על היפה: כל שהוא פלאים בחבירו – שני מינים שונים שהם כלאים זה בזה, לא יתרם מזה על זה, אפילו מן היפה על הרע – כמו שבארנו לעיל (משנה ד), שלמים דין זה מן המקראות; ואפילו בדיעבד אין תרומתו תרומה, וכל שאינו

יוס רביעי

באור משנה ד

אין תורמין ממין על שאינו מינו – כגון מחטים על שעורים או מתמרים על תאנים, ואם תרם, אין תרומתו תרומה – יש למדים דין זה ממה שנאמר (במדבר יח, כז): "כדגן מן הגורן וממלאה מן היקב" (רמב"ם הל' תרומות ה, ב). ויש למדים מן הכתוב (שם שם, כז): "והתרומת ממנו" – ממין על מינו ולא ממין על שאינו מינו (יסודי); ויש שדורשים: "ממנו" – קרא בו "ממינו" ("מלאכת שלמה" בשם ספר הפרפראות סוף פרשת קורח). ובבבלי (בכורות נג, ב) דורשים דין זה ממה שנאמר (שם שם, יב): "כל חלב יצהר וכל חלב תירוש ודגן" – אמרה תורה: תן חלב לזה וחלב לזה (כלומר, הואיל וכתוב פעמיים "חלב", ביצהר ובתירוש, נמצאנו למדים, שיתן חלב לזה ולזה, שיפריש מן המובחר מכל אחד בפני עצמו, היינו מיצהר על יצהר ומתירוש על תירוש). למדנו ביצהר ובתירוש, שאין מעשרים מזה על זה; מניין שגם בתירוש ובדגן, וגם בשני מיני דגן שאין מעשרים מזה על זה? קל וחומר, ומה תירוש ויצהר שאינם כלאים זה בזה, אין מתעשרים מזה על זה, תירוש ודגן או דגן ודגן (שני מינים שונים), שהם כלאים זה בזה, אינו דין שלא יתעשרו מזה על זה?! ובירושלמי אמרו: "הקיש דגן לתירוש, מה תירוש ויצהר שהם שני מיני אילן, אין תורמים ומעשרים מזה על זה, אף שני מיני דגן אין תורמים ומעשרים מזה על זה. כל מין חטים – כגון חטים אדומות וחטים לבנות, אחד – כמין אחד הן לענין תרומה, ותורמים מאלו על אלו. כל מין תאנים – כגון תאנים שחורות ולבנות, וגרונות – תאנים יבשות, ודבלה – תאנים דרוסות ודבוקות בעיגול, אחד – מין אחד הם, ותורם מזה על זה – כגון מתאנים על גרונות ודבלה. כל מקום שיש בהן – ואפשר לתת לו את התרומה מיד, תורם מן היפה – כגון מן התאנים על הגרונות, שהתאנים יפות מן הגרונות (עזין ביכורים ג, ג), וכל מקום שאין בהן – והתורם צריך לשמור על התרומה עד שיבוא כהן או שצריך להביאה לכהן במקום אחר, תורם מן המתקנים – כגון מן הגרונות על התאנים, שהגרונות מתקיימות זמן רב ואינן מתקלקלות, ואילו התאנים מתקלקלות מהר. רבי יהודה אומר: לעולם הוא תורם מן היפה – שנאמר (במדבר יח, ז): "בהרימכם את חלבו ממנו" – לעולם יש להרים חלבו, כלומר לתורם את היפה, ואין חוששים להפסד כהן, ואין הלכה כרבי יהודה.

על שאינו מבשל. זה הכלל: כל שהוא בלאים בחברו, לא יתרם מזה על זה, אפלו מן היפה על הרע; וכל שאינו בלאים בחברו, תורם מן היפה על הרע, אבל לא מן הרע על היפה – תרומתו תרומה; חוץ מן הזוגין על החטים, שאינן אכל. והקשות והמלפפון מין אחד. רבי יהודה אומר: שני מינין. פ ר ק ש ל י ש

א התורם קשות ונמצאת מרה, אבטיח ונמצא סרוח – תרומה ויחזור ויתרם. התורם חבית של יין ונמצאת של חמץ: אם ידוע שהיתה של חמץ עד שלא תרמה, אינה תרומה; אם משתרמה החמיצה, הרי זו תרומה; אם ספק, תרומה ויחזור ויתרם. הראשונה אינה מרמעת בפני עצמה, ואין חבין עליה חמש; וכן השנייה.

פירוש ברטנורא

לא יתרם מזה לזה. דאמר קרא (במדבר יח) כל חלב יצהר וכל חלב תורה תן חלב לזה וחלב לזה: חוץ מן הזוגין. בערבי וזא"ן ובלע"ז (א) ויצ"א, ואינו אוכל אדם ומקיימים אותו ליונים: הקישות. בערבי (ב) פאקו"ם: והמלפפון. בערבי (ג) כיא"ר: מין אחד. ותורמן מזה על זה: שני מינים. ואין תורמן מזה על זה, ואין הלכה כרבי יהודה:

א התורם וכו'. בשוגג איירי, ואפ"ה יחזור ויתורם דהוי קרוב למזיד משום דהוה ליה [למטעמיה]: ונמצאת של חומץ כו'. שהתורם מן החומץ על הין אין תרומתו תרומה, דין וחומץ שני מינים הן: אם ספק. עד שלא תרמה החמיצה או לאחר שתרמה החמיצה: תרומה ויחזור ויתרם. ונותן שתיהן לכהן וכהן נתן לו דמי הראשונה שהיא גדולה מן השניה שהשניה מתמעטת כפי מה שעולה תרומת הראשונה, ולפי שהכהן הוא המוציא מחבירו ואנן קיימא לן בכל דוכתא המוציא מחבירו עליו הראיה לפיכך אינו לוקח בלא דמים אלא הקטנה וצריך שיתן לו דמי הגדולה שהיא הראשונה: הראשונה אינה מרמעת בפני עצמה. אם נפלה לפחות ממאה של חולין אין נעשית מרומע, דשמא אינה תרומה אלא השניה היא תרומה, וכן השניה אינה מרמעת בפני עצמה שמא הראשונה תרומה ולא השניה: ואין חייבים עליה חומש. זו שאכל הראשונה לבדה או השניה לבדה אינו משלם חומש כדן שאר אוכלי תרומה בשגגה:

משניות מבוארות – קהתי

בבבלי (יבמות 98, א) פירשו משנתנו בדרך אחרת, שהמדובר כאן בתורם בשוגג, ובאה המשנה להשמיננו, שאף על פי כן יחזור ויתורם, לפי שקרוב למזיד הוא, שהיה לו לטעום תחילה (ובכגון שיפריש תרומה ממה שיקח לטעום – תוספות), וכיון שלא עשה כן, קנסוהו חכמים. ולפי פירוש זה מסתבר אמנם, שצריך לתת שתי התרומות לכהן בחינם, שאם הכהן משלם לו דמי אחת מהן, הרי אין כאן קנס. אבל הרמב"ם כותב בפירושו למשנתנו, שהכהן משלם לו דמי הראשונה, כמו שבארנו (עיי' משנה ראשונה). התורם חבית של יין ונמצאת של חמץ – ומבואר בירושלמי, שמשנתנו היא כרבי, הסובר שיין וחומץ שני מינים הם, ואין תורמים מזה על זה: אם ידוע שהיתה של חמץ עד שלא תרמה – שקודם שתרמה היתה של חומץ, אינה תרומה – שהתורם מן החומץ על היין אינה תרומה, לפי ששני מינים הם, כמו שהזכרנו לעיל; אם משתרמה החמיצה – אבל אם ידוע, שבשעה שתרמה היתה של יין, ולאחר שתרמה החמיצה, הרי זו תרומה – וינינו של כהן החמץ; אם ספק – מתי החמיצה, קודם שתרמה או לאחר שתרמה, תרומה ויחזור ויתרם – משום ספק, ונותן שתי התרומות לכהן, והכהן נתן לו דמי הראשונה, כמו שבארנו לעיל. הראשונה אינה מרמעת בפני עצמה – אם נפלה התרומה הראשונה לתוך חולין, אף שאין בחולין מאה חלקים כנגדה, אין התערובת נעשית מרומע, שתהא אסורה לזרים, שמא זו אינה תרומה אלא השנייה היא התרומה. ברם, יוציא מהתערובת כשיעור מה שנפל לתוכה מהתרומה ויתן לכהן (דמב"ם). ואין חבין עליה חמש – זו האוכלה בשוגג, אינו חייב לשלם חומש נוסף על דמי שווייה, כדן האוכל תרומה בשוגג, שמא אינה תרומה; וכן גם התרומה השנייה שתרם אינה מרמעת בפני עצמה, ואין חייבין עליה חומש, שמא הראשונה היתה התרומה, וזו אינה תרומה. אבל אם נפלו שתיהן ככחת הרי הן מרמעות, כמבואר להלן (משנה ב).

י ו ט ש ו

באור משנה ב

משנה זו היא המשך המשנה הקודמת והיא באה לפרש מה ששינוי שם: "הראשונה אינה מרמעת בפני עצמה... וכן השנייה".

בלאים בחברו – שני מינים שאינם כלאים זה בזה, כמבואר במסכת כלאים, תורם מן היפה על הרע – מהמין המשובח על המין הגרוע, אבל לא מן הרע על היפה – שבתרומה נאמר (במדבר יח, יד): "כל חלב יצהר וכל חלב תירוש ודגן" וכו'; ואם תרם מן הרע על היפה, תרומתו תרומה – אף כשתרם במזיד, הואיל וראוי לאכילה (תוספות רבי עקיבא איגר). בבבלי אמרו (יבמות 98, ב): "מניין לתורם מן הרע על היפה, שתורמתו תרומה? שכתוב (במדבר יח, לב): "ולא תשארו עליו חטא בהרימכם את חלבו ממנו" (משמע, שאם לא תרימו את חלבו ממנו, תשארו חטא), ואם אינו קדוש (אם תרומתו אינה תרומה), נשיאת חטא למה? מכאן לתורם מן הרע על היפה, שתורמתו תרומה". חוץ מן הזוגין על החטים – שהתורם מן הזוגין על החטים, אף על פי שאינם כלאים זה בזה, כמו ששינונו (כלאים א, א): "החטים והזוגין אינן כלאים זה בזה", מכל מקום אין תרומתו תרומה, שאינן אכל – שאין הזוגין ראויים למאכל אדם; וכבר בארנו (במסכת כלאים), שזוגין הוא מין גרעניים שחורים הגדלים בין החטים, ויש שמקיימים אותם למאכל יונים. והקשות והמלפפון – שאינם כלאים זה בזה, כמו ששינונו (כלאים א, ב), מין אחד – נחשבים שם, הם מין אחד אף לענין תרומה, ותורמים מזה על זה (וכבר בארנו שם, ש"מלפפון" היינו אבטיח עגוב, מה שאנו קוראים "מלון"). רבי יהודה אומר: שני מינין – הקישות והמלפפון שני מינים הם, ואין תורמים מזה על זה; וכן גם לענין כלאים סובר רבי יהודה שהם כלאים זה בזה, כמו ששינונו במסכת כלאים (שם).

באור משנה א

משנתנו עוסקת בדן ספק תרומה.

התורם קשות ונמצאת מרה – ומבואר בירושלמי, שקישות מרה ספק אוכל הוא, אבטיח – או התורם אבטיח, ונמצא סרוח – מקולקל ואינו ראוי לאכילה, ולא ידוע, אם כבר היה מקולקל בשעה שתרם, תרומה ויחזור ויתרם – כלומר משום ספק צריך לתורם שנית, ונותן לכהן את שתיהן, והכהן משלם לו דמי התרומה הראשונה, שהיא גדולה מן השנייה, שהרי השנייה ניטלת ממה שנשאר לאחר הפרשת הראשונה, וכיון שיש כאן ספק, אין הכהן נוטל כתרומה בלא דמים אלא הקטנה, שהמוציא מחברו עליו הראיה (ירושלמי). ברם,

ב נפלה אחת מהן לתוך החלון, אינה מדמעת. נפלה שניה למקום אחר, אינה מדמעת. נפלו שתיהן למקום אחד, מדמעות בקטנה שבשתייהן.

ג השתפין שתרכו זה אחר זה – רבי עקיבא אומר: תרומת שניהם תרומה; וחכמים אומרים: תרומת הראשון תרומה. רבי יוסי אומר: אם תרם הראשון בשעור, אין תרומת השני תרומה; ואם לא תרם הראשון בשעור, תרומת השני תרומה.

ד כמה דברים אמורים? בשלא דבר. אבל הרשה את בן ביתו, או את עבדו, או את שפחתו לתרום – תרומתו תרומה. בפל – אם עד שלא תרם בפל, אין תרומתו תרומה; ואם משתתם בפל, תרומתו תרומה. הפועלים אין להן רשות לתרום, חוץ מן הדרכות, שהן מטמאים את הגת מיד.

פירוש ברטנורא

ב מדמעות בקטנה שבשתייהן. כשיעור השניה שהיא קטנה שבשתייהן, ואם יש בחולין מאה כנגד הקטנה אין נעשים מדומע, אלא נוטל מן החולין כשיעור אלו השתי תרומות שנפלו בהן ונותן לכהן והשאר חולין כמו שהיו:

ג תרומת שניהם תרומה. היינו דתרומת כ"א מהן חציה תרומה וחציה חולין, נמצא כשתרכו שניהם מ' סאין זה סאה וזה סאה, שלא קדשה תרומה כי אם חצי סא' בשל זה וחצי סא' בשל זה כ"א כפי חלקו: **אם תרם הראשון בשעור.** אחד מנ' כשיעור שנתנו חכמים, תרומתו תרומה. והלכה כרבי יוסי דלפרושי מלתייהו דחכמים קאתי. ואית דמפרשי אם תרם הראשון כשיעור מה שתרם חברו אח"כ תרומתו תרומה, דחזוין דהוה נחיא ליה להיאך בתראה כמה שתרם הראשון שהרי היתה דעתו מסכמת עמו כשיעור התרומה. ופירוש ראשון נראה בעיני עיקר:

ד כמה דברים אמורים. הא דפליג ר"ע לעיל ואמר תרומת שניהם תרומה: **בשלא דבר.** שלא נוטל רשות מחבירו לתרום אלא תרם מדעתו: **אבל הרשה.** שנתן בעה"ב רשות לתרום תרומתו תרומה: **בפל.** אם לאחר שמינה שלח לתרום בטל שליחותו לאחר שהלך השליח מלפניו: **חוץ.** בעלים עמי הארץ שהשכירו פועלים חברים כדי להפריש תרומה בטהרה, רשאים לתרום עד שלא יגעו בו הבעלים ע"ה ויטמאו את התרומה, מפני שהן מטמאים את הגת, שהבעלים עמי הארץ מיד כשהתחילו הדוכים לדרוך והלכו בנת שתי וערב אינם נוהרים יותר מליגע בנתן ומטמאים אותה, לפי שהם חושבים שמיד כשהתחילו לדרוך הפרישו החברים תרומה גדולה. הילכך מפרשים החברים הדוכים מן היין כדי שיעור תרומה הצריכה לכל הגת מיד כשהלכו בה שתי

משניות מבוארות – קהתי

בטעות, מפני שלא ידע שחברו תרם כבר; **ואם לא תרם הראשון בשעור, תרומת השני תרומה** – כלומר אף תרומת השני תרומה (יבספ משנה; "תפארת ישראל"), כמו שבארנו בדברי רבי עקיבא. והלכה כרבי יוסי. ויש מפרשים בדברי רבי יוסי: אם תרם הראשון כשיעור שתרם חברו אחר כך, שבכגון זה גילה האחרון דעתו שניחא לו כשיעור שתרם הראשון, אין תרומת השני תרומה. – הרכ מברטנורא מביא שני הפירושים והוא כותב, שהפירוש הראשון נראה בעיני עיקר.

שבת קודש

באור משנה ד

משנה זו היא המשך המשנה הקודמת.

כמה דברים אמורים – שהשותפים שתרמו זה אחר זה, לדעת רבי עקיבא תרומת שניהם תרומה? ויש מפרשים שהכוונה כאן גם לדברי רבי יוסי: כמה דברים אמורים שאם לא תרם הראשון כשיעור, אף תרומת השני תרומה? **בשלא דבר** – כלומר שלא נוטל הראשון רשות מחברו לתרום, אלא תרם מדעתו (ר"ש; ברטנורא), **אבל הרשה** – שותף אחד לחבירו לתרום, וכן גם אם הרשה אדם **את בן ביתו, או את עבדו, או את שפחתו לתרום** – שנתן להם רשות לתרום בשבילו, **תרומתו תרומה** – שיכול אדם לתרום על ידי שליח, כמו שהזכרנו כבר (לעיל א, א). **בפל** – את ההרשאה שנתן לשליח לתרום בשבילו, והשליח לא ידע על כך, **אם עד שלא תרם בפל** – אם ביטל הרשאתו קודם שתרם השליח, **אין תרומתו תרומה** – לפי שתרם שלא ברשות הבעלים. בירושלמי מבואר, שהמדובר הוא בכגון שהשליח שינה ממה שנאמר לו, אבל אם לא שינה ועשה כמו שאמר לו המשלח, אין הביטול מועיל, ותרומתו תרומה. וכן פוסק הרמב"ם (הל' תרומות ד, ט); **ואם משתתם בפל** – אם המשלח ביטל את השליחות לאחר שהשליח כבר תרם, **תרומתו תרומה** – שבשעה שתרם ברשותו תרם. **הפועלים אין להן רשות לתרום** – כל זמן שאינם מקבלים הרשאה מבעל הבית, **חוץ מן הדרכות** – הפועלים העוסקים בדריכת ענבים בגת, **שהן מטמאים את הגת מיד** – שהואיל והם יכולים לטמא את היין מיד, שהרי הוכשר לקבל טומאה, לפיכך אנו אומרים שאם בעל הבית מסר להם את הגת והאמין להם,

נפלה אחת מהן – משתי התרומות ששינו עליהן במשנה הקודמת, **לתוך החלון** – שאין בהם מאה חלקים כנגדה, **אינה מדמעת** – אינה עושה את החולין ל"מדומע", כמו שבארנו במשנה הקודמת. **נפלה שניה למקום אחר** – לחולין אחרים, **אינה מדמעת** – שמן התורה תרומה בטלה כשאר הדברים האסורים, אלא שחכמים החמירו בתרומה שהיא קודש, וגזרו שאינה בטלה אלא במאה ואחד, כלומר שאם נפלה לתוך חולין אינה בטלה אלא אם כן יש בחולין מאה חלקים כנגדה; הלכך בספק תרומה הקילו. והוה ששינו, שכל אחת מהן אינה מדמעת בפני עצמה אלא בטלה ברוב. **נפלו שתיהן למקום אחד** – והרי אחת מהן ודאי תרומה, **מדמעות בקטנה שבשתייהן** – כלומר שאף בזה הולכים לקולה, שאם אין מאה חולין כנגד התרומה השנייה, שהיא הקטנה שבשתייהן, כמו שבארנו במשנה הקודמת, הרי התערובת נעשית "מדומע", ואסורה לזרים; אבל אם יש מאה חולין כנגד התרומה השנייה, אינם נעשים מדומע, אלא נוטל מן החולין כשיעור שתי התרומות שנפלו לתוכן ונותן לכהן, והשאר חולין כמו שהיו.

באור משנה ג

"פירות השותפים חייבים בתרומה ובמעשרות, ואין השותפים צריכים ליטול רשות זה מזה, אלא כל התורם מהם, תרומתו תרומה" (רמב"ם הל' תרומות ד, ח). – משנתנו באה ללמד בשותפים, שתרם אחד מהם, ואחר כך בא השני ותרם תרומה שנייה, שלא ידע שחברו תרם.

השתפין שתרכו זה אחר זה – כגון שהיו להם חמישים סאה תבואה, והפריש אחד סאה לתרומה, ואחר כך בא השני והפריש גם הוא סאה לתרומה, **רבי עקיבא אומר: תרומת שניהם תרומה** – כלומר, הואיל ואם סמכו זה על זה, מה שהפריש כל אחד, מחלקו הפריש, נמצאת הסאה שתרם כל אחד, חציה תרומה וחציה חולין, והרי זה מדומע, הלכך יתנו הכל לכהן, והכהן ישלם לכל אחד דמי חציה; **וחכמים אומרים: תרומת הראשון תרומה** – מה שתרם הראשון זוהי התרומה, ותרומת השני כולה חולין, לפי שהופרשה בטעות. **רבי יוסי אומר: אם תרם הראשון בשעור** – רבי יוסי בא לפרש דברי חכמים: אם הראשון הפריש כשיעור שקבעו חכמים, אחד מחמישים, **אין תרומת השני תרומה** – שאנו אומרים שתרם

ה האומר: תרומת הכרי זה בתוכו, ומעשרותיו בתוכו, תרומת מעשר זה בתוכו – רבי שמעון אומר: קרא שם. וחקמים אומרים: עד שיאמר בצפנו או: בדרומו. רבי אלעזר חסמא אומר: האומר תרומת הכרי ממנו עליו – קרא שם. רבי אליעזר בן יעקב אומר: האומר מעשר זה עשוי תרומת מעשר עליו – קרא שם.

פירוש ברטנורא

וערב. שאם יבואו בעלים ויטמאו הנת קודם שיגמרו יש להן יין מזומן להפריש על הכל בטהרה: **ה קרא שם.** וצריך לתרום ולעשר מתוכו, ואינו יכול להפריש עליו ממקום אחר. ואע"ג דרחמנא קרייה לתרומה ראשית ובעינן שיהיו שיריה נכרים, כיון דאמר בתוכו משמע באמצע הכרי תהא התרומה והא איכא סביביו שהם שיריה נכרים: עד שיאמר בצפנו או בדרומו. אע"ג דבתוכו משמע באמצעותו, לא הוי מקום מסוים, והרי הוא כאילו לא אמר כלום עד שיאמר בצפנו או בדרומו. וכן הלכה: תרומת הכרי ממנו עליו קרא שם. דלא בעינן שיריה נכרים: עשור מעשר זה וכו'. ר"א בן יעקב פליג אר' שמעון דאמר תרומת מעשר זה בתוך הכרי קרא שם, וקאמר דתרומת מעשר זה בתוכו קודם שהופרש המעשר לא קרא שם, אבל לאחר שהופרש המעשר אם אמר תרומת מעשר עליו קרא שם. ולית הלכתא כדח מנייהו אלא כחכמים בלבד:

משניות מבוארות – קהתי

סובר רבי שמעון, שהואיל ואמר "בתוכו", הרי זה משמע באמצע הכרי, ונמצא המקום מסוים, וכל מה שמסביב שירים ניכרים הם. **וְחַכְמִים אֹמְרִים: עַד שִׁיאֲמַר בְּצִפְנוֹ או: בְּדְרוּמוֹ** – שאם אמר "בתוכו", הרי זה כאילו לא אמר כלום, שאין זה מקום מסוים, אלא אם אמר "תרומת הכרי הזה בצפנו או בדרומו", הואיל וציון את מקומה, הרי זה קרא שם. **רַבִּי אֶלְעָזָר חֲסִמָּא אֹמֵר: הָאוֹמֵר תְּרוֹמַת הַכָּרִי מִמֶּנּוּ עָלָיו** – אפילו לא אמר "בתוכו", קָרָא שָׁם – שלדעתו אין צורך שיהיו שיריה ניכרים. **רַבִּי אֶלְיָעָזָר בֶּן יַעֲקֹב אֹמֵר: הָאוֹמֵר עֶשְׂרֵי מַעְשָׂר זֶה עֲשׂוּי תְּרוֹמַת מַעְשָׂר עָלָיו** – אפילו לא אמר "בתוכו", קָרָא שָׁם – רבי אליעזר בן יעקב חולק על רבי שמעון, שכן ברישא שנינו: "האומר: 'תרומת מעשר זה בתוכו' (בתוך הכרי), רבי שמעון אומר: קרא שם". ואומר רבי אליעזר בן יעקב, שאם אמר "תרומת מעשר זה בתוכו", לא קרא שם, אלא אם לאחר שהופרש המעשר הראשון אמר "עשור מעשר זה עשוי תרומת מעשר עליו", קרא שם (ר"ש; ברטנורא; תפארת ישראל). ויש מפרשים, שאין רבי אליעזר בן יעקב חולק על רבי שמעון, אלא שהוא בא להוסיף, שאם הלוי אמר: "עשור מעשר זה עשוי תרומת מעשר עליו", אף על פי שלא אמר "בתוכו", קרא שם, כדרך שאמר רבי אלעזר חסמא בתרומה גדולה (משנה ראשונה). ואמנם רש"י מפרש דברי רבי שמעון (ברישא), שהפסיקה "תרומת מעשר זה בתוכו" ענין בפני עצמו הוא, כלומר: או אם היה כרי של מעשר ראשון, ואמר: "תרומת מעשר זה בתוכו", קרא שם (עירובין לו, ב).

באור משנה ה

כבר למדנו (במסכת דמאי), שלפעמים אין אדם מפריש את התרומה והמעשרות, אלא קורא להן שם. משנתנו באה ללמד, כיצד מועילה קריאת שם. **האומר: תרומת הכרי זה בתוכו, ומעשרותיו בתוכו, תרומת מעשר זה בתוכו** – שלא הפריש מן הכרי את התרומה והמעשרות, אלא אמר: "תרומת הכרי הזה בתוכו ומעשרותיו בתוכו, תרומת מעשר זה בתוכו", **רבי שמעון אומר: קרא שם** – לתרומה ולמעשרות, וחייב להפרישם מאותו כרי, ושוב אינו יכול לתרום ולעשר עליו ממקום אחר. בבבלי מבואר (עירובין לו, ב), שאף על פי שכתוב "ראשית דגןך..." ודרשו: ראשית – שיהיו שיריה ניכרים, מכל מקום

שיהיה הכול על פי דיני התורה, אשר אז הוא כלי ראוי לברכה העליונה בשניים: פרנסה בריווה, ואשר הפרנסה תלך למקום הראוי. **היום יום כז סיוון**

שיהיה תענוג בעשיית טובה ליהודי.

היום יום כח סיוון

עבודת האדם על פי תורת החסידות, להרגיל את עצמו לראות עניין השגחה פרטית.

היום יום כט סיוון

רוחניות וגשמיות הינם הפכים בעצם מהותם, מה שהוא מעלה בגשמיות, הוא חיסרון ברוחניות.

בגשמיות – השמח בחלקו הוא בעל מעלה הגדולה ביותר.

ברוחניות – השמח בחלקו הוא החיסרון הגדול ביותר.

היום יום ל סיוון

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

והוא כורע גד לבן אמר רבי אסי — זרע הגד אינו לבן אבל עגול הוא והכי קאמר קרא והוא עגול כורע גד ולבן כמרגלית. כגידא — גרעין של אליינדר"י. שדומה לזרע פשתן — שגם הוא עגול. שמלבין עונותיהן — מתוך שהיו דואגים שמא לא ירד מן למחר היו משעבדים לבם למקום. אם בן תשעה וכו' — לפי שנאמר (שמות טז): "וימודו בעומר" בין שליקט הרבה בין שליקט מעט מוצא עומר לגולגולת ואם נמצא יתר בבית הראשון בידוע שכן תשעה לראשון הוא ואם בבית האחרון בידוע שכן האחרון הוא. הוא סרח עלי — ותובעתו כתובתה. ירד המן עליו — אלמא בתוך המחנה יורד וכתב "ויצא העם ולקטו" יציאה מחוץ למחנה משמע וכתוב שטו משמע למקום רחוק כמו משוט בארץ (איוב א). לחם — משמע אפוי. עונות — משמע קודם אפייה.

דף עד ע"ב: נאמר בתורה לגבי המן (שמות טז לא), '(והמן) [והוא] כְּזֶרַע גֶּד לֶבָן (וַיִּטְעֻמוּ)'. אָמַר רַבִּי אֲסִי, כוונת הכתוב היא שְׁעָגוּל הוּא כְּגִידָא - זרע כוסבר, וְלֶבָן כְּמַרְגְּלִית. (תַּנְיָא נְמִי חָבִי), 'גֶּד' שְׁדוּמָה לְזֶרַע פִּשְׁתָּן כְּגִבְעוּלִין שאף הוא עגול. אַחֲרִים אֹמְרִים, 'גֶּד' לפי שְׁדוּמָה לְהַגְדָּה שְׁמוּשֶׁכֶּת לְבוֹ שֶׁל אָדָם כְּמִים, כך נמשכו אחר המן. תַּנְיָא אִידָּהּ, 'גֶּד' שְׁמָגִיד [-מגלה] לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל אִי בֶן תִּשְׁעָה לְרֵאשֹׁן וְאִי בֶן שֶׁבַע לְאַחֲרוֹן - אשה שלא שהתה שלשה חדשים לאחר בעלה ונשאת וילדה, וספק אם נולד לאחר תשעה חדשים ומהבעל הראשון הוא, או לאחר שבעה חדשים ומהשני הוא, היה המן פושט להם ספק זה. שהרי כשליקטו את המן מוצא כל אחד כפי מספר הנפשות שבביתו, אם כן מי שנמצא אצלו יותר בידוע שבנו הוא. 'לֶבָן' שְׁמֶלֶבִין עֲוֹנוֹתֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל - מתוך שדאגו שמא מחר לא ירד מן, היו משעבדים לבם למקום.

תַּנְיָא, רַבִּי יוֹסִי אֹמֵר כְּשֶׁם שֶׁהִנְבִּיא הָיָה מִגִּיד לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל מַה שְּׁבַחֲרִין וּמַה שְּׁבַפְדְּקִין - את עוונותיהם הנסתרים, כִּף הַמֶּן מִגִּיד לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל מַה שְּׁבַחֲרִין וּמַה שְּׁבַפְדְּקִין - מגלה נסתרות ומברר ספקות. כִּיצַר, שְׁנִים שָׁפָאוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה לְדִין, זֶה אֹמֵר עֲבָדִי נִנְבָּתָ וְזֶה אֹמֵר אֶתָּה מְכַרְתּוֹ לִי, אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה לְבֹקֵר מִשְׁפָּט - בבוקר יתברר המשפט אף ללא בירור הטענות. לְמַחֵר, אִם נִמְצָא עֹמְרוֹ בְּבֵית רַבּוֹ הָרֵאשֹׁן בִּידוּעַ שָׁזָה - השני נִנְבָּתָ, אִךְ אִם נִמְצָא עֹמְרוֹ בְּבֵית רַבּוֹ הַשֵּׁנִי בִּידוּעַ שָׁזָה הָרֵאשֹׁן מְכַרּוֹ לוֹ. וְכֵן אִישׁ וְאִשָּׁה שָׁפָאוּ לִפְנֵי מֹשֶ�ה לְדִין, זֶה אֹמֵר הִיא סָרְחָה עָלַי - זִינְתָה תַּחְתִּי, וְרוּצָה לַגְרֶשָׁה בְּלֹא כְּתוּבָה, וְהִיא אֹמֶרֶת הוּא סָרַח עָלַי - חטא נגדי, ואם רוצה לגרש שיתן לי כתובה, אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה, לְבֹקֵר מִשְׁפָּט. לְמַחֵר, אִם נִמְצָא עֹמְרָה בְּבֵית בַּעֲלָהּ בִּידוּעַ שָׁזָה סָרְחָה עָלָיו ולפיכך מזונותיה בידו כי נוהג עמה כדין והיא זו שצריכה לפייסו, אבל אם נִמְצָא עֹמְרָה בְּבֵית אִבִּיהָ בִּידוּעַ שָׁזָה סָרַח עָלֶיהָ, ולפי שאינו נוהג בה כבוד לא זימנו את מזונותיה בידו.

הגמרא מבארת את השינויים בפסוקים בענין מקום ירידת המן: בְּתִיב (במדבר יא ט) 'וּבְכֻרְדַּת הַפֶּל עַל הַמַּחֲנֶה לְיִלָּה [יֵרֵד הַמֶּן עָלָיו]', הרי שירד המן בתוך המחנה. וּבְתִיב (שמות טז א) 'וַיֵּצֵא הָעָם וְלָקְטוּ', משמע שירד סמוך למחנה. וּבְתִיב (במדבר יא ח) 'שָׁטוּ הָעָם וְלָקְטוּ', משמע שירד רחוק. הָא פִּיצַד - איך מתקיימים כל הפסוקים, אלא צְדִיקִים יֵרֵד עַל פֶּתַח בְּתִיבָהּם, בִּינוּנִים יֵצְאוּ סְמוּךְ לַמַּחֲנֶה וְלָקְטוּ, וְרִשְׁעִים שָׁטוּ [-הרחיקו] וְלָקְטוּ.

הגמרא מבררת את צורת הכנתו של המן: בְּתִיב (שמות טז ד) 'לָחֶם', משמע שהיה המן אפוי כלחם, וּבְתִיב (שם יא ח) 'עֲגוֹת' שמשמעו עיסה קודם אפייה, וּבְתִיב (שם) 'וַיִּמְחֲנוּ בָרַחִים' משמע שאף הוצרכו לטחנו. הָא פִּיצַד, צְדִיקִים קִיבְּלוּהוּ כְּלָחֶם, בִּינוּנִים כְּעֻגוֹת, וְרִשְׁעִים טָחְנוּ בָרַחִים.

ב"ה, י"ז סיון, תשי"ג

ברוקלין.

הנהלת צעירי אגודת חב"ד באה"ק ת"ו, ד' עליהם יחיו

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתביהם מד' וכ"ד אייר. כן זה מכבר נתאשר ע"י המזכירות שלי קבלת הבטאון חוברת שני'.

(ב) מזכירים במכתבם שמצרפים לו קטעי העתונים, אמש ודבר. אבל לא נמצאו בהמעטפה.

ג) כבר באה העת שיחפשו עצות וישתדלו בזה שיהיו ג"כ גידול וצמיחה מהחרישה והזריעה הנעשות על ידם. כי אף שענין גדול הוא וגדולה הנחיצות דהפרסומות והשידור ברדיו והתעמולה כו' וכי' ובפרט שמובטחים אנו מנשיאנו הק' שחזקה לתעמולה שאינה חוזרת ריקם אבל מובן שההקדם גם בהנ"ל משובח. והאריכות בזה אך למותר. והרי הפרסום והשידור כו' אינם אלא חרישה וזריעה מצד השומעים והמקבלים (משא"כ המדברים ומנהלי התעמולה שאצלם הוא פועל כמובן) וסו"ס הרי צריך להחזיר הדבורים והתעמולה בהשומע עד שיבוא לידי פועל. מובן שאין הפעולה הנדרשת שוה בכל מקום שמבקרים, אבל בטח בכל מקום ומקום יש אופן לפעולה ממשיה, גם מצד השומעים והמקבלים. ומהם בהשקפה ראשונה קביעות עתים בלימוד - מהם ובהם, על אתר - החסידות, המשכת בחורים ונוער לשיבותינו, והמשכת אברכים ובע"ב לפעולות ברוחה של חב"ד על אתר. ומה טוב אשר בכל מקום עברם, יעמיסו על אחדים מאנשי המקום שעמהם יעמדו בקישור. מובן שצ"ל כל זה מבלי לעורר פחד, ובמילא צריך לדבר ע"ד שילוח חוברות וכיו"ב, אבל באופן בלתי רשמי צריך להשתדל, שהאנשים שבהם יבחרו, יהיו הם הצנוות דרך שם יוכלו להשפיע בהמקום בקביעות. מובן שלא באתי אלא בכללות, ובהתאם לתנאי המקום והאישים בודאי יש למצוא תכנית מפורטת.

ד) מזכירים במכתבם שמראשי המנגנים היו שלום דוב ובנימין אבל אינם כותבים שם משפחתם, ובטח ימלאו בהזדמנות הבאה.

ה) לפלא שבל"ג בעומר למירון, מביאים הרבה ילדים לתספורת מצוה, והם אינם מזכירים דבר אודות נצול ענין זה להשפעה בחינוך והוא ע"י שמחלקים חוברות או אל"ף בי"ת, ושמצד השני נמצאת הכתבת שלהם ואיזה סיסמאות דשייך גם להחורים.

ו) מובן שכל הנ"ל אינם אלא נקודות של בקורת, ובכלל הדבר, הנה אשריהם ומה טוב חלקם, שזכו להיות מהמפצי תורת החסידות הכללית ותורת חסידות חב"ד באה"ק ת"ו אשר עיני ה' אלקיך בה מראשית שנה עד אחרית שנה, ולכן בטחוני חזק שזכות זה עצמו יצליחם לשפר את העבודה מזמן לזמן ומעלין בקדש וכל המוסיף מוסיף לו.

בברכת הצלחה בעבודתם בקדש.

נ"ב: במ"ש שאכתוב ל... הנה בטח למותר הדבר ויהי' די ומספיק כשיזכירו לו שכתבו אלי בענין התקציב שלהם. ובודאי יעשה לטובתם ככל אשר בידו. ובפרט עתה לאחר שהצליחו השי"ת בענין הראי', שבודאי הקרבן תודה שלו יהי' מעין זה בהפצת פנימיות התורה זוהי תורת החסידות, אשר כללות החילוק בין נגלה ונסתר שבתורה הוא ע"ד שמיעה וראי', וכמורמוז ג"כ בזה שבנגלה דתורה בעניני לימוד מורגל הלשון - תא שמע ובנסתר הלשון תא חזי. והוא ע"ד החילוק במתן תורה, שהי' אח"כ הלימוד באופן דשמיעה הבנה והשגה, ותורתו של משיח שיתגלו טעמי תורה, שאז יהי' הלימוד באופן דראי', וכמבואר בכ"מ בחסידות, שבזה מובן איך שאיש אחד יוכל ללמד תורה את כל ישראל, יעויין בדרושי לקו"ת ס"פ צו בענין משיח. בשער האמונה פנ"ח ואילך. ובכ"מ.

שוב מצאתי בס' כחו דרשב"י מב: - עד"ז.

בטח בהתאם למכתבי להרשת פנו אליהם בענין הדפסת השיחה דל"ג בעומר לפני התלמידים הצעירים כאן, והתדברו בנוגע להפועל.

1 וכן סנדל של עיר הנדחת – שהודחו אנשיה לעבודה זרה, וכן סנדל
2 של וכן העשוי לכבודו, כלומר העשוי לתכריכי מיתה, בכל אלה
3 לא תחלוץ, ואם חלצה חליצתה פסולה.

4 מקשה הגמרא: אמר ליה רבינא לרב אשי, מאי שנא – מה שונה
5 סנדל של וכן העשוי לכבודו שפסול לחליצה משום דלא להילוכא
6 עבדי – שאינו עשוי להילוך, הלא סנדל דבי דנא – של בית דין
7 המיוחד לחליצה נמי לאו להילוכא עבדי – גם הוא אינו עשוי
8 להילוך, וחולצים בו. מתרצת הגמרא: אמר ליה רב אשי, אלו מסני
9 ביה שלוחא דבי דנא – אילו היה הולך בו שליח בית הדין, מי קפיד
10 עליה דנא – וכי הדיינים היו מקפידים עליו, וכיון שלא היו
11 מקפידים הרי זה נחשב 'נעל'. אבל במנעל העשוי לתכריכין
12 מקפידים עליו שלא ללכת בו, וכיון שאינו עומד להליכה כלל אינו
13 נחשב 'נעל'.

משנה

14 המשנה מביאה מחלוקת תנאים בדין חליצה: יבמה שחלצה בלילה,
15 חליצתה כשרה. ורבי אלעזר פוסל חליצה זו. כמו כן נחלקו תנאים
16 אלו בדין נוסף: חלצה היבמה את נעל היבם בשמאל – שעל רגלו
17 השמאלית, חליצתה פסולה. ורבי אלעזר מכשיר חליצה זו. ובגמרא
18 יתבאר טעמי מחלוקת אלו.

גמרא

19 הגמרא מבררת את טעם המחלוקת בדין חליצה בלילה. שואלת
20 הגמרא: לימא כהא קמיפלגי – האם נאמר שבכך נחלקו, דמר ורבי
21 אלעזר? סבר, מקשינן ריבם לנגעים – מקשים דיני ממון שבין אדם
22 לחבירו לנגעי הצרעת, שכן נאמר בכהנים (דברים כא ה) וְעַל פִּי־הָאֵלֹהִים
23 יִהְיֶה כָּל רִיב וְכָל נִגַע, הרי שהקשר הכתוב דיני ממונות תראית
24 נגעים, וכשם שאין כוח רואה את הנגע אלא ביום, כמו כן אין דינים
25 דיני ממונות אלא ביום. ואף חליצה יש בה דיני ממונות, שכן על
26 ידה גובה החלוצה את כתובתה, ולכן חליצה פסולה בלילה. ופר
27 ו-תנא קמא? סבר, לא מקשינן ריבם לנגעים, ודיני ממונות כשרים
28 גם בלילה, ועל כן אם חלצה בלילה חליצתה כשרה.

29 דוחה הגמרא: לא בכך נחלקו, אלא דבנזיל עלמא מודים דלא
30 מקשינן ריבם לנגעים, משום דאי מקשינן אותם לנגעים אפילו דמר
31 דין של ממון פלילה נמי לא יהיה כשר, והרי שנינו במשנה
32 בסנהדרין (לכ), שבממון רק תחילת הדין צריכה להיות ביום, אבל
33 גמר דין בלילה כשר. והכא בחליצה כהא קמיפלגי – בכך נחלקו,
34 מר ורבי אלעזר? סבר, חליצה כהחלת דין דמא, משום שעל ידה
35 היא מתחילה לתבוע את כתובתה, ועל כן היא פסולה בלילה. ופר
36 ו-תנא קמא? סבר, חליצה כגמר דין דמא, משום שעל ידי החליצה
37 כבר נחשבת הכתובה לגבויה, ועל כן היא כשרה בלילה.

38 הגמרא מביאה מעשה בענין זה: רבה בר רבא בר חנינא עבד
39 עובדא – עשה מעשה בחליצה שנעשתה לפניו, והתיר לעשותה
40 במוקד – סנדל העשוי מלבד קשה ולא מעור, והיתה חליצה זו
41 ביחודי – בפני רבה בר חנינא לבדו, ונעשתה חליצה זו בלילה. אמר
42 עליו שמואל בלשון גנאי, כמה רב גובריה דעבדי ביחודא – כמה
43 רב כוחו של רבה בר חנינא שעשה מעשה כשיטת יחיד, ולא כפי
44 שהיה ראוי לו לנהוג ולעשות כשיטת רבים. שואלת הגמרא: מאי
45 קשיא – מה היה קשה בעיני שמואל במעשה החליצה שעשה רבה
46 בר חנינא, אי משום שהכשיר חליצה במוקד, הלא הבריתא לעיל
47 (בב) שמכשירה חליצה זו סתמא תנא נשנתה בסתם, ואינה שיטת
48 יחיד. ואי היה קשה בעיניו שנעשתה חליצה זו בלילה, הלא שיטת
49 תנא קמא במשנתנו המכשיר חליצה בלילה בסתמא תנא –
50 נשנתה בסתם, ואינה שיטת יחיד. משיבה הגמרא: אלא מה שעשה
51 רבה בר חנינא את החליצה כשהוא יחיד קא קשיא ליה לשמואל,
52 היכי עבדי חליצה ביחודי, ביחודא קתני לה – שהרי רק בשיטת
53 יחיד של רבי עקיבא שנינו בה שהיא כשרה. דתנן במשנה להלן
54 (ע"ב), חליצה בפני שנים או בפני שלשה דיינים, ונמצא אחד מהן קרוב

55 ליבם או ליבמה, או שהוא פסול לדון, חליצתה פסולה, מפני
56 שחליצה צריכה בית דין, ואין בית דין אלא בשלושה דיינים
57 כשרים. ורבי שמעון ורבי יוחנן הסנדלר מכשירים חליצה זו,
58 וסוברים שחליצה אף שלא בפני בית דין כשרה. ומעשה באחד
59 שחלץ בינו לבניה ו-לבני יבמתו בבת האסורים, ובא מעשה זה
60 לפני רבי עקיבא, והכשיר חליצה זו, כדברי רבי שמעון ורבי יוחנן
61 הסנדלר. ואמר רב יוסף בר מנימי (אמר רב נחמן), אין הלכה
62 כאותו הויז – כרבי שמעון ורבי יוחנן הסנדלר הסוברים שבית דין
63 אינו מעכב בחליצה. ומשום כן הקפיד שמואל על רבה בר חנינא
64 שעשה מעשה חליצה כשהוא יחיד.

65 הגמרא מפרשת את דברי שמואל באופן אחר: ואיכתיא אימא,
66 שמואל הקפיד על כל הקולות שהקל רבה בר חנינא בחליצה זו
67 שהיתה בלילה ובמוקד וביחודי, משום דבולחיה נמי ביחודא קתני להו
68 – שכולן הן כשיטת יחיד. דתנא, אמר רבי ישמעאל ברבי יוסי, אני
69 ראיתי את רבי ישמעאל בן אלישע שחלץ במוקד, וביחודי, ובלילה.
70 ורק לשיטתו מותר לעשות כן לכתחילה, ומה ששנינו במשנתנו
71 שחליצה בלילה כשרה, וכן מה ששנינו בברייתא שחליצה במוקד
72 כשרה, וכן מה שהכשיר רבי עקיבא חליצה ביחודי, אינו אלא
73 בדיעבד ולא לכתחילה.

74 שנינו במשנתנו: חלצה את הנעל שבשמאל, חליצתה פסולה בו,
75 ורבי אלעזר מכשיר. שואלת הגמרא: מאי טעמא דרבנן הפוסלים
76 חליצה בשמאל. משיבה הגמרא: אמר עולא, וליפניו ו-אנו למדים
77 דין זה בגזירה שוה רגל' רגל' ורגל' ממצורע. שכן נאמר במצורע (ויקרא
78 יד כה) וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדָּמָה הָאֵשֶׁת וְנָתַן וְגו' וְעַל זֶה הָיוּ רִגְלוֹ הַיְמָנִית, וכן
79 נאמר בחליצה (דברים טו ה) וְחָלְצָה נְעִלָה מֵעַל רִגְלוֹ, מה לחלץ
80 במצורע מתן הדם הוא ברגל הימין, אף כאן החליצה היא בנעל
81 שעל רגל הימין.

82 מקשה הגמרא: ורבי אלעזר המכשיר חליצה בשמאל, וכי לא ליה
83 בגזירה שוה רגל' רגל' ורגל' ממצורע, והתנא, רבי אלעזר אומר, מני
84 לרציעה של עבד עברי שהיה דווקא באון המניית, שחומר כאן
85 ברציעה און' (שמות כא ו) וְרָצַע אֲדָמֹי אֶת אֲזָנוֹ בַּרְצִיעַ, וכן נאמר
86 בה (דברים טו יז) וְנָתַתָּהּ בְּאָזְנוֹ וּבְדָחַל, ונמצא לחלץ (ויקרא יד כה) במתן
87 דמים של מצורע, ונתן על תנוד און המטהר הימנית. מה לחלץ
88 ימין, אף כאן ברציעה היא נעשית דווקא באון ימין. ואם כן קשה,
89 הלא כשם שהוא דורש 'און' 'און' בגזירה שוה, כך יש לו לדרוש
90 'רגל' 'רגל' בגזירה שוה, ומדוע הכשיר חליצה בשמאל. מתרצת
91 הגמרא: אמר רב יצחק בר יוסף, אמר רבי יוחנן, מוחלפת השיטה
92 של התנאים במשנתנו. שרבי אלעזר הוא הפוסל חליצה בשמאל,
93 ודורש בגזירה שוה מצורע שאף רגל האמורה בחליצה היא של
94 ימין, כשם שדרש גזירה שוה מצורע לענין רציעה באון ימין.
95 ותנא קמא הוא המכשיר שמאל בין בחליצה ובין ברציעה, ואינו
96 דורש גזירה שוה זו. הגמרא מביאה תירוץ נוסף: רבא אמר, לעולם
97 לא תיפוך – [תהפוך] את שיטות התנאים במשנתנו, אלא רבי
98 אלעזר הוא המכשיר חליצה בשמאל. ודווקא לענין רציעה דרש
99 גזירה שוה מצורע, משום ש'און' 'און' מופני – שתיבת 'און'
100 מיותרת בשני המקומות, בין ברציעה ובין במצורע. שכן לאחר
101 שנכתבה 'און' במתן דמים של מצורע עשיר, חזרה ונכתבה
102 במצורע עני. וכן לאחר שכבר נכתבה 'און' ברציעה בפרשת
103 משפטים, חזרה ונכתבה פעם נוספת בפרשת ראה. אבל רגל' רגל'
104 לא מופני – אינה מיותרת בשני המקומות, אלא רק במצורע עני
105 ולא בחליצה. מקשה הגמרא: וכן משום ש'רגל' האמורה בחליצה
106 לא מופני – אינה מיותרת אין רבי אלעזר דורש בגזירה שוה,
107 הלא לשיטתו דורשים גזירה שוה גם כשהיתור הוא רק מצד אחד,
108 כל זמן שאין עליה פירכא מסבאר, ובלמוד מצורע לחליצה כח
109 פירכא איכא – איזו פירכא ישנה עליו. מתרצת הגמרא: איכא
110 למיפך על לימוד זה, מה למצורע שכן טבילת הדם והואתו
111 בעין ארו ואוזב ושני תולעת, ושמה דווקא בו הקפידה התורה על
112 רגל ימין. מה שאין כן בחליצה. וגזירה שוה שיש עליה פירכא אין
113 דורשים אותה אלא אם כן היא מופנית משני הצדדים.

יבמות. פרק שנים עשר – מצות חליצה דף קד עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קצה רש"י

1 וְשֶׁל עֵיר הַנְּדָחָתָהּ, וְשֶׁל זָקֵן הָעָשׂוּי לְכָבוֹד – לַחֲבֵרְכִי מִיָּתֶהּ, הוּאִילָהּ
2 וְלֹא לְהִלּוּכָהּ עֲבִיד לֹא נָעַל הוּא. דְּבִי דִינָא נָמִי – סִנְדֵּל שְׁהִיָּה לְבֵית דִּין, וּמִיּוֹחַד
3 לַחֲלִיצָה. לְנָעִים – "כָּל רֵיב וְכָל נָעִי" (דְּבָרִים כ"א), מִזֶּה נִגְעִים רֵאִיִּים בְּיוֹם, דְּכַתִּיב
4 (וַיִּקְרָא יג) "וְיֹסֵם הָרֵאוֹת בָּרִי", אָף רֵיבִים בְּיוֹם. וְחִלְצָה דִין הוּא, דְּגֻבָּה כְּתוּבָתָהּ. אֶפִּילוּ
5 נִפְרַד דִּין נָמִי לֹא – וְאֵנָּה תָּנָן: דִּינֵי מִמּוֹנוֹת דִּנָּן
6 בְּיוֹם וְגוּמְרִים בְּלִילָה (סִנְהֶדְרִין ל"ב), כִּתְחַלַּת
7 דִּין דִּמְיָא – דְּנִפְקָא לֵן בְּסִנְהֶדְרִין בִּ"אֲחֵד דִּינֵי
8 מִמּוֹנוֹת" (לד"ב), דְּתַחֲלַת דִּין בְּיוֹם. כְּמוֹךְ – אָף
9 עַל פִּי שְׁאֵינוֹ שֶׁל עוֹר. כְּמַה רַב נִזְכָּרָה – בִּלְשׁוֹן
10 גִּנְאֵי אִמְרָה. אִי מוֹק סִתְמָא תִּנְיָא – בְּבִרְיָהּ
11 דְּלַעֲלֵי (ק"ב), בָּקָב הִקְטַע כְּמוֹק בְּסִמִּית
12 הַרְגִּילִים. לִילָה סִתְמָא תִּנְיָא – בְּמִתְנִיתִין
13 חֲלִיצָתָהּ כְּשֶׁרָה. בִּיחִידִי יִיחִידָהּ תִּנִּי לָהּ –
14 בְּמִתְנִיתִין, דְּהִנֵּן: וְכַּאֲ מַעֲשֶׂה לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא
15 וְהַכְשִׁיר. רַגֵּל רַגֵּל מִפְּצוּרָה – דְּכַתִּיב: "עַל בֶּהֱן
16 רַגְלֵי הַדִּמְנִית" (וַיִּקְרָא יד), וְנִמְאֵר לְהֵלֵן אוֹן –
17 בְּמִצְרַע, אוֹן אוֹן מוֹפְנָה – מִשְׁנֵי צִדְדִין, בִּין
18 בְּמִצְרַע בִּין בְּרִצְעָה, דְּקָרָא דְּמִצְרַע עֵנִי מִיּוֹתֵר
19 לְגִמְרִי, כְּדִאֲמוֹר בְּמִנְחוֹת בְּפֶרֶק קִמָּא (י"ב), יֵד יֵד
20 לְקִמְצָה, רַגֵּל רַגֵּל לַחֲלִיצָה, אוֹן אוֹן לְרִצְעָה –
21 וְגַבִּי רִצְעָה תְּרִי "אוֹנוֹ" כְּתִיב: "וְרִצְעָה אֲדִינוֹ אֵת
22 אוֹנוֹ" (שְׁמוֹת כ"א), "וְנָתַתְּ בָּאֲזֵנוֹ וּבִדְלֶת" (דְּבָרִים
23 טו), לֹא מוֹפְנִי – מִשְׁנֵי צִדְדִין, אֵלֶּא מִצַּד אֶחָד,
24 דְּמִצְרַע מִיּוֹתֵר, אֲבָל בְּחִלְצָה לֹא, וְלִיכָא אֵלֶּא
25 חֹד. וְקִסְבֵּר רַבִּי אֶלְעָזָר: מוֹפְנָה מִצַּד אֶחָד לְמַדִּים,
26 אִם אֵין תְּשׁוּבָה, וְאִם יֵשׁ חֲשִׁיב – מִשְׁבִּינִן. (וְכִי
27 לֹא מוֹפְנִי מֵאִי פִּירְכָא אִיכָא – מוֹפְנָה מִצַּד אֶחָד
28 לְמַדִּין וּמִשְׁבִּינִן), וְהִכָּא מֵאִי פִּירְכָא אִיכָא?
29 וּמִהִכָּא נִפְקָא לֵן בְּכָל דּוּכְתָא לְרַבִּי אֶלְעָזָר
30 מוֹפְנָה מִצַּד אֶחָד לְמַדִּין וּמִשְׁבִּינִן (שֶׁבֶת קל"א),
31 מוֹשְׁנָה חֲלִיצָתָהּ כְּשֶׁרָה – דְּקִרְיָהּ לֹא
32 מַעֲבָא, דְּכַתִּיב: "כִּכָּה יַעֲשֶׂה"

כָּל

וְשֶׁל עֵיר הַנְּדָחָתָהּ, וְשֶׁל זָקֵן הָעָשׂוּי לְכָבוֹד – לֹא
תַּחֲלוּזִין, וְאִם חֲלִיצָה – חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה. אֲמֹר לִיָּה
רְבִינָא לְרַב אֲשִׁי: מָאִי שְׁנָא זָקֵן הָעָשׂוּי לְכָבוֹד, דְּלֹא
לְהִלּוּכָהּ עֲבִיד – דְּבִי דִינָא נָמִי לֹא לְהִלּוּכָהּ עֲבִיד!
אֲמַר לִיָּה: אֵילוּ מִסָּגִי בִּיהַ שְׁלוּחָא דְּבִי דִינָא מִי קָפִיד
עָלֶיהָ דִּינָא? מוֹשְׁנָה חֲלִיצָה בְּלִילָה – חֲלִיצָתָהּ בְּשֶׁרָה,
וְרַבִּי אֶלְעָזָר פּוֹסֵל. בְּשִׁמְאֵל – חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה, וְרַבִּי
אֶלְעָזָר מְכַשֵּׁר. גִּמְרִיא לִיָּמָא בְּהָא קְמִיפְלָגִי: דְּמֹר
סָבֵר מְקַשְׁינִן רֵיבִים לְנָעִים, וְמֹר סָבֵר: לֹא מְקַשְׁינִן
רֵיבִים לְנָעִים? לֹא, דְּכֹחֵל עֲלֵמָא לֹא מְקַשְׁינִן רֵיבִים
לְנָעִים, דְּאִי מְקַשְׁינִן – אֶפִּילוּ גִמְרִי דִּין בְּלִילָה נָמִי לֹא,
וְהִכָּא בְּהָא קְמִיפְלָגִי: מֹר סָבֵר: חֲלִיצָה פְּתִיחַת דִּין
דְּמִיָּא, וְמֹר סָבֵר: חֲלִיצָה פְּגֻמָּה דִּין דְּמִיָּא. רַבָּה פִּר
הִיָּא קְמוֹסְפָּאָה עֲבִיד עוֹבְדָא כְּמוֹק, וּבִיחִידִי, וּבְלִילָה.
אֲמַר שְׁמַוְּאֵל: פְּמַה רַב גּוֹבְרִיהַ דְּעֲבִיד פִּיחִידָהּ! מָאִי
קְשִׁיָּא? אִי מוֹק – סִתְמָא תִּנְיָא, אִי לִילָה – סִתְמָא
תִּנְיָא! אֵלֶּא, יִיחִידִי קָא קְשִׁיָּא לִיָּה: הִיכִי עֲבִיד בִּיחִידִי,
דִּיחִידָהּ קְתִנִּי לָהּ. דְּהִנֵּן: חֲלִיצָה בְּשָׁנִים אוֹ בְּשִׁלְשָׁה
וְנִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קְרוּב אוֹ פְּסוּל – חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה,
וְרַבִּי שְׁמַעוֹן וְרַבִּי יוֹחָנָן הַסְּגִדְלָר מְכַשְׁרִים. וּמַעֲשֶׂה
בְּאֶחָד שְׁחָלַץ בִּינוֹ לְבִינָה בְּבֵית הָאֲסוּרִים, וְכַאֲ מַעֲשֶׂה
לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא וְהַכְשִׁיר. וְאֲמַר רַב יוֹסֵף פִּר מְנִיּוּמִי
אֲמַר רַב נַחֲמָן: אֵין הִלְכָה בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם. וְאִיבְעִית

אִימָא: פּוֹלְחָה נָמִי יִיחִידָהּ קְתִנִּי לָהּ. דְּתִנְיָא, אֲמַר רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל בְּרַבִּי יוֹסִי: אֲנִי רֵאִיתִי
אֵת רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל בֵּן אֱלִישֶׁע, שְׁחָלַץ כְּמוֹק, בִּיחִידִי, וּבְלִילָה. "בְּשִׁמְאֵל חֲלִיצָתָהּ כו'". מָאִי
מַעֲבָא דְּרַבְּנָן? אֲמַר עוֹלָא: יִלְפִין "רַגֵּל" "רַגֵּל" מִפְּצוּרָה, מַה לְּהֵלֵן דִּימִין, אָף פָּאן דִּימִין.
וְרַבִּי אֶלְעָזָר לֹא יִלְף "רַגֵּל" "רַגֵּל" מִפְּצוּרָה? וְהַתִּנְיָא, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: מִנֵּין לְרִצְעָה שְׁחִיא
בְּאֵין הַיּוֹמִית? נִאֲמַר פָּאן "אֵין" וְנִאֲמַר לְהֵלֵן "אֵין", מַה לְּהֵלֵן יִמִּין – אָף פָּאן יִמִּין! אֲמַר
רַב יִצְחָק פִּר יוֹסֵף אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מוֹחֲלַת הַשְּׂמִיטָה. רַבָּא אֲמַר: לְעוֹלָם לֹא תִפּוּד, "אֵין"
"אֵין" – מוֹפְנִי, "רַגֵּל" "רַגֵּל" – לֹא מוֹפְנִי. וְכִי לֹא מוֹפְנִי מֵאִי פִּירְכָא אִיכָא? אִיכָא לְמִיפְרָד:
מַה לְּמִצְרַע – שְׁפֵן טַעוֹן עַץ אֲרוֹ וְאוֹזֵב וְשֵׁנִי תוֹלַעַת. מוֹשְׁנָה חֲלִיצָה וְרִקְקָה, אֲבָל לֹא
קְרָאָה – חֲלִיצָתָהּ בְּשֶׁרָה. קְרָאָה וְרִקְקָה, אֲבָל לֹא חֲלִיצָה – חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה. חֲלִיצָה וְקְרָאָה,
אֲבָל לֹא רִקְקָה – רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: חֲלִיצָתָהּ בְּשֶׁרָה.

אֲמַר

נִתְבַּטֵּל עֲדִין – וְכֵן פִּירֵשׁ בְּפֶרֶק "רֵאוּהוּ בֵּית דִּין" (רֵאשׁ הַשָּׁנָה כ"א), גַּבִּי שׁוֹפֵר שֶׁל עֲבוּדָה
זָרָה לֹא יִתְקַע, וְאִם תִּקַּע – יִצָּא. וְתִימָה: דִּאֲמַרְיִין בְּסוּף פֶּרֶק "כְּסוּי הָדָם" (חולין פ"ט, א), שׁוֹפֵר
שֶׁל עֲבוּדָה זָרָה לֹא יִתְקַע בּוֹ, וְאִם תִּקַּע לֹא יִצָּא. וּמִפְּרָשׁ הָחֵם: מִשּׁוּם דְּעֲבוּדָה זָרָה כְּתוּבָה
מִכְתָּב שִׁיעוּרָהּ: וְיֵשׁ לִמּוֹר: דְּהָתָם עֲבוּדָה זָרָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל, דְּלֹא סָגִי לָהּ בְּבִטּוֹל. דְּבִי הָאִי
גּוֹנָא מִשְׁנֵי בְּפֶרֶק "לֹלֵב הַגּוֹזֵל" (סוֹכָה ל"א), אֵהָא
דִּאֲמַר רַבָּא לֹלֵב שֶׁל עֲבוּדָה זָרָה לֹא יִטּוֹל, וְאִם
נָטַל יִצָּא. וּפְרִיךְ: מִתְנִיתִין דְּלֹלֵב שֶׁל אֲשֶׁרָה
פְּסוּל, וּמִשְׁנֵי: בִּאֲשֶׁרָה שֶׁל מִשָּׁה. וְאִם תִּאֲמַר: אִי
עֲבוּדָה זָרָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל, מָאִי קֶאֱמַר דְּמִכְתָּת
שִׁיעוּרָהּ: וְהָא טַעֲמָה גִּזְיָה, דְּמִפְּקִי לָהּ בְּפֶרֶק "רַבִּי
יִשְׁמַעְאֵל" (עֲבוּדָה זָרָה נ"ב), מִזְשֵׁם בְּסִתְרָא? וְיֵשׁ
לִמּוֹר: כִּיּוֹן טַעֲמָה גִּזְיָה – אֵין כְּתוּבָה שִׁיעוּר
גְּזוּל מוֹדָא. אִי נָמִי, בְּעֲבוּדָה זָרָה שֶׁל כְּבִיר עֲשֵׁבָה
לְדַעַת יִשְׂרָאֵל, שְׁטַעֲמָה שׁוֹרְפָה. וְאִם תִּאֲמַר:
וּבְעֲבוּדָה זָרָה דְּנִבְרִי, מִכִּי אֲגַבָּה הוּא דִּישְׂרָאֵל,
כְּדִאֲמַר בְּפֶרֶק "כָּל הַצִּלְמִים" (שֶׁם מ"ב, א) גּוֹזֵרָה
דְּלִמְנָא מְגַבָּה לָהּ וְהוּד מְבַטֵּל לָהּ: וְיֵשׁ לִמּוֹר: כְּיוֹן
שְׁהִגְבִּיהַ הַשׁוֹפֵר וְהוֹסְדֵל עַל מִנְתָּ שֶׁלֹּא לְקוֹנוֹתָ,
וְהָא תָּנָן (יבמות ק"א), בְּמַנְעֵל שְׁאִינוֹ שָׁלוּ –
חֲלִיצָתָהּ כְּשֶׁרָה. לֹלֵב אֵיירִי בְּיוֹם טוֹב שֶׁנִּי,
וּבְסוֹכָה הוּא מְצִי לְשׁוּנֵי דִּאֲיִירִי בְּיוֹם טוֹב רֵאשׁוֹן,
וְלֹא הוּא צִרִיךְ לֵאקוּמִי בִּאֲשֶׁרָה דְּמִשָּׁה, אֵלֶּא
מִשּׁוּם דְּקִתְנִי אֲשֶׁרָה דְּמִיָּא דְּעִיר הַנְּדָחָתָהּ דִּאֲפִילוּ
בְּיוֹם טוֹב שֶׁנִּי. וְהָא דִּנְקֵט בְּסִנְדֵּל שֶׁל תְּקִרְבַּת
עֲבוּדָה זָרָה חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה – הוּא מְצִי לְמִנְקֵט
סִנְדֵּל עֲבוּדָה זָרָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אֵלֶּא נִיחָא לִיָּה
לְמִנְקֵט כּוֹלִיָּה מִלִּילָת עֲבוּדָה זָרָה שֶׁל נִבְרִי.
וְרַבִּינוּ תָּם מְפָרֵשׁ: דְּכּוֹלָהוּ עֲבוּדָה זָרָה דְּנִבְרִי,
וְהִכָּא לֵאחֲרֵי בִטּוֹל וְהָתָם קוֹדֵם בִּטּוֹל. וְלֵאחֲרֵי
בִּטּוֹל נָמִי, לְכַתְּחַלָּה לֹא יִתְקַע וְלֹא יִחֲלוּץ, דְּמֵאִס
לְעֵנִין מַעֲזָה, לְפִי שְׁהִיָּה עֲלֵיו שֶׁם עֲבוּדָה זָרָה.
אֶפִּילוּ אִם תִּמְצָא לִמּוֹר דְּשִׁיר לְכִסּוֹת בְּעַפֵּר שֶׁל
עֲבוּדָה זָרָה לְכַתְּחַלָּה כְּמוֹ בִּשְׁל עִיר הַנְּדָחָתָהּ לֹא
דְּמִיא כְּסוּי לַחֲלִיצָה, דְּלַעֲנֵן כְּסוּי לֹא חִישִׁי
לְמִיאִס. וְהָא דְּמִשְׁנֵי בְּסוֹכָה: מִתְנִיתִין בִּאֲשֶׁרָה
דְּמִשָּׁה. וְלֹא מִשְׁנֵי בְּנִבְרִי וְקוֹדֵם בִּטּוֹל – מִשּׁוּם
דִּאֲפִילוּ נִצְטָק לֹלֵב מִן הִדִּקֵּל נִתְבַּטֵּל. וְהָא דְּקִתְנִי
בְּסוּף פֶּרֶק "כְּסוּי הָדָם" (חולין פ"ט, א) דְּלֹלֵב שֶׁל
עֲבוּדָה זָרָה אִם נָטַל לֹא יִצָּא – אֵיירִי שְׁהִלּוּב
בְּעַצְמוֹ (שֶׁל) עֲבוּדָה זָרָה, אֲבָל לֹלֵב שֶׁל אֲשֶׁרָה
מִשְׁמַע שְׁנִלְטָא מִן הָאֲשֶׁרָה. וְהִכִּי הוּא מְצִי לְמִנְקֵט
בְּסִמּוֹךְ דָּאִם חֲלִיצָה קוֹדֵם בִּטּוֹל פְּסוּל, וְלִפְלוּגִי
בְּשֶׁל עֲבוּדָה זָרָה עֲצֻמָּה, אֵלֶּא אֲגַב אוֹרְחִיָה אֵתָא
לֵאשְׁמוּעִין דְּתַקְרֹבַת עֲבוּדָה זָרָה אֵינֶה בְּטִילָה
עוֹלְמִית. וְאִם תִּאֲמַר: כִּיּוֹן דְּבִטְשָׁה אֵיירִי רַבָּא,
מָאִי קְמַבְעִיא לִיָּה לְרִישׁ לְקִישׁ בְּפֶרֶק "כָּל
הַצִּלְמִים" (עֲבוּדָה זָרָה מ"ז, א), דְּקַל שֶׁל עֲבוּדָה זָרָה
שְׁבִטְלָה, לֹלֵב מוֹדָ לְמַצּוֹה תִּפְשׁוּט מִדְּרַבָּא
דְּסוֹכָה: לְכַתְּחַלָּה לֹא יִטּוֹל, וְאִם נָטַל יִצָּא: וְיֵשׁ לִמּוֹר: דְּלִרְבָּא פְּשִׁטָא לִיָּה וְלִרְשִׁי לְקִישׁ מִיבְעִיא לִיָּה. אָף עַל גַּב דְּפִשִׁי לִיָּה הָתָם מְרַבִּי יוֹחָנָן רַבִּיהַ – מְכַל מְקוֹם מִדְּרַבָּא לֹא בְעִי לְמַפְשָׁט.
מֹר סָבֵר חֲלִיצָה תְּחַלַּת דִּין דְּמִיָּא – לִכְךָ פְּסוּלָה. וּבִירְשִׁלְמִי בְּפֶרֶק "אֶחָד דִּינֵי מִמּוֹנוֹת" גְּרִיסִין: מִנֵּין שְׁרִינִן בְּיוֹם וְגוּמְרִים בְּלִילָה – שְׁנִמְאָר: "שִׁפְטוּ אֵת הַעַם בְּכָל עֵת". וּפְרִיךְ: אֵיתָא קְרָא
לְשַׁעֲבָר: אֵלֶּא: מִנֵּין שֶׁאִם טַעוּ דְּהִנֵּן בְּלִילָה שְׁדִינִם דִּין – תִּלְמוּד לִמּוֹר: "שִׁפְטוּ אֵת הַעַם בְּכָל עֵת וְגו'" דְּמוֹהָ שְׁהוּא טַעוּת. וְעוֹד: דְּלֹא פִּרִיךְ שְׁפִיר אֲגוּמִרִין בְּלִילָה וְאֵיתָא קְרָא לְשַׁעֲבָר, אֵלֶּא גְרִיסִין
אִיפְכָא: מִנֵּין שִׁטְעוּ דְּהִנֵּן בְּלִילָה שְׁרִינִן דִּין – שְׁנִמְאָר: "שִׁפְטוּ אֵת הַעַם בְּכָל עֵת" וְאֵיתָא קְרָא לְשַׁעֲבָר: אֵלֶּא מִנֵּין שְׁגוּמִרִין בְּלִילָה וְכו'. וְגוּמָרָא שְׁלֵנוּ (סִנְהֶדְרִין לד"ב) מוֹקִי מִנֵּין הָאִי קְרָא לְגוּמְרִין
בְּלִילָה. וְהִרְבֵּה דְּבָרִים שֶׁל בִּירְשִׁלְמִי שְׁצִירִךְ לְהַכְפֵּם. אִי

והא אמרי דבי רבי נאי לפי שאינו באמר ואמרה — ואם תאמר: מנא ליה לרבי נאי האי טעמא? דלמא משום דלאו בני דעה נינהו, ותניא (יבמות ק"א) דבעינן שיתבוננו שניהם. ואמאי נמי אמרינן לקמן (ק"ה) דקטנה חולצת בפעוטות, וקטן גמי הוה חליץ אי לאו ד"איש" כתיב בפרשה, כיון דלאו בני דעה נינהו ויש לומר: שביט דין עומדים על גבם ומורים

לדם לעשות חליצה כתיקנה. ודחי נמי אמרינן
בפרק שני דגיטין (כ"ב), דחרש שוטה וקטן שכתבו
גט וגדול עומד על גבם — בדבר. ודחי. לענין
חליצה שוטה לא חליץ אף על גב דבית דין
עומדים על גבו, כדאמר בתוספתא, לפי שיש
בחליצה רבוי דברים ואין בו דעת כלל לעשות
לדעת בית דין, אבל גבי גט שנח לעשות, כי גדול
עומד על גביו — כשר. ומחשבתו ניכרת מתוך
מעשיו שכותב הגט לשמה, שכותב שם האיש
והאשה והזמן ושם עירו ושם עיריה. והא דאמר
בפרק קמא דחולין (י"ב), גבי וכולן ששחטו
ואחרים רואין אותן — שחיתתן כשירה, ומוקי לה
כרבי נתן דלא בעי כוונה לשחיטה, משמע דלרבנן
דבעו כוונה לשחיטה לא מהני גדול עומד על גביו
— דהתם אחרים אין מלמדים אותו אך שראוהו
שלא קלקל, וגם אין מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו
כמו חליצה, דאין מתוכיב אלא לדחות בשר
בעלמא, כדאמר בפרק קמא דחולין (ג"א) דבעינן
מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו. **דאמר** רבי
זירא כל הראוי לבילה בר — מילתיה דרבי זירא
בפרק "המנחות והנכסים" (מנחות ק"ג) גבי ששים
ואחד אין נבללים. ופרקי: וכי לא בלל מאי הוי?
והתנן (שם י"א) אם לא בלל כשר? ואם תאמר:
מאי קשה? והא לכתחלה בעינן בילה! ואומר רבינו
יצחק: דשאני התם, כיון דאמר הרי עלי מנחה
ששים ואחד עשרון — לקרבן גדול קמביין, ולכך
דיח לו לעשות הכל בכלי אחד, אם ידעיד כשר
בלא בילה. ודוקא כי אמר "הרי עלי מנחה"
אמרינן דלקרבן גדול קמביין, אבל סתם בלא
מנחה — לא משמע קביעת בחד מנא. כדתנן
התם (ק"ב): הרי עלי שני עשרונים להביא בכלי
אחד והביא בשני כלים — פסול. משמע דאם אמר
סתם ולא אמר בכלי אחד — יוכל להביא בשני
כלים. ואם תאמר: מנא ליה דאם לא בלל כדכשר?
אימא לא בלל כון אלא זה, אבל לא בלל בכל —
פסול! ודיח נמי אמרינן ב"הקמץ רב" (מנחות
י"א): לא יצק כשר, ומפרש דחיינו לא יצק כון
אלא ור? ויש לומר: דקבלה דיח לו דאפילו לא
בלל בכל, דליכא עיכובא. ואם תאמר: ואמאי לא
מעכבא? והלא בכמה מקומות כתיב (ויקרא ב')
"בלולה" במנחת מאפה תנור, ושל מחבת, ובמנחת
נסכים (במדבר טו) כתיב טובא "בלולה", וכן
בקרין נשיאים תרסר ויזמנו? ויש לומר: דלא
משמע ליה עיכובא, כיון דלא כתיב "ויבלול" לשון
צווי. וצריך עיון אם יש עיכובא בעלמא בכ"ג. אי
נמי: בלולה צריכי לשום דרשה. ואם תאמר: מנא
ליה דמעכבא בשאן ראוי לבילה? ויש לומר:
דסברא הוא דכתיב "בלולה" ואמר רחמנא דבעינן
מעכבא, מסתמא להכי אתני הא דכתביה, דבעינן
ראוי לבילה. והא דמספקא בפרק "נערה" בגדרים
(ע"ג), אי חרש מיפר אי לא מיפר, משום דלאו בר
שמישה הוא, וכדריב זירא — היינו משום דשמוא

אמר ליה רבי אלעזר: "ככה יעשה" - כל דבר שהוא מעשה מעכב. אמר ליה רבי עקיבא: משם ראיה! "ככה יעשה לאיש" - כל דבר שהוא מעשה באיש. החרש שנחליץ, והחרשת שחלצה, וחולצת לקטן - חליצתה פסולה. קטנה שחלצה - תחלוץ משתגדיל, ואם לא חלצה - חליצתה פסולה. חלצה בשנים או בשלשה, ונמצא אחד מהן קרוב או פסול - חליצתה פסולה, רבי שמעון ורבי יוחנן הסגדלר מכשירין. ומעשה באחד שחליץ בינו לבניה בבית האסורים, ובא מעשה לפני רבי עקיבא והכשיר. גמרא אמר רבא: השתא דאמרין קריאה לא מיעקבא, לפיכך, אלם ואלמות שחלצו - חליצתן פשוטה. תנן: חרש שנחליץ, והחרשת שחלצה, והחולצת מן הקטן - חליצתה פסולה. מאי מעכבא? לאו משום דלא בני קרייה ונינהו? לא, משום דלאו בני דעה נינהו. אי הכי, אלם ואלמות נמי! אמר רבא: אלם ואלמות בני דעה נינהו, ופומייהו הוא דקאבי לחו. והא אמרי דבי רבי נאי: לפי שאינו ב"אמר" ו"אמרה"! אלא, כי אתמר דרבא - אסיפא אתמר: חרש שנחליץ, והחרשת שחלצה, והחולצת מן הקטן - חליצתה פסולה. אמר רבא: השתא דאמרין קרייה מעכבא, לפיכך, אלם ואלמות שחלצו - חליצתן פסולה. ומתניתין פריי זירא, דאמר רבי זירא: כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו, וכל שאין ראוי לבילה - בילה מעכבת. שלחו ליה לאבוי דשמואל: ב כמה שרקקה - תחלוץ. מפלג דאיפסלא לה מאחין. מני? אילימא רבי עקיבא, השתא ומה במקום מצוה, דאיפא למימר מידי דהוה אאומרים, דכי ליתנהו - לא מעכבי, וכי איתנהו - מעכבי, אמר רבי עקיבא: לא מעכבא - מאחין איפסלא? ואלא לרבי אלעזר, והא שני דברים המתירין נינהו, ושני דברים המתירין אין מעלין זה בלא זה! אלא פריי, דתניא: פכשי עצרת אין מקדשין הלחם אלא בשחיטה. ביצד? שחטן לשמן וזרק דמן לשמן - קדש הלחם. שחט שלא לשמן וזרק לשמן - לא קדש הלחם. שחטן לשמן וזרק דמן שלא לשמן - קדוש ואינו קדוש, דברי רבי, רבי אלעזר פריי שמעון אומר: לעולם אינו קדוש, עד שישחוט לשמן ויזרק דמן לשמן. ומו אמר רבי עקיבא ריקקה לא פסלה? והתניא: חלצה ולא

רקקה

כל דבר שהוא מעשה מעכב, דכי כתיב "ככה" דמשמע עיכובא — אמעשה כתיב, וקרייה דבורא בעלמא הוא. כל דבר שמעשה — וריקקה מעשה היא. מעשה באיש — חליצה, שהאשה עושה מעשה בגופו של איש, לאפוקי ריקקה דלאו מעשה באיש הוא. החרש שחליץ חליצתו פסולה — לפטרה במקום אח כשר. וחרשת שחלצה חליצתה פסולה — היא עצמה אינה נפטרת בחליצתה, כדאמרין לקמן בפרק "בית שמאי" (ק"א), ואין לה תקנה אלא בייבום, ואם רצה לחרוצא — יציא בגט. חלצה בשנים — כשרים, או בשלשה ונמצא אחד מהן קרוב, דהדר הוו להו שנים — חליצתו פסולה. ורבי שמעון ורבי יוחנן הסגדלר מכשירין — ולא גרסינן: בשנים, דהא בשנים עסיק נמי תנא קמא. גמרא אלם ואלמות — שחלצו — חליצתן כשרה. והאמר רבי רבי נאי: ומפרש טעמא דמתניתין דחרש וחרשת, מפני שאינן ב"אומר" ו"אמרה", דתנן (תרומות פרק א, משנה ב): חרש שדברו חכמים בכל מקום — שאינו לא שומע ולא מדבר. "ועמד ואמר", "וענתה ואמרה", חליצתה פסולה — ומתניתין דקתני: לא קראה חליצתה כשירה — כרבי זירא, דאמר רבי זירא בפרק "המנחות והנכסים" (מנחות ק"ג), כל הראוי לבילה בר, דקתני, האומר הרי עלי ששים ואחד עשרונים — מביא ששים בכלי אחד, ואחד בכלי אחר. ומפרש טעמא, משום דקים להו לרבנן דרשמי נבללות בכלי אחד, אבל ששים ואחד אינן נבללות יפה. ומותבין, וכי אין נבללין מאי הוי? והתנן (שם י"א): אם לא בלל כשרו ומשני רבי זירא: הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו, דאפילו לא בלל כשר, ושאין ראוי לבילה — בילה מעכבת בו, דראוי לבילה בעינן, דאפשר להתקיים בה מצות מנחה. והבא נמי, אף על גב דקרייה לא מעכבא בראוי לקרייה, אבל בשאין ראוי — מעכבת. יבמה שרקקה — לפני בית דין. תחלוץ — דנפסלת עליהן מייבום. במקום מצוה — בשעת חליצה, שהריקקה מצוה. אומרים דכי איתנהו מעכבי — כשר מאבילה, בפרק "תמיד נשחט" (פסחים ט"ג). וכי ליתנהו לא מעכבי, כון שנטמאו או שאבדו. והבא נמי נימא: אף על גב דלאו מעשה חשוב באיש הוא, והוא לא אפשר לרוק — ליעכב. וקאמר רבי עקיבא לא מעכבא, אלא לרבי אלעזר — דאמר במתניתין מעכבא, אלמא מעשה הוא. הכי גרסינן: והא שני דברים המתירין אין מעלין זה בלא זה. אין מקדשין שתי הלחם — לחיות קדוש קדושת הגוף ליפסל ביוצא וליתא אלא בשחיטה, ואף על פי שחן טעונן תופה חזין עם הלחם — אין תופתן מקדשן, אלא שחיתתן, דגמר מאלל נזיר, דכתיב (במדבר ו') "זאת האיל יעשה זבח שלמים לה" על סל המצות, תלה הכתוב עשיית סל המצות בוביחת האיל. בפרק "ההכלת", כיצד לא גרסינן. לחם קדוש — ליפסל ביוצא, ואין קדוש לחיות נותר באבילה.

רקקה

לא כתיב קרא ושמוע, אלא אורחא דמילתא דחי דוי, דכי שמע מיפר. וקשה לרבינו יצחק: ערל וטמא אמאי משלחין קרבנותיהן? נזי דסמיכה לא מעכבא — נימא כל שאין ראוי לבילה בילה מעכבת בו! ויש לומר: מדרשין תורת כהנים "מזוור" — ולא מנגעו — שמע מינה דטמא משלח קרבנות, דבהבאת קרבנות איירי. ועוד: מדמעטין בפרק קמא דחגיגה (ד"ב) טמא מ'ובאת שמה והבאתם שמה', כל שישנו בכיאה ישנו בהבאה, שמע מינה דשאר קרבנות משלחין, ולא חיישין שיהא ראויה לסמיכה. ודריב רבינו שמעון הקשה: מדאמר בפרק "נגמר הדין" (סנהדרין מה) דאיכא מאן דאמר נקטעין ליד העדים חזיב, ודלא בעי קרא כדכתיב. ואמאי לא אמרינן כן דכתיב "יד העדים" דבעינן ראויה ליד העדים? ושמוא שיש שום יתור דמחזיב אף על פי שנקטעה ידם. אי נמי: אף סברא לומר שיפטר משום שאין לעדים די.

ככה

מעכבא, הוא כסברת רבי יוחנן. דאמר רבי יוחנן בדין בלילה שמן
במנחות, כל הראוי לביילה אין בילה מעכבת בו – כל מנחה שאפשר
לבלולה בשמן אין הבלילה מעכבת בה, ואף אם נתן עליה שמן
בלא לבלולה עמו כשירה. ואולם כל שאין ראוי לביילה בילה
מעכבת בו – אם אין אפשרות לקיים בה מצות בלילה הרי היא
פסולה. וכמו כן בחליצה, אף שאין הקריאה מעכבת בה, מכל
מקום צריך שתהיה ראויה לקריאה, ואם הינם או היבמה חרשים
או אלמים ואינם בני קריאה חליצתם פסולה.
הגמרא דנה בדין יבמה שרקקה ולא חלצה: שאלו ליה מארץ
ישראל לאבנה דשמואל, ויבמה שרקקה בבית דין בפני היבם ולא
חלצה את מנעלו, תתלוין. מדייקת הגמרא: מכך שהצריכה דווקא
לחלוץ, מכלל דאפסלא לה מלהתייבם לאחין מחמת הרקיקה, ואף
שבדאי אינה מתירה אותה להינשא לשוק, מכל מקום די בה כדי
לאוסרה ביבום בדין חלוצה.
הגמרא מבררת בשיטת איה תנא נאמר דין זה: מני, אילימא
שרקיקה פוסלת מיבום לשיטת רבי עקיבא במשנתנו שרקיקה אינה
מעכבת, ואם חלצה ולא ירקה חליצתה כשרה, לא יתכן לומר כן.
שהרי תשמיש, וזה במקום שחלצה ויש מצוה של רקיקה, דאפסלא
למימר – שיש מקום לומר שהרקיקה תעכב, מירי דתורה וכו' – כמו
שמצינו [אמורים של קרבנות, רבי ליתנהו] – [כשאני] לפנינו
כגון שנאבדו או שנטמאו ואינם ראויים להקרבה לא מעכב – אין
הקטרתם מעכבת את אכילת בשר הקרבן, ואולם כי אינהו
[וכשישנו] לפנינו מעכב את אכילת הבשר עד שיקטרו על
המזבח, וכמו כן לגבי רקיקה היה מקום לומר שכל זמן שאפשר
לעשותה תעכב את החליצה, ואף על פי כן אמר רבי עקיבא
שרקיקה לא מעכבא, אם כן איך יתכן לומר שעל ידי הרקיקה
בלבד מאחין אפסלא – תפסל לאחים מיבום. הלא אם אינה
חשובה לעכב במקום שיש בה מצוה, כל שכן שאינה חשובה
לאסור את היבמה לביבום ללא חליצה. ממשיכה הגמרא ושואלת:
ואלא מה תאמר, שרקיקה פוסלת מיבום לשיטת רבי אלעזר הסובר
שרקיקה מעכבת, והא לשיטתו חליצה ורקיקה שני דברים המתירין
יניהו, שכן שתיהן מעכבות את היתר היבמה לשוק, וכל שני דברים
המתירין יחד אין מעלין [מועילים] כלום זה בלא זה, כפי שיובא
בסמוך בשיטת תנא אחד. ואם כן אף רקיקה לבדה בלא חליצה
אינה כלום, שכן כל אחת מהן בפני עצמה אינה מתירה את
היבמה, ואם כן אין לה לרקיקה לפסול מיבום.
מסיקה הגמרא: אלא מה שאמר שרקיקה פוסלת הוא בשיטת רבי,
הסובר ששני דברים המתירין יחד מועיל כל אחד מהם בפני עצמו
במקצת. שכן מצינו במנחת שתי הלחם הבאה בחג השבועות,
שמביאים יחד עמה שני כבשים לשלמים, והקרבן הכבשים
מקדשת את הלחם בקדושת הגוף של מנחות, ומתירתו באכילה.
ונחלקו תנאים בדין זה. דתנאי, כבשי עצרת אין מקדשין הלחם
בקדושת הגוף אלא בשחיטה בלבד. כיצד, ששני כבשים לשמן
[לשם שלמים] וזרק דמן לשמן, קדש הלחם בקדושת הגוף וניתר
באכילה. אבל אם שחט את הכבשים שלא לשמן וזרק את דמם
לשמן, לא קדש הלחם בקדושת הגוף, שכן לא עלו הכבשים לשם
חובת כבשי עצרת. ואם ששני לשמן וזרק דמן שלא לשמן, הלחם
קדוש בקדושת הגוף, ואפילו שאינו קדוש להיות מותר באכילה.
דבוי רבי. רבי אלעזר ברבי שמעון אומר, לעולם הלחם אינו קדוש
בקדושת הגוף עד שישחוט לשמן ויזרוק דמן לשמן. הרי שלדעת
רבי, כל שני דברים המתירין יחד, כגון שחיטת הכבשים וזריקת
דמם, אף כל אחד מהם בפני עצמו מועיל במקצת, ואפילו שאין די
בשחיטה לבדה כדי להתיר את הלחם, מכל מקום היא מקדשת
אותו בקדושת הגוף. והוא הדין ביבמה, ששני דברים מתירין
אותה לשוק, חליצה ורקיקה, אף שאין די בכל אחד מהם בפני
עצמו כדי להתירה, מכל מקום הוא פוסל אותה מיבום.
מפירוש זה עולה, שרק לשיטת רבי אלעזר הסובר שרקיקה
מעכבת בהיתר היבמה הרי היא לבדה פוסלת אותה מיבום, אבל
לשיטת רבי עקיבא הסובר שאינה מעכבת אף אין בכוחה לפסול
מיבום. ולפי זה מקשה הגמרא: וימי אמר רבי עקיבא שרקיקה לבדה
לא פסלה מיבום, והתנאי, חליצה ולא

אמר ליה רבי אלעזר לרבי עקיבא, הרי נאמר בפרשת חליצה (דברים
כה ט) 'ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו, ומלשון 'ככה'
משמע עיכוב, שדווקא באופן זה חל המעשה. ומכך שנשמכה
תיבת 'ככה' ליעשה יש ללמוד שכל דבר שהוא מעשה מעכב
בחליצה ואינה חלה בלעדיו, ואם כן גם רקיקה שהיא מעשה יש
לה לעכב. אמר לו רבי עקיבא, וכי משם ראיה היא שרקיקה
מעכבת, הלא נאמר 'ככה יעשה לאיש', ומשמע דווקא כל דבר
שהוא מעשה בגוף האיש מעכב, והיא חליצת המנעל מעל רגלו.
אבל רקיקה שאינה מעשה בגוף האיש, שהרי אינה יורקת על פניו
ממש אלא על הקרקע כנגד פניו, אינה מעכבת.
החרש שחליץ – שחלצה לו יבמתו, וכן החרשת שחלצה, וכן
החולצת ליבם קמן שעדיין לא מלאו לו י"ג שנים ויום אחד, בכל
אופנים אלו חליצתה פסולה. ואם היא חרשת תחלוץ צרתה, ואם
אין לה צרה אין לה תקנה אלא ביבום. ובגמרא יבואר טעם פסולן
של כל חליצות אלו.
יבמה קטנה שעדיין לא מלאו לה י"ב שנים ויום אחד, שחלצה
ליבם גדול, אינה ניתרת בחליצה זו להינשא לשוק, אלא תתלוין
לו שוב משתגדיל. ואם לא חלצה שוב לאחר שהגדילה, חליצתה
שחלצה בקטנותה פסולה אף בדיעבד.
החליצה צריכה להיעשות בפני בית דין של שלשה דיינים כשרים,
כמבואר במשנה לעיל (קא). ואם חלצה בפני שנים כשרים, או
חלצה בפני שלשה דיינים ונמצא אחד מהן קרוב ליבם או ליבמה,
או שהוא פסול מלדון, חליצתה פסולה. רבי שמעון ורבי יוחנן
הפנדרל מכשירין חליצה זו, וסוברים שחליצה אינה צריכה בית
דין. ומעשה באחד שחליץ בינו לבנה בבית האסורים שלא בפני
שלשה דיינים, וכן מעשה זה לפני רבי עקיבא, והכשיר את
החליצה, כדברי רבי שמעון ורבי יוחנן הסנדלר.

גמרא

שנינו במשנה להלן (קא), שקודם החליצה אומרת היבמה 'מאן יבמי
להקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי, והיבם עונה 'לא חפצתי
לקחתה, ואחר כך היא חוזרת ואומרת 'ככה יעשה לאיש אשר לא
יבנה את בית אחיו'. ובית דין מקריאים להם פסוקים אלו והם
עונים אחריהם. הגמרא דנה בחליצת אלם ואלמת שאינם יכולים
לומר פסוקים אלו: אמר רבא, תשמיש דאמרת במשנתנו שרקיקה
של פסוקים אלו לא מעכבא את החליצה. לפיכך אלם ואלמת
שחליצו, אף שאינם בני קריאה חליצתן כשרה. מקשה הגמרא על
דברי רבא מהמשך משנתנו: תנן, חרש שחליץ והחרשת שחלצה
והחולצת מן הקמן, חליצתה פסולה. מאי מעמא פסולה, וכי לאו
משום דלא בני קריאה יניהו – שחרש וחרשת שאינם שומעים ואינם
מזכירים אינם יכולים לקרוא את פסוקי חליצה, ואם כן מטעם זה
יש לפסול אף חליצת אלם ואלמת שאינם בני קריאה. מתרצת
הגמרא: לא משום כן חליצת חרש וחרשת פסולה, אלא משום
דלא בני דעה יניהו, ושנינו בברייתא לעיל (קב) שצריכים החולץ
והחולצת לכוין לשם חליצה, וכל שאין להם דעת לכוין כן,
חליצתם פסולה. מקשה הגמרא: אי הכי אלם ואלמת נמי אינם בני
דעה, ואיך הכשיר רבא את חליצתם. מתרצת הגמרא: אמר רבא,
אלם ואלמת בני דעה יניהו ויכולים לכוין לשם חליצה, ופומיהו
הוא דבאיה ליה – ומה שאינם מדברים אינו אלא משום שפיהם
כאוב וחוליה, ועל כן חליצתם כשרה.
הגמרא דוחה את דברי רבא: והא אמרי רבי רבי ינאי, חליצת חרש
וחרשת פסולה לפי שחרש אינו בכלל ועמד ואמר לא חפצתי
לקחתה (דברים כה ט), וחרשת אינה בכלל וענתה ואמרה ככה
יעשה לאיש וגו' (שם כה ט). הרי שחליצתם פסולה משום שאינם
בני קריאה, ואם כן מטעם זה יש לפסול גם חליצת אלם ואלמת.
מכאן קושיא זו הגמרא מביאה את דברי רבא בנוסח אחר: אלא כי
אמר דרבא אסיפא של משנתנו אהמר. ששנינו בה, 'חרש שחליץ,
והחרשת שחלצה, והחולצת מן הקמן, חליצתה פסולה'. ואמר רבא,
תשמיש דאמרת שרקיה מעכבא, ומטעם זה פסלת חליצת חרש
וחרשת. לפיכך אלם ואלמת שחליצו חליצתן פסולה, שהרי אף הם
אינם בני קריאה. ומה ששנינו ברישא דפתניתין שקריאה אינה

– אומר לך את מה שנגזר בשמים, ונרשם בכתב אמת שאינו מתבטל. ושאלוהו, מכך שנאמר 'הרשום בכתב אמת', מכלל ו-משמע) דאיקא בשמים כתב שאינו אמת, והרי זה דבר שלא ניתן להיאמר. לא הוה בדיה דלוי תשובה לשאלות אלו. אמת ושאלו אותן בפי מרששא. אמרו, ליה, מה ששאלו על חליצת גידמת בשניה, ודאי שהיא כשירה, שהרי מי ו-וכי) כתב 'וחליצת ביד' דווקא. וכן מה ששאלו על יבמה שרקקה דם, ומי בתיב 'ורקקה רוק' שהיה בשמיע רוק בלבד בלא דם, שהרי נאמר 'ורקקה' סתם, ואי אפשר שלא יהיה בדם קצת רוק, ורקיקה כשירה היא. ומה ששאלו על מה שנאמר 'אכל אגיד לך הרשום בכתב אמת', וכי יש כתב שאינו אמת, לא קשיא, כאן – מה שנאמר 'בכתב אמת' הוא בנזר דין שיש עמו שבוועה, שאם נשבע הקדוש ברוך הוא לקיימו אינו מתבטל לעולם. וכאן – כתב שאינו קרוי 'כתב אמת' הוא בנזר דין שאין עמו שבוועה, שעדיין יכול להתבטל. ובנזר שמואל בר אמי. דאמר רב שמואל בר אמי אמר רבי יונתן, מנזר דין שיש עמו שבוועה שאינו מתקרקע, שנאמר (שמואל א' ג' ד') 'לכן נשבעתי לבית עלי אם יתכפר עון בית עלי בזה ובמנחה עד עולם'. הרי שעונש זה אינו מתבטל לעולם משום שהקדוש ברוך הוא נשבע לקיימו. הגמרא דורשת את הכתוב האמור: אמר רב, דווקא בזה ובמנחה עון בית עלי אינו מתכפר לעולם, אבל מתכפר הוא על ידי שיעסקו בדברי תורה. ואבוי אמר, דווקא בזה ובמנחה אינו מתכפר, אבל מתכפר הוא גם בגמילות חסדים. ובהם עצמם התקיימו הדברים, שכן רב, ואבוי מביית עלי קאמר: רב, דעסק בתורה בלבד היה ו-חזי ארבעין שנים, ואילו אבוי דעסק בתורה ובגמילות חסדים, היה שיתין ו-ששים שנים.

תנו רבנן, משפחה אחת היתה בירושלים, שהיו בניה מתיים כבן שמנה עשרה שנה, באו וחודיעו דבר זה את רבן יוחנן בן זכאי. אמר להם, שמה משפחת עלי אתם שנאמר עליו (שם ב' ד') 'וכל מדינת ביתך ימותו אנשים'. לבו ועסקו בתורה ותחיו. הלכו ועסקו בתורה והיו הרבה שנים, והיו קורין אותן משפחת יוחנן על שמו של רבן יוחנן בן זכאי.

הגמרא מביאה שמועה אחרת בענין ביטול גזר דין: אמר רב שמואל בר אבוי אמר רב, מנזר דין של צבור שאינו נחתם. הגמרא מפסיקה באמצע דבריו ומקשה: וכי אינו נחתם, והא כתבתי (ירמיה ב' כ') כי אם תבקשו בנזר ותביי לך ברית נחתם עונד לפני, ובעון ציבור הכתוב מדבר, שהוא ככתם שאין הכיבוס מסירו, ואיך יתכן לומר שאינו נחתם. מתרצת הגמרא: אלא כך שאל רב, מנזר שאפילו נחתם הוא מתקרקע על ידי תפילה ותשובה. והשיב: שנאמר (דברים י' כ') כי מי גידול אשר לו אלהים קרבים אליו ב'ח' אלהינו בכל קראנו אליו, ומשמע ששומע בכל עת לתפלתנו, ואפילו לאחר שנחתם הדין. שואלת הגמרא: והכתבתי (ישעיה נה' ו') 'דרשו ה' בהמצאו', ומשמע שלא בכל עת הוא מצוי לקבל את תפלתנו. מתרצת הגמרא: לא קשיא, הא שמועילה תפילה רק בזמן 'המצאו' הוא בתפילת יחיד, והא שמועילה בכל עת הוא בתפילת ציבור. מפרשת הגמרא: הזמן שגם יחיד נענה אמת הוא, אמר רב נחמן אמר רב, ב'ח' אלו עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים.

הגמרא חזרת לדון בדין ריקת דם: שלחו ליה לאבות דשמואל. דקמה שרקה דם לפני היבם, תתלוין ולא תתייבם, לפי שאין אפשר לדם בלא שיהא בו צחצוח ו-טיפת רוק, וגם ריקה זו פוסלתה ליבום אף בלא חליצה, כמבואר לעיל. מקשה הגמרא: מיתבי, שנינו בברייתא, יכול יהא דם היוצא מפיו של זב, טמא כמו רוק? וכן דם היוצא מפיו האמה של זב יהא טמא כמימי רגליו, תלמוד לומר בזה (ויקרא טו' ב') 'זבוב טמא', ואין דם היוצא מפיו ויפיה האמה טמא, אלא טהור. הרי דם היוצא מפיו אינו מעורב ברוק. מתרצת הגמרא: לא קשיא, אמר רב, ביבמה מדובר דם שהיא מוציאה אותו מתוך פיה שבדאי מעורב בו רוק, וכאן בזה מדובר בדם ששזות מפיו שלא על ידי מציצה, ואינו מעורב ברוק ולכן אינו מטמא. שנינו במשנתנו: תרש שחללין וכו' וחולצת לקטן, חליצתה פסולה.

רקקה היבמה ולא קראה את הפסוקים חליצתה כשירה. רקקה, ולא חליצה ולא קראה, חליצתה פסולה. קראה ולא רקקה ולא חליצה, אין כאן בית מיוחד ו-חשש, ואינה נפסלת ליבום. שואלת הגמרא: מני – בשטת מי שנויה בברייתא, אילימא בשטת רבי אליעזר, הרי שנינו בה, חליצה ולא רקקה ולא קראה חליצתה כשירה, והא אמר רבי אליעזר, נאמר בפרשה 'בכה יעשה', ומכאן שכל דבר שהוא מעשה מעבב בחליצה, ואף ריקה מעכבת. אלא פשיטא שהברייתא שנויה בשטת רבי עקיבא הסובר שרקיקה אינה מעכבת. והרי קתני בברייתא, שאם רקקה ולא חליצה ולא קראה חליצתה פסולה. ולכאן – לגבי מי היא פסולה, אילימא לעלמא – שאין הרקיקה מתירתה להנשא לאדם מן השוק, הלא פשיטא הוא, מי הויה חליצה דאישתריא לעלמא – וכי יש כאן חליצה שתתירנה לשוק. אלא לאו ו-וכי לא באה הברייתא ללמדנו שאף שרקיקה לבדה אינה מתרת, מכל מקום היא פוסלת אותה מלהתייבם לאחין. מסיקה הגמרא: אכן שפעם מיהא שאף לשטת רבי עקיבא ריקה פוסלת ליבום.

שואלת הגמרא: ולרבי עקיבא הסובר שקריאה וריקיה אינן מעכבות, מאי שנא רקיקה שפוסלת ליבום, ומאי שנא קרייה ו-קריאה ששנינו בברייתא שאין בה בית מיוחד? ואינה פוסלת ליבום. משיבה הגמרא: קרייה דאיתא ו-שישנה) בין בתחלה קודם החליצה ובין בסוף לאחר החליצה, לא מיתלפא ליה – אין חשש שהראים יחליפו את היבמה שקראה ולא חליצה עם חלוצה גמורה, משום שאימור שקריאה זו היא קודם חליצה ועדיין לא חליצה, ועל כן היא מותרת ביבום. אבל רקיקה, דבתחלה ליתא ולבסוף איתא – שאינה אלא לאחר החליצה ולא לפני, הראים אותה ורקיקה מיתלפא ליה – יחליפה בחלוצה גמורה משום שסיברו שכבר חליצה קודם הרקיקה, ואם נתירנה ביבום אתו למישרי ו-יבואו להתיר) כל חלוצה להתייבם לאחין, ועל כן גזרו עליה חכמים לאוסרה ביבום.

הגמרא מביאה לשון אחרת במימרא זו: ואיפא דאמר, הכי שלחו ליה לאבות דשמואל. דקמה שרקה ולא חליצה תתלוין לאחר מכן, ואינה צריקה לרוק לאחר החליצה פעם אחרת, אלא די לה בריקה הראשונה שהיתה קודם לחליצה. הגמרא מביאה שכן נהג רבי אמי הלכה למעשה: כי הויה יבמה דאיתא לקמיה דרבי אמי, והוה יתב ו-ישבו רבי אבא בר ממל קמיה דרבי אמי, ורקיקה היבמה לפני היבם מקמי ו-לפני) תתלוין לו. אמר ליה רבי אמי ליבם, תלוין לה – הנח לה כלחין את המנעל מרגלך, וישרי לה תיניא – תתיר לה את ריבה, כלומר, תפטרנה ושלח אותה מבית דין בלא ריקה נוספת. אמר ליה רבי אבא לרבי אמי, והא בעינן מירק – ריקה. השיבו רבי אמי: הא כבר רקקה לה לפני שחליצה ודי בכך. שוב שאלו רבי אבא, ויתירוק פעם נוספת לאחר החליצה, ומה תפסיד בך, ומדוע לא נהג לכתחילה כסדר האמור בתורה, קודם 'וחליצה נעלו' ואחר כך 'ורקקה בפניו'. השיבו רבי אמי: אם תירק פעם נוספת נפיק מניה חורקא – עלולה לצאת מכך תקלה, משום דאי אמת תתיר ו-שתחזור ו-תירוק, אמרי הראים דרקיקה קמייתא שחלפני החליצה לית פה מששא – אינה כלום, ויתירו יבמה שירקה ולא חליצה ביבום, ואם יתירו את זו אתי למישרי ו-יבואו להתיר) גם חלוצה גמורה להתייבם לאחין, כמבואר לעיל. שוב שאלו רבי אבא: והא בעינן שתהיה הרקיקה לאחר החליצה בסדרן הכתוב בתורה. השיבו רבי אמי, בסדרן לא מעבבא, ויכולה ויתירוק גם קודם החליצה. הוא (רבי אבא) קבר בתחילה שרבי אמי דחוי קא מדיח ליה בדחיה בעלמא, אמר נפק דק ואשכח – יצא ועיין דבר ומצא ברייתא בדברי רבי אמי, דתניא, בין שהקדים חליצה לריקה, בין שהקדים ריקה לחליצה, מה שעשה עשוי, ואין הסדר מעבב.

הגמרא מביאה כמה שאלות שנשאל לוי לוי נפיק לקרייתא – יצא לכפרים, ובעו מיהא – ושאלוהו שם, יבמה נידמת שאין לה ידים, מהו שתתלוין את מנעל היבם בשניה. ועוד שאלוהו: דקמה שרקה דם לאחר החליצה, מהו דין ריקה זו. ועוד שאלוהו: נאמר בדברי המלאך לדניאל (דניאל' ב' כ') 'אכל אגיד לך את הרשום בכתב אמת'

יבמות. פרק שנים עשר – מצות חליצה דף קה עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קצט רש"י

רקקה ולא חלצה ולא קראה חליצתה פסולה – ופוסלתה על האחין, כדמפרש ואזיל. אין כאן בית מיוחד – ואפילו מייבום לא פסלה. למאן – כלומר: למאי הלכתא תני פסולה? אילימא – דלא משתריא בה לעלמא – פשיטא. אלא לאו לאשמועינן דאפסלה מאחין – דקיימא לן במסכת גיטין (דבד, כב) כל מקום ששנינו חליצה פסולה – פסולה

ופוסלת על האחין, גט פסול – פסול ופסול מן הכהונה. מאי שנא ריקה – דפסלה, ומאי שנא ריקא – דלא פסלה, דקתני אין כאן בית מיוחד, והואל ותרייחו לדידה לא קא מעכבי, קרייה – בין קודם חליצה "מאן יבמי", בין לאחר חליצה "ככה יעשה", אי נמי אמרין תתייבם – לא מיחלפא לאינשי בחלוצה, דלית למימר דהך בתר חליצה אתייבם, דאמר: דהך קרייה דמקמי חליצה ביה. אבל ריקה, דליתא אלא בתר חליצה – מיחלפא לאינשי, ויאמר: דהך מדרקקה – ודאי חלצה לה ברישא, ואפילו הכי הדרה ומתייבמת, ואתי למישרי חלוצה לאחין. ושרי לה תניא – כלומר: פטור ושלחנה מבית דין. אמרי ריקה קמייאת לית בה משאש – דין פסלה מאחין, ומאן דחוי דמתייבמה סבר ריקה ביה חלוצה הואי בי אורחיה, ושרינן חלוצה לאחין. מהו שתחלוץ – בשניה, יבמי שריקה דם מהו – מי הואי חליצה מעלייתא? אבל אנד לך כו' – מקרא הוא בדניאל, שהמלאך אמר לה: אנד לך את כל הגנור בשמים ורושם בכתב, ודוא אמות. מכלל דאיכא בשמים כתב דאיתו אמת? בתמיה. מי כתיב וירקה רוק – דליתו משמע דלא ידא שם אלא רוק? "וירקה" סתמא כתיב, ואפילו רוק ודבר אחר, והכא נמי אי אפשר בלא צחצוח רוק. ככתב אמת – שהקדוש ברוך הוא מאמרו ומקיימו, ואינו חוזר ומבטלו. אמר רבא – גרסין, ולא גרסין ואמר רבא. בהפצא – משמע שאין מצוי בכל עת. תחלוץ – ולא תתייבם עוד, דאפסלה עלייה. יכול יהא דם היוצא מפיו – טמא כרוק, ודם היוצא מפיו אמתו טמא כזוב וקרי ומימי רגליה, שכן מעינותיו של זב, וטמאין טומאה חמורה. מוצצת – אי אפשר בלא צחצוח רוק.

דאיכא פתב שאינו אמת? לא הוה בידה. אתא שאיל בי מדרשא, אמרו ליה: מי פתיב "וחלצה ביד" ומי פתיב "וירקה רוק". אבל אנד לך הרשום בכתב אמת? וכי יש פתב שאינו אמת – לא קשיא: פאן – בגזר דין שיש עמו שבועה, פאן – בגזר דין שאין עמו שבועה. פדרב שמואל בר אמי. דאמר רב שמואל בר אמי אמר רבי יוחנן: מנין לגזר דין שיש עמו שבועה שאינו מתקדש – שנאמר: "לכן נשבעתי לבית עלי אם יחפז עון בית עלי בנזב ובמנחה עד עולם". אמר רבה: בנזב ובמנחה אינו מתקדש, אבל מתקדש הוא בדברי תורה. אפי' אמר: בנזב ובמנחה אינו מתקדש – אבל מתקדש בנמילות חסדים. רבה ואפי' מדרבית עלי קאתו, רבה דעסק בתורה חיה ארבעין שנין, אפי' דעסק בתורה ובנמילות חסדים – חיה שיתין שנין. תנו רבנן: משפחה אחת היתה בירושלים שהיו מתים כפן שמנה עשרה שנה, באו והודיעו את רבן יוחנן בן זפאי, אמר להם: שפא ממשפחת עלי אתם, שנאמר: "וכל מרבית ביתך ימותו אנשים" – לכו ועסקו בתורה ותחיו. הלכו ועסקו בתורה ותיו, והיו קורין אותן "משפחת יוחנן" על שמו. אמר רב שמואל בר אבויא אמר רב: מנין לגזר דין של צבור שאינו נחתם? אינו נחתם?! והא פתיב: "כי אם תבכסי בנזר ותרכי לך בורית נכתם עונך לפני" אלא: מנין שאפילו נחתם מתקדש – שנאמר: "מי פה" אלהינו בכל קראנו אליו". והכתיב: "דרשו ה' בהפצא"! לא קשיא: הא – ביחיד, הא – בצבור. יחיד, אמת? אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוי: אלו עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים. שלחו ליה לאבוי דשמואל: יבמה שריקה דם תחלוץ, לפי שאין אפשר לדם בלא צחצוח רוק. מיתבי: יכול, יהא דם היוצא מפיו ומפי האמה טמא – תלמוד לומר: "וזב טמא" – ואין דם היוצא מפיו ומפי האמה טמא, אלא מהור! לא קשיא: פאן – במוצצת, פאן – בשותת. "הרש שחלץ וכו'".

ככה יעשה דבר שהוא מעשה מעכב – ואם תאמר: ולמאן דאמר (סנהדרין סהב) דעקימת פיו הוי מעשה היכי מעשיתין קריאה? ויש לומר: דמכל מקום מעשה גרוע הוא יותר מריקה. אי נמי, לא דמי למנחיג בקול, שהוא מעשה גדול. לאחין – משמע שפסלה לאחין, מדרקקה פסולה. ואפילו למאן דאמר ב"ב להגט" (גיטין דבד, כב) כל מקום ששנו בחכמים חליצה פסולה – אינה פוסלת על האחין, הכא דייק מדלא קתני אין כאן בית מיוחד. ודלא בפירוש הקונטרס, דפירש דאתיא כמאן דאמר כל מקום ששנו בחכמים חליצה פסולה פוסלת. דאם כן – בלא שום דיוק הוה מצי לאוקומי כוותיה. מי כתיב וחלצה ביד – והא דקאמר בירושלמי שחולצתו בימין – למצה בעלמא, אבל עיכובא ליכא.

רבא ואבי מרבית עלי קאתו – דרבה גרס, דרבה לא הוה כהן, כדאמר בפרק "הורוע" (חולין קלא, א) דאמר ליה למשעמיה זכי לי מתנתא. אבל רבה היה כהן, דאמר בפרק "עד כמה" (בכורות כו, א): רבה בטל לה ברוב, ואמרין במסכת מועד קטן (כח, א), אמר רבא: חיי בני ומווני לאו בכוחא תליא מילתא כו', עה: רבה חיה ארבעין שנין ורב חסדי תשעים שנין. כדאמר נמי הכא רבה חיה ארבעין שנין. הקשה הרב רבנו אלחנן: דבנמילות חסדים נמי עסיק, דאמר ב"חלק" (סנהדרין צח, ב) אמר רבה: ייתי ולא אחמיניה, אמר ליה אביי: מאי טעמא אמר מר הכי כו'? מר – תורה איכא, נגמילות חסדים – איכא ואמר רבנו יעקב: דלא עסיק כל כך בנגמילות חסדים שניצל מגזירת בית עלי, אבל כיד שניצל מחבול של משיח היה בידו, שגם שאר זכויות עומדות לו. ואם תאמר: ומאי הא דקאמר במסכת מועד קטן (כח, א) דלא בכוחא תליא מילתא אלא במזלא. מדרבה לא היה אלא ארבעין שנין, דלמא היינו טעם לפי שהיה מבני עלי? ויש לומר: דסבירא ליה לתורה בלבד הוא מתקדש כמו לרבה. ועוד, שגם רבה עסק בנגמילות חסדים כדאמר ב"חלק" (סנהדרין צח, ב). יבמה שריקה דם תחלוץ – מעיקרא שלחו ליה ההוא דלעיל היבמה שריקה, ואחר כך שלחו ליה דאפילו ריקה דם תחלוץ.

קטנה

היום יום כה סיוון

"דאגה בלב איש ישחנה" ישיחנה לאחרים . . לאחרים רק בגוף, אבל מאוחדים איתו עימו, שמרגישים את עניינו.

קטנה שחלצה תחלוץ משתגדל ואם לא חלצה חליצה פסולה – ואם תאמר: אמאי לא עריב ותני ליה קטנה בהדי חרש וחרשת קטן? ויש לומר: (כדמוכח) משום דבקטנה פליג רבי יוסי בגמרא. ואם תאמר: מכאן מקום, כיון דתנא פסולה – אמאי תני שתחלוץ משתגדל? ועוד, דלא תני ליה גבי קטן? ויש לומר: דאי לא הוה תני גבי קטנה הוה אמיתא

דחליצתה פסולה מדרבנן, דהא דמקשינן אשה לאיש אינו מן התורה, להכי תני תחלוץ משתגדל, יתור לשון, לאשמעוין דחליצת קטנה אינה כלום, כמו חליצת קטן. ומיהו, בירושלמי גרסינן בסדר הנשונה: תחלוץ משתגדל, ואם לא חלצה – חליצתה כשירה. משמע ששובר דהא דמקשי רבי מאיר אשה לאיש היינו מדרבנן, אבל לרבי יוסי חולצת לכתחלה, כדאשכחן בעובדא דלקמן. ובירושלמי נמי מוקי לה כרבי מאיר. **אבא** יוחן בירושלמי, ראבדן? לישנא קלילא. **מי** שצריך לו עם קדוש יפסע על ראשי עם קדוש – והא דאמר בפרק קמא דסנהדרין (ו.ב.) אזדרה לדין שלא יפסע על ראשי עם קדוש – היינו היכא שלא יצא לצורך עם קדוש. אי נמי: אפילו יצא לצורך יש לו לקצר דרכו כל מה שיכול, כדאמרין (קידושין ל.ב.) אזדרה לך שלא יטריח – מ'וראתי. ובהוריות (ג.ג.) תניא: בני חכמים ותלמידי חכמים, בזמן שהצבור צריכין להם מפסיעין על ראשי העם כו', יצא לצורך כנס ויושב במקומו – פירוש: לצורך העם. ובתוספתא גרסינן בהדיא: יצא לצורך העם.

רבא אמר משתגדי לענות נדרים – ואם תאמר: דבפרק "יוצא דופן" (נדה מ.א.) קאמר רבא: קטנה שהגיעה לכלל שנותיה אינה צריכה בדיקה, חוקה הביאה סימנין, ומסיק: כי קאמר רבא – למיזן, אבל לחליצה – בעיא בדיקה. אלמא קטנה לא חלצה? ואומר רבינו תם: דרבא איירי עבד אלאיבא דרבי יוסי, אבל אינו גופה סבר עד שתביא שתי שערות. והא דמסקי הכא: והלכתא עד שתביא שתי שערות – סימנא דמילתא הוא. ובפרק "חלקב" (גיטין סד.א.) דקאמר רבא גבי שלש מדות בקטן, הגיע לענות נדרים נדרו נדר והקדשו הקדש, וכנגדן בקטנה – חולצתה, מדה זו עושה אליבא דרבי יוסי. ועוד: דרביה "יצחק הויכח שם מכתב ההוא ד'ימי שות'" (בבא בתרא קנ"ה.א.) דרבה גרס, ולא רבא. **לכתחלה** בעי חמשה – מכאן יש ללמוד דאין צריך חמשה אפילו לכתחלה. ומיהו, לפרסומי מילתא עבדינן בחמשה.

רבי שמעון ורבי יוחנן הסנדלר מכשירים בשנים – ולאו דקא שנים, ולא לשון עדות בעלמא נקט שנים. ובקונטרס לא גרס שנים.

ובא מעשה לפני רבי עקיבא בבית האסורין – ואם תאמר: והא במתניתין משמע בהדיא שחלצה בבית האסורין, דקתני: מעשה שחלצה בינו לבניה בבית האסורין, ובא מעשה לפני רבי עקיבא? ויש לומר: דבהרבה ספרים גרסינן בא מעשה לפני רבי עקיבא, בלא וי"ו, וקאי נמי בבית האסורין ארבי עקיבא. ואם תאמר: והדיכ פשט שהמעשה בא לפני רבי עקיבא בבית האסורין, ולא בא אבראי? ויש לומר: דידוע הגמרא שבא לפניו בבית האסורין. כדאמר בירושלמי: רבי יוחנן הסנדלר עבר קומי חבושין דרבי עקיבא, היה

אמר רב יהודה אמר רב: זו דברי רבי מאיר, **אבל חכמים אומרים:** אין חליצת קטן כלום. **"קטנה שחלצה וכו'".** **אמר רב יהודה אמר רב:** זו דברי רבי מאיר. **דאמר:** "איש" כתוב בפרשה, ומוקשין אשה לאיש. **אבל חכמים אומרים:** "איש" כתוב בפרשה, אשה – בין גדולה בין קטנה. מאן חכמים – רבי יוסי היא. **דרבי חיאי ורבי שמעון בר רבי הווי יתבי, פתח חד מינייהו ואמר:** המתפלל צריך שיתן עיניו למטה, **שנאמר:** "והיו עיני ולבי שם כל הימים", וחד אמר: **עיניו למעלה, שנאמר:** "נשוא לבבנו אל כפים". **אדהכי אתא רבי ישמעאל ברבי יוסי לגבייהו, אמר להו:** במאי עסקיתו? אמרו ליה: בתפלה. **אמר להו:** כך אמר אבא, המתפלל צריך שיתן עיניו למטה ולבו למעלה, כדי שיתקיימו שני מקראות הללו. **אדהכי אתא רבי למתיבתא. אינהו, דהווי קלילי, ותיבו בדוכתייהו. רבי ישמעאל ברבי יוסי, אנב יוקריה, הוה מפסע ואויל. אמר ליה אבדן:** מי הוא זה שמפסע על ראשי עם קדוש? **אמר ליה:** אני ישמעאל ברבי יוסי, שבאתי ללמוד תורה מרבי. **אמר ליה:** וכי אתה הגון ללמוד תורה מרבי? **אמר ליה:** וכי משה היה הגון ללמוד תורה מפי הגבורה? **אמר ליה:** וכי משה אתה? **אמר ליה:** וכי רבך אלהים הוא? **אמר רב יוסף:** שקליה רבי למטרפסיה, דקאמר ליה "רבך" ולא "רבי". **אדהכי אתיא יבמה לקמיה דרבי. אמר ליה רבי לאבדן:** פוק בדקה. לבתר דנפק, **אמר ליה רבי ישמעאל:** כך אמר אבא: "איש" כתוב בפרשה, **אבל אשה – בין גדולה בין קטנה. אמר ליה:** תא, לא צריכת, כבר הורה זקן. **קמפסע אבדן ואתי. אמר ליה רבי ישמעאל ברבי יוסי:** מי שצריך לו עם קדוש

זו דברי רבי מאיר – דאמר ב'האשה רבה' (יבמות צ.א.) עשו חליצת בן תשע כגט בגדול. **אבל חכמים אומרים –** דפליגי עליה דהם, ואמרי: עשו ביאת בן תשע כמאמר בגדול, אבל בחליצה לא סבירא ליה כותיה. **אין חליצת קטן כלום –** אפילו לפסלה עליו. זו דברי רבי מאיר – דשמעין ליה דאמר קטן וקטנה לא חולצין ולא מייבמין. **אשה ואיש –** דכתיב (דברים כה:) "ואם לא יחפרן האיש" – ולא קטן, ואשה נמי, אף על גב דלא כתיב מיעוטא, בעינן גדולה כאיש, דאיתקש לה, דכתיב בהווא קרא: "ועלתה יבמותו השערה". **עיניו למטה –** כלפי ארץ ישראל, משום דשכינה התם קיימא, כדכתיב: "והיו עיני ולבי שם". **אתא רבי למתיבתא –** למדרש, ואיבעי כל חד ליתמב אדוכתיה. **רבי ישמעאל ברבי יוסי –** בעל בשר הזה, כדאמרין ב'השוכר את הפועלים' (בבא מציעא פ"א.) **פספס ואויל –** הולך לאט. **אבדן –** תלמידו של רבי היה. שקליה רבי למטרפסיה – לגמולו, על ששמע ולא מיחה. **פוק בדקה –** אם הביאה שתי שערות, לא צריכת. למיבדקה. כבר הורה זקן רבי יוסי. **נצטרע אבדן –** עונשו של לשון הרע – נגמריה של כרבי – רבי יוסי, כל "כרבי" – לשון אדם גדול. **קטנה חולצת –** משהיא כפערות, כבר שית כבר שבע, דתנן במסכת גיטין (נ"ט.א.) הפערות מקוץ מקוץ וממכר ממכר במטלטלין. הלכך, לענין חליצה, הואיל ולא כתיב מיעוט – כשירה משהיא בפרק הזה, שידועת מעט להבחין. לענות נדרים – שנה אחת קודם לזמן שתי שערות, כדתנן בפרק "יוצא דופן" (נדה מז.ב.) בת אחת עשרה שנה ויום אחד נדריה נבדקים, אם יודעת לשם מי נדרה והקדשה – דבריה קיימין. **אין הלכה כאותו חזון –** אלא כתנא קמא, דבעי שלשה. והאמר רב נחמן ב" – ברש פירקא (ק"א.ב.) קא משמע לן **אין הלכה כאותו חזון –** דאתא על גב דאי עבד הוא, כדקתני חלצה בשנים, וקתני מכשיחין. הני מילי דמני בתלמי דיעבד – כדקתני: חלצה בשלושה ונמצא אחי מתוך קרוב או פסול פסולה, הא כולם כשרים – חליצה כשירה. אבל לכתחלה ליבעי חמשה, כרבי יהודה, קא משמע לן גבי פלוגתא דרבי יהודה הלכתא כתנא קמא.

על

- **יפסע על ראשי עם קדוש** – מי שאין צריך לו עם קדוש – **היאך יפסע על ראשי עם קדוש?** **אמר ליה רבי לאבדן:** קום בדוכתיך. **תאנא:** באותה שעה נצטרע אבדן, ונכעו שני בניו, ומאנו שתי כלותיו. **אמר רב נחמן בר יצחק:** בריך רחמנא דקספיה לאבדן בהאי עלמא. **אמר רבי אמי:** מדבריו של ברבי נלמוד: **קטנה חולצת בפערות.** **רבא אמר:** עד שתגיע לענות נדרים. **דוהלכתא:** עד שתביא שתי שערות. **"חלצה בשנים וכו'".** **אמר רב יוסף בר מנימי:** **אמר רב נחמן:** אין הלכה באותו חזון. **והא אמר רב נחמן:** **הדא זימנא!** **דאמר רב יוסף בר מנימי:** **אמר רב נחמן:** חליצה בשלושה! **צריכי, דאי איתמר הך קמייאת הוה אמינא:** הני מילי – לכתחילה, אבל דיעבד – אפילו תרי, קא משמע לן: **אין הלכה באותו חזון. ואי אשמועינן אין הלכה באותו חזון אלא פתנא קמא, הוה אמינא:** דיעבד, אבל לכתחילה ליבעי חמשה, **צריכא. "מעשה שחלצו כו'".** **בינו לבניה מי ידענא?** **אמר רב יהודה אמר שמואל:** **ועדים רואין אותו מפתחין. איבעיא להו:** מעשה שחלצו בינו לבניה אפריא, **ובא מעשה לפני רבי עקיבא בבית האסורין, או דלמא:** מעשה שחלצו בינו לבניה בבית האסורין? **אמר רב יהודה אמר רב:** בבית האסורין היה מעשה, ולבית האסורין בא מעשה.

תני

מכרין ואמה: מאן בעי מחטין, ומאן בעי צנורין, חלצה בינו לבניה מהו? אדיק ליה רישיה מן כותיה, אמר ליה: אית לך כושין, אית לך כשר.

צא החוצה עם היבמה כדי לבדוקה אם כבר הביאה שתי
שערות והיא ראויה לחליצה. לכתר דנפס אבדן אמר ליה רבי
ישמעאל ברבי יוסי לרבי, כך אמר אבא רבי יוסי, אמנם 'איש'
כתוב בפירושם ללמדנו שקטן אינו חולץ, אבל אשה חולצת בין
גדולה ובין קטנה, ואם כן אין צריך לבדוקה אם הביאה שתי
שערות. קיבל רבי את דבריו, ואמר ליה לאבדן, תא ו-שוב לבית
המדרש ולא צריכת לבדוקה, כך הורה זון רבי יוסי שגם קטנה
חולצת. נמצא שחכמים שדקדקו עליהם רב שהם חולקים על
משנתנו הפוסלת חליצת קטנה, הם רבי יוסי.
הגמרא מביאה את סיומו של מעשה זה: קמפסע אבדן ואתי - פסע
אבדן על גבי היושבים כדי לשוב למקומו. אמר ליה רבי ישמעאל
ברבי יוסי, מי שצריך לו עם קדוש - אדם כמותי שהעם צריכים לו,
ראוי לו שפסע על ראשי עם קדוש, אבל מי שאין צריך לו עם קדוש
כמותו, הלא פסע על ראשי עם קדוש. אמר ליה רבי לאבדן, צודק
רבי ישמעאל בדבריו, קום בדוקתך - עמוד במקומך ואל תמשוך
לפסוע על גבי היושבים. תאמא בברייתא, באותה שעה נצטרע אבדן
משום שדיבר בגנות רבי ישמעאל, וכן נענש בכך שפסעו שני בניו,
ומאנו שתי בנותיו הקטנות בבליהן בני אבדן. אמר רב נחמן בר
יצחק, ברין רחמנא דכספיה לאבדן תהא עלמא - ברוך ה' שבייש
את אבדן והענישו בעולם הזה, ולא בעולם הבא.
הגמרא חוזרת לדין חליצת קטנה: אמר רב אמי, מדבריו של רבי
ורבי יוסי נלמוד, שקטנה חולצת כשהיא פלוגתא הפעויות -
משמלא לה שש או שבע שנים, שבולי זה יש לה קצת דעת
ויכולה לכונן לשם חליצה. רבא אמר, אף לשיטת רבי יוסי אינה
חולצת עד שתגיע לעונת נדרים - עד שימלאו לה י"א שנים, ואף
שהיא עדיין קטנה מכל מקום נדרים נבדקים, ואם יודעת לשם מי
נדרה חלים נדריה. ואף חליצתה כשירה רק מגיל זה, ולא קודם
לכן. מסיקה הגמרא: ואולם חלקא כרבי מאיר לא כרבי יוסי,
ואינה חולצת עד שתביא שתי שערות ותגדיל לגמרי.
שנינו במשנתנו: חלצה בשנים וכו' חליצתה פסולה. מכיון שצריך
לחלוץ בפני שלשה, רבי שמעון ורבי יוחנן הסנדלר מכשירים.
אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן, אין חלצה באותו היום
שמכשירים חליצה שלא בפני שלשה דיינים. מקשה הגמרא: והא
כבר אמר רבי נחמן תא וימאן שחליצה צריכה שלשה, דאמר רב
יוסף בר מניומי אמר רב נחמן, חליצה בשלשה דיינים, ומדוע הוצרך
לחזור ולשנות דין זה. מתרצת הגמרא: שתי מימרותיו של רב נחמן
צריכי. משום דא איתמר רק תך קמיתא שחליצה בשלשה, הנה
אמינא, הני מילי שצריך שלשה דיוקא לכתחילה, אבל בדיעבד
אפילו חליצה בפני תרי כשירה. קא משמע לן שאין חלצה באותו
היום, אלא כתנא קמא הפוסל אפילו בדיעבד. וא אשמועינן רק
שאין חלצה באותו היום אלא כתנא קמא. הנה אמינא שרק בדיעבד
די בשלשה דיינים, אבל לכתחילה ליבעי בחליצה חמשה דיינים
כשיטת רבי יהודה לעיל (קא). לפיכך צריכא גם למימרת רב נחמן
שחליצה בשלשה ולא יותר.
שנינו במשנתנו: מעשה שחלצו בו' בינו לבניה בבית האסורים, ובא
מעשה לפני רבי עקיבא וחכשירו. מקשה הגמרא: אם היתה
החליצה בינו לבניה, מי ידענא - איך נודע מהחליצה, ועל סמך מה
התירוה להנשא לאדם מהשוק. מתרצת הגמרא: אמר רב יהודה
אמר שמואל, אכן היה מעשה החליצה בינו לבניה שלא בפני בית
דין. ואולם עדים היו וואין אותה מפתחין, ואותם שנים מעידים עליו.
מסתפקת הגמרא במעשה זה המובא במשנתנו: איפניא להו, האם
מעשה זה שחלצו בינו לבניה היה אכראי - מחוץ לבית האסורים,
וכא הפעשה לפני רבי עקיבא שהיה בבית האסורין. או דלמא,
מעשה זה עצמו שחלצו בינו לבניה היה בבית האסורין. פושטת
הגמרא: אמר רב יהודה אמר רב, גם בבית האסורין היה מעשה
החליצה, וגם לבית האסורין לפני רבי עקיבא שהיה שם בא מעשה
זה.

אמר רב יהודה אמר רב, בבא זו במשנתנו, דכרי רבי מאיר היא.
שכן כל מקום שנאמר במשנה 'חליצה פסולה' אף שאינה מתירה
את היבמה לשוק, מכל מקום מדרבנן היא פוסלת אותה ליבום,
כדין חלוצה האסורה מן התורה ביבום. ואם כן מה ששנינו
במשנתנו שחליצת קטן פסולה, אינו אלא לשיטת רבי מאיר (לעיל
ד). הסובר שחליצת קטן מכן תשע שנים ויום אחד פוסלת את
היבמה ליבום. אבל חכמים אומרים, אין חליצת קטן פלוג, ועדיין
היא מותרת ביבום.
שנינו במשנתנו: קמנה שחלצה וכו' תחלוץ משתגדיל. אמר רב
יהודה אמר רב, בבא זו במשנתנו דכרי רבי מאיר היא, דאמר 'איש'
כתוב בפירוש, שנאמר (דברים כה) 'ואם לא יחפץ האיש לקחת את
יבמתו' וגו', ומכאן שדווקא 'איש' גדול חולץ ולא קטן, ומקשינן
(ו-ומקישין) אשה לאיש, שאף מה שנאמר בהמשך הכתוב 'ועלתה
יבמתו השערה' אינו אלא ביבמה גדולה, אבל קטנה אינה חולצת.
אבל חכמים אומרים 'איש' גדול כתוב בפירוש דווקא לגבי היבם,
אבל האשה בין גדולה ובין קטנה חולצת, ולא הוקשה היבמה
ליבום. מפרשת הגמרא: מאן חכמים - מי הם חכמים החולקים על
רבי מאיר, שיטת רבי יוסי היא. הגמרא מביאה מקור לדבריה מתוך
מעשה שהיה, ואגב כך מביאה נידון אחר בענין תפילה: דרבי חייא
ורבי שמעון בר רבי הוה יתיב בבית מדרשו של רבי. פתח חד מיניהו
ואמר, המתפלל צריך שיתן את עיניו למטה כלפי הארץ, משום
שהשכינה נמצאת בארץ במקום המקדש, שנאמר (מלכים א' ט) 'והיו
עיני ולבי שם כל הימים'. ותר אמר, המתפלל צריך שיתן את עיניו
למעלה, משום שעיקר מקום השכינה הוא בשמים, שנאמר (איכה ג
כא) 'נשא לבבנו אל בפים אל אל בשמים'. אדחקי ו-בינתיים אתא
רבי ישמעאל ברבי יוסי לנבייהו, ואמר להו, במאי עסקיתו - במה
אתם עוסקים. אמרו ליה, בענייני תפלה, היכן צריך המתפלל לתת
את עיניו. אמר להו, כך אמר אבא רבי יוסי, המתפלל צריך שיתן
עיניו למטה למקום השכינה שהיא בארץ, ואולם את לבו הוא
צריך לכונן למעלה לשמים, כדי שיתקיימו שני מקראות הללו, גם
'והיו עיני ולבי שם כל הימים', וגם 'נשא לבבנו אל כפים'.
הגמרא מביאה ויכוח שהתעורר בין תלמידי רבי תוך כדי מעשה
זה בענין כבוד הציבור: אדחקי ו-בינתיים אתא רבי למתיבתא
לדרוש את דרשתו, והלכו כולם לשבת על מקומם. אינהו - רבי
חייא ורבי שמעון בר רבי דהוה קלילי ו-שגופם קל יתיבו בדוכתיהו
- התיישבו במקומם במהרה, אבל רבי ישמעאל ברבי יוסי שהיה
בעל בשר, אגב יוקריה ו-מחמת כובדו לא תפסיק להגיע למקומו
לפני שהתיישבו האחרים על מקומם, והנה תפסע ואיל - והוצרך
לפסוע לאטו על גבי היושבים בבית המדרש כדי להגיע למקומו.
אמר ליה אבדן תלמידו של רבי לרבי ישמעאל ברבי יוסי, מי הוא
זה שפסע על ראשי עם קדוש. אמר ליה, אני ישמעאל ברבי יוסי,
שבאתי ללמוד תורה מרבי. אמר ליה אבדן, ובי אתה הגון ו-ראוי
ללמוד תורה מרבי. אמר ליה רבי ישמעאל ברבי יוסי, לדברך, ובי
משה הנה הגון ללמוד תורה מפי הנביה, הלא גם הוא היה נראה
כמיקל בכבוד הציבור בכך שישב וכל הציבור עמד לפניו. אלא
מכאן שיותר להקל בכבוד הציבור במקום הצורך. אמר ליה
אבדן, ובי משה אתה שכל עם ישראל היו צריכים לו, ועל כן היה
רשאי להקל בכבוד הציבור, אבל אתה אינך ראוי לכך. אמר ליה
רבי ישמעאל ברבי יוסי והשיבו כנוסח דבריו, ובי רבי דף אלהים
הוא שהכל צריכים לו, וכשם שמושה היה ראוי ללמוד תורה מפי
הנבירה, כן ראוי אני ללמוד תורה מרבי. אמר רב יוסף, שחלילה רבי
למשרפיה - קיבל רבי את גמולו על כך ששמע שביזה אבדן את
רבי ישמעאל ברבי יוסי ולא מיהא בידו, בכך דאמר ליה רבי
ישמעאל ברבי יוסי לאבדן, 'וכי רבך אלהים' ולא אמר לו 'וכי רבי'
אלהים, ואף שגם רבי ישמעאל ברבי יוסי היה תלמידו של רבי.
הגמרא מביאה את המשכו של מעשה זה: אדחקי ו-בינתיים אתא
רבקה לקמיה דרבי לצורך חליצתה. אמר ליה רבי לאבדן, פוק בדקה

ביבמה שהתחייבה ליבם ממון בכדי שיסכים לחלוץ לה, יכולה
 היא לומר לו מִשְׁפָּה אֲנִי בְךָ, אֲמַר לִיה אֲבִי לרב פפא, אֲבוֹךָ הִיא
 – היכן אבִיךָ, אֲמַר לִיה רב פפא, בְּמִתָּה – בעיר, שוב שאלו, אִמְךָ
 הִיא – אמר היכן היא, אֲמַר לִיה, בְּמִתָּה. ורמז אבִי בשאלותיו
 אלו, שמשום שסמוך רב פפא לאביו ואמו והם מספקים לו את כל
 צרכיו, שמועותיו מחודדות, וְהִבְּ כְּהוּ אֲבִי עֵינַי וְשִׁכְבִּי – מתוך
 שנתן אבִי את עֵינָיו באביו ואמו של רב פפא, שלטה בהם עין הרע
 ומתו.
 הברייתא שלפנינו מחלקת בין גט מוטעה לחליצה מוטעית: תנו
 רַבֵּנָּה, חֲלִיצָה מוֹטְעָה שנעשתה על תנאי ולא התקיים התנאי כאופן
 שהובא לעיל, בְּשִׁרָה, משום שבחליצה אין מועיל תנאי לבטל את
 המעשה. אבל גַּם מוֹטְעָה שנעשה על תנאי ולא התקיים תנאו, הגט
 פָּסוּל, שכן גט מועיל תנאי לבטל את המעשה, ואין הגט חל אלא
 אם כן התקיים התנאי. כמו כן חלוקה חליצה מגט, שחֲלִיצָה
 מְעוּשָׂה, שעושהו – וכפו אותו בית דין לחלוץ בעל כרחו, פָּסוּלָה.
 ואילו גַּם מְעוּשָׂה שכפו בית דין על הבעל ליתנו בעל כרחו, בְּשִׁרָה,
 תמחה הגמרא על החילוק השני: חִיבִי דָמִי – באיזה אופן מכשירה
 הברייתא גט מעושה. אִי דָמָר הבעל לאחר שכפדו 'רֹצֵחַ אֲנִי',
 הלא באופן זה אֲפִילוֹ חֲלִיצָה נָמִי כשירה, ומדוע שנתה הברייתא
 שחליצה מעושה פסולה. וְאִי לאחר שכפדו לֹא אֲמַר 'רֹצֵחַ אֲנִי',
 הרי באופן זה גַּם נָמִי לֹא כשר. מתרצת הגמרא: אכן לגבי כפיה
 אין חילוק בין גט לחליצה, וְהָכִי קֶאָמֵר – וכך יש לפרש בברייתא.
 חֲלִיצָה מוֹטְעָה לעולם בְּשִׁרָה, וְגַם מוֹטְעָה לעולם פָּסוּל. ואולם חֲלִיצָה
 מְעוּשָׂה וְגַם מְעוּשָׂה שוים בדנים, וְזִמְנִין בְּשִׁרָה וְזִמְנִין פָּסוּל –
 לפעמים שניהם כשרים ולפעמים שניהם פסולים. הָא ששנינו שגט
 מעושה כשר הוא באופן דָמָר הבעל רֹצֵחַ אֲנִי, והוא הדין
 לחליצה. והָא ששנינו שחליצה מעושה פסולה הוא באופן דָמָר
 אֲמַר היבם רֹצֵחַ אֲנִי, והוא הדין לגט.
 הגמרא מביאה ראייה שמועיל כפיה על ידי אמירת 'רֹצֵחַ אֲנִי':
 דְתַנִּינָא, נאמר בפרשת עולת (ויקרא א') 'וְכָר תַּמִּים יִקְרִיבֶנּוּ, אֶל פֶּתַח
 אֹהֶל מוֹעֵד יִקְרִיב אֹתוֹ לרְצֹנָה לִפְנֵי ה'.' 'וְקָרִיב אֹתוֹ', מִלִּמַּד שְׂבוּשִׁין
 אֹתוֹ וְאֵת המחויב בקרבן לחקריב את קרבנו. יָכוֹל יִקְרִיבוּ אֵת
 הקרבן בְּעַל כְּרָחוֹ של הבעלים, תלמוד לומר 'לְרֹצֵנּוּ' ולא בעל
 כרחו. הָא בְּיָד – אם אין הקרבן קרב אלא לרצון הבעלים אין
 כופים אותו, אלא בּוֹשִׁין אותו עַד שְׁאִמַּר רֹצֵחַ אֲנִי, ועל ידי
 אמירתו זו נחשב הקרבן כקרב לרצונו. וְכֵן אִתָּה מוֹצֵא בְּגִיפִי נָשִׁים,
 שאם לא רצה הבעל לגרש בּוֹשִׁין אותו עַד שְׁאִמַּר רֹצֵחַ אֲנִי.
 הגמרא מביאה נידון אחר בדין חליצה ומיאון: אֲמַר רָבָא אֲמַר רב
 סְחֻרְהָ אֲמַר רב הונא, יבם ויבמה שבאו לחלוץ בבית דין, חֲלִיצִין
 אֵף עַל פִּי שְׂאֵין הדיינים מְכִירִין אותם, ואינם יודעים שאיש זה הוא
 אחי בעלה המת. וכן מְסַמְּאֵין אֵף עַל פִּי שְׂאֵין מְכִירִין – קטנה שבאה
 לבית דין למאן בבעלה, מקבלים את מיאונה אף על פי שאינם
 מכירים אותה, ואינם יודעים אם אכן זו היא האשה הנשואה
 לאיש שממאנת בו. ומאחר שהחליצה נעשית אפילו כשאין
 מבורר לבית דין שהחולץ הוא אכן אחי בעלה של החלוצה, לִפְיָךְ
 אין העדים המעידים על החליצה בּוֹתְכִין גַּם חֲלִיצָה לאשה, אֲלָא
 אִם כֵּן הם מְכִירִין את היבם והיבמה, ויכתבו בשטר שהם יודעים
 שאשה זו חלצה לאחי בעלה. וְכֵן אֵין בּוֹתְכִין העדים גַּם מִיֵּאוֹן
 לקטנה אֲלָא אִם כֵּן מְכִירִין אותה וכותבים בשטר שידועים הם
 שהממאנת היא אשתו של זה. אבל אם אינם מכירים אותם לא
 יכתבו שטר כלל, משום דְתִּישְׁנִין לְבֵית דִּין מוֹעֵין – שיש לחשוש
 שמא יבוא שטר זה לפני בית דין אחר, ויטעה אותו בית דין, ולא
 ידע שבית דין עושים חליצה ומיאון אפילו כשאין מכירים את
 האיש והאשה, ויתירו אותה להנשא על פי שטר זה שלא כדִין.
 ובאמת אין להתירה, שהרי הבית דין הראשון לא בירר שאכן
 חלצה האשה לאחי בעלה, ויש לחשוש שמא חלצה לאדם זר כדי
 שיוכל לשאתה. וכן במיאון יש לחשוש שמא הקטנה הממאנת
 אינה אשתו של האיש שממאנת בו.
 כך אמר רבא בשם רב הונא, וְאִולַם רָבָא דִּידֵיהּ – (עצמו) אֲמַר
 להדיא, אֵין חֲלִיצִין אֲלָא אִם כֵּן מְכִירִין בית דין שהאיש שהיא

הגמרא מביאה ברייתא בדין חליצה מוטעית, ומחלוקת אמוראים
 בבאוריה: תנו רַבֵּנָּה בברייתא, חֲלִיצָה מוֹטְעָה בְּשִׁרָה, מפרשת
 הגמרא: אִי זו היא חֲלִיצָה מוֹטְעָה, אֲמַר רִישׁ לְקִישׁ, כָּל שְׁמַטְעִים את
 היבם שאינו רוצה לחלוץ, ואומרים לו, חֲלוּץ ליבמתך וּבְכָךְ אִתָּה
 בּוֹנָקָה להיות לך לאשה. וחליצה זו כשירה אפילו שאין החולץ
 מתכוין להתיר על ידה את היבמה להנשא לאדם מן השוק. אֲמַר
 לִיה רַבִּי יוֹחָנָן לריש לקיש, וכי חליצה זו כשירה, ודרי אֲנִי שוֹנָה
 ברייתא אחרת שנאמר בה, בֵּין שְׁנֵתְכֹוֹן הוּא – (החולץ) לשם
 חליצה וְלֹא נִתְכֹוֹנָה הוּא – (החלוצה) לשם חליצה, וּבֵין שְׁנֵתְכֹוֹנָה
 הוּא לשם חליצה וְלֹא נִתְכֹוֹן הוּא לשם חליצה, חֲלִיצָתָה פָּסוּלָה,
 עַד שִׁתְכֹוֹנוּ שְׁנֵיהֶם בְּאִתָּה לשם חליצה. ואם כן איך אִתָּה אִמְרַת
 לפרש בברייתא הראשונה, שאם חלץ לה היבם לשם אישות ולא
 לשם היתר חליצה, חֲלִיצָתָה בְּשִׁרָה.
 רבי יוחנן מפרש חליצה מוטעית באופן אחר: אֲלָא חליצה מוטעית
 שהכשירה הברייתא הראשונה היא, כָּל שְׂאִוְרִים לוֹ ליבם שאינו
 רוצה לחלוץ, חֲלוּץ לה ליבמה עַל מִנַּת שְׂתֵתָן לָךְ מֵאִתָּהם וזו תמורת
 החליצה, שאף אם לבסוף לא תקיים את התנאי ולא תתן לו כלום
 החליצה כשירה. הגמרא מביאה הוכחה לדברי רבי יוחנן
 מברייתא: תַּנִּיא נָמִי בְךָ, חֲלִיצָה מוֹטְעָה בְּשִׁרָה, וְאִי זו היא חֲלִיצָה
 מוֹטְעָה, כָּל שְׂאִוְרִים ליבם חֲלוּץ לה עַל מִנַּת שְׂתֵתָן לָךְ מֵאִתָּהם וזו.
 וּמַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה אֲחַת שֶׁנִּפְלָה לִפְנֵי בֶּכֶם שְׂאֵין הָגוֹן לָהּ וְאֲמַרְוּ לוֹ בית
 דין, חֲלוּץ לָהּ עַל מִנַּת שְׂתֵתָן לָךְ מֵאִתָּהם וזו, וְכֵא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי רַבִּי
 הוּא וְהַבְּשִׁירָה לחליצה זו, אף שלא נתנה מאתיים וזו.
 הגמרא מביאה מעשה שנהגו בו כשית רבי יוחנן, ופסלו חליצה
 שלא בכוננה: הווא יבם דְאִתָּה לְקַמְיָה דְרַבִּי חִיָּא בְרַ אֲמַר, ותבע
 את יבמתו להתייבם לו. אֲמַר לָהּ רבי חייא ליבמה, בְּתִי, עֲמוּדִי
 והתייבמי ליבם. אֲמַרָה לִיה אִמְרָה – (אמה) של היבמה, וְשִׁבְתָּהּ זו
 הִיא עֲמִידָתָה – מה שהיא נמנעת מלהתייבם זו היא תקנתה, מכיון
 שהיבם אינו הגון לה. אֲמַר לָהּ רבי חייא, הָאֵם יִדְעָתָ לִיה ליבם, ואת
 מבירה בו איזה גנאי שממנתו אינו ראוי לבת. אֲמַרָה לִיה, אֵין –
 אכן כן, מוֹנָא הוּא דְחָזָא לָהּ וְקָבְעִי לְמִכְלִיה מִינָה – ראה הוא שיש
 לה ממון, ורוצה לייבמה כדי ליטול את ממונה ולכלותו ואחר כך
 יגרשנה. אֲמַר לָהּ רבי חייא ליבמה, הָאֵם לֹא נִיחָא לָךְ להתייבם.
 אֲמַרָה לִיה היבמה, לֹא. ומאחר שלא רצה היבם לחלוץ לה אלא
 לייבמה, הטעהו רבי חייא ואמר לִיה, חֲלוּץ לָהּ ליבמה וּבְכָךְ אִתָּה
 בּוֹנָקָה לך לאשה, ומתוך כך חלץ לה. לְבִתָּה דְחָלֵץ לָהּ אֲמַר לִיה
 רבי חייא ליבם, שְׂתֵתָ מִינָךְ אִפְסָלָה לָהּ – מעתה נפסלה היבמה
 ונאסרה עליך, לכן חֲלוּץ לָהּ עתה חֲלִיצָה מְעוּשָׂתָה כִּי הִכִּי
 דְתִישְׁתִּירָה לְעַלְמָא – כדי להתירה לשוק.
 מביאה הגמרא מעשה נוסף בחליצה מוטעית: בַּת חֲמוּה – (חמיו)
 דְרַב פֶּפְא מת בעלה, ונִפְלָה לִפְנֵי בֶּכֶם שְׂאֵין הָגוֹן לָהּ. אִתָּה היבם
 לְקַמְיָה דְאִבִּי ותבע אותה להתייבם לו ולא רצה לחלוץ. הטעהו
 אבִי וְאֲמַר לִיה, חֲלוּץ לָהּ וּבְכָךְ אִתָּה בּוֹנָקָה. אֲמַר לִיה רב פפא
 לאבִי, וכי לֹא סָבַר לָהּ מֵרָ לָהּ דְאֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן שחליצה כגון זו
 פסולה משום שאינה לשם חליצה. השיב לו אבִי: וְאִלָּא חִיבִי אִמָּא
 לִיה – וכי איך עלי לומר ליבם. אֲמַר לִיה רב פפא, אמור לו ליבם,
 חֲלוּץ לָהּ עַל מִנַּת שְׂתֵתָן לָךְ מֵאִתָּהם וזו. ואכן כן אמר אבִי ליבם,
 והלך וחלץ לה על מנת שתתן לו מאתיים וזו. לְבִתָּה דְחָלֵץ לָהּ אֲמַר
 לָהּ אבִי ליבמה, זֶל תָּב לִיה – לבי והביאי לו מאתיים וזו אלו. אֲמַר
 לִיה רב פפא, אין היבמה צריכה לפרוע לו ממון זה, שכן מִשְׁפָּה אֲנִי
 בְךָ עֲבָדָה לִיה – בידה לטעון שיטיתי בך ולא היה בדעתי להתחייב
 כלום, שהרי היתה התחייבות זו מתוך אונס כדי שתסכים לחלוץ
 לי, והתחייבות באונס אינה כלום. ומוכיח רב פפא כדבריו: מִי
 – (וכי) לֹא תַנִּיא בברייתא, הִרִי שְׁהוּה אדם בורח מִבֵּית הָאִסּוּרִין
 ועיכב הנחר בעדו, וְהִתָּה מְעַבְרָה – (מעוברת, ספינה) לִפְנֵיהּ, וְאֲמַר
 לִיה הבורח לבעל המעוברת, מוֹל – (הריני מתחייב לך) דִּינָךְ
 וְהַעֲבִירִי את הנהר, אֵין לוֹ לבעל המעוברת אֲלָא את שְׂבָרָה והגיל
 עבור נסיעה זו, ואינו יכול לתבוע מהבורח את כל הדינר
 שהתחייב לו. אֲלָמָא – (מוכח) אֲמַר לִיה – שיכול לומר לו המתחייב
 מתוך אונס מִשְׁפָּה אֲנִי בְךָ, ואין חלה התחייבות זו. ואם כן קָמָא נָמִי

יבמות. פרק שנים עשר – מצות חליצה דף קו עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קפג רש"י

על מנת שתתן לך מאתים זו – ואף על גב דלא יהבא ליה – חליצתה כשירה, כדמפורש בכתובות ב"המדר" (ע"א), דכל תנאי מבני גד ובני ראובן גמרינן. תנאה שאפשר להתנות על ידי שליח, שעשה משה את הידוע שליח לתת להם את ארץ הגלעד – היה תנאיה תנאה, וכל תנאי דלא אפשר לעשות על ידי שליח, כגון חליצה – אין תנאי מועיל בה, ודוד טעמו של דבר. בתי

עמודי – עמודי ההתייבמי לו. ישיבתה – מהתייבם לו. זו היא עמידתה – זו היא תנאה. ידעת ליה – ומכרת היא בו שום דבר גנאי, אמרה ליה אין ממונא חזא לה – דבר זה היא יודעת בו, שאין בא לייבמה אלא כדי לאכול ולכלות ממנה ולגרשה. לישנא אחרינא בתי עמודי – עמודי על גולגל, דכתיב (דברים יט) "ועמדו שני האנשים" – בעמידה. ישיבתה זו היא עמידתה – קטעתה היא או חוללה. אמר לה: ידע לה, מכיר הוא בה שרצה לייבמה? אמרה ליה: אין, וממונא חזא בה. להא דרבי יוחנן – דאמר לעיל: עד שיתבוננו שניהם. הב ליה – דהא קבילת עלה. ואף על גב דחליצה בחבי לא מופסלא, מיהא איחיבא אומר תנאה מדינא, כמשכירות דעלמא. קמי ליה – כיון דחליצה כשירה היא, משום דינא נמי לית לה דכיון דעליה רמיא למיעבד ולא בעי – "משטה אני כך" עבדה ליה. מעבדא – מעבר ים בספינה. אמר ליה אבי – לרב פפא. אבך ויבא – כלומר, כדמורה אני שיש לך אב ואם סמוכין – לך לספק צרכיך, לפיכך קא מחרוך שמעתין. ושכבו – אבוא ואימיה. נש מושקה פסול – אם אינה מקיימת תנאה, דאפשר לגט על ידי שליח. שהאומר לשנים: "כתבו ותנו גט לאשתי" – הרי אלו יכתבו ויחטו. והלכך דמי לתנאי בני גד, ומדני ביה תנאה. וכן בגיט נשים – כופין אותו עד שיאמר "רוצה אני". חולצין אף על פי שאין מבירין – יבם ויבמה שבאו לפנינו לחלוץ, ואין אנו מבירין בו שהוא יבמה – נזקקין ליה בית דין וחולצין. וממאני – בית דין נזקקין למיאון, אף על פי שאין מבירין. לפיכך – הואיל ונזקקין להם אף על פי שאין מבירין אותם, אין כותבין נש חליצה – עדים הרואים בחליצה ובמיאון, אין כותבין ותנותן לה להיות בידה לכותב, אלא אם כן מבירין שהן יבם ויבמה. והשתא דאין כותבין אלא אם כן מבירין, אי נמי לאו יבמה הוא, לא נפיק חרבה מיניה, דכל כמה דלית לה גט חליצה – לא נסיב לה. חיישין לבית דין טועין – אם כתבו לה עדים: ראינו שחליצה בפנינו מפלוני. ואפילו לא כתבו בו "ראשית מודעית" – חיישין שמא תראה גט זה לבית דין אחר, ויסמכו עליו, ולא יבדקו אם פלוני זה הכתוב בגט זה יבמה הוא אם לא, וישיאו אותה, ויהיו טועין בהלכה, שאין יודעין שחולצין וממאני ואף על פי שאין מבירין. לפיכך – הואיל ואין חולצין אלא אם כן מבירין, כותבין נש חליצה – עדים שראו שחלצה – יכולין לכתוב לה, ואף על פי שאין מבירין. ולא חיישין שמא טעו בית דין בהלכה זו, לומר: חולצין אף על פי שאין מבירין, וחלצו לה ממי שאינו יבמה.

משנה

בתי עמודי – ללשון שפירש בקונטרס "עמודי וחלצי לו" משמע שצריך עמידה לחלוץ, ושמוא לכתחלה בעי, ולא מופסלא בחבי, כדפרישית לעיל (קפא) גבי בין עמוד בין יושב בין מוטה.

אין לו אלא שכרו – היינו דוקא כגון הכא, ששואל דבר גדול במקום שאין לוקחין אלא דבר מועט. וכן הדין ד"הגחל בחרא" (בבא קמא קט"ג), גבי הלא הביא כרוב ודורמסקין לחולה, דאין לו אלא שכרו. אבל הכא שלוקחין דבר גדול – התם אין יכול לומר לו משטה אני כך, ואף על פי שלא הוציא כלום מאותו דבר שתובע עליו שכו. **רבא** אמר רב סחורה – והא דאמר ב"אלו מציאות" (בבא מציעא לג"א), אמר רבא: כגון רב סחורה דאסבין וזמאן ליסטרין פירוש: שהאין עניי באותה משנה אחת – "רבה" גרס התם, אבל רבא היה תלמידו מובהק, כדמשמע הכא ובכמה דוכתין, ואית דגרסי התם "רבא". ויש לומר: דהכי קאמר: אפילו לא אסבין אלא וזמאן ליסטרין בלבד אני חייב לקרוע עליו.

לפיכך אין כותבין גט חליצה אלא אם כן מבירין בו – פירש בקונטרס: דחיישין שמא יטעו בית דין האחרון, וישיאה בלא הכרת יבם, ויסמכו על בית דין הראשון, ואם תאמר: ואמאי חולצין בית דין הראשון אף על פי שאין מבירין? ונחשו דלמא מייתי סהדי שחלצה בבית דין, ויסמכו בית דין האחרון עליה, וישיאה לשוק בלא הכרה! ויש לומר: דעדים אינם מעידין לחצאין, וישיאה לזה אם הכירום בית דין הראשון, דכולי האי ודאי לא חיישין. **ורבא** ידידה אמר כי ולא חיישין לבית דין טועין – פירוש: שמא טעו בית דין הראשון ועשו בלא הכרה. כן פירש הקונטרס, וקשה: דאין פירוש בית דין טועין שוה, דחיישין לבית דין טועין דרב סחורה – היינו בית דין אחרון, ולא חיישין לבית דין טועין דרבא – היינו בית דין הראשון. ועוד קשה לרבינו יצחק: דאמר פרק י"ט נחליץ" (בבא בתרא קל"ב), אמר רב דימי: הילכתא, לא חיישין לבית דין טועין, ופריך: מאי שגא מדרבא דאמר רבא אין חולצין אלא אם כן מבירין, דחיישין לבית דין טועין בו. אלאא בדבבא גרסין וחישינן לבית דין טועין ונראה לרבינו יצחק מדרשת ספרים בשבם, דגרסי בדבבא סחורה: לא חיישין, ובדבבא: חיישין, והכי פירוש: לא חיישין לבית דין טועין שמא יטעו בית דין אחרון להשיאה על ידי חליצה, שיעידו בחליצה ולא בהיכירא. דכולי האי לא חיישין, אלא יחזרו עליהם אם הכירו בית דין הראשון. ורבא סבר: דאין חולצין אלא אם כן מבירין, שמא יטעו בית דין האחרון להשיאה על ידי עדים, ויאמרו שלא עשו כי אם בהכרה. והקשה הרב רבינו יהודה: מדרתא בתוספתא (פרק יב) "חולצין לאשה אף על פי שאין מבירין אותה" – תיקשה לרבא משמיה דנפשה? ותירץ: דתוספתא מיירי דאורייתא, ואמוראי דהכא איירי דרבנן, רבא

דלא אמר "רוצה אני". דתנאי: "קריב אותו", מלמד שפופין אותו. יכול בעל פרוח? תלמוד לומר "לרצונו". הא פיצד? פופין אותו עד שיאמר "רוצה אני". וכן אתה מוצא בגיט נשים:

פופין אותו עד שיאמר "רוצה אני". אמר רבא אמר רב סחורה אמר רב הונא: חולצין אף על פי שאין מבירין. לפיכך, אין כותבין גט חליצה אלא אם כן מבירין, ואין כותבין גט מיאון אלא אם כן מבירין, ורבא ידידה אומר: אין חולצין אלא אם כן מבירין, ואין כותבין גט מיאון אלא אם כן מבירין. לפיכך, כותבין גט חליצה אף על פי שאין מבירין, וכותבין גט מיאון אף על פי שאין מבירין, לבית דין טועין.

משנה

על פי שאין מבירין, ממאנין אף על פי שאין מבירין. לפיכך, אין כותבין גט חליצה אלא אם כן מבירין, ואין כותבין גט מיאון אלא אם כן מבירין. לפיכך, כותבין גט חליצה אף על פי שאין מבירין, וכותבין גט מיאון אף על פי שאין מבירין, לבית דין טועין.

רבא אמר אפסוקי מילתא לית לן בה – ואם תאמר: דאמר רבא בפרק "לולב הגזול" (סוכה לחב.) לא לימא איניש ברוך הבא הודר בשם ה'. רב ספרא אמר: אפסוקי מילתא היא. ולית לן בה? ויש לומר: דקבלה מרב ספרא, או שמא יש לחלק.

מודה רבא בלא אבה יבמי – "לא אבה" כתיב בספרים מדויקים. וכן מוכח במסורה: "לא אבה" שלשה דסמיכי: "לא אבה ה' השחיתך" (דברים י.) "לא אבה יבמי" (שם כה.)

"ישראל לא אבה לי" (תהלים פא.) ויש שנים ריש פסוק במשנה תורה: "ולא אבה סיוח" (דברים ב.)

"ולא אבה ה' לשמוע אל בלעם" (שם גג.) ויש עוד פסוקים דלא שייכי לאותו מסורה: "ולא אבה" נושא כליו דשאל (שמואל א לא.) "וגם אל מלך מואב שלח ולא אבה" דפתח (שופטים יא.)

עד דמטי להדי אפיה והדר אויל – והא דאמר ב"החולץ" (יבמות לטב.) ורקת קרמנא רוקא בבי דינא דמיתחוי על ארעא. ובכל ספרים איתיה, וכן בסנהדרין בירושלמי – שמא למצוה מן המובחר הוא דבעינן הכי.

הדרן עלך מצות חליצה

משנה מצות חליצה: פא הוא ויבמתו לבית דין, והן משיאין לו עצה הוויגת לו שצאמר: "וקראו לו וקני עירו ודברו אליו". והיא אומרת: "מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי", והוא אומר: "לא חפצתי לקחתה". ובלשון הקדש היו אומרים. "ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים וחליצה נעלו מעל רגלו וירקה בפניו" – רוק הנראה לדיינים. "וענתה ואמרה פכה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו". עד פאן היו מקרין. ובשחקרא רבי הורקנוס תחת האלה בכפר עיטם וגמר את כל הפרשה, הוחזקו להיות גומרין כל הפרשה. "ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל". מצוה בדיינין, ולא מצוה בתלמידים. רבי יהודה אומר: מצוה על כל העומדים שם לומר: "חלוץ הנעל". **גמרא** אמר רב יהודה: מצות חליצה: קוראה, וקורא, וחולצת, ורוקקה, וקוראה. מאי קמשמע לן? מתניתין היא! הא קמשמע לן: מצוה הכי, ואי אפיך – לית לן בה. תניא נמי הכי: בין שהקדים חליצה לרקקה, ובין שהקדים רקקה לחליצה – מה שעשה עשוי. אמר אביי: האי מאן דמקרי גט חליצה – לא ליכרי לדידה "לא" לחודיה ו"אבה יבמי" לחודיה, דמשמע: אבה יבמי, אלא: "לא אבה יבמי". ולא ליכרי לדידה "לא" לחודיה "חפצתי" לחודיה, דמשמע: חפצתי לקחתה, אלא: "לא חפצתי לקחתה". רבא אמר: אפסוקי מילתא היא, ואפסוקי מילתא – לית לן בה. רב אשי אשכחיה לרב פהנא דקמצטער ומקרי לה "לא אבה יבמי". אמר ליה: לא סבר ליה מר להא דרבא? אמר ליה: מודה רבא ב"לא אבה יבמי". אמר אביי: האי מאן דכתב גיטא דחליצתא – ליכתוב הכי: אקרינוה לדידה מן "מאן יבמי" עד "אבה יבמי", ואקרינוהו לדידה מן "לא" עד "לקחתה", ואקרינוה לדידה מן "פכה" ועד "חלוץ הנעל". מר זוטרא משרטט וכתבי לכולא פרשה. מתקיף לה מר בר אבדי: והא לא ניתין ליפתב! והלכתא פוותיה דמר זוטרא. אמר אביי: רקקה וקלטתו הרוח – לא עשתה ולא כלום. מאי טעמא – "וירקה בפניו" בעינן. הלכך: הוא ארוך והיא גוצה, קלטתו הרוח – איכא "בפניו", היא ארוכה והיא גוץ

הדרן עלך מצות חליצה

צריך להיות חזק בביטחון ולהוסיף ואומץ בלימוד תורת הנגלה ותורת החסידות וקיום המצוות בהידור.

ממכתב כ"ז סיוון, תשי"ד

היצר הרע . . לפעמים הוא מתלבש בלבוש צדיק תמים עניו ובעל מידות טובות.

היום יום כג סיון

כל דבר המועיל או מביא לעבודה בפועל, הנה כל מניעה שתהיה לדבר זה – אפילו אם המניעה היא מדבר היותר נעלה – הוא רק מתחבולותיה של נפש הבהמית.

היום יום כג סיון

השם יתברך יצליחו למלאות חלקו ותפקידו בהגדלת תורה והאדרתה התלויים בהחזקת יראת שמים טהורה.

ממכתב כ"ד סיוון, תשי"ד

משנה עצה הוויגת לו – כל אצל שכמותך, ואל תכניס קטטה לתוך ביתך. בלשון הקדש היו אומרים – במסכת סוטה (לבא) נפקא לן מקראי, בפרק "אלו נאמרין". בכפר עיטם – בתלמידים היושבים שם לפני רבן בשעת החליצה. **גמרא** קוראה – "מאן יבמי" (דברים כה.) וקורא – "לא חפצתי לקחתה" (שם). חולצת ורוקקה וקוראה – "ככה יעשה לאיש" (שם). דמקרי גט חליצה – המוקרא את האשה בשעת חליצתה. מודה רבא אבה יבמי – דבעינן שלא יפסיק, דאי מפסיק, משמע דהאי "לא" – ארישא קאי, דאמר: "מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל לא", כלומר: לא מאן, אלא אבה יבמי. אבל ב"לא חפצתי לקחתה", שהיא פתיחת קריאתו – ליכא למימר הכי "לא" לעיל קאי, ואי מפסיק – לית לן בה. ספאן עד יבמי – ומפני שהגט אינו משורטט, לא בעי למיכתב כוליה פסוק, דקיימא לן (גיטין וב.) אין כותבין ארבע תיבות בלא שרטוט. משרטט – גט חליצה, וכתב לכולא פרשתא אקרינה לדידה "מאן יבמי" וגו', וכן כולם. וקיימא לן שלש תיבות של מקרא כותבין בלא שרטוט, ארבע אין כותבין, בפרק קמא דגיטין (וב.). והא לא נתנו ליכתב – פרשה בפני עצמה, במסכת גיטין בפרק "דעניקין" (סא.). דקתני אין כותבין מגילה לתניוק להתלמד בה. והלכתא כמר זוטרא – דכותבין, דלא דמי לכותב מגילה לתניוק להתלמד בה, דהתם אדעתה דפרשתא כתיב ליה, דתידיה במגילה קטנה, וקיס לן (שם) תורה חתומה ניתנה. אבל האי – ספירת דברים הוא, ולאן בקדושתיה הוא. הלכך, הלכתא כמר זוטרא, דבמקום מצוה שרי. וקלטתו הרוח – לרוק, והעבירו, שלא בא לפני היבם. איכא בפניו – כיון שיצא מפיה היה בפניו. לחרי אפיה – לנגד פניו, שיראהו למול פניו קודם שקלטתו הרוח. תומא – שומים. גרישטא – *ארזילא. "במעבה האדמה" (מלכים א י) מתרגמינן: בגרישטא דארעא

הדרן עלך מצות חליצה

אביי אשכחיה לרב פהנא דקמצטער ומקרי לה "לא אבה יבמי". אמר ליה: לא סבר ליה מר להא דרבא? אמר ליה: מודה רבא ב"לא אבה יבמי". אמר אביי: האי מאן דכתב גיטא דחליצתא – ליכתוב הכי: אקרינוה לדידה מן "מאן יבמי" עד "אבה יבמי", ואקרינוהו לדידה מן "לא" עד "לקחתה", ואקרינוה לדידה מן "פכה" ועד "חלוץ הנעל". מר זוטרא משרטט וכתבי לכולא פרשה. מתקיף לה מר בר אבדי: והא לא ניתין ליפתב! והלכתא פוותיה דמר זוטרא. אמר אביי: רקקה וקלטתו הרוח – לא עשתה ולא כלום. מאי טעמא – "וירקה בפניו" בעינן. הלכך: הוא ארוך והיא גוצה, קלטתו הרוח – איכא "בפניו", היא ארוכה והיא גוץ

צריך להיות חזק בביטחון ולהוסיף ואומץ בלימוד תורת הנגלה ותורת החסידות וקיום המצוות בהידור.

ממכתב כ"ז סיוון, תשי"ד

היצר הרע . . לפעמים הוא מתלבש בלבוש צדיק תמים עניו ובעל מידות טובות.

היום יום כג סיון

כל דבר המועיל או מביא לעבודה בפועל, הנה כל מניעה שתהיה לדבר זה – אפילו אם המניעה היא מדבר היותר נעלה – הוא רק מתחבולותיה של נפש הבהמית.

היום יום כג סיון

השם יתברך יצליחו למלאות חלקו ותפקידו בהגדלת תורה והאדרתה התלויים בהחזקת יראת שמים טהורה.

ממכתב כ"ד סיוון, תשי"ד

משנה

המשנה שלפנינו מפרטת את סדר החליצה: **מִצּוֹת הַחֲלִיצָה** כיצד, **כָּא** הוא [היבם] ו**יְבֻמָּתוֹ לְבִית דִּין**, ו**תָּן מִשְׁאִיו** [מִמֵּיעֵצִים] לוֹ עֲצָה תְּהוֹנָנָה לוֹ, האם ראוי לו לייבמה, או שעדיף שיחלוץ לה. ומקור דבר זה הוא ממה ש**נִשְׁמָע** (דברים כה ה) ו**יִקְרָאוּ** לוֹ זִקְנֵי עִירוֹ וְדָבְרוּ אֵלָיו, ולאחר שנתרצה לחלוץ, **הֵיא** [היבמה] אוֹמֶרֶת לִפְנֵי בֵּית דִּין את הכתוב האמור בפרשה (שם כה ז), **מֵאֵן יִבְמִי לְהִקָּים לְאִחִיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל לֹא אָבָה יִבְמִי**, והוא [היבם] עונה אחריה ואומר את הכתוב (שם כה ח) **לֹא חֲפָצְתִּי לְקַחְתָּהּ**, ובלשון הקדש היו אוֹמְרִים פסוקים אלו. ולאחר שאמרו כן היבם והיבמה, ו**יִנְגַּשׁ יִבְמָתוֹ אִלּוּ לְעֵצִי הַקָּנִים וְחֲלִיצָה נָעֻל מַעַל רִגְלוֹ**, ולאחר מכן ו**יִרְקַח בִּפְנֵי** – יורקת על הקרקע שכנגד פניו רוק ה**נִרְאָה לְדֵינֵים**. ולאחר היריקה, **עָנְתָה וְאָמְרָה** [תענה היבמה ותאמר], את הכתוב (שם כה ט) **כִּכָּה יַעֲשֶׂה לְאִשִּׁי אֲשֶׁר לֹא יִכְנָה אֶת בֵּית אִחִיו**.

בתחילה, **עַד כָּאֵן הָיוּ מִקְרִין** בית דין לפני היבמה כדי שתענה ותאמר אחריהם, ולא גמרו להקרותה את הפרשה כולה. ואולם כשהקרא רבי הורקנים תחת עץ ה**אֵלֶּה בְּכַפִּי עֵיטִם** ליבמה לאחר חליצתה, ו**נָמַר אֶת כָּל הַפְּרָשָׁה** עד ו**יִקְרָא שְׁמוּ בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית חָלוּץ הַנָּעֻל**, מאותה שעה הוחזקו כל בתי הדינים להיות נזמרים לקרוא את **כָּל הַפְּרָשָׁה**, וקראה היבמה אחריהם את כולה. והכתוב האחרון ו**יִקְרָא שְׁמוּ בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית חָלוּץ הַנָּעֻל**, מִצּוֹה בְּדִינֵין ו**לֹא מִצּוֹה בְּתַלְמִידִים** – רק על הדיינים יש מצוה להקרותו לאחר החליצה, ולא על התלמידים היושבים שם לפניהם. רבי יהודה אומר, מִצּוֹה על כָּל הַעוֹמְדִים שֵׁם לומר 'חלוץ הנעל'.

גמרא

הגמרא מביאה את דברי רבי יהודה בסדר חליצה, ומפרשת את החידוש בדבריו: **אָמַר רַב יְהוּדָה**, כך הוא סדר **מִצּוֹת חֲלִיצָה**, היבמה קוראת 'מֵאֵן יִבְמִי', ואחר כך היבם קורא 'לֹא חֲפָצְתִּי לְקַחְתָּהּ', ואחר כך חולצת, ואחר כך רוקקת, ואחר כך קוראת שוב 'כִּכָּה יַעֲשֶׂה'. מקשה הגמרא: **מֵאֵן קָשְׁמָשְׁמַע לָן רַב יְהוּדָה**, הלא מִתְּנִיתִין הֵיא – דבריו מפורשים במשנתנו. מתרצת הגמרא: **הֵיא קָשְׁמָשְׁמַע לָן רַב יְהוּדָה** באומרו 'מצות חליצה קוראה וקורא' וכו', שאמנם מִצּוֹה הָכִי היא כסדר השוני במשנתנו, ואולם **אֵי אִשְׁפִּיד** את הסדר והקדים את הרקיקה לחליצה לית לָן קָה – אין בכך כדי לפסול את החליצה. הגמרא מוכיחה כן מברייטא: **תַּנְיָא נִבְמִי הָכִי, בֵּין שְׁהַקְדִּים חֲלִיצָה לְרִיקָה, וּבֵין שְׁהַקְדִּים רִיקָה לְחֲלִיצָה מַה שִּׁעֲשֶׂה עוֹשִׂי**, והסדר אינו מעכב בדיעבד.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים באופן הקריאה: **אָמַר אַבְי, הֵיא מֵאֵן דְּמִקְרִי נִבְמִי חֲלִיצָה** – הדיין המקריא בשעת חליצה את הפסוקים לפני היבם והיבמה מילה במילה, כשמקריא לפני היבמה 'לֹא אָבָה יִבְמִי' לֹא לִיקְרִי לְדִידָה [לה] 'לֹא' לחזירה ותענה אחריו ואחר כך יקריא לפניה **אָבָה יִבְמִי' לחזירה** ותענה אחריו, משום דבאופן זה מִשְׁמַע מדבריה **אָבָה יִבְמִי' – שרוצה היבם לייבמה. אֵלֵא יקריא 'לֹא אָבָה יִבְמִי' יחד, ותענה אחריו תיבות אלו בפעם אחת. וכן כשמקריא ליבם 'לֹא חֲפָצְתִּי לְקַחְתָּהּ', לֹא לִיקְרִי לְדִידָה [לו] 'לֹא' לחזירה ו'חֲפָצְתִּי' לחזירה, משום דמִשְׁמַע מכך 'חֲפָצְתִּי לְקַחְתָּהּ', אֵלֵא יקריא לו 'לֹא חֲפָצְתִּי לְקַחְתָּהּ' בפעם אחת. ודָּבָא אָמַר, אִפְסוּקִי מִלְּתָא הֵיא – אין זו אלא הפסקה בעלמא, ואִפְסוּקִי מִלְּתָא לִית לָן קָה, הואיל וכוונתו היתה לגמור דבריו, ולכן בדיעבד אין זה נחשב להפסק.**

רַב אֲשִׁי אֲשַׁבְּחִיהּ [מצא] לָרַב כְּהָנָה דְּקָמְצָמַעַר [שטרך] וּמִקְרִי לֵה ליבמה **לֹא אָבָה יִבְמִי' ביחד. אָמַר לֵיה, וְכִי לֹא סָבַר לֵיה מַר לָהּ דְּאָמַר רָבָא שְׁקִירָא** היבמה כשירה אף כשהיא מפסיקה בין 'לֹא לבין 'אָבָה יִבְמִי. אָמַר לֵיה רַב כְּהָנָה, מוֹדָה דְּבָא כִּלְא אָבָה יִבְמִי שצריכה היבמה לאומרו בפעם אחת, ולא אמר שאפשר להפסיק אלא בין 'לֹא לבין 'חֲפָצְתִּי ליבמה'. שכן תיבת 'לֹא' שבאמירת היבם היא תחילת דבריו ואין לה שום משמעות בפני עצמה,

ובהכרח היא נקראת יחד עם המשך דבריו 'חֲפָצְתִּי ליבמה'. מה שאין כן באמירת היבמה, שאם תפסיק לאחר תיבת 'לֹא', משתמע מכך שתיבה זו נקראת יחד עם תחילת דבריה 'מֵאֵן יִבְמִי להקים לאחיו שם בישראל', וממשיכה ואומרת, 'לֹא' מֵאֵן לייבם אלא 'אָבָה יִבְמִי'. על כן גם לשיטת רבא אין להפסיק בתיבות אלו.

לאחר החליצה כותבים בית דין שטר ומפרטים בו את כל סדר החליצה, ונותנים אותו לשטר, לראיה שחליצה כדין ומותרת להנשא לאדם מן השוק. ושטר זה קרוי 'גַּט חֲלִיצָה'. הגמרא מביאה כמה הלכות בסדר כתיבת שטר זה: **אָמַר אַבְי, הֵיא מֵאֵן דְּכָתֵב נִשְׂאָ דְּחֲלִיצָתָא לִכְתוּב הָכִי, אִקְרִינוּהּ לְדִידָה** [הקראנו ליבמה] מֵן 'מֵאֵן יִבְמִי' עד 'אָבָה יִבְמִי', ואחר כך אִקְרִינוּהּ לְדִידָה [הקראנו ליבם] מֵן 'לֹא' עד 'לְקַחְתָּהּ', ואחר כך אִקְרִינוּהּ לְדִידָה מֵן 'כִּכָּה' ועד 'חָלוּץ הַנָּעֻל'. ולא יכתבו פסוקים אלו בשלימותם, אלא רק את תחילתם וסופם, שכן אסור לכתוב יותר מארבע תיבות רצופות מהכתובים על קלף שאינו משורטט. ואולם מַר זוֹמְרָא היה מְשַׁרְטֵם את גַּט החליצה וְכָתִיב לְכוּלָּא פְּרָשָׁה – וכתב בו את הפסוקים בשלימותם. מְתַקֵּף לֵה מַר בְּרַי לְמַר זוֹטְרָא, וְהָא פְּסוּק אַחַד לֹא נִתֵּן לִכְתֹּב בפני עצמו אפילו על קלף משורטט, שהרי הלכה בדינו שלא ניתנה התורה להכתב אלא בשלימותה. מסיקה הגמרא: וְהַלְתָּא כְּנוּתִיה דְּמַר זוֹמְרָא, שמוותר לכתוב בגט חליצה משורטט פסוק בפני עצמו, מכיון שנכתב רק לעדות וסיפור דברים, ולצורך מצוה התירו לכותבו. והאיסור לכתוב פסוק בפני עצמו הוא רק כשנכתב בפרשה בפני עצמה ללמוד בה.

הגמרא מביאה כמה דיינים ברקיקת היבמה: **אָמַר אַבְי, אִם רָקָה** היבמה ו**קָלַשְׁתָּה הָרוּחַ** את הרוק והעיפה אותו למקום אחר ולא כנגד פני היבם, לֹא עֲשֶׂתָה וְלֹא כְלוּם, והרי היא צריכה לחזור ולירוק לפניו. מפרשת הגמרא: **מֵאֵן טַעְמָא, וְיִרְקַח בִּפְנֵי** – צריך שיעבור הרוק כנגד היבם. ומאחר שזה הוא הטעם לפסול יריקה זו, הִלְכָּךְ לֹא בכל אופן היא פסולה, אלא אם היבם הוא אִרְוִי וְהִיבְמָה הֵיא נִזְכָּה [נמוכה] וקָלַשְׁתָּהּ הָרוּחַ את הרוק והעיפה הרוק אותו הצידה, הרי אִיבָא בִּפְנֵי, שהרי כשיצא הרוק מפיה עבר כנגד גוף היבם לפני שעה ברוח, והרקיקה כשירה. ורק אם הֵיא אִרְוִיכָה וְהוּא גִזִּין [נמוך ממנה], והעיפה הרוח את הרוק הרקיקה פסולה, משום שלא עבר הרוק כנגד היבם, וְכַעֲנִין עד דְּמִסִּי לְהָרִי אִפִּיה – וצריך שיגיע הרוק כנגד פניו של היבם, וְהָרִי אִיִּל – ורק לאחר שעבר כנגד פניו יכול הרוק ללכת משם ולפולל במקום אחר.

אָמַר רָבָא, אִם אָבָלָה היבמה לפני הרקיקה **תוּמָא** [שום], ואחר כך רָקָתָה [ירקה] בפניו, או שֶׁאָבָלָה גְרִינִישְׁתָּא [עפר ממעבה האדמה], ואחר כך רָקָתָה, לֹא עֲשֶׂתָה וְלֹא כְלוּם, וצריכה לחזור ולירוק. מפרשת הגמרא: **מֵאֵן טַעְמָא, וְיִרְקַח' מַעֲצָמָה בִּפְנֵי**, ולא מתמת דבר אחר. וכשהיא יורקת לאחר שאוכלת שום או גרגישתא לִיבָא כאן יריקה מעצמה, אלא מאכלים אלו הם המביאים אותה לידי רקיקה זו.

וְאָמַר רָבָא, צְרִיכִי דֵינִי לְמִיתִי וְרָקָא בִּי נָפִיק – צריכים הדיינים לראות את הרוק כשהוא יוצא מִפּוֹמָא דִּיבְכָה – מפה היבמה, עד שמגיע כנגד פני היבם. משום דְּכָתִיב 'וְנִגְשָׁה יִבְמָתוֹ אִלָּיו לְעֵצִי הַקָּנִים וגו' וְיִרְקַח בפניו, ומכאן שצריכה הרקיקה להיראות לעיני הדיינים.

שנינו במשנתנו: וְיִקְרָא שְׁמוּ בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית חָלוּץ הַנָּעֻל, מִצּוֹה בְּדִינֵין ו**לֹא בְּתַלְמִידִים**. תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, פֶּסַע אַחַת הֵיוּ יוֹשְׁבִים לִפְנֵי רַבִּי מִרְשָׁן וּבְאִתָּהּ יִבְמָה לְחָלוּץ לִפְנֵי, וְאָמַר לָנוּ לֵאחֲרֵי שְׁחֻלְצָה אֶת נַעַל הַיָּבֶם, עָנוּ בְּלִבָּם שְׁלֹשׁ פַּעֲמִים, 'חָלוּץ הַנָּעֻל', 'חָלוּץ הַנָּעֻל', והיא שיטת רבי יהודה במשנתנו שמצוה על כל העומדים שם לומר כן.

הדרן עלך מצות חליצה

פרק שלשה עשר – בית שמאי

משנה

מדין תורה קטנה שאין לה אב אינה יכול להתקדש, אולם חכמים תיקנו שקטנה יתומה יכולים אמה ואחיה לקבל עבורה קידושין ולהשיאה כדי שלא ינהגו בה מנהג הפקר. וכמו כן תיקנו שקטנה יתומה שהשיאה אמה או אחיה, רשאית לבטל את הקידושין הללו על ידי 'מיאון', והיינו שאומרת שאינה רוצה בבעלה ויוצאת בלי גט.

משנתנו שונה חמש הלכות בענין מיאון, בהן נחלקו בית שמאי ובית הלל: א. בית שמאי אומרים, אין ממאנין אלא ארוסות, כלומר קטנה רשאית למאן כל עוד שהיא ארוסה, אבל לאחר שבעלה נשאה אינה רשאית למאן בו ולצאת אלא צריכה ממנו גט. ובית הלל אומרים ממאנים בין ארוסות ובין נשואות, כלומר גם לאחר שנישאת לבעלה, יכולה למאן בו ולצאת ללא גט.

ב. בית שמאי אומרים, אין קטנה רשאית למאן אלא בבעל, ולא בנים – שאם בעלה מת קודם שמיאנה בו ונפלה לפני אחיו ליבום, אינה יכולה למאן ביבם ולהפטר מזיקת היבום, אלא עליה להמתין עד שתאה גדולה ותחלוץ. ובית הלל אומרים, יכולה היא למאן בבעל בחייו, ובנים לאחר מות בעלה, ונפטרת מזיקת היבום בלי חליצה, ומותרת להינשא לאחר.

ג. בית שמאי אומרים, בפניו – קטנה אינה ממאנת אלא בנוכחות בעלה. ובית הלל אומרים, יכולה למאן בפניו ושלל בפניו.

ד. בית שמאי אומרים, קטנה אינה ממאנת אלא בבית דין. ובית הלל אומרים, בבית דין ושלל בבית דין.

ה. אחריו להם בית הלל לבית שמאי, ממאנת והיא קטנה – כל זמן שהיא קטנה יכולה למאן. ואפילו נישאת כשהיא קטנה ארבע וחמש פעמים, בכל פעם שמתארסת או שנשאת רשאית למאן בבעלה ולצאת בלי גט. אחריו להם בית שמאי לבית הלל, אין פגות ישראל הפקר, שיהיו מאורסות כמה בעלים ויוצאות מהם במיאון בלי גט, לפי שהדבר נראה כפריצות. אלא ממאנת וממאנת מלהתארס עד שתגדיל ויהיו קידושיה לשני מהתורה, ותקאן שוב בראשון ותנשא לשני ויהיו אלו נישואין גמורים, ולא תצא ממנו אלא בגט.

גמרא

שנינו במשנה: בית שמאי אומרים אין ממאנין אלא ארוסות, ובית הלל אומרים ארוסות ונשואות. האמוראים ביארו את מחלוקתם: אמר רב יהודה אמר שמואל, מאי טעמא דבית שמאי שאין הנשואה ממאנת, לפי שאין הנאי בנשואין – אי קיום תנאי אינו מבטל נישואין, כלומר, הנשוא אשה על תנאי כל שהוא, ולא התקיים תנאי אין הנישואין בטלים. ואפילו קידש אשה על תנאי ואחר כך נשאה והתנאי לא התקיים, אין הקידושין בטלים למפרע. והטעם לפי שחכמים שיערו שבשעת ביאה, מוחל הבעל על תנאו, ודעתו שהקידושין או הנישואין יחולו גם ללא קיום התנאי. ואי נאמר שקטנה נשואה תמאן ותצא מבעלה ללא גט, אתי למימר – יבואו לומר שהקטנה הותרה להינשא לאחר ללא גט, לא מחמת שמיאנה בבעלה, אלא משום שכנראה יש תנאי בנשואין – שניתן לשאת אשה על תנאי, ואשה זו התקדשה על תנאי ונישאה, ומאחר ולא התקיים התנאי, בטל הקידושין והיא הותרה לשוק, לכן תקנו שקטנה נשואה לא תמאן.

מקשה הגמרא: קטנה שנזנקה לחופה ולא נבעלה שאינה עוד ארוסה אלא נשואה, שלדעת בית שמאי אינה ממאנת, מאי איכא למימר, מה טעם יש לומר בזה, והרי לא יטעו לומר שיש תנאי בנישואין לפי שכל עוד שלא בא עליה אין הוא מוחל על תנאו. מתרצת הגמרא: לפי שאין הנאי בחופה, כלומר, אי קיום תנאי אינו מבטל חופה, כלומר שהבעל מוחל על תנאו לא רק בשעת ביאה אלא אף בשעת החופה מחמת חובת אשתו. ואם קטנה תמאן

ותצא לאחר החופה בלא גט, יטעו לומר שהחופה נעשתה על תנאי והתנאי לא התקיים.

מקשה הגמרא: מסר האב לשלוחי הפעל מאי איכא למימר, כלומר תקופת האירוסין של האשה מסיימת לא רק בבנייתה לחופה, אלא גם כשהאב שקידש את בתו מוסר אותה לשלוחי הבעל לשם נישואין, באופן זה אין חובת חופה ולא חובת ביאה. אם כן גם כשאמה או אחיה של הקטנה מוסרים אותה לשלוחי הבעל, היא נחשבת לנשואה ולדעת בית שמאי אינה יכולה למאן, הרי לא יטעו לומר שהיה תנאי בקידושין ולא התקיים שהרי באופן זה הבעל לא מוחל על תנאו. מתרצת הגמרא: לא פלוג רבנן – חכמים לא חילקו בתקנתם וכל קטנה נשואה אינה יכולה למאן אפילו באופן שאין הבעל מוחל.

הגמרא מבארת את טעמם של בית הלל: ובית הלל, שמתירים לקטנה נשואה למאן ואינם גוזרים שיאמרו שיש תנאי בנישואין, טעמם מידע ידעי דנישואי קטנה דרבנן נינהו – אנשים יודעים שקידושין קטנה מדרבנן, ויבנו שאם היא יוצאת בלא גט משמע שמיאנה בבעלה, ולא שהיה ביניהם תנאי שלא קיים והנשואין בטלים.

ביאור נוסף במחלוקת בית שמאי ובית הלל: רבא ורב יוסף דאמרי תרניהו – אמרו שניהם, טעמא דבית שמאי הוא, לפי שאין אדם עושה מעשה שיכול להביא לידי כך שבעלתו תהיה בעלת זנות. ומעתה, אם קטנה נשואה תוכל למאן, ימנעו בני אדם מלשאת קטנה שמא תמאן ותעקור את קידושיה ויתברר שכל הבעילות שבעל אותה היו בעילות של זנות ולא של נישואין, ותיעקר תקנת רבנן להשיא את הקטנה כדי שלא ינהגו בה מנהג הפקר.

מקשה הגמרא: נזנקה לחופה ולא נבעלה שלדעת בית שמאי אינה ממאנת, מאי איכא למימר – איזה טעם יש לומר בזה, הלא מאחר שלא נבעלה אין חשש שיעשו את בעילותו בעילת זנות. מתרצת הגמרא: לא ניחא ליה דתיהוי חופה דאספורה – אין אדם רוצה שתעשה חופתו חופת איסור של ביאת זנות, וחזרו החשש שימנעו מלשאת את הקטנה ותבטל תקנת חכמים.

מקשה הגמרא: מסר האב את בתו לשלוחי הבעל, והוא הדין כשאמה או אחיה מסרוה לידי שלוחי הבעל שדינה כנשואה ולדעת בית שמאי אינה יכולה למאן, מאי איכא למימר – איזה טעם יש לומר בזה, הלא אין כאן לא חופה ולא ביאה של זנות. מתרצת הגמרא: לא פלוג רבנן – חכמים לא חילקו בתקנתם וכל קטנה נשואה אינה יכולה למאן אפילו באופן שאין בעילה או חופה על זנות.

הגמרא מבארת את טעמם של בית הלל: ובית הלל, סוברים, כאשר קטנה נשואה ממאנת, בין דאיכא קדושין ובתוהבא בנישואיה, לא איתו למימר – לא יבואו לומר לאחר שמיאנה דבעילתו בעילת זנות, ולא ימנעו בני אדם מלשאת קטנה.

ביאור נוסף במחלוקת בית שמאי ובית הלל: רב פפא אמר, טעמא דבית שמאי שקטנה נשואה אינה יכולה למאן הוא משום פירי – משום פירות נכסי מלוג של האשה, וטעמא דבית הלל שאף נשואה ממאנת, גם הוא משום פירי. ומבאר רב פפא: טעמא דבית שמאי משום פירי, דא אמרת נשואה תמאן שמים ואכל לחו מינה, הבעל יאכל את הפירות ולא יטרח לעבוד ולהשיב את השדה והיא תיפסד על ידי כך, כיון דסוף בוף למיפק קיימא – שבסופו של דבר אשתו תמאן ותצא מרשותו. ובית הלל סוברים, אדרבה – להיפך, בין דאמרת תמאן – כיון שאתה אומר שנשואה יכולה למאן, אשבוני ששבת לחו – הבעל ישיב את הנכסים, פכר דאי לא – לפי שהוא סבור שאם לא ישיב את הנכסים, עייני וייעצו לה קרוביה של אשתו למאן ופסקי לה מיניה – ויוציאו אותה ממנו.

ביאור נוסף במחלוקת התנאים: רבא אמר, היינו טעמא דבית שמאי לפי שאין אדם מוצא בקטנה של נישואין ומפסקיה, ואם תוכל קטנה נשואה למאן, ימנעו לשאתה, שמא תמאן ויפסידו את דמי סעודת הנישואין. ובית הלל סוברים, תרניהו ניחא לחו – לשניהם נוח בנישואין אלו ואף שיתכן שתמאן והוא יפסיד את דמי

יבמות. פרק שלושה עשר – בית שמאי דף קז עמוד א – מותוך מהדורות "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קפז רש"י תוספות

בית שמאי: אמר רב יהודה אמר שמואל מאי טעמא דבית שמאי לפי שאין תנאי בנישואין — תימנה: דבפרק "המדיר" (כתובות עג,א), גבי קדשה על תנאי וכנסה סתם, קאמר שמואל דאין צריכה גט, ומוקי אביי פלוגתיהו בבעל. דמפרש טעמא דרב שאין אדם בועל בעלתו בעילת זנות. אלמא, אפילו בבעל לשמואל יש תנאי בנישואין, וביה נמי לא פליגי אלא משום דסברי דליכא למיגור, דמידע

דיעי דנישואי קטנה דרבנן נינהו. אבל אלא מודו דאין תנאי בנישואין? רבינו יהודה: כן נתן הגיה כאן: אמר רב יהודה אמר רב, וארי: מכל מקום תיקשה לרבא, דאמר התם (עגב), בטעות אשה גירינתא מודה רב דיש תנאי בנישואין? ועוד: דאפילו נכנסה לחופה ולא בבעלה קאמר הכא דאין תנאי בחופה? ונראה לרבינו יצחק: דאביי לא היה מפרש טעמא דבית הלל משום דמידע דיעי כו', אלא משום דיש תנאי בנישואין, וסוגיאי דהכא כעולא אמר רבי אלעזר, דאמר התם: המקדש על תנאי ובעל — דברי הכל צריכה הימנו גט, דאין תנאי בנישואין, וגרס הכא: אמר רב יהודה אמר רב, דלשמואל נכנסה לחופה ולא נבעלה יש תנאי, והא דאמר אביי לעיל בסוף פרק "האשה רבה" (נדה,ג) נבי פלוגתא דרב ושמואל ידמה? הרי היא כאשת איש, דאמר אביי לחד לישנא דשמואל אדרבי יצחק נפחא קאי, דמפרש מילתיה דרבי יוסי משום דאין תנאי בנישואין — לאו משום דלא מהני תנאה קאמר, אלא משום דאין רגילות שיהו נשואין מתבטלין מחמת תנאי שזיה בקדושין, דרגילות הוא או שידוע וימנע מלישנא או גמרי ומחלי אהדדי בשעת נישואין, וכן צריך לפרש על כרחך הא דקאמר שמואל אינה כאשת איש, דבקדושין איירי ובקדושין כולי עלמא מודו דיש תנאי, דהרב רבינו חיים היה מפרש הא דהכא נמי בענין זה, והכי פירוש: לפי שאין תנאי בנישואין — פירוש: אין רגילות שיתבטלו נישואין מחמת שום תנאי, ואי אמרת נשואא תמאן, אתי למימר יש תנאי בנישואין? בתמידי, וכי יעלה על לב לומר שמחמת תנאי נתבטלו? הא אין רגילות מחמת קדוש קטנה נמי לא ידעי, אלא יאמרו דאשת איש יוצאה בלא גט.

טעמא דבית שמאי לפי שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות — וקשה לרבינו יצחק: דבפרק "הדורק" (גיטין פא,א), גבי המגושא את אשתו ולמה עמו בפונדק, דאמרי בית שמאי: אינה צריכה הימנו גט, ומפרש בגמרא טעמא, דסברי: אדם עושה בעילתו בעילת זנות, ואין לנו לחוש שקדשה בביאה, אלא בא עליה בלא קדושין! ותיריך: דשאני התם, דכיון דגרישה ונתייחד עמה — גלי ארעתיה שבעלתו בעילת זנות. אבל הכא, שזיה מתחלה דרך נישואין, או בעלמא שאין הוכחה — אין לנו לומר שיעשה בעילתו בעילת זנות.

דאי אמרת תמאן שמיט ואביל להו — ואם תאמר: והאמר בפרק "המפקדי" (נבבא מציעא לט,א), המוציא הוצאתו על נכסי אשתו קטנה — כבמציא על נכסי אחר דמי, וישלמו לו מה שהוציא, ואם כן לא יפסיד כלום במיאונה? ואומר רבינו יצחק: דמכל מקום שמיט ואביל אפילו החמורות וגוף הקרקע אם כילה, דאין צריך לשלם אף על פי שאביל שלא כדיון, כדמוכח בכתובות בסוף פרק "אלמנה" (קא,א), דאמר שמואל אמתניתין "ולא בלאות": לא שנו אלא נכסי מלוג, אבל נכסי צאן ברזל — יש לה. הוי רב רב פפא: אהייא! אלימא

אממאנתא, אי אדיתנתו — אידי ואידי שקלה, ואי דליתנתו — אידי ואידי לית להו ואיירי בהך שכילא שלא כדיון, שכילא גם את הקרן, דאי בהני שכילא כדיון, אם כן, הכי מסיק גבי אילנות "אי דליתנתו"? איפכא מיבעי ליה, דישלם פירות נכסי מלוג, ולמה ישלם הפירות כיון שאבכלם כדיון? אלא ודאי מיירי בפירות שאכלם שלא כדיון, דליתנתו בעין — לא ישלם. ולכך קאמר שפיר דשמיט ואביל פרי, כיון שלא ישלם כלום. **תריייהו** נחא להו כו' — הדי גרס בפירוש רבינו תנאל: תריייהו נחא להו דליפוק עלייהו קלא דאישות, ולא גרסינן נחא ליה, דלדידה נמי נחא להו, כדאמרי (גיטין מט,ב): יזרר משהאיש רוצה לישא — אשה רוצה להנשא. ואמרין נמי (קדושין מא,א): טב למיתב טן דו.

משנה אין מפאנין — יתומה שהשיאה אמה ואחיה, אלא מן האידוסין. בבעל — אבל אם מת ולא מיאנה בו, ונפלה לפני יבם, אינה יוצאת במיאן, אלא תמתין עד שתגדיל ותחלוץ. **אין בנות ישראל הפקר** — ואפילו מן האידוסין לא תמאן ותיאירס לאחר ותתורו ותמאן, אלא ממאנת בדה, ותמתין מלארסו לאחר עד שתגדיל ויהיו קדושין גמורים, ולא תצא עוד משני במיאן. **ותמאן** —

בראשון ותנשא. ובגמרא פריך: הא מיאנה בו כבר הדיא זמנא! **גמרא מאי טעמא דבית שמאי** — דאמרי: נשואה לא ממאנת, הא קטנה היא! **לפי שאין תנאי** — מועיל בנישואין של גדולה, ואפילו הוה ליה תנאה בשעת קדושין — אחולי אחליה בשעת ביאה וחופה, וחיילא להו קדושין קמאי, ואי אמרת נשואה קטנה תמאן, לא ידעי אינש דמזשום קטנות הוא, אלא אמרי: תנאה הוה ליה בנישואין, ואתו למימר יש תנאי בנישואי גדולה. נכנסה לחופה כו' **מאי איכא לפיכך** — לבית שמאי אמאי לא ממאנת? דקאמרי: אין ממאנן אלא ארוסות, ומשמע לאפוקי נכנסה לחופה או שנמסרה לשלוחו הבעל, דנפקא לה מכלל ארוסה. **לפי שאין תנאי מועיל בחופה** — ואי אמרת קטנה נכנסה לחופה ולא נבעלה תמאן, אמרי: תנאה הוה לה, ואתי למימר יש תנאי בחופה. **מסר האב** — מסרה האב לשלוחו הבעל מאי איכא למימר? אי נמי אתי למימר תנאי מועיל במסירה — שפיר קאמרי, שהרי אין כאן חיבה דנימא אחליה לתנאיה דקדושין, האי "מסר האב" לאו דוקא, דאילו משקבל אביה קידושה לא נפקא במיאן, דהאב זכאי בקדושי בתו, ואין מיאן אלא ביתומה שקדשה אמה ואחיה. והכי קאמר: מסר האב לשלוחו הבעל, דקימאי לן בכתובות (מח,ב) דנישואין נינהו, ודכותה הכא: מסרה אחין לשלוחין הוו נישואין, ולבית שמאי לא ממאנת, מאי איכא למימר? **לא פליג רבנן** — בין נישואין לנישואין. **לפי שאין אדם כו'** — ורבנן תקינו נישואין לקטנה כדי שלא ינהו בה מנהג הפקר, כדאמר לקמן (קיב,ב) בחרש שנשא, ואי אמרת ממאנה — מימנעי ולא נסבי לה, דאין אדם רוצה לעשות בעילתו בעילת זנות, ומיעיקא תמאן דרבנן. **דאיסורא** — בדעינה לה, **מסר האב כו'** — דקימאי לן דנישואין נינהו. ודכותה בנישואין דרבנן הויא מסירת אחין נישואין. ולבית שמאי לא ממאנה, דהא מילתא פסיקא קאמרי דאין ממאנן אלא ארוסות, מאי איכא למימר — לאו בעילת זנות היא ולא מימנעי. **משום פירי** — שלא יפסיד פירות נכסי מלוג, אבל ארוס לית ליה פירי, **סבר דאי לא** — דאם אנכי מושבחין עייצי לה קרוביה כו', **בסעודה** — סעודת נישואין, והלכך, אי אמרת תמאן — מימנעי ולא נסבי. **ניחא להו כו'** — והלכך לא מימנעי, **אמר רבי אושעיא מפאנת לפאמרו** — לבית הלל דאמרי ממאנת ביבם — למאמרו ממאנת, שאם עשה בה מאמר — ממאנת ועוקרתה, שלא תהא צריכה גט למאמרו, אבל חליצה, שהיא בשביל זקק — לא עקרא. **דבעל ברחא** — מקדושי ראשון, ומכא נישואין רמיא עליה, ובראשון לא מיאנה. **והרי ביאת** — יבם, בעל ברחא היא, כדאמר ב"הבא על יבמתו" (יבמות נד,א): "יבמה יבא עליה" — בעל ברחא, ומציא

אממאנתא, אי אדיתנתו — אידי ואידי שקלה, ואי דליתנתו — אידי ואידי לית להו ואיירי בהך שכילא שלא כדיון, שכילא גם את הקרן, דאי בהני שכילא כדיון, אם כן, הכי מסיק גבי אילנות "אי דליתנתו"? איפכא מיבעי ליה, דישלם פירות נכסי מלוג, ולמה ישלם הפירות כיון שאבכלם כדיון? אלא ודאי מיירי בפירות שאכלם שלא כדיון, דליתנתו בעין — לא ישלם. ולכך קאמר שפיר דשמיט ואביל פרי, כיון שלא ישלם כלום. **תריייהו** נחא להו כו' — הדי גרס בפירוש רבינו תנאל: תריייהו נחא להו דליפוק עלייהו קלא דאישות, ולא גרסינן נחא ליה, דלדידה נמי נחא להו, כדאמרי (גיטין מט,ב): יזרר משהאיש רוצה לישא — אשה רוצה להנשא. ואמרין נמי (קדושין מא,א): טב למיתב טן דו.

מיד דהוה אבעלת הגט — הקשה רבינו יודנה: אם כן מיאנה בבעל אמאי מותרת לאביה? נידחוש מיד דהוה אבעלת הגט שאסורה לאביה ואומר: דשמוא הכא שייך למיחש טפי, כיון שאינה אשתו ואינה אסורה במיאון — הוא הדין דגט לא אסר לה, כיון שאינה אשתו.

מאן לא הודו לו אמר אביי רב — משמע: אבל רבי אושעיא הודה לו. ומיאנה בזה מותרת לאחין דקאמר — היינו לכל האחין, הוה ליה כרבי אושעיא דאמר אינה ממאנת לזיקתו. מאן לא הודה לו — רבי אושעיא, דיש לו דאין מיאון לכולה ויזה, אבל רב אסי הודה לו, דאית ליה אין מיאון לחצי זיקה, הא לכולה ויזה — יש מיאון. והא דקאמר מותרת לאחין — היינו אף לה, כיון דאין מיאון לחצי זיקה. איכא דאמרי: אמרו רב אסי וכל שכן רבי אושעיא, וכן פירש בקונטרס. **תרי** קיטרי עבדו ביה — בירושלמי פריך: אילו העושה דבר שלא כשורה מותרין ערוה שלו ומשני רב חסדיה היא: והא אמרה עברה ומיאנה מן הנשואין ושלא בפניו, על דעתיהו דבית שמאי — מיאנה מיאון, ואין זו קושיא כל כך, דאיכא למימר דקידושי קטנה דרבנן גנינה, ואפקעינהו רבנן לקידושין מניניהו. **מכשירין** בשנים — הוא הדין בחד, אלא שצריך לעדות שמיאנה. **הלכה** כאותו חזון — פירש רבינו חננאל: דוקא בדיעבד, אבל לכתחילה — לא, דמכשירים — דיעבד משמע. **איתי**

ומציא עקרא! אלא: ביהא ומאמר, דהוא קעביד, מציא עקרא, ויזה דרחמנא רמא עלה לא מציא עקרא. עולא אמר: ממאנת אף לזיקתו. מאי מעמא? נישואי קמאי קא עקרא. איתביה רבא לעולא: כל שיכולה למאן ולא מיאנה - צרתה חולצת ולא מתירבמת. ואמאי? תמאן השתא, ותעקרינהו לנישואי קמאי, ותתירבם צרתה! צרת ערוה שאני, דתני רמי פר יחזקאל: מיאנה פבעל מותרת לאביו, ביבם - אסורה לאביו. אלמא: בשעת נפילה נראית ככלתו, הכא נמי: בשעת נפילה נראית כצרת בתו. אמר רב: מיאנה בזה - אסורה לזה, מיד דהוה אפגלת הגט: בעלת הגט, לאו פיון דאיתספרא לה לחד איתספרא להו לכולהו, הכא נמי לא שגא. ושמואל אמר: מיאנה בזה - מותרת לזה, ולא דמיא לבעלת הגט. בעלת הגט - הוא דקא עביד בה, הכא - היא קעבדא ביה, דאמרה: "לא רעינא קד ולא צבינא קד", קד הוא דלא רעינא, הא פחכרד - רעינא. רב אסי אמר: מיאנה בזה - מותרת אפילו לו. לימא

כרבי אושעיא סבירא ליה, דאמר: אינה ממאנת לזיקתו! בחד יבם הכי נמי דמציא עקרא, הכא בשני יבמין עסקינן, דאין מיאון לחצי זיקה. פי אתא רבין אמר רבי יוחנן: מיאנה בזה - מותרת לאחין, ולא הודו לו. מאן לא הודו לו? אמר אביי: רב. רבא אמר: רבי אושעיא, ואמרי לה: רב אסי. "בית שמאי אומרים בפניו וכו'". תניא, אמרו להן בית הלל לבית שמאי: והלא פישון הגמל במדה כפויש מדר, לפיכך מדרו לו במדה כפויש. מדקא אכיל פדי, פשיטא נשואה היא, והאמרי בית שמאי נשואה לא ממאנתה תרי קיטרי עבדו ביה. "בית שמאי אומרים בפני בית דין וכו'". תנן התם: תחליצה והפיאויגין - בשלשה. מאן תנא? אמר רבה: בית שמאי היא. אביי אמר: אפילו תימא בית הלל, עד פאן לא קאמרי בית הלל אלא דלא בעינן מוחין, אכל שלשה - בעינן. בדתניא, בית שמאי אומרים: בפני בית דין, ובית הלל אומרים: בפני בית דין ושלא בפני בית דין, ואלו ואלו מודים שצריך שלשה. רבי יוסי פר יהודה ורבי אלעזר ברבי שמעון מכשירין בשנים. אמר רב יוסף בר מנימי אמר רב נחמן: הלכה כאותו חזון. "בית שמאי אומרים תמאן וכו'". והא מיאנה קדא זימנא! אמר שמואל: עד שתגדיל ותאמר: רוצה אני בפיואנים הראשונים. עולא אמר: תרתי קתני: או שתמאן ותגדיל ותאמר, או שתמאן ותנשא לאלתר. בשלמא עולא - היינו דקתני "עד שתגדיל ותנשא", אלא לשמואל - "עד שתגדיל ותאמר" מיבעי ליה! קשיא. משנה אי זו היא קמנה שצריכה למאן - כל שהשיאה אמה ואחיה לדעתה, השיאה שלא לדעתה - אינה צריכה למאן. רבי חנינא בן אנטונינוס אמר: כל תינוקת שאינה יכולה לשמור קידושיה אינה צריכה למאן. רבי אלעזר אמר: אין מעשה קמנה כלום, אלא כמפותה. בת ישראל לכהן לא תאכל בתרומה, בת כהן לישראל תאכל בתרומה. רבי אלעזר בן יעקב אמר: כל עכבה שהיא מן האיש - פאילו היא אשתו, כל עכבה שאינה מן האיש - פאילו אינה אשתו. גמריא אמר רב יהודה, ואמרי לה במתניתא תנא: בראשונה היו פותכין גט מיאון: "לא רעינא ביה, ולא צבינא ביה, ולית אגא פעיא להתנסבא ליה". פיון דהוה דנפיש דיבורא אמרי:

ומציא עקרא — שלא תהא צריכה גט לביתא, והא אמרי בית הלל ממאנת ביבם דומיא דבעל. נישואין קמאי עקרא — ושוב אין כאן זיקה. כל שיכולה למאן — בפרק קמא (יבמות ב.ב.) בתו קטנה הנשואה לאחיו ולא קיבל אביה קידושין, כגון שהשיאה אביה תחלה לאחר ותגדשה, והיא יתומה בחיי האב, ויכולה למאן ולא מיאנה בו, ומת — צרתה חולצת, שאינה ערת הבת להפטר משום צרת ערוה, והואיל והבת יכולה למאן — אין נישואין גמורין. ולא מתירבמת — והואיל ולא מיאנה הבת, והיא לה דך צרת ערוה במקצת. צרת ערוה שאני — דאף על גב דמהני מיאון לקטנה יבמה בעלמא למיפס בלא חליצה, לא מהני לגבי ערוה, אם מיאנה באביה שהוא יבמה, למיהו צרתה מותרת ליבם. דתני רמי בר יחזקאל — קטנה שמיאנה בבעל מותרת לינשא לאביו, דקרתניהו לנשואין והוא באנוסה ומפותרה, אבל מת בעלה ולא מיאנה בו, ומיאנה ביבם, אף על גב דנפקא בלא חליצה, אלמא נישואי קמאי עקרא — אפילו הכי אסורה לאביו מפני מראית העין, דמשעת נפילה, דהאני נישואי קמאי למיפס קמי יבם ולהצריכה מיאון לגבי יבם, נראית כלתו של חמיה. **הכא נמי** — אף על גב דעקרא לנישואי קמאי — נראית צרתה כצרת בתו, והואיל והאנו נישואי אחיו בביתו למורמי קמיה, מיאנה — יבמה באחד מן האחין יבמין — אסורה לכולן. **אבעלת הגט** — אם נתן לה האחד גט — פסלה על כולן. **אמר אביי** — לא הודה לו, דאיהו אמר לעיל: מיאנה בזה אסורה לזה. **רבי אושעיא** לא הודה לו — מדקאמר רבי יוחנן מותרת לאחין, אף על גב דאיהו גופיה נמי במשמע, ומיהו, אי איכא אחי — אין, דהוה ליה מיאון לחצי זיקה, כרב אסי. אבל בחד יבם, דמיאנה בויקה שלימה — אסורה, ולרבי אושעיא אפילו בחד יבם נמי שריא, דאין מיאון לזיקה. **ואמרי לה רב אסי** — נמי לא הודה לו, וכל שכן רבי אושעיא. **דרבי יוחנן דוקא לאחין** אמר, ולא לו. במדה כפויש מדר — במדה כפויש מדר, לשון אונאה, כמודד בשולל המדה, וחברו מצאתי בתוספתא דאהלות: קדירה נותנה כו', היתה כפוישה, לשון "הכפישני באפר" (איכה ג) שודיה מפיסד נכסי מלוג שלה. **תרי קיטרי עבדו ביה** — שני קשרים עשו עליו לרעתו. **והרי מיאנה חדא זימנא** — בבעלה, ואמאי קתני: ותמאן ותנשא? **רוצה אני** — שנא חזרה. **תרתי קתני** — לאו למיהדר למאן זימנא אחרייה, אלא תרתי מילי נניהו: ממאנת ומתנת מליארס לאחר עד שתגדיל, כדי שלא תחזור ותמאן בשני, או אם רצתה להנשא — ממאנת בבעל ותנשא לאלתר, דתו לא ממאנת לבית שמאי, דנשואה היא. **מתני'** אין מעשה קמנה אלא כמפותה — כדקתני: בת ישראל לכהן לא תאכל בו, דכמי שלא נשאת דמי. **כל עכבה כו'** — כל מה שהיא מעוכבת אצלו בשבילו, כאילו היא אשתו. ובגמרא מפרש מה היא.

אחי

בראשונה — בראשונה, ואמרי לה במתניתא תנא: בראשונה היו פותכין גט מיאון: "לא רעינא ביה, ולא צבינא ביה, ולית אגא פעיא להתנסבא ליה". פיון דהוה דנפיש דיבורא אמרי:

אחי

וְנִצְיָא עֲקָרָא – ואף על פי כן מצינו שלדעת בית הלל קטנה ממאנת
 ביבם גם לאחר שכנסה ובא עליה, ועוקרת במיאונה את קנין היבם
 שנעשה בביאה בעל כרחו. מוכח שאין טעמו של רבי אושעיא
 שאינה ממאנת לזיקתו מחמת שהיא נוצרה בעל כרחו.
 הגמרא מביאה טעם אחר לדבריה: אֵלָּא, הטעם שמיאון עוקר ביאה
 ומאמר ואינו עוקר זיקה, בִּיָּאָה וּמֵאִמָּר דְּהוּא קִשְׁבִּי – שהיבם
 עושה אותם, מִצְיָא עֲקָרָא – יכולה לעקור אותם על ידי המיאון,
 שכן לא חילקו חכמים בין מאמר וביאה של יבם לבין קידושין
 ונישואין של קטנה סתם, אבל זיקה דִּתְחִלָּתָא דְּמֵאָה – שהתורה
 הטילה עליה מחמת שלא מיאנה בבעלה קודם מותה, לא מִצְיָא
 עֲקָרָא – אינה יכולה עתה לעקור על ידי מיאון.
 יש החולקים על רבי אושעיא: עוֹלָא אִמֶּר, מִמָּאֲנָתָא הִיא אָף לְזִיקָתָהּ
 של היבם ואינה צריכה חליצה. מֵאִי מִטְּעָמָא – מה הטעם שיכולה
 למאן בויקה, נִישׁוּאֵי קִנְיָא קָא עֲקָרָא – המיאון עוקר את הנישואין
 של בעלה הראשון שמת וממילא אין כאן שום זיקה.
 מקשה הגמרא: אִיתִיבִּיהּ רַבָּא לְעוֹלָא, שנינו במשנה (לעיל ב), כֹּל
 אחת משש עשרה העריות שנמנו שם במשנה הפוטרות את
 צרותיהן מחליצה ומיבום, שִׁכְוִלָה הִיְתָה לְמֵאָנָה בבעלה בחייו, כגון
 שהייתה קטנה והייתה נשואה רק מדרבנן, וְלֹא מִיָּאֲנָה בו, כגון
 ראובן השיא את בתו הקטנה והתגרשה או התאלמנה, ועתה הבת
 הקטנה אינה עוד ברשות האב, ונישואיה מעתה עד שתגדיל הן
 מדרבנן. ששמוען אחי ראובן שהיה כבר נשוי לאשה, נשא גם את
 בתו הקטנה של ראובן ולא מיאנה בו, ששמוען מת בלי בנים ונפלו
 לפני ראובן, בתו וצרתה. הדין הוא שצרתה חולצת וְלֹא מִתִּיבִּיבָתָא.
 והטעם, כיון שהערוה, כלומר בתה, היתה נשואה לשמוען
 בנישואין דרבנן, אין צרתה נחשבת צרת ערוה גמורה לפוטרה
 לגמרי אף מחליצה, אלא היא צרת ערוה במקצת אסורה בייבום
 וצריכה חליצה. וְקֵשָׁה אִמָּא – מדוע שצרתה לא תתייבם, תִּמָּאֵן
 הקטנה הַשְּׂתָא – עתה באביה היבם וְתִעָקְרִינָהּ (לדעת עולא)
 למפרע לְנִישׁוּאֵי קִנְיָא – את נישואי אחיו ששמוען וְתִתִּיבִּיבָתָא, צרתה,
 שהיה התברר למפרע שהיא מעולם לא היתה צרת ערוה. ועל
 כרחק שמיאון ביבם אינו עוקר את נישואי הראשון ולא כדברי
 עולא.
 מתרצת הגמרא: צֶרֶת עֲרוּה שְׂאֵנִי – דינה שונה, דִּתְנִי רַבִּי בְּרִי
 וְיִחְזִקָאֵל בברייתא, קטנה שמיאנה בבעל בחייו מוֹתֶרֶת להנישא
 לְאִבִּיו, לפי שהמיאון עוקר את הנישואין למפרע, הרי זה נחשב
 כאילו לא עליה באונס או בפיתוי שמותרת להנישא לאביו. אבל
 אם מת בעלה ומיאנה בַּיָּבָם, היא יוצאת וניתנת לשוק בלי חליצה,
 ואף על פי כן היא אִסוּרָה לְאִבִּיו. אֵלָּא – מוכח מכאן שאף
 שהמיאון הועיל לעקור את הנישואין הראשונים של הבעל שמת,
 ואין עוד זיקה ויבום, מכל מקום כיון שנישואין אלו הועילו
 להצריכה יבום, וּבִשְׁעָתָה נִפְלָה לייבום קודם שמיאנה היתה נְרָאִית
 כְּכֻלָּתָהּ של אביו, לכן משום מראית העין היא אסורה לאביו. ואם
 כן הָכָא נִמִּי – אף כאן לגבי קטנה שנפלה לפני אביה לייבום עם
 צרתה, אף שהמיאון עוקר את הנישואין הראשונים והתברר
 למפרע שצרתה אינה צרת ערוה כלל, מכל מקום מאחר וּבִשְׁעָתָה
 הִנֵּפְלָה לייבום היתה נְרָאִית כְּצֶרֶת בְּתָהּ, לכן משום מראית עין
 אסורה צרתה להתייבם לאב.
 הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בקטנה שמיאנה ביבם ויש לו
 אחים נוספים: אִמֶּר רַב, קטנה שמיאנה בָּהּ – ביבם אחד והיו לו
 אחים נוספים, כשם שאסורה להתייבם ליבם שמיאנה בו, כך
 אִסוּרָה להתייבם לָזוּת – לאחיו של היבם, וצריכה חליצה להתירה
 לשוק. והטעם שנאסרת על כולם, מִיּוֹ דְּהוּא אֲפֻעְלָת הַגֵּם – בדומה
 לדינה של היבמה שקיבלה גט מאחד האחים, פְּעֻלַּת הַגֵּם, לֹא בִּיּוֹן
 דְּאִיתְקַרָּא לָהּ לְחַד אִיתְקַרָּא לָהּ לְבִלְוָהּ – האם לא אומרים שכשם
 שנאסרת על האח שנתן לה את הגט, כך נאסרת על שאר האחים,
 הָכָא נִמִּי לֹא שְׁנָא – אף כאן במיאון אין הדין שונה, וכשם שנאסרת
 על היבם שמיאנה בו, כך נאסרת על שאר האחים.
 וְשִׁמְוָאֵל אִמֶּר, מִיָּאֲנָה בָּהּ – ביבם אחד מוֹתֶרֶת לָזוּת – ליבם אחר.

וְלֹא דְּמִיָּא לְפֻעְלַת הַגֵּם – ואין זה דומה לגט שנתן יבם אחד שפוטלה
 גם על שאר האחים, כיון שפְּעֻלַּת הַגֵּם, הוּא דְּקָא עֲבִיד בָּהּ – היבם
 הוא זה שעשה בה מעשה שנתן לה את הגט. אבל הָכָא במיאון,
 הִיא קִשְׁבִּיבָא בִּיהּ – היבמה היא זאת שעשתה ביבם מעשה, דְּאִמָּרָה
 לֹא הָיְתָה בָּהּ לֹא מִצְיָא בָּהּ – אינו רוצה בך ואינו חפצה בך.
 משמע שרק בך הוא דְּלֹא הָיְתָה – אינו רוצה, הֵא בְּתִיבִּיבָהּ – ביבם
 השני, רְעִינָא – אני כן רוצה.
 רַב אִסִּי אָמַר, מִיָּאֲנָה בָּהּ מוֹתֶרֶת אִפְּלִי לוֹ – אפילו ליבם שמיאנה
 בו. שואלת הגמרא: לִיָּמָא – שזמן נאמר שרב אסי כְּרִבִּי אוֹשְׁעִיָא
 סְבִירָא לֵיהּ, דְּאִמֶּר אֵינָהּ מִמָּאֲנָתָה לְזִיקָתָהּ, כלומר שמיאון אינו עוקר
 את הזיקה של היבם, וכיון שכן, נשארה זיקתו ויכול הוא בעצמו
 ליבמה.
 משיבה הגמרא: בְּחַד יָבָם כְּבִי נִמִּי דְּמִצְיָא עֲקָרָא – כשיש רק יבם
 אחד, חולק רב אסי על רבי אושעיא וסובר כעולא שקטנה יכולה
 למאן ולעקור את זיקת היבם ומותרת לשוק בלי חליצה. ומה
 שאמר רב אסי שקטנה שמיאנה ביבם מותרת אף לה, הָכָא בְּשֵׁנִי
 דְּבִמִּין עֲקָרִינָא – כאן מדובר שהיו שני יבמים ויותר. באופן זה סובר
 רב אסי דִּמִּין מִיָּאֵן לְחִצִּי זִיקָה, כלומר כיון שלשאר האחים יש גם
 זיקה ליבמה, והמיאון ליבם אחד אינו עוקר אלא את הזיקה של
 היבם שהיא ממאנת בו, ועדיין נשארה זיקה לשאר האחים, הרי
 זה מיאון לחצי זיקה ואינו מועיל כלל אף ליבם שמיאנה בו, ולכן
 היא מותרת לכולם.
 כִּי אִמָּר רַבִּין מֵאֲרִיךְ יִשְׂרָאֵל לִבְבַל אִמֶּר בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, מִיָּאֲנָה בָּהּ
 ביבם אחד מוֹתֶרֶת לְאִחֵין של היבם, וְלֹא הוּדוּ לוֹ חֲכָמִים לְרַבִּי יוֹחָנָן.
 נחלקו אמוראים מי הם החכמים שלא הודו לרבי יוחנן. מבררת
 הגמרא: מֵאֵן לֹא הוּדוּ לוֹ, אִמֶּר אֲפִי, רַב סוֹסִיבֵר שמיאנה בזה
 אסורה לכולם, חולק על רבי יוחנן שמתירה לכל האחים.
 רַבָּא אִמֶּר, רַבִּי אוֹשְׁעִיָא הסובר שאין מיאון מועיל לזיקה כלל,
 והממאנת ליבם מותרת לו לכונסה, הוא החולק על רבי יוחנן. שכן
 רבי יוחנן שאמר מיאנה בזה מותרת לאחים, הכוונה לכולם כולל
 היבם שמיאנה בו. אלא שזה דווקא כשיש כמה אחים ומיאנה
 באחד מהם, שבאופן זה לא מועיל המיאון, משום שאין מיאון
 לחצי זיקה וכסברת רב אסי, אבל אם יהיה רק יבם אחד שהמיאון
 הוא בכל הזיקה, יועיל המיאון ותהא אסורה ליבם.
 וְאִמֶּרִי לָהּ – ויש אומרים שגם רב אפי לא הודה לו. שכן רבי יוחנן
 שאמר שהיא מותרת לאחים, הכוונה דווקא לאחים לאי מותרת
 אבל לא למי שמיאנה בו, ואילו רב אסי מתיר אפילו למי שמיאנה
 בו, וכל שכן שרבי אושעיא אינו מודה לו שכן הוא סובר שמיאון
 ביבם לא מועיל כלל להפקיע את הזיקה ומותר ליבם שמיאנה בו,
 ליבמה.
 הגמרא דנה במחלוקת בית שמאי ובית הלל אם מועיל מיאון שלא
 בפני הבעל. שנינו במשנה: בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים בְּפִנּוּי וכו' ובית הלל
 אומרים בין בפניו ובין שלא בפניו. תִּנְיָא – שנינו בברייתא, אִמֶּר
 לָהּ בֵּית הַלֵּל לְבֵית שְׁמַאי וְהָלֹא פִּישוֹן הַגֵּמֶל מִיָּאֲנָה אֶשְׁתּוֹ שְׁלֹא
 בְּפִנּוּי. אִמֶּר לָהּ בֵּית שְׁמַאי לְבֵית הַלֵּל, פִּישוֹן הַגֵּמֶל בְּמִדָּה בְּפִשּׁוּשָׁה
 מִדָּה, כלומר התנהג עם אשתו שלא כדין, שהיה מפסיד נכסי מלוג
 שלה, לְפִיכָךְ מִדָּוָה לוֹ בְּמִדָּה בְּפִשּׁוּשָׁה, לכן התנהגו איתו חכמים
 שלא כדין, והתירו את אשתו על פי מיאון שלא בפניו.
 שואלת הגמרא: מִדָּקָא אִכּוּל פִּירִי – מתוך כך שפישון אכל פירות
 נכסי מלוג של אשתו, פִּישּׁוּשָׁה נְשׂוּאָה הִיא – פשוט הדבר שאשתו
 הקטנה היתה נשואה לו, שהרי באירוסין אין הארוס אוכל פירות
 נכסי מלוג, וְהָאִמֶּרִי בֵּית שְׁמַאי במשנתנו נְשׂוּאָה לֹא מִמָּאֲנָה. משיבה
 הגמרא: תִּרִי קִשְׁבִּיבָא בִּיהּ – שני קשרים קשרו חכמים לרעתה,
 האחד, שהתירוה על פי מיאון שלא בפניו, והשני, שהתירוה על פי
 מיאון לאחר שכבר נישאת.
 שנינו במשנה: בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים ממאנת בְּפִנּוּי בֵּית דִּין וכו' ובית
 הלל אומרים בבית דין ושלא בבית דין. הגמרא מבארת ענין מיאון
 בבית דין שהזכר במשנה: תִּנְן הָתָם במשנה (סנהדרין ב), הִתְלִיצָה
 שמתירה את היבמה לשוק, וְהִמְאִינוּן שמתירה לשוק את הקטנה

יבמות. פרק שלושה עשר – בית שמאי דף קח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קצא רש"י תוספות

1 **א**י לאיחלופי בניהא – שיכתבנו סופר בור בגט גירושין לגרש בו אשה. אפילו בשמיא
2 **י**ושבת באפריין – ונשאין אותה מבית אביה לבית בעלה לחופה, ואמרה: אי אפשי בו,
3 דאיכא למימר: אי לא בעיא ליה תיחות ותויל, אפילו הכי הוי מיאון. אפילו אורחים –
4 דליכא בית דין, וחו, דרני מישתק שתיק ולא קא מודעי. אצל חנוני – דליכא אלא חנוני,
5 ואיכא למימר משום דאסורא הוא להביא לו
6 חפץ משלו. לא גריסין "והגדילה", נתקדשה –
7 לאחר, בלא מיאון. בקידושין – שנתקדשה
8 לאחר פליגי, דלא הוי מיאון, אבל בנישואין
9 מודה. או דלמא אפילו בנישואין שנישאת לאחר
10 בלא מיאון פליגי? הלכה כרבי יהודה –
11 אתרבייהו איתמר. הוה נסיבא פניקרא –
12 לראשון, ואפילו הכי נפקא במיאון קל.
13 למיבדקניהו – אי הוו מיהדרין ממדידתו.
14 ועומדת מחיקו – אם בת כחן לישראל היא.
15 וזוכלת – מפני תשמיש ששמשו, ואוכלת
16 לערב בתרומה. רבי יהושע אומר וכו' –
17 כמציאתה – דרבנן אפקדוהי בבית, והפקר בית
18 דין היה הפקר. ופישטא לה – אם כחן הוא, ואף
19 על גב דנישואין דידה דרבנן, הא אוקימנא
20 ב"האשה": כיון דידת לה הויא לה כמות מצוה.
21 תבעיה לינשא – בעדה תחתיה, ונתעבבה
22 מלינשא בשבילו, כאילו היא אשתו, וצריכה
23 מיאון. נתן לה גט וזו היא עכבה מן האיש –
24 דכיון שלא מיאנה בו גילא דעתה דבשבילו
25 היתה מעכבת אצלו, ואשתו היא ליאסר
26 בקרובותיה, ופסלה בגיטו מן הכהונה. עכבה
27 שאינה מן האיש – לא נתעבבה אצלו בשביל
28 אישות.

29 **מ**שנה נתן לה גט – ואפילו היא קטנה, הרי
30 היא כשאר גרושות, ואסורה
31 בקרוביו. מותרת לחזור לו – אף על גב דאם לא
32 החזירה ונישאת לאחר מתוך גירושין,
33 ונתארמלה, אסורה לראשון, אפילו הכי כי
34 החזירה ומיאנה בו אתי מיאון וגלי עלה דקטנה
35 היא, ובטולה לגיטה, ולא הוי בחורה שניה
36 כמחזור גרושתו משניסת לאחר.
זה

27 **ד**קמא. "רבי אלעזר אומר וכו'". אומר רב יהודה אומר שמואל: חוזרני על כל צדדי חכמים, ולא מצאתי אדם שהשוה מדותיו בקטנה
28 כרבי אלעזר. שעשאה רבי אלעזר כמטילת עמו בחצר ועומדת מחיקו ומוכלת ואוכלת בתרומה לערב. תנאי, רבי אלעזר אומר:
29 אין מעשה קטנה כלום, ואין בעלה זכאי לא במציאתה, ולא במעשה ידיו, ולא בהפרת נדריה, ואינו יורשה, ואין מיטמא לה. כללו
30 של דבר: אינה פאשתו לכל דבר, אלא שצריכה מיאון. רבי יהושע אומר: בעלה זכאי במציאתה, ובמעשה ידיו, ובהפרת נדריה,
31 ויורשה, ומיטמא לה. כללו של דבר: הרי היא פאשתו לכל דבר: אלא שיוצאה במיאון. אומר רבי: נראין דברי רבי אלעזר מדברי
32 רבי יהושע, שרבי אלעזר השווה מדותיו בקטנה ורבי יהושע חלק. מאי חלק? אי אשתו היא, תיבעי גט – לרבי אלעזר נמי, אי לאו
33 אשתו היא, מיאון נמי לא תיבעי! אלא בכדי תיפוק? "רבי אלעזר בן יעקב אומר וכו'". היכי דמי עכבה שהיא מן האיש ועכבה
34 שאינה מן האיש? אומר רב יהודה אומר שמואל: תבעיה לינשא, ואמרה: "מחמת פלוני בעלי" – זו היא עכבה שהיא מן האיש,
35 "מחמת בני אדם שאינם מהוגנין לי" – זו היא עכבה שאינה מן האיש. אפי' פר אבין ורב חנינא פר אבין דאמרי תרוניהו: נתן לה
36 גט – זו היא עכבה שהיא מן האיש, והוא אסור בקרובותיה, והיא אסורה בקרוביו, ופסלה מן הכהונה. מיאנה בו – זו היא עכבה
37 שאינה מן האיש, והוא מותר בקרובותיה, והיא מותרת בקרוביו, ולא פסלה מן הכהונה. הא קתני לקמן: הממאנת באיש – הוא
38 מותרת בקרובותיה, והיא מותרת בקרוביו, ולא פסלה מן הכהונה. נתן לה גט – הוא אסור בקרובותיה, והיא אסורה בקרוביו, ופסלה
39 מן הכהונה! פורשי קמפרש. משנה הממאנת באיש – הוא מותרת בקרובותיה, והיא מותרת בקרוביו, ולא פסלה מן הכהונה. נתן
40 לה גט – הוא אסור בקרובותיה, והיא אסורה בקרוביו, ופסלה מן הכהונה. נתן לה גט והחזירה, מיאנה בו ונשאת לאחר, ונתארמלה
41 או נתגרשה – מותרת לחזור לו. מיאנה בו והחזירה, נתן לה גט ונשאת לאחר, ונתארמלה או נתגרשה – אסורה לחזור לו.
זה

1 **א**תי לאיחלופי בגיטא – פירוש שיכתבנו סופר בור בגט. ונשמע מכאן לשבש מה שכתב
2 בתיוקו גט מיאון: לא רעינא ביה כו', אלא כתבין ליה כדמשמע הכא.
3 **ק**מנה שלא מיאנה ועמדה ונתקדשה. קידושה הן הן מיאונה – והא דתניא לעיל
4 "ונישאת", הוא הדין נתקדשה, אלא לא חש לדקדק, כיון שאין יודע חילוק בין קידושין בין
5 נישואין. **ת**א שמע דאמר רב יהודה אמר
6 שמואל הלכה כרבי יהודה בן בתירה – ואבולו
7 קאי, בין אקדושין בין אנישואין, מכלל דרבנן
8 פליגי עליה אפילו בנישואין.
9 **כ**ללו של דבר אינה כאשתו לכל דבר –
10 לאתווי בת ישראל לכהן לא תאכל
11 בתרומה ונת כחן לישראל תאכל. ולרבי יהושע
12 איפכא.
13 **מ**חמת בני אדם שאינם מהוגנין לי זו היא
14 עכבה שאין מן האיש – פירוש: והוי
15 מיאון. ותנימה: דאם כן תיפשוט הא דבעי לעיל אי
16 הלכה כרבי יהודה בן בתירה בנישואין, דהכא
17 משמע בשאינה רוצה להנשא מחמת שאין
18 מהוגנין לה דהויא מיאון, כל שכן אם נשאת לו,
19 ומשנת רבי אלעזר בן יעקב קב ונקי' ויש לומר:
20 דהכא לא איירי במיאון, אלא בקטנה שנישאת
21 שלא לדעתה קאי, וקאמר עלה רבי אלעזר בן
22 יעקב: דאי אמרה מחמת בני אדם שאין מהוגנים
23 הוי שלא לדעתה. מחמת פלוני בעלי – הוי
24 לדעתה, וצריכה מיאון. והשתא לא שייך מיד
25 להחזיר דלעיל.

אלמא

קידושיה הן הן מיאוניה. איבעיא לה: פליגי רבנן עליה דרבי יהודה בן בתירה או לא? אם
תימצי לומר פליגי בקידושין או אפילו בנישואין? ואם תימצי לומר פליגי אפילו בנישואין,
הלכה כמותו או אין הלכה כמותו? ואם תימצי לומר הלכה כמותו, בנישואין או אפילו
בקידושין? תא שמע, אומר רב יהודה אומר שמואל: הלכה כרבי יהודה בן בתירה. הלכה
– מפלל דפליגי. ואפתי תיבעי לך: דהוה נסיבא מעיקרא, או דלמא מיקדשא? תא שמע:
דכלתיה דאבדן אימורו, שדר רבי זוגי דרבנן למבדקניהו. אמרי להו נשי: הוו גבריכו
דקאתו, אמרי להו: ניהוו גבריכו דידכו. אומר רבי: אין לך מיאון גדול מזה. מאי לאו –
דהוה נסיבא! לא, דהוה מיקדשא קידושי. והלכה כרבי יהודה בן בתירה, ואפילו בנישואין
דקמא. "רבי אלעזר אומר וכו'". אומר רב יהודה אומר שמואל: חוזרני על כל צדדי חכמים, ולא מצאתי אדם שהשוה מדותיו בקטנה
כרבי אלעזר. שעשאה רבי אלעזר כמטילת עמו בחצר ועומדת מחיקו ומוכלת ואוכלת בתרומה לערב. תנאי, רבי אלעזר אומר:
אין מעשה קטנה כלום, ואין בעלה זכאי לא במציאתה, ולא במעשה ידיו, ולא בהפרת נדריה, ואינו יורשה, ואין מיטמא לה. כללו
של דבר: אינה פאשתו לכל דבר, אלא שצריכה מיאון. רבי יהושע אומר: בעלה זכאי במציאתה, ובמעשה ידיו, ובהפרת נדריה,
ויורשה, ומיטמא לה. כללו של דבר: הרי היא פאשתו לכל דבר: אלא שיוצאה במיאון. אומר רבי: נראין דברי רבי אלעזר מדברי
רבי יהושע, שרבי אלעזר השווה מדותיו בקטנה ורבי יהושע חלק. מאי חלק? אי אשתו היא, תיבעי גט – לרבי אלעזר נמי, אי לאו
אשתו היא, מיאון נמי לא תיבעי! אלא בכדי תיפוק? "רבי אלעזר בן יעקב אומר וכו'". היכי דמי עכבה שהיא מן האיש ועכבה
שאינה מן האיש? אומר רב יהודה אומר שמואל: תבעיה לינשא, ואמרה: "מחמת פלוני בעלי" – זו היא עכבה שהיא מן האיש,
"מחמת בני אדם שאינם מהוגנין לי" – זו היא עכבה שאינה מן האיש. אפי' פר אבין ורב חנינא פר אבין דאמרי תרוניהו: נתן לה
גט – זו היא עכבה שהיא מן האיש, והוא אסור בקרובותיה, והיא אסורה בקרוביו, ופסלה מן הכהונה. מיאנה בו – זו היא עכבה
שאינה מן האיש, והוא מותרת בקרובותיה, והיא מותרת בקרוביו, ולא פסלה מן הכהונה. הא קתני לקמן: הממאנת באיש – הוא
מותרת בקרובותיה, והיא מותרת בקרוביו, ולא פסלה מן הכהונה. נתן לה גט – הוא אסור בקרובותיה, והיא אסורה בקרוביו, ופסלה
מן הכהונה! פורשי קמפרש. משנה הממאנת באיש – הוא מותרת בקרובותיה, והיא מותרת בקרוביו, ולא פסלה מן הכהונה. נתן
לה גט – הוא אסור בקרובותיה, והיא אסורה בקרוביו, ופסלה מן הכהונה. נתן לה גט והחזירה, מיאנה בו ונשאת לאחר, ונתארמלה
או נתגרשה – מותרת לחזור לו. מיאנה בו והחזירה, נתן לה גט ונשאת לאחר, ונתארמלה או נתגרשה – אסורה לחזור לו.
זה

אלמא

אתי מיאון ומבטל גיטא ורמינהי הממאנת באיש כר – מגופה דסיפא הוה מצי לאקשוי, דמאי טעמא אמרין כל שיראמא ממנו בנט אסורה – ואמאי לא אמרין אתי מיאנה ומפקע קידוש שני, והוי כמו שוינתה אחר גירושין, דמותרת לחזור לו, כדתנן בפרק שני דטוטה (יחב). אלא נחא ליה לאקשוי רישא אסיפא.

אזיל

ומשבש ומייתי לה – אבל לא נחא ליה למימר דאפילו ליבא גט לא יחזיר, דלמא אזיל ומשבש לה (תחזית) – דתא כיון דליבא למיחש למידי לא גורין. **אמר** רבי אלעזר תברא כר – רבא הוא דמסיק הכי, אף על גב דרב יהודה הוה בשינוי קמא – יודע היה רבא שכך היתה הקשיא, ומשמיה דרבי אלעזר ונאמר. וכי האי גוונא בפרק "כירה" (שבת מדא), דאמר רב הונא: מטה שיחדה למעות כר, ומותר רב נחמן בר צחק כר, אלא אי איתמר הכי איתמר: אמר רב יהודה כר, ולא קאמר משמיה דרב הונא כדמעיקרא. לפי שהיה יודע האמת שרב יהודה אמרה.

בגון

ששלשה בגיטין דמחזיא כגדולה – ואם תאמר: לרבי אלעזר למה איצטרך למיחש מיאנה לאחר וגירשה תרי זמני ויש לומר: דקא משמע על אף על גב דגירשה תרי זמני – לא חיישין למיחש כגדולה. **לאיסור** ברת התרת לאיסור לאו לא כל שכן – פירש בקונטרס: איסור ברת דאשת איש, שהמאן מפקע הקידושין. והקשה רבינו יהודה בן נתן: דלא דמי איסור אשת איש למחזיר גרושה, דמאן מפקע הקידושין, שאומרת אי אפשי בקידושין שקדשני אמי ואחי, אבל גט לא מפקיע! ולא קשיא היא, דמהאי טעמא שמפקע המאן איסור דאשת איש – אם בן הריא כוונה אצל, ומותרת לחזור לו לאחר שגירשה. כדתנן פרק שני דטוטה (יחב). ורבינו יהודה בן נתן פירש: איסור ברת התרת – שמותרת בקרובי הווא בקרובותיה. אפילו למי שרצאה ממנו בגט, דחינו אשת אחיו ואחות אשתו. ואין נראה, דאם בן תיקשה למאן דאמר בסמוך כשם שאסורה לו כן אסורה לאחיו. אלמא: לאיסור ברת לא התרת. **יש** מיאן אחר מיתה באחיו או לא – דוקא הכא הוה דמביעא ליה באיסור שניה, ודבריו, אבל באיסור ערה דאורייתא – תנן: כל שיכולה למאן ולא מיאנה צרתה חולצת ולא מתיבבמת.

דיא

זה הכלל: גט אחר מיאון – אסורה לחזור לו, מיאון אחר גט – מותרת לחזור לו. הממאנת באיש ונשאת לאחר, וגירשה; לאחר, ומיאנה בו; לאחר, וגירשה; זה הכלל: כל שרצאה הימנו בגט – אסורה לחזור לו, במיאון – מותרת לחזור לו. **גמרא** אלקא: אתי מיאון ומבטל גט, ורמינהי: הממאנת באיש ונשאת לאחר, וגירשה; לאחר, ומיאנה בו; לאחר, וגירשה; זה הכלל: כל שרצאה הימנו בגט – אסורה לחזור לו, במיאון – מותרת לחזור לו. אלקא לא אתי מיאון דחבריה ובטל גיטא דידה! אמר רב יהודה אמר שמואל: תברא, מי ששנה זו לא שנה זו. אמר רבא: ומאי קושיא? ודלקא מיאון דידה מבטל גט דידה, מיאון דחבריה לא מבטל גיטא דידה. ומאי שנה מיאון דחבריה דלא מבטל גיטא דידה, אידי דמפכת ברמיותיו וקריצותיו אזל משבש ומייתי לה, מיאון דידה נמי לא ליבטל גיטא דידה, דאידי דמפכת ברמיותיו וקריצותיו אזל משבש ומייתי לה! הא כבר שבשא ולא אישבשא. אלא אי קשיא – דחבריה אדחבריה קשיא: מיאנה בו והחזירה, נתן לה גט ונשאת לאחר, ונתארמלה או נתגרשה – אסורה לחזור לו. מעמא דנתארמלה או נתגרשה, הא מיאנה – מותרת לחזור לו. אלקא, אתי מיאון דחבריה ומבטל גיטא דידה. ורמינהי: הממאנת באיש ונשאת לאחר, וגירשה; לאחר, ומיאנה בו; זה הכלל: כל שרצאה ממנו בגט – אסורה לחזור לו, במיאון – מותרת לחזור לו. אלקא: לא אתי מיאון דחבריה ומבטל גיטא דידה! אמר רבי אלעזר: תברא, מי ששנה זו לא שנה זו. עולא אמר: בגון ששלשה בגיטין, דמחזיא כגדולה, מאן תנא? אמר רב יהודה אמר רב: מאי דכתיב "מימינו בכסף שתינו עצינו במחיר ובאו" – בשעת הפסקה נתבקשה הלכה זו: הרי שרצאה מראשון בגט ומשני במיאון, מהו שתחזור לראשון? שכרו אדם אחד בארבע מאות זוז, ושאלו את רבי עקיבא בבית האסורין, ואמר: את רבי יהודה בן בתייה בנציבין, ואמר רבי ישמעאל ברבי יוסי: לזו לא הוצרכנו, לאיסור ברת התרת, לאיסור לאו לא כל שכן? ברם, כך שאלו: הרי היתה אשת אחי אמו שהיא שנייה לו, ונשאה אחיו מאביו ומת, מהו שתמאן השתא ותעקרינהו לנישואין קמאי ותתייבם צרתה? יש מיאון לאחר מיתה במקום מצוה או לא? שכרו שני בני אדם בארבע מאות זוז, וכאו ושאלו את רבי עקיבא בבית האסורין, ואמר: את רבי יהודה בן בתייה בנציבין, ואמר: אמר רב יצחק בר אשיא: ומוזה רב שמותרת לאחיו של זה שנאסרה עליו. פשיטא, הוא ניהו דמפכת ברמיותיו וקריצותיו, אכל אחיו לא! מהו דתימא לינור האי אמו האי, קא משמע לן. ואיפא דאמרי אמר רב יצחק בר אשיא: כשם שאסורה לו, כך אסורה לאחיו. והא אינה מפכת ברמיותיהם ורמיותיהם! גזירה אחיו אמו הוא. **משנה** המגרש את האשה והחזירה – מותרת ליבם ורבי

זה הכלל – כלומר, אפילו פעמים הרבה גירשה והחזירה ומיאנה, אם נשאת לאחר מתוך גט – אסורה לחזור לו, מתוך המיאון – מותרת לחזור לו. **לאחר ומיאנה בו** – כלומר, חזרה ונשאת לשלישי ומיאנה בו. כל שרצאה ממנו בגט אסורה לחזור לו – אף על פי שרצתה משל אחרון במיאון לא בטליה גיטא דידה. ובגמרא פרכין רישא לסיפא. **גמרא תברא** – קשיין אהדרי. ומאי שנה מיאון דחבריה דלא מבטל גיטא – דקמא, לאישהרתי לה דלקא. דאידי דמפכת ברמיותיו ובקריצותיו – דקמא. אזיל ומשבש לה – עד דמאנת בבתרא, ומדהר לה. הא שבשא ולא אשבשא – שהרי לאחר גירושין החזירה, ולא יכול לפייסה שהעמוד עמו, ומיאנה בו. הילכך ליבא למיחש לה לשיבשא, וכן כל היוצאת במיאון לא חיישין לשיבשא, דמסתמא פייסה כי הואי גביה שלא תמאן, ולא אפייסה. אבל כי נישאת לאחר מתוך הגט – הולך ומפייסה, ואמר: מתחשך אני בגירושין, והיא אהבתה, שהי על כרחא יצתה ממנו, והילכך הדרה וממאנת בשני. הא מיאנה מותרת לחזור – לראשון. אלמא אתי מיאון דחבריה – ומגלה על קטנה, ומבטל גיטא. ששלשה בגיטין – שהרצאה גטא פעמים בגט, דמחזיא כגדולה, תו לא הדרא לחד מיניהו, דלא אתי מיאון דאחר לבטולי. אבל קודם שתשלש – אתי מיאון דחבריה ומבטל גיטא, ואי בעיא לאהדרה – מחדר לה. מאן תנא – דאמרן לעיל. מי ששנה זו לא שנה זו. בשעת הפסקה שנגזר שלא יעסקו בתורה. בכסף שתינו – על ידי שכירות לדמנה את רבי ישמעאל ברבי יוסי והתיר לא גרסין, אלא אדרב פליג ואמר: לא את זו אסור רבי עקיבא ורבי יהודה בן בתייה. ותנאי דקאמר – היינו רב ורבי ישמעאל, דרב נמי תנא הוא. לאיסור ברת – איסור אשת איש הקפעת ממנה בלא גט, אלמא איך משעה שלה כלום. לאיסור לאו – דמחזיר גרושתו – לא כל שכן, דגלי דקטנה היא ולא הוה גיטה כלום. אשת אחי תאם – שניה מדברי סופרים, גזירה משום אשת אחי האב שהיא ערוה. מהו שתמאן – בנישואין הראשונים, שלא תהא שניה לו, ותתייבם. אבל באישות דערה, כגון אשת אחיו מאמו קטנה, ומת ונשאה אחיו מנאבי – פשיטא לן דלא אתי מיאון דלאחר מיתה למישרי ערה לייבומה. ומוזה רב – אף על גב דלא אתי מיאון דחבריה ומבטל גיטא דידה, נהי דלדידה לא הדרה – אבל לגבי אחיו נתבטל, דלא תהיה גרושת אחיו. והא דקתני מתניתין: נתן לה גט אסורה בקרוביו – היכא דתו לא נפיק מאחרים במיאון, דלא איבטל גיטא דקמא. **פשיטא** – דהא תנן במתניתין: אתי מיאון ומבטל גיטא, ואפילו דידה לא אסרנא אלא אידי דמכרת ברמיותיו אזיל ומשבש לה. אבל אחיו – ליבא למימר הכי. מהו דתימא נינוור אחיו אמו הוא – דאי שריא ליה לאחיו, אמריה אחרון דבטל גיטא, ואחיו אחרון למינסב. **משנה** מותרת ליבם – ולא אמרין: נישואין הראשונים מפילים יבמה לפני יבם, והרי נאסרו עליו אותן נישואין בשעת שגירשה אחיו, והויה ליה גרושת אחיו. ורבי

התורה ניתנה לעשות שלום בעולם, שהוא עניין חיבור בורא ונברא.

אודהבת אותו ושהרי על כרחא יצתה ממנו) היא מתפתת וממאנת
בשני.
ומוסיף רבא: אלא אי קשיא – אם יש לך להקשות סתירה בדברי
המשנה, דתקריה אדחקריה קשיא – מדין אחד של מיאון בבעל
שמבטל גט שנתן לה חבירו שהיה בעלה, על דין אחד של מיאון
בבעל שלא מבטל גט שנתן לה חבירו שהיה בעלה, יש להקשות.
שנינו במשנה: מיאנה בו והחזירה ואחר כך נתן לה גט ונישאת לאחר,
ונתארמלה או נתגרשה מהשני, אסורה לחזור לו. מדייקת הגמרא:
מיאנה – הטעם שהיא אסורה לחזור לראשון, הוא משום
דנתארמלה או נתגרשה הא – אבל אם מיאנה בשני, מותרת לחזור
לו לראשון, אלא – מוכח מכאן, אחי מיאון דתקריה ומבטל גיטא
דידיה – שבא מיאון שמיאנה בחבירו ומבטל את הגט של הראשון,
ולכן מותר לראשון להחזירה. ודמיניה – ויש להקשות על כך ממה
ששינו בספא של משנתנו, קטנה המאנה פאיש והלכה ונישאת
לאחר ונגרשה, ונישאת לאחר ומיאנה בו, ושוב נישאת לאחר
וגירשה, זה הכלל, כל בעל שיצאה ממנו בגט אסורה לחזור לו, וכל
בעל שיצאה ממנו במיאון, מותרת לחזור לו. אלא – מוכח שלא
אחי מיאון דתקריה, ומבטל גיטא דידיה – שמיאון שמיאנה בחבירו
אינו מבטל את הגט שלו.
מתרצת הגמרא: אמר רבי אלעזר, תברא – שבידה, כלומר, אמנם
שני הדינים סותרים זה את זה, וצריך לומר שמי ששנה זו – התנא
ששנה דין זה, לא שנה זו – לא שנה את הדין השני, אלא תנא אחר
שנאו.
דרך נוספת ליישב המשנה: עולא אמר, את משנתנו שנה תנא אחד,
אלא שהדין בסיפא שמיאון בבעל זה אינו מבטל גט של חבירו,
מדובר בגין ששלישה בגיטין – ששלוש פעמים יצאה מבעלה בגט,
דמיחזיא בגדולה – באופן זה היא נראית בגדולה, ואין המיאון
באחד יכול לבטל את שלשת הגיטין של הבעלים הקודמים. אבל
גט שנתן בעל אחד או שני גיטין של שני בעלים, יכול מיאון בבעל
שלישי שאחריהם לבטלם, והראשונים רשאים להחזירה.
מבררת הגמרא: לפי תירוצו של רבי אלעזר, שאת משנתנו שנו
שני תנאים, מאן תנא – מי הם התנאים שנחלקו בדבר. אמר רב
יהודה אמר רב, מאי דתני – מה כוונת הפסוק המתאר את צרות
החורבן (איכה ה ד), 'מימינו כבסף שתינו עצינו כבזר ונא'. בשעת
הסכנה כשגורו שלא ללמוד תורה, נתבקשה – נשאלה הלכה זו,
הרי שיצאה מראשון בגט ומשני במיאון, מהו שתחזור לראשון, האם
המיאון של השני מבטל את הגט של הראשון או לא, ולא היתה
בידם תשובה. שיקרי אדם אחד בארבע מאות וזו ובזה התקיים
הפסוק 'מימינו בכסף שתינו', והיינו שהיו צריכים לשלם כסף רב
כדי ללמוד דבר תורה שנמשלה למים ושאלו על ידו את רבי
עקיבא שהיה אז בבית האסורין, ואמר. וכן שאלו את רבי יהודה בן
בתירה שהיה גר בגיבין, ואמר.
יש אומרים ששאלה אחרת נשאלו התנאים האלו: אמר רבי
ישמעאל ברבי יוסי, לשאלה זו לא הוצרכנו לתשובה, שהרי אם
לאיסור כרת של אשת איש, כלומר כל קטנה שנתקדשה ונישאה
והיא אשת איש האסורה לכל העולם באיסור כרת (מדרבנן), את
זה התרת – הפקעת על ידי המיאון של הקטנה בלי גט, הרי שעל
ידי המיאון הוברר שמעשה הקטנה אינם כלום, אם כן לאיסור לאו
של מחזיר גרושתו לא כל שכן שהמיאון מתירו על ידי שמגלה
שנישואיה והגט אינם כלום. ברם – אולם כך שאלו, הרי שקיימת
קטנה יתומה אשת שמעון שהיה אחי אמו של ראובן, שהיא שניה
לו – שאסורה על ראובן מדרבנן, ומת שמעון אחי אמו ונישאה לו
שהיה אחי של ראובן מאפי' ולא מאמו ולכן היתה מותרת לו. ומה
לוי אחיו מאביה, ועתה נפלה אשתו לפני ראובן (אחיו מאביו)
ליבום. יבמה זו אסורה על ראובן היבם משום שניה שהרי היתה
אשת שמעון אחי אמו, והספק הוא מהו שתקמן השתא – האם
יכולה היבמה למאן עתה לאחר מות שמעון בנישואיה איתו
ותעקרינה לגישואין קמאי – ותעקור למפרע את אותם הגישואים
הראשונים ושוב לא תהיה על ראובן ערוה, ותיתיבם (צרתה) לו.

זה הכלל, גם אחר מיאון אסורה לחזור לו, כלומר אף אם פעמים
רבות נשאה ויצאה ממנו וחזר ונשאה ושוב יצאה ממנו, פעם
יצאה ממנו בגט ופעם במיאון, אם לאחר שיצאה ממנו בגט הלכה
ונישאה לאדם אחר, ומת אותו אדם או גירשה, אסור לו להחזירה
כדין מחזיר גרושתו לאחר שנישאת לאחר. אבל מיאון אחר גם
מותרת לחזור לו, כלומר אבל אם לאחר שיצאה ממנו במיאון
הלכה ונישאה לאדם אחר, ומת אותו אדם או גירשה, מותר לו
להחזירה.
המאנה פאיש, ונישאת לאחר ונגרשה השני, וחזרה ונישאת לאחר
ומיאנה בו – בשנינו, ושוב נישאת לאחר ונגרשה השלישי, ועתה
רוצה לחזור לאחד מבעליה הראשונים, זה הכלל, כל מי שיצאה
המנו בגט, אף אם יצאה מהבא אחריו במיאון אסורה לחזור לו,
ואין אומרים שהמיאון של הבא אחריו מבטל את הגט שקיבלה
מהקודם לו, ועוקר את הנישואין הקודמים. וכל מי שיצאה ממנו
במיאון מותרת לחזור לו, לפי שהמיאון עוקר את הנישואין למפרע,
ואין זה מחזיר גרושתו.
גמרא
שנינו בתחילת המשנה: קטנה שנישאת ויצאה מבעלה בגט
והחזירה ומיאנה בו, ונישאת לאחר ומת אותו אדם או גירשה,
יכולה לחזור לראשון. אומרת הגמרא: אלא – מוכח מדברי
המשנה, אחי – (בא) מיאון של הנישואין השניים ומבטל את הגט
שקיבלה בנישואין הראשונים, והתברר שנישואיה היו מעשה
קטנה שאינם כלום. מקשה הגמרא: ודמיניה – יש להקשות על כך
ממה ששינו בספא, המאנה פאיש ונישאת לאחר ונגרשה, ושוב
נישאת לאחר ומיאנה בו, ושוב נישאת לאחר ונגרשה, זה הכלל, כל
שיצאה ממנו בגט, אסורה לחזור לו, וכל שיצאה ממנו במיאון,
מותרת לחזור לו. אלא – מוכח מכאן, לא אחי מיאון דתקריה –
שלא בא המיאון שמיאנה בחבירו ובטל גיטא דידיה – ומבטל את
הגט שלו, ואף שאחרי שהוא נתן לה גט היא מיאנה בנישואין של
חברו, אין אומרים שהמיאון בחבירו ביטל את הגט שלו.
מתרצת הגמרא: אמר רב יהודה אמר שמואל, תברא – שבידה,
כלומר, שני הדינים אכן סותרים זה את זה, וצריך לומר שמי ששנה
זו – התנא ששנה דין זה, לא שנה זו – לא שנה את הדין השני, אלא
תנא אחר שנאו.
הגמרא מביאה תירוצי אחר: אמר רבא, ומאי קושיא, ודלמא מיאון
דידיה מבטל גם דידיה – שמא מיאון מבטל גט דיוקא כשממאנת
בבעל שנתן לה את הגט, אבל מיאון דתקריה לא מבטל גיטא דידיה.
ומעתה, ברישא של המשנה מדובר שהיא מיאנה באותו בעל
שנתן את הגט, ולכן הגט בטל, ואילו בסיפא היא לא מיאנה בבעל
שנתן לה את הגט אלא בבעל אחר. ומבאר רבא: ומאי שנה מיאון
דתקריה ולא מבטל גיטא דידיה – ובמה שונה מיאון בבעל שלא
נתן את הגט שאינו מבטל, ממיאון בבעל שנתן את הגט שמבטל,
הלא בשני המקרים המיאון מגלה שהיא קטנה ואין מעשה כלום
וגיטה בטל. אלא אידי – על ידי דמקרת ברמיותו וקריעותו, אול
ומשכש ומייתי לה – על ידי רמיותו וקריעותו, בעלה יפתה אותה
למאן בשני ויחזיר אותה אליו. לכן תקון חכמים שהמיאון של
השני לא יבטל את הגט של הבעל הקודם, וממילא תהא אסורה
לו כדין מחזיר גרושתו. שואלת הגמרא: מיאון דידיה גמי לא ליבטל
גיטא דידיה – שגם מיאון באותו בעל שנתן לה בעבר גט לא יועיל,
ואם נישאת לאדם אחר תיאסר לחזור אליו, שכן יש לחשוש
דאידי – שעל ידי דמקרת ברמיותו וקריעותו, אול משכש ומייתי
לה – יפתנה שתמאן בבעלה השני ויחזירה אליו. משיבה הגמרא:
הא כבר ששכא ולא אישכשא – הלא כבר ניסה לפותתה ולא
התפתתה. כלומר אם לאחר שגירשה החזירה, מסתבר שהוא ניסה
לפותתה שתאסר אצלו ולא תמאן, והיא לא התפתתה ומיאנה בו,
לכן לא חוששים שלאחר שנישאת לאחר שיצליח לפותתה
שתמאן בבעלה שני ותחזור אליו. אבל כשגירשה ונישאה לאחר,
יש חשש שיפתנה ויאמר שהוא מתחרט שגירשה, ומחמת שהיא

1 וְרַבִּי אֱלֶעָזָר אוֹסֵר. וְכֵן הִתְנַחֵם אֶת הַתְּנוּמָה הַקְטָנָה שֶׁהִיָּתָה נִשְׁוֹאָה
2 לוֹ מִדְּרַבְנָן, וְהַחֲזִיקָה בֵּין בַּעֲדָה קְטָנָה וּבֵין אַחֲרָה שְׂגוּלָה, וּמֵת,
3 מוֹתֶרֶת לִיָּבֵם, כִּיּוֹן שֶׁשַּׁעַת הַמֵּיתָה הִיא הַקּוֹבַעַת אֶת מִצְוַת הַיָּבוֹם,
4 וְאִזּוּ הִיא הֵיחָת אֲשֶׁתוֹ. וְרַבִּי אֱלֶעָזָר אוֹסֵר. קָטָנָה שֶׁהִיא אֵכִיָּה וְהִיא
5 מְקוּדָּשֶׁת מִהַתּוֹרָה, וְנִתְנַחֲשָׁה בְּקִטְנוּתָהּ עַל יְדֵי אֵבִיָּה שֶׁקִּיבֵל אֶת
6 גִּטָּהּ, הִרִי הִיא בִּיתוּמָה בְּחַיֵּי הָאָב, וְשׁוֹב אֵין לוֹ זְכוּת לִקְבֹּל
7 קִידוּשִׁיהָ, וְאֵם הַחֲזִיקָה בַּעֲלָהּ הִרְאִישׁוֹן בַּעֲדָה קְטָנָה, וּמֵת וּנְפֹלָה
8 לִיָּבוֹם, דְּרַבִּי הֵבֵל אֲסוּרָה לִיָּבֵם, וְהִטַּעַם, כִּיּוֹן שֶׁמֵּהַתּוֹרָה הִיא גְרוּשָׁה
9 וְאִסוּרָה לֵאחֲזִיו הַיָּבוֹם, וְאֵף שֶׁהַחֲזִירָה, מִדִּין תּוֹרָה אֵינוֹ כְּלוֹם שֶׁהִרִי
10 אֵין לָהּ יָד לִקְבֹּל קִידוּשִׁיהָ, וְאֵף שֶׁחֲכָמִים תִּקְּנוּ לָהּ קִידוּשִׁין עַל יְדֵי
11 אִמָּה אוֹ אֲחִיָּה, מִכָּל מְקוֹם אֵין כַּח בְּקִידוּשִׁין דְּרַבְנָן לַעֲקוֹר אֶת
12 הָאִסוּר שֶׁל גְרוּשַׁת אֲחִיו, לְכַן לְכָל הַדְּעוֹת הִיא אִסוּרָה עַל הַיָּבוֹם.

גמרא

13 הגמרא דנה בטעמו של רבי אלעזר: אִמֶּר עֵיפָה [שם חכם] מַאי
14 מַעֲמָא – מַהוּ טַעְמוֹ דְּרַבִּי אֱלֶעָזָר שְׁאוּר לִיָּבֵם אֶת גְרוּשַׁת אֲחִיו
15 שֶׁהַחֲזִירָה, הוּאֵל עֲמָדָה עָלָיו שֶׁהָ אַחַת בְּאִסְרוֹ – כִּיּוֹן שֶׁהִיא פֶּרֶק
16 זֶמֶן אֶחָד שָׁבוּ נִאֲסָרָה עַל הַיָּבוֹם בְּאִסְרוֹ כֵּרֶת כִּשְׁהִיָּתָה גְרוּשָׁה, שׁוֹב
17 אֵינָה נִיתֶרֶת מֵאוּתוֹ אִסוּר אֵף שֶׁהַחֲזִירָה וְכִשְׁמַת הִיָּתָה אֲשֶׁתוֹ.
18 מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא: אִמְרוּ לִיה רַבָּנִי עֵיפָה, אִי הָכִי – אִם זֶהוּ טַעְמוֹ שֶׁל
19 רַבִּי אֱלֶעָזָר, חֲלִיצָה נִמִּי לֹא תִּפְקֵי – גַּם חֲלִיצָה לֹא תִּצְטָרֵךְ שֶׁהִרִי
20 הִיא כְּכָל הָעִרְוִית שִׁפְטוֹרוֹת מִחֲלִיצָה וַיָּבוֹם. וְכִי תִּפְקֵא הָכִי נִמִּי
21 שֶׁהִיא פְטוּרָה אֵף מִחֲלִיצָה, וְהִתְנַחֵם – וְהִרִי שְׁנִינוּ בְּבִרְיָתָא, מִשּׁוּם
22 דְּרַבִּי אֱלֶעָזָר אִמְרוּ, אֲשֶׁה שְׁנִתְגַּרְשָׁה וְהַחֲזִירָה בַּעֲלָהּ וּמֵת בְּלִי בָנִים,
23 חוֹלְצָת. תְּשׁוּבָת עֵיפָה לְחֲכָמִים: אֵלָּא אִמֶּר עֵיפָה, רַבִּי אֱלֶעָזָר לֹא
24 יִדְּגָנָא מַאי מַעֲמָא – אֵינִי יוֹדַע אֶת טַעְמוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלֶעָזָר.

25 בִּיאוֹר אַחֵר בְּדַבְרֵי רַבִּי אֱלֶעָזָר: אִמֶּר אֲבִי, הֵינִי מַעֲמָא דְּרַבִּי אֱלֶעָזָר
26 שְׁאוּרָה לְהַתִּיבֵם וּמְצַרִּיכָה חֲלִיצָה, מִסְּפָקָא לִיה – רַבִּי אֱלֶעָזָר
27 מְסוּפֵק, אִי מִיתָה מִסְּפָלָה, כְּלוֹמַר הָאֵם שַׁעַת הַמֵּיתָה הִיא הַמֵּיתָה
28 אֶת אִסוּר אֲשֶׁת אַח וְקוֹבַעַת אֶת מִצְוַת יָבוֹם, אִי נִשְׁוֹאֵן הָרִאשׁוֹנִים
29 מִסְּפָלִים – קוֹבַעִים אֶת מִצְוַת הַיָּבוֹם. וּמִבְּאֵרֶת הַגְּמָרָא: אִי שַׁעַת
30 הַמֵּיתָה מִסְּפָלָה – קוֹבַעַת אֶת הַיָּבוֹם, הֵלָא אוֹ הִיא הֵיחָת אֲשֶׁתוֹ וְהָא
31 רְבִי קָמִיָּה לִיָּבוֹם – וְהִיא נּוֹפֶלֶת לִפְנֵי לִיָּבוֹם. אוֹלָם אִי נִשְׁוֹאֵן
32 הָרִאשׁוֹנִים מִסְּפָלִים – קוֹבַעִים אֶת הַיָּבוֹם, בְּאוֹפֶן שֶׁבַּעֲלָה גִירָשָׁה
33 וְהַחֲזִירָה, הַנִּשְׁוֹאֵן הָרִאשׁוֹנִים כְּבָר אֵינֶם יְכוּלִים לִקְבֹּעַ אֶת הַיָּבוֹם
34 שֶׁהִרִי הָא עֲמָדָה עָלָיו שֶׁהָ אַחַת בְּאִסְרוֹ כִּשְׁהִיָּתָה גְרוּשָׁה, וְנִאֲסָרָה
35 עָלָיו עוֹלָמִית, וְאִנֶּמֶם הִיוּ אַחֵר כִּךְ נִשְׁוֹאֵן שְׁנִיִּים, אוֹלָם אֵלָּה אֵינֶם
36 קוֹבַעִים אֶת הַיָּבוֹם. מִחֲמַת הַסֵּפֶק הַצָּרִיךְ אוֹתָהּ רַבִּי אֱלֶעָזָר חֲלִיצָה.
37 בִּיאוֹר נּוֹסֵף בְּדַבְרֵי רַבִּי אֱלֶעָזָר: רַבָּא אִמְרוּ, הֵינִי מַעֲמָא דְּרַבִּי
38 אֱלֶעָזָר דְּמִיתָה מִסְּפָלָה, וְלִפְקֵיךְ מִנְּקִיר אֶת מוֹתֶרֶת אֵף לְהַתִּיבֵם,
39 וְיִחוּ – אוֹלָם הֵבֵל בְּקִיָּאִין בְּגִירוּשִׁין כְּלוֹמַר, כֹּאשֶׁר אֲשֶׁה מִתְגַּרְשָׁת
40 מִתְפַּרְסֵם הַדְּבָר הַכֵּל יוֹדַעִים שְׁנִתְגַּרְשָׁה לֵאחֲרָה הַנִּשְׁוֹאֵן
41 הָרִאשׁוֹנִים, וְאֵין הֵבֵל בְּקִיָּאִין בְּחֻזְרָה שְׁחֹזַר וְנִשְׁאָה פַּעַם שְׁנִיָּה, וְיִשׁ
42 חֲשֵׁשׁ שִׁיאֲמָרוּ שֶׁהוּא מֵיִיבֵם גְרוּשַׁת אֲחִיו. הַגְּמָרָא תִּמְחָה: אֲדַרְבֵּי
43 – לְהִיפָךְ, הַחֲזִיקָה לֵאחֲרָה הַגִּירוּשִׁין, בֵּינָן דְּתִּבְכָּא תוֹתִיָּה אִית לִיה קִלְכָּא
44 – כִּיּוֹן שֶׁהִיא יוֹשֶׁבֶת תַּחְתּוּי, יֵשׁ קוֹל לְדַבֵּר וּמִתְפַּרְסֵם יוֹתֵר
45 מִגִּירוּשִׁין. מִתְרַצָּה הַגְּמָרָא: מִי לֹא עֲסִיקֵין – וְכִי לֹא יִתְכֵן שִׁמְדוֹבֵר
46 כֹּאן בְּאוֹפֶן דְּאֲדִירָתָה בְּאוֹרְתָא וְשִׁכְבִּי בְּצִפְרָא – שֶׁהַחֲזִירָה בְּלִילָה
47 וּמֵת בְּבֶקֶר, וְעִידִין לֹא הַתְּפַרְסֵם הַדְּבָר שֶׁהַחֲזִירָה, וְרַבִּי אֱלֶעָזָר
48 אוֹסֵר לִיָּבֵם רַק בְּאוֹפֶן כֹּזֵה שֶׁלֹּא הִיָּה קוֹל לְנִשְׁוֹאֵן הַשְּׁנִיִּים.

49 בִּיאוֹר נּוֹסֵף בְּדַבְרֵי רַבִּי אֱלֶעָזָר: רַב אִישִׁי אִמְרוּ, הֵינִי מַעֲמָא דְּרַבִּי
50 אֱלֶעָזָר שְׁאוּרָה לְהַתִּיבֵם וּמְצַרִּיכָה חֲלִיצָה, דְּנָזֵר הִנִּי – שֶׁכֵּן הוּא
51 גּוֹזֵר בְּמִי שֶׁגִּירָשׁ אֲשֶׁתוֹ הַגְּדוּלָה וְהַחֲזִירָה וּמֵת מִשּׁוּם קְטָנָה וְתוּמָה
52 בְּחַיֵּי הָאָב וְהַחֲזִיקָה, הַמּוּבָא בְּסוּף הַמִּשְׁנָה, וְאֵם יִתִּירוֹ גְּדוּלָה
53 לְהַתִּיבֵם יִתִּירוֹ גַּם בִּיתוּמָה קְטָנָה, וְשֵׁם לְכָל הַדְּעוֹת אִסוּרָה
54 לְהַתִּיבֵם מִן הַתּוֹרָה.

55 מוֹסִיפָה הַגְּמָרָא: הָכִי נִמִּי מִסְּתַבְרָא – וְכִךְ גַּם מִסְּתַבֵּר שֹׁזֵה טַעְמוֹ שֶׁל
56 רַבִּי אֱלֶעָזָר, מִדְּקָתָנִי – מִמַּה שֶׁשְׁנִינוּ בְּסִיפָא שֶׁל הַמִּשְׁנָה, קָטָנָה
57 שֶׁהִיא אֵכִיָּה וְנִתְנַחֲשָׁה, דִּינָה בִּיתוּמָה בְּחַיֵּי הָאָב, כְּלוֹמַר אֵין

58 לְאֵבִיָּה עוֹד זְכוּת בָּהּ לִקְבֹּל אֶת קִידוּשִׁיהָ, וְאֵם הַחֲזִיקָה בַּעֲדָה
59 קְטָנָה וּמֵת, דְּרַבִּי הֵבֵל שְׁאוּרָה לִיָּבֵם, וְקִשָּׁה הִיא מַאי לְמִיָּקָרָא – מַה
60 בָּא הַתָּנָא לְהַשְׁמִיעֵנוּ, פְּשִׁטָּא – פְּשׁוּט הוּא שְׁאוּרָה לִיָּבֵם, שֶׁהִרִי
61 מִהַתּוֹרָה הִיא גְרוּשַׁת אֲחִיו, וְהַחֲזִירָה אֵינָה אֵלָּא מִדְּרַבְנָן, וְאֵין
62 בְּכוּחַם שֶׁל נִישְׁוֹאֵן דְּרַבְנָן לְבַטֵּל דִּין גְרוּשַׁת אֲחִיו מִהַתּוֹרָה. אֵלָּא
63 לְאוּ הָא קָא מַשְׁמַע לָן – אֵלָּא וְדָאִי זֹאת רִצְתָה הַמִּשְׁנָה לְהַשְׁמִיעֵנוּ,
64 מַעֲמָא דְּרַבִּי אֱלֶעָזָר, הַסּוֹבֵר שֶׁגַּם כֹּאשֶׁר הַגִּירוּשִׁין הֵם מִדְּרַבְנָן וְכֹמוֹ
65 בְּמִקְרָם הָרִאשׁוֹנִים בְּמִשְׁנָה, אִסוּרָה לְהַתִּיבֵם, הוּא מִשּׁוּם דְּנָזֵר
66 הִנֵּךְ מִשּׁוּם הָאִי – בְּאוֹפֶנִים שֶׁהַגִּירוּשִׁין דְּרַבְנָן שְׁמָא יִתִּירוֹ גַּם
67 בְּמִקְרָה שֶׁהַגִּירוּשִׁין מִהַתּוֹרָה. מִסְּקֵנָה הַגְּמָרָא: שְׁמַע מִיָּנָה – אֲכַן
68 מוֹכַח שֹׁזֵה טַעְמוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלֶעָזָר.

69 הַגְּמָרָא מְבִיאָה רֵאשִׁיָּה לְתִירוּצוֹ שֶׁל רַב אִישִׁי תִּנְיָא בְּבִרְיָתָא בְּזוֹתִיָּה
70 דְּרַב אִישִׁי, מוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי אֱלֶעָזָר בְּקָטָנָה שֶׁהִיא אֵכִיָּה
71 וְנִתְנַחֲשָׁה, וְהִרִי הִיא בִּיתוּמָה בְּחַיֵּי הָאָב, וְהַחֲזִיקָה וּמֵת וּנְפֹלָה לִיָּבוֹם
72 לִפְנֵי אֲחִיו, שְׁאוּרָה לִיָּבֵם, מִפְּנֵי שְׁגִירוּשִׁיהָ גִירוּשִׁין נְמוּרִין מִן
73 הַתּוֹרָה, וְאֵין הַחֲזִיקָה הַזֶּה מְקוּרָה מִהַתּוֹרָה אֵלָּא מִדְּרַבְנָן. בְּמָה
74 דְּרַבִּים אִמְרוּ, שְׁגִירוּשָׁה בְּשִׁחָיָה קָטָנָה שְׁגִירוּשָׁה מִהַתּוֹרָה,
75 וְהַחֲזִיקָה בְּשִׁחָיָה קָטָנָה וּמֵת בַּעֲדָה קְטָנָה שְׁקִידוּשִׁיהָ מִדְּרַבְנָן, אֲכָל
76 גִּירוּשָׁה בְּשִׁחָיָה קָטָנָה וְהַחֲזִיקָה בְּשִׁחָיָה גְּדוּלָה, שֶׁגַּם קִידוּשִׁיהָ הַשְּׁנִיִּים
77 מִהַתּוֹרָה, אִי נִמִּי – אוֹ גַּם בְּאוֹפֶן שֶׁהַחֲזִיקָה בְּשִׁחָיָה עִידִין קָטָנָה וְגְדוּלָה
78 וְאֵלָּו וּבֹא עֲלֶיהָ לְאַחֵר שְׂגוּלָה, שֶׁכֵּךְ נַעֲשֶׂה קִידוּשִׁיהָ מִהַתּוֹרָה,
79 וְכִי נְפֹלָה לִפְנֵי לִיָּבוֹם, אוֹ חוֹלְצָת אוֹ מְתִיבָמָת, זוֹ שִׁיטָּה
80 חֲכָמִים. מִשּׁוּם רַבִּי אֱלֶעָזָר אִמְרוּ, גַּם כֹּאשֶׁר קִידוּשִׁיהָ הַשְּׁנִיִּים
81 מִהַתּוֹרָה חוֹלְצָת וְלֹא מְתִיבָמָת. וּמִתּוֹךְ שֶׁהַבְּרִיָּתָא כְּתִבָּה בְּתַחֲלִילָה
82 שֶׁמוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי אֱלֶעָזָר שִׁיתוּמָה בְּחַיֵּי הָאָב אִסוּרָה לִיָּבֵם,
83 מִשְׁמַע שֶׁגַּם רַבִּי אֱלֶעָזָר עֵסֶק בְּהַלְכָּה זוֹ, וְעַל כִּרְחָךְ שִׁמְחַמֵּת הַלְכָּה
84 זוֹ אִסֵּר רַבִּי אֱלֶעָזָר גַּם בְּאוֹפֶנִים אַחֲרִים.

85 הַגְּמָרָא דְּנָה בְּשִׁיטָּת רַבִּי אֱלֶעָזָר: בְּמָה מִיָּנָה – שָׁאֵל מִמֶּנּוּ רַבָּא מִרְבִּי
86 נַחֲמָן, לְדַעַת רַבִּי אֱלֶעָזָר שְׂגוּלָה שֶׁנִּתְגַּרְשָׁה וְהַחֲזִירָה אִסוּרָה
87 לְהַתִּיבֵם, צִרְתָּה שֶׁלֹּא גִירָשָׁה מְדוּ – הָאֵם אֵין מוֹתֶרֶת לְהַתִּיבֵם,
88 אוֹ שְׁמָא נִגְזוֹר צִרְתָּה שֶׁלֹּא הַתְּגַרְשָׁה מִשּׁוּם אֲשֶׁתוֹ שֶׁהַתְּגַרְשָׁה.
89 אִמֶּר לִיה רַב נַחְמָן לְרַבָּא, הִיא גּוֹפָה גּוֹיָה – הִרִי גְדוּלָה שְׁגִירוּשָׁה
90 וְהַחֲזִירָה, הִיא בַּעֲצָמָה אֵינָה אִסוּרָה אֵלָּא מִחֲמַת גִּזְרָה מִשּׁוּם
91 קְטָנָה יִתוּמָה בְּחַיֵּי הָאָב שְׁגִירוּשָׁה וְהַחֲזִירָה, וְאֵין נִיקוּם וְנִיגוּזֵי גִזְרָה
92 לְגִזְרָה – וְכִי נַעֲמִיד וְנִגְזוֹר גִּזְרָה עַל גִּזְרָה וְנִאֲסוּר גַּם אֶת צִרְתָּה.
93 מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא: וְהָא תִּנְיָא – וְהִרִי שְׁנִינוּ בְּבִרְיָתָא, מִשּׁוּם רַבִּי אֱלֶעָזָר
94 אִמְרוּ הִיא וְצִרְתָּה חוֹלְצָת, וְיִשׁ לְתוּמָה, הִיא וְצִרְתָּה מִסְּפָקָא דְּעָתָךְ –
95 וְכִי יַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁתִּתְּנֶיךָ חוֹלְצוֹת, הִרִי וְדָאִי שְׁחֲלִיצָת אַחַת
96 מִזֶּן פּוֹטֶרֶת חֲבֵרָתָה, אֵלָּא לְאוּ – אֵלָּא וְדָאִי זוֹ כּוֹנֶנֶת הַבְּרִיָּתָא, אוֹ
97 הִיא אוֹ צִרְתָּה חוֹלְצָת, הִרִי שְׂרָבִי אֱלֶעָזָר גּוֹזֵר גַּם בְּצִרְתָּה שְׁחֲלִיצָת
98 וְלֹא מְתִיבָמָת, וְלֹא כִרַב נַחְמָן שְׁאֲמַר שְׂרָבִי אֱלֶעָזָר צִרְתָּה
99 מְתִיבָמָת. מִתְרַצָּה הַגְּמָרָא: לְאוּ תְּרוּצִי קְמַתְרָצָה – וְכִי לֹא הוֹקֵשָׁה
100 לֶךְ לִשׁוֹן הַבְּרִיָּתָא וְהוֹצַרְכָת לְפָרֶשׁ אֶת כּוֹנֶנֶתָה, וְאֵם כֵּן תִּרְצִין הָכִי
101 – תִּתְרַץ כִּךְ, הִיא – הַגְּדוּלָה שְׁגִירוּשָׁה וְהַחֲזִירָה חוֹלְצָת, אֲבָל צִרְתָּה
102 אוֹ חוֹלְצָת אוֹ מְתִיבָמָת.

משנה

103 משנתנו דנה בשני אחים שנשאו שתי אחיות שחת מהם או
104 שניהם היו בנישואין דרבנן ומת אחד מהם: שְׁנֵי אֲחִין שֶׁהָיוּ נִשְׁוֹאֵן
105 לְשִׁתֵּי אֲחִיות יְתוּמוֹת קָטָנוֹת שְׁקִידוּשִׁיהֶן מִדְּרַבְנָן, וְכִי בַּעֲלָה שֶׁל
106 אַחַת מֵהֶן בְּלֹא בָנִים, הָלָזוּ תֵּצֵא – זוֹ שְׁמַת בַּעֲלָה מוֹתֶרֶת לְשׁוֹק בְּלֹא
107 חֲלִיצָה וַיָּבוֹם, מִשּׁוּם שֶׁהִיא עֵרֹת אֲחוֹת אִשָּׁה מִדְּרַבְנָן, וְכֵן הִדִּין
108 בְּשִׁתֵּי אֲחִיות חֲרָשׁוֹת, שֶׁגַּם נִישְׁוֹאִי חֲרָשָׁת אֵינֶם אֵלָּא מִדְּרַבְנָן, וְאֵין
109 אַחַת מֵהֶן מְתִיבָמָת כְּשֶׁדִּבְּרַם נְשׁוּי לֵאחֲוֹתָה הַחֲרָשָׁת.
110 שְׁנֵי אֲחִין שֶׁהָיוּ נִשְׁוֹאִים לְשִׁתֵּי אֲחִיות, אַחַת גְּדוּלָה שְׁנִישׁוּאִיהָ
111 מִהַתּוֹרָה, וְאַחַת קָטָנָה שְׁנִישׁוּאִיהָ מִדְּרַבְנָן, וְכִי בַּעֲלָה שֶׁל קָטָנָה
112 וּנְפֹלָה לִפְנֵי בַּעֲלָה שֶׁל הַגְּדוּלָה לִיָּבוֹם, תֵּצֵא הַקָּטָנָה מִשּׁוּם אֲחוֹת
113 אִשָּׁה וּפְטוּרָה מִיָּבוֹם וְחֲלִיצָה. מֵת בַּעֲלָה שֶׁל גְּדוּלָה וּנְפֹלָה הַגְּדוּלָה
114 לִפְנֵי בַּעֲלָה שֶׁל הַקְטָנָה לִיָּבוֹם. וְהִרִי לִיָּבוֹם יֵשׁ זִיקָה מִהַתּוֹרָה לֵאחֲוֹת

יבמות. פרק שלושה עשר – בית שמאי דף קט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קצה רש"י תוספות

ורבי אלעזר אומר – מפרש טעמא בגמרא. וכן חמשה היתומה – קטנה שהשיאה אמה ואחיה, והחזירה בין בקטנותה בין בגדולתה – מותרת ליבם, כדאמר דמיתה מפלת, ובשעת מיתה היתה אשתו. קטנה שהשיאה אביה ונתגרשה – בקטנותה, וקבל אביה גיטה, כדאמר בפרק "נערה שנתפתתה" (כתובות מזו, ב) ומקבל את גיטה, הרי היא כיתומה בחיי האב, אף על פי שאביה חי הוא –

היא כיתומה לענין קידושין, דשוב אין לו כח לקבל קידושיה. כדאמר הנה: אם משהשיאה – אין לאביה רשות בה. והחזירה בקטנותה אסורה ליבם – אם מת בקטנותה, ואפילו לרבנן, דגירושיה גירושין גמורין ואין חזרתה חזרה גמורה, דקידושין קטנה אינן כלום, והאיל ופקע זכות אב והיא אין לה יד, והוא לא כגרושה דעומדת. גמרא עיפה – שם חכם. שעה אחת – באיסור גרושת אחיו, מי לא עסקין – מי לית לאוקומי נמי מתניתין בחבי, דדימנין דהוי הכי דגור הנך – כל מוחזרת גור משום יתומה בחיי האב, דאמרין במתניתין דלאחר חזרתה הרי היא כגרושה. פשיטא – דהואיל ואין לאביה רשות בה, והיא קטנה – אין חזרתה חזרה, והרי היא כגרושה. אלא להכי תנייה במתניתין, לאשמועינן דטעמא דקמייתא משום הא. במה דברים אמורים – דחכמים מודים כשגרושה כשהיא קטנה וקבל אביה גיטה והחזירה כשהיא קטנה, דאין כח לא לאביה ולא לה לקדשה, ונת כשהיא קטנה, ולא בעלה משגולה דתהוי ביאה משגולה קידושין, ונרלה אצל – אמרין: סתם ביאה ראשונה משגולה קידושין הן. משום רבי אלעזר אמרי בו' – ומדקתני לעיל: ומודים חכמים לרבי אלעזר כיתומה בחיי האב – אלמא איירי בה רבי אלעזר, דטעמא דבאחרנייתא משום הא. צרתה – דמוחזרת גדולה לרבי אלעזר מהו. היא נופא גיירה – משום יתומה בחיי האב. גיירה לגיירה – צרתה אשו היא. היא חולצת – אם בא יבם לחזקת לה – חולצת ופוטרת צרתה, ולא מתייבמת. אבל אם נזקק לצרתה – או חולצת או מתייבמת, והיא נפטרת. משנה תצא משום אחות אשה – ופוטרה מחליצה ומייבום. סת בעלה של גדולה – ונפלה לפני בעל הקטנה – וזקתה של גדולה שהיא מן התורה אוסרת הקטנה עליו, דנישואיה מדרבנן, ולא אלימא לאפקועי זיקא דאורייתא, והוא לא אחות וזקוקה, ומה יעשו רבי אלעזר אומר מלמדיו הקטנה שתמאן בו – ותעקר נישואיה, ויזא מייבם את הגדולה. רבן גמליאל אומר – אין זקתה אוסרת את זו. דרבן גמליאל סובר אין זיקה, כלומר: לא אלימא זיקה, כדפירשתי בפרק "רבן גמליאל" (יבמות נא.א), הלכך, אם מיאנה – מיאנה, ותתייבם גדולה, ואם לאו – תמתין קטנה אצל עד שתגדיל, ויהיו נישואיה גמורין, ותצא הלזו משום אחות אשה. אבל מיהלץ לגדולה – לא דפסל את הקטנה עליו משום אחות חלוצה. אי לו – או לו, מוציא את אשתו בנש – ואין מלמדיו אותה למאן, כדאמר בגמרא: יתרחק אדם מן המיאונין, ומיתב נמי לא יתבה תותיה, דקסבר: יש זיקה, אלא תצא בנש, וזו לא תתייבם – משום אחות גרושה, אלא תצא בחליצה. גמרא ומי שרי – ללמד קטנה שתמאן, וידבק אדם בו' – מפרש טעמא דבולדו לקמן. מן ערבון – שלא ידא ערב. כאבא שאול – פרק "החולץ": הכונס יבמתו לשם ניש וכו'.

היא גופה גיירה ואנן ניקום ונגזור גיירה לגיירה – פירש בקונטרס: היא גופה גיירה, משום יתומה בחיי האב. ואין נראה לרבינו יצחק, דהא רב אשי הוא דאמר להאי טעמא, ולא רבא? אלא יש לפרש: היא גופה גיירה – שמא יאמרו העולם ייבם גרושת אחיו, לפי שהכל בקיאין בגירושין ואין הכל בקיאין בחזרה, כדאמר רבא לעיל. ולאו דוקא קאמר גיירה לגיירה, דלא שייך הכא. אלא כלומר: אינה אלא איסורא דרבנן.

ויתרחק מן המיאונים – פירש רבינו חננאל בריש פירקין (יבמות קז, ב) בשם גאון: דאין לקדש יתומה עד שיביאו ראייה שהיא בוגרת, כדי להתרחק מן המיאונים. והא דתקינו לה רבנן נישואין כדאמר לקמן (קז, ב) – צריך לומר לדברי הגאון דהיינו דוקא היכא שיש לחוש שלא ינתנו בה מנהג הפקר. ומיהו, מהכא אין לו ראייה אלא שלא ילמדוה למאן, איתא

אלעזר: מספקא ליה אי מיתה מפלת, אי נשואין הראשונים מפילים. אי מיתה מפלת – הא רמיא קמיה לייבום, אי נשואין הראשונים מפילים – הא עמדה עליו שעה אחת באיפור. רבא אמר: לעולם פשיטא לרבי אלעזר דמיתה מפלת. ומיהו, הכל בקיאין בגירושין ואין הכל בקיאין בחזרה. אדרבה: חזרה, כיון דיתבא תותיה אית ליה קלא! מי לא עסקין דאחזרה באותה ושכיב בצפרא. רב אשי אמר: היינו מעמא דרבי אלעזר: דגור הני משום יתומה בחיי האב והחזירה. הכי נמי מסתברא, מדקתני סיפא: קטנה שהשיאה אביה ונתגרשה – כיתומה בחיי האב, והחזירה – דברי הכל שאסורה ליבם. האי מאי למימרא? פשיטא! אלא לאו הא קא משמע לן: מעמא דרבי אלעזר דגור הנך משום הא, שמע מינה. תניא כותיה דרב אשי, מודים חכמים לרבי אלעזר בקטנה שהשיאה אביה ונתגרשה – הרי היא כיתומה בחיי האב, והחזירה – שאסורה ליבם, מפני שגירושיה גירושין גמורין ואין חזרתה חזרה גמורה. במה דברים אמורים – שגירשה כשהיא קטנה והחזירה כשהיא קטנה, אבל גירשה כשהיא קטנה והחזירה כשהיא גדולה, אי נמי החזירה כשהיא קטנה, ונרלה אצלו וזכת – או חולצת או מתייבמת. משום רבי אלעזר אומר: חולצת ולא מתייבמת. בעא מיניה רבא מרב נחמן: צרתה מהו? אמר ליה: היא גופה גיירה, ואנן ניקום ונגזור גיירה לגיירה?! והא תניא, משום רבי אלעזר אומר: היא וצרתה חולצת. היא וצרתה סלקא דעתך? אלא לאו – או היא או צרתה חולצת?! לאו תרצוי קמתרצת? תריץ הכי: היא חולצת. צרתה – או חולצת או מתייבמת. משנה שני אחין נשואין לשתי אחיות קטנות, וזכת בעלה של אחת מהן – הלזו תצא משום אחות אשה. וכן שתי חרשות. גדולה וקטנה, מת בעלה של קטנה – תצא הקטנה משום אחות אשה. מת בעלה של גדולה – רבי אלעזר אומר: מלמדיו את הקטנה שתמאן בו, רבן גמליאל אומר: אם מיאנה – מיאנה, ואם לאו – תמתין עד שתגדיל, ותצא הלזו משום אחות אשה. רבי יהושע אומר: אי לו על אשתו, אי לו על אשת אחיו. מוציא את אשתו בגט ואשת אחיו בחליצה. גמרא ומי שרי? והתני בר קפרא: לעולם ידבק אדם בשלשה דברים ויתרחק משלשה דברים. ידבק בשלשה דברים: בחליצה, ובהבאת שלום, ובחפרת גדרים. ויתרחק משלשה דברים: מן המיאון, ומן הפקדונות, ומן הערבונות! מיאון דמצוה שאני. גופא, תני בר קפרא: לעולם ידבק אדם בשלשה דברים: בחליצה – כאבא שאול, דתניא, אבא שאול אומר: הפונם את יבמתו לשם נוי, לשם אישות, לשם דבר אחר – באילו פוגע בערות, וקרוב בעיני להיות הולד ממזר. בהבאת שלום – דכתבי: "בנש שלום ורדהו" ואמר

אלעזר: מספקא ליה אי מיתה מפלת, אי נשואין הראשונים מפילים. אי מיתה מפלת – הא רמיא קמיה לייבום, אי נשואין הראשונים מפילים – הא עמדה עליו שעה אחת באיפור. רבא אמר: לעולם פשיטא לרבי אלעזר דמיתה מפלת. ומיהו, הכל בקיאין בגירושין ואין הכל בקיאין בחזרה. אדרבה: חזרה, כיון דיתבא תותיה אית ליה קלא! מי לא עסקין דאחזרה באותה ושכיב בצפרא. רב אשי אמר: היינו מעמא דרבי אלעזר: דגור הני משום יתומה בחיי האב והחזירה. הכי נמי מסתברא, מדקתני סיפא: קטנה שהשיאה אביה ונתגרשה – כיתומה בחיי האב, והחזירה – דברי הכל שאסורה ליבם. האי מאי למימרא? פשיטא! אלא לאו הא קא משמע לן: מעמא דרבי אלעזר דגור הנך משום הא, שמע מינה. תניא כותיה דרב אשי, מודים חכמים לרבי אלעזר בקטנה שהשיאה אביה ונתגרשה – הרי היא כיתומה בחיי האב, והחזירה – שאסורה ליבם, מפני שגירושיה גירושין גמורין ואין חזרתה חזרה גמורה. במה דברים אמורים – שגירשה כשהיא קטנה והחזירה כשהיא קטנה, אבל גירשה כשהיא גדולה, אי נמי החזירה כשהיא קטנה, ונרלה אצלו וזכת – או חולצת או מתייבמת. משום רבי אלעזר אומר: חולצת ולא מתייבמת. בעא מיניה רבא מרב נחמן: צרתה מהו? אמר ליה: היא גופה גיירה, ואנן ניקום ונגזור גיירה לגיירה?! והא תניא, משום רבי אלעזר אומר: היא וצרתה חולצת. היא וצרתה סלקא דעתך? אלא לאו – או היא או צרתה חולצת?! לאו תרצוי קמתרצת? תריץ הכי: היא חולצת. צרתה – או חולצת או מתייבמת. משנה שני אחין נשואין לשתי אחיות קטנות, וזכת בעלה של אחת מהן – הלזו תצא משום אחות אשה. וכן שתי חרשות. גדולה וקטנה, מת בעלה של קטנה – תצא הקטנה משום אחות אשה. מת בעלה של גדולה – רבי אלעזר אומר: מלמדיו את הקטנה שתמאן בו, רבן גמליאל אומר: אם מיאנה – מיאנה, ואם לאו – תמתין עד שתגדיל, ותצא הלזו משום אחות אשה. רבי יהושע אומר: אי לו על אשתו, אי לו על אשת אחיו. מוציא את אשתו בגט ואשת אחיו בחליצה. גמרא ומי שרי? והתני בר קפרא: לעולם ידבק אדם בשלשה דברים ויתרחק משלשה דברים. ידבק בשלשה דברים: בחליצה, ובהבאת שלום, ובחפרת גדרים. ויתרחק משלשה דברים: מן המיאון, ומן הפקדונות, ומן הערבונות! מיאון דמצוה שאני. גופא, תני בר קפרא: לעולם ידבק אדם בשלשה דברים: בחליצה – כאבא שאול, דתניא, אבא שאול אומר: הפונם את יבמתו לשם נוי, לשם אישות, לשם דבר אחר – באילו פוגע בערות, וקרוב בעיני להיות הולד ממזר. בהבאת שלום – דכתבי: "בנש שלום ורדהו" ואמר

נא.א), הלכך, אם מיאנה – מיאנה, ותתייבם גדולה, ואם לאו – תמתין קטנה אצל עד שתגדיל, ויהיו נישואיה גמורין, ותצא הלזו משום אחות אשה. אבל מיהלץ לגדולה – לא דפסל את הקטנה עליו משום אחות חלוצה. אי לו – או לו, מוציא את אשתו בנש – ואין מלמדיו אותה למאן, כדאמר בגמרא: יתרחק אדם מן המיאונין, ומיתב נמי לא יתבה תותיה, דקסבר: יש זיקה, אלא תצא בנש, וזו לא תתייבם – משום אחות גרושה, אלא תצא בחליצה. גמרא ומי שרי – ללמד קטנה שתמאן, וידבק אדם בו' – מפרש טעמא דבולדו לקמן.

ואמר

על-ידי-קיום המצוות נעשה הדבר הגשמי כלי לאלוקות.

ממאמר פרשת קורח ה'תשכ"ז

אתיא רדיפה רדיפה — אבל מדכתיב לעיל: 'מִי הַיֵּשׁ הַחֹפֵץ חַיִּים' וגו' — לא מצי דיין, דלמא קאי אבולא פרשאת: 'צַעַר לְשׁוֹנֵךְ מֵרֵעִי', 'סוֹר מֵרַע וְעֵשָׂה טוֹב' וגו' רדיפין כל תורה כולה. אי נמי, אדם כתיב: 'צֹדֵק הַיֵּשׁ וְכוֹבֵד' דלא הוה נפקא לן מההוא קרא בפרק ארבעה וקדושיין (מ,א) דאדם אוכל מפירותיהן בעולם הזה חזקין קיימת לו לעולם הדין.

וְאָמַר רַבִּי אֲבָהוּ: אֲתֵימָא "דְרִיפָה", "דְרִיפָה", כְּתִיב
הָכָא: "בְּקֶשׁ שְׁלוֹם וְדִרְפָּהוּ", וְכֵתִיב הָתָם: "וְדֹרָף
צִדְקָה וְחֹסֶד יִמְצָא חַיִּים צִדְקָה וְכִבְדּוֹ". בְּהַפְרַת
נִדְרִים - כְּרִבִּי נִתָּן, דִּתְנִינָא רַבִּי נִתָּן אֹמֵר: הַנּוֹדֵר
כְּאִילוּ בְּנֵה בְמָה, וְתִמְקְיִימוּ כְּאִילוּ הַקְרִיב עֲלֶיהָ קֶרֶן.
וְיִתְרַחֵק מִשְׁלֵשָׁה דְבָרִים: מִן הַמִּיּוּאֵינִן - דְּלִמָּא גִדְּלָהּ
וּמִיִּתְרַמָּא בָּהּ; מִן הַפְקֻדוֹת - בְּבֵר מֵתָא, דְּבִייתֶיהָ
כִּי בִייתֶיהָ דְּמִי; מִן הָעֲרֻבֹן - בְּעֲרֻבִי שְׁלָצִיזִין, דְּאִמְר
רַבִּי יִצְחָק, מָאי דְכֵתִיב: "רַע יִרְעֶה פִי עֶרֶב וָרָ" -
רַעָה אַחֵר רַעָה תִּבָּא לְמַקְבְּלֵי גֵרִים וְלַעֲרֻבִי שְׁלָצִיזִין
וְלִתְחֻקַּע עֲצָמוֹ לְדַבֵּר הִלְכָּהּ. מַקְבְּלֵי גֵרִים - כְּרִבִּי חֲלָבֹ
דְּאִמְר רַבִּי חֲלָבֹ: קָשִׁים גֵּרִים לְיִשְׂרָאֵל כְּסַפְּחַת בְּעוֹר.
עֲרֻבִי שְׁלָצִיזִין - דְּעֲבָרִי שְׁלוֹף דִּוְיָ. תּוֹקַע עֲצָמוֹ לְדַבֵּר
הִלְכָּה - דִּתְנִינָא, רַבִּי יוֹסִי אֹמֵר: כָּל הָאוֹמֵר אֵין לוֹ
תוֹרָה - אֵין לוֹ תוֹרָה. פְּשִׁיטָא! אֵלָא: כָּל הָאוֹמֵר
אֵין לוֹ אֵלָא תוֹרָה - אֵין לוֹ אֵלָא תוֹרָה, הָא נָמִי
פְּשִׁיטָא! אֵלָא דְאִפִּילוּ תוֹרָה אֵין לוֹ. מָאי מַעֲמָא?
אֹמֵר רַב פֶּפְא, אֹמֵר קְרָא: "וְלִמְדֹתֶם וְעִשִּׂיתֶם", כָּל
שֵׁישְׁנֹ בְּעִשְׂיָה יִשְׁנֹ בְּלִמְדָּה, כָּל שְׂאִינוּ בְּעִשְׂיָה אִינוּ
בְּלִמְדָּה. וְאִיבְעִית אִימָא, לְעוֹלָם בְּדִאֲמָרִיתוּ מַעֲיָקְרָא:
כָּל הָאוֹמֵר אֵין לוֹ אֵלָא תוֹרָה - אֵין לוֹ אֵלָא תוֹרָה, לֹא
צִרִיבָא דְקָא מַגְמֵר לְאַחֲרֵינִי וְאוּלֵי וְעֲבָרִי. מַהוּ דְּתִימָא
אֵית לִיה אֲגָרָא לְדִידֵיהּ, קָא מִשְׁמַע לָן. וְאִיבְעִית
אִימָא, תּוֹקַע עֲצָמוֹ לְדַבֵּר הִלְכָּה - בְּדִינָא דְאֵתִי
דִּינָא לְקִמּוּיָה, וְגַמְר הִלְכָּה וּמְדַמִּי מִלִּיתָא לְמִיִּתָּא,
וְאִית לִיה רִבְּה וְלֹא אוּלֵי מִשְׁאֵל, דְּאִמְר רַבִּי שְׁמוּאֵל
בְּרַ נַחֲמִנִי אֹמֵר רַבִּי יוֹנָתָן: לְעוֹלָם יִרְאֶה דִּין עֲצָמוֹ
כְּאִילוּ חֶרֶב מוֹנַחַת לוֹ בֵּין יְרִיכֹתָיו, וְגִיהֶם פְּתוּחָה
לוֹ מִתְחַתָּיו, שְׁנַאֲמֵר: "הֵנָּה מִסְתּוֹ שְׁלִשְׁלֹמָה שְׁשִׁים
גְּבוּרִים סָבִיב לָהּ מִגְּבוּרֵי יִשְׂרָאֵל וְגו' מִפְּחַד בְּלִילוֹת" -
מִפְּחַד שֶׁל גִּיהֶם שְׂדוּמָה לִילֵיהָ. "רַבֵּן גְּמִלְאֵל אֹמֵר:
אִם מַעֲיָה רַבִּי, מַעֲיָה מַעֲיָה רַבִּי אֲלוֹתוֹר מִרְבִּי, מָאי

אחוזי חרב — משמע ליה מזויזין בדין,
כדרשנין בסנהדרין (ל"ו.) מ'יוגור
דוד חרבי — שדנו לנבל בסנהדרין. ואף על גב
דבטורי כתיב: "תגור חרב על ירך גבור" (תהלים
מד.).
מַעְמָא דר"ג, משום דקסבר: קידוש קמנא מיתלא
תלי, וכי נדרה דליל בתדה, אף על גב דלא פשל, או
ללא משום דקסבר: המקדש אחות בבמה, נפטר
ונמר ובהך לה זי רייט לא אחות ביטא.

ובי גדלה גדלי בחדה ואף על גב דלא בעל —
 ואפילו סבירא לן: מקדש אחות יבמה לא
 נפטרה יבמה, מכל מקום היבא שהקדושים היו
 באים — ממילא נפטרה יבמה מעצמה.
הוא עדיף מינאי — פירושו: שיכול להוציאני
 בגט בעל כרחי, ואנא עדיפא מיניה
 שאוכל למאן ב כל זמן שלא בעל. והיינו דוקא
 מן התורה יכולה שתי, אבל מדרבנן — אין
 יכולה משהביאה שתי שערות, דתנן בבבא קמא
 סימין (נדה נבא:), עד מתי הבת ממאנת, עד
 שתביא שתי שערות. והיינו אפילו לא בעל, דבבעל — לא הוה פליג רבי יהודה עד שירבה השחור על הלבן, כדאמר

וַאֲמַר רַבִּי אֲבָהוּ — בְּמִסְכַּת קִידוּשִׁין. אֲתִיא הֵיכָא דְרִיפָא — תְּשֻׁלוֹם שְׂכָר גְּדוֹל לְהַבֵּאת
שְׁלוֹם, שְׁאוּכֵל פִּירוּתִיךָ בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְהָקִין קִימָתוֹ לוֹ לְעוֹלָם הַבָּא, כְּגִמְלוֹת חֲסִידִים
דְּכִתְבִּי בְּהוּ: "יִמְצָא חַיִּים צְדָקָה" בְּעוֹלָם הַבָּא, וְכֹכָב בְּעוֹלָם הַזֶּה. כֹּאֲלוֹ בְּנֵה בָמָה —
בְּשַׁעַת אִיסוּר הַבְּמוֹת, דְּחוּטָא הוּא, דְּכִתְבִּי (בְּדִרְסִי כֹכָב) "וְכִי תַחֲדָל לְנֹדֶר" וְגו', הָא לֹא
תַּחֲדָל — יֵדָהּ כִּי חֲטָא. כֹּאֲלוֹ תְּקִרִי בְּכֶסֶם —
שְׂעֵבֶר עַל־יָד שְׁתֵּי בִּירוּתָא, אֲלֵא בִּלְךְ אֶצֶל חָבִיב
וְחִיתִּינָהּ, כְּדִי שְׁלֵא לִיגִיל בִּלְךְ. כֹּכָב מֵתָא —
לֹא יִקְבֵּל פְּקוּדוֹ מִבֶּן עֵירוֹ. דְּבִיתָהּ בִּי תִּיתָה —
דְּמִי — שְׁרִיגִיל אֶצֶל, וְיִטְוֵל אֶת שְׁלוֹ, וְיַחֲדוּר
וְיַתְּבַעְנָה. שְׁלָצִין — שֶׁם מָקוֹם, שְׁמִינִיחַ הַלֶּהָד
וְתוֹפְסִין הָעֶרֶב. לִישָׁנָא אַחֲרֵינָא שְׁלָצִין קוֹרָאן
שֶׁם הָעֶרֶב, עַל שֶׁם נוֹטְרִישׁן שְׁלוֹף וְצוֹר — שְׁלוֹף
עֲצֻמוֹ מִן הַלֶּהָד, וְתוֹקַע עֲצֻמוֹ עַל הָעֶרֶב. דִּין —
לְשׁוֹן תִּיקוּעַ, כְּדֹאמְרִי: דְּרַעַה שְׁלֵפָה (שֶׁבֶת נ.ב.) רַעַ
יִרְעוּ — רַעַה אַחֵר רַעַה. כִּי עֲרֵב יוֹ — הַמַּעֲרֵב
זֵרִים גֵּרִים בִּישְׂרָאֵל. הַנְּכֹסֶב בְּעִרְבָן נָמִי מִשְׁמַע.
וְלִתּוֹקַע עֲצֻמוֹ — סִיפָא דְקָרָא "וְשׁוֹנָא תּוֹקַעִים
בּוֹטוֹס", וְכּוֹלֵה מִפְּשֵׁר לֵהָד. תּוֹקַע עֲצֻמוֹ לְדִבֵּר
הַלְבָּא — שְׁאוּמְרִי: הֲרִינִי שׁוֹנֵה וְאִינִי מִקְּיָם,
וְאִקְבֵּל שְׂכָר לְמִלְּתָא. קִשִּׁים גֵּרִים — שְׁאִין בְּקִיאָן
בְּדִקְדוּקִי מִצּוֹת, וְלִמְדִין יִשְׂרָאֵל מִמַּעֲשֵׂיהָ.
כְּסַפְּחָתָא — לִישָׁנָא דְקָרָא נֶקֶט: "וְנִלְוָה הָעִיר
עֲלֵיהֶם, וְנִסְפָּחוּ עַל בֵּית יַעֲקֹב" (יִשְׁעִיָּה ד.י.) אִין
לוֹ תוֹרָה — אִינִי עוֹסֵק לְמִלְּתָא. אִין לוֹ תוֹרָה —
אִין מִקְבֵּל שְׂכָר לְמוֹד. אִלֵּא תוֹרָה — (בְּאוּבָא)
מִקְיָם. אִפִּילוֹ תוֹרָה — אִפִּילוֹ שְׂכָר לְמוֹד אִין
לוֹ. וְאִיבִיעִית אִימָא — כְּדֹמַעֲקִיא, אִין לוֹ אֵלֵא
תוֹרָה. וְדֹקֻמְרָתָהּ הָאִי נָמִי פִּשְׁטָא — לֹא צְרִיכָא
כִּידָהּ. אִיתִּי לֵיה אֲנָרָא — דְּעִשִׂיתָ. וְנִמְרָא הַלְבָּא —
בִּירֵה הַלְבָּא. שְׁאִין דְּמוּמָה לְדִין הַבָּא לְפִינוּ כִּי כֹךְ,
וְנִדְמִי מִלְּתָא לְמִלְּתָא. וְלֹא מִשְׁאִיל לְרַבֵּיהּ,
וְחִיתִּינָהּ תּוֹקַע — שְׁסוּמָךְ וְנִשְׁעֵן עַל הַחֲלֻכָה שְׁהוּא
יֹדֵעַ. גְּבוּרִים דִּינִים. שְׁלִשְׁמָה — שְׁהִשְׁלוֹם
שְׁלוֹ. מִסְתָּו — בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁשֶּׁם לִשְׁתֵּת הַמִּיתָּ.
מֵאִי מַעֲמָא דְרַבִּי נְגִילָאֵל — דֹּאמְרִי: כְּשֶׁתְּגִידֵל וּזוֹ
תִּצָּא וּזוֹ בּוֹלָא כְּלוֹם. גְּדִיל בְּהוּדָה וְאָף עַל גִּב דֹּא
כַּעַל — דִּיקְשֵׁרֶשׁ הַחֲתָמָא, מִכָּל מָקוֹם, מִשְׁגֻּדֵּל
תַּפְּסִי קִדּוּשִׁי מַעֲקִיא, וְאִיגִיל מִלְּתָא
לְמַפְרַע דִּיקָה דְּחָךְ לֹא כְּלוֹם הוּא. אוֹ דִּלְמָא —
קִידּוּשִׁין קִמָּאֵי לֹא כְּלוֹם נִינְהוּ, וְנִמְשׁוֹם קִידּוּשִׁין
דְּבַעֲלִיל וְיִשְׁגֻּדֵּל נִפְקָא דְּחָךְ יִכְנֵה, וְאָף עַל גִּב
דִּיקָה קוֹדֶמָה לְקִידּוּשִׁין — קִסְבֵּר: הַמִּקְדָּשׁ אַחוּת
יִכְנֵה נִפְטָרֵהּ יִכְנֵה, דֹּאֲתִי קִידּוּשִׁי מִבְּטָלִי
לִיקָה. מִיתֵּלֵא תֵּלֵא — כִּי נִמִּי קִטְנוּתָא, סַפֵּךְ יִבְעֵל
מִשְׁתַּגִּידִל וְתוֹהֵד אֲשֵׁתוֹ, סַפֵּךְ לֹא יִבְעֵל וְלֹא
סִמְכָה דַּעְתָּה. דֹּאמְרִי אִיהוּ עִידָךְ מִינָא —
וְרִצְיָאנִי בִּטּוֹ עַל כְּרִדּוֹ. וְנָמִי קִיפְטָא מִינָא —
וְכֹל זִמָּן שְׁאֲרַעָא אֶצַּב בְּמִיאָן עַל כְּרִדּוֹ.
כֹּאֲ

אין, אי לא בעל - לא? אָמַר ליה: היינו טעמא דרבן גמליאל, דחות יבמה, נפטרָה ובמה והלכה לה, אי בעל אין, אי לא ת: אמינא, פי ניים ושכיב רב אָמַר להא שְׁמַעְתָּא. דתנאי: דהשקיע תלוין. מא תלוין, לאו כי גדלה גדלי בדה, ואף ליה רבין בריה דרב נחמן: הא מילתא דקטנה מיתלא תליא וי לא בעל - לא. דאמרה: הוא עדיף מינאי ואנא עדיפנא - אין, אי לא בעל - לא? והא איתמר, קטנה שלא מיאנה אמר: אינה צריכה גט משני, ושמואל אמר: צריכה גט משני, מאי

קסבר

1 וְאָמַר רַבִּי אֶבְרָהָם בְּמִסְכַּת קִידוּשִׁין (מ.) אֲתֵינָא – לַמּוֹדִים זֹאת בְּגִזְרֵה
2 שׁוּה 'רִדְיָה' 'רִדְיָה' מִגְמִילוֹת חֲסִידִים, כְּתִיב הָא – כְּתוּב כֵּן
3 וּבִפְסוּק הַעוֹסֵק בַּעֲנֵין הַשְׁכַּנְתָּ שְׁלוֹם בֵּין אָדָם לְחֵבְרֹו לְשׁוֹן רִדְיָה
4 (תְּהִלִּים לו טו) 'בְּקֶשׁ שְׁלוֹם וְרִדְיָה', וְכֵן כְּתִיב הָתֵם בַּעֲנֵין גְּמִילוֹת
5 חֲסִידִים לְשׁוֹן רִדְיָה (מִשְׁלֵי כ"א) 'רִדְיָה צְדָקָה וְחֶסֶד יִמְצָא חַיִּים צְדָקָה
6 וְכִבּוּד', וּבֵאֵה הַגְזִירָה שׁוּה לַמְּמִנֵּי שְׁבָשֵׁם שֶׁהַעוֹסֵק בְּגִמְלוֹת
7 חֲסִידִים יִמְצָא חַיִּים וְצְדָקָה בַּעוֹלָם הַבֵּא וְכִבּוּד בַּעוֹלָם הַזֶּה, כִּךְ
8 הַעוֹסֵק בְּהַבָּאת שְׁלוֹם אוֹכֵל פִּירוֹת שֶׁכֵּר הַמְצוּה בַּעוֹלָם הַזֶּה וְהַקֵּרן
9 קִיָּמָה לוֹ לַעוֹלָם הַבֵּא.
10 עוֹד נֹאמַר בְּבִרְיָתָא שִׁישׁ לְהִידְבֵּק בְּהַפְרָת נִדְרִים, וְהֵינּוּ בְּשִׁטַּת
11 רַבִּי נֶחֱמִי, דְּתַנְיָא בְּבִרְיָתָא, רַבִּי נֶחֱמִי אָמַר, הַנּוֹדֵר וְאוֹסֵר עַל עַצְמוֹ
12 דְּבַר מָה, עוֹבֵר בְּכָךְ עֲבִירָה, שְׁנֹאמַר (דְּבָרִים כ"ג) 'וְכִי תִחְדָּל לִנְדֹר
13 לֹא יִהְיֶה בְּךָ חֵטָא', וְיֵשׁ לְדִיִּיק מִהַפְסוֹק שֶׁאֵם לֹא תִחְדָּל וְתִדּוֹר יִהְיֶה
14 בְּךָ חֵטָא. וְדוּמָה כְּאִילוֹ כִּנָּה בְּכָה בִּשְׁעַת אִיסוּר הַבְּמוֹת כְּדִי לְהַקְרִיב
15 עֲלֶיהָ, שֶׁגַּם הוּא עֵבֶר עֲבִירָה בְּבִנְיַת הַבְּמָה. וְהַמְקַדֵּשׁ, כְּלוּמַר וְאֵם
16 אֵינוֹ נִשְׁאֵל לְחֹבֶם שִׁתְיֵי לוֹ אֵת הַנֶּדֶר, עוֹבֵר בְּכָךְ עֲבִירָה נוֹסֶפֶת
17 לְפִי שֶׁהוּא מִרְגִּיל אֵת עַצְמוֹ לְנִדּוֹר, וְדוּמָה כְּאִילוֹ הַקְרִיב עֲלֶיהָ – עַל
18 הַבְּמָה קִרְבָּן, וְגַם הוּא עֵבֶר בְּכָךְ עֲבִירָה נוֹסֶפֶת שֶׁשֹּׁחַט קֶרֶבן בַּחוּץ.
19 עוֹד שְׁנִינוּ בְּבִרְיָתָא: וְתִרְחַק מִשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים, מִן הַמִּיּוֹנִין. מִבִּאֲרַת
20 הַגְּמָרָא: הֵטַעַם שִׁישׁ לְהִתְרַחֵק מִמִּיּוֹן, דְּלִמָּא נִדְלָה וְיִמְחִירָמָא בָּהּ –
21 שְׁמָא תִּגְדֹּל וְתִתְחַרֵּט שְׁמִיאָהּ בַּעֲלָהּ, וְיֵשׁ לְחוּשׁ שֶׁלֹּאֲחַר
22 שְׁתִּינָשׁ אַחֲרֵי יִנְסֶה בַּעֲלָה הָרָאשׁוֹן לְפִתּוֹתָהּ וְלַהּצִּיאָהּ מִתַּחַת
23 בַּעֲלָה כְּשִׁידַע שֶׁהִתְחַרֵּטָה.
24 עוֹד נֹאמַר בְּבִרְיָתָא: לְהִתְרַחֵק מִן הַתְּפִקּוּנוֹת, כְּלוּמַר לְהַמְנַע
25 מִלְּקַבֵּל פְּקוּדוֹת מִבְּנֵי אָדָם. מִבִּאֲרַת הַגְּמָרָא: מְדוּבֵר בְּכָךְ מִתָּא –
26 שֶׁהַמְּפִקֵּד הוּא בֶּן עִירוֹ שֶׁל הַנֶּפֶקֶד, דְּבִיְיָתָהּ כִּי בִיְיָתָהּ דְּמִי –
27 שֶׁהַמְּפִקֵּד רָגִיל לְצֹאת וּלְהִכְנִס בְּבֵיתוֹ שֶׁל הַנֶּפֶקֶד כְּאִילוֹ זֶה בֵּיתוֹ,
28 וְיֵשׁ חֲשֵׁשׁ שֶׁמִּפְקִיד שְׁאִינוֹ הֶגְוֵן טוֹל אֵת פְּקוּדוֹ מִבֵּית הַנֶּפֶקֶד מִבְּלִי
29 שֶׁהִלָּה יָדַע, וְלֹאֲחַר מִכֵּן יִחְזוֹר וְיִתְבַּע מִהַנֶּפֶקֶד אֵת פְּקוּדוֹ.
30 עוֹד נֹאמַר בְּבִרְיָתָא: לְהִתְרַחֵק מִן הַעֲרָבִים, כְּלוּמַר לֹא לְהִיּוֹת עֵרֶב
31 לְהִלּוּלָהּ אֶת אַחֵר. מִבִּאֲרַת הַגְּמָרָא: מְדוּבֵר בְּעֲרָבִי – בַּעֲרָבִים שֶׁל
32 מְקוֹם הַקְּרָא שְׁלִצִּינִי, שְׁגוּבִים מִהָעֵרֶב קוֹדֵם שְׁתוּבְעִים אֵת הַלּוּה.
33 הַגְּמָרָא מְבִיאָה פְּסוּק הַמִּלּוּד עַד כֵּמָה יֵשׁ לְהִתְרַחֵק מִמֶּרְבוּת:
34 דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק, מֵאִי דְּכְתִיב – מִהוּ בִּיאוֹר הַכְּתוּב (מִשְׁלֵי י"א טו) 'וְעַ
35 יָרֹעַ כִּי עָרֵב יָרֹעַ שְׁנֵאָה תוֹקְעִים בּוֹטֵחַ'. יָרֹעַ יָרֹעַ, פִּירוּשׁוֹ רֵעָה אַחֵר
36 רֵעָה תִּבָּא עֲלֵיו 'כִּי עֵרֶב זֶר', מִשּׁוּם שֶׁעֵרֶב גְּרִים בַּעַם יִשְׂרָאֵל,
37 וּמִכָּאֵן אֲזַהֲרָה לְמַקְבָּל גְּרִים בַּחֲפֹזָה לַעַם יִשְׂרָאֵל. וְכֵן לְעֲרָבִי שְׁלִצִּינִי
38 – לְמִי שֶׁמִּקְבֵּל עַל עַצְמוֹ עֲרָבוֹת הַנוֹהֲגִת בְּשִׁלְצִינִי. וְכֵן לְתוֹקֵעַ עַצְמוֹ
39 לְדָבָר הַלֵּכָה שֶׁגַּם עֲלֵיו תִּבָּא רַעָה.
40 מִבִּאֲרַת הַגְּמָרָא: הַפְּסוּק מֵאֵת מַקְבָּלִי גְרִים, וְהֵינּוּ קְדָבְרִי רַבִּי
41 הֶלְבִּי, דְּאָמַר רַבִּי הֶלְבִּי, קָשִׁים גְּרִים לְיִשְׂרָאֵל כְּסִפְפָּתָהּ – כְּצִרְעָתָהּ
42 בְּעוֹר, לְפִי שֶׁאֵינֶם בְּקִיָּאִים בְּדִקְדוּקֵי הַמְצוּת, וְיִשְׂרָאֵל לַמּוֹדִים
43 מִמַּעֲשִׂיהֶם.
44 עוֹד נֹאמַר שֶׁתִּבּוֹא רַעָה עַל עֲרָבִי שְׁלִצִּינִי, דְּעָבְרִי שְׁלוֹחַ דִּין, כְּלוּמַר
45 שֶׁהַמְּלוּחַ תּוֹבַע אֵת הַחוּב מִהָעֵרֶב, מִבְּלִי לְתַבּוּעַ תְּחִילָה אֵת הַלּוּה.
46 הַפְּסוּק מְגַהֵה אֵת הַתּוֹקֵעַ עַצְמוֹ לְדָבָר הַלֵּכָה. מִבִּאֲרַת הַגְּמָרָא: דְּתַנְיָא
47 בְּבִרְיָתָא. רַבִּי יוֹסִי אָמַר, כָּל הָאֹמֵר אֵין לוֹ תוֹרָה, כְּלוּמַר אֵינוֹ
48 עוֹסֵק בְּתוֹרָה, אֵין לוֹ שֶׁכֵּר לִימוּד תוֹרָה. שְׁוֹאֵל הַגְּמָרָא: פְּשִׁטָּא
49 הָרִי הוּא לֹא לַמּוֹד. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אֵלָּא זֶה כּוֹנוֹת הַבְּרִיָּתָא, כָּל
50 הָאֹמֵר אֵין לוֹ אֵלָּא תוֹרָה, כְּלוּמַר דִּי לוֹ בְּלִימוּד תוֹרָה וְאֵינוֹ מְקִיִּים
51 מִהַ שְׁלּוּמֵהּ, אֵין לוֹ שֶׁכֵּר אֵלָּא עַל לִימוּד תוֹרָה. שְׁוֹאֵל הַגְּמָרָא: הָא
52 נִמִּי פְּשִׁטָּא שֶׁהָרִי אֵינוֹ אֵלָּא לּוּמֵד. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אֵלָּא זֶה כּוֹנוֹת
53 הַבְּרִיָּתָא, דְּאֵפִילוֹ שֶׁכֵּר עַל לִימוּד תוֹרָה אֵין לוֹ. מִבְּרִית הַגְּמָרָא:
54 מֵאִי מְעָטָא – מִהַ הֵטַעַם שֶׁאֵינוֹ מִקְבֵּל שֶׁכֵּר עַל הַלִּימוּד. אָמַר רַב
55 פְּסָא, אָמַר קָרָא – הַכְּתוּב אוֹמַר 'וְלִמְדָתָם וְעִשְׂתֵּם', כָּל שִׁשְׁנֵי
56 בְּעִשְׂיָה שְׁנֵי בְּלִמְדָה, כְּלוּמַר רַק מִי שֶׁמְקִיִּים מִהַ שְׁלּוּמֵהּ מִקְבֵּל
57 שֶׁכֵּר גַּם עַל הַלִּימוּד, וְכָל שִׁאֵינוֹ בְּעִשְׂיָה אֵינוֹ בְּלִמְדָה – אוֹלָם מִי
58 שְׁאֵינוֹ מְקִיִּים מִהַ שְׁלּוּמֵהּ אֵף אֵינוֹ מִקְבֵּל שֶׁכֵּר עַל הַלִּימוּד.
59 בִּיאוֹר נוֹסֶף: וְאִיבְעִית אֵימָא, לְעוֹלָם כְּדָאֲמַרְתִּי מְעִירָא – בִּאֲמַת

60 כּוֹנוֹת הַבְּרִיָּתָא כְּפִי שֶׁשִּׁבְּרֵנוּ תְּחִילָה שְׁכָל הָאֹמֵר אֵין לוֹ אֵלָּא
61 לִימוּד תוֹרָה וְאֵינוֹ מְקִיָּמָה אֵין לוֹ שֶׁכֵּר אֵלָּא עַל לִימוּד תוֹרָה, וְזֶה
62 שֶׁהַקְּשִׁינוּ מִהַ הַחִידוּשׁ בְּדָבָר, מִתְּרַצָּת הַגְּמָרָא: לֹא צְרִיכָא – לֹא
63 הַצִּרְכָה הַבְּרִיָּתָא לּוֹמַר זֹאת אֵלָּא בִּאֲפוּן דְּקָא מְנַמֵּר לְאַחֲרֵינִי –
64 שֶׁמִּלְּמַד תוֹרָה לְאַחֲרִים, וְאֵלָּא יְנַבְּרִי – וְאֵלָּא הוֹלְכִים וּמְקִיָּמִים מִהַ
65 שְׁלַמְדוֹ אַצְלוֹ. מִהוּ דְּתִיבָא אֵית לִיה אֲנָרָא לְרִדְיָה – שְׁמָא תֹאמַר
66 שִׁישׁ עַל שֶׁכֵּר עַל הַמְצוּת שֶׁהוּא לִימֵד וְשֶׁהִתְחַרֵּט קִיָּמָה אוֹתָם, קָא
67 מְשַׁמַּע לָן – מִשְׁמִיעֵנוּ הַבְּרִיָּתָא שֶׁהוּא אֵינוֹ מִקְבֵּל שֶׁכֵּר אֵלָּא עַל
68 הַלִּימוּד. לְפִי הָאֵמּוֹר כֵּאֵן, מִהַ שֶׁרַבִּי יִצְחָק לָמַד מִהַפְּסוּק שֶׁתִּבָּא
69 רַעָה לְתוֹקֵעַ עַצְמוֹ לְדָבָר הַלֵּכָה, הַכוֹנוֹת שֶׁהוּא מִתְּרַכּוֹ אֵךְ וְרַק
70 בְּלִימוּד הַהִלְכָה וְלֹא בְּקִיּוּמָה. וְאִמְנָם אֵם הוּא מִלְּמַד אֵת הַהִלְכָה
71 לְאַחֲרִים וְזֶה מְקִיָּמִים אוֹתָהּ, תִּבָּא עֲלֵיו רַעָה בְּכָךְ שֶׁשִּׁכְּרוּ
72 מִצְּמוּצָם שְׁאִינוֹ אֵלָּא עַל הַלִּימוּד.
73 פִּירוּשׁ נוֹסֶף: וְאִיבְעִית אֵימָא, תּוֹקֵעַ עַצְמוֹ לְדָבָר הַלֵּכָה מְדוּבֵר בְּרִיָּתָא
74 דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק – בְּרִיָּין שְׁבָא דִין לְפָנֵינוּ, וְנִמְכֵּר הַלֵּכָה – הוּא יוֹדַע
75 הַלֵּכָה בְּמִקְרָא אֶחָד שְׁאֵינוֹ דּוּמָה כֵּל כֵּךְ לְמִקְרָה הַנוֹכַח, וְנִמְכֵּרִי
76 מִלְּתָא לְמִלְתָּא – וּמִדְּמָה אֵת שְׁתֵּי הַהִלְכוֹת וּפּוֹסֵק עַל פִּי הַדִּין
77 שֶׁהוּא יוֹדַע. וְאֵית לִיה דְּבָהּ – וְיֵשׁ בְּמִדְיָה גְדוֹל מִמֶּנּוּ בַּחֲכָמָה
78 שִׁיבֹּל לְהִתְיַעֵץ עִמּוֹ כִּיבֵּד לְפִסּוּק, וְלֹא אֵיל מְשַׁאֵל – וְאֵינוֹ הוֹלֵךְ
79 וּמוֹתִיעֵץ עִמּוֹ, שֶׁגַּם עֲלֵיו תִּבָּא רַעָה. דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בֶּר נַחֲמָנִי
80 אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, לְעוֹלָם יִתָּאָה דִּין עַצְמוֹ כְּאִילוֹ חֶרֶב מוֹנַחַת לִּי בֵּין
81 יְרִיבָיו, וְגִיָּהֶם פְּתוּחָה לוֹ מִתְּחִלָּתִי, שְׁנֹאמַר (שִׁיר הַשִּׁירִים ג' ט"ז) 'הִנֵּה
82 מִפְּתוֹתֵי שְׁלֹשָׁמָה שְׁשִׁים נְבָרִים כְּסִיב לִּי מִנְּבִיר יִשְׂרָאֵל וְגו' כָּלֵם אַחֲרֵי
83 חֶרֶב מִלְּמִדִּי מִלְּחָמָה אֵישׁ חֶרֶב עַל יָרִיבֹו מִפְּתוֹד בְּלִילוֹת'. חֲכָמִים
84 דְּרָשׁוּ 'מִטְּתוֹ שֶׁלִּשְׁלֹמָה' הַכוֹנוֹת לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁם מְקוֹם הַשְׁכִּינָה
85 שֶׁל מִי שֶׁהִשְׁלוּם שְׁלוֹ. 'שְׁשִׁים גְּבוּרִים סָבִיב לֵה וְגו' כָּלֵם אַחֲרֵי
86 חֶרֶב, הַכוֹנוֹת לְשִׁכְתָּה הַגּוֹיֹת הַנִּמְצָאֹת סְמוּךְ לְמִקְדָּשׁ, שֶׁם יוֹשְׁבִים
87 שְׁשִׁים דִּינָיִים תְּלִמִּידִי חֲכָמִים מְדִינֵי יִשְׂרָאֵל, 'מְלוּמְדֵי מִלְּחָמָה'
88 שֶׁהֶם גְּבוּרִים בְּמִלְּחָמָתָהּ שֶׁל תוֹרָה. וְאוֹלָם אֵישׁ חֶרֶב עַל יָרִיבֹו,
89 כְּלוּמַר כֵּל אֶחָד מֵהֶם רּוֹאֵה אֵת עַצְמוֹ כְּאִילוֹ חֶרֶב מוֹנַחַת עַל יָרִיבֹו,
90 מַחֲשֵׁשׁ שְׁמָא יִטְעָה בְּרִין, מִפְּתוֹד בְּלִילוֹת, כְּלוּמַר מִפְּתוֹד שֶׁל גִּיָּהֶם
91 שְׁדוּמָה לְלִילָה.
92 מַעֲתָה יִתְפַּרֵּשׁ הַפְּסוּק 'רַע יָרֹעַ כִּי עָרֵב יָרֹעַ שְׁנֵאָה תוֹקְעִים בּוֹטֵחַ' כֵּךְ,
93 רַעָה אַחֵר רַעָה תִּבָּא לְמִי שֶׁהוּא 'עֵרֶב זֶר' הַדִּינִי מִעֵרֶב בְּפִדּוּיֹת
94 גְּרִים בִּישְׂרָאֵל אוֹ שֶׁנַּעֲשֶׂה עֵרֶב עַל הַלּוּה. אֲבָל 'שְׁוֹאֵל תּוֹקְעִים
95 בּוֹטֵחַ', כְּלוּמַר מִי שֶׁשְׁוֹאֵל אֵת הַתּוֹקְעִים עַצְמָם לְדָבָר הַלֵּכָה,
96 כְּלוּמַר הַלּוּמְדִים וְאֵינֶם מְקִיָּמִים אוֹ שִׁיבִים גַּס בְּהוֹרָאָה, וּמִן הַסֵּתֵם
97 הַשְׁוֹאֵל אוֹתָם אֵינוֹ נוֹהֵג כְּמוֹתָם, הוּא יִהְיֶה בְּטוֹחַ שֶׁלֹּא תִּבָּא עֲלֵיו
98 רַעָה.
99 שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה: דְּבֵן מְלִיאֵל אָמַר אֵם מִיָּאָה וְכו', מִיָּאָה, וְאֵם לֹא, וְאֵם
100 תַּמְתִּין עַד שֶׁתִּגְדִּיל אֶשְׁתוּ הַקְּטָנָה, וְאֵז תִּצָּא דִּיבְמָה בְּלִי חֲלִיצָה,
101 כְּדִין עֲרוֹת אַחוֹת אִשָּׁה. מִשְׁמַעוֹת הַדְּבָרִים, שֶׁאֵף שֶׁמִּתְחִילָה הִיָּתָה
102 נִשׁוּאָה בְּנִישׁוּאִין דְּרַבָּנָן, מִכָּל מְקוֹם כֶּשֶׁתִּגְדֹּל נַעֲשִׂית נִשׁוּאָה מִן
103 הַתּוֹרָה, וְאַחוֹתָהּ נִאֲסֶרֶת עַל הִיבָם מִדִּין אַחוֹת אִשָּׁה. הַגְּמָרָא
104 מִסְּתַפְקָת מִהַ טַעְמָהּ: בְּעָא מִיָּיָה רַבִּי אֶלְעָזָר מִרַב, מֵאִי מְעָטָא דְּרַבָּנָן
105 מְלִיאֵל שֶׁאֵמַר שֶׁכֶּשֶׁתִּגְדֹּל אֶשְׁתוּ, תִּצָּא הִיבְמָה בְּלִי חֲלִיצָה. הָאֵם
106 מִשּׁוּם דְּקָבְרִי קְדוּשָׁה קְטָנָה מִיָּתְלָא תָּלוּ – שֶׁמַּעֲשֶׂה קִידוּשִׁין
107 שֶׁקִּידְשָׁהּ בְּהִיּוֹתָהּ קְטָנָה תְּלוּיִים וְעוֹמְדִים הֵם, וְכִי נִדְלָה הַקְּטָנָה,
108 נִדְלָה קִידוּשֶׁיהָ פְּתָה – יָחִיד עִמָּה, וְנַעֲשׂוּ מַעֲתָה קִידוּשִׁין מִהַתּוֹרָה.
109 וְאֵף עַל גַּב דְּלָא בְּעַל אוֹתָהּ בַּעֲלָה לְאַחֵר שְׁגוּלָה. אוֹ דְּלָמָא – אוֹ
110 שְׁמָא נֹאמַר שֶׁהַקְּטָנָה כֶּשֶׁתִּגְדֹּל מִתְקַדֶּשֶׁת בְּבִיאַת הַבַּעַל בְּקִידוּשִׁין
111 מִהַתּוֹרָה, וּבְכָךְ פּוֹקַעַת יִצְתָהּ שֶׁל הִיבְמָה. וְאֵף שֶׁהוּא קִדְמָה
112 לְקִידוּשֵׁי אַחוֹתָהּ אֵין בְּכָךְ כְּלוֹם מִשּׁוּם דְּקָבְרִי רַבִּין גְּמוּלִיָּה.
113 שֶׁהַקְּדָשׁ אַחוֹת יָבָמָה לְאַחֵר שֶׁכֵּר נִפְלָה לְפָנֵינוּ לִיבּוֹם, נִפְתָּרָה
114 יָבָמָה וְהִלְכָה לָהּ בְּלִי חֲלִיצָה. לְפִי זֶה אֵי בְּעַל – אֵם הִיבָם בֹּא עַל
115 אֶשְׁתוּ לְאַחֵר שְׁגוּלָה, אֵין – אֲכַן נִפְתַּרְתָּ הִיבְמָה אַחוֹתָהּ הַגְּדוּלָה
116 מִשּׁוּם אַחוֹת אִשָּׁה בְּלִי חֲלִיצָה. אֲבָל אֵי לֹא בְּעַל, לֹא תִצָּא אַחוֹתָהּ
117 בְּלִי חֲלִיצָה, שֶׁהִי אַחוֹתָהּ נִשׁוּאָה לְבַעֲלָה עֲדִין רַק בְּקִידוּשִׁין
118 דְּרַבָּנָן.

מבררת הגמרא: **מאי לאו לא בעל** – האם אין מדובר שבעלה הראשון לא בא עליה לאחר שגדלה, ואף על פי כן סובר רב שהיא מקודשת לראשון מהתורה, ואילו לעיל התבאר בדברי רב שדוקא אם בעל נעשו קידושיה מהתורה. מתרצת הגמרא: לא כמו שסברת, אלא מדובר **בבעל אותה** משגדלה, שמאחר והוא יודע שקידושי קטנה לא חלים מן התורה, מן הסתם כשבא עליה לאחר שגדלה, כוונתו היתה לשם קידושין, ולכן אינה צריכה גט מהשני.

מקשה הגמרא: **אי דבעל** – אם אכן מדובר שהבעל הראשון בא עליה משגדלה, **מאי מבעל** דשמואל שהצריכה גט מהשני. מתרצת הגמרא: **קסבר** שמואל **כל הבעל** אשה שכבר היתה מקודשת לו, על דעת קידושין הראשונים הוא **בועל**, כלומר, מאחר ולא אמר בפירוש שמקדשה בביאה זו, מן הסתם לא התכוין לקדשה מחדש אלא להשאר בקידושין ראשונים שהיו רק מדרבנן. וכיון שקידושי השני הם קידושי תורה לכן צריכה גט מהשני.

נמצא שנחלקו רב ושמואל, במי שקידש אשה והקידושין לא היו גמורים ואחר כך בא עליה בסתם ולא פירש שבדעתו לקדשה בביאתו בקידושין גמורים. לדעת רב אכן כוונתו היתה לקדשה בביאתו בקידושין גמורים, ושמואל סובר שכל שלא פירש את כוונתו, מן הסתם דעתו להשאר בקידושין הראשונים. מקשה הגמרא: **והא פליגי בה תרמי ויטא** – והרי כבר נחלקו בזה פעם אחת, **דאיתמר** – נאמר בבית המדרש, **קדשה לאשה על תנאי** קתם בה מומים ושאין עולה נדרים, **ובנקה** – ונשאה ובה עליה קתם ולא פירש שבא עליה לשם קידושין, ונמצאו בה מומים או נדרים. **רב אמר**, **צריכה הימנו גט** משום שודאי בא עליה לשם קידושין חדשים כיון שהוא ידע שהקידושין הראשונים עלולים להתבטל מחמת התנאי וביאתו תהיה ביאת זנות. **ושמואל אמר** **אינה צריכה הימנו גט**, שמאחר ולא פירש מן הסתם בא עליה על דעת שאין עליה נדרים. הגמרא מבארת את טעמם: **רב אמר צריכה הימנו גט**, כיון דבנקה – שנשאה ובה עליה ולא חזר שוב על תנאו, מן הסתם אחולי **התנאי** – מחל לה על תנאו שהתנה בשעת הקידושין, ועתה בא עליה לשם קידושין חדשים, ולכן צריכה ממנו גט. **ושמואל אמר**, **אינה צריכה הימנו גט** לפי שכל הבעל על דעת קידושין הראשונים הוא **בועל**, ואין דעתו למחול על תנאו ולקדשה מחדש. ואם כן מדוע הוצרכו רב ושמואל לחלוק פעמיים באתה מחלוקת.

בצריכה דא איתמר ההיא כההיא קאמר רב משום דאיכא תנאה וכיון דבעל אחליה לתנאיא אבל כהא אימא מודה ליה לשמואל. ואי איתמר כהא בהך קאמר שמואל אבל בהך אימא מודה ליה לרב **צריכה**

מתרצת הגמרא: **צריכה** – יש צורך בשתי המחלוקות כדי לדעת את שיטת רב ושמואל. **דא איתמר** – אם היתה נאמרת מחלוקתם **בהא** – רק בענין קטנה שלא מיאנה וגדלה ונישאת, הייתי אומר שדוקא **בהא** – באופן זה קאמר רב שמן הסתם בעלה בא עליה כשגדלה לשם קידושין, משום **דליכא תנאה** – שאין כאן תנאי שניתן היה לומר שגם כשבא עליה כוונתו היתה שהתנאי יתקיים, אלא עצם הקידושין של קטנה אינם כלום מדין תורה, ולכן יש סברא שבא עליה לשם קידושין חדשים. **אבל בהא** – במקדש את האשה על מנת שאין עליה נדרים, **דאיכא תנאה** – שיש תנאי ואם יתקיים התנאי הקידושין יועילו מהתורה, **איכא מודה ליה** רב **לשמואל** שאם הבעל לא פירש שבא עליה לשם קידושין מוכח שהוא רוצה בקידושין הראשונים, והוא בועל על דעת שאין עליה נדרים.

ואי איתמר – ואם היתה נאמרת מחלוקתם **בההיא** – רק במקדש אשה על מנת שאין עליה נדרים, הייתי אומר שדוקא **בההיא** קאמר שמואל שכל הבעל על דעת הקידושין הראשונים המועילים מהתורה הוא בועל, **אבל בהא** – בקטנה שלא מיאנה וגדלה ונישאת שקידושיה מהתורה אינם כלום, **איכא מודה ליה** לרב שבעלה בא עליה לשם קידושין חדשים, ולכן **צריכה** – את

שתי המחלוקות].

הגמרא מקשה סתירה נוספת בדעת רב: ומי – וכי אמר רב כי בעל אין – שדוקא אם בא עליה משגדלה הרי היא מקודשת לו מן התורה, ואי לא בעל, לא – אינה מקודשת לו. והא תהיא עובדא דההיא – והרי היה מעשה **בנדה** ו–שם מקום, **ואיתקיישה** – שנתקדשה יתומה **בשמיא קטנה**, **ונדה**, **ואותביה אבי בורכייא** – והושיבה בתוך אפריון. **ואתא אחרייא** – ובא אדם אחר וחתם **מיניה** וקידש אותה. **ורב ברינא** ורב **חננאל** תלמידי **דרב הווי תתם** – היו שם, ולא **הצריכוה נישא מפתרין** – ולא הצריכו שהשני יתן לה גט. משמע שהם סברו שמשגדלה נעשו קידושיה לראשון מהתורה אף שלא בא עליה עדיין, שהרי היה שם רק אפריון שדרך כלל נעשה קודם שבא עליה.

מתרצת הגמרא: **אמר רב פפא**, **בנדה מינכב נסיכי והדר מותבי אבי בורכייא** – בנדה היה במנהג שתחילה האשה נישאת ורק לאחר מכן מושיבים אותה באפריון. ולכן לא הצריכה תלמודי רב גט מהשני, כיון שבעלה בא עליה כשגדלה והתקדשה בביאה זו מהתורה, וקידושי השני אינם כלום.

תירוצו נוסף: **רב אשי אמר**, אמנם מעיקר הדין היה עלינו להצריכה גט מהשני כיון שקידושי הראשון אינם מהתורה, אבל כאן הדין שונה, שכיון שהוא **עשה שלא כהוגן** בכך שחתם אשה מבעלה לאחר שהיתה מקודשת לו מדרבנן, **לפיכך עשו בו** – התנהגו אותו חכמים **שלא כהוגן**, **ואפקעניהו רבנן לקדושי מיניה** – והפקיעו חכמים ממנו את הקידושין, ואמרו שהיא אינה מקודשת.

הגמרא דנה באופן שבו הפקיעו חכמים את הקידושין. מקשה הגמרא: **אמר ליה רבינא לרב אשי** **תינח דקדושי בכספא** – זה מובן אם החוטף קידש אותה בכסף, הפקעת הקידושין נעשית באופן שחכמים קבעו ועל פי ההלכה בעניני ממונות שהפקר בית דין הפקרן שהכסף שנתן לא יהא כסף קידושין אלא כסף מתנה. **קדוש בביאה מאי** – אבל אם קידשה בביאה שאין זה ענין ממוני, באיזה אופן נעשית הפקעת הקידושין. מתרצת הגמרא: **שזייה רבנן לבטיליה בבעילת זנות** – חכמים קבעו שביאתו לא תהיה מעשה קידושין אלא ביאת זנות.

הגמרא חוזרת למחלוקת התנאים במשנתנו לעיל (טז). בענין יבם שהיה נשוי לקטנה בנישואין דרבנן ונפלה לפניו אחותה הגדולה ליבום. הגמרא קובעת את ההלכה: **אמר רב יהודה אמר שמואל**, **הלכה כרבי אליעזר**, וכן **אמר רבי אליעזר**, **הלכה כרבי אליעזר** שמלמדים את הקטנה למאן כבעלה כדי שיוכל לייבם את אחותה.

משנה

משנתנו דנה ביבם שנפלו לפניו שתי יבמות (מבעל אחד) ונישואי אחת מהן או שתיהן אינן אלא מדרבנן. מי שתיהן נשוי לשתי יתומות קטנות שאינן קרובות זו לזו, וזאת, ונפלו לפני אחיו, ביאתה של אחת מהן גם בהיותן קטנות, או חליצתה של אחת מהם לכשתגדל, פוטרת צרתה. וכן שתי חרשות ושינשואיהן מדרבנן שהיו נשואות לאדם אחד ונפלו שתיהן ליבום, ביאתה או חליצתה של אחת מהן פוטרת צרתה.

אבל מי שהיה נשוי קטנה ותיקשת ומת ונפלו ליבום, אין ביאת אחת מהן פוטרת צרתה, משום שאין אנו יודעים במי היה בעלה חפץ יותר והיא נחשבת לאשתו יותר מצרתה. היה נשוי פקחת וחרשת ומת ונפלו ליבום, ביאת הפקחת שנישואיה וזיקתה מהתורה, פוטרת את החרשת שהיו נישואיה רק מדרבנן, ואין ביאת החרשת שזיקתה רק מדרבנן, פוטרת את הפקחת שזיקתה מן התורה. היה נשוי גדולה וקטנה, ביאת הגדולה שזיקתה מהתורה פוטרת את הקטנה שזיקתה מדרבנן, ואין ביאת הקטנה פוטרת הגדולה.

גמרא

שנינו במשנה: וכן שתי חרשות, כלומר דינן של שתי חרשות שנפלו מבעל אחד ליבום כדין שתי קטנות שנפלו ליבום, שבביאת אחת מהן או חליצתה, נפטרת צרתה. תמדה הגמרא: וחרשת פת

יבמות. פרק שלושה עשר - בית שמאי דף קי עמוד א - מותר מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ) קצט רש"י תוספות

מאי לא דלא בעל — ראשון משגדלה. וקאמר רב: אינה צריכה גט משני. דחלו קידושין הראשונים כשגדלה. כשבעל — לפיכך אינה צריכה גט משני, דבעילה שבעל הראשון משגדלה — סתמא לשם קדושין נתכוון. דיועד היה שאין קידושי קטנה כלום. על תנאי — שאין עליה נדרים או מומין. וכנסה סתם — ואחר כך נמצאו עליה נדרים, צריכה גט,

דביאה לשם קידושין הואי, דיועד היה שאין קידושין הראשונים כלום. הכי גרסינן: צריכא דאי איתמר בהא — בהא קאמר רב משום דליכא תנאי — וחכי איתא בכתובות פרק "המדיר" (עגא). דאי איתמר בהא — גבי קטנה שלא מיאנה. בהא קאמר רב — דאסיק אדעתיה לבעל לשם קידושין משגדלה, משום דליכא תנאה — אין פסול קידושין הראשונים משום תנאי, אלא משום קטנות. ואדם יודע שאין קידושין הראשונים כלום. וחזר ובעל לשם קידושין. אבל בההיא — דאיכא תנאי, אימא מודה לשמואל, ואדעתא דתנאי בעל, כסבור שאין עליה נדרים, וקימא תנאי שביניהן. אבי בורשיא — באפריון. וקסלקא דעתך כשאר חופות, שעדיין לא בעלה, ואפילו הכי לא הצריכה גיטא מבטרא. אלמא: חלו קדושי קמאי. מינסב נסבי — ונתקדשה בבעילה משגדלה. וקא אפקעינהו לקידושין מיניה — דכל דמקדש תולה ברעת חבמים הוא, דהא "כרת משה וישראל" קאמרין. ורבנן אמרי דחוטף אשה מבעלה לא ניהוי קידושין. תינה קדיש בכספא — איכא למימר דאפקעינהו לקידושין, ושון מעות מתנה, דהפקר בית דין היה הפקר. קדיש בביא — מאי הפקר בית דין איכא למימר? שויוה לבעילתו בעילת זנות — והוא ברעתא תלה. כרבי אליעזר — דמלמדין הקטנה למאן. משננה שתי יתומות — נכריות. או חליצתה — לאחר שתגדיל. קטנה וחרשת — לא ידעינן בהי גיטא ליה, ודי חשיבה אשתו טפי. גמרא וחרשת בת חליצה היא — דקתני מתניתין: וכן שתי חרשות. כי היכי דעל — לבעל הראשון שכנסה ברמיזה, הכי נמי נפיק מיבם ברמיזה. נשואין שתי נכריות — פקחת לפקח. וחרשת לחרש. כונס — שאינה בת חליצה משום קרייה, אלא כונסה, ואם רצה להוציאה אחר כך מוציאה בגט, שכנס שוכנסה ברמיזה — כך תצא ברמיזה, ולא צריכה חליצה. כונס ואין מוציאה לעולם — שאין גיטא מפקיע קידושין אחיו פקח שהוקדשה לו ליבום.

חולץ

מאי לא דלא בעל? לא, דבעל. אי דבעל מאי מעמיא דשמואל? קסברי: כל הבעל על דעת קדושין הראשונים הוא פועל, והא פליגי בה חדא זימנא, דאיתמר: קדישה על תנאי ויכנסה סתם, רב אמר: צריכה הימנו גט, ושמואל אמר: אינה צריכה הימנו גט. רב אמר: צריכה הימנו גט, פיון דגססבה - אחולי אחליה לתנאיה, ושמואל אמר: אינה צריכה הימנו גט, כל הבעל על דעת קדושין הראשונים הוא פועל! צריכא, דאי איתמר ההיא - בההיא קאמר רב, משום דאיכא תנאה, וכיון דבעל אחליה לתנאיה, אבל בהא אימא מודה ליה לשמואל. ואי איתמר בהא - בתוך קאמר שמואל, אבל בתוך אימא מודה ליה לרב, צריכא. ומי אמר רב כי בעל - אין, אי לא בעל - לא? והא ההיא עובדא דהוה בגרש, ואיקדישה כשהיא קטנה, וגדלה, ואותביה אבי בורשיא, ואתא אחרניא וקטפה מיניה, ורב פרניא ורב חננאל תלמידי דרב הוו התם ולא הצריכוה גיטא מבטרא! אמר רב פפא: בגרש מינסב יסיבי והדר מותבי אפי בורשיא. רב אשי אמר: הוא עשה שלא כהוגן - לפיכך עשו בו שלא כהוגן ואפקעינהו רבנן לקידושי מיניה. אמר ליה רבינא לרב אשי: תינה דקדיש בכספא, קדיש בביאה מאי? שויוה רבנן לבעילתו בעילת זנות. אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה פרבי אליעזר. וכן אמר רבי אליעזר: הלכה פרבי אליעזר. משננה מי שהיה נשוי לשתי יתומות קטנות זמת - ביאתה או חליצתה של אחת מהם פוטרת צרתה. וכן שתי חרשות. קטנה וחרשת - אין ביאת אחת מהן פוטרת צרתה. פקחת וחרשת - ביאת הפקחת פוטרת החרשת, ואין ביאת החרשת פוטרת את הפקחת. גדולה וקטנה - ביאת הגדולה פוטרת הקטנה, ואין ביאת הקטנה פוטרת הגדולה. גמרא וחרשת בת חליצה היא? והתנן: חרש שנחליץ, וחרשת שחלצה, אמר רב גידל אמר רב: אביאה. רבא אמר: אפילו תימא אחליצה, פאן בחרשת מעיקרא, פאן בפקחת ואחר כך נתחרשה; חרשת מעיקרא, כי היכי דעל - הכי נפק, פקחת ואחר כך נתחרשה - לא, דמעפכא בה קרייה. איתביה אביי: וחרשת מעיקרא בת חליצה היא? והתנן: שני אחיו, אחד פקח ואחד חרש, נשואין לשתי נכריות, אחת פקחת ואחת חרשת. מת חרש בעל חרשת, מה יעשה פקח בעל פקחת? פונם, ואם רצה להוציא יוציא. מת פקח בעל פקחת, מה יעשה חרש בעל חרשת? פונם, ואינו מוציא לעולם. מאי לאו - בחרשת מעיקרא, וקתני: פונם - אין, חולץ

והולצת מן הקטן - חליצתה פסולה! אמר רב גידל אמר רב: אביאה. רבא אמר: אפילו תימא אחליצה, פאן בחרשת מעיקרא, פאן בפקחת ואחר כך נתחרשה; חרשת מעיקרא, כי היכי דעל - הכי נפק, פקחת ואחר כך נתחרשה - לא, דמעפכא בה קרייה. איתביה אביי: וחרשת מעיקרא בת חליצה היא? והתנן: שני אחיו, אחד פקח ואחד חרש, נשואין לשתי נכריות, אחת פקחת ואחת חרשת. מת חרש בעל חרשת, מה יעשה פקח בעל פקחת? פונם, ואם רצה להוציא יוציא. מת פקח בעל פקחת, מה יעשה חרש בעל חרשת? פונם, ואינו מוציא לעולם. מאי לאו - בחרשת מעיקרא, וקתני: פונם - אין, חולץ

קסברי שמואל כל הבעל על דעת קידושין הראשונים הוא בעל — ואם תאמר: לשמואל דלית ליה דקדושין גדלי בהדה, מאי טעמא דרב גמליאל? ולעיל בריש פרק שני (יחא) משמע דשמואל אית ליה מילתא דרבן גמליאל, דפריך אמילתיה; ואי אין זיקה תיבטל, דהא אמר רבן גמליאל כו? ויש לומר: דלשמואל צריך לומר דמיייר בדמפרש בהדיא שבעל לשם קידושין. ועוד אמר רבינו יצחק:

דהתם, כיון דרבמא ואשתו שותף לפניו — אפילו בסתמא בעל לשם קידושין חייב לדחות יבמות ממנו, דבאשתו ניחא ליה מיבמות. ומידו קשה: דתיקשה לשמואל מדרבנן דרבי אליעזר, כשהתורה כשהיא קטנה וגדלה אעל, דמסתמא בועל לשם קידושין, דליכא למימר דאיירי כשפירש שבעל לשם קידושין, דאם כן — היכי פריך מיניה ב"המדיר" (כתובות עגב). לרבו אלא על כרחך כשבעל סתם, ולא מצי לאוקומי כשפירש — דאם כן היינו החזירה כשהיא גדולה, ואמר רבינו יצחק: דשמואל סבירא לי כרבי שמעון בן יהודה (משום רבי ישמעאל), דאמר ב"המדיר" אם בעלו לא קנו. אי נמי: כרבי ישמעאל, דאמר שמואל משום רבי ישמעאל, דהיא לא נתפסה בו, והא אפילו בה חזא זימנא — תימה לרבינו יצחק: והא תרוייהו צריכי, דאי אתמר דאמר רב צריכה הימנו גט — הוה אמינא צריכה מספק, דלא ידעינן אי בעל לשם קידושין אם לאו. קא משמע לן דאין צריכה גט משני, דודאי ראשון בעל לשם קידושין. ואי אתמר דהיא דקאמר שמואל צריכה גט משני — הוה אמינא היינו מספק, ומראשון נמי צריכה גט מדאורייתא, דשמא לשם קידושין בעלו ואמר רבינו יצחק דחבי פריך: והא איפליגי בה דאמר זמנא, ואמאי פליגי בשני מקומות? דבחד מתוך הוה מצי לאשמעוניה, ולימא הכי: קדשה על תנאי ובעל, רב אמר: צריכה גט מראשון ולא משני, ושמואל אמר: אין צריכה גט מראשון אלא משני. אי נמי ליחגי באיך: קטנה שהגדילה ועמדה ונשאת, רב אמר: אינה צריכה גט משני אלא מראשון, ושמואל אמר: צריכה גט משני ולא מראשון מן התורה, אבל מדרבנן צריכה.

בההיא קאמר רב משום דאיכא תנאי אחולי אחליה לתנאי — פירושו: משום דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, אית לו למימר דאחליה לתנאי, והיה בדעתו שיחולו קידושי כסף מולא הזכיר התנאי. אבל בהא, דליכא בעילת זנות, שהרי יש שם קדושין דרבנן, ועוד, דליכא קדושין הראשונים דגימא שיחולו — אימא מודי ליה לשמואל, ובקונטרס גיטא זוהי, דהא צריכותא דכתובות. ואין למחוק גירסא זו, דהא למאן דאמר ב"המדיר" (כתובות עגא), קדישה על תנאי ובעל דברי הכל צריכה הימנו גט, ואפילו הכי פליגי (שם עגא). בקטנה שלא מיאנה והגדילה ועמדה ונשאת — אם כן פשיטא ליה טפי במקדש על תנאי דצריכה גט מבקטנה שלא מיאנה, דכוותיה מיתוקמא הך צריכותא דהבא וצריכותא דכתובות אליבא דביי.

לפיכך עשו לו שלא כהוגן ואפקעינהו לקידושי מיניה — מספקא לרבינו יצחק: אי טעמא דאפקעינהו משום דכל דמקדש וחרשת בת חליצה היא וחתנן כו' — ואם תאמר: תיקשי נמי מקטנה, דתנן במתניתין דחליצת אחת מהן פוטרת צרתה, ואילו בפרק "מצות חליצה" (יבמות קד. ב) תנן: קטנה שחלצה תחלוץ משתגדיל, ואם לא חלצה חליצתה פסולה! ומידו בקונטרס פירש דחליצתה לכשתגדיל פוטרת צרתה. ועוד: דאיכא לאוקמא מתניתין דהבא כרבי יוסי, דאמר "אשה" — בין גדולה בין קטנה, ולפי הירושלמי דגרסין לעיל ואם

לא חלצה חליצתה כשרה — אתי שפיר טפי.

יבמות. פרק שלושה עשר - בית שמאי דף קי עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)"
תוספות

מאי לאו מדרהא פקח מעיקרא — דחכי משמע שפקח נשא חרשת, משמע שבשעת נישואין היה זה פקח וזו חרשת. אבל בבבא קמייא דחרש בעל חרשת לא מצי לאוקומי בחרשת מעיקרא דומיא דפקח בעל פקחת, דהא לא שייכי מידי אהרדי. **ובי** תימא הכא נמי בפקח ואחר כך נתגרש ומי מצי מפיק לה — הוה מצי לאקשויי טפי:

דכיון דפקח הוה, דנשואין דאורייתא הו — אמאי צריך לגרש את אשתו, דקתני: ומציא — את אשתו בנט, והלא תצא אחותה משום אחות אשהו אלא לרבותא נקטיה, דאפילו היה צריך גט — מי מצי לאפקי.

או נשתטה לא יוציא עולמית — ואם תאמר: מאי קשיא? והא רבן שמעון בן גמליאל פליג עליה בפרק "מי שאחור" (גיטין עא. ושם) ואית ליה בפקח ואחר כך נתגרש הוא היה כותב ואחרים חותמים, ונקיך מן משנה כרבן שמעון בן גמליאל? ויש לומר: דלא בעי לאוקומי כרבן שמעון בן גמליאל, כיון דרישא לא מיתוקמא כוותיה והיא דנקט חרש או נשתטה. ועוד: דבלאו הכי הוה פריך ליה: ומי מצי לגרש את אשתו, כדמפרש.

ותנן גבי נכרית כונס את חולץ לא אישתיק — הכא לא בעי לשנוי: הא כדאיא והא כדאיא, כדמשני לעיל גבי פקח וחרשת — שם שני מינין, אבל הכא שניהם חרשים, ובמין אחד לא שייך למימר הא כדאיא והא כדאיא. **מאי** טעמא לא תותביה מדה — תימא לרבינו יצחק: דמה היה בדעתו של אבי שלא הקשה לו מזאת הבבא שהיא ראשונה, וקשיא טובה, ולא היה צריך לכל אלו הבבות?

וקמקוין אקוואתא — פירש בקונטרס: מקשין קושיות זה לזה. וכן פירש רבינו חננאל, והביא ראיה מירבי יהושע קידה וטור" (נעים פרק ד משנה י"א) — דקדק בדבר הרבה וטירה. **קסבר** ר' חרשת קניה ומשוירת קטנה קניה בר' — ואם תאמר: ודחכי שמעין דקסבר רב הכי? דלמא לעולם מספקא ליה אי חרשת קניה ומשוירת, קטנה קניה ואינה קניה, או איפכא, להכי קאמר כונס את החרשת ומצויה בגט וקטנה תמתין עד שתגדיל. דמספקא אויל לחומרא ויש לומר: דקס ליה לרב חסדא דהוא קניה ומשוירת והוא קניה ואינה קניה, אלא דהוא לא הוה ידע הי מיניה. והשתא פשיטא דחרשת משוירת, וקטנה קניה ואינה קניה. ומברייתא נמי מצי למפושט דקטנה קניה ואינה קניה, אבל כל כמה דלא ידע ברייתא פשיט ממלתיה דרב.

יחיוב

מעיקרא, ומידהן חרשין מעיקרא — אינהו נמי חרשות מעיקרא, וקתני: אם היו נכריות — יבנוסו, יבנוסו — אין, ויחלצו — לא, תויבא דרבה! תויבא. "קטנה וחרשת וכו'" — אמר רב נחמן: אשפחתי לרב אדא בר אבהו ורב חנא חתניה, דיתבי וקמקוין אקוואתא בשוקא דפומבדיתא ואמרי: הא דתנן קטנה וחרשת אין ביאת אחת מהן פוסלת צרתה — הני מילי דנפלה ליה מאחיו פקח, דלא ידעינן אי בקטנה ניהא ליה אי בחרשת ניהא ליה: אי בקטנה ניהא ליה — דאתיא לכלל דיעה, אי בחרשת ניהא — דגדולה היא, ובת ביאה היא. אבל נפלה מאחיו חרש — ודאי בחרשת ניהא ליה, דבת ביאה היא, ובת מיניה היא. ואמינא להו אנא: אפילו נפלה ליה מאחיו חרש — נמי מספקא ליה. כיצד תפנתן? אמר רב חסדא אמר רב: פונם החרשת ומוציאה בגט, וקטנה תמתין עד שתגדיל, ותחלוץ. אמר רב חסדא: שמע מינה, קסבר רב: חרשת קניה ומשוירת, קטנה — קניה ואינה קניה, דאי סלקא דעתך חרשת קניה ואינה קניה, קטנה קניה ומשוירת — חרשת אמאי פונם ומוציאה בגט?

חולץ — לא! לא, בפקחת ואחר כך נתחרשה. תא שמע: שני אחין פקחין נשואין שתי נכריות, אחת פקחת ואחת חרשת. מת פקח בעל החרשת, מה יעשה פקח בעל פקחת? כונס, ואם רוצה להוציא — יוציא. מת פקח בעל פקחת, מה יעשה פקח בעל חרשת? או חולץ או מייבם. מאי לאו, מדרהא פקח מעיקרא היא נמי חרשת מעיקרא, וקתני: כונס — אין, חולץ — לא! מידי איריא? הא כדאיא והא כדאיא. אייתיביה: שני אחין, אחד פקח ואחד חרש, נשואין שתי אחיות, אחת פקחת ואחת חרשת. מת חרש בעל חרשת, מה יעשה פקח בעל פקחת — תצא משום אחות אשה. מת פקח בעל פקחת, מה יעשה חרש בעל חרשת — מוציא את אשתו בגט ואשת אחיו אסורה לעולם! וכי תימא: הכא נמי בפקח ואחר כך נתחרש — מי מצי מפיק? והתנן: נתחרשה — יוציא, נשתפית — לא יוציא, נתחרש הוא או נשתפה — לא יוציא עולמית! אלא לאו — בחרש מעיקרא, ומדרהא חרש מעיקרא — היא נמי חרשת מעיקרא, ומדאחיות חרשות מעיקרא — נכריות נמי חרשות מעיקרא, ותנן גבי נכריות: כונס — אין, חולץ — לא! אישתיק. כי אתא לקמייה דרב יוסף, אמר ליה: מאי טעמא תותביה מהא, דכיל לשנויי לך: אחיות חרשות מעיקרא, נכריות — פקחות ואחר כך נתגרשו — אלא איבעי לך לאותביה מהא: שני אחין חרשין נשואין שתי אחיות פקחות, או שתי אחיות חרשות, או שתי אחיות אחת פקחת ואחת חרשת; וכן שתי אחיות חרשות נשואות לשני אחין פקחין, או לשני אחין חרשין, או לשני אחין אחד פקח ואחד חרש — הרי אלו פטורות מן החליצה וכן הדין. ואם היו נכריות — יבנוסו, ואם רצו להוציא — יוציא. היכי דמי? אלימא בפקחים ולכפוף נתגרשו — מי מצי מפיק? והתנן: נשתפית — לא יוציא, נתחרש הוא או נשתפה — לא יוציא עולמית! אלא לאו — אחרשין

חולץ לא — משום קריה. מוציא אשתו כונס — דזקת אחותה פקחת אסורה, שנישואיה גמורין, וזו ספק, ואין כח בקידושה לפטור את אחותה משום אחות אשה. ואשת אחיו אסורה לעולם — דחרש לא מצי חליץ, ומיכנס נמי לא מצי כניס לה, דאחות גרושתו היא. דאחותה חרשת היתה קניה במקצת לאחיו חרש, והלכך לא אפשר (שהרי אחות גרושתו היא), ומחך מתניתין לא מותבי ליה לרבא, דהאכא מדינא לא חליץ האי חרש פקחת, שהרי אשת פקח אחותה היתה גמורה. ולכא למימר כי דחכי דעל הכי נפיק, אלא להכי מייתי לה: לגלויי אהנך תרתי תיובתי קמייא דבחרשת וחרש מעיקרא קמייא, דהא כולהו תניא להו גבי הדדי במתניתין לקמן, בחרש שנשא פקחת (ק"ב). מי מצי מפיק — דקתני: מוציא את אשתו בנט, ומתקניו בנט — משמע שתהא מותרת לאחרים. נשתפית לא תצא — פקחת שנשתפית לא תצא מבעלה, אף על פי שהאשה יוצאת לרצון ושלא לרצון — רבנן תקון שלא תצא, כדי שלא יתנו בה מנהג הפקר, לפי שאינה יודעת לשמור עצמה. אבל נתחרשה — יוצאת, דלא בעינן דעת אשה בגט, שהי אפילו פקחת בעל כרחא מוציא. והכא לא תקון רבנן מידי, דהא יודעת לשמור עצמה. נתחרש הוא בר' — דקדושו דהו גמורין, וגידושו בלא דעת. נכריות נמי — הנך תרתי דלעיל חרשות מעיקרא קאמר, דהא גבי הדדי תניין, והמגמגם לומר: למא לי כל הנך דיוק, דקאמר מדרהא חרש מעיקרא איהו נמי חרשת מעיקרא בר', ומדאחיות חרשות מעיקרא בר' — לותבי מחד, ומדרהא חרש מעיקרא הנך נמי דלעיל חרשות מעיקרא, וקתני בהו כונס — איך חולץ — לאו לאו מילתא היא. דכל הנך חרשין דלעיל נפלה לפניהן פקחת מכח קידושי פקח, ולכא למימר כי דחכי דעל הכי נפק, אבל בחרשת דלעיל איבא למימר הכי, ואפילו הכי קתני כונס פקח ולא חולץ. שני אחין חרשין — נישואיהן שוין, בין שהן פקחות בין שהן חרשות, בין אחת פקחת ואחת חרשת, שהרי כניסותן לבעליהן ברמיזה. וכן שתי חרשות כניסותן ברמיזה, ואף על פי שהן פקחין או אחד פקח ואחד חרש — נישואיהן שוין, והלכך יוצאת היבמה משום אחות אשה. ואם חוץ נכריות — ומת אחד מהן — יבנוס השני, דלאו בר חליצה הוא, או היא אינה בת חליצה. ומדון חרשין מעיקרא בר' לא גרסינן, דבלאו הכי מצי מותבי מיניהו. ופסוקו אקוואתא — מקדושים תלמידים סביבם, שהיו באים לשמוע דבריהם. לישנא אחרינא: דמקוין אקוואתא — משיבין קושיות זה לזה. כיצד תקנתן — דקטנה וחרשת, והאיל ואין האחת פוטרת צרתה. וחרשת לאו בת חליצה היא דניפוק תרייהו בחליצה, ואי מייבם לה וחליץ לקטנה כשתגדיל — מיפסל קמייא עליה, דקס ליה ב"ל לא יבנה, דהא ביאה חרשת לא דחיא זקק דנימא אי אחריה כלום. כונס את החרשת ומוציאה כונס — דחליצת קטנה תפסל לה עליה. חרשת קנייה במקצת ומשוירת — קטנה, ספק קנייה כולה ספק אינה קנייה כלל, דבשתיהן קניות ומשוירות ליבא למימר — דמתניתין שמעין לה, דאם כן תיפטר חדא בביתא חברתה. ושתיהן ספק נמי ליבא למימר, מדקתני סיפא דמתני: בא יבם על הקטנה, וחזר ובא על החרשת — פסל את הקטנה; בא יבם על החרשת, וחזר ובא על הקטנה — פסל את החרשת. ואי שתיהן ספק, קמייא.

דחה שמדובר בפיקחת שנתחרשה, והנן נבי – ושנינו במשנה לגבי
הדין של נכריות, בונים אין חולץ לא – לייבם אותה הוא יכול
ולחלוץ אינו יכול, מוכח אם כן שגם חרשת מתחילת נישואיה
אינה בת חליצה, אישתק – רבא שתק ולא ענה לאביי על קושייתו.
כי איתא – כאשר בא אביי לקמייה דרב יוסף, ואמר לו את קושייתו
על דברי רבא, אמר ליה רב יוסף, מאי טעמא תותביה מהא – מדוע
הוכחת לרבא מהדין של פיקחת וחרשת אחיות שגם הדינים של
פיקחת וחרשת נכריות עוסקים בחרשת מעיקרא, דיכול לשנויי לך
– שיכול היה רבא לתרץ לך שאין ראה מהדין השלישי לשנים
הראשונים, משום שיתכן שהדין השלישי של פיקחת וחרשת
אחיות אמנם מדבר בתרשות מעיקרא, אולם הדינים של פיקחת
וחרשת נכריות שמשם הקשית על רבא, עוסקים בפיקחות ואחר כך
נתחרשו. אלא איבעי לך לאותביה מהא – היה לך להקשות מדין
אחר במשנה ההיא שלא יתכן להעמידו בפיקחת שנתחרשה אלא
רק בחרשת מעיקרא, ומוכח שם שגם לה אין חליצה. וכך שנינו
במשנה: שני אחין תרשין שהיו נשואין שתי אחיות פקחות או שתי
אחיות חרשות או שתי אחיות אחת פקחת ואחת תרשת, וכן שתי
אחיות חרשות שהיו נשואות לשני אחין פקחים, או לשני אחין תרשין,
או לשני אחין אחד פקח ואחד תרש, הרי אלו נשותיהם הנפלות
לפני האח השני, פטורות מן החליצה וכן הדין, כדן אחות אשה.
ואם היו שתי הנשים נכריות זו לזו, יבנסו – ייבמו. ואם רצו אחר
כך להוציא אותן ויצאו אותן בגט. חליצה לא הוזכרה בדין זה כיון
שבאופן שהיבם או היבמה חרשים אינם ראויים לחליצה.
מבררת הגמרא: היכי דמי – באיזה חרשים מדובר כאן, אליבא –
אם תאמר שמדובר בפקחים ולכנסוהו בתרשו, מי מצי מפקח – וכי
הם יכולים להוציא את נשותיהם בגט. והתנן – והרי שנינו במשנה
שם, נשתפית לא ויצא, נתתה הוא או נשתתה לאחר שנשא אשה
לא ויצא עולמית, אלא לאו – על כרחך המשנה מדברת אחרשין
מעיקרא – שהיו חרשים מתחילת הנישואין וכנס ברמזיה ומוציא
ברמזיה. ומדדן תרשין מעיקרא – ומאחר שהבעלים חרשים
מתחילת נישואיהם, אינהו – נשותיהם החרשות שהזכרנו, נמי
תרשות מעיקרא – גם הן חרשות מתחילת נישואיהן, ונקתני – ושנינו
במשנה, אם היו נכריות יבנסו, ומשמע יבנסו אין יחלצו לא, הרי
שאף חרשות מתחילת נישואיהן אינן חולצות, תיבטא דרבה – זו
פירכא לדברי רבה שאמר שחרשת מתחילת נישואיה חולצת.
מסיימת הגמרא: תיבטא – אכן פירכא היא ונדחו דבריו.
שנינו במשנה: קטנה ותרשת, וכו' שנפלו ליבום מבעל אחד, אין
ביאת אחת מהן פוטרת צרתה. הגמרא מבאיה דיון בענין זה: אמר
רב נחמן, אשפחתיה – מצאתיו לרב אדא בר אבהו ולרב הונא תתניה
– חתנו, דיתבי וקמקו אקנותא – שהיו יושבים ומקהילים סביבם
תלמידים שהיו באים לשמוע דבריהם, בשוקא דפומבדיתא. ואמר,
הא דתנן – דין זה ששנינו במשנתנו, קטנה ותרשת שנפלו ליבום,
אין ביאת אחת מהן פוטרת צרתה, הני מילי – דברים אלו נאמרו
דוקא במקום דנפלה ליה ליבום מאחיו שהיה פקח, ולא ידעין אי
בתרשת ניקא ליה – אם בעלה היה רוצה יותר את הקטנה אי
בתרשת ניקא ליה – וצדדי הספק, אי בקטנה ניקא ליה כיון
דאיתא – שהיא עתידה לבוא לכלל דיעה כשתגדל, אבל חרשת
לעולם לא תבוא לכלל דעה. אי בתרשת ניקא, כיון דגדולה היא
ובת ביאה היא, לעומת הקטנה שאינה ראויה עדיין לביאה. אבל
אם נפלה ליבום מאחיו התרש, ודאי בתרשת ניקא ליה – רוצה
אותה, משום דבת ביאה היא עתה, וכן מצינה היא – והיא גם בת
מינה כלומר חרשת כמותה, ולפיכך הוא מעדיף את החרשת על פני
הקטנה.
והוסיף רב נחמן, ואמינא להו אבא – אבל אמרתי להם, אפילו נפלה
ליה מאחיו תרש, נמי מספקא ליה – גם כן הסתפק התנא במי בעלה
היה רוצה, ואף באופן זה אמרה המשנה שאין ביאתה של אחת
מקו פוטרת צרתה.
שואלת הגמרא: כיצד תקנתן כלומר, מאחר וקטנה וחרשת שנפלו
ליבום אין ביאת אחת פוטרת את צרתה, כיצד מפקיעין את זיקתן

חולץ לא, כלומר לכנס הוא יכול אבל לחלוץ אינו יכול, ולא
כרמא שאמר שחרשת מתחילת נישואיה חולצת. מתרצת הגמרא:
לא – אין מדובר במשנה בחרשת מתחילת נישואיה, אלא בפיקחת
ואחר כך בתרשת, שבאופן זה היא זקוקה ליבום מן התורה ואינה
יכולה לחלוץ כיון שאינה ראויה לקריאת הפסוקים.
אביי מוסיף להקשות: תא שמע ראה מדין אחר באותה משנה, שני
אחין פקחין שהיו נשואין שתי נשים נכריות ו–שאינן אחיות, אחת
פקחת ואחת תרשת, ומת פקח בעל התרשת ונפלה חרשת ליבום
לפני אחיו, מה יעשה האח הפקח בעל פקחת, בונים – מיבם את
החרשת ואינו יכול לחלוץ לה לפי שחרשת אינה בת חליצה, ואם
לאחר מכן הוא רוצה להוציא אותה בגט, ויצא. ואם מת הפקח בעל
הפקחת, ונפלה הפיקחת לפני אחיו מה יעשה אחיו הפקח בעל
התרשת, או חולץ או מיבם את הפיקחת.
מבררת הגמרא: מאי לאו – האם אין לדידך מלשון המשנה מדהא
פקח מעיקרא – מאחר שהבעל הוא פקח מתחילת נישואיו, כך היא
–אשתו החרשת האמורה במשנה נמי תרשת מעיקרא – גם כן
חרשת מתחילת נישואיה. ונקתני – ושנינו שהפיקח שנפלה לפניו
החרשת בונים אין חולץ לא – לכנס אותה הוא יכול אבל לא
לחלוץ, וקשה לרבא שאמר שניתן לחלוץ לחרשת מתחילת
נישואיה.
מתרצת הגמרא: מידי אידא – וכי ראה היא זו, הא כדאיתא והא
כדאיתא – כל אחד נשנה לפי עניינו, הבעל היה פקח מתחילת
נישואיו ואילו אשתו היתה פיקחת בנישואיה ונתחרשה ולכן אינו
חולץ לה, אבל אם היתה חרשת בנישואיה ניתן לחלוץ לה וכרמא.
אביי מביא עתה דין שלישי מהמשנה שם, ומוכיח שהדין ההוא
יתכן רק בחרשת מתחילת נישואיה, ואם כן גם הדינים הראשונים
שהובאו מהמשנה, עוסקים בחרשת מתחילת נישואיה, ולא כמו
שרבא דחה שמדובר בפיקחת שנתחרשה: איתביה אביי לרבא,
שני אחין אחד פקח ואחד תרש, שהיו נשואין שתי אחיות, אחת
פקחת הנשואה לפיקח, ואחת תרשת הנשואה לחרש. אם מת
התרש בעל התרשת, ונפלה חרשת ליבום לפני אחיו הפיקח, מה
יעשה הפקח בעל הפקחת, הלא היבמה החרשת ערוה עליו מן
התורה, ולכן תצא החרשת בלי חליצה משום אחות אשה. אבל אם
מת הפקח בעל הפקחת, מה יעשה התרש בעל התרשת, מוציא את
אשתו החרשת בגט, לפי שאחותה הפיקחת שנפלה לפניו ליבום מן
התורה אוסרת עליו את אשתו כדן אחות זקוקת, ואשת אחיו
הפיקחת, הנפלת לפניו ליבום, אסורה לעולם, שהרי לחלוץ אינו
יכול משום שחרש לא בר חליצה הוא. וליבם אינו יכול משום
שהיה נשוי לאחותה מדרבנן ואסורה משום אחות גרושתו,
וממילא אין לה היתר להתחתן עם אחרים לעולם.
אביי מוכיח שדין זה לא יתכן בפיקח שנחרש: ובי תימא הקא נמי
– ואם תאמר שגם בדין הזה מדובר בפקח ואחר כך בתרשת, אם כן
יקשה, מי מצי מפקח – וכי הוא יכול להוציא את אשתו בגט
ולתתירה להנישא לאחרים, והתנן – והרי שנינו באותה משנה
(קב), פקח שנשא פיקחת ונתחרשה תחתיו ויצא – יגרשה בגט,
ואין חשש שיהגו בה מנהג הפקר לפי שחרשת יודעת לשמור
עצמה. אבל אם נשתפית תחתיו, לא ויצא – לא יגרשנה כדי שלא
יגהו בה מנהג הפקר שהרי אינה יודעת לשמור את עצמה. אבל
אם בתרש הוא או נשתתה, לא ויצא עולמית, שכיון שקידושו
כשהיה פקח חלו מן התורה, אינו יכול עתה להפקיע את
הקידושין לפי שאינו בר דעת. ומעתה אין אמרה המשנה שהחרש
בעל החרשת מוציא את אשתו בגט. אלא לאו – אלא ודאי מדובר
בתרש מעיקרא – מתחילת נישואיו, וכשם שמכנס ברמזיה כן
מוציא ברמזיה. ומהאחר מעיקרא – ומאחר שהבעל חרש
מתחילת נישואיה, היא – אשתו החרשת נמי ו–גם כן תרשת
מעיקרא – מתחילת נישואיה. ומדאיתא – ומאחר שבמקרה של
הדין השלישי שהפיקחת והחרשת אחיות, מדובר בתרשות
מעיקרא, נכריות נמי – במקרים של הדינים הראשונים שהפיקחת
והחרשת נכריות, גם מדובר בתרשות מעיקרא, ולא כמו שרבא

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

- 1 **מח** לבנים שנסארו מהבנין תכט] - מתר לטלטלם, לפי שמעתה אינן עומדין לבנין אלא להסמך תל] ולשבת
- 2 עליהם תלא, ולכן תורת כלי עליהם תלב]. ואם סדרם זה על זה - גלה דעתו שהקצם לבנין, ואסור
- 3 לטלטלם, שאין תורת כלי עליהם תלג]:

הלכות שבת, חלק ב סימן שח, דברים המותרים והאסורים לטלטל בשבת סעיף מח

ביאורי הלכה

- אלא אם כן ייחדום לכך לעולם⁴⁰⁸.
 תלב] תורת כלי עליהם – חול שנסארו באתרי בניה וכן
 חול שעל שפת הים אסור במשחק ובטלטול, אך אין
 למחות בילדים המשחקים בחול הדק והיבש שהוכן
 לצורך זה מבעוד יום (ארגז חול)⁴⁰⁹.
 תלג] עליהם – אין עליהם תורת כלי אפילו לא מקפיד
 שלא להסמך או לשבת עליהם⁴¹⁰.
- תכט] שנסארו מהבנין – לבנים שהיו מיועדים לבניה
 והיו מוקצה מחמת גופם, וכבר לא זקוקים להם יותר
 לבנייה.
 תל] אלא להסמך – כך היא הרגילות לשימוש בלבנים
 אלו, ולכן מותרים בטלטול אפילו לא חשב עליהם
 לצורך ישיבה.
 תלא] ולשבת עליהם – בזמננו שאין רגילות להשתמש
 בלבנים שנסארו מהבניה לצורכי ישיבה, אין לטלטלם

ציונים והוספות

- 410] ראה לעיל הערות מג"ד לעניין גיזי צמר שרגילים
 להטמין בהם והשליכם לאוצר ולכן בטלה מהם תורת כלי
 גם בלא הקפדה, אך מכל-מקום מועילה ההקפדה שיהיה גם
 מוקצה מחמת חסרון כיס, ויש בזה נפק"מ לגיזי צמר
 שהשליכן לאוצר וטמן בהם אחר כך פעם אחת שרק אם
 מקפיד עליהם לא מועיל כי זהו שימוש חשוב של הטמנה,
 אבל באבן שגילה דעתו שהקצה לבנין לא יועיל מה שישב
 עליה פעם אחת גם ללא הקפדה ולכן אין נפק"מ בזה
 שמקפיד עליהם. ובס' נימוקי יו"ט (סי' תצט (ב) אות ג)
 חילק (באופן אחר) בין גיזי צמר שהוקצו לסחורה וסופם
 לשמש ככלי ולכן צריך הקפדה להפקיע מהם תורת כלי,
 משא"כ אבנים שהוקצו לגמרי משימוש כלי.
- 408] קצות השלחן סי' קט בדה"ש ס"ק ו': כ' אדמו"ר
 בסעי' מ"ח וז"ל לבנים שנסארו מהבנין מותר לטלטלם לפי
 שמעתה אינן עומדים לבנין אלא להסמך ולשבת עליהם
 ולכן תורת כלי עליהם ואם סידרם זה על זה גילה דעתו
 שהקצם לבנין ואסור לטלטלם עכ"ל, והנה בזמן הזה
 כמדומה שאין דרך לייחד לבנים לשיבה. ומה שנסארים
 מהבנין הזה עומדים לבנין אחר, צ"ע אם נוהג היתר זה
 לטלטל לבנים שנסארו מהבנין בסתם בלי יחוד לשיבה
 לעולם, והמשנ"ב כ' דיש מחמירין בזה וציין לתו"ש ואינו
 מצוי אצלי לראות טעמו ונימוקו.
 409] אבל אסור לערבב את החול במים או לשפוך מים
 עליו, משום איסור לישה (שש"כ פט"ז סעיף ד).

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות עירובין לפי לוח "רב יומי"

חלק ב סימן שפ"ד שיתוף בעירוב:

- 1 **א...** ואין שיתוף זה דומה לעירוב שאינו אלא בפת בלבד
 - 2 לפי שעירובי חצרות הוא משום דירה לערב דירתם
 - 3 לעשותן כאחת ודירתו של אדם אינה נמשכת אלא אחר
 - 4 מקום פתו אבל שיתוף שבמבוי אינו אלא לשתף החצרות
 - 5 ולא הבתים וחצר לאו בית דירה היא לפיכך אין צריך להניח
 - 6 השיתוף בבית הראוי לדירה כמו עירובי חצרות אלא יכולים
 - 7 להניחו אפילו בבית שאין בו ד' אמות על ד' אמות או בבית
 - 8 שער אכסדרה ומרפסת או אפילו באויר החצר במקום
 - 9 המשתמר כיון שאינו אלא לשתוף החצרות אבל אין מניחים
 - 10 אותו באויר מבוי מפני שאינו מקום המשתמר והוא הדין
 - 11 בכל מקום שאינו משתמר:
 - 12 **ב** השיתוף צריך להיות מונח בחצר שבמבוי זה אבל לא
 - 13 שבמבוי אחר שלא נשתתף עם זה לפיכך ישראלים
- 14 שדרים בב' וג' מקומות חלוקים ורחוקים זה מזה שמפסיק
 15 ביניהם מקום האסור בטלטול מפני שאינו מתוקן בלחי או
 16 קורה או צורת פתח או מפני שדרים שם נכרים ולא שכרו
 17 מהם רשותם והשמש גובה קמח מכולם ועושה ממנו עירוב
 18 אחד ונותנו במקום אחד מהם אינו מועיל להם אלא צריכים
 19 לערב בכל מקום ומקום בפני עצמו (ואם עירבו במקום אחד
 20 ובמקום אחד לא עירבו יתבאר בסימן שצ"ב) שהרי אי
 21 אפשר להם להשתתף יחד כיון שאסורים לטלטל מזה לזה
 22 וא"כ אי אפשר לשתף מקום זה ושיהא השיתוף מונח
 23 במקום אחר שאינו משותף עמו:
 24 * * *
- 25 **ג** ככל משפטי עירובי חצרות ושיתוף ושיתוף מערכת
 26 בשבילו ושמעריבין שלא לדעת אם אין הבית פתוח אלא
 27 לחצר א' ושקטן יכול לגבות את העירוב ושיכול אחד לזכות

וכן הנודר מאוכל או נשבע שלא יאכלנו משתתף בו כיון
שראו לישראל אחר ואפילו נדר ונשבע שלא יהנה ממנו לא
נאסר בו בהנאה זו מה שמשתתף בו לפי שלא נתכוין אלא
שלא להנות ממנו בדרך הנאתו ויש אומרים שהנודר מאוכל
אפילו לא נדר אלא מאכילתו ולא מהנאתו אינו משתתף בו
לפי שהנודר הוא שאוסר את החפץ עליו שאומר קונם אוכל
פלוני עלי דהיינו שאותו אוכל יהא נאסר עליו כקרבן
ומתחלף הוא בהקדש שההקדש הוא ג"כ שהחפץ מתקדש
ונאסר על האדם ובהקדש לדברי הכל אין משתתפים לפי
שאינו ראוי לשום אדם ויש להחמיר כדבריהם.

אמר כבר זה היום חול ולמחר תהא קדש או קונם משתתף
בה שבין השמשות עדיין לא נתקדשה ודאי ומספק לא חל
עליה קדושה לענין עירוב ושיתוף ואף על פי שאי אפשר
לאוכלה בין השמשות שהיא שעת קניית העירוב והשיתוף
מכל-מקום כיון שראויה לאכילה מבעוד יום וגם בבין
השמשות לא חל עליה קדושה ודאית עדיין מערבין לו בה
אבל אם אמר היום קדש ולמחר חול שתהא מחוללת על
מעות שיש לי אין מערבין ומשתתפים בה שמספק לא
נפקעה קדושה והרי אינה ראויה עד שתחשך:

* * *

ח חצר הפתוחה לב' מבואות ושיתפה עם שניהם מותרת
בשניהם לטלטל מבתיה לכל אחת מהם ובלבד שלא
תטלטל כלים ששבתו באחד מבתי מבוי זה למבוי הב' דרך
חצרה שהרי המבואות לא שיתפו יחד ואם נתנו ב' המבואות
שיתופם בחצר זו בכלי אחד הרי כולם משותפים יחד כמו
שנתבאר בס' שע"ח ומותר לטלטל מזה לזה.

ואם לא שיתפה עם שום אחת מהם אם היא רגילה בשניהם
לצאת ולבא בחול דרך עליהם אוסרת על שניהם ואם רגילה
באחת ובשני אינה רגילה זה שרגילה בו אוסרת וזה שאינה
רגילה בו אינה אוסרת אע"פ שעוברת עליו בשבת.

ואם שיתפה עם זה שאינה רגילה בו הותר הרגיל לעצמו
אם שיתפו ביניהם שכיון שחצר זו שיתפה עם השני הרי
סילקה עצמה מזה שהיתה רגילה בו ואינה ואין צריך לומר
אם רגילה בשניהם ושיתפה עם אחת מהם שהותר השני
לעצמו אם שיתפו ביניהם.

ואם המבוי שרגילה בו שיתפו ביניהם ואותו שאינה רגילה
בו לא שיתפו ביניהם והיא לא שיתפה לא עם זה ולא עם
זה דוחין אותה אצל זה שאינה רגילה בו שלא נשתתף
ותסתלק מזה שרגילה בו שנשתתף שלא תעבור עליו בשבת
כדי שיהא מותר לעצמו כיון שהיא אינה מפסדת בדבר
שהרי לא שיתפה עמו ואסורה להשתמש בו ויש ריוח
לאחרים שע"י זה יהיו מותרים להשתמש במבוי כופין אותה
על מדת סדום שתעבור בשבת דרך מבוי שלא נשתתף אע"פ
שאינה רגילה בו ואין צריך לומר אם רגילה גם בו שאין לה
לעבור בשבת על השני שנשתתף ולאסור עליו.

* * *

ולא אמרו שהעברה ברגל לבד בלי תשימש אינה אוסרת
אלא בב' חצרות זו לפניו מזו שאין הפנימית אוסרת על
החיצונה בהעברת רגליה עליה לבד הואיל ועיקר חצר

לכולם ושם היו שותפים בפת אינם צריכים לערב כך דיני
שיתוף.

ואפילו אם היה משותף עם שכניו בסחורה לזה ביין ולזה
בשמן אינם צריכים להשתתף והוא שיהיו השמן והיין בכלי
אחד כמו שעירובי חצרות צריך להיות בכלי אחד:

ד משתתפים בכל מיני מאכל ואפילו ד' וה' מיני מאכל
מצטרפין למזון ב' סעודות שהוא שיעור השיתוף
בתחלתו אפילו לאלף בני אדם כמו שנתבאר בעירובי
חצרות.

בכל מיני מאכל מערבין חוץ מגודגדניות שהוקשו לזרע
ותבלין ופולין יבשים ולא בעלי הבצלים שלא גדלו אורך
הזרת ולא בכמהין ופטוריות ולא בכפניות ולא בעדשים חיין
ולא בחטים ושעורים חיין ולא בירק שהוא בשיל ולא בשיל
מפני שכל אלו אינן ראויים לאכילה אבל בירק חי
משתתפים כמו שיתבאר והוא הדין לפתות שלנו שנאכלין
ג"כ חיין ואינם גרועים מבשר חי שמשתתפים בו כמו
שיתבאר:

ה בכל מיני משקים משתתפים חוץ מן המים לבדם וכן
מלח לבדו לפי שאינן זנין הגוף כלל אבל אם עירב מים
ומלח ביחד מזון הוא לטב(ו)ל בו פתו ומשתתפים בהם:

* * *

ו כל דבר שרגילים ללפת בו את הפת שיעורו כדי ללפת
בו פת הנאכל לב' סעודות שהן כששה ביצים כמו
שנתבאר בס' ש"ח וכל דבר שאין מלפתין בו את הפת
שיעורו כדי לאכול ממנו בעצמו ב' סעודות.

ובשר חי אינו ראוי לליפתן וצריך כדי לאכול ממנו ב'
סעודות והוא שיהא מליח והוא הדין לדג מליח אבל בשר
צלי ליפתן הוא ושיעורו כדי ללפת בו ב' סעודות ואפילו
אם יש כמה בני אדם שאוכלים בלא פת בטלה דעתם אצל
כל אדם.

וחומץ שיעורו כדי לטבל בו ירק מזון ב' סעודות אם היה
אוכל הירק לבדו בלא פת.

ויין מבושל לקינוח סעודה הוא בא (ולא לטבל) לפיכך
שיעורו כדי שמביאים ממנו לקינוח ב' סעודות וכן כל
כיוצא בזה.

ויין חי שיעורו ב' רביעיות לשותות רביעית בכל סעודה וכן
שיעור שאר כל המשקים:

ז משתתפים בשני ביצים אפילו חיין בשני רמונים בחמשה
אפרסקין (בעשרה אגוזים ואתרוג אחד) בליטרא ירק בין
חי בין מבושל בפולין לחים מלא היד בתפוחי יער מלא
הקב (והוא הדין לתפוחי פרס) וכן תמרים או גרוגרות מלא
הקב ודבילה משקל מנה (והוא ליטרא):

* * *

ח משתתפין אפילו באוכל שאינו ראוי לו אם ראוי לשום
אדם מישראל כגון לנזיר ביין ולישראל בתרומה בזמן
שהיתה נאכלת לכהנים אבל עכשיו אין תרומה טהורה
ראויה לשום אדם שכולנו טמאי מתים שאין לנו אפר פרה.

* * *

28
29 **ב** מבוי שעירבו כל חצרות שבו כל חצר לעצמה ואחר כך
30 נשתתפו כולם במבוי ביין או מין אחר שאינו פת ושכח
31 אחד מבני החצר ולא עירב עם בני חצירו לא הפסיד כלום
32 שהרי כולם נשתתפו במבוי ועל השיתוף סומכין ולא
33 הצריכו לערב בחצר עם השיתוף אלא שלא לשכח התינוקות
34 והרי עירבו (בחצרות וגם בחצר זו עירבו) (רוב בני החצר,
35 ומפני המיעוט שלא עירבו לא תשתכח תורת עירוב).
36 ואם שכחו כולם מלערב בחצרות אם אין מקפידין על
37 פרוסתן שבכתיבה אם זה יאכל משל זה (כשעורב' סעודות
38 של עירוב) הרי הן כמעורבין וסומכין על השיתוף שבמבוי
39 בשבת ראשונה בלבד ואין מתירין להם דבר זה אלא
40 מדוחק:

חלק ב סימן שפח דין אם לא עירבו החצירות יחד וגם לא נשתתפו
במבוי ובו סעיף אחד:

41 **א** כל שיתופי מבואות אינם אלא להתיר להוציא לתוכו
42 כלים ששבתו בבתיים אבל כלים ששבתו בתוכו או
43 בחצירות מותר לטלטלם בו ביותר מד' אמות וממנו
44 לחצירות ובלבד שלא יכניסם לבית אפילו עירבו הבתים
45 שבחצר.
46 ובלבד שיהא המבוי מתוקן בלחי או קורה כהלכתו שאז
47 אינו כרמלית אע"פ שלא נשתתפו בו ורשות אחת הוא עם
48 החצרות לכלים ששבתו בתוכן בין שעירבו החצירות לעצמן
49 בין שלא עירבו.
50 וכלים ששבתו בביתו והוציאם למבוי שאינו משותף או
51 לחצר שאינה מעורבת בדרך מלבוש או באיסור מותר
52 לטלטלם שם ביותר מד' אמות אבל אסור לטלטלם מחצר
53 למבוי או להיפך כמ"ש בס' שע"ב:

1 חיצונה הוא לתשמיש בני חיצונה אבל המבוי הואיל
2 ותשמישו שוה לכל החצרות הרגילות בו הרי הן אוסרות זו
3 על זו אפילו בהעברה ברגל לבד בשבת אע"פ שמסלקת את
4 עצמה מלהשתמש בו מחמת איסור מפני שלא עירבו יחד.
5 אבל חצר שסילקה עצמה מלהשתמש במבוי ועשתה מעשה
6 המוכיח על סילוקה שבנתה איצטבא גבוה ד' טפחים על
7 פתחה שוב אינה אוסרת על בני המבוי אף על פי שעוברת
8 דרך עליהם בשבת ואפילו אין לה פתח למבוי אחר לעבור
9 דרך עליו לרשות הרבים:

חלק ב סימן שפח שותפין במבוי צריכים לערב בחצירות:

10 **א** המשתתפים במבוי צריכים לערב בחצירות בכל חצר
11 שיש בה ב' בתים ואע"פ שהם מעורבים ומשותפים כבר
12 אין סומכין על שיתוף זה בחצר שלא עירבו בה כדי שלא
13 ישכחו התינוקות שבחצר זו תורת עירוב שהרי אין
14 התינוקות מכירים מה נעשה במבוי ויאמרו אבותינו לא
15 עירבו.
16 אבל חצרות הפתוחות זו לזו אינם צריכים לערב זו עם זו
17 ששיתוף המבוי מחברן ומטלטלין מזו לזו בין דרך המבוי
18 בין דרך פתחיהם.
19 ואם נשתתפו במבוי בפת סומכים עליו בחצרות ואין צריך
20 לערב כל חצר לעצמה לפי שהתינוקות מכירים בפת
21 שנשתתפו בה במבוי שמתוך שהפת היא חיי האדם עיניהם
22 תלויות בה.
23 ולכן אין נוהגין עכשיו לעשות עירובי חצרות בשום חצר
24 שיש בה בתים הרבה לפי שסומכין על השיתוף שבבית
25 הכנסת הנעשה מפת שמועיל גם לחצרות אם מותר לטלטל
26 מהן לבית הכנסת ולכן נוהגין לתלות בבית הכנסת כדי
27 שיהא מפורסם לתינוקות:

'לקוטי תורה' פרשת נשא – הפרשה החסידית

6 ועיקר "מור" כתוב בתורה גבי "שמן המשחה" (תשא ל, ב)
7 "ואתה קח לך בשמים ראש, מר-דרור חמש מאות".
8 והענין:
9 כי המור הוא בושם הנעשה מדם חיה ידוע'
10 שנקרש⁵⁹, והוא על דרך "דם נעבר ונעשה חלב"⁶⁰, היינו

1 **ד. וזהו גם כן ענין "מור", שהיה בקטרת "מור וקציצה**
2 **כ".**
3 (שהקטרת שעל גבי מזבח הפנימי הוא גם כן בחינת בירור.
4 בנודע ש"א סממני הקטרת היו להעלות ולבקר מ"א בתי
5 מסאבותא"⁵⁸).

והנה מכאן ואילך מתחיל ההקדמה גם כן לביאור ענין מררי:
59. כן פירשו הגאונים (ראה אוצר הגאונים ברכות, חלק הפירושים לדף
מג, א בשם רב האי גאון). והרמב"ן כתב (תשא ל, ב), שאחרים
הקשו: איך יבגס בקטרת ובשמן הקדש דם חיה טמאה? וענין
שם מה שתיירץ. וענין בטור אורח חיים (סימן ר"ו).

60. (בבורות ה, ב. ושמ נסמן).

58. וענין בזה חלק ב', סוף פרשת ויקהל (דף ר"ט, עמוד א'): תא
חזי מה בין צלותא לעובדא דקטרת כו'. ובזהר הרקיע שם.
ובהרמ"ז סוף פרשת בא (בדף מ' עמוד ב'), מענין ההעלאה
והבירור שעל ידי הקטרת. ובפרשת קרח (דף קע"ז, עמוד ב').
ובזהר חלק ג', פרשת צו (דף ל', עמוד ב').

וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "זאת חקנת המזבח" (לקמן כט, א).
ובדבור המתחיל "ושאבתם מים". ובדבור המתחיל "דאה ירח בני"
(תורה אור ב, ב).

איין סוף ברוך הוא כיתד כל תמוט⁶³.

ו"מר דרור" שבשמן המשחה, הוא להמשיך מלמעלה למטה. דהיינו, להיות המשכה והתגלות מהחכמה למטה, והו על ידי מור השני שבשמן המשחה. שמן היא בחינת חכמה⁶⁴. והו ענין מה שכתוב "שמן וקטרת ישמח לב" (במשלי סימן כ"ז, ט)⁶⁵.

ופירוש "לב", היינו כמאמר רז"ל (תענית כו, ב): "וביום שמחת לבו" (שיר השירים ג, יא) – "זה בנין בית המקדש".
ופירוש "מר דרור" – לשון חירות. על דרך "חרות" על הלוחות⁶⁷.

וכל הבירורים הנ"ל היה נעשה על ידי מ"ב מסעות, ויסעו [...] ויחננו", כי ענין הנסיעה וחנייה הם בחינת רצוא ושוב. ולמעלה בשרשם הם בחינת "מטי ולא מטי". ועל ידי רצוא ושוב דוקא, נמשך ההשפעה והבירורים, כמו לולב שצריך נענוע דוקא⁶⁸. (וכן ב"שתי הלחם" על גבי שני כבשים: "מוליך ומביא, מעלה ומוריד"). אשר הוא גם בן בחינת רצוא ושוב, ועל ידי זה דוקא נמשך ההמשכה כו⁶⁹.

והנה בני מררי היו נושאים את הקרשים, שהם "עצי שטים עומדים", בחינת יראה תתאה. והנה ידוע בכוונת שם הוי"ו: "יראה בראש ויראה בסוף". כי ד' אותיות השם הם: "דחילו ורחימו, רחימו ודחילו". שיראה עילאה הוא בחינת חכמה, שלמעלה גם מב' בחינות רחימו. ודחילו תתאה הוא למטה מ"רחימו". והו "חכמה בראש, חכמה בסוף"⁷⁰.

ו"מררי" הוא "יד החזקה", "שמאלו תחת לראשי", שמחבר בחינת היראה תתאה אל בחינת יראה עילאה, לכן היו נושאים את הקרשים. ולכן נקרא מררי, על שם ב' פעמים 'מור' הנ"ל, כי הוא מחבר אלו ב' המור יחד. דהיינו, 'מור שבקטורת', שהיא בחינת ממטה למעלה,

מה שנתברר ונהפך הרע לטוב על ידי אתכפא ואתהפכא. ואז נעשה מזה בחינת "ריח ניחוח", דהיינו העלאת מ"ן להמשיך אור איין סוף ברוך הוא בחכמה עילאה.

וכמו הריח שמושיב את הנפש, שתאיר במוחין, חכמה ובינה, ביתר שאת, כמו כן על ידי העלאת מ"ן מבירורים שנברר מלמטה על ידי עבודת האדם באתכפא ואתהפכא – עולה "לריח" להיות על ידי זה "ניחוח", נחת רוח והמשכה מעצמותו ומהותו יתברר, בבחינת חכמה ובינה.

כי מצד עצמו, אמר בתיקוני זוהר (בהקדמה, פתח אליהו):
"חכים ולא בחכמה ידיעא, מבין ולא כו". ולכן בכדי שיהיה המשכת האור בחכמה ובינה – להיותו נקרא בשם "חכם" ("בחכמה ידיעא" – שהיא חכמה דאצילות)⁶¹, צריך להיות על ידי קטרת, בחינת "ריח" והעלאה מלמטה למעלה – "מור" כו, על ידי זה מתקשרין ומשיבין את הנפש, שיהיה נגלה אור עצמותו ומהותו להוסיף אורות באצילות.

והו "קטרת" – לשון קישור, "קשורא דמדימנותא"⁶², כי תרגום "ותקשור על ידו שני" (וישב לח, כח) – "וקטרת על ידיה". והיינו על דרך מה שכתוב (ויגש מד, ל): "ונפשו קשויה בנפשו". וכן ביהונתן ודוד נאמר: "ונפש יהונתן נקשרה בנפש דוד, ויאבהו יהונתן בנפשו" (בשמואל א' סימן י"ח, א), והו על דרך מה שכתוב (תהלים צא, יד): "כי בי חשק כו".

ועיין ברבות וישלח פרשה פ': "בשלשה לשונות של חבה כו, בדביקה, בחשיקה ובוחפיצה כו". עיין שם.

והו ענין "והקשורים ליעקב" (ויצא ל, מב) – פירוש "והקשורים": שנקלט ונקשר בתוך תוכם קדושת אור

61. כמו שנתבאר במקום אחר, בדבור המתחיל "הן עם אחד כו" – בפרשת נח.

62. (והרצ, לו, ב).

63. (עיין מזה בזהר חלק א', ויצא, קס"ב, ב'. ועיין מה שנתבאר מזה בדבור המתחיל "ואשה כי תדור" (במדבר ל, ד). ועיין מה שנתבאר על פסוק "ונקדשתי בתוך בני ישראל", בדבור המתחיל "ואהבת את כו").

64. (מאורי אור אות ש"ן סימן מ"ח). (ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "באתי לגני וכו' אריתי מורי כו").

ועיין בפירוש הרמ"ז בזהר פרשת אמור (דף פ"ט, עמוד א'), דשמן המשחה הוא ממוחא סתימאה (ראה תניא פרק נג, דף עה, א). ושזהו שכתב ב"רעיא מהימנא" פרשת בהר, דף ק"ט, עמוד ב': "דאיהו מסטרא דשמאלא, דאתמר בה: 'וקדשת את הלוים'. והיינו מבחינת גבורה דעתיק המלוכש במוחא סתימאה, שממש נמשך בחינת "וקדשת את הלוים".

וכמו שכתב הרמ"ז עוד ובפרשת תשא, בפירוש ה"רעיא מהימנא" שם דף קפ"ח, תחלת עמוד א'.

65. וכדפירש בזהר חלק ג' ויקרא (דף ח', עמוד א'). ובפרשת צו (דף ל"ד, עמוד א' ודף ל', עמוד ב'). ובפרשת אחרי (דף נ"ח, סוף עמוד ב').

66. (אבות ה, ב: "אל תקרי חרות אלא חרות, שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה").

67. וב"עקב המלך" (שער אבא ואימא פרק מ"ה, דף עח סוף עמוד ג). פירש: "היינו יסודי אבא" המאיר בבינה. ועיין ב"פרדס" ערך מור. ועיין זהר חלק א', סוף פרשת לך לך (דף צ"ה, עמוד ב'). ודף צ"ו, סוף עמוד א'.

68. (ראה שלחן ערוך אורח חיים סימן תר"א, ח).

69. (עיין מה שנתבאר בביאור על פסוק "וקבל היהודים").

70. (ראה לקמן עקב טו, ב. ושם נסמן. וזה חלק א כו, ב. לעיל ויקרא כו, א).

מלמעלה למטה. והיה בו "מר דרור" – הארת עתיק המאיר
במוחא-סתימאה להיות המשכה. וכן יסוד-אבא המאיר בבינה.
וזהו "שמן וקטרת ישמח לב". ובחינת מררי היינו שמחבר ב'
בחינות "מר" הנ"ל – דקטרת ושמן):

ביאור על פרשת נשא

העלאת מ"ן – ועל ידי זה נתגלה אחר כך 'מור שבשמן
המשחה', התגלות חכמה-שבאצילות, בחינת "שמן
משחת קדש" (תשא ל, כה), דחילו-עילאה, ביטול-עליון⁷¹:
קיצור. (ענין קטרת הוא העלאת ממשח-למעלה, בחינת
"ריח". ובו היה מור. ועל ידי זה אחר כך "שמן המשחה" –

71. (וענין מה שנתבאר על פסוק "כי אתה ותאירי נרי" – ב"תורהאור" פרשת מקץ).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

כשיר שהיו אומרים על תמיד של שחר כו' אך הנה
ארז"ל (שם לה, א) ע"פ (שופטים ט, יג) החדלתי את
תירושי המשמח אלקים ואנשים אם אנשים משמח
אלקים במה משמח מכאן שאין אומרים שירה אלא על
היין והוא היין שהיו מנסכים ע"ג המזבח כשהיו
מקריבים הקרבן כידוע ובאמת יש להבין דלכאורה
עיקר שיר הלויים היה על הקרבת הקרבן להיות לריח
ניחוח לה' שע"י השיר יהיה הקרבן לריח ניחוח דוקא
וא"כ למה צריך שיאמרו השיר על היין דוקא הלא יין
שמנסכין ע"ג המזבח הוא דבר מצוה בפ"ע ששייך
להעלאת דקרבן וכמ"ש (במדבר כט, ו) ונסכיהם
כמשפטם כו' כשתיית יין אחר המאכל ע"כ כל המקריב
זבח בלא נסכים כאלו לא הקריב כלום כמו שאין
אכילה בלא שתיית יין כו' כמו (ש"ה ה, א) אכלו
ריעים שתו כו' דדברה תורה כלשון בני"א מאחר
שהקרבן נק' לחם כמ"ש לחמי לאשי כו'. אמנם הנה
מבואר למעלה בעיקר ענין השיר שהוא בחי' ההעלא'
בבטול היש במהות הראשון ליכלל ולעלות באור
האלקי כו'. והנה ידוע בכללות ענין העלאת הקרבן
בהמה על המזבח להיות לריח ניחוח להוי"ה כו' שזהו
בחי' העלאת רפ"ח ניצוצין דתהו שנפלו בשבה"כ בנגה
דעשייה בבהמות ששרשן בפני שור העליון וכאשר
ישרפו הקרבן באש ויקטירו החלב ודם יעלה ויגיע
לשרשו במקור חוצבו בפני שור ומשם יעלה לשרשו
בבחי' ב"ן דתהו שלמעלה מבחי' מ"ה דתקון דשם
הוי"ה ע"כ יהיה לריח ניחוח לשם הוי"ה דאדם העליון
כמו שיאכל אדם התחתון בשר בהמה שיתחזקו המוחין
ומדות בתוס' אור וחיות מצד שרש החי דבהמה בבחי'
תהו למעלה מאדם דתקון ואע"פ שע"י אכילת אדם
מתברר כמ"ש אדם כי יקריב כו' מן הבהמה דמ"ה
מברר לבין כו' כמבואר במ"א באריכות וא"כ לפ"ז הרי
מובן עכ"פ שצריך להיות בהעלאת זאת דקרבן בהמה

(י) (ואע"פ שמבואר למעלה דבטול היש לאין אינו
מגיע רק בהארה דהארה שנמשך מאין
ליש לבד זהו בבטול היש לאין דמלאכים שעולים
למקור חוצבם לבד כנ"ל) אבל בטול זה שע"י הצדיקים
ביש דנגה ששרשה בחשך העליון ע"י אמצעות התו"מ
ששרש' באור העצמות דקמי' כחשיכה כו' מגיע
בעצמות דאא"ס כי נעוץ תב"ס דוקא (כמ"ש שם
בפסוק והנערה טובת מראה כו' וזהו הלכה אותיות
הכלה שבאה מהפוך החשך דנגה כמו שהוא למעלה
באור העצמות רק שהוא עולה בבחי' או"ח והיינו
עבודת הצדיקים בבטול היש לאין בקבלת עמ"ש
באוי"ר שע"פ תו"מ שלמעלה הרבה מבחי' בטול היש
דמלאכי' וכמ"ש במ"א בענין להודיע לבנ"א גבורותיו
וכבוד הדר מלכותו כו' בלי צמצום דשם אלקים ונק'
עובדי אלקים לתקן לשם אלקים להאיר בו מפנימית
דשם הוי"ה כמ"ש ליעקב (בראשית לב, כט) כי שרית
עם אלקים שזהו כל התורה ביחוד דשם הוי"ה ואלקים
כמ"ש (דברים ד, לה. לט) כי הוי"ה הוא האלקים כולא
חד שאינו מסתיר כלל מצד הפוך חשך לאור שזהו ע"י
בטול היש דוקא וד"ל:
(יא) והנה עם כל הנ"ל בענין שיר המלאכים יובן
הטעם שתקנו אנשי כנה"ג לומר פסד"ז
לפני התפלה כמו שאמרו (ע"ז ז, ב) לעולם יסדר אדם
שבחו של הקב"ה ואח"כ יתפלו והשבחים שבפסד"ז
הוא מה שהמלאכים וכל צבא השמים אומרים שירה
בכל יום כנ"ל ולכאורה מה שייכות יש לזה עם התפלה
דוקא. אך הנה ידוע שהתפלה במקום קרבן ממש כמו
שאמרו (ברכות כו, ב) דהתפלות כנגד תמידים תקנום
ותפלה של שחר נגד תמיד של שחר כו' וידוע שהלויים
היו אומרים שירה על הקרבן כשהיו הכהנים מקריבים
תמיד של שחר וכה"ג ולזאת תקנו ג"כ שיאמרו השיר
דפסד"ז קודם התפלה שהיא במקום קרבן תמיד ש"ש

שנקרא קרבן בהמה לעלות למעלה לריח ניחוח כו' 33
 וד"ל (וכמ"ש במ"א שכל בחי' שהיה בספק יאוש 34
 בנפילתו ועלה בהצלחה יתכן בו הרינה והשיר כמו בא 35
 יבא ברנה נשא אלמותיו כשהצלחה עבודתו בזריעה 36
 וקצירה וכך בנפילת רפ"ח כו' בנגה כאשר עולים 37
 למעלה יעלו ברינה וזמרה שהוא השיר שעולה התחתון 38
 לעליון ובשיר הזה הוא שמתבטל ממהותו הראשון 39
 ועולה למקור חוצבו וזהו כללות ענין פסד"ז ג"כ שהוא 40
 להאיר את החשך דק"נ וכמ"ש במ"א שזהו ענין ההלל 41
 שפירושו ג"כ לשון הבהקה כמו (איוב כט, ג) בהלו נרו 42
 כו' וזהו יהללו שם הוי"ה שיהי' בהעלאה זו יתרון אור 43
 לשם הוי"ה מצד יתרון אור שבא מהפוך החשך לאור 44
 כו' וד"ל. והיינו ענין י' מיני כלי זמר דהללו אל בקדשו 45
 כו' שהוא לנגד י"ס דשם הוי"ה כחב"ד ומדות כו' 46
 והללוהו בתקע שופר זהו בחי' שיר פשוט דכתור ונבל 47
 וכנור שיר כפול דחו"ב כו' וכ"ה בשיר ורינה של תורה 48
 בבחי' הפנימית ועצמות דתענוג וח"ע הקדומה כמו 49
 בנגינות וטעמים שבתושב"כ שנקרא שיר ורננה 50
 דאורייתא כידוע וכתוב (משלי א, כ) חכמות בחוץ 51
 תרונה שזהו בירידת אור דח"ע בח"ת להפוך חשך דק"נ 52
 לאור כמו החדושים דתשב"ע פ"כ כנ"ל שזהו שיר ורינה 53
 שעולה מלמטה למעלה וז"ש (תהלים מב, ט) ובלילה 54
 שירה עמי שיר דנוק' שהוא בלילה דוקא (כמ"ש 55
 ויק"ר) אין רינה של תורה אלא בלילה בבחי' בטול 56
 היש לאין ביתרון האור מן החשך כו' שעולה למעלה 57
 להוסיף אור בח"ע הקדומה וע"ז אמר חכמות בחוץ 58
 דוקא תרונה ברינה שעולה מלמטה למעלה כמו בא יבא 59
 ברנה כו' והוא מ"ש (ישעיה כד, טז) מכנף הארץ 60
 זמירות שמענו כו' ויש בזה ג"כ בחי' שיר פשוט ושיר 61
 כפול כו' אך כ"ז הוא בבחי' הפוך חשך העליון לאור 62
 שהוא מצד שרשו בפנימית ועצמות ממש שלמעלה 63
 מבטול היש לאין דשיר המלאכים כנ"ל וד"ל: 64

ותלד עדה את יב

גשמית ע"ג המזבח ענין ההפוך ממהות למהות דהיינו 1
 שיהפוך מגשם החי דבשר בהמה ויעלה להיות בבחי' 2
 הרוחניות האלקי ממדרגה למדרגה מעולם לעולם עד 3
 שיהיה נכלל בבחי' הקדושה האלקית דבחי' האצי' 4
 להיות לריח ניחוח לשם הוי"ה דאצילות (כמו שצ"ל 5
 הפוך המהות דגשם הבשר בהמה באכילת אדם 6
 התחתון שיהיה במהות השכל הרוחני שבמוח כמ"ש 7
 לחמי לאשי כו' וא' בזהר ג' שליטין לעילא מוחא כו' 8
 וכמ"ש ז"ל (מנחות יז, א) האכל יאכל ב' אכילות 9
 אכילת אדם ואכילת מזבח כו' כידוע) וע"כ בהכרח ג"כ 10
 שצ"ל בהעלאה הקרבנות בחי' בטול היש לאין במהות 11
 הראשון (וגם בחי' בטול הב' הנ"ל בעלותו למעלה 12
 ממש לריח ניחוח כו') שזה א"א להיות כ"א ע"י השיר 13
 דוקא כנ"ל לפי שהשיר הוא המעלה מתחתון לעליון 14
 כהעלאה דמלאכים (שנק' בהמות וחיות והוא מ"ש 15
 בעלי השיר יוצאים בשיר כנ"ל) וזהו הטעם שהלויים 16
 היו אומרים השיר על הקרבן דוקא כי הלויים הם מבחי' 17
 הגבו' עליונות דבינה עלאה דאצי' כמ"ש בזהר ע"פ 18
 (במדבר יח, כג) ועבד הלוי הוא כו' וכל העלאה 19
 מתחתון לעליון הוא ע"י בחי' גבו' והיינו בשיר שלהם 20
 דוקא בהתפעלות רשפי אש העולה למעלה כו' כדי 21
 שע"י זה יוכל להיות בחי' העלאה דקרבן ע"ג המזבח 22
 באש ש"מ ממטה למעלה בעילוי אחר עילוי וביורו 23
 אחר ביורו עד שיעלה למעלה באצי' ממש להיות לריח 24
 ניחוח כו' ובלעדי השיר של הלויים לא היה יכול להיות 25
 עלייה כזאת ממהות למהות עד רום המעלות כ"כ 26
 מטעם הנ"ל וד"ל (וכמו"כ עכשיו בתפלה שהיא במקום 27
 קרבן התמיד כנ"ל צ"ל העלאה זו ע"י השיר דוקא והוא 28
 ענין פסד"ז שתקנו אכה"ג קודם התפלה כנ"ל וכידוע 29
 שבתפלה עולה הנה"ט כקרבן ע"ג המזבח באש ש"מ 30
 כו' וע"כ צ"ל תחלה השיר בפסד"ז שהוא כמו השיר 31
 דמלאכים למעלה שע"י זה יוכל להיות העלאה התפלה 32

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

אך מדאורייתא הוא המצוה שיתפלל האדם ויבקש 6
 בעת מן העתים אשר יצטרך לדבר מן הדברים כמו 7
 בעת צרה וכיוצא, אז היא מ"ע מדאורייתא שצינו 8
 הש"י בזה שיבקש האדם זה ממנו ית' לבד שיושיעו 9
 ע"ז, וזהו משרשי האמונה והוא לפי שע"ז ידע ויבין 10

בשרש מצות התפלה. יש מחלוקת בין הפוסקים אם 1
 הוא מ"ע מדאורייתא או מדרבנן וכמו שהובא 2
 בס' החינוך מצוה תל"ג, והנה רוב מוני המצות כמו 3
 הסמ"ק והרשב"ץ (וכ"ד הרמב"ן בחינוך שם) העלו 4
 דהתפלה בכל יום והנוסח התפלה הוא מצוה מדרבנן, 5

למדות פרטיים כמו שם אל בחדס ואלקי' בגבורה כו' 43
 אין הכוונה על גוף הספירה ממש כמו שדימו קצת 44
 מקובלים אחרונים והוא דעת מגושמת מאד שהרי 45
 הספירה היא מדה א' פרטיות והיא כח אלקי שנאצל 46
 ממנו כמו כח החדס או כח הגבורה כו', ואינה עצם 47
 האלוה שהוא ית' לאו מכל אינון מדות איהו כלל 48
 כידוע ומבואר היטב בדוכתי טובא איך שאפי' החכמה 49
 ראשית האצי' אין לה ערוך כלל אליו ית' המרומם 50
 ומתנשא ממהות חכמ' כו' וכמ"ש בלק"א ח"ב פ"ט, 51
 וא"כ א"א לומר דהשמות הנ"ל קאי על הספירות ממש, 52
 שהרי אין מקרא יוצא מידי פשוטו וכשאנו קורין 53
 בתורה שם מן השמות הידועים שהוא ית' נק' בהן 54
 כוונתנו וכן הוא הפי' באמת על עצם האלוה ית' 55
 הבורא כל הנמצאי' מהאין המוחלט והוא המצוי 56
 הראשון שמציאותו מעצמותו, הממציא כל הנמצאים 57
 אחר ההעדר, והוא לבדו שלא קדמו העדר ח"ו, וא"כ 58
 מאחר שכל שם מהשמות הנ"ל הכוונה בו עליו ית' 59
 ממש, איך אפשר לומר ששם זה יהי' מורה רק על ספי' 60
 ידוע כמו אל בחדס כו' והרי החדס הוא מציאות 61
 שנתהוה ממנו ית' כשאר כל הנמצאים שקדמם העדר, 62
 ואע"פ שהוא כח אלקי ואינו נברא ונפרד, מ"מ אינו 63
 ג"כ עצמותו ממש, והוא כמו עד"מ המחשבה באדם 64
 שאיננה עצמות הנפש אע"פ שהוא מכחות והתפשטות 65
 הנפש כו', ויש בזה אריכות דברים להטעים הנמשל 66
 למעלה אבל נת' במ"א, ועכ"פ כן הוא כדפרישית 67
 שהספי' הנ"ל אע"פ שהן אלהות אינם עצמות הבורא 68
 ממש ח"ו, וא"כ האין אפשר לומר ששם אל ר"ל ספי' 69
 החדס דא"כ אין הפי' בו על הבורא ממש, וזה אינו, 70
 אלא ודאי הכוונה בשמות הנ"ל על הבורא ממש, וכגון 71
 שם שכינה נק' בלשון הקבלה נוק' דז"א והרי באמת 72
 עצמות אלקות נק' שכינה כמארז"ל אכל עשרה 73
 שכינתא שרי' כו' ושאל המין לרבן גמליאל כמה 74
 שכינתא אית לכו והשיב לו משל לאור השמש כו' 75
 וא"כ מובן מוהשיב זה ששכינה היינו אור וגלוי מא"ס 76
 ב"ה ממש שהאור מעין המאור ממש ולא ספי' ומדה 77
 פרטית ח"ו, ומזה הטעם ציוה הבעש"ט שלא ללמוד 78
 ס' הקבלה כי מי שאינו יודע להפשיט הדברים 79
 מגשמיותן מתגשם מאד ע"י לימוד זה כשנותן ציור 80
 בעניות דעתו לאלקותו ית' לפי מדות פרטיים, ואע"פ 81
 שדברי האריז"ל הם נאמנים ואמיתיים וכשקראו שכינה 82
 למדת מל' כן הוא באמת, וכן הוא באמת שם אל בחדס 83
 ושם אלקים בגבורה כו': 84

שהש"י הוא לבדו המנהיג עולמו ומשגיח בכל פרטי 1
 בריותיו וכי לו לבדו היכולת להושיע כו' וכמ"ש 2
 הרמב"ם בפי' המשניות בסנהדרין במשנת כל ישראל 3
 יש להם חלק כו' בעיקר החמישי מן הי"ג עיקרים שלו 4
 ע"ש, ועפ"ז פשוט הוא שמצות התפלה אינה מיוחדת 5
 דייקא לכל אשר הוא מקורב ועומד לפני ה' כצדיקים 6
 וכיוצא, אלא גם לכל מי שצריך לבקשה מ"ע שיבקש 7
 בקשתו מהש"י ופעמים יקובל וימולא בקשתו ופעמים 8
 לא, וה"ז כמו עד"מ המוסר בקשה למלך ב"ו שיוכל 9
 כל איש למסור לו בקשה אף מפחותי הערך מאד 10
 ואפשר שימלא המלך משאלותיו כי מטבע הטוב 11
 והחדס של המלך לשמוע דייקא אל השפלים כו', ואין 12
 לייחס זאת אל ענין ההתקרבות והריחוק כלל כ"א 13
 בבקשה כלליות בדבר גדול כו' אבל לא לפרטי צרכי 14
 האדם כו' וכמו כן הוא ית' בענין התפלה שמתפללים 15
 אליו ומבקשים ממנו הוא שומע תפלת כל פה כו': 16
 (ב) והנה להבין מעט מזעיר ענין התפלה, ידוע בפע"ח 17
 דההפך בין ק"ש לתפלה הוא שע"י ק"ש 18
 נעשה יחוד או"א וע"י תפלה נעשה היחוד דזו"נ, ולפי 19
 שיחוד דאו"א הוא נעלה יותר לכן מצות ק"ש גדולה 20
 יותר עד שאפי' מי שתורתו אומנתו חייב בק"ש אע"פ 21
 שפטור מן התפלה, אמנם מ"מ יש מעלה יתירה בתפלה 22
 שהיא בעמידה לפי שזהו באצי' ממש משא"כ הק"ש 23
 שהיא מיושב לפי שהיא עדיין בבריאה כי אין בנו כח 24
 לעורר היחוד דאו"א בהיותנו באצי' אך ורק בהיותנו 25
 בבריאה ובחי' הבריאה נק' מושבותיכם וכמ"ש בפי' 26
 ממושבותיכם תביאו לחם תנופה כו'. והנה קודם שית' 27
 ענין יחוד זו"נ מהו יש להקדים הערה א' להפשיט 28
 הדברים מגשמיותן דהנה מלבד ההפשטה הידוע לכל 29
 שכל מה שדברו המקובלים וכינו לאלקותו ית' בערכי 30
 הכינויים הגשמיים כמו ראש וידים ורגלים כו' ודומיהן, 31
 הכל משל ומליצה ומקרא מלא כתיב כי לא ראתם כל 32
 תמונה כו' וכמ"ש באד"ר, אלא שהם כחו' אלקי' 33
 שנקראו כן לפי שהם מקור דמקור להתהוות הדברי' 34
 הגשמי' שבעוה"ז שנק' על שמם כן כמ"ש בשל"ה, 35
 וגם לפי שמהותם וענינם למעלה ברוחניו' באלקו' 36
 לפעול פעולת דוגמת פעולת האיברים שבאדם שנק' 37
 על שמם כגון כמו שיד האדם פעולתו ליתן בו דבר 38
 לזולתו או ליקח ממנו כמ"כ למעלה בחי' כח החדס 39
 להשפיע מאורו ית' להנבירים נק' דרועא ימינא כו' 40
 וכעד"ז בשארי הכינויים, אך עוד זאת צריך לדעת 41
 הפשטה והוא כי מה שייחסו המקובלים שמות אלקיים 42

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

- 1 ועד"ז נא' באברם ואעשך, והענין י"ל כי ההמשכה
2 אשר לקיום העולמות נק' לחדש הישנות, אבל
3 כתי' אור חדש, היינו המשכת אור חדש ממש, והוא
4 יחוד פנימיות חו"ב ששורש ההמשכה מעתיק מא"ס
5 וכו', עז"נ ואעשך ברי' חדשה המשכת נשמה חדשה
6 מיחוד פנימי הנ"ל, וכן בכל ר"ה נמשך אור חדש,
7 חידוש נשמת אדה"ר שנברא ברי"ה כמ"ש בלק"ת בד"ה
8 שוש אשיש. וע' מענין השמי' החדשי' בת"א פ'
9 בראשית. וז"ע שנק' אברהם שניתוסף ה', להיות מאב
10 רם אברהם, שהה"א מורה על הבינה אשר שם התגלות
11 עתיק כמ"ש בת"א לך לך, והיינו שמורה על יחוד חו"ב.
- 12 וע"פ הפשט י"ל ענין ברי' חדשה ע"ד אברהם
13 אברהם ופסיק טעמא, שאין ערך אברהם
14 דבריאה לאברהם דאצי', א"כ כאשר יאיר בו אור
15 האצי' זהו ממש ברי' חדשה. וגם אם ע"י לך האיר
16 בו אצי' שבבי"ע שאין זה ערוך לגבי אצי' העליון
17 ממש, עכ"ז כיון שזהו אצי' שהוא אלקות נק' ברי'
18 חדשה. ועד"ז נא' ועשית אשר בחקי ילכו. וע' מענין
19 הנשמה יתירה דשבת שהוא ג"כ קצת הארה חדשה
20 המאיר בהנשמה כו'. וע' מענין מוחין חדשים, ענין
21 ורוח לבשה את עמשי.

ד"ה ויאמר כ' לך

בס"ד. (ש"פ לך לך. רל"ג)

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים – המשך תער"ב

- 1 (קט) אך יעקב עשה מצבה ולא גל, דהנה גל הן אותי'
2 הבלתי מסודרי' שמעלימי' והו"ע הפרסא
3 כנ"ל, אבל מצבה הן אותי' מסודרי' שהן כלים לאור
4 השכל שמתלבש בהם ומתגלה ע"י כו'. והענין דהנה
5 במאור"א מ"ם אות פ"ב אי' מצבה הקמת מל' מבחי'
6 נקודה לעשותה פרצוף עכ"ל, וזהו מה שעשה יעקב
7 את האבן למצבה דאבן הוא בחי' נקודה וכמ"ש
8 במאור"א א' אות ד' דכל אבן מורה על יו"ד (וכדאי'
9 בזהר אבנא למשקל בה דא י' כו'), והיינו בחי' נקודה
10 ונקודה הוא בחי' מיעוט הכלים (עמ"ש בבב"ז בלק
11 ע"פ שחורה אני) שאינו בבחי' כלי עדיין לקבל את
12 האור כו', ובנין המל' להיות בבחי' פרצוף הוא שתוכל
13 לקבל את האור כו', וי"ל דנקודה הנ"ל זהו בחי' כתר
14 מל', והגם שהיא מדרי' היותר עליונה שבמל' מ"מ אינו
15 בבחי' גילוי אור שז"ע יו"ד בבחי' שחרות שהיא אז
16 בבחי' עלי' והסתלקו' כמו אידי דטריד למבלע כו'
17 וכמ"ש בבב"ז שם שא"ז בבחי' גילוי אור והוא מצד
18 העדר הכלים כו' וכמשנת"ל פצ"א, וכשנבנית בבחי'
19 פרצוף היינו בבחי' ריבוי כלים להיות בחי' גילוי אור
20 כו' וע"ה שזהו למטה במדרי' מבהיותה בבחי' נקודה,
21 מ"מ שרש ההמשכה הוא למע' דוקא וכמ"ש במ"א
22 במאה"ז ויקהל דר"ד האי רוחא איהו אתפשטותא
- 23 דהאי נקודה שזהו דוקא כד אתוסף קדשין וברכאן
24 מלעילא כו', וי"ל דלכן נק' זה קימה לגבי המל' להיות
25 שזהו ע"י המשכת אור עליון כו', וע"ש במאה"ז הנ"ל
26 דאתפשטותא דהאי נקודה זהו בשבת שבחי' מל'
27 מאירה בבי"ע שלא ע"י הפסק והעלם הפרסא כו' (ושם
28 שהוא ע"י מעבר הפרסא לא בהתלבשו' והו"ע מה יפו
29 פעמין כו'), והיינו מפני ששרש ההמשכה הוא מעתיק
30 כו' (ועמ"ש בע"ח שער א"א פ"ב דשרש המל' הוא
31 ברדל"א, ומ"מ אצי' המל' היא בבחי' נקודה לבד (וי"ל
32 להיות דרדל"א הוא בחי' לא ידע שאינו בבחי' מהות
33 ידוע בעצמו כו' וכמ"ש בסי' בפי' ברוך שאמר, לכן
34 נאצלה המל' ג"כ בבחי' נקודה שאינו בבחי' גילוי כלל
35 כו'), ובכדי שיהי' התפשטות המל' בבחי' גילוי צ"ל
36 ממדרי' עליונה יותר, וכמו שמצינו דנה"י החדשים
37 דז"א נמשכים מן הכתר, דבכדי להשפיע צ"ל שרש
38 ההמשכה ממדרי' עליונה יותר וכמ"ש במ"א, כ"ש
39 דבבחי' מל' הוא דבכדי להיות בנין המל' בבחי' פרצוף
40 שצ"ל ההמשכה ממדרי' עליונה יותר כו'. וי"ל דהנה
41 בע"ח שם בהג"ה מק' מבי' האד"ז דמבחי' נה"י דע"ק
42 נעשה בחי' מל' דא"א, ולפ"ז י"ל דעם היות דמל'
43 מושרשת ברדל"א היינו בחי' חיצוניות, ושרש
44 התפשטותה הוא בבחי' הפנימיות (וצ"ל ע"ד מ"ש

והיינו בחי' מהות ביטול כו', ובחי' ההתפשטות
וההתגלות הוא מבחי' עצמות א"ס ב"ה כו' כנ"ל.
וע"כ זהו בחי' קימה בבחי' מל' והיינו שבמל' מאיר
מבחי' או"פ ועצמי דאוא"ס ב"ה. וזהו ג"כ מה
שהקמה היא ע"י יעקב להיותו בחי' בריח התיכון כו',
ה"ה ממשיך מבחי' פנימי' הכתר שהו"ע הברכה
מלעילא להיות אתפשטותא דהאי נקודה כו' וכמשי"ת
לקמן. גם י"ל דבחי' נקודה זהו בחי' המל' כמו
שמתלבשת בבי"ע דכל פרצופה היא בבחי' נקודה לגבי
כמו שהיא באצי' כו', דהנה במאוא"א כ' דאבן הוא י'
דאד', וידוע דש' אד' הוא בחי' נקודת המל' היורדת
לברי' כו'. והענין הוא דלהיות שאין ערך ברי' לגבי
אצי' גם לבחי' המל' דאצי' שהיא מדה א' ממדות
דאצי' בבחי' האלקו' כו', ע"כ בהכרח שיתעלם אורה
להיות רק כנקודה א' בלבד ואז יכול להיות המשכה
ושפע מבחי' המל' להתהוות נברא' בע"ג, וזשארז"ל
בענין מיעוט הירח לכי ומעטי א"ע כי כדי שתהא המל'
בחי' ראש לשועלים בבי"ע להיות הנברא' בבחי'
גבול, הוצרך להיות בחי' מיעוט וצמצום אור בעצמותה
לגמרי עד שאינה רק בבחי' נקודה א' לבד והוא הנק'
מולד הלבנה, ואז תהי' מקור וראש לבי"ע כו', וע"כ
גם כמו שנעשית בבחי' פרצוף בבי"ע ה"ז נחשב רק
כמו נקודה לגבי אצי' כו'. והנה בזה יש ב' מדרי' הא'
עצם בחי' המל' והיא הנקודה דמל' שבוקעת ושוברת
את הפרסא ויורדת בראש הברי' שנעשית בחי' עתיק
לברי' וכמ"ש בע"ח שעמ"ז פ"א (וי"ל דז"ש ואראה
את אד' יושב על כסא כו', דכסה"כ הוא כח"ב דברי'
שבתוכה התלבשו' בחי' נקודת המל' שזהו ש' אד'
כו'), וגם בחי' זו מסתתרת בברי' כמ"ש בע"ח שם,
והב' בחי' התפשטו' הארתה הוא שבא בבחי'
התלבשו' ממש בבי"ע בבחי' התלבשו' כח הפועל
בנפעל כו', דבחי' זו באה בבחי' העלם והסתר בלבושי'
דבי"ע כו'.

קיצור. ויעקב עשה מצבה כלים, במאוא"א אבן נקודה
מצבה פרצוף, נקודת המל' בחי' כתר מל'
(ושרשה מעתיק, וי"ל שזהו בחי' אין שנאצל באצי'),
ועשאה מצבה בחי' התגלות המל' ע"י המשכת אור
עליון (י"ל מבחי' פנימיות עתיק, או בד"כ משרש
ומקור המל'), והו"ע הקימה דמל', גם י"ל דאבן הוא
בחי' מל' כמו שהיא בבי"ע, ובזה גופא יש ב' מדרי'
הא' נקודת הבוקעת הפרסא ונעשית ראש הבריאה,
והב' התפשטות הארתה המתלבש בבי"ע.

בסוף הבי' דשבת שבתון ועמשי"ל ד"ה פדה בשלום
עד(ר). ובמ"א מבו' ע"פ מאה"ז פקודי דרכ"ט ע"א
בגין דהוו ממה דאשתאר מנהורא דזיווא עילאה,
דהתפשטות והתגלות דבחי' המל' הוא ע"י יחוד
וחיבור הע"ס שע"ז היחודים שורה מבחי' עצמות
אוא"ס כו' וכמ"ש מזה בלק"ת בהבי' דוהניף שזהו
מבחי' א"ס שלימותא דכולהו, והוא בחי' התכללות
הב' דתיקון שמבחי' עקודים ובשרשו מבחי' פנימיות
ועצמות א"ס כו' וכמ"ש מזה באורך בתו"ח ד"ה ויהי
כל הארץ שפה אחת (וכמו"כ ביחוד זו"נ נמשך אור
עליון יותר והוא בחי' בעטרה שעטרה לו אמו ביום
חתונתו כו' שזהו שרש ומקור המל' כו' כמ"ש במ"א),
ומבו' שם משל ע"ז כמו המלך כאשר הוא בשמחה
גדולה בחתונת בנו וכדומה הנה אז בא בנפשו אור
וגילוי בתוס' מרובה מאד עד שבאין כל כחות נפשו
בגילוי גדול, ועיקר הגילוי הוא כאשר מתגלה לכל
קטן כגדול גם לפחותי הערך שאינם מבינים כלל
גדולת המלך וחכמתו, ובמה יתגלה אליהם היינו במה
שמספר לפנייהם סיפורי מעשיות ודברים הרבה לפי
ערכם, ובזה מלובשים ענינים רמים ונשגבים, והגם
שהם אינם מבינים מפני ההלכשה וההעלמה מ"מ ה"ז
גילוי ע"י הדבור כו'. ומובן מזה ב' דברים הא'
שמחמת ריבוי ותוס' אור בא לידי גילוי יותר מדאי,
ועוד יובן שהגילוי יותר מדאי הנעשה מזה א"א שיבוא
בבחי' התגלות הפנימיות רק בבחי' הדבור שהוא לבוש
חיצוני בלבד (ובזה יש דוקא ענינים רמים מבחי'
הפנימיות שלמעלה מבגילוי השכל כו'). והנמשל מזה
דמחמת בחי' הריבוי והתוספות מבחי' אור פשוט
דעצמות אוא"ס שע"י היחודים דאצי' הוא בא לידי
גילוי יותר מדאי, והגילוי הוא להיות בחי' המל' הנק'
עולם הדבור כו', ובזה דוקא מבחי' פנימיות ועצמו'
א"ס ויתגלה לעתיד דונגלה כבוד ה' כו'. י"ל דנקודת
המל' הוא בחי' אין שנאצל באצי', דהנה אצי' הוא
בחי' יש נאצל וגם בבחי' חכ' כתי' והחכ' מאין תמצא
ליש, ומל' היא בחי' אין, והגם דחכ' הוא יו"ד דש'
הוי' בחי' נקודה לבד, מבו' ג"כ דנקודת היו"ד היא
מ"מ בצירוף אות, אבל נקודה דכתר היא נקודה בלי
צירוף כלל כו', וכמו"כ י"ל בבחי' מל' מפני שרשה
בבחי' לא ידע כו' כנ"ל. ובמ"א מבו' דבחי' מ"ה דחכ'
הוא בחי' אין דכתר שנמצא בין הנאצלים כו' דמ"מ
הוא בחי' אין וביטול שע"י החכ', וכמו בבחי' ראי'
דחכ', ואין דנקודת המל' הוא בחי' העדר ואין בעצם

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)

1 **"משכני אחריו נרוצה הביאני המלך חדריו נגילה ונשמחה בך"**1.

2 מפרש רש"י: "משכני אחריו נרוצה – (בני ישראל אומרים לה' יתברך) אני שמעתי משלוחך (משה ואהרן) רמז, שאמרת למשכני. ואני אמרתי אחריו נרוצה. הביאני המלך חדריו – וגם היום הזה עודנה לי גילה ושמחה אשר נדבקתי בך."

5 שלמה המלך אומר פסוק זה ברוח הקודש על מצבם של בני ישראל בעת יציאת מצרים, ובשעה שביני ישראל הלכו ממצרים דרך ים-סוף והמדבר, עד הר סיני וקיבלו את התורה2.

7 זו הכוונה "משכני" – בהיותי במצרים שמעתי רמז מהשלוחים שלך אהרן ומשה שאתה, ברוך-הוא, רוצה למשוך אותי אליך, ואז אמרתי לא רק שאלך אחריו, אלא ארוץ.

9 הליכה יכולה להתפרש כהליכה כפויה או הליכה נגדרת ונרפית, אבל הביטוי ריצה מבטא ריצה מתוך רצון או מתוך שמחה והתרוממות.

11 זהו "אחריו נרוצה" – בעונג. זה מבטא בטחון מסוים, כפי שאכן היה אופן ההליכה ממצרים עד הר סיני, שביני ישראל הלכו בבטחון, במסירת-נפש הגדולה ביותר של הליכה בים ובמדבר, עד שהגיעו להר סיני לקבל את התורה.

14 זו הכוונה ב"הביאני המלך חדריו נגילה ונשמחה בך".

15 צריך להבין3: מדוע בתחילת הפסוק נאמר "משכני" בלשון יחיד, ואחר-כך נאמר "אחריו נרוצה" – לשון רבים?

17 גם, מדוע הפסוק אומר את שני הביטויים הללו, "משכני אחריו נרוצה", בלשון נוכח, את "הביאני המלך חדריו" בלשון נסתר, ו"נגילה ונשמחה בך" נאמר שוב בלשון נוכח?

19 גם צריך להבין את דברי בני-ישראל – "שמעתי משלוחך רמז שאמרת למשכני" – שכל זה ישנו בעבודה הרוחנית של האדם, וצריך להבין, מהו ענין השלוחים והרמז שב"משכני", ומהו "אחריו נרוצה"?

22 הענין הוא4:

23 "משכני" פירושו התגלות אלקית שבאה מהבורא ברוך-הוא ללא ההכנה וההתעוררות של האדם, וההתגלות האלקית הזו מכילה את הכוח האלקי המושך לאלקות גם אנשים ארציים פשוטים ביותר.

25 כמו הקונה חפץ חדש שלוקח את החפץ ממקומו ומעבירו למקום אחר, שהמשיכה היא דרך הקניין של חפץ5, וההתגלות האלקית לבני ישראל במצרים היתה המשיכה שבה הבורא ברוך-הוא קנה את עם ישראל.

(4) ספר המאמרים תש"א, ע' 94, 119.

(5) רמב"ם, הלכות מכירה פרק ג.

(1) שיר השירים א, ד.

(2) תרגום ורש"י על הפסוק.

(3) אור התורה, שיר השירים, ע' ס. ט.

- 1 במשיכה זו הבורא ברוך-הוא הוציא את בני-ישראל ממ"ט שערי טומאה⁶ והציב אותם במקום רוחני
- 2 זך, שעוד בהיותם במצרים, יכלו לשמוע מה ששלוחי הבורא ברוך-הוא, משה ואהרן, אומרים, ולא רק
- 3 לשמוע ולהפנים, אלא גם יכלו להבין רמז של שלוחי ה' יתברך.
- 4 כאשר אנשים שקועים בשערי טומאה, רחמנא-ליצלן, הם נעשים גסים כל-כך מחיי הטומאה שלהם
- 5 עד שכלל אינם מבינים את דבריהם של שלוחי ה' יתברך.
- 6 חיי טומאה, אכילת טריפה וחילול שבת, מביאים אותם לכפירה גמורה בה' ובתורתו, כך שאינם רק
- 7 חוטאים, אלא גם מחטיאי הרבים.
- 8 אבל בני ישראל במצרים, שה"משכני" האלקי הוציא אותם ממ"ט שערי טומאה, שמעו את דבריהם
- 9 של שלוחי ה' יתברך והבינו את הרמז שלהם.
- 10 קיצור. מבאר ש"משכני" פירושו ההתגלות האלקית לבני ישראל במצרים, שהוציאה אותם ממ"ט
- 11 שערי טומאה. "אחריו נרוצה" פירושו הזמן שמיציאת מצרים עד שבאו להר סיני. זה נקרא "נרוצה", כי
- 12 זו הייתה הליכה של מסירת-נפש מרצון. "הביאני המלך חדריו נגילה ונשמחה בך" – כוונתו לזמן
- 13 מתן-תורה.

ב.

- 14
- 15 כל שלושת העניינים הללו של ה"משכני",
- 16 – שבכוח האלקי יוצאים ממ"ט שערי טומאה ומקבלים רוח טהרה, שיש מושג בדיבורים ומבינים
- 17 גם רמז ששלוחי ה' יתברך מדברים ומרמזים. ההליכה במסירת-נפש מרצון לקבלת התורה וענין קבלת
- 18 התורה עצמו –
- 19 כולם קיימים גם בעבודה הרוחנית הפרטית של האדם.
- 20 כתוב⁷ "נשמות אני עשיתי".
- 21 הבורא ברוך-הוא ברא שני סוגי נשמות, את הנפש האלקית ואת הנפש הבהמית, ונתן את שתיהן
- 22 באדם.
- 23 זהו "משכני" בלשון יחיד – כוונתו לעבודה של הנפש האלקית, ו"אחריו נרוצה" לשון רבים –
- 24 כוונתו לעבודה של הנפש הבהמית⁸, הם ניצוצות הקדושה שבדברים הגשמיים, שכאשר האדם מברר אותם
- 25 – הם עולים לשרשם ונכללים באחדות הבורא ברוך-הוא.
- 26 מאחר שהניצוצות מתבררים מהדברים הגשמיים שהם רבים, גם בירור הדברים הגשמיים הוא לשון
- 27 רבים. אבל המברר, הנפש האלקית, הוא לשון יחיד.
- 28 כדי שנבין את הענין, נבין זאת מכוחות הנפש:
- 29 אף שעיקר מעלתו של האדם הוא השכל, כי חכמה ומדע הם המעלות של האדם, עם זאת הרי כוח
- 30 הרצון נעלה יותר מהשכל, כי הרצון משפיע על השכל.
- 31 כאשר יש לאדם רצון אמיתי, ביכולתו להבין גם את ההשכלה הגדולה והעמוקה ביותר.

(8) לקוטי תורה, ויקרא ב, ד.

(6) זוהר חדש, תחילת פרשת יתרו.

(7) ישעיהו נז, טז. תניא, פרק א.

- 1 כך גם בנפש האלקית, שאף שעיקר המעלה של הנפש האלקית הוא שכל אלקי – היא, הנפש
2 האלקית, משיגה אלקות – עם זאת, הרי העיקר הוא הרצון לאלקות שיש לנפש האלקית.
- 3 רצון זה הוא בשני אופנים שונים⁹:
- 4 יש רצון לאלקות שבא על-ידי שכל והתבוננות. כאשר הוא מתבונן בענייני אלקות, על דרך משל
5 בענין ההשגחה הפרטית, איך ה' יתברך מנהיג את העולם, שהרי הוא יודע את ענין ההשגחה הפרטית
6 שהתרחשה אתו עצמו, ואיך ה' יתברך מנהיג אותו ואת משפחתו, או שהוא מתבונן בשכל להבין את
7 ענין הבריאה יש מאין – על-ידי ההעמקה בגדולת הבורא ברוך-הוא, מההבנה העמוקה מתעורר בו רצון
8 לאלקות, שרצון זה נמשך מהבנה שכלית והתעמקות באלקות.
- 9 ידוע¹⁰ שבנשמה יש חמש דרגות: נפש, רוח, נשמה, חיה ויחידה, ואופן רצון זה בא מהדרגות נשמה
10 וחיה.
- 11 על נשמה כתוב¹¹ "ונשמת שדי תבינם" ועל חיה כתוב¹² "והחכמה תחיה".
- 12 לכן, אופן רצון זה מוגבל בהתאם לשכל המביא את הרצון.
- 13 כל רצון יוצר אהבה, ולכן, גם האהבה שנוצרת מהרצון היא מוגבלת, כי בכללות זהו רצון שמיוסד
14 על שכל והתבוננות מעמיקה.
- 15 ישנו עוד אופן של רצון בנפש האלקית לאלקות, שהוא רצון בלתי מוגבל, הנעלה מהבנה וללא כל
16 שאלה "מדוע".
- 17 אופן רצון זה אינו בא על-פי שכל, אלא הוא מהנפש הנעלית משכל והעמקה, שרצון זה אינו מוגבל.
- 18 כל הגבלה באה מצד השכל שהוא עצמו מוגבל וגורם להגבלה בכל דבר. הרצון שמצד הנפש אינו
19 מוגבל והוא בא מדרגת יחידה המיוחדת עם היחיד, ברוך-הוא.
- 20 אופן רצון זה הוא רק באלקות, היינו, שאופן רצון זה קיים רק בנפש האלקית לאלקות. הוא קיים
21 בכל יהודי, שכל יהודי מוסר את נפשו על אלקות.
- 22 זהו שאנו אומרים¹³ "חבוקה ודבוקה בך" – כנסת ישראל מחובקת ודבוקה ונכללת בך, "טוענת
23 עולך" – הם נושאים את עולך, של התורה והמצוות, "יחידה ליחדך" – הם מוסרים את נפשם לייחד
24 אותך.
- 25 קיצור. מבאר שהעבודה של הנפש האלקית איננה רק ההבנה הפשוטה באלקות, כמו ההבנה האנושית
26 בענייני העולם הגשמיים, אלא העיקר הוא הרצון של הנפש האלקית לאלקות. יש רצון שבא מנשמה וחיה
27 ורצון זה מוגבל בהגבלת השכל. שונה הוא הרצון שבא מיחידה, שאינו מוגבל והוא מביא למסירת-נפש,
28 ורצון זה קיים בכל אחד.

(9) קהלת ז, יב.

(12) בהושענות.

(9) ספר המאמרים תרס"ח, ע' 251.

(10) ראה לעיל ע' 150 הערה 9.

(11) איוב לב, ח.

ג.

1

1 "את זה לעומת זה עשה אלקים"¹⁴.

2

3 גם בנפש הבהמית, שהיא ה"לעומת זה" של הנפש האלקית, ישנם שני סוגי הרצון הללו:

4

4 הרצון שבא מהבנה והתבוננות בדברים הגשמיים בעולם. לנפש הבהמית אין את ההגבלה של התורה

5

5 והמצוות. אדרבה, הרי כל מהותה היא נגד תורה ומצוות, שזוהי מהותה של הנפש הבהמית – רצון

6

6 בהמי שנוגד את מהותה של הנפש האלקית, הרצון האלקי, בכל המובנים;

7 ובנפש הבהמית יש גם רצון שלמעלה מהבנה וללא כל שאלה "מדוע". כפי שאנו רואים במוחש אצל

8

8 אנשים שמנותקים, רחמנא-ליצלן, מתורה ומצוות, שהנפש הבהמית היא המנהיגה שלהם והיא מובילה

9

9 אותם בשני סוגי דרכים:

10 יש כאלה שהם בעלי-תאוות ללא גבול. הם עושים את כל מה שהלכות הגסים והתאוותניים שלהם

11

11 משתוקקים, ומלבד זאת שאין להם את ההגדרה של התורה והמצוות, הם חסרים גם את הגדרת האנושיות.

12 חוסר בושה עד שהם "נמשל כבהמות נדמו"¹⁵.

13

13 כשם שלבהמות וחיות אין בושה, כך גם להם אין בושה. אך יחד עם זאת, כל מה שבעלי התאוות

14

14 הללו עושים הוא בשל גורם, והגורם הוא שהם בעלי-תאוות ומומרים לתיאבון, לא להכעיס.

15 אך ישנם אנשים שהם מומרים להכעיס. כל מה שהם עושים הוא כדי ללעוג לתורה ומצוות ולמרוד

16

16 בבורא העולם ברוך-הוא.

17 רשעים אלו לא מסתפקים בכך שהם חוטאים בכל מיני חטאים, אלא הם גם מחטיאי הרבים¹⁶. בעזות

18

18 הגדולה ביותר ובחוצפה של עמלק, הם לועגים לבורא העולם ברוך-הוא ולתורה ומצוות, ובכך הוא כל

19

19 העונג שלהם וזו כל גאוותם.

20 כפי שאנו רואים במוחש בתכונתו של חצוף, שכל הגאוה שלו היא בכך שהוא מעיז פנים לגדול;

21

21 גם עז פנים יש גבול לעזותו, כך שבפני גדול ומפורסם יש גם לו כבוד ומידה מסוימת של דרך-ארץ,

22 אבל החצוף עזותו היא ללא כל גבול¹⁷. החצוף יודע שהוא בריה שפלה, וגאוותו של החצוף היא עזותו

23

23 שמעיז כנגד גדול ומפורסם, וככל שהוא חצוף יותר, העזות היא יותר.

24 קיימים שלושה מיני חצופים:

25

25 יש חצוף שהעזות והחוצפה שלו הן בדיבור. הוא לועג לבורא ברוך-הוא בחוצפה הגדולה ביותר, הוא

26

26 לועג לתורה ומצוות. נער-הפקר;

27 יש חצוף שאינו מסתפק בחוצפה של דיבור על ה' ועל תורתו, הוא חצוף שנושך. הוא חוצפן שעושה

28

28 בתורה ומצוות כרצונו, הוא חצוף שכופה על שומרי תורה ומצוות לפרש את התורה עם העזות המחוצפת

29

29 שלו;

30 ויש חצוף שכופר בכל ענין אמונת הבורא ושמירת התורה והמצוות, ואומר שהדעה והיושר שלו

31

31 נעלים יותר – להבדיל בין טומאה לטהרה – מתורה ומצוות.

היהודים" (הראשון, לעיל ע' 161) אות א.

16 ראה לעיל ע' 181.

17 סנהדרין קה, ע"א.

14 קהלת ז, יד. לקוטי תורה, ראה כה, ע"א. ספר המאמרים

תרס"ח, שם.

15 תהלים מט, יג. כא. ראה מאמר דיבור המתחיל "יקבל

- 1 לשלושת החצופים הללו כנגד הבורא ברוך-הוא ותורה ומצוות, קורא דוד המלך בשמות "כלב",
2 "אריה" ו"ראם":
- 3 לחצוף בדיבורו קורא דוד המלך "כלב", כמו שכתוב¹⁸ "מ[יד] כלב יחידתי". תכונתו של כלב היא
4 לנבוח, הוא נובח אפילו כלפי הירח¹⁹.
- 5 למתחצף לתורה קורא דוד המלך "אריה" כמו שכתוב²⁰ "הושיעני מפי אריה".
- 6 לחצוף השלישי, זה שכל-כך גאה בעצמו בהתנגדותו לבורא ברוך-הוא ולתורה ומצוות, קורא דוד
7 המלך²⁰ "ראם".
- 8 שלושת סוגי הרשעים הללו מונהגים על-ידי הנפש הבהמית, וה' יתברך נתן בנפש האלקית כוח אלקי
9 שיש בכוחה להוציא ולהציל את כל אלה שנגררים ומושפעים על-ידי שלושת סוגי החצופים הרשעים.
- 10 זו המשמעות של "משכני" – מהכוח של הנפש האלקית שבא מיחידה, שיהיה "אחריר" – אחרי
11 ה' יתברך ותורה ומצוות – "נרוצה" לשון רבים.
- 12 ה"משכני" דוחה את ההשפעה של כל שלושת החצופים, ואת על-ידי קבלת התורה שניתנה לשני
13 סוגי בני אדם. האחד: יודעי תורה בנגלה ובנסתר, שזהו "הביאני המלך חדירי"¹. והשני: יהודים פשוטים
14 המתפללים, אומרים תהלים ומאזינים איך לומדים, שזהו "נגילה ושמחה בך" – הם שמחים עם כ"ב
15 אותיות התורה, כמו שכתוב במדרש²¹.
- 16 על-ידי קבלת התורה וקיום המצוות, ניצולים מהחצופים וזוכים לנפש האלקית, "משכני", להבין את
17 הרמז של שלוחי הבורא ברוך-הוא, להיות חזקים באמונה ולימוד התורה ובקיום מצוות מעשיות בתמימות.
- 18 קיצור. מבאר שהנפש הבהמית היא ה"לעומת-זה" של הנפש האלקית וגם לה יש שני סוגי רצונות.
19 בעלי-תאוה חסרי בושה, כמו בהמות, שהם מומרים לתאבון. לא כן הרשעים שהם מומרים להכעיס, שהם
20 שלושה סוגי חצופים אשר דוד המלך קורא להם בשלושה סוגי שמות. יש חצופים שלועגים מיהדות
21 ומדברים על ה' ועל תורתו ומצוותיו, להם קורא דוד המלך בשם "כלב". חצופים המפרשים תורה ומצוות
22 כרצונם, להם קורא דוד המלך בשם "אריה". חצופים המחשיכים עצמם נעלים מתורה ומצוות, להם קורא
23 דוד המלך בשם "ראם". על-ידי לימוד התורה ואמירת אותיות התורה ניצולים מכל החצופים, וזה מחזק
24 את האמונה ואת קיום התורה ומעשה המצוות.

משכני אחריר נרוצה [סיון ה'תש"ג]

(20) תהלים שם, כב.

(21) שיר השירים רבה, פרשה א, ד.

(18) תהלים כב, כא.

(19) ראה תורת מנחם – התוועדיות, תשד"מ, חלק ב, ע'

ספר השיחות – ה'תש"ה בלה"ק

ליל ב' דחג הסוכות, בסוכה

- 8 בוקר לומר תהלים בציבור – הקימו גם שיעור
9 ללימוד דינים.
- 10 חברת "פועלי צדק" היתה לומדת את שיעוריה
11 בבית-המדרש שנקרא "ר' בנימין'ס שטיבל".
- 12 כשהיו יוצאים שני אנשים פשוטים מאותו בית-
13 מדרש, היו חוזרים בהליכתם על הדין שלמדו זה-
14 עתה מפי הרב שלהם. כך נהגה החברה משנת
15 תרמ"ח עד תרנ"ב.

- 1 א. בשמחת תורה שנת תרמ"ח אמר הוד כ"ק
2 אאמו"ר הרה"ק את המאמר "אין הקב"ה בא
3 בטרונא עם בריותיו", בו מדובר על מעלת האנשים
4 הפשוטים, והוא מבאר זאת במשל מהעקב והמים
5 הרותחים. המאמר עשה רושם חזק על האנשים
6 הפשוטים, ומיד נוסדה בלויבאוויטש חברת "פועלי
7 צדק", שנוסף על שהיו קמים בשעה שלש לפנות

16 הרה"ק, דפק בידו על לבו והכריז: רבי, אני אקים את
17 חברת "פועלי צדק".
18 כעת, בשמעו שהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק רוצה
19 לרקוד עם חברי "פועלי צדק", הכריז: רבי, אנו
20 נמצאים כאן, סידר דרך למעבר, וצעק ברוסית:
21 "סלושאיעם" – מוכנים לציית. והוד כ"ק אאמו"ר
22 הרה"ק רקד אתם.
23 בשעת מעשה, היו שם גם החסידים ר' ישעי'
24 ברלין – שלא היה לו כל-כך הרגש באהבת ישראל,
25 ור' שלום דוב קאבאקאו שהיה לו תענוג ביהודי.
26 כשחזר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק למקומו מהריקוד
27 וזיעה נזלה ממנו, אמר לחסידים האמורים: טבלתי
28 בתענוג של זכותם של ישראל, שהוא למעלה מזיעה
29 של מצוה.

1 בשנת תרנ"ב, בחתונת דודי מחותני ר' משה הכהן,
2 נערכו כל יום 'שבע ברכות' ב'זאל הגדול' (באולם
3 הגדול), ובכל יום היו באים הרבה אורחים. באחת
4 ממסיבות השבע ברכות, שיבח הוד כ"ק אאמו"ר
5 הרה"ק את חברת "פועלי צדק" ואמר: ע"ד היהודים
6 שיוצאים מבית המדרש ומדברים ביניהם על דין
7 איזה שהוא, יש להסתכל על כך כפי שמלאך מיכאל
8 מסתכל על כך, ומנצל זאת לזכותם של ישראל. יש לי
9 רצון חזק לצאת בריקוד אתם.
10 באותה שעה נכח שם אחד מחברת "פועלי צדק"
11 שנקרא בשם מוטי יוסי דוד שלמה'ס, הוא היה אדם
12 'חי' ושמח, ונטל חלק בכל ענין ציבורי מקומי, היה
13 גם חבר ב"פאזשארני קאמאנדע" – מכבי אש. הוא
14 היה גם הראשון, שבשמחת תורה תרמ"ח אחרי
15 שמיעת המאמר – האמור – מהוד כ"ק אאמו"ר

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק קיד – גלגוליו של ר' משה

1 ר' משה, ראש קהלת פוזנא לשעבר, התרשם מאד מן הסיפור בגר הצדק, אותו סיפר לו
2 גדליה משה גורדון, המלומד הצעיר, במכתב מרומא. עובדה זו חיזקה את דעתו כי יש לפרסם
3 חוברות בשפות שונות כדי לבסס את האמונה בין יהודים, וכן כדי להוכיח ללא-יהודים את צדקת
4 היהדות.

5 לשם כך יסד אגודה מיוחדת שתעסוק בהסברת יהדות. בראשה העמיד את גדליה משה,
6 שהוצעה לו משרת פרופסור באוניברסיטת סורבון בפריז, אלא שדחה אותה כדי שיוכל לשרת
7 את צרכי היהדות וכלל ישראל.

8 ר' משה ראה מחובתו לסייע לגדליה משה בעבודתו זו, לא רק משום שרצה להבטיח את
9 הצלחת הענין, אלא גם משום תחושת האחריות האישית כלפי הצעיר שהוא הוא שהחזיר אותו
10 בתשובה בעמדו על סף השמד, רחמנא ליצלין.

11 משום כך נשאר ר' משה זמן ממושך בלונדון, שם הכין את הקרקע לפעילות האגודה
12 להסברת היהדות, שבראשה הועמד פרופסור גורדון, שהשתקע לצורך זה בלונדון. חשיבותה של
13 האגודה הוכרה מיד על-ידי מנהיגי היהדות בשורה של ארצות.

14 הפתעה עצומה היתה לר' משה ולפרופסור גורדון, קבלת מכתב מאברהם הגר, מי שהיה
15 הכומר כריסטיאן די-ליצאטה, שבו בירך על הקמת האגודה והודיע כי הוא עוסק במרץ בהפצת
16 אמונת היהדות כפי יכולתו, למרות גילו המופלג ובריאותו הלקויה. הוא מספר בפומבי את
17 תולדותיו, את המקום הנכבד שתפס בכנסיה הנוצרית וביכווחיה עם היהודים עד שהגיע להכרה
18 בצדקת היהדות, ואת העובדה שאת הכרתו זו העיז להשמיע באזני האפיפיור עצמו.

- 1 יתכן שר' משה היה מתמסר לגמרי לפעילות האגודה לביסוס והפצת אמונת היהדות, אלא
- 2 שהוא החל לקבל מכתבים מדאיגים ממשפחתו בפוזנא. הרדיפות מצד הקתולים על היהודים
- 3 התגברו, והיהודים החלו לברוח מפוזנא, מתוך הרגשה שהרדיפות תלכנה ותגברנה.
- 4 ביום בהיר אחד, אף בוצע פוגרום של ממש ביהודי פוזנא, כפי שלכם אמר להם, דבר
- 5 שהגדיל פי כמה את מימדי הבריחה מפוזנא.
- 6 משפחתו של ר' משה עקרה לפראג, שם הכין ר' משה לעצמו בסיס קיומי זמן רב לפני כן.
- 7 ר' משה נסע גם הוא לפראג להצטרף אל משפחתו, ושב לנהל מסחר מסועף כתמיד, כאשר בניו
- 8 וחתניו מסייעים בידו. רק בנו הצעיר, ר' שניאור זלמן הגאוני, לא רצה לעסוק במסחר והתמסר
- 9 למלמדות.
- 10 ברם, ר' משה חש כי גם פראג אינה מהווה מקום אידיאלי לשמש מקלט למשפחתו העניפה.
- 11 הוא החליט לנסוע לפולין לתור שם אחר מקום מתאים שבו ישתקע עם משפחתו. לאחר נסיעות
- 12 ארוכות ובדיקות ממושכות הגיע למסקנה כי מינסק היא העיר המתאימה להעביר אליה את
- 13 משפחתו.
- 14 לפני כן חשב לעשות את העיר קראקא למקום משכנו. עיר זו מצאה חן בעיניו בגלל צביונה
- 15 התורני המובהק וסדריה המיוחדים. יהודי העיר היו מאורגנים באגודות, לפי משלח ידם, במגמה
- 16 להתחזק יחד בלימוד התורה ושמירת המצוות כראוי. כך היו אגודות של סוחרי פרוות, סוחרי
- 17 צמר, סוחרי יערות, סוחרי תבואה, וכן של בעלי המלאכות השונות לפי המקצוע. בראש כל
- 18 אגודה עמד פרנס, שתפקידו היה לפקח על מצב חבריה בתורה ובמצוות.
- 19 רושם רב עשתה על ר' משה העובדה כי כל אחד מיהודי העיר, בין אם הוא עשיר ובין אם
- 20 הוא עני, עשה כל מאמץ להשיג לבתו חתן בן תורה, שאכל מזונות על שולחנו לא פחות משלוש
- 21 שנים. כך מלאה העיר אברכים בני תורה שישבו ועסקו בתורה כל שנות שבתם ליד שולחן
- 22 חותניהם, והעיר היתה למקום תורה מובהק.
- 23 ר' משה התפעל, איפוא, כללית מן העיר, אלא שבסופו של דבר נמנע מלקבוע את מושבו
- 24 בקראקא, כיוון שהתברר לו שיהודי העיר ולמדניה עוסקים גם בלימוד תורת הקבלה. כיוון שר'
- 25 משה התנגד ללימוד הקבלה, העדיף להתיישב בעיר מינסק, שהיתה גם היא עיר של תורה, אך
- 26 לא עסקו בה בקבלה.
- 27 כל בניו וחתניו ומשפחותיהם עקרו אתו למינסק, פרט לבנו ר' שניאור זלמן שעבר לוויטבסק,
- 28 משום שרובם של הורי תלמידיו עברו לשם. כך התחלקה משפחת ר' משה לשתיים.
- 29 במינסק חדל ר' משה לעסוק בענייני ציבור. את זמנו הפנוי הקדיש ללימוד תורה, וכן,
- 30 להבדיל, להשתלמות במדעים, ובמיוחד לרכישת שפות נוספות.
- 31 כך היה ר' משה ליוצא מן הכלל בעיר מינסק. עיר זו היתה עיר של בני תורה מופלגים, אך
- 32 לא היה בה איש שהיה גם גדול במדע. תושבי מינסק ולמדניה העריצו, איפוא, את ר' משה לא
- 33 רק בגלל גדלותו בתורה ובגלל יחוסו המשפחתי, בגין מוצאו ממהר"ל מפראג, אלא גם בגלל
- 34 השכלתו המדעית הרחבה.
- 35 עם זאת לא מצא ר' משה במינסק איש כלבבו שיוכל להחליף עמו דברים גם בענייני חכמה.

1 דבר זה הסב לו תחלה צער וחוסר סיפוק, הוא חש בדידות וניכור, למרות שחי בעיר של תורה
2 ויהדות, עיר ואם בישראל, כמינסק.

3 לפיכך, היה מרבה ר' משה בנסיעות לחו"ל, לארצות כגון איטליה, צרפת ואנגליה. הנסיעות
4 היו קשורות באופן כללי בצרכי המסחר שלו, אך יותר מכך המריץ אותו לערוך את הנסיעות
5 הצורך לפגוש יהודים מלומדים כדי לשוחח אתם בעניני מדע. נוסף לכך, איפשרו לו הנסיעות
6 התכופות לרכוש ספרים וכתבי יד, בכל מקצועות התורה והחכמה, שבהם התעניין הרבה ומצא
7 סיפוק רב.

8 את נסיעותיו לחו"ל ניצל גם כדי להיפגש עם פרופסור גדליה משה גורדון, אשר בינתיים
9 העתיק את מקום מגוריו ופעילות אגודתו לפריז, ושמו נודע והתפרסם מאד. גם בזמן שבין
10 הביקורים קיימו ביניהם התכתבות תכופה, והקשר ביניהם היה חזק מאד.

11 ר' משה העריך מאד את הנוי, שראה בו ערך תורני, על יסוד המאמר "התנאה לפניו
12 במצוות". אפילו כתב נאה נחשב אצלו לדבר בעל ערך, באמרו כי לא רק התוכן הנכתב צריך
13 להיות נאה אלא גם הכתב. כתב־יד נאה היה שוה אצלו הרבה. גורם נוסף להערכתו את הנוי
14 היוותה העובדה שמסחרו היה בחפצי נוי, דברי אמנות ועתיקות. ר' משה היה גם אומן בטבעו.
15 ביתו במינסק שימש באופן טבעי ל'בית ועד לחכמים'. העובדה שנוסף על למדנותו וידיעותיו
16 היה גם עשיר ובעל צדקה גדול, גרמה, כמובן, לכך שירבו המבקרים אצלו מקרוב ומרחוק. ר'
17 משה קיבל את כולם בסבר פנים יפות.

18 במיוחד קירב ועודד את העניים והנזקקים.

19 רעיותו של ר' משה היתה בעלת צדקה לעצמה. במיוחד התמסרה לסיפוק צרכיהם של בחורי
20 ישיבה עניים. בביתה אכלו מדי יום חמשה עשר עד עשרים בחורי ישיבה, בשבתות וחגים היה
21 מספרם גדול יותר. ר' משה ורעייתו העסיקו אנשים מיוחדים לצורך זה.

22 ר' משה חי במינסק בשלוה, שכן מה שחסר לו שם השלים בנסיעותיו לחו"ל.

23 בהגיעו לגיל שבעים וחמש שנה, חדל לערוך נסיעות לחו"ל, במשך הזמן הסתגל לחיות את
24 חייו במינסק.

25 עם זאת גרמה לו צער העובדה שבמשך הזמן החלו החסידים הנסתרים בעיר, תלמידיו
26 החשאיים של רבי ישראל בעל-שם-טוב, להסתכל עליו בעין בלתי אוהדת ולהתרחק ממנו.

27 מינסק היתה בעצם עיר "מתנגדית", ועם רוב תושביה ולמדניה, שהיו "מתנגדים", חי בשלום
28 ובידידות. למדנותו ומעשיו הטובים חיבבוהו על הכל.

29 בתחלה התחברו אתו גם החסידים הנסתרים, שבראשם עמדו ר' משה ניסן המלמד ור'
30 אברהם אבא האופה. הללו וחבריהם היו שלוחיו החשאיים של הבעש"ט במינסק לביצוע
31 שליחויות חשאיות שונות בעיר ובסביבתה, מפעם לפעם הוטלו עליהם גם משימות ביצוע
32 בשליחותו של הבעש"ט במקומות אחרים. במקרים כאלה היו נעלמים מן העיר לתקופה מסויימת
33 ושבים אליה כעבור זמן. רק יחידי סגולה ידעו על עניניהם וקשריהם עם הבעש"ט. עם זאת
34 הכירו אותם הכל כבני תורה ויראי שמים ובעלי מדות טובות. מובן, איפוא, שקיימו בתחלה יחסי

- 1 ידידות עם ר' משה. במיוחד אחר שנודע להם על מוצאו של ר' משה ממהר"ל – גדל ערכו
- 2 בעיניהם עוד יותר.
- 3 מהר"ל מפראג היה נערץ אצל הנסתרים, המקובלים ותלמידי הבעש"ט.
- 4 הם ידעו כי הבעש"ט מעריך מאד את המהר"ל ולפי הוראתו עסק חסידיו בלימוד ספריו.
- 5 דבר זה היווה, איפוא, סיבה נוספת לחיזוק קשרי הידידות בין חסידי מינסק הנסתרים, בראשות
- 6 ר' משה ניסן ור' אברהם אבא, לבין ר' משה.
- 7 הם הרבו לבקר בביתו ולשוחח אתו בתורה. הם ציפו להיודע מבין השיטין של שיחותיו
- 8 על הערצתו את הקבלה ודרכיה. בסתר לבם אף קיוו שיתברר להם כי הוא עצמו נמנה על חבורת
- 9 המקובלים הנסתרים.
- 10 לאמיתו של דבר, היה ר' משה מן המתנגדים לקבלה, אלא שנמנע מלבטא דעותיו בנידון.
- 11 מאמצי החסידים לגלות את שיטתו לא העלו פרי, עד שלאחר זמן ממושך ומאמצים בלתי פוסקים
- 12 התברר להם, לאכזבתם המרה, כי הוא שולל בתכלית את לימוד הקבלה, וכי לדעתו קיימת סכנה
- 13 כי העוסקים בתורת הקבלה יושפעו משרידי כת שבתי-צבי.
- 14 מובן מאליו כי החסידים, שהודרכו ע"י הבעש"ט בדרך מנוגדת לגמרי לשיטה זו, קיבלו את
- 15 עובדת התנגדותו ככאב ובצער, ובמיוחד בידעם כי הוא מצאצאי מהר"ל מפראג.
- 16 לאט לאט, אך בעקביות, החלו להתרחק מר' משה. במשך הזמן חדלו מלבוא לביתו ולקיים
- 17 אתו קשרים. אלה מבין החסידים שבניהם, בחורי הישיבה, היו מאוכלי שולחנו של ר' משה,
- 18 פקדו עליהם להפסיק לסעוד בביתו, מחשש שמא יושפעו מדעותיו.
- 19 כך חש ר' משה כעבור זמן כי קבוצה מסויימת ונכבדה מבין ידידיו ובאי ביתו, מתרחקת
- 20 ממנו למגינת לבו. הלמדן והמשכיל הזקן הצטער מאד על כך.

אגרות קודש

בי"ה, כ"ד סיון, ת"ש
נויארק

יהי בעזרם שיוכלו לתומכו כראוי ויחזק את בריאותו
ויזמין לו פרנסתו שלא יודרש לו לעזרתם ותמיכם ויגדל
ילידיו שי' לתורה חופה ומעשי"ט בגוי"ר.

מכתב ידידי שי' הנאני במאד שכן היא המדה בדרכי
החסידים ע"פ תורת החסידות להיות כל אחד ואחד עושה
לטובת זולתו בכל אשר יוכל בדבור כתב ומעשה. ועל זה
וכגון דא באהבת רעים דרכי החסידות הוטבעו.
ידידו הדו"ש ומברכו.

ידידי הנכבד והנעלה ווי"ח אי"א מוה"ר
אברהם חיים שי' נאה

שלום וברכה!

במענה על מכתב ידידי מז' לחדש אייר א[נ]דות ידידנו
ווי"ח אי"א מוה"ר דוד שי' שקלאר, הנה עשיתי בעזה"י
את הראוי לעשות בזה ותקוותי שיהי' לתועלת, והשי"ת

פרשת קרח

טז וַיִּקַּח קָרַח בֶּן־יִצְחָר בֶּן־קֵהָת בֶּן־לֵוִי וְדָתָן וְאַבִּירָם בְּנֵי אֵלִיאָב וְאֹזָן בֶּן־פִּלֵּת בְּנֵי רְאוּבֵן: ^א וַיִּקְמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְאֲנָשִׁים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֲמוּשִׁים וּמֵאֲתָיִם נִשְׂאִי עֵדָה קְרָאִי מוֹעֵד אֲנָשֵׁי־שָׁם: ^ב וַיִּקְהָלוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם רַב־לָכֶם כִּי כָל־הָעֵדָה כָּלָם קֹדָשִׁים וּבְתוֹכָם יְהוָה וּמִדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל־קַהֲל יְהוָה: ^ג וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל־פָּנָיו: ^ד וַיְדַבֵּר אֶל־קָרַח וְאֶל־פִּלֵּת וְדָתָן וְלֵאמֹר בְּכֹר וַיֵּדַע יְהוָה אֶת־אֲשֶׁר־לֹו וְאֶת־הַקְדּוֹשׁ וְהַקְרִיב אֵלָיו וְאֵת אֲשֶׁר יִבְחַר־בּוֹ וְקָרִיב אֵלָיו: ^ה וְזֹאת עָשׂוּ קָחִיר לָכֶם מַחֲלֹות קָרַח וְכָל־עֲדָתוֹ: ^ו וַתִּגְוִי־בָהֶן אִשׁ וְשִׁמּוֹ עֲלֵיהֶן: ^ז קָטַרְתָּ לִפְנֵי יְהוָה מִחֵר וַהֲיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה הוּא הַקְדּוֹשׁ רַב־לָכֶם בְּנֵי לֵוִי: ^ח וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־קָרַח שְׁמַעוּ־נָא בְּנֵי לֵוִי: ^ט הַמַּעֲט מִכֶּם כִּי־הִבְדִּיל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֶתְכֶם מֵעֵדַת יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב אֶתְכֶם אֵלָיו לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת מוֹשֶׁן יְהוָה וְלַעֲמֹד לִפְנֵי הָעֵדָה לְשִׁרְתָּם: ^י וַיִּקְרַב אֶתָּךְ וְאֶת־כָּל־אֲחִיךָ בְּנֵי־לֵוִי אֶתָּךְ וּבִקְשַׁתֶּם גַּם־כִּפָּהֶנָּה: ^{יא} לָכֵן אֶתָּה וְכָל־עֲדָתְךָ הַנֹּעֲדִים עַל־יְהוָה וְאַהֲרֹן מִה־הוּא כִּי כְתִיב תִּלְוּנוּ קִרִּי תִלְוּנוּ עָלָיו: ^{יב} וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לִקְרֹא לְדָתָן וְלֵאבִירָם בְּנֵי אֵלִיאָב וַיֹּאמְרוּ לֹא נַעֲלֶה: ^{יג} הַמַּעֲט כִּי הֵעֲלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וּדְבַשׁ לְהַמִּיתָנוּ בַּמִּדְבָּר כִּי־תִשְׁתַּחֲרַר עָלֵינוּ גַם־הַשְׁתַּחֲרַר:

~ נקודות משיחות קודש ~ (290 לקוטי שיחות יח עמ' 290)

בית מלא ספרים, מהו שיהא חזיב במזונה (רש"י טז, א)

לא מצינו שמשה ענה על שאלות אלו של קרח, לא לגבי מזונה ולא לגבי ציצית; הוא רק אמר "ואם בריאה יבא ה'". וגש לומר, שמשה היה נוגע בדבר, בהיותו אחי אהרן, וההלכה היא שתלמיד-חכם שמורה הוראה והוא נוגע בדבר, אינו מסמך לומר "כך קבלתי".

שני י אף לא אל־אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וּדְבַשׁ הִבִּיאָנוּ וְתִתֵּן־לָנוּ נַחֲלַת שָׂדֶה וְכֶרֶם הָעֵינִי הָאֲנָשִׁים הָהֵם תִּנָּקֵר לֹא נַעֲלָה: ^א וַיַּחֲר לְמֹשֶׁה מְאֹד וַיֹּאמֶר אֶל־יְהוָה אֶל־תִּפְּנֵן אֶל־מִנְחָתָם לֹא חֲמוּר אֶחָד מֵהֶם נִשְׂאִיתִי וְלֹא הִרַעֲתִי אֶת־אֶחָד מֵהֶם: ^ב וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־קָרַח אֶתָּה וְכָל־עֲדָתְךָ הִיוּ לִפְנֵי יְהוָה אֶתָּה וְהֵם וְאַהֲרֹן מִחֵר: ^ג וַיִּקְחוּ אִישׁ מִחֲתָתוֹ וּנְתַתֶּם עֲלֵיהֶם קָטַרְתָּ וְהַקְרַבְתָּם לִפְנֵי יְהוָה אִישׁ מִחֲתָתוֹ חֲמוּשִׁים וּמֵאֲתָיִם מִחֲתָת וְאַתָּה וְאַהֲרֹן אִישׁ מִחֲתָתוֹ: ^ד וַיִּקְחוּ אִישׁ מִחֲתָתוֹ וַיִּתְּנוּ עֲלֵיהֶם אֵשׁ וַיִּשְׂמוּ עֲלֵיהֶם קָטַרְתָּ וַיַּעֲמִדוּ פֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן: ^ה וַיִּקְהָל עֲלֵיהֶם קָרַח אֶת־כָּל־הָעֵדָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וַיֵּרָא כְבוֹד־יְהוָה אֶל־כָּל־הָעֵדָה: ^ו

~ נקודות משיחות קודש ~ (290 לקוטי שיחות יח עמ' 109)

שניש להם חלק בתמידי צבור (רש"י טז, טז)

במדרש נאמר: "חלק באותה מנחה שהקריבו". אכל רש"י לא כתב כן, שהרי חלקם של עדת קרח במנחה אינו שנה פרוטה, ולכן אין שיעור בזה 'שלהם' (ורש"י לשיטתו, שפחות משנה פרוטה אינו נחשב שלו - סוכה כז, ב ד"ה כל האזרח). מה שאין־כן חלקם של החמישים ומאתים איש בתמידי צבור של כל השנה (לא במנחה או בתמיד של אותו היום) – שפיר שייד לקרותו חלק.

שלישי י וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר: ^א הַבְדִּילוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וְאִכְלָה אֹתָם בְּרָגַע: ^ב וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ אֵל אֱלֹהֵי הָרוּחֹת לְכָל־בָּשָׂר הָאִישׁ אֶחָד יִחַטֵּא וְעַל כָּל־הָעֵדָה תִּקְצֹף: ^ג וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ^ד דַּבֵּר אֶל־הָעֵדָה לֵאמֹר הִעֲלוּ מִסְכִּיב לְמוֹשֶׁן־קָרַח דָּתָן וְאַבִּירָם: ^ה וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיֵּלֶךְ אֶל־דָּתָן וְאַבִּירָם וַיִּלְכּוּ אַחֲרָיו וְזָקְנֵי יִשְׂרָאֵל: ^ו וַיְדַבֵּר אֶל־הָעֵדָה לֵאמֹר סוּרוּ זֹא מַעַל אֱהִי הָאֲנָשִׁים הָרָשָׁעִים הָאֵלֶּה וְאַל־תִּגְעוּ בְּכָל־אֲשֶׁר לָהֶם פֶּן־תִּסָּפּוּ בְּכָל־חַטָּאתָם: ^ז וַיַּעֲלוּ מַעַל

על-משה ועל-אהרן ויפגו אל-אהל מועד והנה
כסהו הענן וירא כבוד יהוה: ^ה ויבא משה
ואהרן אל-פני אהל מועד: ^ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 53)

מלך בשר-ודם שסרח עליו מקצת מדינה (רש"י טז, כב)
היינו שהנהגת בני ישראל הייתה סרוחה ומאוסה בעיני
ה', אבל לא התפגנו למרד בו, שהרי קרח הסית ופתה אותם
עד שהכניסם למחלקת זו. ואלו קרח, שהביא אותם לסרחון
זה, הוא חוטא ממש, מורד במלכות. מלך בשר-ודם, שאינו
יודע מי החוטא, נפרע מפלם, גם מאלו שסרחו; אבל
הקב"ה, היודע מחשבות, הרי יודע מיהו האיש האחר
החוטא, ומדוע יקצף על כל העדה.

רביעי ^ט וידבר יהוה אל-משה לאמר: ^י הרמו
מתוך העדה הזאת ואכלה אתם כרגע ויפלו
על-פניהם: ^{יא} ויאמר משה אל-אהרן קח את-
המחתה ותן-עליה אש מעל המזבח ושים
קטרת וחלוך מהרה אל-העדה וכפר עליהם
כייצא הקצף מלפני יהוה החל הנגף: ^{יב} ויקח
אהרן כאשר ^{יג} דבר משה וירץ אל-תוך הקהל
והנה החל הנגף בעם ויתן את-הקטרת וכפר
על-העם: ^{יד} ויעמד בין-המתים ובין החיים
ותעצר המגפה: ^{טו} ויהיו המתים במגפה ארבעה
עשר אלף ושבע מאות מלבד המתים על-
דבר-קרח: ^{טז} וישב אהרן אל-משה אל-פתח
אהל מועד והמגפה נעצרה: ^פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לח עמ' 69)

שאם הקדים לוי את הכהן . . צריך להפריש . . לתרומה
גדולה (רש"י יח, ט)
בלמוד על דרך הפשט, לא מסתבר לומר שמצד עצם
החייב להפריש תרומה, כבר ישנו בפעל בטבל חלק
התרומה (שעתיד להפריש). ולפי-זה מובן מדוע צריכים
פסוק מיוחד שאם הקדים הלוי את הכהן בפרי, חזב להפריש
תרומה גדולה.

חמישי ^{טז} וידבר יהוה אל-משה לאמר: ^{יז} דבר
אל-בני ישראל וקח מאתם מטה מטה לבית
אב מאת כל-נשיאיהם לבית אבתם שנים עשר

משפח-קרח דתן ואבירם מסכים ודתן ואבירם
יצאו נצבים פתח אהליהם ונשיהם ובניהם
וטפם: ^{כח} ויאמר משה בזאת תדעון כיי-הוה
שלחני לעשות את כל-המעשים האלה כילא
מלבי: ^{כט} אם-כמות כל-האדם ימתון אלה
ופקדת כל-האדם יפקד עליהם לא יהוה
שלחני: ^ל ואם-בריא יהוה יכרא יהוה ופצתה
האדמה את-פיה ובלעה אתם ואת-כל-אשר
להם ויירדו חיים שאלה וידעתם כי נאצו
האנשים האלה את-יהוה: ^{לא} ויהי ככלתו לדבר
את כל-הדברים האלה ותפקע האדמה אשר
תחתיהם: ^{לב} ותפתח הארץ את-פיה ותבלע
אתם ואת-בתיהם ואת כל-האדם אשר לקרח
ואת כל-הרכוש: ^{לד} ויירדו הם וכל-אשר להם
חיים שאלה ותכם עליהם הארץ ויאבדו מתוך
הקהל: ^{לה} וכל-ישראל אשר סביבתיהם גסו
לקלם כי אמרו פן-תבלענו הארץ: ^{לו} ואש
יצאה מאת יהוה ותאכל את החמשים ומאתים
איש מקרבי הקטרת: ^{לז} וידבר יהוה
אל-משה לאמר: ^{לח} אמר אל-אלעזר בן-אהרן
הכהן וירם את-המחתה מבין השרפה ואת-
האש ורה-הלאה כי קדשו: ^{לט} את מחתות
החמאים האלה בנפשתם ועשו אתם רקעי
פחים צפוי למזבח כיי-הקריבם לפני-יהוה
ויקדשו ויהיו לאות לבני ישראל: ^מ ויקח אלעזר
הכהן את מחתות הנחשת אשר הקריבו
השרפים וירקעום צפוי למזבח: ^{מא} וזכרון לבני
ישראל למען אשר לא-יקרב איש זר אשר לא
מזרע אהרן הוא להקטיר קטרת לפני יהוה
ולא-יהיה כקרח וכעדתו כאשר דבר יהוה
ביד-משה לו: ^{מב} וילגו כל-עדת בני-ישראל
ממחלת על-משה ועל-אהרן לאמר אתם
המתם את-עם יהוה: ויהי בהקהל העדה

מִטּוֹת אִישׁ אֶת־שְׁמוֹ תִּכְתֹּב עַל־מִטָּהוּ: ^ה וְאֶת־
שֵׁם אֹהֶרֶן תִּכְתֹּב עַל־מִטָּה לְוִי בִּי מִטָּה אֶחָד
לְרֹאשׁ בֵּית אֲבוֹתָם: ^ו וְהִנַּחְתָּם בְּאֹהֶל מוֹעֵד
לִפְנֵי הָעֵדוּת אֲשֶׁר אוֹעֵד לָכֶם שָׁמָּה: ^ז וְהָיָה
הָאִישׁ אֲשֶׁר אֶבְחַר־בּוֹ מִמֶּהוּ יִפְרַח וְהִשְׁכַּתִּי
מֵעָלָי אֶת־תְּלֹנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵם מְלִינִם
עֲלֵיכֶם: ^ח וַיִּדְבֹּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתְּנוּ
אֵלָיו ^א כָּל־נִשְׂיֵאֵיהֶם מִטָּה לְנָשִׂיא אֶחָד מִטָּה
לְנָשִׂיא אֶחָד לְבֵית אֲבֹתָם שְׁנַיִם עָשָׂר מִטּוֹת
וּמִטָּה אֶהְרֹן בְּתוֹךְ מִטּוֹתָם: ^ב וַיִּנַּח מֹשֶׁה אֶת־
הַמִּטָּה לִפְנֵי יְהוָה בְּאֹהֶל הָעֵדוּת: ^ג וַיְהִי מִמַּחֲרַת
וַיָּבֹא מֹשֶׁה אֶל־אֹהֶל הָעֵדוּת וְהִנֵּה פָּרַח מִמֶּה־
אֹהֶרֶן לְבֵית לְוִי וַיֵּצֵא פָּרַח וַיֵּצֵץ צִיץ וַיִּגְמַל
שָׂקָדִים: ^ד וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אֶת־כָּל־הַמִּטָּה מִלִּפְנֵי
יְהוָה אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּרָאוּ וַיִּקְחוּ אִישׁ
מִטָּהוּ: ^פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוסי שיחות לג עמ' 196)

וְלָמָּה שָׂקָדִים, הוּא הַפָּרִי הַמְּמַהֵר לְהַפְרִיחַ מִכָּל הַפְּרוֹת

(רש"י יז, כג)

מבאר בהסידות, שיש שפע של חסד המתעבב עד
שנמשך למטה, כי בכל היכל דנים את האדם אם הוא ראוי
לשפע זה. אף בברכת כהנים עובר השפע במהירות דרך כל
העולמות, וכמו נהר גדול מאד, ש"הלוך דלף ממנהגו וישטף
העצים והעפר המעפבים". ובה נרמז גם ענין האתהפכא:
כאשר המים בוקעים את הסתימה, היא נסחפת בדרם
ו"ממהרת ללכת, עד שהמים נגזרים אחריה".

ששי ^ה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִשָּׁב אֶת־מִטָּה
אֹהֶרֶן לִפְנֵי הָעֵדוּת לְמִשְׁמַרְתָּ לְאוֹת לְבְנֵי־מִרִי
וּתְכַל תְּלֹנוֹתָם מֵעָלָי וְלֹא יָמָתוּ: ^ו וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ כֵּן עָשָׂה: ^ז פ ^ח וַיֹּאמְרוּ בְנֵי
יִשְׂרָאֵל אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר הֵן גּוֹעַנּוּ אֲבִדְנוּ כָּלֵנוּ
אֲבִדְנוּ: ^ה כָּל הַקָּרֵב ^א הַקָּרֵב אֶל־מִשְׁכַּן יְהוָה
יָמוּת הָאֵם תָּמְנוּ לָגוֹעַ: ^ב יח ^ג וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־אֹהֶרֶן אֵתָּה וּבְנֶיךָ וּבֵית־אֲבִיךָ אִתְּךָ תִּשְׁאוּ
אֶת־עֹנֵן הַמִּקְדָּשׁ וְאֵתָּה וּבְנֶיךָ אִתְּךָ תִּשְׁאוּ

אֶת־עֹנֵן כְּהִנְתְּכֶם: ^ד וְגַם אֶת־אֲחִיךָ מִטָּה לְוִי
שָׁבַט אֲבִיךָ הַקָּרֵב אִתְּךָ וַיָּלּוּ עֲלֶיךָ וַיִּשְׁרְתוּךָ
וְאֵתָּה וּבְנֶיךָ אִתְּךָ לִפְנֵי אֹהֶל הָעֵדוּת: ^ה וַשְּׁמִרוּ
מִשְׁמֶרְתְּךָ וּמִשְׁמֶרֶת כָּל־הָאֹהֶל אַךְ אֶל־כָּל־
הַקָּדָשׁ וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִקְרְבוּ וְלֹא־יָמָתוּ גַם־הֵם
גַם־אַתֶּם: ^ו וַיָּלּוּ עֲלֶיךָ וַשְּׁמִרוּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת
אֹהֶל מוֹעֵד לְכָל עֲבֹדַת הָאֹהֶל וְזָר לֹא־יִקְרַב
אֲלֵיכֶם: ^ז וַשְּׁמֶרְתֶּם אֶת מִשְׁמֶרֶת הַקָּדָשׁ וְאֵת
מִשְׁמֶרֶת הַמִּזְבֵּחַ וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד קֶצֶף עַל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: ^ח וְאֲנִי הִנֵּה לִקְחָתִי אֶת־אֲחֵיכֶם הַלְוִיִּם
מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָכֶם מִתְּנָה נְתֻנִים לִיהוָה
לְעֹבֵד אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד: ^א וְאֵתָּה וּבְנֶיךָ
אִתְּךָ תִּשְׁמְרוּ אֶת־כְּהֻנַּתְכֶם לְכָל־דְּבַר הַמִּזְבֵּחַ
וּלְמִבֵּית לַפָּרֹכֶת וְעֲבַדְתֶּם עֲבֹדַת מִתְּנָה אֹתָן
אֶת־כְּהֻנַּתְכֶם וְהָזָר הַקָּרֵב יוֹמָת: ^ב פ ^ג וַיִּדְבֹּר
יְהוָה אֶל־אֹהֶרֶן וְאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ אֶת־מִשְׁמֶרֶת
תְּרוּמָתִי לְכָל־קֹדֶשִׁי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְךָ נְתָתִים
לְמִשְׁחָה וּלְבִגְדֶיךָ לְחֻק־עוֹלָם: ^ד ז ^ה וְהָיָה לְךָ
מִקְדָּשׁ הַקֹּדֶשִׁים מִן־הָאֵשׁ כָּל־קָרְבָּנָם לְכָל־
מִנְחָתָם וּלְכָל־חֲטָאתָם וּלְכָל־אֲשָׁמָם אֲשֶׁר
יָשִׁיבוּ לִי קֹדֶשׁ קֹדֶשִׁים לְךָ הוּא וּלְבִגְדֶיךָ: ^ו בְּקֹדֶשׁ
הַקֹּדֶשִׁים תֹּאכְלֵנוּ כָּל־זָכָר יֹאכֵל אֹתוֹ קֹדֶשׁ
יִהְיֶה־לְךָ: ^ז וְהָיָה־לְךָ תְּרוּמַת מִתְּנָם לְכָל־תְּנוּפֹת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ נְתָתִים וּלְבִגְדֶיךָ וּלְבִגְדֵיךָ אִתְּךָ
לְחֻק־עוֹלָם כָּל־מִטְהוֹר בְּבִיתְךָ יֹאכֵל אֹתוֹ: ^ח כָּל־
חֵלֶב יִצְהָר וְכָל־חֵלֶב תִּירוֹשׁ וְדִגָּן רִאשִׁיתָם
אֲשֶׁר־יִתְּנוּ לִיהוָה לְךָ נְתָתִים: ^א בְּפוּרִי כָּל־אֲשֶׁר
בְּאַרְצָם אֲשֶׁר־יָבִיאוּ לִיהוָה לְךָ יִהְיֶה כָּל־מִטְהוֹר
בְּבִיתְךָ וַיֹּאכְלֵנוּ: ^ב כָּל־חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לְךָ יִהְיֶה:
^ג כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם לְכָל־בֶּשֶׂר אֲשֶׁר־יִקְרִיבוּ לִיהוָה
בְּאֵדָם וּבְבִהֶמָּה יִהְיֶה־לְךָ אַךְ ^ד פָּדָה תִּפְדֶּה אֶת
כָּכֹר הָאָדָם וְאֵת כָּכֹר־הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה
תִּפְדֶּה: ^ה וּפְדוּיוֹ מִכֹּן־חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכָּךְ כֶּסֶף

מִמֶּנּוּ תְרוּמַת יְהוָה מַעֲשֵׂר מִן־הַמַּעֲשֵׂר:
 ב וְנִחְשֹׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם כַּדָּגָן מִן־הַגֶּרֶן
 וּכְמִלֵּאָה מִן־הַתֵּיבָה: כה כֵּן תְּרִימוּ גַם־אַתֶּם
 תְּרוּמַת יְהוָה מִכָּל מַעֲשְׂרֵיכֶם אֲשֶׁר תִּקְחוּ
 מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּנְתַתֶּם מִמֶּנּוּ אֶת־תְּרוּמַת
 יְהוָה לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן: לו מִכָּל מִתְנִיתֶיכֶם תְּרִימוּ
 אֶת כָּל־תְּרוּמַת יְהוָה מִכָּל־חִלְבּוֹ אֶת־מִקְדָּשׁוֹ
 מִמֶּנּוּ: ז ואמרת אלהם בהרימכם אֶת־חִלְבּוֹ
 מִמֶּנּוּ וְנִחְשֹׁב לָלֹוִים כְּתֹבֹאת גֶּרֶן וְכְתֹבֹאת
 יָקֹב: ח ואכלתם אותו בְּכָל־מָקוֹם אֲתֶם וּבֵיתְכֶם
 כִּי־שֹׁכֵר הוּא לָכֶם חֶלֶף עֲבַדְתֶּם בָּאֵהָל מוֹעֵד:
 ט ולא־תשאוּ עָלֶיךָ חֲטָא בַּהֲרִימְכֶם אֶת־חִלְבּוֹ
 מִמֶּנּוּ וְאֶת־קִדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא תַחֲלִלוּ וְלֹא

תָּמוּתוּ: פפפ

★ ★ ★

חצי קריש

וַתִּגְדַּל וַיִּתְקַדֵּשׁ שְׁמָהּ רַבָּא. אֲמֵן בְּעֶלְמָא דִּי בְּרָא
 כְּרֻעֻתָהּ וַיְמַלִּיד מַלְכוּתָהּ, וַיַּצְמַח פּוֹרְקָנָהּ וַיִּקְרַב
 מְשִׁיחָהּ. אֲמֵן בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיִּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
 בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אֲמֵן: אֲמֵן יְהֵא שְׁמָהּ רַבָּא מְבַרַךְ
 לְעָלְמָא וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יְתַבְרַךְ: יְהֵא שְׁמָהּ רַבָּא מְבַרַךְ לְעָלְמָא
 וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יְתַבְרַךְ, וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיְתַפְּאֵר, וַיְתַרְוֶם,
 וַיִּתְנַשֵּׂא, וַיִּתְהַדָּר, וַיִּתְעַלֶּה, וַיִּתְהַלָּל, שְׁמָהּ דְקִדְשָׁא
 בְּרִידָא הוּא. אֲמֵן לְעָלְמָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא,
 תְּשַׁבְּחָתָא וְנַחֲמָתָא, דְאִמְרִין בְּעֶלְמָא, וְאִמְרוּ אֲמֵן: אֲמֵן

★ ★ ★

~ נקודות משיחות קודש ~ (מהתוועדות שבת־קודש פרשת קרח)

(תשכ"ד)

וְלֹא תִשָּׂאוּ עָלֶיךָ חֲטָא בַּהֲרִימְכֶם אֶת חִלְבּוֹ מִמֶּנּוּ (יח, לב)
 מִזֵּין אַתָּה אוֹמֵר שְׂאֵם הַפְּרִשָּׁת אוֹתוֹ שְׂלֵא מִן הַמִּבְחָר,
 שְׂאֵתָם בְּנִשְׂיַת עֶזְרָא? תַּלְמוּד־לּוֹמֵר, וְלֹא תִשָּׂאוּ עָלֶיךָ חֲטָא
 (ספרי)

מִדְּבַרֵי ה'סְפָרִי נִמְצְיָנוּ לְמַדִּים, עַד כִּמְהָ חֵיב אָדָם לָקִים
 כָּל מִצְוָה בְּאֶפֶן שֶׁל הַדּוֹר, לִפְנֵים מִשְׁנֵית־הַדִּין. וְזֶה הֵיכָא אַחַד
 הַדְּבָרִים שֶׁתִּבְעַ כ"ק אֲדָמוֹר מוֹהֲרֵי־צ' יוֹתֵר מִן הַנְּשִׂאִים
 שֶׁקָּדְמוּ לוֹ, וּבִמְיָחָד בְּשִׁנּוּתֵי הָאֲחֵרוֹנוֹת.

חֲמִשָּׁת שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֶּרָה הוּא:
 י אֵךְ בְּכוֹר־שׁוֹר אוֹ־בְכוֹר כֶּשֶׁב אוֹ־בְכוֹר עֶזְרָא לֹא
 תִּפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם אֶת־דָּמָם תִּזְרֹק עַל־הַמִּזְבֵּחַ
 וְאֶת־חִלְבָּם תִּקְטִיר אִשָּׁה לְרִיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה:
 יא וּבְשָׂרָם יִהְיֶה־לָּךְ כַּחֲזֵה הַתְּנוּפָה וּכְשׁוֹק הַיָּמִין
 לָךְ יִהְיֶה: יב כָּל | תְּרוּמַת הַקֹּדֶשִׁים אֲשֶׁר יִרְיֻמוּ
 בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לַיהוָה נִתְּתִי לָךְ וּלְבָנֶיךָ וּלְכַנְתִּיךָ
 אֲתָךְ לַחֲקֵי־עוֹלָם בְּרִית מִלַּח עוֹלָם הוּא לִפְנֵי
 יְהוָה לָךְ וּלְזֶרְעֶךָ אֲתָךְ: יג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן
 בְּאַרְצֶם לֹא תִנָּחַל וְחֵלֶק לֹא־יִהְיֶה לָךְ בְּתוֹכָם
 אֲנִי חֵלְקֶךָ וְנִחַלְתָּ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לו ענ"ו 63)

כָּל פְּטֹר רַחֵם . . יִהְיֶה לָךְ . . וְאַתָּה בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַשְּׂמֵמָה

תִּפְדֶּה (יח, טו)

מִפְּשׁוּטוֹת הַפְּתוּכִים מוֹכַח שֶׁגֶּדֶר הַפְּדִיּוֹן הוּא פְּדִית הַמָּמוֹר
 מִזֵּד הַכֹּהֵן, כִּי תִקַּף מִשְׁנוּלָד הוּא שֶׁל הַכֹּהֵן ("לָךְ יִהְיֶה").
 אֵלֶּא שֶׁהַתּוֹרָה צִוְּתָה לְיִשְׂרָאֵל לְפָדוּתוֹ מִן הַכֹּהֵן, וְגַם הִקְלָה
 עָלָיו שֶׁיִּזְכֹּל לְפָדוּתוֹ בְּשָׂה. וְהִנֵּה, יֵשׁ אוֹמְרִים שְׂאֵם נָתַן לְכַתֵּן
 אֶת הַמָּמוֹר לֹא קִים אֶת הַמִּצְוָה. אָבֵל יֵשׁ לוֹמֵר, שְׂאֵם לְשִׁיטָה
 זֶה הַפְּדִיָּה הִיא מִן הַכֹּהֵן, אֵלֶּא שֶׁבְּכָתוּב נִתְּפָרְשׁוּ רַק שְׁתֵּי
 בְּרֻרוֹת, פְּדִיָּה וְצִרְיָפָה, לֹא נִתְּיַנֵּת הַמָּמוֹר.

שְׁבִיעִי כא וּלְבָנִי לֹוִי הִנֵּה נִתְּתִי כָל־מַעֲשֵׂר בְּיִשְׂרָאֵל
 לְנַחֲלָה חֶלֶף עֲבַדְתֶּם אֲשֶׁר־הֵם עֲבָדִים אֶת־
 עֲבַדְתָּ אֵהָל מוֹעֵד: כ וְלֹא־יִקְרְבוּ עוֹד בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל אֶל־אֵהָל מוֹעֵד לִשְׂאֵת חֲטָא לְמוֹת:
 כג וְעַבְדֵי הַלֹוִי הוּא אֶת־עֲבַדְתָּ אֵהָל מוֹעֵד וְהֵם
 יִשָּׂאוּ עֲוֹנָם חֶקֶת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם וּבְתוֹךְ בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל לֹא יִנָּחֲלוּ נַחֲלָה: כד כִּי אֶת־מַעֲשֵׂר
 בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִרְיֻמוּ לַיהוָה תְּרוּמָה נִתְּתִי
 לְלֹוִים לְנַחֲלָה עַל־כֵּן אִמְרָתִי לָהֶם בְּתוֹךְ בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל לֹא יִנָּחֲלוּ נַחֲלָה: כה וַיִּדְבֹּר יְהוָה
 אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: כו וְאֶל־הַלֹוִים תְּדַבֵּר וְאָמַרְתָּ
 אֲלֵהֶם כִּי־תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמַּעֲשֵׂר
 אֲשֶׁר נִתְּתִי לָכֶם מֵאֲתֶם בְּנִיחַלְתֶּם וְהִרְמַתֶם

לֹא־תִשְׁאוּ עָלָיו חֲטֹא בְּהִרְמִיכֶם אֶת־חֻלּוֹ
מִמֶּנּוּ וְאֶת־קִדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא תַחֲלִלּוּ וְלֹא
תָמוּתוּ: פפפ

צ"ח פסוקים, דניאל סימן.

מִפְטִיר לֹא־תִשְׁאוּ עָלָהֶם בְּהִרְמִיכֶם אֶת־חֻלּוֹ
מִמֶּנּוּ וְנִחַשְׁבֹּת לָלוֹם כְּתוּבוֹת גִּזְרֵן וְכְתוּבוֹת
יָקֹב: אֵל וְאִכְלָתֶם אֹתוֹ בְּכָל־מָקוֹם אַתֶּם וּבֵיתְכֶם
כִּי־שָׂכַר הוּא לָכֶם חֶלֶף עֲבַדְתֶּם בְּאֹהֶל מוֹעֵד:

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֲיִיחִים הֵיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיחַ מֵאֲשֶׁר. דְּרִכִּיחַ דְּרִכִּי־נַעַם, וְכָל־נְתִיבִיתִיחַ שְׁלוֹם. אֶרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בְּשִׁמְאֻלָּה עֵשֶׂר וְכְבוֹד. יִי חֶפֶץ לְמַעַן צִדְקוֹ, וְגִדִּיל תּוֹרָה וְאֲדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

**בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּבְנֵי־אִיִּם מוֹכִיִּם וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם
הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל
עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֵמַת וְצִדִּיק:**

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

יֵד וְנִלְכָּה הַגִּלְגָּל, שְׂבָקִירֹב
לְאוֹתוֹ מָקוֹם עֲשֵׂה ה' תִּשְׁוֶעַה לְיִשְׂרָאֵל
בְּמִלְחָמַת שְׂאוּל גִּיד נָחַשׁ הַעֲמוּנִי.
וְנִחַדְשׁ שָׁם הַמְּלוּכָה, לְפִי
שְׂבָרָשׁוֹנָה הָיוּ עוֹרְרִים עַל הַדָּבָר.
מִזֵּי וְנִמְלְכוּ שָׁם, הַמְּלוּכוֹת שְׁנִית
בְּהַסְקָמַת כָּלָם וּבְרָצוֹן טוֹב.

הפטרה לפרשת קרח לקריאה בציבור

ולשנים מקרא ואחד תרגום

בשמואל א פרק יא"ב

**יֵא וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל אֶל־הָעָם לָכוּ
וְנִלְכָּה הַגִּלְגָּל וְנִחַדְשׁ שָׁם הַמְּלוּכָה:**

מִזֵּי וְנִמְלְכוּ כָל־הָעָם הַגִּלְגָּל וְנִמְלְכוּ שָׁם אֶת־שְׂאוּל לְפָנָי יְהוָה

בְּגִלְגָּל וַיִּזְבְּחוּ־שָׁם זִבְחִים שְׁלָמִים לְפָנָי יְהוָה וַיִּשְׂמַח שָׁם שְׂאוּל וְכָל־אֲנָשָׁי יִשְׂרָאֵל

עטרת מרים

יֵד וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל אֶל־הָעָם לָכוּ
וְנִלְכָּה הַגִּלְגָּל וְנִחַדְשׁ שָׁם
הַמְּלוּכָה עַל כִּי בְּרָאשׁוֹנָה לֹא קָבְלוּהוּ
כָּלָם בְּרָצוֹן: מִזֵּי וְנִלְכּוּ כָל־הָעָם
הַגִּלְגָּל וְנִמְלְכוּ שְׁנִית שָׁם אֶת־
שְׂאוּל בְּהַסְקָמַת כָּלָם וּבְרָצוֹן טוֹב.
לְפָנָי יְהוָה בְּגִלְגָּל וַיִּזְבְּחוּ־שָׁם
זִבְחִים שְׁלָמִים לְפָנָי יְהוָה
וַיִּשְׂמַח שָׁם שְׂאוּל וְכָל־אֲנָשָׁי

ישראל עד-מֶאֱד: א וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל אֶל-כָּל-יִשְׂרָאֵל הִנֵּה שָׁמַעְתִּי
בְּקִלְכֶם לְכָל אֲשֶׁר-אָמַרְתֶּם לִי מִן תַּחֲשֹׁבוּ שְׂתַכְלִית דְּבָרֵי הַמֶּלֶךְ לִמְנוֹעַ
הַמַּלְכֶּת מִלֶּךְ וְאִמְלִיד עֲלֵיכֶם מֶלֶךְ: ב וַעֲתָה הִנֵּה-הַמֶּלֶךְ | מִתְהַלֵּךְ
לִפְנֵיכֶם וְאֲנִי זָקֵנְתִי וְשִׁבְתִּי וּבְנֵי הַנָּהָם אֲתֹכֶם וְבוֹיִם לַעֲבֹדֶת הַמֶּלֶךְ
וְחַפְצִים בּוֹ כְּמוֹתְכֶם וְאֲנִי הִתְהַלַּכְתִּי

לִפְנֵיכֶם מַעֲרִי לַעֲרִי לִשְׁפֹט אֲתֹכֶם,
וְלֹא יוֹם וְלֹא יוֹמִים, אֶלָּא מִנְעָרִי עַד-

הַיּוֹם הַזֶּה: ג הִנֵּנִי בַּעֲדֵי שְׁאֵנִי פֹה
עֲנֵי בִי נִגְדַּד יְהוָה וְנִגְדַּד מִשִּׁיחוֹ
הַמֶּלֶךְ הַנִּמְשָׁח מִה' אֶת-יִשְׁוֹר | שֶׁל

לִי לְקַחְתִּי לַעֲבֹדְתִי וְחִמּוֹר מִי
לְקַחְתִּי וְאֶת-מִי עֲשִׂקְתִּי וְגִלְתִּי

בְּמִמּוֹן אֶת-מִי רָצוֹנִי עֲשִׂקְתִּי בְּנִי
וּמִי־מִי לְקַחְתִּי כְּפָר לַחֲבוֹת הַדִּין

וְאֵעֲלִים עֵינֵי בּוֹ מִכְּלִי לַעֲנֹשׁ עֹנֶשׁ
הָרָאִי וְאֵשִׁיב לָכֶם עַל דְּבָרֵיכֶם:

ד וַיֹּאמְרוּ לֹא עֲשִׂקְתָּנוּ וְלֹא
רָצוֹנָנוּ וְלֹא-לְקַחְתָּ מִי־אִישׁ

מֵאֻמָּה שׁוֹם דָּבָר: ה וַיֹּאמֶר
אֲלֵיהֶם עַד יִהְיֶה יְהוָה בְּכֶם וְעַד

מִשִּׁיחוֹ הַמֶּלֶךְ שֹׂאֵל הַיּוֹם הַזֶּה כִּי
לֹא מִצְאָתֶם בְּיָדִי מֵאֻמָּה וַיֹּאמֶר

כָּל יִשְׂרָאֵל כְּאַחֵר אֲמָרוֹ עַד: ו אַחֵר
שָׁאֲמָרוּ שְׁלֹא מִצְאוּ בְּיָדִי מֵאֻמָּה

וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל אֶל-הָעָם הֲלֹא
כָלכֶם יָדַעְתֶּם מַעֲשֵׂה יְהוָה אֲשֶׁר

עָשָׂה אֶת עַל יַד-מִשְׁחָה וְאֶת-
אֶהֱרֹן הַנִּפְלְאוֹת שְׁעִשָׂה עַל יָדָם

וַעֲמָהּ וְאֲשֶׁר הִעֲלָה עַל יַד
הַנִּפְלְאוֹת הָהֵם אֶת-אֲבוֹתֵיכֶם

מֵאֲרֶץ מִצְרַיִם: ז וַעֲתָה הוֹאֵל
וַיִּדְעֹתֶם הִתְיַצְּבוּ עִמּוֹ וְאִשְׁפָּטָה

וְאִתּוֹכֶם אֲתֹכֶם לִפְנֵי יְהוָה אֶת עַל
כָּל-צִדְקוֹת יְהוָה אֲשֶׁר-עָשָׂה

אֲתֹכֶם וְאֶת-אֲבוֹתֵיכֶם:
ח כַּאֲשֶׁר-בָּא יַעֲקֹב מִצְרַיִם

וַיִּזְעֻקוּ אֲבוֹתֵיכֶם אֶל-יְהוָה מִקֹּשׁ
הַשַּׁעֲבֹד וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה

וְאֶת-אַהֲרֹן וַיּוֹצִיאוּ אֶת
אֲבוֹתֵיכֶם מִמִּצְרַיִם וַיִּשְׁבּוּם

בְּמִקְוֹם הַזֶּה: ט וּבִבְּאֵם לֶאֱרֹץ
וַיִּשְׁכְּחוּ אֶת-יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם

וַיִּמְכְּרוּ אֹתָם מִסֵּרָם בְּיָד תְּוֹמִים, בְּיָד
סִיסְרָא שֶׁר־צָבָא חָצוֹר וּבְיָד-

(ב) וְאֲנִי זָקֵנְתִי וְשִׁבְתִּי, מִרְבַּע עֲבֹדָה וְעַל הַצָּבוֹר, קָפְצָה עָלָיו זָקֵנָה וְשִׁיבָה
קֶדֶם הַיָּמִן, (שְׂתִיחָה אִם כֵּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה). וּבְנֵי הַנָּהָם אֲתֹכֶם, וּבְנֵי לֹא יִירָשׁוּ
אֶת הָאָרֶץ, כִּי הַנָּהָם אֲתֹכֶם כְּאַחֵר מִכֶּם. (ג) עֲנֵי בִי, הָעִידוּ בִּי, כִּמּוֹ "לֹא
תַעֲנֶה בְרַעֲךָ" (שְׁמוֹת כ"ג). וְנִגְדַּד מִשִּׁיחוֹ, וְלִפְנֵי הַמֶּלֶךְ שֹׁמֵשֶׁת לְמַלְכֻתוֹ.

אֶת שׁוֹר מִי לְקַחְתִּי, הָאֵם לְקַחְתִּי
אֶת שׁוֹרֵי שֶׁל מִשְׁחָה לַעֲבֹדְתִי.

וְחִמּוֹר מִי לְקַחְתִּי, כְּשִׁתִּייתִי הוֹלֵךְ
מַעֲרִי לַעֲרִי לִשְׁפֹט אֲתֹכֶם עַל עִסְקִי

צִדְכֵיכֶם, יִהְיֶה הוֹלֵךְ עַל חִמּוֹר שֶׁלִּי,
וְלֹא לְקַחְתִּי מִשֶׁל הַצָּבוֹר. אֶת מִי

רָצוֹנִי, מִלְשׁוֹן רָצוֹן וְשִׁבְדִּיתִי
לְקַחְתִּי כְּפָר, שִׁיחָה פְּדִיּוֹן לוֹ עַל

פִּשְׁעוֹ. וְאֵעֲלִים עֵינֵי בּוֹ, וּבְחִמּוֹרִית
הַכְּפָר הַעֲלֵמְתִי עֵינֵי מִפְּשָׁעוֹ. וְאֵשִׁיב

לָכֶם, וְאֵשִׁיב לְשֹׁלֵם כָּל מִה
שֶׁתִּאֲמָרוּ. פֶּרֶשׁ אַחֵר, וְאֵשִׁיב לָכֶם

תְּשׁוּבָה עַל כָּל מִה שֶׁנַּעֲשִׂיתָ, מֵאִתָּה
מִעַם נַעֲשִׂיתָ. (ה) וַיֹּאמֶר עַד, כָּל

הָעָם אָמַר "עַד". וְהוֹ"ל אֲמָרוּ, שִׁיחָה
כֵּת קוֹל וְאִמְרָה "עַד", אָמַר לָהֶם

הַקֹּב"ה, אֲתֹם מַעֲרִים עָלָיו עַל מִה
שֶׁבִּגְלוֹי, וְאֲנִי מַעֲרִי עָלָיו עַל מִה

שֶׁבִּפְסָתִי. וְהוּא אַחֵר מִשְׁלֵשָׁה מִקְוֹמוֹת
שֶׁהוֹפִיעַ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ בְּבֵית דִּין שֶׁל

מִפְּהוֹ. (ו) אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת מִשְׁחָה
וְאֶת אֶהֱרֹן, כְּלוֹמַר, הֲלֹא כָלכֶם

יָדָעִים אֶת מַעֲשֵׂה ה' וְנִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר
עָשָׂה עִם מֹשֶׁה וְעִם אֶהֱרֹן. וְאֲשֶׁר

הִעֲלָה וְגו', וְעַל יַד הַנִּפְלְאוֹת הָהֵם
הָעָם מִמִּצְרַיִם. (ז) צִדְקוֹת ה',

הַצִּדְקוֹת שֶׁעָשָׂה ה'.

עַד-מֶאֱד: יב א וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל אֶל-
כָּל-יִשְׂרָאֵל הִנֵּה שָׁמַעְתִּי בְּקִלְכֶם לְכָל

אֲשֶׁר-אָמַרְתֶּם לִי וְאִמְלִיד עֲלֵיכֶם
מֶלֶךְ: כ וַעֲתָה הִנֵּה-הַמֶּלֶךְ | מִתְהַלֵּךְ

לִפְנֵיכֶם וְאֲנִי זָקֵנְתִי וְשִׁבְתִּי וּבְנֵי הַנָּהָם
אֲתֹכֶם וְאֲנִי הִתְהַלַּכְתִּי לִפְנֵיכֶם מִנְעָרִי

עַד-הַיּוֹם הַזֶּה: ג הִנֵּנִי עֲנֵי בִי נִגְדַּד
יְהוָה וְנִגְדַּד מִשִּׁיחוֹ אֶת-יִשְׁוֹר | מִי

לְקַחְתִּי וְחִמּוֹר מִי לְקַחְתִּי וְאֶת-מִי
עֲשִׂקְתִּי אֶת-מִי רָצוֹנִי וּמִי־מִי

לְקַחְתִּי כְּפָר וְאֵעֲלִים עֵינֵי בּוֹ וְאֵשִׁיב
לָכֶם: ד וַיֹּאמְרוּ לֹא עֲשִׂקְתָּנוּ וְלֹא

רָצוֹנָנוּ וְלֹא-לְקַחְתָּ מִי־אִישׁ מֵאֻמָּה:
ה וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם עַד יְהוָה בְּכֶם וְעַד

מִשִּׁיחוֹ הַיּוֹם הַזֶּה כִּי לֹא מִצְאָתֶם
בְּיָדִי מֵאֻמָּה וַיֹּאמֶר עַד: ו וַיֹּאמֶר

שְׂמוּאֵל אֶל-הָעָם יְהוָה אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת-מֹשֶׁה וְאֶת-אַהֲרֹן
וְאֲשֶׁר הִעֲלָה אֶת-אֲבוֹתֵיכֶם מֵאֲרֶץ מִצְרַיִם: ז וַעֲתָה הוֹאֵל

וַיִּדְעֹתֶם הִתְיַצְּבוּ עִמּוֹ וְאִשְׁפָּטָה
וְאִתּוֹכֶם אֲתֹכֶם לִפְנֵי יְהוָה אֶת עַל

כָּל-צִדְקוֹת יְהוָה אֲשֶׁר-עָשָׂה אֲתֹכֶם
וְאֶת-אֲבוֹתֵיכֶם: ח כַּאֲשֶׁר-בָּא יַעֲקֹב מִצְרַיִם

וַיִּזְעֻקוּ אֲבוֹתֵיכֶם אֶל-יְהוָה מִקֹּשׁ
הַשַּׁעֲבֹד וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה וְאֶת-אַהֲרֹן

וַיּוֹצִיאוּ אֶת-אֲבוֹתֵיכֶם מִמִּצְרַיִם וַיִּשְׁבּוּם
בְּמִקְוֹם הַזֶּה: ט וּבִבְּאֵם לֶאֱרֹץ

וַיִּשְׁכְּחוּ אֶת-יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וַיִּמְכְּרוּ אֹתָם בְּיָד סִיסְרָא
שֶׁר־צָבָא חָצוֹר וּבְיָד-פְּלִשְׁתִּים וּבְיָד מֶלֶךְ מוֹאָב וַיִּלְחָמוּ בָּם:

עטרת מרים

שי למורא

פִּלְשִׁתִּים וּבִיד מֶלֶךְ מוֹאָב וַיִּלָּחֲמוּ בָם: י וַיִּזְעְקוּ אֶל־יְהוָה הַתְּפִלָּה
לֵה' וַיֹּאמְרוּ חֲטֵאוֹנוּ כִּי עֲזַבְנוּ אֶת־יְהוָה וְנַעֲבֹד אֶת־הַבְּעָלִים
וְאֶת־הָעִשְׁתָּרוֹת וְעַתָּה הַצִּילֵנוּ מִיַּד אֹיְבֵינוּ וְנַעֲבֹדְךָ אֵכָל לֹא שָׂאוּ
לָהֶם מֶלֶךְ לַחַיִּים מִלְּחֻמָּתָם: יא וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת־יִרְבֶּעֶל גִּדְעוֹן וְאֶת־בָּרָן

שְׂמִשׁוֹן וְאֶת־יִפְתָּח וְאֶת־שְׂמוּאֵל

עַם כִּי לֹא הָיוּ מוֹלָכִים בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּצַּל

ה' אֶתְכֶם עַל יְדֵיָם מִיַּד אֹיְבֵיכֶם

הַיּוֹשִׁבִים מִסְבִּיב וַתֵּשְׁבוּ בְּטָח:

יב אֲכָל אֹתָם פֶּאֶשׁ וַתִּרְאוּ כִּי

נָחַשׁ מֶלֶךְ בְּגִיעֵמוֹן בָּא עֲלֵיכֶם

לִמְלָחָה וַתֹּאמְרוּ לִי לֹא נִתְּנָה

בְּאֹתֵינוּ אֲשֶׁר הָיָה הַשּׁוֹפֵט יֹצֵא

לַפְּנֵיהֶם בְּמִלְחָמָה כִּי אִם מֶלֶךְ יִמְלֹךְ

עָלֵינוּ וְהָיָה יָלְחָם מִלְחֻמָּתֵנוּ הַנֶּחֱסֵה

שִׂדְעָה לָכֶם כִּי וַיְהוָה אֱלֹהֵיכֶם

מִלְּכֶכֶם: יג וְעַתָּה הִנֵּה הַמֶּלֶךְ

אֲשֶׁר בַּחֲרַתֶּם בַּעֲבוּר הַמִּשְׁעָה

שָׁעָשָׂה, מֵאֲחֵר אֲשֶׁר שְׁאַלְתֶּם עַל

מֶלֶךְ וַהֲנִה נָתַן יְהוָה עֲלֵיכֶם מֶלֶךְ

כִּי הִסְבִּים עַל יְדֵיכֶם וְהִמְלִיכוֹ: יד אִךְ

אִם־תִּירָאוּ אֶת־יְהוָה וְעַבַדְתֶּם

אוֹתוֹ וַתִּשְׁמְרוּ מִצְוֹתַי וְשִׁמְעַתֶּם

בְּקוֹלֹי בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה וְלֹא תִכְרֹוּ

אֶת־פִּי יְהוָה בְּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה

וְהִיתֶם גַּם־אַתֶּם וְגַם־הַמֶּלֶךְ

אֲשֶׁר מֶלֶךְ עֲלֵיכֶם אַחֵר יְהוָה

אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר יִלְךְ לַפְּנֵיכֶם לִמְלָחָה

לְחֹשֶׁעַ אֲתָכֶם: טו וְאַם־לֹא

תִּשְׁמָעוּ בְּקוֹל יְהוָה וּמִרִיתֶם

אֶת־פִּי יְהוָה אֲזַי לֹא יִסִּיר הַשִּׁנְחָחוֹ

מִמָּכֶם, וְכַ וְהִיתָה יַד־יְהוָה בָּכֶם

כְּמוֹ שִׁתְּתָה וּבְאֹבוֹתֵיכֶם: טז גַּם־

עַתָּה אַחֵר שֶׁהִסְבִּים לְהִמְלִיךְ עֲלֵיכֶם

מֶלֶךְ הַתִּיבָּה וְרָאוּ אֶת־הַדָּבָר

הַגָּדוֹל הַזֶּה אֲשֶׁר יְהוָה עֲשָׂה

לְעֵינֵיכֶם אֲשֶׁר יִמְלֹא שְׁאֵלַת הַשּׁוֹאֵל

אִם אֵם הִיא רָעָה בְּעֵינֵי ה', וְלֹא לְמוֹכָה

יִחָשֵׁב: יז הִלֹּא קִצִּיר־חֲטִיִּם הַיּוֹם

וְהַמָּטָר לִקְלָל וְיִחָשֵׁב, וְעַם כָּל זֹאת

אֶקְרָא אֶל־יְהוָה עַל הַמָּטָר וַיִּתֵּן

קָלֹת וּמָטָר כִּי כֵן יִמְלֹא שְׁאֵלַת

הַמִּבְקֵשׁ, הַטּוֹבָה הִיא אִם רָעָה וְדָעוּ

שְׂמוּאֵל אֶל־יְהוָה עַל הַמָּטָר וַיִּתֵּן

קָלֹת וּמָטָר בִּי כֵן יִמְלֹא שְׁאֵלַת

י(א) אֶת יִרְבֶּעֶל, הוּא גִדְעוֹן הַשּׁוֹפֵט. וְאֵת בָּרָן, הוּא שְׂמִשׁוֹן, שְׂבָא
מִשִּׁבְט דָּן. "בָּרָן" כְּמוֹ "בֶּן דָּן". י(ב) וְה' אֱלֹהֵיכֶם מִלְּכֶכֶם, לֹא יֵד לָכֶם
שֶׁשָּׁעַתָּה בֵּי, כִּי אִם בַּחֲבִי"ה שְׂהוּא מִלְּכֶכֶם מֵאִתְּכֶם בּוֹ מִמְלֶכֶךְ עֲלֵיכֶם.
י(ג) וְעַתָּה הִנֵּה הַמֶּלֶךְ, כְּלוּמָר, מֶה שֶׁעָבַר אֵין, שֶׁהָיָה הַמֶּלֶךְ הַזֶּה הוּא
מִלְּכֶךְ בְּפִעֵל וְהִנֵּה נָתַן ה',

שֶׁהִקְבִּ"ה הִסְבִּים שְׁתִּמְלִיכוֹ מֶלֶךְ.

י(ד) אַחֵר ה' אֱלֹהֵיכֶם, כִּי הוּא

יִלְךְ לַפְּנֵיכֶם לִמְלָחָה. ט(ו) יֵד ה',

מִפֶּת יַד ה', בָּכֶם וּבְאֹבוֹתֵיכֶם,

כְּלוּמָר, וְהִיתָה בָכֶם אַחֵר שִׁתְּתָה

בְּאֹבוֹתֵיכֶם. וְד"ל אֶמָר, "בְּאֹבוֹתֵיכֶם",

שֶׁיִּחָשְׁבוּ לְהוֹצִיא הַמִּיתִים מִקְבָּרֵיהֶם,

שֶׁבָּעוֹן חַיִּים, מִתִּים נִחְשָׁטִים.

ט(ז) הַתִּיבָּה וְרָאוּ וְגו', וְכִשֵּׁם

שָׁעַל יְדֵי תְּפִלָּתִי אֲנִי וְכֹל לִשְׁנוֹת אֶת

הַעֲתִים, כִּךְ אִם פָּגַעָה בָכֶם מִלְּחָמָה

הָיָה כֵחַ בְּתִפְלִיתִי לְעֹמֵד עַל הָאֹיִב, וְלֹא

הָיִיתִם צָרִיכִים לְבַקֵּשׁ מֶלֶךְ כִּל וְכֵן

שָׂאֵי חַי. י(ז) קִצִּיר חֲטִיִּם הַיּוֹם,

וְיְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִלְּכֶכֶם: יג וְעַתָּה הִנֵּה הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בַּחֲרַתֶּם

אֲשֶׁר שְׁאַלְתֶּם וַהֲנִה נָתַן יְהוָה עֲלֵיכֶם מֶלֶךְ: יד אִם־תִּירָאוּ

אֶת־יְהוָה וְעַבַדְתֶּם אוֹתוֹ וְשִׁמְעַתֶּם בְּקוֹלֹי וְלֹא תִכְרֹוּ אֶת־פִּי

יְהוָה וְהִיתֶם גַּם־אַתֶּם וְגַם־הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר מֶלֶךְ עֲלֵיכֶם אַחֵר

יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: טו וְאַם־לֹא תִשְׁמָעוּ בְּקוֹל יְהוָה וּמִרִיתֶם

אֶת־פִּי יְהוָה וְהִיתָה יַד־יְהוָה בָּכֶם וּבְאֹבוֹתֵיכֶם: טז גַּם־עַתָּה

הַתִּיבָּה וְרָאוּ אֶת־הַדָּבָר הַגָּדוֹל הַזֶּה אֲשֶׁר יְהוָה עֲשָׂה

לְעֵינֵיכֶם: יז הִלֹּא קִצִּיר־חֲטִיִּם הַיּוֹם אֶקְרָא אֶל־יְהוָה וַיִּתֵּן

קָלֹת וּמָטָר וְדָעוּ וְרָאוּ כִּי־רַעַתְכֶם רַבָּה אֲשֶׁר עָשִׂיתֶם בְּעֵינֵי

יְהוָה לְשָׂאוֹל לָכֶם מֶלֶךְ: יח וַיִּקְרָא שְׂמוּאֵל אֶל־יְהוָה וַיִּתֵּן

יְהוָה קָלֹת וּמָטָר בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּירָא כָּל־הָעָם מֶאֱדֹת יְהוָה

וְאֶת־שְׂמוּאֵל: יט וַיֹּאמְרוּ כָּל־הָעָם אֶל־שְׂמוּאֵל הַתְּפִלָּל בְּעַד־

עַבְדֶּיךָ אֶל־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְאַל־נַמּוֹת כִּי־יִסְפְּנוּ עַל־כָּל־

הַמִּבְקֵשׁ, הַטּוֹבָה הִיא אִם רָעָה וְדָעוּ

שְׂמוּאֵל אֶל־יְהוָה עַל הַמָּטָר וַיִּתֵּן

קָלֹת וּמָטָר בִּי כֵן יִמְלֹא שְׁאֵלַת הַשּׁוֹאֵל

אִם אֵם הִיא רָעָה בְּעֵינֵי ה', וְלֹא לְמוֹכָה

יִחָשֵׁב: יז הִלֹּא קִצִּיר־חֲטִיִּם הַיּוֹם

וְהַמָּטָר לִקְלָל וְיִחָשֵׁב, וְעַם כָּל זֹאת

אֶקְרָא אֶל־יְהוָה עַל הַמָּטָר וַיִּתֵּן

קָלֹת וּמָטָר בִּי כֵן יִמְלֹא שְׁאֵלַת

הַמִּבְקֵשׁ, הַטּוֹבָה הִיא אִם רָעָה וְדָעוּ

שְׂמוּאֵל אֶל־יְהוָה עַל הַמָּטָר וַיִּתֵּן

קָלֹת וּמָטָר בִּי כֵן יִמְלֹא שְׁאֵלַת

הַמִּבְקֵשׁ, הַטּוֹבָה הִיא אִם רָעָה וְדָעוּ

שְׂמוּאֵל אֶל־יְהוָה עַל הַמָּטָר וַיִּתֵּן

קָלֹת וּמָטָר בִּי כֵן יִמְלֹא שְׁאֵלַת

הַמִּבְקֵשׁ, הַטּוֹבָה הִיא אִם רָעָה וְדָעוּ

שְׂמוּאֵל אֶל־יְהוָה עַל הַמָּטָר וַיִּתֵּן

קָלֹת וּמָטָר בִּי כֵן יִמְלֹא שְׁאֵלַת

עטרת מרים

על־כָּל־חַמְאֵתֵינוּ אֲשֶׁר עָשִׂינוּ מֵאָז,
לַעֲשׂוֹת רָעָה לְשָׂאֵל לָנוּ מִלֶּךְ:
כִּי אִמְרָם שְׂמוּאֵל אֶל־הָעַם אֶל־
תִּירָאוּ הֵלֵא אֲתֶם כְּבִר עֲשִׂיתֶם
אֵת כָּל־הָרָעָה הַזֹּאת וְאִין לְחִשֵּׁב
אֵךְ אֶל־תִּסְוֶרוּ מֵאַחֲרֵי יְהוָה
וְעַבַּדְתֶּם אֶת־יְהוָה בְּכָל־לִבְכֶּם
וּכְפָר הָעֵין וְחוּץ מִנֶּה...: כֹּא וְלֹא
תִסְוֶרוּ מֵאַחֲרֵי ה' כִּי | תְּחַלִּיקָה הַחַיָּה
הַיָּא תְּחַלִּיקָה אַחֲרֵי תַתְּחוּ הַתְּחִלִּים
אֲשֶׁר לֹא־יִוָּעִילוּ וְלֹא יִצְּלוּ כִּי
תַהוּ תְּחִיָּה וְאִין בְּהֶם מִמֶּשׁ: כֹּב כִּי
אֶרְעֵלִי שְׂאֲתֶם חֻמָּאִים לִפְנֵי לֹא־

יִפְשׁ לֹא יַעֲזֹב יְהוָה אֶת־עַמּוֹ וּמִשְׁנֵי עֲלֵיהֶם בְּאִפֻּן נִפְלָא שְׂוִכְר בְּעָבֹר שְׂמֹה הַגְּדֹל בְּנֵי שֶׁ' מוֹשִׁיעֶכֶם כִּי הוֹאִיל נִשְׁבַּע יְהוָה לַעֲשׂוֹת
אֲתֶכֶם לֹא לְעַם סְגֻלָּה:

שי למורא

הַדָּשׁ סִינַי (כֹּא) תַתְּחוּ, כְּנִי
לְעַבֹדְהוּ. (כֹּב) בְּעָבֹר שְׂמוֹ
הַגְּדֹל, בְּעָבֹר שְׂמֹה שְׂמֹה עֲלֵיהֶם
שְׂמֹה מוֹשִׁיעֶכֶם. כִּי הוֹאִיל ה', כִּי
נִשְׁבַּע ה'. לְעַם, לְעַם סְגֻלָּה מִכָּל
הָעַמִּים.

חַמְאֵתֵינוּ רָעָה לְשָׂאֵל לָנוּ מִלֶּךְ:
כִּי אִמְרָם שְׂמוּאֵל אֶל־הָעַם אֶל־תִּירָאוּ
אֲתֶם עֲשִׂיתֶם אֵת כָּל־הָרָעָה הַזֹּאת
אֵךְ אֶל־תִּסְוֶרוּ מֵאַחֲרֵי יְהוָה וְעַבַּדְתֶּם
אֶת־יְהוָה בְּכָל־לִבְכֶּם: כֹּא וְלֹא תִסְוֶרוּ כִּי | אַחֲרֵי תַתְּחוּ
אֲשֶׁר לֹא־יִוָּעִילוּ וְלֹא יִצְּלוּ כִּי־תַהוּ תְּחִיָּה: כֹּב כִּי לֹא־יִפְשׁ
יְהוָה אֶת־עַמּוֹ בְּעָבֹר שְׂמֹה הַגְּדֹל כִּי הוֹאִיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת
אֲתֶכֶם לֹא לְעַם:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל
הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׂכַל דְּבָרָיו אֱמֶת וְצֶדֶק: נֶאֱמָן,
אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲרָיו לֹא יֵשׁוּב רִיקָם,
כִּי אֵל מִלֶּךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:
רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:
שְׂמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְהֵינוּ הַנְּבִיא עַבְדְּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבְנוֹ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד
אַחֲרֵים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בָשָׂם קִדְשֶׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לֹא, שְׂלֵא יִכְבֶּה גֵירוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְגַן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וּלְמִנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמוֹלָד: יוֹם ד', שְׁעָה 6 בְּפוֹקֶר, 48 דְּקוֹת ו־3 חֲלָקִים.
רֹאשׁ חֹדֶשׁ תַּמּוּז, בְּיוֹם הָרְבִיעִי וּבְיוֹם הַחֲמִישִׁי, הֵבֵא עֲלֵינוּ לְטוֹבָה.

קריאת התורה למנחת שבת-קודש
 יט * וידבר יהוה אל־משה ואל־אהרן לאמר:
 זאת חקת התורה אשר־צוה יהוה לאמר
 דבר אל־בני ישראל ויקחו אליך פרה אדמה
 המימה אשר אין־בה מום אשר לא־עלה עליה
 על: ונתתם אתה אל־אלעזר הכהן והוציא
 אתה אל־מחוז למחנה ושחט אתה לפני:
 ולקח אלעזר הכהן מדמה באצבעו והזה
 אל־נכח פני אהל־מועד מדמה שבע פעמים:
 ושרף את־הפרה לעיניו את־ערה ואת־בשרה
 ואת־דמה על־פרשה שרף: ולקח הכהן עץ
 ארז ואזוב ושני תולעת והשליך אל־תוך
 שרפת הפרה: (לוי) וכבם בגדיו הכהן ורחץ
 בשרו במים ואחר יבא אל־המחנה וטמא הכהן
 עד־הערב: והשרף אתה וכבם בגדיו במים
 ורחץ בשרו במים וטמא עד־הערב: ואסף
 איש טהור את אפר הפרה והניח מחוץ
 למחנה במקום טהור והיתה לעדת בני־ישראל

למשמרת למי נדה חטאת הוא: (ישראל) וכבם
 האסף את־אפר הפרה את־בגדיו וטמא עד־
 הערב והיתה לבני ישראל ולגר הגר בתוכם
 לחקת עולם: הנגע במת לכל־נפש אדם
 וטמא שבעת ימים: הוא יתחטא־בו ביום
 השלישי וביום השביעי וטהר ואם־לא יתחטא
 ביום השלישי וביום השביעי לא יטהר: כל־
 הנגע במת בנפש האדם אשר־ימות ולא
 יתחטא את־משכן יהוה טמא ונכרתה הנפש
 ההוא מישראל כי מי נדה לא־זרק עליו טמא
 יהיה עוד טמאתו בו: זאת התורה אדם
 כיימות באהל כל־הבא אל־האהל וכל־אשר
 באהל וטמא שבעת ימים: וכל כלי פתוח
 אשר אין־צמיד פתיל עליו טמא הוא: וכל
 אשר־יגע על־פני השדה בחלל־חרב או במת
 או־בעצם אדם או בקבר וטמא שבעת ימים:
 ולקחו לטמא מעפר שרפת החטאת ונתן
 עליו מים חיים אל־כלי:

אגרות קודש

בי"ה, י"ח סיון, תשי"ג
 ברוקלין.

הרה"ג והרה"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ
 מוה"ר יחיאל מיכל שי

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו מכ"ג אייר, בו מודיע שכבר עברו לגמרי לדירה החדשה. ויה"ר מהשי"ת
 שיהי' משנה מקום משנה מזל לטובה בגו"ר גם יחד.

ובמ"ש במכתבו אודות תיקון המקוה מ"ש אליו הרה"ג והרה"ח אי"א נוי"נ צמ"ס כו' הרא"ח
 שי' נאה, שמפני קושי התיקון אולי לשנות באיזה פרטים. הנה לדעתי לא נראה לי זה, כיון שבמקוה
 מקפידים לצאת כל כמה דיעות שאפשר, ולכן עלול שבשינוי איזה פרט שיהי' אף שעל אתר אין רואים
 החילוק לבין הסידור של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, אפשר שלאחר העיון ימצאו גם בזה חילוק,
 וידוע אשר הלכות מקוואות הם מסובכים במאד ודיעות מדיעות שונות על כל פרט ופרט. וזהו נוסף
 על הטעם שאם אחד ישנה באופן כזה הרי האחד ישנה באופן אחר, ואין כדאי להיות המתחיל בענינים
 כאלו. ותקותי חזקה שבהשתדלות המתאימה יוכלו לעשות התיקון מתאים לסידורו של כ"ק אדמו"ר
 מוהרש"ב נ"ע...

פרק ג משנה יז

רבי אלעזר בן עזריה אומר, אם אין תורה, אין דרך ארץ. אם אין דרך ארץ, אין תורה. אם אין חכמה, אין יראה. אם אין יראה, אין חכמה. אם אין דעת, אין בינה. אם אין בינה, אין דעת. אם אין קמה, אין תורה. אם אין תורה, אין קמה. הוא היה אומר, כל שחכמתו מרבה ממעשיו, למה הוא דומה, לאילן שענפיו מרבין ושרשיו מעטין, והרוח באה ועוקרתו והופכתו על פניו, שנאמר: והיה כעדר ערבה ולא יראה כי יבוא טוב ושכן חרדים במדבר ארץ מלחה ולא תשב. אבל כל שמעשיו מרבין מחכמתו, למה הוא דומה, לאילן שענפיו מעטין ושרשיו מרבין, שאפלו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מזיזין אותו ממקומו, שנאמר: והיה כעין שתול על מים ועל יובל ישלח שרשיו ולא יראה כי יבא חם, והיה עלהו רענן, ובשנת בצורת לא ידאג, ולא ימיש מעשות פרי:

נקודות משיחות קודש

להבנת הענין יש להביא את דברי הגמרא³, "שורש זו הנשמה וענף זה הגוף". ויש לעיין, כיצד משווים ענף ושורשים לגוף ונשמה; שכן, בעוד הענפים צומחים מן השורשים, הגוף אינו נברא מן הנשמה (אלא הם נבראים שונים שחברו יחדיו)? ההסבר הוא: באומרה "ענף זה הגוף", אין כוונת הגמרא לגוף הגשמי, אלא לחלק מן הנשמה (עצמה) היורד ו"מתלבש" בתוך הגוף⁴. את החלק הזה בנשמה משווה הגמרא ל"ענף", כי אמנם השורש של חלק זה הוא באותו חלק עיקרי של הנשמה, שכידוע⁵ אינו יורד למטה להתלבש בגוף.

ההבדל בין שני חלקי הנשמה מתבטא בהשפעתם על גוף האדם: החלק בנשמה ש"מתלבש" בגוף הגשמי, הוא מוגבל (בהתאם למגבלות הגוף) ועל-כן גם השפעתו על הגוף מוגבלת. לעומת זאת, אותו חלק בנשמה שאיננו "מתלבש" בגוף, הוא למעלה ממגבלות הגוף וממילא גם השפעתו עליו - בדרך של "מקיף" - היא בלתי מוגבלת.

על-דרך זה הוא בעבודת האדם: ההשפעה שיש לאותו חלק בנשמה המתלבש בגוף, על האדם, היא השפעה מוגבלת ש"על-פי טעם ודעת". לעומת זאת עיקר הנפש, שאינו מתלבש בגוף מביא את האדם לביטול ולהתמסרות לקב"ה באופן מוחלט, ללא כל מגבלות, למעלה מטעם ודעת.

דרגת ביטול זו, שמקורה בעיקר הנשמה (שכאמור, אינה מוגבלת) מתבטאת במיוחד בעבודת ה' בדרך של "קבלת עול". עבודה כזאת מסמלת ביטול והתמסרות לקב"ה באופן שלמעלה מטעם ודעת ולמעלה מכל מדידה והגבלה שזה מסמל את ענין המעשה.

לפי זה מובנים דברי המשנה, המשווה חכמה לענפים, ומעשה - לשורשים:

עבודת ה' המבוססת על שכל האדם - "חכמתו" - מקורה באותו חלק הנשמה (ה"מתלבש" בגוף הגשמי) ומשול ל"ענף" הנמשך מעיקר הנשמה. לעומת זאת, עבודת המעשה = קבלת עול - מקורה בעיקר הנשמה (שאינו "מתלבש" בגוף הגשמי) המשול ל"שורשים".

(לקוטי שיחות, כרך ד, עמ' 1210)

בלשון המשנה קיים לכאורה סתירה, כקושיית המפרשים: כי באמרו אם אין תורה אין דרך-ארץ, נראה שאי אפשר לקנות הדרך-ארץ אם לא שקדמה אליה קניית התורה מקודם, ואחר כך אומר אם אין דרך ארץ אין תורה, שאי אפשר לקנות התורה אם לא שקדם אליה מתחילה דרך-ארץ?

יש שתייצו, שאמנם אין מדובר בקדימה ואיחור, אלא שצריכים את שניהם יחד, ואי אפשר לזה בלא זה². ומה שבחירה המשנה להתחיל בתורה דוקא, הוא משום שרוב בני ישראל שייכים לדרך-ארץ יותר מאשר לתורה, ומכיון שהתורה על הרוב תדבר, לכן תחילה מדברת המשנה לאלו ה"בעלי דרך ארץ" שידעו, שאם אין תורה אין דרך-ארץ! ואח"כ מדברת המשנה ל"בעלי תורה" שהם המיעוט, שידעו שאם אין דרך-ארץ אין תורה. אלא שלפי זה לא מובן סוף המשנה "אם אין קמה אין תורה אם אין תורה אין קמה", שגם כאן צריך לומר שאין זה קדימה ואיחור, כי-אם שניהם יחד, ואי אפשר לזה בלא זה. אבל היאך אפשר להסביר טעם להקדמת קמה לתורה, שהרי על פי פירוש הנ"ל צריך לפרש כך:

מכיון שהתורה על הרוב תדבר, לכן ראשית מדברים לרוב בני ישראל ה"בעלי תורה" שאם אין קמה - אין תורה, ואח"כ למיעוט ה"בעלי קמה" שאם אין תורה אין קמה. והרי לדאבונו אי אפשר לומר שהרוב הם "בעלי תורה" שצריך להזהיר אותם שאם אין קמה אין תורה.

ועל כן נראה לפרש להיפך, שהעיקר וההתחלה היא בתורה, כהסדר במשנה, וכוונת המשנה לומר שבלי תורה אין שום דבר, ולכן "אם אין תורה, אין דרך-ארץ" אלא כדי שלא נאמר שיש להסתפק בתורה לבד, לכן מבהירה המשנה ש"אם אין דרך ארץ, אין תורה" ולכן צריך גם דרך-ארץ. אבל הוא צריך להיות מושתת ומוסד על התורה.

(שיחות קודש תשל"א - פרשת אחר"ק)

התנא משווה חכמה לענפים, ומעשים לשורשים. לכאורה, ההשוואה היתה צריכה להיות הפוכה בדיוק - שהרי החכמה היא המקור והשורש לכל המעשים שבאים רק לאחר מכן; לפי זה ראוי היה להשוות חכמה לשורשים ומעשים לענפים!?

(1) מדרש שמואל. (2) עיין תוספות יו"ט. (3) סנהדרין קי, ב. (4) "עד שמתפעלת ומקבלת שינויים משינויי הגוף" (שער היחוד והאמונה פ"ז). (5) לקוטי-תורה שלח מ, ב.

לוח זמנים לשבוע פרשת קרח באה"ק (שלח בחו"ל) - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמונה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ק)	05:37	05:38	08:26	08:28	09:07	09:09	10:20	10:22	13:18	13:19	19:48	19:49	20:17	20:19	19:29	20:31
חיפה (ק)	05:32	05:33	08:22	08:24	09:05	09:06	10:18	10:20	13:17	13:18	19:54	19:55	20:21	20:23	19:22	20:35
ירושלים (ק)	05:34	05:35	08:23	08:25	09:05	09:06	10:18	10:20	13:16	13:17	19:53	19:54	20:17	20:19	19:14	20:31
תל אביב (ק)	05:35	05:36	08:25	08:26	09:07	09:08	10:20	10:21	13:18	13:19	19:50	19:51	20:20	20:21	19:29	20:33
אוסטריה, וינה (ק)	04:54	04:55	07:37	07:39	08:53	08:54	10:15	10:16	13:36	13:37	20:58	20:59	21:43	21:44	20:41	22:03
אוסטרליה, מלבורן (ח)	07:35	07:36	09:16	09:18	09:56	09:58	10:46	10:47	12:51	12:53	17:09	17:10	17:39	17:41	16:51	17:52
אוקראינה, אודסה (ק)	05:04	05:05	07:52	07:53	08:59	09:00	10:20	10:22	13:38	13:39	20:53	20:54	21:35	21:36	20:36	21:54
אוקראינה, דונייצק (ק)	04:29	04:30	07:13	07:14	08:27	08:29	09:50	09:51	13:10	13:12	20:32	20:33	21:16	21:17	20:15	21:36
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	04:38	04:39	07:20	07:22	08:37	08:39	10:00	10:01	13:21	13:23	20:45	20:46	21:30	21:31	20:28	21:50
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	04:54	04:56	07:22	07:24	08:59	09:00	10:23	10:24	13:48	13:49	21:19	21:20	22:08	22:08	21:02	22:30
אוקראינה, קייב (ק)	04:46	04:47	07:08	07:11	08:51	08:52	10:15	10:16	13:40	13:42	21:13	21:14	22:02	22:02	20:56	22:24
אחוד אמירויות, אבו דאבי (ח)	05:34	05:36	08:20	08:21	08:57	08:58	10:07	10:09	12:58	12:59	19:14	19:15	19:41	19:42	18:55	19:53
איטליה, מילאנו (ק)	05:34	05:36	08:24	08:25	09:27	09:29	10:48	10:49	14:04	14:05	21:18	21:19	21:56	21:57	20:58	22:14
אקוודור, קיטו (ח)	06:12	06:13	08:41	08:42	09:12	09:13	10:14	10:16	12:46	12:47	18:19	18:20	18:43	18:44	18:02	18:53
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	08:00	08:01	09:47	09:49	10:26	10:27	11:17	11:18	13:25	13:26	17:51	17:53	18:20	18:22	17:33	18:33
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	09:10	09:11	10:44	10:45	11:26	11:28	12:15	12:16	14:17	14:18	18:23	18:24	18:56	18:58	18:06	19:10
ארה"ב, בולטימור (ק)	05:40	05:41	08:32	08:33	09:22	09:23	10:38	10:40	13:45	13:46	20:36	20:37	21:11	21:12	20:19	21:26
ארה"ב, ברוקלין (ק)	05:25	05:26	08:17	08:18	09:09	09:10	10:26	10:28	13:35	13:36	20:30	20:31	21:06	21:06	20:13	21:21
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	05:25	05:26	08:17	08:18	09:09	09:11	10:27	10:28	13:35	13:37	20:31	20:32	21:06	21:07	20:13	21:22
ארה"ב, דטרויט (ק)	05:55	05:57	08:47	08:48	09:42	09:44	11:01	11:02	14:12	14:13	21:12	21:13	21:49	21:50	20:55	22:06
ארה"ב, האוסטון (ק)	06:21	06:22	09:10	09:11	09:50	09:51	11:02	11:03	13:58	13:59	20:26	20:27	20:54	20:55	20:08	21:07
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	05:41	05:43	08:32	08:33	09:15	09:17	10:29	10:31	13:29	13:31	20:06	20:07	20:37	20:38	19:49	20:51
ארה"ב, מיאמי (ק)	06:30	06:31	09:16	09:18	09:54	09:55	11:05	11:06	13:57	13:58	20:15	20:16	20:43	20:44	19:58	20:55
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	05:18	05:20	08:10	08:12	09:04	09:05	10:21	10:23	13:31	13:32	20:28	20:29	21:04	21:05	20:11	21:20
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	05:49	05:51	08:42	08:43	09:33	09:35	10:51	10:52	13:59	14:00	20:53	20:54	21:29	21:30	20:36	21:44
ארה"ב, שיקגו (ק)	05:15	05:17	08:07	08:09	09:02	09:03	10:20	10:21	13:30	13:31	20:29	20:30	21:06	21:06	20:12	21:22
בוליביה, לה-פס (ח)	07:00	07:01	09:13	09:14	09:45	09:46	10:42	10:44	13:04	13:05	18:08	18:10	18:33	18:35	17:51	18:44
בלגיה, אנטוורפן (ק)	05:26	05:28	07:44	07:45	09:33	09:34	10:58	10:59	14:25	14:26	22:01	22:02	22:52	22:53	21:44	23:16
בלגיה, בריסל (ק)	05:28	05:30	07:44	07:45	09:34	09:36	10:59	11:00	14:25	14:26	22:00	22:00	22:49	22:50	21:42	23:13
ברזיל, סאן פאולו (ח)	06:48	06:49	08:52	08:53	09:26	09:27	10:21	10:22	12:38	12:39	17:33	17:35	17:55	17:56	17:12	18:06
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	06:34	06:35	08:40	08:41	09:13	09:14	10:09	10:10	12:26	12:27	17:18	17:19	17:44	17:46	17:01	17:56
בריטניה, לונדון (ק)	04:43	04:44	07:02	07:03	08:50	08:52	10:15	10:17	13:43	13:45	21:23	21:24	22:12	22:13	21:07	22:36
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	04:39	04:41	07:10	07:12	08:53	08:54	10:20	10:21	13:53	13:54	21:41	21:42	22:38	22:39	21:27	23:06
גרמניה, ברלין (ק)	04:43	04:44	07:08	07:09	08:53	08:55	10:20	10:21	13:50	13:51	21:35	21:36	22:27	22:27	21:16	22:53
גרמניה, פרנקפורט (ק)	05:15	05:17	07:45	07:47	09:19	09:20	10:43	10:44	14:08	14:09	21:38	21:39	22:27	22:27	21:21	22:49
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:54	06:55	08:55	08:56	09:29	09:31	10:24	10:25	12:39	12:40	17:30	17:32	17:50	17:52	17:07	18:02
הודו, מומבאי (ח)	06:01	06:03	08:44	08:45	09:19	09:20	10:27	10:28	13:13	13:14	19:18	19:19	19:44	19:45	19:01	19:56
הודו, פונה (ח)	05:59	06:00	08:41	08:42	09:15	09:17	10:23	10:25	13:09	13:10	19:13	19:14	19:39	19:40	18:56	19:51
הונגריה, בודפשט (ק)	04:46	04:47	07:32	07:33	08:43	08:45	10:05	10:07	13:25	13:26	20:44	20:45	21:28	21:29	20:27	21:47
טורקיה, איסטנבול (ח)	04:28	04:29	07:20	07:21	08:13	08:14	09:30	09:32	12:40	12:41	19:36	19:37	20:12	20:13	19:19	20:27
יוון, אתונה (ק)	06:02	06:04	08:54	08:56	09:42	09:44	10:58	11:00	14:03	14:05	20:51	20:52	21:24	21:25	20:34	21:39

לוח זמנים לשבוע פרשת קרח באה"ק (שלח בחו"ל) - בערים שונות בעולם

רלא זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מולדובה, קישינב (ק)	05:10	05:09	07:56	07:58	09:06	09:07	10:27	10:28	13:46	13:47	21:03	21:04	21:46	21:47	20:46	22:05
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	05:58	05:59	08:41	08:42	09:16	09:17	10:24	10:25	13:10	13:12	19:16	19:18	19:43	19:44	18:59	19:54
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	08:10	08:11	09:32	09:33	10:18	10:19	11:04	11:05	13:01	13:02	16:52	16:53	17:28	17:30	16:35	17:43
נפאל, קטמנדו (ח)	05:08	05:09	07:56	07:57	08:35	08:36	09:46	09:47	12:40	12:41	19:02	19:03	19:30	19:31	18:45	19:43
סין, בייג'ינג (ח)	04:45	04:47	07:38	07:39	08:28	08:30	09:45	09:47	12:53	12:54	19:46	19:47	20:21	20:22	19:27	20:36
סינגפור, סינגפור (ח)	07:00	07:01	09:30	09:31	10:01	10:02	11:04	11:05	13:36	13:38	19:12	19:13	19:36	19:37	18:55	19:47
פולין, ורשא (ק)	04:14	04:15	06:37	06:39	08:24	08:25	09:50	09:51	13:19	13:21	21:01	21:02	21:54	21:55	20:44	22:19
פרו, לימה (ח)	06:27	06:28	08:45	08:46	09:16	09:18	10:15	10:17	12:40	12:41	17:52	17:54	18:17	18:18	17:35	18:28
צרפת, ליון (ק)	05:50	05:52	08:40	08:41	09:44	09:46	11:05	11:06	14:21	14:23	21:34	21:35	22:15	22:16	21:17	22:33
צרפת, פריז (ק)	05:47	05:48	08:27	08:29	09:47	09:49	11:10	11:12	14:32	14:34	21:59	22:00	22:43	22:44	21:40	23:04
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:46	05:47	08:18	08:20	08:50	08:51	09:54	09:55	12:29	12:30	18:10	18:11	18:34	18:35	17:53	18:45
קנדה, טורונטו (ק)	05:36	05:37	08:27	08:28	09:25	09:27	10:45	10:46	13:58	13:59	21:05	21:06	21:41	21:42	20:45	21:58
קנדה, מונטריאול (ק)	05:05	05:07	07:55	07:56	08:58	09:00	10:19	10:20	13:35	13:36	20:48	20:49	21:27	21:28	20:29	21:45
קפריסין, לרנקה (ק)	05:32	05:33	08:23	08:24	09:07	09:09	10:22	10:23	13:23	13:24	20:02	20:03	20:34	20:35	19:45	20:48
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	04:18	04:19	06:58	06:59	08:36	08:37	10:04	10:06	13:41	13:42	21:38	21:38	22:40	22:40	21:20	23:12
רוסיה, מוסקבה (ח)	03:44	03:46	06:31	06:32	08:06	08:07	09:35	09:37	13:15	13:16	21:22	21:23	22:24	22:25	21:00	23:01
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	04:25	04:26	07:11	07:13	08:22	08:23	09:43	09:45	13:02	13:04	20:20	20:21	21:03	21:04	20:03	21:23
שווייץ, ציריך (ק)	05:29	05:30	08:15	08:16	09:26	09:27	10:48	10:49	14:07	14:08	21:31	21:32	22:09	22:10	21:09	22:29
תאילנד, בנגקוק (ח)	05:51	05:53	08:30	08:32	09:03	09:05	10:10	10:11	12:52	12:53	18:48	18:49	19:13	19:14	18:31	19:24

(* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשמ"מ סכ"ח - התועדויות תשמ"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהי רָצוֹן מִלְפָּנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעֲדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחֲזֵז חֲפָצֵנוּ לְחַיִּים וְלִשְׁמִיחָה וְלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחַזְזֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל-אֹיֵב וְאֹרֶב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל-פּוֹרְעָנִיּוֹת הַמְתַּרְגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל-מַעֲשֵׂה יְדֵינוּ, וְתַתְּנֵנוּ לֶחֶן וְלַחֲסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל-רוֹאֵינוּ, וְתַגְמִלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תַּפְלִתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּפְלַת כָּל-פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תַּפְלָה:

לזכות

לוי ש"י הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרח בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים: Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00840
19/06/2022

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

